

វិទ្យាសាស្ត្រសាស្ត្រ
(សៀវភៅ ១)



นวกานุสาสน์

(เล่ม ๑)

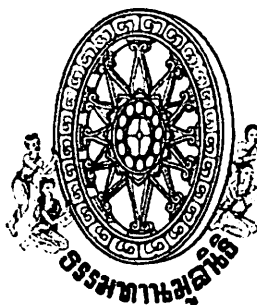
บรรยายกลางคืนระหว่างพรรษา ภาคอาสาฬหบูชา ๒๕๑๔

๑๒ กรกฎาคม ถึง ๑๕ กันยายน

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา

ของ

พุทธทาสภิกขุ



ธรรมทานมูลนิธิ

จัดพิมพ์ด้วยดอกผลทุน "ธรรมทานปริวรรตน์"

เป็นการพิมพ์ครั้งที่ ๒ ของหนังสือธรรมโฆษณ์ หมวดที่ ๔ ชุดชุมนุมธรรมบรรยาย

หมายเลข ๑๕ บนพื้นแถบสีน้ำเงิน จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

อาสาฬหบูชา กรกฎาคม ๒๕๔๘

ฉบับที่ระลึกครบ ๑๐๐ ปี พุทธทาสภิกขุ

[ลิขสิทธิ์ไม่สงวนสำหรับการพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน, สงวนเฉพาะการพิมพ์จำหน่าย.]

ธรรมนูญมูลนิธิ ไชยา จัดพิมพ์

พิมพ์ครั้งแรก	๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๑	จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๒	๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๘	จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม



พุทธทาสจักอยู่ไปไม่มีตาย
แม้ร่างกายจะดับไปไม่ฟังเสียง
ร่างกายเป็นร่างกายไปไม่ล่าเอียง
นั่นเป็นเพียงสิ่งเปลี่ยนไปในเวลา

พุทธทาสคงอยู่ไปไม่มีตาย
ถึงดีร้ายก็จะอยู่คู่ศาสนา
สมกับมอบกายใจรับใช้มา
ตามบัญชาขององค์พระพุทโธไม่หยุดเลย

พุทธทาสยังอยู่ไปไม่มีตาย
อยู่รับใช้เพื่อนมนุษย์ไม่หยุดเฉย
ด้วยธรรมโฆษณตามที่วางไว้อย่างเคย
ไอ้เพื่อนเอ๋ยมองเห็นไหมอะไรตาย

แม้ฉันตายกายกลับไปหมดแล้ว
แต่เสียงสั่งยังแจ้วแว่วหูสหาย
ว่าเคยพลอดก้นอย่างไรไม่เสื่อมคลาย
ก็เหมือนฉันไม่ตายกายธรรมยัง

ทำกับฉันอย่างกะฉันนั้นไม่ตาย
ยังอยู่กับท่านทั้งหลายอย่างทนหลัง
มีอะไรมาเหยียดไต่ให้กันฟัง
เหมือนฉันนั่งร่วมด้วยช่วยชี้แจง

ทำกับฉันอย่างกะฉันไม่ตายเกิด
ย่อมจะเกิดผลสนองหลายแขนง
ทุกวันนัดสนทนอย่าเลิกแล้ง
ทำให้แจ้งที่สุดได้เลิกตายกัน.

พุทธทาส อินฺทปญฺโญ





อนุไพทาท

การที่ผ่านมานี้ ได้อำนวยความสะดวกสำเร็จ
แก่การจัดพิมพ์หนังสือธรรมโฆษณาคัมภีร์
มาในครั้งนี้นั้น อนุไพทาท ทั้งโดย
ส่วนตัว และในนามของพระภิกษุสงฆ์หลาย
ในขณะนี้เป็นที่ช่วยให้อ่าน-แพร่หลายไปใน
โลกมนุษย์ อนุไพทาทโลกนี้ ต้องการธรรมะ
เป็นอันมาก

อนุไพทาทโลก ยังไม่สามารถตั้งอยู่ในฐานะ
ที่ทุกสิ่งทุกอย่างของโลกได้ แต่กลายเป็นเวลาที่
ยิ่งแย่งชิงกันเอาธรรมะดีไปเรื่อย ๆ และกันเสีย
มากกว่า. ถ้าศาสนาเหลืออยู่เป็นเพียง ต้นไม้แห้ง
ที่ละเป็นความแห้ง หรือที่แห้งของโลก, แต่ก็มี
ไม่เป็นที่เข้าใจกัน อย่างเพียงพอพอ; ยังละทิ้ง
ตามเข้าใจกัน และประสพความยากลำบาก. การ
กรรมธรรมโฆษณาคัมภีร์มีความมุ่งหมายส่วนหนึ่ง
แก้ปัญหานี้.

ทุกศาสนา ล้วนแต่มีธรรมะเป็นแก่นใจ ซึ่ง
ที่สามรถนำความใจได้ ก็ยกให้โลกทุกทุก
โลกได้. การนำใจโลกนี้ ศาสนา เป็นสิ่งจำเป็น
อย่างหนึ่ง แห่งยุคปัจจุบัน. ศาสนาของแต่ละศาสนา
จะช่วยให้เห็นแก่กันเห็นแก่กัน ศาสนาของทุกคน

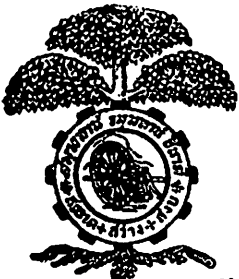
มีภพตามเห็นตรงกัน ๔ ข้อนี้; ซึ่งเห็นการขาด ที่
 ๑. การจะขาดทั้ง ๒ ให้หันไปพูดธรรมะ แทนการ
 พูด อภัยโทษ ที่มีไว้เพื่อ ทบมารมณี! สิ่งที่แห่งกมา-
ลจรฐณี กำลังครอบโลก, โลกกำลังอัดแออัดอยู่ด้วย
เหยื่อ แห่งทบมารมณี และวิธีกรรมวิธี โภคกมา-
 รมณี อย่างทวีปรีชาวิเศษที่ไม่มีใครเคยมีมาก่อน;
 กิจกรรม ธรรมโฆษณ ซึ่งติดอยู่ใต้อุ้งมือ: เหมือน
กำลังครอบจักรวาล หรือ ถึงกับ สูงชันตลอดระยะ
ไกลทีเดียว, แต่พอเรา ก็ยังทอดทิ้งมาร ธรรมะ อัน
 มี มิได้ อยู่นั่น เอง.

สิ่งที่ให้ดูมารวมมือ แก่กิจกรรมที่ มากน้อย
 เพียงไร ก็ย่อมตั้งอยู่ในฐานะ เป็นคู่มีพระคุณ
แก่พวกเรา อย่างใหญ่หลวง อยู่นั่น เอง. อาตมา
ขอ แสดง ความ ขอ คุณ อัน ใหญ่ และ อัน น้อย พร
แก่ ท่าน ผู้มี บารมี อัน ใหญ่ ประ โย ชน์ คุณ
แห่ง กิจ กรรม ธรรม โฆษณ ที่ ดู ถ้วน หน้า.

ขอให้เห็นผู้เป็นทนายดี มีพร้อมทั้งปวงญาติ
 ขอได้รับผลกุศลแห่ง กิจกรรมธรรมทานนี้ โดย ทั่ว กัน
ทั้ง ใน ทุก อัน เป็น มี จวบ จน และ สัม ปราย ก; ประ สพ สัน ต์ สุ
ซึ่ง ๒ อัน มี อยู่ ทุก ที่ มา หา ตรี ศก เช ณ ๒

โสมภพการม (๒๕)

พุทธทาสภิกขุ



อนุโมทนา*

ข้าพเจ้า ขออนุโมทนา ในพระกิตติคุณคุณธรรมคุณ แห่งชาวมหาชน -
 มวลหมู่ และผู้หลักผู้ใหญ่ ได้มีคุณงามความดีคุณตาคุณยายร่วมมือกันจัด
 ตั้งทุนที่มีชื่อค่า " ทุนธรรมทานปริวรรต " นี้ขึ้น เพื่อสนับสนุนการ
 ศึกษาเล่าเรียนของชาวมหาชนในชนบท ให้มีที่เสวยวิชาให้ทั่วถึง. คุณนี้ แม้จะ
 มีชื่อที่ฟังดูแล้ว แปลกไปจากชื่อทุนต่างๆ ที่ได้มีตั้งขึ้นไว้ ตาม
 ชื่อบุคคล หรือชื่อสกุลหนึ่ง ก็ตาม, แต่ท่าน และผู้ท่านที่ข้าพเจ้า มี
 อยู่ในสังคมได้โปรดกัน โปรดแท้.

คุณนี้ นอกจากมีประโยชน์เป็นประโยชน์มาก ในทางช่วยให้อุปถัม -
 ศึกษามรรคาของมวล หรือชื่อของต่างๆ ในพระมหากษัตริย์ชาติคุณวิเศษ
 ที่มีชื่อคุณงามดีแล้ว ได้มีใจศรัทธาทำมาโดยแพร่หลาย และโปรด
 เรียบร้อยขึ้น เป็นแน่แท้. อีกเหตุผลหนึ่ง ก็เป็นโอกาสให้ผู้บริจาคทรัพย์
 วยช้อยๆ แต่มีคุณประโยชน์สูงส่งมากมาย ให้ได้ใช้ไปในกิจการอัน
 งามที่ควรใช้ทุนมาก โปรดทราบ, และได้รับคุณประโยชน์ สมใจทุกประการ. และ
 อีกเหตุผลหนึ่ง เป็นการศึกษาแก่การบำเพ็ญกุศลคุณงามความดีอัน
 ไร่อง ในทางรวบรวมเงินที่ได้รับมา จากการทำนุบำรุงหรือช่วยเหลือ
 ของชาวไร่ของ ชาวสวนในชนบท เพื่อการมีประโยชน์อันมีประโยชน์สืบไป.
 ด้วยกัน การปริวรรตในนี้ก็มี ชื่อใช้ปริวรรตแต่คุณ งามแต่เป็น
 การปริวรรตของธรรม นี้แปลแพร่ นี้มีดีอยู่ ชื่นชอบและปริวรรตไป
 งามๆในโลก แห่งสมมติ.

โลกสมมตินี้ ก็นับคุณคุณธรรม โปรดแนะนำในขั้นต้นด้วย คุณธรรม ด้วย
 ในทุกอย่าง ดังนี้ คือ กุศลคุณธรรมสำเร็จแล้ว ก็แก้ไขวิญญูคุณคุณ
 งามคุณงามคุณงามนี้ไม่ได้ : พุทธคุณไม่มีไว้ชื่อ ก็อภัยในชาติ และจะ -
 นอนชด. วิญญูคุณต่างๆในโลกนี้ตั้งขึ้นมา แก้ไขปัญหาให้ประ -
 เทาศาสตร์หนึ่ง ไม่ได้ และทุกวิญญูคุณ, แม้จะเป็นวิญญูคุณที่ ดีกับคน
 ดี ก็ยังมีคุณคุณ แม้จะไม่แก้ปัญหาก็ได้ กับขึ้นมาตั้งอยู่ในสังคม
 แห่งนั้นเอง, โปรดทราบด้วย. เขาจะตั้งชื่อเรียกชื่อคุณคุณแก้ไข คือ

* เมื่อพิมพ์ครั้งแรก

คำปรารภ

[ในการพิมพ์ครั้งที่ ๒]

หนังสือ ชุด ธรรมเนียม ของท่านพุทธทาส ที่ได้จัดพิมพ์ขึ้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ มีจำนวนมากกว่า ๗๔ เรื่องแล้ว; แต่บางเรื่องก็ขาดคราวพิมพ์ไปนานแล้ว จึงทำให้มีเผยแพร่อยู่ไม่ครบทั้งชุด ซึ่งมีสหัชกรรมหลายท่านได้สอบถามมายังธรรมทานมูลนิธิขอให้ช่วยพิมพ์ซ้ำอยู่เรื่อยๆ. เนื่องในโอกาสฉลอง ๑๐๐ ปีพุทธทาส ๒๔๔๕ - ๒๕๔๕ ทางธรรมทานมูลนิธิจึงเห็นสมควรให้มีการจัดพิมพ์เล่มที่ขาดคราวพิมพ์ไปแล้วขึ้นมาใหม่ให้ครบทั้งชุด โดยจะได้ทยอยจัดพิมพ์ขึ้นมาตามลำดับให้มีครบสมบูรณ์ทุกเล่มต่อไป.

สำหรับหนังสือธรรมเนียม เล่ม นวภาษาศาสตร์ เล่ม ๑ นี้ เป็นการจัดพิมพ์ครั้งที่ ๒ ของเรื่องนี้ ด้วยทุน ธรรมทานปริวรรตน์ จำนวนพิมพ์ ๑,๐๐๐ เล่ม.

ในการพิมพ์ครั้งนี้ ได้พยายามรักษาต้นฉบับเดิมไว้ให้มากที่สุด เพื่อเป็นการอนุรักษ์ต้นฉบับเดิมและความสะดวกรวดเร็วในการจัดพิมพ์ด้วย; ถึงอย่างไรคุณภาพของหนังสือก็ยังเป็นเรื่องสำคัญอยู่ ดังจะเห็นได้จากที่มีการปรับปรุงคุณภาพของกระดาษและความชัดเจนของตัวอักษรให้ดีขึ้น.

ธรรมะที่ยังเป็นเพียงถ้อยคำอยู่ในหนังสือนั้น ยังช่วยใครไม่ได้, เมื่อใดถ้อยคำนั้น มีคนเอาไปคิด ไตร่ตรอง เห็นด้วย แล้วพากันปฏิบัติตาม เมื่อนั้นธรรมะเหล่านั้น จะกลายรูปจากที่เป็นเพียงคำพูด มาเป็นองค์ธรรมที่สามารถคุ้มครองผู้ปฏิบัติธรรมนั้นๆ ให้รอดพ้นจากทุกข์ได้. จึงหวังอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะให้ประโยชน์เป็นแนวทางในการศึกษาและปฏิบัติธรรม แก่ผู้สนใจได้อีกเล่มหนึ่ง.

ธรรมทานมูลนิธิ

คำปรารภ *

ธรรมโฆษณ์ เล่มนี้ เป็นคำบรรยายของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ อบรมพระภิกษุผู้บวชใหม่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ซึ่งอบรมติดต่อกันระยะยาวตอนกลางคืนระหว่างพรรษา เป็นครั้งแรก ตั้งแต่วันที่ ๑๒ กรกฎาคม จนถึงวันที่ ๑๕ กันยายน รวม ๒๐ ครั้ง.

คณะผู้จัดทำหนังสือชุดธรรมโฆษณ์ ได้รวบรวมเข้าชุดไว้เป็นลำดับหนึ่งของคำบรรยายชุดนวกานุสาสน์ จัดพิมพ์ไว้เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาของพระนวกภิกษุ หรือแม้แก่สำหรับผู้สนใจก็ได้ศึกษาปฏิบัติธรรมให้ถูกต้อง ตามแนวทางพระพุทธศาสนา ดังปรากฏในคำของท่านองค์บรรยายว่า :—

นอกจากโกนหัวอยู่อย่างนักบวชในวัด มันยังมีอะไรอีก ใจความสำคัญ มันมีว่าฝึกฝนบังคับตัวเอง, ฝึกฝนบังคับกิเลส, บังคับตัวเอง, ที่สูงขึ้นไปจากที่มรวาสเขาจะบังคับกันอยู่. โดยที่แท้เรื่องบวชนั้นเป็นเรื่องของคนที่พอใจ หรืออัมแล้วในเรื่องของความ เป็นคฤหัสถ์.

เมื่อเตรียมงานทำต้นฉบับพิมพ์เรื่องนี้ ประจวบกับแพทย์หญิงปรีญา ทศน-ประดิษฐ์ แจ้งความจำนงจะบำเพ็ญกุศลช่วยจัดพิมพ์หนังสือชุดธรรมโฆษณ์ ของท่านอาจารย์พุทธทาส สักเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ยังมิได้จัดพิมพ์ให้เข้าชุดต่อไป เพื่อถวายเป็นธรรมบูชาและรำลึกพระคุณของท่านอาจารย์ด้วย คณะผู้จัดทำต้นฉบับจึงเสนอเรื่องนี้ คุณหมอปรียาก็คกลงช่วยเป็นทานบดให้มีหนังสือชุดธรรมโฆษณ์ ชื่อ นวกานุสาสน์ เล่ม ๑.

คำบรรยายอบรมนวกภิกษุที่นำศึกษา ปีต่อๆมายังมีอีก หากมีผู้ศรัทธาช่วยเป็นทานบดก็จักได้พิมพ์เล่มต่อไปได้อีก

คณะผู้จัดทำ

๒๐ ธ.ค. ๓๐

สวนอนุสมมุนิธิ

๘๘ หมู่ ๖ แขวงหนองบอน

เขตพระโขนง ถ.สุขุมวิท ๑๐๓ ก.ท.ม. ๑๐๒๖๐

* เมื่อพิมพ์ครั้งแรก

*

คำปรารภบูชาคุณมารดา

จาก พ.ญ. ปรีชา ทศนประคิษฐ์

หนังสือ “นวกานุสาสน์” ในชุดธรรมโฆษณ์ คำบรรยายของท่านอาจารย์ พุทธทาสภิกขุ เล่มนี้ ได้จัดพิมพ์ขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลอันเกิดจากธรรมวิทยาทานนี้ แก่นาง จรูญ ทศนประคิษฐ์ เป็นการบูชาคุณมารดาของดิฉัน ซึ่งยังคงดำรงชีพเป็นร่วมโพธิ์อยู่กับ ลูก ๆ ตลอดมา.

ตั้งแต่บิดาของดิฉันสิ้นชีวิตเมื่อดิฉันอายุได้ ๑๒ ปี แม่ได้เป็นผู้เลี้ยงดูให้การ ศึกษาแก่ดิฉันและพี่อีก ๓ คนมาตลอด ด้วยคุณธรรมของมารดา ประกอบด้วยความรัก ความเสียสละ ความอดทน พร้อมทั้งเลี้ยงชีพด้วยความซื่อตรง และอุทิศสละ พวกลูก ๆ จึงได้รับบัจจัยดี พร้อมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตามสมควร จนกระทั่งพวกเราเรียน จบเป็นแพทย์สามคน, อักษรศาสตร์บัณฑิตหนึ่งคน หลังจากนั้น แม่ก็สนับสนุนให้พวก ลูกทุกคนได้ศึกษา หาประสบการณ์ชีวิตต่อไป ณ ต่างประเทศ แม้ว่าแม่จะต้องอยู่โดดเดี่ยว ชั่วระยะเวลาหนึ่ง ที่ลูก ๆ ต้องจากไปชั่วคราว.

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ แม่ได้ให้อิสระในทางความคิดและการดำเนิน ชีวิตของเราทุกคน แม้ว่ามีย่อยครั้งที่แม่และพวกลูก ๆ แต่ละคนมีความคิดเห็นต่างกัน แม่ ก็มิได้ยึดยึดความคิดของแม่ให้แก่เรา หรือเกี่ยวเชิญพวกเราไปตามทางที่แม่เห็นว่าดี สิ่งนี้ทำให้พวกเราที่มีความเป็นตัวของเราเอง รู้จักศึกษาและไตร่ตรอง เพื่อรู้จักชีวิตควบคุม ไปกับศึกษาตามระบบคือการเรียนแบบในห้องเรียน.

เมื่อดิฉันหันมาศึกษาและปฏิบัติธรรมในช่วงระยะเวลา ๑๑ ปีที่ผ่านมา แม่ก็ สนับสนุนด้วยดี ผลจากการที่ดิฉันนำธรรมมาเป็นประทีปนำทางชีวิตทั้งชีวิตส่วนตัวและ

ในการทำหน้าที่การงานทุกอย่าง ทำให้เกิดชีวิตที่อยู่เย็นเป็นสุข และเห็นความจริงของชีวิตได้เร็วขึ้น รู้จัก “พอ” ในชีวิต ตีฉันจึงออกปฏิบัติธรรม เพื่อให้มีความมั่นคงในทางธรรม ซึ่งเมื่อถึงเวลานั้น ตีฉันก็จะได้กลับมาใช้ชีวิตสงบและซาคิบ้านเมืองต่อไป.

ที่จริงในปัจจุบันนี้ ตีฉันก็ถือว่ายังใช้ชีวิตอยู่ โดยการร่วมประกาศพระศาสนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นเรื่องที่น่าชื่นชานยินดีว่า ผลจากการที่ตีฉันออกปฏิบัติธรรมนี้ เมื่อแม่ได้ไปเยี่ยมเยียนด้วยความเป็นห่วง แม่ก็ได้เข้าใจถึงชีวิตที่อยู่เย็นเป็นสุข ได้เห็นความจริงของชีวิต และเห็นทางดำเนินชีวิตที่มีธรรมะเป็นประทีปส่องทางสำหรับคนทุกคน รวมทั้งตัวแม่เองด้วย.

ในโอกาสที่ตีฉันจะงานทางโลก เพื่อออกปฏิบัติธรรม ตีฉันจึงประสงค์ให้มีอนุสรณ์ของการแสดงถึง กตัญญูทเวทิตา หรือเป็นการ “บูชาคุณมารดา” จึงได้จัดพิมพ์ “นวนวนุสาสน์” ธรรมโอวาทของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุขึ้นไว้ในพระพุทธศาสนา.

ขอกุศลจากธรรมทานนี้จงส่งให้มารดาเจริญในธรรมยิ่งๆ ขึ้นไป จนได้บรรลุมรรค ผล นิพพานด้วยเทอญ. ขอขอบคุณคุณปู่แห่งคณะสวนอุสมมูลนิธิ ที่ได้ช่วยจัดทุกประการ ให้หนังสือธรรมโฆษณเล่มนี้ได้พิมพ์สำเร็จเพื่อถวายท่านอาจารย์พุทธทาส สำหรับแจกหรือเผยแพร่ไปตามประสงค์ของท่าน.

พ.ญ. ปรีชา ทศนประดิษฐ์

๓๐ ธันวาคม ๒๕๓๐

สำนักปฏิบัติธรรมถ้ำกุ่ม

วัดผาลาด

ท. สุเทพ อ. เมือง

จ. เชียงใหม่

สารบัญ

นวกานุสาสน์

	หน้า
๑. เรื่องการบวช	๑
๒. การบวชคือการประพาศิพรหมจรรย์ให้สะอาดเหมือนสังข์ที่ขัดดีแล้ว	๒๑
๓. คำที่ใช้เป็นชื่อภิกษุในพระพุทธศาสนา	๓๔
๔. กิจวัตรของพระธรรมชาติ	๔๘
๕. กิจวัตรของพระธรรมชาติ (ต่อ)	๖๒
๖. จุดหมายปลายทางของการบวช	๗๕
๗. จะเป็นพระกันให้ได้มากอย่างไร ?	๙๕
๘. จะเป็นพระกันให้ได้มากอย่างไร ? (ต่อ)	๑๑๐
๙. พระต้องปฏิบัติให้เป็นพระ	๑๒๗
๑๐. พ่อแม่เกิดลูกมา เพื่อให้เป็นลูกของพระพุทธเจ้า	๑๔๕
๑๑. ต้องมองสิ่งต่าง ๆ อย่างเดียวกับพระพุทธเจ้ามอง	๑๖๑
๑๒. เรื่องเกี่ยวกับปาฏิหาริย์	๑๗๕
๑๓. ธรรมปาฏิหาริย์	๑๙๔
๑๔. ธรรมที่ลูกของพระพุทธเจ้าควรปฏิบัติ	๒๑๒
๑๕. การทำให้ถูกพระพุทธเหตุ	๒๓๐
๑๖. จุดสำคัญที่สุดตั้งต้นที่เวทนา	๒๔๖
๑๗. ทุกอย่างตั้งต้นจากเวทนา	๒๖๘
๑๘. ศึกษาพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์เรื่องกรรม	๒๙๒
๑๙. ศึกษาพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์เรื่องกรรม (ต่อ)	๓๑๔
๒๐. ศึกษาพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์เรื่องกรรม (ต่อ)	๓๓๔

โปรดดูสารบัญละเอียดในหน้าต่อไป

สารบัญละเอียด นวกานสาสน์

หน้า

๑. <u>เรื่องการบวช</u> (๑๒ ก.ค.)	๑
บวชคืออะไร? ไม่ค่อยสนใจกันถึงเรื่องทางจิตใจ	๑
ใจความสำคัญคือการฝึกบังคับตัวเอง	๒
ในเมืองไทยมีธรรมเนียมให้คนหนุ่มบวชเพื่อฝึกบังคับจิตใจ	๓
คนหนุ่มมีความบีบคั้นทางกิเลสมาก ต้องมีการควบคุมจิตใจ	๔
การบวชสามเดือน ขอให้ได้รับสิ่งที่เป็นความมุ่งหมายเต็ม	๕
พระพุทธภษิต ตรัสไว้ว่าพรหมจรรย์นี้เป็นไปเพื่อการชุกเถลา	๖
การบวช ต้องเว้นหมตจากความเป็นฆราวาสมาปฏิบัติตามหลักปาฏิโมกข์	๗
ปฏิบัติตามวินัยเหล่านั้นก็มีการบังคับตัวเอง	๘
พยายามทำตามพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงเป็นเหมือนแพทย์ชุกเถลเเนาให้	๙
ทรงวางหลักให้ทุกคนมีศีลสามัญญตา ทิฏฐิสามัญญตา	๑๐
การบวชที่มีเวลาจำกัดต้องศึกษาที่ควรศึกษาคือ ศีล สมาธิ บัญญา	๑๑
ศีล สมาธิ บัญญา คือพรหมจรรย์ที่ชุกเถลากิเลส, ความเห็นแก่ตัว	๑๒
ฝึกสบายอย่างนักบวช สบายแก่การกำจัดกิเลสได้ง่ายเข้า	๑๓
นุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย ยาแก้โรคให้เป็นไปตามธรรมชาติ	๑๔
มนุษย์สมัยใหม่มีโรคมกซัน มีทุกข์มาก เพราะเปลี่ยนแปลงมาก	๑๕
มาบวชเพื่อเตรียมตัวพร้อมที่จะอยู่ในโลกโดยไม่เป็นทุกข์	๑๖
การศึกษาทางโลกยังไม่พอที่จะทำให้เป็นมนุษย์อย่างถูกต้อง	๑๗

	หน้า
ระหว่างบวชจึงต้องฝึกอกตชน, ให้อภัย, เสียสละ, บังคับตนเอง ฯลฯ	๑๘
ฟังตามตนเสมอว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนแนะนำอย่างไรในการแก้ปัญหาคือ	๑๙
ต้องบังคับจิตใจให้ได้ เหมือนความขำขำบังคับขำที่ตกมัน	๒๐
๒. การบวช คือการประพฤติพรหมจรรย์ให้สะอาด เหมือนสังฆที่ขจัดดีแล้ว (๑๓ ก.ก.) ๒๑	
ควรศึกษาเรื่องการบวชในรูปของพระพุทธภาษิตให้มาก	๒๑
ดังเช่น : ประพฤติพรหมจรรย์ให้เหมือนสังฆที่ขจัดดีแล้ว	๒๒
พรหมจรรย์ หมายถึงการประพฤติปฏิบัติเพื่อผลสุดท้ายคือนิพพาน	๒๓
ระบุลงไป ๓ คือ ไม่ผิดทางศีล สมาธิ ปัญญา, ซึ่งเป็นทั้งนอก—ในจิต	๒๔
ขั้นศีลเหมือนลิดหนามหยอยออก, สมาธิคือขจัด, ปัญญาขจัดให้เป็นเงา	๒๕
ประพฤติพรหมจรรย์ ต้องมีศีลจะเพื่อชื่อตรงต่อตนเอง	๒๖
ชื่อตรงแล้ว นิเวศทั้ง ๕ สลัดออกไปให้หมดก็ได้	๒๗
ถ้าผู้บวชเป็นคนดีไม่จำเป็นต้องมีวินัย, ที่มีไว้สำหรับคนเลว	๒๘
การฝึกศีล สมาธิ เป็นเรื่องกันความชั่วส่วนปัญญาฝึกให้ทวิฐูสะอาด	๒๙
ชื่อตรงต่อตนเองเข้าไว้จะทำได้ถูก, ไม่ถูกความทุกข์ลงโทษ	๓๐
ประพฤติพรหมจรรย์ต้องไม่ประมาท, รู้ทันความสกปรกทั้งกายวาจาจิต	๓๑
หลักการสะอาดทางกาย วาจา จิต ใช้ได้แก่ทุกชีวิต	๓๒
พยายามบังคับตนเองมากเข้า ก็เรียกว่าประพฤติพรหมจรรย์	๓๓

	หน้า
กิจวัตรข้อ ๒ นุ่งผลเพื่อกวาดกิเลส, ทำลายความเห็นแก่ตัว	๕๒
ข้อ ๓. ปลงอาบัติ ต้องการให้เป็นผู้ไม่ปิดความลับ, เป็นคนว่าง่าย	๕๓
ผู้ไม่ปิดบังความชั่วความผิด ควรปลงอาบัติเป็นประจำวัน	๕๔
ข้อ ๔. ทำวัตรสวดมนต์ : ทำวัตร คือ สุกตีสรรเสริญ จุไปเฝ้าพระพุทธเจ้า, สวดมนต์เป็นการศึกษาเล่าเรียน }	๕๕
การสวดโดยรู้คำแปลทำให้จิตใจซึ่มทราบ, รู้สึกอย่างนั้นจริง	๕๖
การสวดมนต์มีระเบียบตามแบบของทุกศาสนา, เป็นการฝึกสมาธิด้วย	๕๗
ข้อ ๕. ขวนขวายบัจจเวกชนธ์ ในบัจจัย ๔ : จีวร—บิณฑบาต—เสนาสนะ—เภสัช	๕๘
บัจจเวกชนธ์มาก ๆ ทำให้รู้หัวใจพุทธศาสนา : นิสสัคโต, นิชชีโว, สุนฺญญู	๕๙
บัจจเวกชนธ์นอกจากบัจจัย ๔ ยังมีอย่างอื่นอีก, ทำให้ได้ผล, ไม่ใช่พิธี	๖๐
ทำให้เต็มที่จะเป็นการชุกเกลากิเลส	๖๑

๕. กิจวัตรของพระธรรมชาติ (ต่อ) (๒๐ ก.ก.) ๖๒

กิจวัตรที่กล่าวมาแล้วมีความหมายลึก ไม่ควรประมาท	๖๒
ข้อ ๖. อุปัฏฐากอุปัชฌาอาจารย์ คือมีโอกาสศึกษาความรู้จากท่าน	๖๓
ประเพณีอุปฐากทำให้เกิดความรัก เคารพ ผูกพัน อย่างยิ่ง	๖๔
ข้อ ๗. การบริหารสิ่งต่างๆ : ร่างกาย วัตถุ ฯลฯ มิให้เสียหาย	๖๕
บทบัญญัตินั้น ๆ ทำให้เปลี่ยนนิสัย เหมาะสมที่จะเป็นพระอริยเจ้า	๖๖
ข้อ ๘. ขวนขวายในธรรมวินัย เพื่อเรียนและปฏิบัติให้มีผล	๖๗
ธรรมะนั้นทรงแสดง, วินัยนั้นทรงบัญญัติ, ต้องไม่ประมาท	๖๘
ทรงแสดงธรรมเพื่อคัมภุชย์ แล้วทรงบัญญัติวินัย เพื่อการปกครอง	๖๙
การบวชมาปฏิบัติธรรมเพื่อละทุกข์ มีเจตนาดี จะไม่ทำผิดวินัย	๗๐

เคารพธรรมะและวินัยจักเหมือนเคารพพระพุทธรเจ้าเป็นของศักดิ์สิทธิ์	๗๑
ข้อ ๙. เอาใจใส่กิจของสงฆ์, ช่วยกันรักษาสิ่งที่เป็นของสงฆ์	๗๒
วัตถุหรือกิจกรรมใดเป็นของสงฆ์ต้องถือว่าศักดิ์สิทธิ์ต้องช่วยกันทำ	๗๓
คำว่า “สงฆ์” หมายถึงสงฆ์ในพุทธศาสนาตั้งแต่ ๑ รูปขึ้นไป	๗๔
ข้อ ๑๐. ดำรงตนให้น่าไว้ คือมีรูปหรือภาวะสมเป็นสมณะ	๗๕
เป็น สมณะสารูป คือมีอาการน่าเคารพบูชา, เป็นภาวะสะอาด สว่าง สงบ	๗๖
เป็นผู้สำรวมกาย—วาจา, มีหิริโอตตัมปะ	๗๗
พึงพิจารณาเป็นสมณะสารูปไม่ใช่เพื่อหลอกลวงใคร, เกรงไม่เกรงเพียงไร	๗๘

๖. จุดหมายปลายทางของการบวช (๒๓ ก.ค.) ๗๙

จุดหมายปลายทางนี้ ตามวิธีของพระพวกที่ถูกต้องตามธรรมชาติ	๗๙
ที่ว่าเป็นพระวิทยาศาสตร์หมายถึงไม่ชื้อตรงต่ออุคคมคติ	๘๐
สมัยนั้นคนหนุ่มบวชมาก ไม่ควรใช้การบวชเป็นเรือจ้าง, ควรเป็นพรหมจรรย์	๘๑
คนหนุ่มฆาตวิขาบังคับตัวเอง, อยู่ในวัยแรกที่โบราณเรียกว่า พรหมจรรย์	๘๒
วัยพรหมจรรย์ฝึกบังคับตนแล้วจึงไปครองเรือนไปเป็น คฤหัสถ์	๘๓
เป็นคฤหัสถ์ที่คิแล้วเลื่อนเป็น วนปรสัถ์, สันยาสี โดยลำดับ	๘๔
จุดปลายทางของการบวชจักได้ความสุขตามวัยที่จะพึงได้	๘๕
จุดหมายแท้จริงของการบวช, เป็นพระอรหันต์, อยู่เหนือประโยชน์ใดๆ	๘๖
พระอรหันต์จะอยู่เหนือการบัญญัติสมมติใดๆ ของชาวโลก	๘๗
ถ้าต้องการสึกออกไปผจญโลกก็ฝึกเป็นพรหมจรรย์	๘๘
ถ้าต้องการที่เรียกว่าว่าง อย่างพระอรหันต์จักต้องศึกษาต่อไป	๘๙
ว่างถึงที่สุดนั้นคือนิพพาน, คำ “บวช” —ไปหมด ก็หมายถึงว่าง	๙๐

แต่การบวชของคนขึ้นอยู่กับความรู้สึกต้องการของคนนั้น ๆ	๙๑
หลักสำคัญที่ควรจำ คือ โลกนี้ว่างจากตัวตน, เห็นแล้วจิตก็ว่าง	๙๒
ความว่างอย่างนี้เป็นจุดหมายปลายทางของการบวชที่ถูกต้องอย่างยิ่ง	๙๓
ทำในใจให้แจ้งไว้ว่าจะเอาแก่นั้น ก็ทำให้ได้ตามสมควร	๙๔

๗. จะเป็นพระกันให้ได้มากอย่างไร? (๒๗ ก.ก.) ๙๕

คนมักจะไม่สนใจว่าจะเป็นพระกันให้ได้มากอย่างไร	๙๕
เป็นอยู่อย่างพระจะไม่ต้องใช้เงินหรือทรัพย์สินสมบัติ	๙๖
เมื่อไม่ต้องใช้เงินก็หมายความว่าไม่ต้องมี, แม้ตะเกียงก็ไม่ใช้	๙๗
ของใช้อย่างฆราวาสก็ไม่ต้องใช้, ต้องใช้ตามแบบของนักบวช	๙๘
ถ้าจำเป็นต้องใช้ก็พิจารณาดู อย่างที่พอแก้ปัญหาได้, บางอย่างควรตัดออก	๙๙
ยารักษาโรคในบาลีใช้มฺุตร คุณ ถ้า ดิน ก็พอเหมาะแก่พระ	๑๐๐
อย่าเห็นแก่ความสุขอย่างฆราวาส, พระพุทฺธภาษิตให้ใช้หมอนไม้	๑๐๑
เรื่องเกี่ยวกับการเสพติดต้องสละออกไป, ไม่ชอบคลุกคลีเล่นหัว	๑๐๒
กินอยู่อย่างต่ำ แต่มีการกระทำที่สูง : กินข้าวจานแมว อาบน้ำในคู	๑๐๓
อาบน้ำในคู หมายถึงต้องง่ายสะดวก, แม้ส้วมไม่ต้องมีในห้องนอน	๑๐๔
ถ้ากินอยู่สูง จิตมันจะหล่นลงต่ำ เป็นทาสของวัตถุนิยม	๑๐๕
ระหว่างบวชต้องฝึกทำประโยชน์ผู้อื่นเท่ากับประโยชน์ตน	๑๐๖
ทำเพื่อประโยชน์ผู้อื่น กิเลสของเรา, ความเห็นแก่ตัว, ก็น้อยลง	๑๐๗
การเรียนบาลีนั้กรรม ต้องอย่างไม่เห็นแก่ตัว มิฉะนั้นจะล้มละลาย	๑๐๘
ต้องเสียสละความอร่อยต่าง ๆ เป็นพระให้มากที่สุด	๑๐๙

๘. <u>จะเป็นพระกนิให้มากอย่างไร? (ต่อ) (๒๘ ก.ค.)</u>	๑๑๐
บรรพชิตเขาทำกันอย่างไร เราต้องทำให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้	๑๑๐
ถือความซื่อสัตย์ต่ออุคฺมกฺติเป็นหลักไม่จำต้องมีอะไรก็ไม่ต้องมี	๑๑๑
ศึกษาความรู้จากธรรมชาติให้มากขึ้น เช่นการศึกษาเรื่องดาว ฯลฯ	๑๑๒
เรื่องการใช้เจ็บถักรักษาตัวแบบบรรพชิต จะไม่มีปัญหา	๑๑๓
หลักการเป็นบรรพชิตให้มากขึ้น :-		
ข้อ ๑. ส้ารวมในปาฏิโมกข์, เห็นภัยใหญ่หลวง แม้โทษมีประมาณน้อย	๑๑๔
ข้อ ๒. ส้ารวมอินทริย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้ถูกต้อง	๑๑๕
การส้ารวมขึ้นอยู่กับสติ, ถ้าขาดสติ กิเลสอาสวะจะเคยชินไปทางต่ำ	๑๑๖
ประทุหรือทวารน้การกระทบกันระหว่างนอก—ใน จะเกิดเรื่องกระทั่งเป็นทุกข์	๑๑๗
ข้อ ๓. ต้องระวังมีหิริโอตตป้ปะ ขาธรรมะข้อนี้จะส้ารวมระวังไม่ได้	๑๑๘
ต้องมีหิริโอตตป้ปะในทุกกรณีไม่ประมาท เรื่องต่างๆ จะง่ายขึ้น	๑๑๙
โลกเสื่อมหิริโอตตป้ปะจนไม่มีความละอาย บรรพชิตต้องระวังข้อนี้	๑๒๐
ข้อ ๔. มีสติสัมปชัญญะในทุกสิ่งทุกเวลา ทุกสถานที่ ถนอมความ เป็นพระในระดับสูง	๑๒๑
ข้อ ๕. ขันติเป็นกำลังของผู้ส้ารวม :-		
ความอดทนที่แท้ คืออดทนต่อการบีบคั้นของกิเลสราคะ โทสะ โมหะ	๑๒๒
ทนยากขนาดกลาง คือทนการสบประมาท, ผู้มีภาระหน้าที่มากยิ่งขึ้นต้องอดทน	๑๒๓
ข้อ ๖. การบังคับตนเอง ต้องฝึกทั้งในจิตใจตนเองและเมื่อเกี่ยวกับผู้อื่น	๑๒๔
พยายามเป็นพระไกลจากฆราวาส และเข้าไปใกล้ความเป็นบรรพชิตให้มาก	๑๒๕

๕. <u>พระต้องปฏิบัติให้สมเป็นพระ (๒ ส.ค.)</u>	๑๒๗
พระต้องปฏิบัติขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับ การเข้าพรรษา ให้ถูกต้อง	๑๒๗
ต้องสนใจเคารพในคำสอนของพระพุทธองค์	๑๒๘
มีข้อเตือนในทศธัมมสูตร เช่นหน้าที่ทำแล้วหรือยัง ๆ ต้องพิจารณาเนื่อง ๆ	๑๒๙
การเรียนปริยัติอย่าให้กลายเป็นงูพิษ ฆ่าผู้เรียนนั้นเสีย	๑๓๐
ไม่เรียนเพื่อเคารพพระพุทธเจ้า ก็อวดคึกคักหูซู่หาง, บวชหากินเรียกว่าตายแล้ว	๑๓๑
ต้องทำหน้าที่ของสงฆ์ให้ถูกต้องตามพระพุทธประสงค์	๑๓๒
เมื่อยังมีภาวะเป็นพระอยู่ ก็ต้องทำให้เป็นพระ, ถ้าไม่ทำจะมีความฉิบหาย	๑๓๓
พระคือ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามธรรมวินัยอันเป็นพระพุทธประสงค์	๑๓๔
พึงรู้จักหลีกเลี่ยงความสงบ, ไม่พูดเตร็จจานกตา การเมือง ฯลฯ	๑๓๕
พระพุทธภาษิตมีว่า ถ้าไม่กล่าวธรรมกตาไปนอนเสียดีกว่า	๑๓๖
ต้องปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรม คือให้ถูกพอดีเหมาะสม	๑๓๗
อย่ามองสิ่งใดในแง่ร้าย, ไม่ต้องชวนชวยหากิน, ไม่ค้าขาย	๑๓๘
มีผู้กล่าวว่าพระแรง ๆ เช่น “เขาอุตสาห์ให้กิน แล้วยังให้ว้ออีก” ต้องแก้ไขตัวเอง	๑๓๙
พระพุทธเจ้าทรงสอนมิให้มองผู้อื่นในแง่ร้าย, ไม่วิวาท, เป็นไปเพื่อผาสุก	๑๔๐
ตรัสว่า “ธรรมวินัยนี้เหมือนมหาสมุทร จะซัดซากขึ้นฝั่ง ไม่ให้อยู่”	๑๔๑
เป็นพระต้องไม่เป็นศัตรูต่อใคร, ต้องพยายามแก้ไขสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้น	๑๔๒
ถึงกัณฑ์แห่งของความมีจิตทราม เช่นภาพหรือหนังสือ	๑๔๓
ในหมู่สงฆ์ขอให้มีความสงบ ให้สมบทที่สวด : อนุปวาโท ฯลฯ	๑๔๔

๑๐. <u>พ่อแม่เกิดลูกมา เพื่อให้เป็นลูกของพระเจ้า (๓ ส.ก.)</u>	๑๔๕
ตั้งหัวข้อเรื่องนี้เพื่อช่วยให้จำเรื่องได้ง่ายๆ	๑๔๕
คนเกิดมาเพื่อเป็นลูกพระพุทธเจ้าเป็นปัญหาที่ต้องรู้ว่าเกิดมาทำไม	๑๔๖
เกิดมาทำไม? ตอบได้หลายชั้น ทางสังคมจะตอบว่าเพื่อสันติ	๑๔๗
สันติก็ยังมีหลายชั้น, เรายังไม่ได้รับสุขถึงที่สุดอีกมาก	๑๔๘
จึงต้องเข้าถึงศาสนาให้ถูกต้อง, ศึกษาวิชาที่จะทำให้หมดทุกข์	๑๔๙
ทุกศาสนาจะแก้ปัญหาคือ จึงต้องเป็นลูกของพระพุทธเจ้าจะอยู่ในโลกของคนบ้าได้	๑๕๐
ต้องเป็นลูกของพระพุทธเจ้า, เอาธรรมะเป็นที่พึ่ง จึงจะไม่มีทุกข์	๑๕๑
โลกสมัยนี้เจริญก้าวหน้า เป็นทุกข์มากกว่าสมัยที่ไม่ก้าวหน้า	๑๕๒
มีการบำเรอกิเลสตัณหามาก, ความก้าวหน้าทำให้สงบสุขไม่ได้	๑๕๓
ยิ่งก้าวหน้ายิ่งทำลายธรรมชาติมาก, เป็นปัญหาที่ยากยิ่งขึ้นทุกที	๑๕๔
อยู่ในโลกจะไม่มีทุกข์ ต้องอยู่อย่างเป็นลูกของพระพุทธเจ้า	๑๕๕
มีพระบาลียืนยันว่าถ้าเข้าถึงกระแสธรรมแล้ว ความทุกข์จะค่อยๆ หมดไป	๑๕๖
ที่มาบวชก็เท่ากับสมัครเป็นลูกของพระพุทธเจ้า, จะเอาชนะทุกข์ได้	๑๕๗
อย่าเกิดมาเพียงรักษามิให้สูญพันธุ์ ต้องรู้จักสิ่งทั้งปวงตามที่เป็นจริง	๑๕๘
พิจารณาให้รู้จักแก่นของกิเลสตัณหา ซึ่งเป็นผลของไฟเผาใจ	๑๕๙
เป็นลูกพระพุทธเจ้า ต้องรู้จักสิ่งทั้งปวงตามที่เป็นจริง	๑๖๐
๑๑. <u>ต้องมองสิ่งต่างๆ อย่างเดียวกับพระพุทธเจ้ามอง (๔ ส.ก.)</u>	๑๖๑
เราต้องการได้สิ่งที่ดีที่สุด พ่อแม่ช่วยไม่ได้ ต้องอาศัยพระพุทธเจ้า	๑๖๑
พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มีสติเห็นโลกตามความเป็นจริงทุกเมื่อ	๑๖๒
มองเห็นโลกโดยความเป็นของว่าง, เป็นเพียงไม้ฟืนและขี้เถ้า	๑๖๓

ทรัพย์สินในโลกจะกลายเป็นขี้เถ้ามากขึ้นเป็นลำดับ	๑๖๔
ขอให้รู้ประมาณ—ความพอดี, ความจำเป็น, จะไม่มีทุกข์เกิดขึ้น	๑๖๕
ที่ว่าไม่มีอะไร มีแต่ไม้พินกับขี้เถ้า นั่นคือความหมายว่าว่าง	๑๖๖
หลักสั้น ๆ คือ ๑. โลกว่าง, ๒. จิตว่าง ๓. ว่างจากทุกข์คือนิพพาน	๑๖๗
โวหารที่ว่าไม่มีอะไรมีแต่ไม้พินกับขี้เถ้า เพื่อให้จำง่าย	๑๖๘
เที่ยวเร่ร่อนไปหลงรัก จนถูกเผาเป็นขี้เถ้าอยู่ตลอดเวลา	๑๖๙
มนุษย์มีความทุกข์มาก ต้องใช้วิธีของพระพุทธเจ้าเท่านั้นจะแก้ได้	๑๗๐
สัตว์ ต้นไม้ พืชพันธุ์ต่าง ๆ มีความทุกข์น้อยกว่าคน	๑๗๑
ต้นไม้มีสภาพแสดงความเย็น หยุดสงบให้กันค้อย่าง	๑๗๒
พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้รู้จักโลกว่าเป็นความทุกข์มีแต่เผาๆ เป็นขี้เถ้า	๑๗๓
พระพุทธเจ้าท่านมิได้อยู่ว่าง ทรงทำงานตลอดวันเริ่มแต่เช้า	๑๗๔
หลังบิณฑบาต ตอนเย็น ตอนค่ำ ตอนดึก ทรงสอนตลอดเวลา	๑๗๕
ตอนใกล้รุ่งทรงพิจารณาว่าควรจะไปทรงสั่งสอนที่ใด	๑๗๖
อย่ากลัวว่าหมกกิเลสแล้วจะไม่ทำอะไร, เข้าถึงพระธรรมก็มีสุขได้	๑๗๗
อย่าประมาทปล่อยวันคืนให้ล่วงไป, พยายามเห็นโลกคือพระองค์เห็น	๑๗๘

๑๒. เรื่องเกี่ยวกับปาฏิหาริย์ (๑๐ ส.ก.)

เพื่อไม่มีความทุกข์ ก็ต้องทำตนมีภาวะเหมือนลูกพระพุทธเจ้า	๑๗๙
ปาฏิหาริย์เป็นเครื่องมือช่วยให้สำเร็จประโยชน์	๑๘๐
ทางพุทธศาสนามี ๓ อย่าง : ๑. อิทธิปาฏิหาริย์ ๒. อาเทศนาปาฏิหาริย์	๑๘๑
๓. อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ คือการพุกขี้แจงให้เขาเชื่อ	๑๘๒
อิทธิปาฏิหาริย์แสดงได้คล้ายกำลังของจิต ชั่วขณะ	๑๘๓

	หน้า
อาเทศนาปาฏิหาริย์ กล่าวได้ว่าเป็นวิชาเล่นกลชนิดหนึ่ง	๑๘๔
ความมุ่งหมายใหญ่ก็ต้องการให้เขายอมทำตามประสงค์	๑๘๕
อนุศาสน์นั้นพร่ำสอนจนกว่าจะรู้ พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีนี้	๑๘๖
ความจริงแท้มีปาฏิหาริย์อยู่ในตัวเอง เช่นอริยสัจจ์	๑๘๘
ความจริงเรื่อง ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา มีปาฏิหาริย์มาก	๑๘๘
ความจริงที่เห็นแจ้งชัดด้วยปัญญาอันเปลี่ยนจิตใจได้, กุในกาลามสูตร	๑๘๙
ความรู้แจ้งจริงด้วยตนเองเรียกว่า ยถาภูตสัมมปปัญญา	๑๙๐
ใครเห็นแจ้ง ธรรมะจะแสดงปาฏิหาริย์ขึ้นมาทันที, คือเปลี่ยนใจคนได้	๑๙๑
เป็นบุตรของพระพุทธเจ้าต้องถึงธรรม ซึ่งมีปาฏิหาริย์อยู่ในตัวเอง	๑๙๒
การประพาศิธรรมทั้งหลายก็เพื่อจะให้เข้าถึงธรรม คับทุกข์ได้ตามส่วน	๑๙๓

๑๓. ธรรมปาฏิหาริย์. (๕ ส.ก.)

ปาฏิหาริย์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้	๑๙๔
ถ้าเข้าถึงธรรมะจริง, ความจริงจะแสดงปาฏิหาริย์พาไปสู่ทางปลอดทุกข์	๑๙๕
ธรรมะมีอิทธิพล เป็นปาฏิหาริย์ มุ่งไปทางความดับทุกข์	๑๙๖
ผู้มีความคิดนึกศึกษาอาจหลงในปาฏิหาริย์ของสิ่งนั้นจนเป็นทาสกิเลส	๑๙๗
อิทธิพลของปาฏิหาริย์ทำให้คนโง่รู้สึกเป็นสุขและเมาในสิ่งนั้น ๆ	๑๙๘
มีความโง่เมาแล้วย่อมก่อให้เกิดอกิษณาหรือโทมนัส ยินดียินร้าย	๑๙๙
เมื่อจิตใจไหวไปตามปาฏิหาริย์ของสิ่งประศิษฐ์ก็เกิดหลงค่าของมัน	๒๐๐
ต้องฝึกรู้ปาฏิหาริย์ของพระธรรมจึงจะพ้นปาฏิหาริย์มายาหลอกลวง	๒๐๑
พึงทำตนให้เห็นธรรมจนเห็นแจ้งในอุปาทานขันธเป็นทุกข์, ไม่มีคมมันถือมัน	๒๐๒
ตนถึงธรรมแล้ว ตนก็เป็นที่พึ่งของตน, ปาฏิหาริย์ของธรรมจะเปลี่ยนใจได้	๒๐๓

เข้าถึงธรรมได้เพียงไร ก็เป็นลูกของพระพุทธเจ้าได้เพียงนั้น	๒๐๔
เป็นอยู่อย่างถูกต้อง ตามที่ตรัสสอนไว้ โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์	๒๐๕
เป็นอยู่ถูกต้อง ต้องมีศีล สมาธิ ปัญญา, เห็นความจริง, ไม่ยึดมั่น	๒๐๖
อย่าประมาท, มีสติอยู่เสมอ, อย่ามองผู้อื่นในแง่ร้าย, รู้จักอะไรคืออะไร	๒๐๗
คนเป็นที่ฟัง ต้องปรับปรุง, กาย วาจา ใจ มิให้ลุกขึ้นมาเป็นทุกข์	๒๐๘
ศึกษาฝึกจิตให้สติมาไวทันเหตุการณ์. ต้องรู้พฤติกรรมของจิตคือปฏิจสุมุปาบท	๒๐๙
หิริ—โอตตัมปะ ช่วยให้ไม่ประมาท. ฟังสวดอภิณห์บ้างเวกชนอยู่เสมอ	๒๑๐
ระวังปาฏิหาริย์ของพญามาร, สวากของพระพุทธเจ้าต้องไม่มีความทุกข์	๒๑๑

๑๔. ธรรม ที่ลูกของพระพุทธเจ้าควรปฏิบัติ (๑๒ ส.ก.)

ลูกพระพุทธเจ้า ต้องมีการปฏิบัติธรรม มิใช่พูดมากเรียกมาก	๒๑๒
เที่ยวกันมีความทุกข์มากทั้งกายใจ, แก้ก้นโดยวิธีกลบเกลื่อนทุกข์	๒๑๓
ศึกษาให้รู้จักความทุกข์มีทั้งทางกายและจิต เมื่อยึดถือจะทุกข์มาก	๒๑๔
แก้โดยการกลบเกลื่อน ทุกข์ไม่หาย เป็นการหมกไว้ ยิ่งเกิดปัญหา	๒๑๕
สนใจกันแต่เรื่องทางวัตถุ ไม่สนใจในธรรมะซึ่งเป็นเรื่องทางจิตใจ	๒๑๖
วิชาทุกแขนงเป็นเรื่องทางวัตถุ, พวกวัตถุนิยมบูชาวัตถุ ไม่ถือว่าจิตใจมีอยู่	๒๑๗
ชาวพุทธถือว่าจิตใจเป็นที่มาของทุกเรื่องดังบาลีว่า <i>มโนปฺพหิตฺมา ธมฺมา ฯลฯ</i>	๒๑๘
แม้เรื่องทางกายป่วยไข้ ถ้าตั้งจิตไว้ดี จิตสบาย โรคก็คลายเร็ว	๒๑๙
ที่ตรัสว่า “มีใจเป็นใหญ่” เป็นผู้สร้าง จึงต้องแก้ด้วยความไม่ยึดมั่นถือมั่น	๒๒๐
อย่าดูหมิ่นพระพุทธเจ้าโดยไม่รู้สีกตัว, ไม่ลบหลู่บุญคุณ, ไม่เนรคุณ	๒๒๑
เป็นลูกพระพุทธเจ้าต้องมีหิริ—โอตตัมปะ สติสัมปชัญญะ ระวังจิตใจ :—			

— ข้อ ๑. ไม่คู่มั่นพระพุทธรเจ้าแม่โดยไม่รู้สีกตัว.				
— ข้อ ๒. จะทำอะไรขอให้ตามพระพุทธรเจ้าก่อน	๒๒๒
ความรู้สีกผิดชอบชั่วดีนั้นแหละคือพระพุทธรเจ้าที่มีอยู่ในใจ	๒๒๓
จะตรัสตอบเสมอ เช่น อตทนให้อภัย, ไม่โกรธ, อายึดมั่นถือมั่น	๒๒๔
— ข้อ ๓. ขอให้เป็นอย่างให้เหมือนพระพุทธรเจ้าให้มากที่สุด	๒๒๕
ผู้บวชอย่าเพียงแต่สักว่าใส่เครื่องแบบบวช ต้องทำให้เหมือนพระองค์	๒๒๖
พระองค์ปฏิบัติพอดีในความเป็นอยู่ บริโภค ฯลฯ คุ้ได้จากนวกวาท				
ลักษณะคัคสินธรมวินัย ๘ ข้อ	๒๒๗
หนังสือนวกวาทมีลัทธิธรรมที่ควรรู้อย่างครบถ้วนไม่พ้นสมัย	๒๒๘
ไม่ควรปฏิบัติแบบวิจารณ์ ที่สำนวน แสดงรู้มากพูดเก่งแต่ไม่มีการกระทำ	๒๒๙

๑๕. การทำให้ถูกพระพุทธรหฤทัย (๓๑ ศ.ก.)

การบรรยายนี้ ประสงค์จะพูดในส่วนประโยชน์แก่ผู้บวชใหม่ในส่วนสำคัญๆ	๒๓๐
ทบทวนแนวปฏิบัติในข้อไม่หมั่นพระพุทธรเจ้า และทูลถามก่อนทำ	๒๓๑
และให้เป็นอยู่ให้เหมือนพระพุทธรเจ้า, ๓ ข้อเป็นหลักปฏิบัติ	๒๓๒
ข้อต่อไป ๔. ทำให้ถูกพระทัยของพระพุทธรเจ้าในลักษณะประจบ	๒๓๓
พระพุทธรเจ้าทรงประสงค์ให้รู้จักดับทุกข์ เขาก็ควรศึกษาตาม	๒๓๔
๕. ต้องมีชั่วโมงที่อยู่กับพระพุทธรเจ้าให้มากที่สุดคือมีจิตสะอาด—สว่าง—สงบ	๒๓๕
วันหนึ่งๆควรมีเวลาใกล้ท่านเช่น เวลาไหว้พระสวดมนต์ ทำสมาธิ	๒๓๖
ทำจิตใจอยู่ในภาวะสะอาด สว่าง สงบ ให้มากที่สุดทุกโอกาส	๒๓๗
๖. มีส่วนร่วมกระทำกิจการของพระองค์ ซึ่งพระองค์ทรงวิงวอน	๒๓๘
มีส่วนร่วมในกิจการของพระองค์ เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัท	๒๓๙

ครึ่งพุทธกาล แม้ฆราวาสเช่นอนาถบิณฑิกะก็สามารถแพร่ศาสนาตามท่านได้	๒๔๐
ภิกษุขนาด พระสารีบุตร โมคคัลลานะ อานนท์ ก็ช่วยเผยแผ่ธรรมะได้	๒๔๑
บุคคลทั้งหลายควรพยายามถือโอกาสให้ท่านธรรมได้ตามโอกาส	๒๔๒
โอกาสแพร่ธรรมะได้มีอยู่เช่น ให้ธรรมปฏิสันถาร หรือใช้ธรรมะลึกซึ้งตามควร	๒๔๓
การมีส่วนทำกิจการของพระองค์มีประโยชน์หลายทางได้แก่ :—	

- สนองพระพุทธประสงค์ด้วยความกตัญญูกตเวที,
- พยายามพูดให้ผู้อื่นฟัง เราได้ประโยชน์มากกว่าผู้ฟัง,
- ขณะพูดต้องคิดนึกมาก มรรคผลย่อมเกิดขึ้น ดังปรากฏในวิมุตทายนสูตร,
- ขณะทำการเผยแผ่ ย่อมได้ประโยชน์ตนด้วย ๒๔๔
- เป็นการช่วยทำให้พระธรรมมีอยู่ในโลก ๆ ลว ๒๔๕

๑๖. จุดสำคัญที่สุดตงต้นทเวทนา (๑ ก.ย.)

การบรรยายครึ่งนี้เป็นเรื่องธรรมะโดยตรง, ข้อแรกต้องรู้สึกด้วยใจ	๒๔๖
ต้องรู้จักต้นเหตุของสิ่งต่าง ๆ แบบวิทยาศาสตร์ทางจิต	๒๔๗
เวทนาเป็นเรื่องสำคัญ ต้องรู้จัก คือความรู้สึกสุขทุกข์หรือยังไม่ทุกข์ไม่สุข	๒๔๘
เวทนามี ๓ ลักษณะ : สุข ทุกข์ และอทุกขมสุข	๒๔๙
โลภะ โทสะ โมหะ อาศัยอยู่บนเวทนา, ไม่เข้าใจเรื่องนี้จะมียันตราย	๒๕๐
พระพุทธเจ้าตรัสว่า อริยสัจจ์บัญญัติไว้สำหรับผู้มีเวทนา	๒๕๑
จะรู้จักอริยสัจจ์ได้ เฉพาะเมื่อกำลังมีเวทนาอยู่	๒๕๒
พอมีเวทนาเมื่อไร มีความจำเป็นต้องการเรื่องอริยสัจจ์เมื่อนั้น	๒๕๓
ปัญหาต่าง ๆ มาจากอวิชชา ซึ่งมีนิวรณ์ทั้งห้าเป็นอาหาร	๒๕๔
นิวรณ์เกิดอยู่เป็นประจำวัน, เป็นเครื่องห่อหุ้มจิต ต้องรู้จักมันทุกอย่าง	๒๕๕

ถ้านิวรณ์หุ้มจิตอยู่ ทำให้เกิดอวิชา—ความโง่ ซึ่งเพิ่งเกิดตามบังจัย	๒๕๖
อวิชาที่มาจากเวทนา, ทิฏฐิทั้งหมดก็มาจากเวทนา	๒๕๗
เวทนาเกิดขึ้นทางตา—หู ฯลฯ เป็นเหตุให้เกิดพอใจ—ไม่พอใจ	๒๕๘
ผัสสะ, ทิฏฐิความคิดเห็นต่าง ๆ ปรงมาจากความรู้สึก คือเวทนา	๒๕๙
ความชอบ—ไม่ชอบมีรากฐานมาจากเวทนา, ศึกษาอย่างนี้เป็นแบบวิทยาศาสตร์	๒๖๐
สัมมาทิฏฐิ—ความเห็นถูกต้องก็มาจากเวทนาที่มาทำให้ฉลาดขึ้น	๒๖๑
ถ้าเกิดเวทนาแล้วจิตเดินไปผิดก็เป็นมิจฉาฯ ทำให้มีตัวมีตน	๒๖๒
คนเหล่าไม่ฟังธรรมะของพระอรียเจ้าไม่รู้ทันเวทนา ก็มีความทุกข์	๒๖๓
เวทนาทำให้เกิดทิฏฐิ อวิชา ผัสสะ ต่าง ๆ, เคยชินทางไหนก็เป็นไปทางนั้น	๒๖๔
เวทนาเป็นอันตรายที่สุด ต้องเข้าใจและรู้ทัน เพื่อจัดทำให้ถูกต้อง	๒๖๕
ต้องไม่ตกเป็นทาสของเวทนา, รู้จัก นรค สวรรค์ นิพพานให้ถูกต้อง	๒๖๖
คนทั่วไปยึดมั่นเวทนาในทางพอใจ แต่พระอรหันต์เฉยได้ทั้งพอใจ—ไม่พอใจ	๒๖๗
ขอให้ศึกษาปฏิบัติธรรม ในลักษณะที่เป็นวิทยาศาสตร์	๒๖๘
<u>๑๗. ทุกอย่างตั้งต้นจากเวทนา (๗ ก.ย.)</u>				
ให้มองดู เวทนาอันเป็นเหตุยุ่งยากนี้ตามวิถีทางวิทยาศาสตร์	๒๖๙
เวทนาเป็นความรู้สึกทางจิตเป็นระบบนามธรรม, ส่วนกายเป็นรูปธรรม	๒๗๐
กายกับจิตนี้แยกศึกษาเป็น ๓ ส่วน : ร่างกาย + จิต วิญญาณ (spirit)	๒๗๑
ต้องเอาเวทนามาเป็นวัตถุสำหรับศึกษา ซึ่งมีความรู้สึก ๔ ประการ :-	๒๗๒
รู้สึกขาดทุน ได้กำไร, เสมอตัว, นิพเพธิกะ ภากิยะสัจฉญา	๒๗๓
สามแบบแรกยังโง่, แบบสี่คือปฏิจจสมุปบันนธรรมเป็นไปตามธรรมชาติ	๒๗๔
เรียนพุทธศาสนาแบบวิทยาศาสตร์จะรู้จักนิพเพธิกะภากิยะสัจฉญา	๒๗๕

อริยสัจ ๔ หรือปฏิจสมุปบาทถ้าไม่ศึกษาอย่างวิทยาศาสตร์ จะเป็นเพียงปรัชญา	๒๗๖
ศึกษาอย่างวิทยาศาสตร์ต้องเอาตัวทุกข์จริง ๆ มาพิจารณาให้พบต้นเหตุ	๒๗๗
สิ่งที่ถูกยึดถือนั้นทำให้เป็นทุกข์ ดังที่เรียกอุปาทานันธ์	๒๗๘
ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ที่ถูกยึดถือนั้นแหละเป็นทุกข์	๒๗๙
ต้องเอาความรู้สึกเป็นทุกข์ตัวจริงมาศึกษา มิใช่คิดคำนวณเอาเอง	๒๘๐
ความทุกข์ในอริยสัจ ๔ ต้องถูกยึดถือด้วยถ้ำคำนวณเอา เป็นปรัชญาคับทุกข์ไม่ได้	๒๘๑
ถ้าเรียนแบบปรัชญานั้นคับทุกข์ไม่ได้, ทุกสิ่งต้องรู้จักตัวจริงของมัน	๒๘๒
เวทนาเกิดมาจากอายตนะกระทบกัน จึงต้องเรียนเรื่องนี้กระทั่งผัสสะ	๒๘๓
การศึกษามิใช่เพียงคิดนึก ต้องสัมผัสให้รู้ว่าอะไรเป็นอย่างไร	๒๘๔
ศึกษาจนรู้จักว่ายึดถือกับไม่ยึดถือต่างกันอย่างไร, อายตนะทั้ง ๖ ทำงานอย่างไร,	๒๘๕
พิจารณาปฏิจสมุปบาทตามแนววิทยาศาสตร์จะพบปัญหาเรื่องชาติ, ตัณหา	๒๘๖
พิจารณาหาต้นเหตุจะพบจุดสำคัญอยู่ที่เวทนา ซึ่งมาจากคู่ของอายตนะ	๒๘๗
พอเวทนาเกิดแล้ว ก็มีสังขาร—ความคิด ฯลฯ กระทั่งเป็นทุกข์	๒๘๘
ต้องเรียนพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์ อย่าเรียนอย่างอักษรศาสตร์	๒๘๙
เรื่องกรรม นรก สวรรค์, เวียนว่ายตายเกิด, ชาติ, พระพุทเจ้าทรงสอนเป็นปัจจุบัน	๒๙๐
เวียนว่ายตายเกิด ก็หมายความว่า เตี้ยวทุกข์ เตี้ยวไม่ทุกข์ ฯลฯ สลับกันไป	๒๙๑

๑๘. ศึกษาพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์ เรื่องกรรม (๘ ก.ย.)

วิธีการอย่างวิทยาศาสตร์นั้นหมายถึง เห็นได้ชัดเหมือนใส่ฝ่ามือดูได้	๒๙๒
เรื่องกรรมต้องเห็นได้ด้วยธรรมจักขุ มิใช่เชื่ออย่างสอนศีลธรรม	๒๙๓

	หน้า
กรรมอย่างวิทยาศาสตร์ไม่ต้องมีคน มีแต่สภาวะธรรม	๒๙๔
มโนกรรมให้เกิดกายกรรม—วิบาก—ปฏิภิกิริยาเป็นทุกข์สุขเห็นชัด	๒๙๕
พระพุทธเจ้าทรงสอนทั้ง ๒ อย่าง : กรรมอย่างวิทยาศาสตร์, กรรมอย่างศีลธรรม	๒๙๖
กรรมตามหลักพุทธศาสนาที่เป็นปฏิจจสมุปันนธรรมเพิกถอนกรรมได้	๒๙๗
การทำกรรมมี แต่ผู้ทำกรรมหาไม่, นี้เป็นไปตามกฎธรรมชาติ	๒๙๘
ตรัสว่า กรรมมาจากผัสสะ ไม่มีคนทำ, มีแต่ธรรมชาติล้วน ๆ	๒๙๙
สิ่งที่เรียกว่าผัสสะ ก็เกิดมาจากอายตนะ นอก—ใน เกิดวิญญาณ	๓๐๐
พอมผัสสะก็มี เวทนา—ตัณหา—อุปาทาน—กรรม (กาย วาจา ใจ)	๓๐๑
กรรมเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ต้องมีคน, ที่มีคนหวักรรมไป, เป็นศีลธรรม	๓๐๒
กรรมสำหรับคนธรรมดาทำนก็ทรงสอน แต่ผู้จะหลุกพันทรงสอนเป็นภาษาธรรม	๓๐๓
จะศึกษากรรมอย่างวิทยาศาสตร์ต้องเรียนอย่างไม่มีคนที่มีความยึดมั่น	๓๐๔
เรื่องชาติ, คน, ก็ทรงสอนอย่างภาษาธรรม เกิด—ตายวันหนึ่งหลายครั้ง	๓๐๕
คำสอนเรื่องไม่มีคน ปรากฏทั้งในบทธสวคตปัจเจกชน	๓๐๖
หลักกรรมในพุทธศาสนาทำให้สิ้นกรรมได้โดยไม่ต้องมีคน	๓๐๗
ที่สอนกันอยู่ทั่วไปเป็นกรรมชนิกภาษาคน มีตัวกู้อยู่ตลอดเวลา	๓๐๘
ม้วยียึดกรรมตามภาษาโลกก็เวียนว่ายตายเกิดกันไปไม่รู้จบ	๓๐๙
พูดเรื่องกรรมภาษาคน ก็ต้องรู้เวลา—กาลเวลา ซึ่งมีหลายชั้นตอน	๓๑๐
กรรมในภาษาธรรมเป็นสัจธรรม, อย่างศีลธรรมมีตั้งในหนังสือ	
ธรรมวิภาคปริเฉท ๒	๓๑๑
เรื่องเวลาก็มีทั้งภาษาคนภาษาธรรมแบ่งเป็น ๓ ชนิดทำให้มีกรรม ผลกรรม	๓๑๒
ศึกษาตามแบบพระพุทธเจ้า สิ้นกรรมก็คือนิพพานเป็นไปตามธรรมชาติ	๓๑๓

๑๘. <u>ศึกษาพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์เรื่องกรรม (ต่อ) (๑๓ ก.ย.)</u>	๓๑๕
พูดอย่างมีคน เป็นการสอนอย่างศีลธรรม ไม่เป็นไปตามธรรมชาติ	๓๑๕
สอนอย่างศีลธรรมเป็นเรื่องกรรมในศาสนาทั่วไป	๓๑๕
เรื่องกรรมทางวิทยาศาสตร์ เนื่องมาจากความไม่มีตัวตน	๓๑๖
ขณะที่ถือว่ามีตัวตน ไปทำกรรม ก็ต้องเป็นทุกข์ เสวยผลกรรม	๓๑๗
จิตยึดมั่น มีตัวตน—ของฉัน เป็นความรู้สึกจึงต้องรับผลกรรม	๓๑๘
ตามหลักปัจจุสมุปบาท เมื่อรู้สึกเป็นตัวตน ก็ปรุงเกิดอย่างอื่นต่อไป	๓๑๘
เมื่อมีการเกิดตามลำดับ สิ่งต่าง ๆ ทำหน้าที่โดยไม่ถูกต้องเรียกว่า อวิชา	๓๒๐
พอมิผัสสะ ก็มีเวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ ต่อไปอีก	๓๒๑
กระแสจิตมันปรุงให้เกิด ๆ ไปตามลำดับเรียกว่าปัจจุสมุปบาท	๓๒๒
ในสายแห่งปัจจุสมุปบาท มีความรู้สึกเป็นนรกสวรรค์อะไรก็ได้	๓๒๓
ไม่มีตัวตนที่แท้จริง มีแต่การปรุงแต่งเป็นกรรม, ผลของกรรม	๓๒๔
การปรุงของกรรมเริ่มแต่อวิชาเกิดผลเป็นวิญญานกระทั่งผัสสะ	๓๒๕
หลังจากเวทนาจะเกิดกิเลสตัวใหม่คือ ตัณหาอุปาทาน ภพ.	๓๒๖
กิเลส กรรม วิบาก เกิดได้เป็นชุด ๆ เป็นไปตามปัจจุสมุปบาท	๓๒๗
ความรู้สึกเป็นผลกรรมเป็นไปตามกฎของมันเอง ไม่มีใครเกี่ยวข้อง	๓๒๘
การรับผลของกรรม, ทำกรรม, มีได้ในชาตินี้ตามหลักปัจจุสมุปบาท	๓๒๙
การเกิดเป็นตัวกู—ของกู เกิด—ดับชั่วขณะ ๆ ที่เป็นกรรมก็เนื่องกันไป	๓๓๐
กรรมในพุทธศาสนาเป็นสันทิฏฐิโก, เป็นเรื่องทางจิตใจ	๓๓๑
ศึกษา อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จนไม่รู้สึกเป็นตัวกู—ของกู จะสิ้นกรรมได้	๓๓๒
กรรมอย่างศีลธรรมมีผลทางสังคมดี, แต่พุทธะจริง ๆ เป็นรูปวิทยาศาสตร์	๓๓๓

๒๐. ศึกษาพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์เรื่องกรรม (ต่อ) (๑๕ ก.ย.) ๓๓๔

พระพุทธเจ้าตรัสสอนสองภาษา : ภาษาคน ภาษาธรรม	๓๓๔
คนธรรมดาไม่มีสัตสทิกฎฐิ ต้องมีความรู้สึกตัวฉัน—ของฉัน	๓๓๕
พระพุทธเจ้าต้องตรัสภาษาคนสำหรับคนทั่วไปที่มีตัวตนก่อน	๓๓๖
จนเมื่อแจ่มแจ้งในธรรมะรู้ว่าตนไม่มี จึงพูดภาษาธรรม	๓๓๗
กรรมตามความเชื่อของคนทั่วไป เป็นเรื่องยึดถือตัวตน	๓๓๘
ในภาษาของพระอรียเจ้าไม่มีถ่มถ้อมถ่ม, ปุถุชนยถ่มถ่มก็มีทุกข์ต่อไป	๓๓๙
ผลของกรรมอย่างปุถุชนเป็นสวรรค์, กามารมณ์, ไม่เป็นธรรมะเลย	๓๔๐
กรรมอย่างศีลธรรม คงมีแค่ตี่ๆ ชั่วๆ, นรกสวรรค์เท่านั้น ไม่จบสิ้น	๓๔๑
พระพุทธเจ้าจำต้องสอนแบบศีลธรรมบ้าง เป็นอุบายให้เลื่อนไปถึงไม่มีตัว	๓๔๒
ทางศีลธรรมเวียนว้ายไปตามกรรม, ทางวิทยาศาสตร์ให้อยู่เหนือกรรม	๓๔๓
ทรงสอนให้รู้ว่ากรรมมาจากผัสสะ, ต้องรู้จักผัสสะเป็นอนิจจังเสียก่อน	๓๔๔
กรรมในภาษาธรรมมีเพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จึงเกิดขึ้นตามหลักปฏิจจา	๓๔๕
กรรมเก่าคือกายนี้, กรรมใหม่คือคิดทำต่อไปเป็น กามฉันทะ พยาบาท วิหิงสา	๓๔๖
มโนกรรมที่ผิคนั้น มีผลแก่จิตใจเป็นทุกข์ทรมานทันที	๓๔๗
กรรมที่ทำใหม่ทั้งดี—ชั่ว เกิดผลเป็นสุคติ ทุกคติ ไม่มีที่สิ้นสุค	๓๔๘
ความรู้สึกเป็นตัวตนนี้เป็นอวิชชา, ไม่รู้จักธรรมะที่เป็นวิมุตติ	๓๔๙
เมื่อจิตรู้จักวิมุตติ กรรมก็สลายตัว, กรรมมีแต่ไม่มีผู้เสวย	๓๕๐
กรรมที่ทำดี—ดี, ก็มีโอกาสได้สุขมากขึ้น แต่ยังไม่สำหรับพระอรียะ	๓๕๑
หลักพระพุทธศาสนาต้องเป็นสายกลาง : เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี	๓๕๒

เรื่องการบวช.

การพูดอย่างวันนี้ ด้วยความเป็นห่วงผู้บวชใหม่, โดยเป็นห่วงว่าผู้บวชใหม่ มีเวลาน้อย จะไม่ได้ทำอะไรมากที่สุดเท่าที่ควรจะได้. ถ้าประมาทหรืออวดดีมันก็คงคิดว่า ไม่มีความสำคัญอะไรที่จะต้องพูด. แต่ถ้าพิจารณาแล้ว ก็มีทางที่จะได้หรือจะเสีย จะไม่ได้, มากอยู่. นี่ จึงขอให้ตั้งใจฟังดู; โดยเฉพาะผู้บวชใหม่แล้ว ต้องการจะพูด เวลาอย่างนี้ เย็น ๆ หน่อย, แล้วก็เวลาอย่างนี้, พูดกลางวัน ในห้องเรียนในชั้นเรียน ก็คิดว่า ไม่ค่อยดี. เมื่อวานก็พูดถึงเรื่องที่เฉพาะหน้า, คือเรื่อง ถอนนิสัย นั้น ก็เป็นเรื่องหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญว่า มัน จะแก้ความกระด้างทมิฬฐิมานะ หรือความมั่งง่าย ความสะเพร่า.

ความหมายของการบวช.

วันนี้ก็อยากจะพูดถึงเรื่องเบื้องต้นทั่วไป คือความหมายของคำว่า “บวช” นี้ เท่าที่รู้จักกันว่า บวชคืออะไร นี้ มันยังน้อย; คือบวชเพียงทำทาง กิริยาทำทาง กับ ขนบธรรมเนียมประเพณี, ไม่ค่อยสนใจกันถึงเรื่องทางจิตใจ. จงลองฟัง ๆ คว้า

มันยังมีอะไรอีก นอกจากโกนหัว อยู่อย่างนักบวชในวัด; มันยังมีอะไรอีก. ใจความสำคัญมันมีว่า ผีฝ่นบังคับตัวเอง, ผีฝ่นการบังคับกิเลส, บังคับตัวเอง, ที่สูงขึ้น ไปจากที่ฆราวาสเขาจะบังคับกันอยู่. ถ้าว่าโดยที่แท้ เรื่องบวชนี้เป็นเรื่องของคนที่พอใจ หรือ อิ่มแล้วในเรื่องของความเป็นคฤหัสถ์. นี่ตามหลักทั่วไป แล้วก็เคยบอกให้ทราบแล้ว *หลังจากความเป็นคฤหัสถ์ จะเป็นวนปรสัถ์ ที่อยู่ด้วยความสงบ.* ดังนั้นเรื่องบวชมันอยู่ที่นี้ ตอนนั้นมีอายุ เกษียณอายุ จากความเป็นผู้ครองเรือน ๕๐—๖๐ ปี อายุ ๕๐—๖๐ ปี ก็พอคิ.

ผมอยากจะบอกนึกหนึ่งว่า ผมก็พยายามสังเกตมาก ก็รู้สึกที่เดียวว่า ไม่ใช่ด้วยอุปาทาน; ว่าอายุ ๖๐ ปีนี้เริ่มเปลี่ยนแปลงมากทางจิตใจ. เขาคงถือเอาข้อเท็จจริงอันนี้ พวกกันมาแต่เดิมแต่ก่อนโบราณกาลนี้ อายุ ๖๐ ปีนี้ มันพอกันที่สำหรับเรื่องยุ่งๆ. ต่อมาในเมืองไทยใช้อายุ ๖๐ ปี เป็นกำหนดเกษียณอายุราชการ เป็นต้น; ก็เข้ากันกับของโบราณที่เขาว่างไว้แล้ว คือถือเป็นหลักกันมาตามที่ธรรมชาติมันบังคับ. *ขอให้ลองสังเกตต่อเมื่อมีอายุ ๖๐ ปีด้วยตนเอง จะมีอะไรแสดงให้เห็นมาก;* แต่ถ้าไม่สังเกตมันก็ไม่เห็น มันคล้ายๆกับว่า จะทรุดตัวบวบลงไปทางร่างกายโดยทั่วไปนี่ คืออ่อนสมรรถภาพในทาง ตา หู จมูก อะไร, พวกที่เป็นความรู้สึก ความอดทน ความนึกคิด ความจดจำ. ถ้าต่อสู้ได้ใน ๓—๔ ปีต่อมา มันจะค่อยกระเตื้องขึ้นอีกทีหนึ่ง แต่มันเปลี่ยนไปอยู่ในรูปของคนแก่แล้ว. นี่หมายความว่า ไม่ได้เป็นโรคอะไร เป็นไปตามธรรมชาติแท้ๆ; เพราะฉะนั้นธรรมเนียมโบราณ ก็เมื่อพอใจแก่ความเป็นฆราวาสแล้ว เขาก็ออกบวช.

ต่อมามันเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะ *ในเมืองไทยนี้ มีธรรมเนียมบวชตั้งแต่หนุ่มๆ, หรือบวชชั่วคราว* ในระหว่างที่อายุยังไม่มาก; เป็นธรรมเนียมใหม่. เนื่องจากเจ้านายหรือเจ้าแผ่นดินอะไรนี้ เขาบวชกันเล็กๆ น้อยๆ ประชาชนก็เลยถือเอาเป็นตัวอย่างและทำตาม. ที่นั่น *มีการบวชอีกชนิดหนึ่ง* ซึ่งความหมายไม่เหมือนกัน; ที่แท้ก็

ไม่ใช่การบวช มันคือโรงเรียนนั่นเอง. สมัยโบราณเขาไม่มีโรงเรียนเหมือนอย่างที่เดี๋ยวนี้, มันก็คือ สำนักหรืออาศรมของผู้มีความรู้เปิดขึ้น เพื่อรับคนหนุ่มให้ได้รับรู้ในสิ่งที่ควรจะรู้ มีระยะเวลาจำกัด; เห็นพอสมควรแล้ว บอกว่าพอ พอ ออกไปได้ ไปเผชิญโลก. อย่างนี้ที่จริงไม่ใช่เรื่องบวช เป็นเรื่องไปเรียนอะไร เหมือนกับไปเรียนสำนักศึกษาปโมกข์ อะไรทำนองนั้น.

เดี๋ยวนี้ที่เราบวชกันในเมืองไทย คนหนุ่มนี้มันก็อยู่ในรูปนี้, ในอย่างหลังนี้. ผู้ใหญ่ คนเฒ่า คนแก่ ก็มองเห็นว่า; คนหนุ่มถ้าปล่อยไปตามธรรมชาติ ไม่มีการควบคุมมากเป็นพิเศษในระยะนั้น จะมีจิตใจที่อันตรายเสียหายได้. ฉะนั้นให้บวชเนร บวชพระเมื่อหนุ่ม ๆ แล้วก็มาอยู่ในระเบียบที่เข้มงวดกวดขัน; มันก็เปลี่ยนนิสัยเป็นคนที่มีระเบียบขึ้นมา; จำเป็นมากสำหรับคนบ้านนอก. แต่ถ้าไปเรียนในโรงเรียน ในมหาวิทยาลัยอย่างเดี๋ยวนี้ มันก็ทดแทนกันได้. ถ้าโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยนั้นมันดี มีหลักการที่ให้นักหนุ่มอยู่ในกรอบ อยู่ในขอบเขต หรือการบังคับตัวเอง เพื่อความอดกลั้น อดทนเพื่ออะไรทุกอย่าง.

พอตกมาถึงเดี๋ยวนี้ มันเสียหาย, เสียหมดทั้งสองทาง. ในทางวัดนี้ก็เกือบจะไม่มีอะไร ที่จะเป็นการให้บังคับตัวเองอย่างเข้มงวด อย่างเป็นระยะยาว. ทางโรงเรียน ทางมหาวิทยาลัย ก็ไปรับวัฒนธรรมใหม่มา, ครอบงำศิษย์ไม่ได้ ติไม่ได้ ระเบียบไม่ต้องมี. ศิษย์ก็เลยเป็นลิงทะเลโมน ไม่เคารพครู หรือมีอะไรมากไปกว่านั้น อย่างที่เห็นกันอยู่. ดังนั้น นักเรียน นักศึกษา ไม่พบกับการบังคับตัวเองตามแบบของพรหมจารี ก็เตลิดเปิดเปิงจนเป็นอัมพาลทางวิญญาณมาก; รู้อะไรก็เรียนเพื่อปากเพื่อท้อง, ปฏิญญาทั้งหลายเพื่อปากเพื่อท้อง ไม่มีเพื่อบังคับจิตใจกัน.

เป็นพระเป็นเณรสมัยก่อน ก็มีวิชาชีพที่มีให้เรียน โดยมากการช่างเท่านั้นไม่ใช่ความมุ่งหมาย; มุ่งหมายให้อยู่ในกรอบ ในขอบเขต ในการบังคับตัวเอง,

เป็นระเบียบเรียบร้อยอย่างพรหมจารี, ประพฤติพรหมจรรย์. ถ้านอกจากจะเรียนอะไรบ้าง วิชาช่างอะไรบ้าง ที่วัดในสมัยโบราณมีให้เรียน, หรือมันเรียนกันไปในตัวนั้น มันก็เป็นพิเศษ ถือเป็นของพิเศษ ไม่ใช่ความมุ่งหมาย. ความมุ่งหมายให้คนหนุ่มที่กำลังมีความกตัญญูมากันทางจิต ทางกิเลส เรียกกันหยาบ ๆ ว่า กลัดมัน อะไรนี้ ไปอยู่ในขอบเขต; ไปอยู่ในที่ หรือในกรอบวง ที่มันบีบคั้นการกลัดมันนั้น มันยังอยู่ในระเบียบ ให้เป็นไปถูกต้อง นี้ก็เลยเป็นผลดี. แต่ตกมาถึงเดี๋ยวนี้ มันก็เป็นอย่างอื่น, เรียนนักธรรม, เรียนบาลี นี้ไม่ช่วยในเรื่องนี้. ถ้ามีความรู้ในทางหนังสือ ทางอักษรศาสตร์ ซึ่งล้วนแต่กระตุ้นจิตใจ ให้เห่อเหิมทะเยอทะยาน มันก็มีความกลัดมันอีกแบบหนึ่งในวัดนี้เอง. ก็แปลว่า ไม่เป็นที่พึงแล้ว วัดนี้ ในทางนี้.

ที่นี้ทางโรงเรียน ทางมหาวิทยาลัย ก็เหมือนกัน ไม่มีอะไรที่จะบีบคั้นการกลัดมันของหนุ่มสาว; เพราะ ระเบียบใหม่มันเปิด อย่างที่ไม่รู้ว่าไปไหน ตามกันฝรั่งในเรื่องนี้ มันก็อยู่กันอย่างคนกลัดมัน ไม่มีคำว่า “ครูบาอาจารย์” ไม่มีคำว่า “ลูกศิษย์”; แล้วสอนให้เรียกร้องสิทธิเต็ม ๑๐๐% หรือเกิน ๑๐๐ % อยู่เสมอ. ลูกศิษย์จึงเรียกร้องสิทธิที่ไม่ควรจะเรียกร้อง, ทำตัวเป็นอุปสรรค หรือ เป็นปรกัมภ์กับครู ครูกับนักเรียนนี้ก็เลยไม่ได้รับโอกาสในเรื่องการบีบคั้นในการกลัดมัน.

ที่ถูกต้องมุ่งหมายที่จะควบคุมการกลัดมันเป็นข้อแรก เป็นประการสำคัญ, แล้วต่อนั้นก็เรียน ๆ. เรียนสิ่งที่ควรจะเรียน เรียนวิชาความรู้ไปด้วย. การควบคุมจิตใจนั้นแหละเป็นข้อแรก หรือความมุ่งหมาย. เดียวนี้พวกฝรั่งทำเสียหมด เป็นตัวอย่างที่เลวที่สุดไปตามกัน เขาก็ไม่มีการฝึกฝนทางจิต ทางวิญญาณ ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย; พอดีมาพบกันเข้ากับประชาธิปไตย. เต็มใจเป็นเครื่องมือสำหรับเทลิดเปิดเปิงไปตามกิเลส มันก็ยุ่งกันมากขึ้นทุกที ไม่มีความสุข; ผู้สมัยคนที่ไม่ค่ออยู่หนังสือไม่ได้. ความเป็นอันธพาลในเมืองหลวงหนาแน่น จนผมนึกที่ไรแล้วก็สลดใจ.

เมื่อ ๔๐—๕๐ ปีมา ผมยังไม่ทันบวช เคยไปกรุงเทพฯ ไม่พบอันธพาลแบบกลางถนนหลวงอย่างเดี๋ยวนี้. นั่งรถลากไปกับจิ้งรถลากสองต่อสอง จากทางล่างขึ้นไปทางท่าพระจันทร์, แล้วข้ามเรือไปบางกอกน้อย ไม่ค่อยพบใคร แล้วก็ไม่มีอันตรายอะไร ทุกหนทุกแห่งก็ยังเป็นอย่างนั้น, ใต้ความว่า เดี่ยวนี้ไม่ได้, ทำอย่างนั้นไม่ได้แล้ว มันเต็มไปด้วยอันตรายอย่างอื่น, ไม่ใช่อันตรายเฉพาะอันธพาล. แม้แต่กลางวันแสกๆ.

นี่แสดงว่า คนเรามันไปกันใหญ่แล้ว ไม่เชื่อพระเชื่อเจ้า ไม่เชื่อบุญ ไม่เชื่อบาป ไม่เชื่ออะไร; เพราะไม่เคยพูดกันถึงเรื่องนี้, การเล่าเรียน เรียนแต่เพียงว่าหาแสวงหา เพื่อความต้องการของเราได้มากที่สุดเท่าไร เป็นการดี; เพียงเท่านั้นมันก็เสียหลักแล้ว จิตใจไม่ถือว่าดีหรือชั่วแล้ว ถือว่าได้แล้วก็ดี. นี่เรียกว่าเราหมดที่พึ่งทางวัด ตามแบบวัด นี่ก็เลวลง หรือหมดไป, ทางโรงเรียน ทางการศึกษาแผนใหม่ มันก็ไม่ให้อะไร ในเรื่องนี้; กลับยั่วแต่ให้อียาก หรือให้แสวงหาอย่างแรงกล้าเท่านั้น. นี่ผมขออภัยที่พูดว่า ปริญญาว่าเป็นหาง มีแต่ปริญญาที่ยู่ให้ทะเยอทะยาน, มีความปรารถนา มีความต้องการ มีความคั่นรณ.

ที่นี้พวกคุณมาบวช เป็นนิสิตมาบวช ลาบวชระหว่างปีตกภาค หรือว่าลาบวช ข้าราชการลาบวช อะไรก็ตาม มันมีช่อง มีโอกาส ที่ว่าระหว่างสามเดือนนี้ขอให้ได้รับอะไรที่เป็นความมุ่งหมายเต็มอันแท้จริงของการบวช, นี่ขอโอกาสพูดชนิดหนึ่งว่ามีบางท่านที่บวชมาแต่อื่น อุบัติฉายจะสอนความหมายของคำว่า บวช อย่างไรก็ไม่ทราบ แต่ถ้าผมบวชแล้วสอนทุกที จนรำคาญที่จะฟังแล้ว.

สำหรับคำว่า บวช—บวช แปลว่า เว้นหมด ไปหมด จากภาวะ หรือการกระทำชนิดที่ฆราวาสเขาทำ. นี่ก็เว้นหมดจากสิ่งที่ต้องเว้นตามวินัยของการบวช; คือทั้งหมดนั้นเป็นการบีบคั้น บังคับตัวเอง บังคับจิตใจ บังคับอะไรต่างๆ ในรูปใหม่; ให้ได้รับการบีบคั้น. เมื่ออยู่ในระเบียบ ในวินัย สิกขาบทนี้ มันมีการบีบคั้น; ก็ช่วย

ไม่ได้. ดังนั้น ถ้าคิดบวชเพื่อจะมาหาความสนุกสนาน ก็เป็นความคิดที่ผิด, ผิดอย่างไม่มีอะไรเหลือ. ถ้าคิดว่า จะเข้ามาสู่การบิบบัน การชุกเกลลา แล้วก็ มันถูกที่สุด.

มีพระพุทธานุภาพที่ตรัสไว้ ตรงๆ สั้นๆ ว่า พรหมจรรย์ของเรา ของตถาคตนี้ เป็นไปเพื่อการชุกเกลลา; นี้ช่วยจำไว้ด้วย. ชีวิตการบวชนี้ก็เรียกว่า พรหมจรรย์. พระพุทธเจ้าท่านเปิดเผย ท่านยืนยันเหมือนจะบอกให้รู้ว่า; พรหมจรรย์นี้เป็นไปเพื่อการชุกเกลลา. มีความหมายอย่างเดียวกันว่า เป็นแผลเน่าแผลอะไรนี้ ชุกเนื้อเน่าออกไป ให้เหลือแต่เนื้อดี, ใส่ยาให้หาย นั่นแหละชุกเกลลา; หมายความว่าอย่างนั้น. นี้พรหมจรรย์นี้ เป็นไปเพื่อการชุกเกลลา ก็คือว่า ชุกเกลลาพิษร้าย พิษ หรือ วิเสวนา พิษร้ายกาจของคนหนุ่ม ที่มันเพิ่มขึ้นๆ ทุกวันๆ เพราะการตามใจตัวเอง, โกรธบังคับไม่ได้; แม่แต่พ่อแม่ก็บังคับไม่ได้; นี่คือเนื้อร้าย หรือพิษร้าย.

ตัวหนังสือว่า วิเสวนา นี้แปลว่า เสพมาผิดๆ คบเสพมาผิดๆ; เช่น เราเป็นเด็ก พ่อแม่บังคับไม่ได้ มันก็เกิดจากความเกิดการคบเสพกับสิ่งชั่ว สิ่งผิด นั่นแหละที่ละนิดๆ มีลักษณะยิ่งใหญ่ คือ การตามใจตัวเอง ตามใจกิเลส ตามใจตัวเอง; แล้วก็ทำอะไรอีกมากมาย ที่ไม่น่าดู. นั่นคือเนื้อร้ายที่ว่า พรหมจรรย์นี้จะต้องชุก.

ถ้าบวชจริงกัน จะบวชจริง เรียนจริง ปฏิบัติจริง ก็ต้องเอาให้จริงในระหว่าง ๓ เดือนที่บวชนี้ คือ ยอมให้ถูกชุก. อย่าคิดตามที่เคยชินอยู่ เรื่องกิน เรื่องนอน เรื่องนุ่ง เรื่องห่ม เรื่องอะไร ก็สุดแท้ ทุกเรื่องไปเลย ขอให้อยู่ในระเบียบ; แล้วระเบียบนั้น จะช่วยชุก พรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้า จะช่วยชุกให้สะอาดไปหมดทางกาย ทางวาจา ทางใจ, หรืออริยาบทไหน เดิน ยืน นั่ง นอน กิน อาบ ถ่าย, กระทั่งถึงการคิดการนึก อะไรต่าง ๆ, มันจะช่วยชุกให้เหลือแต่ส่วนที่สะอาด ไม่มีโทษ. ถ้าเอากันจริงๆ ๓ เดือนนี้ จะช่วยได้มาก. นี้เรียกว่าบวชภาษาไทย, ในภาษาบาลีว่า บัพพัชชา = ป.ว.ช. บัพ

คือ ป พัท ข้อนกันสองตัว คือ พ หรือ ว, ขาคือข, ป.ว.ข. นี้ บวช. บวช แปลว่า เว้นหมด
ไปหมด ไปหมด เว้นหมด, ป เท่ากับว่า หมด ว—ข เท่ากับว่า ไป หรือ เว้น, จำอัน^{นี้}
ไว้ด้วย.

มัน ต้องเว้นหมดจากเมื่อเป็นฆราวาส ความคิด การกระทำ การพูดจา
อะไรต่างๆ นี้ ต้องเว้น; การกิน การอยู่ การนุ่ง การห่ม ก็เว้นหมด; คือเว้นความ
คิดนึกอย่างฆราวาส แล้วก็มารับเอาระเบียบวินัย. วินัยที่เป็นหลักก็คือปาฏิโมกข์
อุทสาห์อ่านที่เป็นภาษาไทย นี้เรียกว่าวินัย. ทีละเอียดยกปลีกย่อยหมยมิม ก็เรียก “อภิวินัย”
ทำได้เท่าไรก็ได้ เว้นบ้างก็ได้ นี่เป็นส่วนอภิวินัย, แต่ว่าวินัยแท้ๆ นั้น ไม่มีโอกาสให้
เว้น ไม่มีข้อยกเว้น ต้องถือวินัยที่เรียกว่า ปาฏิโมกข์ ที่ว่า ๒๒๗ สิกขาบท; เคียว^{นี้}
ไม่ค่อยถึงแล้ว เพราะเหตุการณ์บางอย่างเปลี่ยนแปลง จนไม่มีสิ่งเหล่านั้น เช่น ไม่มีภิกษุณี
ไม่มีแล้ว ข้อปฏิบัติ ๒๒๗ นั้น ก็เหลือไม่ถึง ๒๒๗. แต่ว่าต้องทำ ต้องทำกันเต็มที่.
ไปอ่านดู มันทั้งหมดเลย.

ที่นี้อ่านดู ขอให้อ่านชนิดจับความหมายให้ได้ อย่าถือตามตัวหนังสือ,
จะยกตัวอย่าง; เช่นว่า เป็นอาบัติปาจิตตีย์ เพราะการหัวเราะในน้ำ, คือไปเล่นน้ำ
แล้วไปหัวเราะเล่นกันอยู่ในน้ำ ในสระ ในลำธาร อะไรก็ตาม เป็นอาบัติปาจิตตีย์ เพราะ
หัวเราะในน้ำ ตัวหนังสือมันว่าอย่างนั้น. ความหมายของมันนั้น เพราะเล่นน้ำเหมือน
กับเด็ก ๆ; ที่นี้ต้องขยายความหมายออกไปว่า เล่นอย่างอื่นที่คล้ายกับเล่นน้ำ ก็เล่นไม่ได้
เหมือนกัน พระพุทธเจ้าท่านมุ่งหมายที่จะไม่ให้ทำในความหมายอย่างนั้น. ว่ายน้ำนั้น
เมื่อต้องว่ายน้ำ หรือมันมีอันตราย หรือจะหัดว่ายน้ำ ไม่เป็นอาบัติข้อนี้. แต่ถ้าเล่นน้ำ
เพื่อความสนุกสนานนั้นแล้วก็เป็นอาบัติ. เขาไม่ให้เล่นหัวอย่างเด็กในที่อย่างนั้น; ก็
ต้องเว้นหมด.

เราชื่อตรงต่อตัวเอง อย่าเป็นเหมือนคนชาวบ้านฆราวาส เรียนกฎหมาย
เพื่อหาทางแก้ตัว เพื่อหาทางทำผิด ไม่ให้ต้องผิดกฎหมาย เพื่อช่วยคนทำผิด เขาเรียน

กันอย่างนั้น. เราเรียนวินัยเพื่ออย่างนั้นไม่ได้ ต้องเรียนวินัยเพื่อปฏิบัติ; ไม่ใช่เรียนวินัยเพื่อแก้ตัวว่า ไม่ผิดวินัย หาช่องแก้ตัว. ที่นี้โลกเลวลง ก็เพราะเขาเรียนกฎหมายกันในลักษณะอย่างนี้ เรียนกฎหมายเพื่อแก้ตัวให้ตัวเอง หรือพรรคพวกของตัวเอง. เรียนกฎหมายเพื่อจะเอาเปรียบผู้อื่น คณะอื่น หมู่อื่น หรือประเทศอื่น เมื่อมีกรณีเกิดขึ้นระหว่างประเทศ ก็จะใช้วิชากฎหมาย เพื่อจะช่วยให้เอาเปรียบผู้อื่น มันเป็นอย่างนั้น; เพราะมนุษย์มันเลวลง มันเห็นแก้ตัวมาก.

เราบวชเข้ามาในศาสนา^{นี้} จะเรียนวินัยในลักษณะอย่างนั้นไม่ได้. เรียนวินัยเพื่อให้รู้หลัก รู้ความมุ่งหมาย แล้วปฏิบัติให้ตรงจุด ตรงความมุ่งหมาย แล้วก็ไม่ต้องมกมาย ชนิดถือตามตัวหนังสือว่า “เพราะหัวเราะในน้ำ” ตัวหนังสือมันว่าอย่างนั้น. ที่จริงก็เป็นตัวหนังสือที่ถูกต้อง และดีที่สุด; หัวเราะในน้ำก็คือ ไปหาความสนุกสนานในน้ำ. ที่เขาแปลเป็นภาษาไทยให้เรียน ดูเหมือนยังไม่ค่อยถูก; เป็นอาบัติปาจิตตีย์ เพราะว่ายน้ำเล่น; เช่นนี้ยังไม่ถูก, ถูกไม่หมด บาลีเดิมเขาว่า *อุทเก หสฺสรมฺเม ปาจิตฺตีย์*; ตามตัวหนังสือแต่ละตัว แปลว่า เป็นปาจิตตีย์ เพราะหัวเราะในน้ำ. จะว่ายน้ำ หรือไม่ว่ายน้ำก็ตาม แต่ลงไปเล่นน้ำ หยอกกันเล่น หัวเราะกันได้ในน้ำ ก็เรียกว่า เล่นน้ำ เป็นปาจิตตีย์เพราะเล่นน้ำเพื่อความสนุกสนาน; ไม่ใช่ว่ายน้ำเล่นอย่างเดียวอื่นตัวก็ได้ จะต้องเรียนให้รู้ ความหมายมันเป็นอย่างนั้น. จะถือตามตัวหนังสือก็ดี ดีกว่าความหมายที่มันผิด. แต่ว่าถือตามตัวหนังสืออย่างเดียว ไม่ถือตามความหมายที่กว้างที่ถูกมันไม่ค่อยดี. ทุก ๆ องค์ *ต้องมีหนังสือนวโกวาท*. ถ้าบวชที่นี้ก็ต้องระบุให้ซื้อหนังสือ *อุปสมบทวิธีและบุพพกิจภิกษุใหม่* เล่มหนึ่ง *นวโกวาท* เล่มหนึ่ง สองเล่มก็พอที่จะเรียน.

เมื่อปฏิบัติตามวินัยเหล่านั้น มันก็มีการบีบบังคับตัวเอง ส่วนที่เป็นของเหลวให้รีบบีบให้ออกไป ให้เหลือแต่ของไม่เหลว คือคตินั่นเอง. ที่นี้อยากจะขอรับรองทุก ๆ องค์ โดยเฉพาะที่บวชใหม่^{ว่า} จงเสียสละ, เสียสละความสุขสนุกสนาน เสียสละความเห็นแก่ตนเอง

แก้พักแก้ผ่อน อะไรนี่. พยายาม ให้พระพุทธรเจ้าเป็นเหมือนแพทย์ ถือเหล็กคม ๆ มาชุดแผลเน่าของเรา. พุคอย่างอุปมาให้ง่าย ถ้าเราปฏิบัติอย่างนี้ มันจะเป็นเหมือนอย่างนั้นจริง ๆ เหมือนกับพระพุทธรเจ้ามีชีวิตอยู่ ถือเหล็กคม ๆ มาชุดแผลเน่าที่เนื้อที่ตัวของเรา; ขอให้นึกให้เห็นอย่างนี้.

ขอให้เห็นอย่างเดียวกับที่พุคเมื่อคืนนี้ว่า; โดยหลักการที่พระพุทธรเจ้าท่านได้วางไว้อย่างมีอะไรในตัว อย่างลึกซึ้ง จะทำให้ศาสนาอยู่ได้, จะทำให้พระศาสนาอยู่ได้ ก็พ้นปีกี้ได้, โดยไม่ต้องมีอะไรภายนอก ชนิดที่เป็นการบีบบังคับ ลงโทษลงทัณฑ์กันเหมือนเดี๋ยวนี. การมีกฎหมายคณะสงฆ์ หรือกฎหมายทางบ้านเมืองขึ้นมาบังคับพระผู้เป็นของไม่ถูกต้อง; แต่จำเป็นเพราะว่าคนมันเลวลง จึงต้องให้กฎหมายบังคับทางโลก ออกกฎหมายมาบังคับพระอีกทีหนึ่ง; เพราะว่าพระไม่ทำตามหลักการที่พระพุทธรเจ้าท่านวางไว้. ถ้าพระเราทำตามหลักการที่พระพุทธรเจ้าท่านวางไว้ จะไม่มีความจำเป็นอย่างอื่นที่ต้องมีกฎหมายคณะสงฆ์.

นี่ ขอให้จงรักภักดีต่อพระพุทธรเจ้า แล้วการบวชนี้จะเป็นการบวชที่ได้ผลเหลือที่จะกล่าว ได้ผลมหาศาล; ตัวเองก็ได้, ญาติพี่น้อง บิฑามารตาก็ได้, เพื่อนมนุษย์ก็ได้, ศาสนาเองก็พลอยได้. ผมบอกอานิสงส์อย่างนี้ อานิสงส์ของการบวช ผู้บวชได้มากที่สุด คือเปลี่ยนหมด ข้างในเปลี่ยนไปในทางที่ถูกต้อง, แล้วญาติทั้งหลาย มีบิฑามารดาเป็นต้นพลอยอ้อมอกอ้อมใจ พลอยได้รับส่วนกุศล; คือว่าเป็นญาติในพระศาสนามากขึ้น คือมีหัวใจเข้ามาในศาสนามากขึ้น. แล้วช่วยกันทำสิ่งนี้ให้มีอยู่ในโลก โลกนี้ก็จะมีส่วนดี และศาสนาก็จะไม่ขาดสูญ, มีการสืบอายุพระศาสนาต่อไปอีก ได้ผลก็อย่างนี้.

ดังนั้นจึงหวังว่า ๓ เดือนเท่านั้นที่ลาบวชนี้ บวชใหม่นี้คงจะยินดีทุกคนที่บวชอยู่หลาย ๆ ปีอยู่ตลอดชีวิตนั้น ก็มีการที่ต้องทำ ต้องทนมาก; แต่ชั่ว ๓ เดือน ๔ เดือนที่บวชนี้ ควรจะบักใจออกกลับ ออกทน ให้มันได้ ให้มันได้เต็มที. อย่าไปมองคนอื่น

ในแง่อื่นที่จะทำให้หลุดลอย ถ้ามีเพื่อนบรรพชิตที่เลว ก็ไม่จำเป็นจะต้องไปสนใจ หรือเอาอย่าง; เพราะเราต้องการจะทำให้ดีที่สุด. มันช่วยไม่ได้ เพราะมันอยู่กันมากมาย บวชตามที่เป็นประเพณี แล้วมันต้องมีคนที่เลว หรือมีพระมีเณรที่เลว ติดเข้ามาบ้าง; นี่ย่าเอาไปเป็นข้ออ้าง. ต้องถือเอาพระเณรที่ดี เป็นตัวอย่าง เป็นข้ออ้างไว้เสมอ. เคียวนี้มักจะว่า คนนั้นเขาทำถึงอย่างนั้น เราไม่ได้ทำถึงอย่างนั้น ก็ควรจะทำได้. อย่างนั้นมันจะเลวลง ๆ เพราะไปเอาคนเลวมาเป็นเครื่องอ้าง. ในโลกกำลังเป็นอย่างนี้ นักเรียนหรือว่าอะไร ก็เหมือนกัน. ไปเอาผู้เลวเป็นเครื่องอ้าง มันก็เลยกระโจนตามกันไป.

พระพุทธเจ้าท่านมีระเบียบ มีวินัย อะไรอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งไม่ทำอย่างนั้น; ให้สลัดคนเลวทิ้งไปเสีย ไม่เอาอย่าง ไม่อะไร. แต่ไม่จำเป็นต้องไปทะเลาะกับเขา. เราไม่รู้ไม่ชี้, คุณแต่ว่า อะไรมันถูกต้อง ก็เอาอย่างนั้น ให้ทันกับเวลาที่ว่า เราบวช ๓-๔ เดือนนี้ ต้องได้อะไรมาก. อย่าไปทำร้ายใคร หกไปเสีย โดยไปสนใจ เรื่องทำนองอย่างนั้น.

พระพุทธเจ้าท่านขอรับรอง วิงวอนอะไรมากมาย ที่ว่าให้มีศีลเสมอกัน มีความคิดเห็นเสมอกัน เหมือนกันนั้น. แต่มันเป็นไปไม่ค่อยได้ มีศีลเสมอกันไม่ได้, ได้โดยยาก. มีความคิดเห็นเสมอกัน ไปในแนวเดียวกัน ก็ยังจะไม่ได้; ทั้งที่พระพุทธเจ้า ขอรับรอง วิงวอน วางไว้เป็นหลักว่า *จรมศีลสามัญญตา ทิฏฐิสามัญญตา*. แต่ขอให้ทุกคนพยายามทำที่จะให้เป็นอย่างนั้น, จะเสมอกันนี้ ไม่ใช่จะให้ไปตามใจใครคนใดคนหนึ่ง; ให้เอาตามที่พระพุทธเจ้าท่านวางไว้อย่างไร; เมื่อทุกคนปฏิบัติอย่างนั้น หรือคิดไปในแนวนั้น ความคิดและการปฏิบัติมันก็เหมือนกันได้ มันมีหลักอยู่อย่างนี้.

ทีนี้เมื่อ คนบางคนเขาไม่ทำ ก็ยกให้เป็นคนเลวไปเสียก็แล้วกัน, บางองค์ก็เห็นแก่ได้ เห็นแก่ตัว เห็นแก่กิน เห็นแก่เกียรติ เห็นแก่อะไรอย่างนี้, มัน

ก็อยู่ในพวกแล้ว. ก็อย่าไปสนใจเลย. ไม่ว่าจะวัดไหน มันต้องมีพระแล้ว, ถึงแม้ในวัดของพระพุทธรเจ้า ในสมัยพุทธกาล ก็มีพระแล้ว. ไปอ่านคัมภีร์ประวัติทั้งหลายในวินัยปิฎก พระพุทธรเจ้าท่านสอนให้ตั้งตัวเอง ที่จะไม่เลวไปตามนั้น หนักๆ เข้าคนเลวมันก็อยู่ไม่ได้. เปรียบในเรื่องนี้ว่า เหมือนกับขากศพ ทะเลมันจะซัดซนหาด; หรือของต่างๆ ที่ไม่ควรอยู่ในทะเล คลื่นในทะเลมันจะซัดซนมาบนบก. ที่นี้เมื่อแต่ละองค์ถือวินัยนี้ ไม่รู้ไม่ชี้คนเลว คนเลวก็จะอยู่ไม่ได้เอง ไม่เร็วก็ช้า ไม่ช้าก็เร็วนี้. นี้เป็นปัญหาส่วนหนึ่งที่ว่า จะปฏิบัติกับคนเลว ถ้ามันมี; เราก็อำนาจเหมือนกับว่าเรามีความต้านทาน มีอะไรคุ้มครอง; เพราะเรามีเวลาจำกัด บวชเวลาจำกัด บวชใหม่นี้ ศึกษาในส่วนที่ควรศึกษา เป็นพวกไปเป็นเรื่องๆ ไป.

ความหมายของคำ “ศึกษา” ทางศาสนา.

ที่นี้ก็มาถึงคำว่า ศึกษา คำว่า “ศึกษา” ในภาษาศาสนานี้ หมายถึงการ บิบบังคับ บังคับตัวเอง เรียกว่า ศึกษา. *เรียนพระไตรปิฎก เรียนนักธรรม เรียนบาลี* พระพุทธรเจ้าท่านไม่เรียกว่า ศึกษา; ไม่มีกิจการปรียติ ในสมัยพระพุทธรเจ้า. ดังนั้น มันจึงไม่เคยเรียก ไม่ถูกเรียก ไม่รู้เรื่อง มีแต่ปฏิบัติเท่านั้น คือรับคำบอกเพียงไม่กี่คำ เอาไปปฏิบัติเป็นเดือนๆ แล้วก็ได้รับคำบอก หรือคำแนะนำที่เหมาะสมแก่ตนด้วย, ไม่เหมือนกันทุกคน ไม่ใช่เรียนอะไรเหมือนกันทุกคน.

คำว่า ศึกษา ก็คือ บิบบังคับตัวเอง ให้อยู่ในวินัย ในศีล ในสมาธิ ในปัญญาศึกษา. ศีลศึกษา เช่น *วินัยควบคุมตัวเอง* และหมู่คณะ, สมาธิศึกษา, หรือจิตตศึกษา *ฝึกฝนจิต* บังคับจิต ให้จิตอยู่ในความถูกต้อง, และก็มีความ มีกำลังที่จะทำงานของจิต, ปัญญาศึกษา ก็คือ *ทำให้เกิดปัญญา* รู้สิ่งที่ควรจะต้องรู้ถูกต้องตามที่เป็นจริง; ไม่ใช่รู้หนังสือ ไม่ใช่ท่องสูตร ท่องอะไร. ปัญญาศึกษา หมายถึงให้รู้ตัวความทุกข์ทั่วเหตุให้เกิดทุกข์ ตัวอะไรจากภายใน จากตัวจริง จากของจริง, อย่างนี้เรียกว่าปัญญาศึกษา

ตามความมุ่งหมายของคำว่า บัญญัติศึกษา. ส่วนบัญญัติเรียนปริยัติ เรียนสุตตะนั้น มันอีกอันหนึ่ง ไม่รวมอยู่ในนี้.

นี้ขอให้พูดกัน คุยกัน ปรีกษาหารือกันแต่ในเรื่องของหน้าที่ ศีลศึกษา จิตตศึกษา บัญญัติศึกษา สามสิกขานี้ ให้มันสนุกไปกันแต่ในทางที่จะรู้; แล้วก็ปฏิบัติในส่วนนี้เท่านั้นเอง ไม่มีอะไร ที่เรียกว่าบวช บวชหรือบรรพชา มีเท่านั้นเอง : มีศีลศึกษา เพื่อชุกเวลา เวลาเนื้อเน่าๆใหญ่ๆเลวๆ, จิตตศึกษาก็ชุกเวลาที่รองลงไป, บัญญัติศึกษาก็ชุกเวลาชั้นละเอียดๆ ชั้นที่คุคล้ายๆกับว่าไม่มีอันตราย แต่อันตรายเล็ก. นี้มันมีเพียงสามอย่างนี้ : ศีล สมာธิ บัญญา. ทำไปๆ สมบูรณ์เมื่อไร เป็นพระอรหันต์เมื่อนั้น. ยังไม่ถึงความสมบูรณ์ ก็เป็นอะไรที่รองๆลงมา อย่างน้อยก็เป็นภิกษุสามเณรที่ดี.

บวชแล้วต้องปฏิบัติที่ชุกเวลากิเลส.

ให้ผู้บวชใหม่ทุกคนถือว่า เวลามีน้อยมาก; ถ้าไปสนใจนอกเรื่องไปสนใจนั่นนี่ หมั่นหมอง ฟุ้งซ่าน อะไรอยู่ จะไม่ได้ผลตามที่ควรจะได้ ในระยะเวลา ๓-๔ เดือนนี้.

ที่นี้ก็มีเรื่องอื่น ๆ ที่มันเบ็ดเตล็ดออกไปจาก ๓ เรื่องนี้; เรื่องศีล สมာธิ บัญญา นี้เป็น ๓ เรื่อง, ถ้ารวมแล้วก็คือเรื่องเดียว คือพรหมจรรย์ที่ชุกเวลากิเลส แยกเป็น ๓ เรื่อง คือ ศีล สมาธิ บัญญา, ใน ๓ เรื่องนี้จะแยกเป็นเรื่องย่อยอีกเท่าไรก็ได้ แต่รวมแล้วมันเป็นเรื่องชุกเวลา, ให้เป็นเรื่องชุกเวลาไปตั้งแต่เรื่องเบื้องต้นที่สุด. เรื่องกิน เรื่องนอน เรื่องอยู่ เรื่องนั่ง เรื่องห่ม เรื่องใช้เรื่องสอย นี้เราก็ไม่ต้องตามใครนาก็ได้; คือให้คิดเอาเองว่า กินอยู่ นั่งห่ม ใช้สอยสิ่งของอะไรต่างๆ ในลักษณะอย่างไร มันเป็นการชุกเวลาความมั้ก็มาก ความเห็นแก่ตัว.

เมื่อก่อนบวชเคยอยู่สบาย นั่ง นอน กิน อยู่ อะไรมันสบาย พอบวชเข้า มันก็เปลี่ยนแปลงไป, คำว่าสบายต้องเปลี่ยนไป เป็นสบายอย่างบรรพชิต. สบายนี้ เขาเรียกว่าสบายเหมือนกัน. พอบวชแล้ว จะกินอยู่ ใช้สอยอะไรอย่างเมื่อไม่ได้บวชนั้น ไม่ได้; เช่นในเรื่องที่นอนสบาย ของใช้สวยงาม อะไรต่างๆนี้. ที่เคยสบายเมื่อเป็นฆราวาสนั้น กลายเป็นอบาย หรือฉิบหาย หรือว่าเป็นทุกข์แก่ผู้ที่บวช. ผู้ที่บวชจึงต้องใช้เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ไม้สอย อาหารการกิน อะไรต่างๆ เปลี่ยนรูปไป ให้มันสบายแก่ความเป็นนักบวช : กินน้อย กินง่าย กินเลว อะไรก็ได้. ยิ่งสบายสำหรับผู้บวช ก็คือมันสบายแก่การกำจัดกิเลส, เราเคยกินอยู่ที่บ้านนั้นมันสบายแก่การตามใจกิเลส คือสบายแก่กิเลส ที่นี้พอบวชมันต้องเปลี่ยนให้เป็นเรื่องสบายแก่การกำจัดกิเลส; คือสบายแก่พระธรรม แก่ธรรมะ แก่ความเป็นธรรม การมีธรรม การประกอบด้วยธรรม. นอนง่าย ๆ หนุนหมอนไม้ อะไรต่างๆก็ตาม กลับสบาย สบายที่สุดสำหรับการกำจัดกิเลส, จะช่วยให้กำจัดกิเลสได้ง่ายเข้า.

อาหารก็เหมือนกัน ที่เคยอร่อย เคยติดในรสอาหารนั้น มันสบายแก่กิเลส; ก็เปลี่ยนเป็นให้มันถูกต้อง หรือ สบายแก่การกำจัดกิเลส แก่พระธรรม ตามแบบตามระเบียบที่มีอยู่ ก็กินอาหารสักว่ายังชีวิตให้เป็นไป, นี้ไม่ใช่หมายกินอาหารให้อร่อย. อยู่ที่บ้านมันไม่ใช่กินอาหาร มันกินกามารมณ์ชนิดหนึ่งทางดิน, กามารมณ์หรือกามคุณ; กินเพื่ออร่อย นั่นมันก็กินกามารมณ์หรือกามคุณ. ถ้ากินเพื่อชีวิตอยู่ได้อย่างถูกต้องนี้ ก็กินอาหาร กินอาหารอย่างถูกต้อง ไม่เป็นกามารมณ์. เราต้องเปลี่ยนมาเป็นกินอยู่ นุ่งห่ม ใช้สอย อะไร อย่างที่ไม่เป็นกามารมณ์; แต่เป็นปัจจัยที่จำเป็นแก่การมีชีวิตอยู่นี้.

แต่เที่ยวจะเข้าใจผิดว่า จะไม่ต้องมีจีวรสวย เรียบร้อย อย่างนี้; นี้ความหมายที่สึกมันอยู่ที่อย่างอื่น. จีวรนี้ไม่ต้องการให้สวย ต้องการให้ตัดให้แหลก; ไม่ให้เป็นที่น่าปรารถนาแห่งใจ นี้ขโมยไม่ต้องการ เพราะมันถูกตัดแหลก แล้วมาเย็บ ปะ. จีวร

ที่แท้ ต้องเป็นอย่างนี้ แล้วก็ยอมให้มันทนทาน, แล้วเป็นที่เหมาะสม สำหรับ
ผู้เป็นนักบวชจะไม่ลำบาก. นี่มาเห็นว่า โอ๊ย! จีวรต้องเย็บสวย ต้องผ้าเนื้อดี ต้อง
ยอมสีสวย แล้วก็กลายเป็นสวยไปเลย; นี่มันผิด ผิดไปหมด.

บริโภคอาหาร ก็เหมือนกัน ต้องเป็นเปรต—*ปรตตูปชีวิต*. นี่เป็นผู้ที่มี
ชีวิตอยู่ได้ เพราะสิ่งที่ผู้อื่นให้ อย่างเราฉันกันอยู่ทุกวันนี้ ถือว่าชาวบ้านให้ หรือแม่แต่
โรงครัวให้ก็ต้องถือเป็นผู้อื่นให้. เราไม่ได้ไปบีบบังคับเขาว่า ให้ทำอย่างนั้น อย่างนี้;
เขาจะทำมาตามเห็นสมควร. ฉะนั้นเราต้องกินอาหารตามที่เรียกว่า ตามที่ผู้อื่นให้
ตามมีตามได้. บางทีก็อร่อย บางทีก็ไม่อร่อย บางทีก็มากไป บางทีก็น้อยไป บางที
ก็เย็นชืด มันก็แล้วแต่มันจะเป็นไป. นั่นแหละจึงจะเรียกว่า กินอาหารอย่างพระ.

ที่อยู่อาศัยก็นับว่า ไม่มีปัญหาละ ที่จัดให้อยู่นี้ มันก็ถูกต้อง อย่าไป
เปลี่ยนแปลงมัน; ง่ายๆๆแต่ละส่วน เป็นส่วนๆไป.

เรื่องยาแก้โรคนี้ ของเดิมแท้ๆ เกสซ์ที่ทำ ประกอบขึ้นมาโดยใช้น้ำมูตร
เป็นหลัก. เดียวนี้ก็ไม่มีใครรู้จัก ทำไม่เป็น, ทำไม่ได้; ก็ให้ถือหลักว่า ให้มันง่าย
ให้มันไป ตามธรรมชาติ. อย่าให้กลายเป็นหยูกยาที่มันสำอองหรืออะไร. แต่เรื่องนี้
ไม่เป็นไร เพราะไม่มีใครอยากกินยา เพื่อความเอร็ดอร่อย หรือเพื่อความารมณ์; ก็แปลว่า
ไชยาตามที่มันจำเป็น เพื่อจะแก้โรค. แต่ต้องยอมรับด้วยความอดทน อย่าไปนึก
ถึงว่า มันต้องไม่เจ็บ ต้องไม่ขม ต้องไม่อะไร ทำนองนั้น, ให้มันขม ให้มันเจ็บ ให้มัน
อะไรไปตามเรื่อง มันหายก็แล้วกัน.

สมัยพระพุทธเจ้า ในสมัยนั้น มันง่ายมาก. พูตไปมันก็ยึดยาว แต่สรุป
ความว่า คนมันมีชีวิต หรือมีความเป็นอยู่ ชนิดที่มีโรคภัยไข้เจ็บน้อย; ไม่รู้จัก
โรคเส้นประสาท ไม่รู้จักความคันโลหิตสูง ไม่รู้จักเบาหวาน ไม่รู้จักอะไร ทำนองนี้.

โรคเหล่านี้เป็นของสมัยใหม่ เพิ่งเกิดเมื่อมนุษย์มีการะมาก มีความวิตกกังวลมาก; ฉะนั้น เขาจึงมีโรคชนิดที่มันธรรมดา ธรรมชาติเหลือเกิน, เป็นไต่ยาก หายได้ง่าย จึงใช้ยา มูตร คุณ เถ๋ ดิน อะไรได้.

มูตร คือ บัสสาวะ คุณ คือ อุจจาระ ชี้เถ๋ และกั ดิน, สี่อย่างนี้เป็นยาที่ภิกษุคว้ามานันได้ ที่ไหนก็ได้; ไม่ต้องประเคน เรียกว่าไม่ต้องประเคน. แต่อาจเอามาผสมปนเป ประู่งแต่งกันไปได้. ใช้ดินเป็นเยื่อยา ใช้มูตรเป็นน้ำละลายยา; แล้วเอาไปฝังแดดให้เปลี่ยนแปลง ให้กลายเป็นของกินได้; แล้วมันก็แก้โรคอะไรหลายอย่างจริงเหมือนกัน. โรคที่มนุษย์จะเป็นตามธรรมชาติแล้ว มันก็หายแน่ แต่โรคบ้าบอของคนสมัยนี้อาจจะแก้ไม่ได้ เพราะว่ามันเกินไป เกินธรรมชาติ.

เราคุสัตว์เตี้ยรรจจานเป็นโรคน้อย เป็นโรคภัยไข้เจ็บน้อย; เมื่อพันปีมาแล้วเป็นอย่างไร มันก็มีโรคภัยไข้เจ็บเท่านั้นแหละ. แต่ มนุษย์นี้มีโรคภัยไข้เจ็บใหม่ สมัยใหม่ยังใหม่ขึ้นทุกที; เพราะความเป็นอยู่มันเปลี่ยนแปลง. คนเดีวนี้จะต้องใส่ฟันชุดใหม่เมื่ออายุ ๒๐ - ๓๐ ปีก็มี เพราะอาหารการกินเปลี่ยนแปลง อะไรเปลี่ยนแปลง ๆ. แต่สุนัขมันไม่เคยใส่ฟันใหม่ อยู่ไปจนตัวตายเหมือนกับที่แล่วมา; เพราะมันไม่มีการเปลี่ยนแปลงเรื่องกิน เรื่องอะไร.

ที่นี้ มีการเปลี่ยนแปลงในการเป็นอยู่ การกิน อะไรมาก สิ่งเหล่านี้ฟันก็ชำรุดเร็ว. ผมเดีวนี้อายุ ๖๖ ปี ยังใช้ฟันชุดเดิม แม้ว่าบางอันจะผุไปบ้าง ต้องถอนทิ้ง เท่าที่เหลืออยู่ยังใช้ได้ ไม่ได้เติม ไม่ได้อะไร ที่โหวกัโหว่อยู่อย่างนั้นเองยังใช้ได้; เพราะว่าผมยังกินอาหาร กินอะไรไปตามแบบเดิมหรือตามแบบวินัยของพระ. แต่คนที่เขาเปลี่ยนไปกินอาหารแบบสำอวง แบบสำรวย แบบพรว่ำเพรื่อ หรือได้รับเชื้อโรคชนิดนี้มาจากบิตามารตา จึงทำให้ฟันเลวลง. นี่มันก็ยิ่งไปกันใหญ่ จะเลวลงทุกทีจะต้องใส่ฟันปลอมกันตั้งแต่อายุ ๒๐ - ๓๐. นี่ความเปลี่ยนแปลงของโลก ของมนุษย์ละไปในทางให้มีโรคมาก ให้ทุกข์มาก ให้ลำบากมาก.

ดังนั้น ในระหว่างบวชนี้ อุทิศการศึกษาให้เข้าใจ จะได้ไปจัดแจง เอาไปปรับปรุงให้มันพอเหมาะสม, นี่ก็เป็นเรื่องที่สำคัญ สำคัญตรงที่รู้ว่า กิเลสตัณหา มันกำลังครอบงำโลกทั้งโลก ทำให้โลกเปลี่ยนแปลง โรคภัยไข้เจ็บก็เปลี่ยนแปลง อะไรก็เปลี่ยนแปลง เลยยุ่งยากไปหมด จนไม่รู้จะรักษากันอย่างไรแล้ว, โรคนี้มันก้าวหน้า นำความสามารถของหมอ ของเจ้าหน้าที่รักษาโรคอยู่เรื่อยไป. ถ้าสมัยโบราณมันแทบจะไม่มีอะไรในลักษณะอย่างนี้ แล้วก็เป็ดยาก หายง่ายอย่างที่ว่า. เพราะร่างกายมันมีความต้านทานสูงมาก เข้มแข็งมาก. เคี้ยวเนื้ออะไรนิดหนึ่งก็ต้องเสียแล้ว เพราะว่ามันอ่อนแอเต็มที, แต่คนสมัยโบราณครั้งกระโน้นกินอะไรเข้าไปก็ได้ ท้องไม่เสีย; เช่น พวกโยคีกินรากไม้ กินใบไม้ กินอะไรอยู่ได้โดยไม่ตาย ไม่เจ็บไข้ มีแรงทำอะไรได้. เคี้ยวเนื้อที่เขายังเป็นอยู่กันอย่างโยคีสมัยโบราณก็มี พอหาตุ๋นได้ที่อินเดีย แถวฤๅษีเกศ แถวนั้น ไปคุกกี้ได้ เขากินอาหารชนิดหนึ่ง เขาก็แข็งแรงมาก.

เอาละ, สรุปความกันที่หนึ่งก็ได้ว่า เราบวชนี้เพื่อจะมาเรียนเรื่องที่ทำเรียนที่อื่นไม่ได้ คือเรียนเรื่องทางจิตใจ. ให้มีจิตใจเข้มแข็ง คืออบรมดีแล้ว จะไปเผชิญกันกับโลกที่มันแสนจะเลวลงทุกที จะเป็นบ้ามากขึ้นทุกที. ถ้าไม่อย่างนี้แล้วก็ไม่มีประโยชน์ อย่าบวชเลย บวชการ ไม่คุ้มค่าที่บวช; ใช้คำอย่างอื่นที่ว่า เรามาบวชเพื่อเตรียมตัวให้พร้อม ที่จะกลับไปอยู่ในโลก ที่มันเต็มไปด้วยคนบ้า มากขึ้นทุกที. ผมนึกดูแล้ว ไม่มีคำอื่นที่จะชัดเจนเหมือนอย่างนี้; ในโลกนี้จะมีคนบ้ามากขึ้นทุกที แล้วเราจะต้องอยู่ร่วมโลกกับคนบ้านี้, มันลำบากยุ่งยากเหลือประมาณ. หันมาบวชก็มีโอกาสจะศึกษาวิธีของพระพุทธเจ้า. ที่ถ้าใครมีความรู้ความสามารถโดยวิธีนี้ พอจะอยู่ไปได้ร่วมโลกกันกับคนในโลก ที่มันบ้ามากขึ้นทุกที; ก็เราจะไม่เป็นทุกข์, พูดย่างๆว่า เราจะต้องไม่เป็นทุกข์, ถ้าเรามีวิชาความรู้อันนี้ของพระพุทธเจ้า โลกบ้าๆนั้นจะไม่ทำให้เราเป็นทุกข์ได้ นี่อาณิสสส์ท่านก็พอแล้ว. แต่ท่านเราก็ตลอยเป็นบ้าไปด้วย เลยไม่รู้ว่าจะ

ใครบ้า หรือใครดี หรือว่ามีความทุกข์จนจะต้องตาย นี้ก็ไม่ว่าเพราะเหตุอะไร? หรือจะแก้ไขกันอย่างไร?

อย่าหาว่าตำหนิติเตียนหรือนินทาใคร ขอยกตัวอย่างเรื่องอาจารย์อะไรที่มหาวิทยาลัย ที่ถูกผู้หญิง อาจารย์อะไร ยิงตายในรถยนต์ ที่กรุงเทพฯ เมื่อสองสามวันนี่. คุณเอาไปคิดเองก็แล้วกันว่า เรื่องอย่างนี้มีไม่ได้; มีไม่ได้ เมื่อสมัยก่อน การเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้ก็มีไม่ได้ เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัย แล้วถูกอาจารย์โทอะไร เป็นผู้หญิงยิงตายในรถ. เราก็เรียกว่าคนมีความรู้, คนถูกยิงตายก็มีความรู้, คนยิงก็มีความรู้ แล้วเรื่องที่ไม่จำเป็นจะต้องมี ทำไมจึงมี. เอาไปคิดดู.

เรื่องอย่างนี้ทำให้รู้ว่า การศึกษายังไม่พอในทางที่จะทำให้คนเราเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง ขออภัยที่จะพูดว่า เมื่อคุณมีอายุเพียง ๒๐—๓๐ ปีนี้ คุณไม่ได้เห็นว่าเมื่อ ๕๐—๖๐ ปีมาแล้ว ต่างกันอย่างไร. ผมยังพอทันเห็น คำว่า ครู หมายความว่าอะไร? คำว่าลูกศิษย์ หมายความว่าอะไร? คำว่าเพื่อน หมายความว่าอะไร? มันต่างกันหมด ต่างกันลิบลับ. แต่เดี๋ยวนี้ไม่มี: ไม่มีครูบาอาจารย์, ไม่มีลูกศิษย์, ไม่มีเพื่อน กระทั่งไม่มีบิดามารดาแล้ว; คือมันไม่ถูกต้องตามความหมายของคำเหล่านั้น; ก็เรียกว่าไม่มี ก็เรียกว่าในโลกมีคนบ้ามากขึ้นทุกที.

ผมนั่งรถยนต์ไปในกรุงเทพฯ ชอบนั่งข้างหน้ากับคนขับรถ ไม่ชอบนั่งข้างใน และก็บอกเตือนอยู่เสมอว่า; เราต้องเผื่อคนบ้าไว้บ้างนะ เธอขับรถนี้ต้องเผื่อว่ารถคันอื่นมันเป็นคนบ้า, นี่ ถ้าคิดว่ามันเท่ากันแล้วมันไม่ได้ เคี้ยวมันเกิดเรื่องแน่. ถ้าคิดว่าเรากำลังขับรถรวมกันอยู่กับคนบ้า เราก็จะได้ระมัดระวังมากขึ้น จะได้ให้ออกสแก่เขา ให้เขาไป. ผมนั่งกับคุณสัญญา ธรรมศักดิ์ ข้างหน้าด้วยกัน วันหนึ่งตรงที่เลี้ยวถนนมหาชัยนี่แหละ มีรถคันหนึ่งเป็นรถแท็กซี่ มันทำผิด มันเลยเกิดการเฉียดเหมือนจะชนกัน เพราะการผิดของเขา. เขายังทำให้หน้าคุณสัญญาว่า “มีงผิดนี่” นี่ต้องถือว่า

อย่างนี้. คุณสัญญา ธรรมศักดิ์ นี่แหละ; ให้ถือว่า เรามันอยู่ร่วมโลกกับคนบ้ามากขึ้น. มันต้องมีอะไรที่จะต้องระวัง, ยอมเสียเปรียบ ยอมเสียเวลา ผ่อนผันอะไรกันมากขึ้น ที่อยู่ในโลกที่ร่วมโลกกับคนบ้า.

ระหว่างบวชเป็นโอกาสดีสำหรับฝึกตน.

ในระหว่างที่บวชนี้ ขอให้ฝึกการอดทน การให้อภัย, การอดทน, การที่เราจะต้องเป็นฝ่ายทนให้แก่คนบ้า. ทีนี้ถ้าคุณ ไม่ฝึกไว้ให้ดีคุณจะทนไม่ได้ แล้วจะไปมีเรื่องกับคนบ้า, นี่ ดีไหม? ลองนึกดู. ระหว่างที่บวช ๒—๓ เดือนนี้ มันมีบทเรียนที่ยาก ที่ลึก ที่อะไร ที่จะต้องฝึกฝน; และมันรวมกันอยู่ในคำเดียวกันกับคำว่า พรหมจรรย์ของพระพุทธเจ้า. ความไม่อดทนนั่นคือโรคร้าย เนื้อเน่าอะไรอันหนึ่ง; ต้องชุกออกไป ต้องอดทน; ความไม่อดภัยก็ต้องชุกออกไป, ความไม่เสียสละก็ต้องชุกออกไป, กระทั่ง ความมักใหญ่ใฝ่สูง, ความทะเยอทะยาน ความไม่ดีอะไร ล้วนแต่ต้องชุกออกไป ชุกออกไป; ไม่บวชมันไม่ค่อยมีโอกาสจะรู้สึก หรือชุก มันยุ่งไปหมด.

โอกาสที่บวชนี้ วิเศษที่สุด ดีที่สุด เหมาะสมที่สุด ที่จะศึกษาเรื่องที่ละเอียด ประณีต เกี่ยวกับจิตใจ เกี่ยวกับโลกนี้ว่า มันกำลังเป็นอย่างไรมากขึ้นทุกที. แล้วไม่ต้องพูดถึงคนนอก; แม้แต่คนในครอบครัว บุตร ภรรยา นี่ก็เหมือนกัน มันจะมีอะไร มีปัญหามากขึ้นทุกทีแล้ว. ถ้าเราไม่ฉลาด ไม่อดทนพอ ไม่อะไรพอ มันต้องเกิดเรื่อง. การจะบังคับผู้อื่นต้องบังคับตัวเองได้; บังคับตัวเองไม่ได้ จะบังคับผู้อื่นไม่ได้, ไม่มีทาง. มันก็ไปทำให้เกิดเรื่องเกิดราว เกิดโมโหโทโส ตีกันตายเสียก่อน. ฉะนั้น โอกาสที่บวช นั้นแหละ คือโอกาสที่จะฝึกฝนการบังคับตัวเองอย่างยิ่ง และก็ทุกแง่ทุกมุม, กลับออกไปจะได้เป็นคนละคน, เป็นคนที่เรียกว่า มีเครื่องวางศกัศสิทธิ์คุ้มครองไม่ให้ไปเป็นอันตรายอะไรได้; แขนงพระเครื่องคุ้มครอง มันคุ้มไม่ได้, ถ้าจิตใจ

ไม่รัฐธรรมนูญ, ไม่มีธรรมะ ไม่มีความเฉลียวฉลาด ความรอบคอบ ความอดทน ความอะไรเหล่านี้.

นี่เป็นตัวธรรมะที่เป็นพระพุทธเจ้าที่คุ้มครองคน รูปพระพุทธเจ้าเป็นเครื่องวางแขนคอก มันคุ้มครองไม่ได้ เราต้องอาศัยสิ่งนั้นให้ระลึกนึกถึงพระพุทธเจ้า แล้วปฏิบัติตามพระพุทธเจ้า จึงจะคุ้มครองได้. เอาพระพุทธเจ้าจริงไว้ในใจเสียดีกว่า, ดีกว่าเอารูปของท่านมาแขวนคอก ก็คืออุทิศทำเสียตอนนั้น ตอนที่บวชอยู่นี้แหละ, มันเกิดพระพุทธเจ้าจริง รู้จักพระพุทธเจ้าจริง, คุณธรรมที่เป็นพระพุทธเจ้านั้น มาอยู่ที่ในใจของเราจริงๆ : ความสะอาด สว่าง สงบ กระจายออกไปเป็นความรอบรู้ เป็นความรอบคอบ เป็นสติสัมปชัญญะ เป็นความอดกลั้นอดทน เป็นการให้อภัย เป็นการยิ้มได้ แม้เมื่อถูกเอาเปรียบ ถูกโกง, นั้นแหละเป็นคุณธรรมแล้ว.

สรุปแล้วก็ขอเตือนไว้สักประโยคหนึ่ง ช่วยจำไปด้วย. ถ้ามันเกิดยุ่งยากด้วยปัญหาอะไรขึ้น ก็ให้หยุดชะงักเสียที่หนึ่งก่อน อย่าเพิ่งทำตามนั้น; สำรวมจิตใจ แล้วก็ถามว่า ถ้ามั่นใจตัวเองนั้นแหละว่า นี่ ถ้าหากว่าพระพุทธเจ้ามาอยู่ที่นี้ เราทูลถามท่านเรื่องนี้ ท่านจะแนะนำอย่างไร. ถ้าเราไปถามพระพุทธเจ้า ท่านจะแนะนำอย่างไร? เอาประโยคนี้ไว้ใช้เมื่อมันเกิดปัญหายุ่งยากขึ้นในใจ, หรือเมื่อเผชิญหน้าข้าศึกศัตรูปรับทุกข์อะไรต่างๆ; พระพุทธเจ้าจะแนะนำอย่างไร? เดี่ยวเราก็จะนึกได้ พระพุทธเจ้าจะแนะนำให้เสียสละ ให้อภัย ให้ไม่โกรธ ให้อะไรทำนองนั้นในทางที่ปลอดภัยเสมอ. ที่นี้ ถ้าปล่อยไปตามอำนาจของเรา ก็คือ กิเลสนั้นแหละ กูก็ไม่ยอมมึง; มันก็มีเรื่อง. โอกาสอื่นไม่มีทางที่จะฝึกฝน, ระหว่างบวชนี้แหละมีทางที่จะฝึกฝน. เพราะฉะนั้น คำว่า บวชๆๆๆ นั้น มันหมายความว่าอย่างนี้. ขอให้ผู้บวชใหม่ทุกคนๆ ที่มีเวลาจำกัณฑ์เข้าใจ และให้มันเป็นบวชที่บวชจริงๆ เข้มขันขึ้นทุกเดือนๆ กว่าจะลาสิกขาออกไป.

นี่ผมอยากจะพูดอีกนิดหนึ่งก่อนจบนี้ว่า ที่มันไม่เหมือนกับที่เขาใช้เป็นหลักกัน ในที่อื่นหรือวัดอื่นบางวัด หรือส่วนมาก เขาให้เรียนนวโกวาท หรือให้เรียนคิทธิปฏิบัติ เรื่องศึกษานั้น; ผมว่าไม่จำเป็นละ มันไม่ใช่หัวใจ ไปอ่านเมื่อไรก็ได้ มันเห็นอยู่ง่าย ๆ. แต่เรียนก็ดีเหมือนกัน ถึงแม้ว่าบวชระยะสั้นจะสั้น ก็ให้เรียนหัวใจถึงหัวใจของการบวช คือการบังคับตัวเองให้ได้ บังคับจิตใจไว้ให้ได้.

มีพระพุทธรูปที่ว่า บังคับจิตของตัวเองไว้ให้ได้ เหมือนความขำขันที่ฉลาดสามารถบังคับขำตลกมันก็ได้ ถ้าความขำไม่ฉลาดจริง มันบังคับขำที่ตลกมันไม่ได้. มันต้องเป็นความขำพิเศษที่เขาเรียกว่า ความขำหัตถาโรหะ กำนั้นมันไม่ใช่คนเลี้ยงขำ มันเกิดมาในตระกูลผู้เชี่ยวชาญในการบังคับขำนี้เรื่อย ๆ มาเรื่อย ๆ มา ทำอาชีพนี้เรื่อยมา ฉลาดไปหมดจนกระทั่งรู้หรือบังคับขำตลกมันได้. นี้เราก็เหมือนกันต้องบังคับจิตได้.

จิตนี้เหมือนกับขำ บางเวลาเหมือนตลกมันเหมือนกัน จนเราเสียหายไป; เพราะ บางเวลาจิตมันเหมือนกับขำตลกมัน แล้วก็บังคับไม่อยู่ ก็จบหาย กังนั้นจึงต้องบังคับได้ยิ่งขึ้น ๆ ๆ. ไม่มีการผลุนผลันด้วยอำนาจของโลกะ โทสะ โมหะ, ฝึกการบังคับจิตอย่างเดี๋ยวนี้ เป็นการบวช; อื่น ๆ มันก็จะเป็นการบังคับไปหมด, กาย วาจา ใจ เหล่านี้ มันถูกบังคับไปหมด. นี้ เมื่อบวชเราพูดเรื่องการบวชต้องมีอุปัชฌายะ และต้องร่วมมือกับอุปัชฌาย์อาจารย์ ให้เกิดความปลอดภัยแก่ทุกฝ่าย จะไม่มีความเสียหายแก่ศาสนา มีแต่ความเจริญกันทุกฝ่าย. วันนั้นขยายความชัดเจนออกไปว่า บวชนี้ บวชเข้ามาแล้วนี้ อุปัชฌาย์อาจารย์กับเราก็ร่วมมือกันกับเราในทางที่จะช่วยให้เราบังคับจิตใจ บังคับจิตได้นั้นแหละคือพรหมจรรย์, คือการขูดเกลาสสิ่งที่จะต้องขูดเกล่า บวชคืออย่างนี้ มันหมดไป หมดไป หมดไปไกลออกไปจากสิ่งที่ควรจะไกลออกไป.

เอาละ หอกันที.

การบวช คือการประพฤติพรหมจรรย์ให้สะอาด เหมือนสังข์ที่ขัดดีแล้ว.

การบรรยายในตอนนั้น คงเป็นการบรรยายสำหรับผู้บวชใหม่ ต่อไปเรื่อยๆ ก่อน เพราะว่าผู้บวชใหม่มีเวลาจำกัดอย่างหนึ่ง แล้วควรจะได้ทำอะไรที่เป็นการศึกษาตั้งแต่ต้นมือ ก็จะได้ไม่ต้องเสียใจทีหลัง, จะรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม ไม่ควรจะขาดประโยชน์ที่ควรจะได้; ฉะนั้น ขอให้สนใจฟัง เพื่อให้ได้ประโยชน์เท่าที่จะได้.

การบวชทำให้ปฏิบัติพรหมจรรย์บริสุทธิ์ได้.

วันนี้ก็ไม่มีเรื่องอะไรมาก นอกจากเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ คำพูดสำคัญประโยคหนึ่ง ซึ่งพบในพระบาลีมากที่สุด อยู่ในรูปของพระพุทธภาษิตทั้งนั้น, คือพระพุทธเจ้าเมื่อตรัสถึงการบวช ของบุคคลผู้ออกบวช ก็จะตรัสประโยคนี้ คือเมื่อมีใครถามว่า สาวกในศาสนา^{นี้}ออกบวชเพื่ออะไรก็ตาม, หรือเมื่อพระองค์จะทรงเล่าเองว่า ระเบียบการบวชใน

ศาสนานี้ ตั้งต้นขึ้นมาอย่างไร แล้วเป็นอย่างไร? ก็จะตรัสถึง ข้อที่ว่า ผู้ได้ฟังธรรมะแล้ว เข้าใจธรรมะอย่างทั่วถึงแล้ว จะรู้สึกว่าการจะประพฤติพรหมจรรย์ดังที่กล่าวนั้น ให้บริสุทธ์บริบูรณ์ด้วยดี เป็นการกระทำที่ยากเกินไป; ดังนั้น เราจักปลงผมและหนวดคอกบวช จากเรือน ถึงความเป็นผู้ไม่มีเรือน ประพฤติพรหมจรรย์นั้น.

ประโยชน์ที่สำคัญก็คือ ประโยคที่ว่า การจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธ์บริบูรณ์ด้วยดี เหมือนสังข์ที่ขัดดีแล้วนั้นทำที่ยาก สำหรับการอยู่ครองเรือน ฉะนั้น จึงออกบวช, สั้นเข้ามาอีกก็ว่า จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธ์บริบูรณ์เหมือนสังข์ หอยสังข์ ที่เขาขัดดีแล้วนั้นต้องบวช, พุคกลับอีกที่หนึ่งก็ว่า บวชเพื่อได้ประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธ์บริบูรณ์ด้วยดี เหมือนสังข์ที่เขาขัดดีแล้ว ขัดดีแล้ว; ประโยคนี้มีเท่านั้น ที่จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธ์บริบูรณ์ เหมือนสังข์ที่เขาขัดดีแล้ว, บริสุทธ์หมายความว่า สะอาด, สังข์ที่ขัดดีแล้ว มีความสะอาด ขาว.

นี่คือ ความมุ่งหมายของการบวช เพราะว่าจะขัดสังข์ให้ขาวไม่ได้ ในการเป็นผู้ครองเรือน จึงออกบวช; เราก็ควรอยู่ในพวกนี้ ก็คือ ออกบวชนี้ ก็เพื่อจะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธ์บริบูรณ์ เหมือนสังข์ที่เขาขัดดีแล้ว อย่างอื่นดูไม่มีความสำคัญเท่า.

เรื่องนี้น่าแปลกเหมือนกัน คือว่าเปรียบเทียบบวชด้วยหอยสังข์ที่เขาขัดดีแล้ว; สังข์มีอยู่ในทะเลเป็นสัตว์ทะเล ประเทศอินเดียส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้าที่เสด็จไปเสด็จมาอยู่นั้นไกลทะเล ไกลเอามากๆ ฉะนั้น หอยสังข์นี้คงเป็นสิ่งที่แพร่หลายในฐานะเป็นสิ่งที่สำคัญหรือมีค่า, หรือมีความศักดิ์สิทธิ์อะไรสักอย่าง, มันจึงมีทั่วไปถึงประเทศอินเดียส่วนที่ไกลทะเลเหลือประมาณ. *ทำไมจะต้องเปรียบกับหอยสังข์ด้วย?* เอาละ, เรื่องนี้จะเป็นอย่างไรก็ตามใจ เราอยู่ใกล้ทะเล เห็นหอยสังข์ สังข์ที่เขาขัดดีแล้วเป็นอย่างไร ก็ถือเอาการทำไว้ในใจกันลืม, ว่าบวชนะขัดหอยสังข์กันอย่างนี้ก็ได้อีก, กันลืม, พรหมจรรย์เปรียบเหมือนหอยสังข์ ที่ขัดจนขาวถึงที่สุด.

ความหมายของพรหมจรรย์.

ทีนี้ มันก็มามีปัญหาตรงคำว่าพรหมจรรย์คืออะไร? ตัวหนังสือแปลว่า การประพาศหรือความประพฤติที่ประเสริฐสูงสุด คำว่าพรหมนี้ ถ้าไม่เป็นชื่อของสัตว์บางชนิด มีความหมายว่าประเสริฐที่สุดสูงสุด, พรหมจรรย์—ประพฤติประเสริฐที่สุด มีความหมายในภาษาบาลีกว้าง, มีความหมายในภาษาไทยแคบนักเดียว เพราะเหตุใดก็อย่าไปรู้มัน ว่าพรหมจรรย์ในภาษาไทยหมายถึงเรื่องอะไรเล็กๆ น้อยๆ เกี่ยวกับผู้หญิงอะไรนี้เสียมากกว่า. นี่น่าหัวหรือน่าสงสาร, ส่วนพรหมจรรย์ในภาษาบาลีของพุทธศาสนา หมายถึงการประพฤติปฏิบัติทั้งหมดในพระศาสนา เพื่อไปนิพพาน, เพื่อบรรลุผลสุดท้าย คือนิพพาน.

ภิกษุคือ ผู้ประพาศพรหมจรรย์ แต่ละคนๆ เป็นเพื่อนพรหมจรรย์ด้วยกัน, ประพาศพรหมจรรย์ร่วมกัน เรียกว่า สพรหมจารี เหมือนที่เราสวดพระธรรมเตือนตนเองว่าสพรหมจารีหิ ปุญฺโจิ น มงฺกุ ภวิสฺสามิ.... เพื่อนพรหมจรรย์ด้วยกันถาม เราต้องไม่เก้อเขิน เพราะเรามีอะไรที่พอที่จะไม่เก้อเขิน. นี่แปลว่าเรียกทุกๆ รูปที่เป็นนักบวชนี้ว่า เป็นผู้ประพาศพรหมจรรย์.

ในทั้งบางแห่งบางสูตรในบาลี ท้าวสักกะเทวราชประกาศตัวเองเป็นสพรหมจารีแก่ภิกษุ ก็มี, นี่เป็นเรื่องพิเศษ จะเป็นตามธรรมเนียม หรือพูดแต่ปากก็ได้, หรือว่าถ้าพูดด้วยใจจริง ก็หมายความว่า เป็นผู้ตั้งใจจะประพาศอย่างเดียวกับภิกษุ. แต่ว่าภาษาพูดมันตันได้ มันกำกวมได้ นับถือศาสนาร่วมกัน ก็เรียกว่าเป็น สพรหมจารี ต่อกัน.

เราไม่เอาเรื่องเหล่านั้นเป็นประมาณ. เอาเรื่องของภิกษุของบรรพชิตอย่างเดียวเป็นหลัก ประพาศพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์ เหมือนสังข์ที่ขัดดีแล้ว อย่างสุกความสามารถ. ทีนี้ตัวพรหมจรรย์ของภิกษุนั้นคืออะไร ถ้าไปตอบกันอย่างนักเรียนปริยัติในโรงเรียน มันก็อย่างนั้นอย่างนั้นอย่างนั้น เจียวก็มากเข้าๆ จนในที่สุดก็เวียนหัว, แบบ

รู้มากแล้วก็ไม่รู้ว่าจะเอาอย่างไร. ฉะนั้น ขอ ให้ระบุดลงไปยังสิ่ง ๓ สิ่ง ที่เรียกว่า คีล สมาริ บัญญา, พุทธอย่างนี้ก็เป็นภาษาแขก ใช้คำว่าอย่างนี้ พุทธว่า คีล สมาริ บัญญา ก็ยังเป็นภาษาแขก ภาษาต่างประเทศ เป็นภาษาเฉพาะ.

นี้พุทธเป็นภาษาความหมายเสียเลย ไม่เรียกภาษาคำ คำที่เป็นคำพุทธเฉพาะ ที่เรียกว่า พัญญชนะ เช่น คีล สมาริ บัญญา นี้ก็เรียกว่า เป็นคำภาษาหนังสือหรือพัญญชนะ ไม่สนใจก็ได้, ถ้าสามารถจะจับเอาความหมายของมันได้; ความหมายของมันก็มี ๓ ข้อ ตามนั้นแหละ นี้คอยฟังให้ดี แล้วมันจะง่ายนิดเดียว ทั้งในการจำและการปฏิบัติ :—

ข้อ ๑ ถ้าพุทธถึง คีล ก็คือว่า ไม่มีผิด ไม่มีผิด ไม่มีผิด หรือจะพูดว่า ไม่สกปรก ไม่เศร้าหมอง ไม่มีทำหิอะไรก็ได้, แล้วแต่จะพูด พูดกลางๆว่าไม่มีผิด ทางกาย วาจา. ข้อ ๒ สมาริ ก็คือไม่มีการกระทำผิดในทางจิต. ข้อ ๓ ไม่มีการกระทำผิดในทางความคิดเห็น หรือที่เรียกว่า บัญญา. ถ้าจำคำเหล่านี้ได้ก็ไปหา คำอธิบายเอาเองได้.

ไม่มีผิดในทางกาย ทางวาจา ก็คือ มีกายวาจาสะอาดบริสุทธิ์ เหมือนสังข์ที่ซัดแล้วส่วนหนึ่ง ชั้นหนึ่ง. ที่นี้ ไม่มีผิดทางจิต จิตก็บริสุทธิ์ แต่บริสุทธิ์อย่างของจิตในชั้นของจิต. ยังไม่หมด; ต้องถึงชั้นที่ ๓ ก็คือว่า ไม่มีการกระทำผิด หรือไม่มี ความผิดในทางความคิดเห็น คือ บัญญา เรื่องของ บัญญา.

นี้เราต้องแยกให้เห็นชัดว่า มันต่างกันอย่างไร กายวาจา นี้เข้าใจได้แล้วว่า มันส่วนข้างนอก คือการทำหรือการพูด, ที่นี้จิตนี้เป็นส่วนภายใน หมายความว่า ถ้าตั้งไว้ผิดมันก็ร้อน เป็นความร้อนด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลงอะไรขึ้นมา จนร้อนใจ คือจิตไม่สงบ. ถ้าตั้งไว้ผิดจิตจะไม่สงบ, ถ้าตั้งไว้ถูก มันก็พอจะมีความสงบ หรือหาความสุขได้ แต่ไม่สว่างไสว ไม่บริสุทธิ์ถึงที่สุด. ฉะนั้น จึงมีเรื่องอีกเรื่องหนึ่งเรื่องสุดท้าย คือเรื่อง บัญญา แปลว่า ความเข้าใจ ความรู้ ความเข้าใจ ความคิดเห็น ความอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับปัญญานั้น ต้องถูกต้องด้วย.

เราไม่ทำผิดทางกายทางวาจา ก็มีความสบายส่วนหนึ่ง, แล้วมันก็ไม่กระทบกระทั่งใครแน่ ถ้าทำไม่ผิดทั้งทางกายทางวาจา. ถ้าทำผิดทางกายทางวาจา มันก็ไปกระทบคนนั้นคนนี้ เข้า มันพลอยยุ่งไปมาก; นี่ก็พยายามทำให้ไม่มีผิดขั้นต้นคือทางกาย ทางวาจา เหมือนกับเอาหอยสังข์มาลิดหนามออก ยังไม่ทันจะขัด.

ที่นี้ ในขั้นต่อไปก็ไม่ให้เกิดความผิดในทางจิต คือจิตขุ่นขึ้นมา มีนิเวศน์อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นความขุ่น, เป็นความร้อน เป็นความมืดมัว เป็นความรำคาญ เป็นความทรมานอะไรขึ้นมา. อย่าให้มันมี อย่างนี้เรียกว่าไม่ผิดในทางจิต, ผิดทางจิตนี้มันเดือดร้อนอยู่คนเดียว เพราะว่าลำพังแต่คิดอยู่ในใจ มันทำให้คนอื่นเดือดร้อนไม่ได้ ไม่เหมือนกับทางกายทางวาจา.

ที่นี้เราคนเดียวไม่เดือดร้อนแล้ว แต่ก็ยังโง่ มันไปเดือดร้อนอย่างลึกซึ้ง อย่างไม่รู้สีกตัว, มีความทุกข์อย่างไม่รู้สีกตัว เห็นกงจักรเป็นดอกบัว เห็นดีเป็นชั่ว มันกลับกันอยู่. ฉะนั้น ต้องมีความถูกต้องในทางปัญญา อีกที. ทิฏฐิความเห็นต้องเป็นสัมมาทิฏฐิ ไม่ใช่มิถิฏฐิ อาจจะใช้คำภาษาต่างประเทศ เช่นภาษาอังกฤษ มาช่วยแบ่งเขต จำกัดเขต ทางฟิสิกส์ คือทางเนื้อหนัง แล้วก็ทาง *mental* คือทางจิต แล้วทาง *spiritual* คือทางปัญญาหรือทางวิญญาณ.

ถ้าไม่มีความผิดใน ๓ ทางนี้แล้ว ก็เรียกว่าไม่มีอะไรที่จะผิด มันเหมือนกับสังข์ที่ขัดดีแล้ว. ใน ชั้น สีด ก็เหมือนกับ ลิดหนามหอยออก, ชั้น สมาริ ก็เหมือนกับ ขัดมัน ใ้รูป หรือ เรียบ, ชั้น ปัญญา ก็ขัดเป็นเงาขาวเลย. เมื่อเราตั้งหลักไว้อย่างนี้แล้ว มันจะทำได้เอง ถูกเอง, แม้เราจะไม่ได้เรียนสิกขาบท เรียนปาฏิโมกข์ เรียนอะไรต่างๆ อย่างที่สอนที่ห้องอะไรกันอยู่ มันก็ไม่อาจทำผิด คือว่าส่วนที่มันไม่รู้ มันก็ยังไม่เป็นอันตรายอะไร, ส่วนที่พอจะรู้ได้ด้วยสามัญสำนึกนี้ มันก็มาก.

ข้อตรงต่อตนเองย่อมประพฤติพรหมจรรย์ได้.

ฉะนั้น ขอให้เข้าใจว่า เรื่องศีล นี้ ไม่ใช่เหลือวิสัยที่จะรู้, หรือเหลือวิสัยที่จะคึกคิกเอาเอง ว่ามันเป็นอย่างไร, อะไรควรจะทำ อะไรควรจะไม่ทำ, ถ้าใช้สติปัญญาสักหน่อย แล้วก็เป็นคนบริสุทธิ์ใจ คือ ข้อตรงต่อตัวเอง, คึกคิกอะไรออกไปมันก็ต้องรู้ว่า ^{นี้}ผิดหรือ^{นี้}ถูก ^{นี้}ควรทำ^{นี้}ไม่ควรทำ. เคียง^{นี้}มันเป็นคนคดกบฏ หรือ หลอกหลวงตัวเอง มันก็เลยไม่รู้^{ว่า} อะไรที่จะไม่ควรทำ อะไรควรทำ เพราะมันอยากทำตามกิเลส, อำนาจของกิเลส มันมีมากกว่าความรู้สักผิดชอบชั่วดี มันก็ตัดสินใจไปในทางที่ว่า จะทำตามที่กิเลสทำ, แล้วไม่มีใครมาห้าม หรือไม่รู้เรื่องศีลเรื่องวินัย ก็เลยไม่ต้องถือ. ^{นี้}มันหลอกหลวงตัวเอง.

ถ้าเราเป็นคนข้อตรงต่อตนเองโดยบริสุทธิ์ใจแล้ว มันก็รู้ว่าอะไรไม่ควรทำ ทางกายทางวาจา คือ ถ้ามันทำลายผู้อื่นทำลายตัวเองแล้ว มันก็ไม่ควรทำ, นี่ก็ถึงออกเขาออกเราว่า เมื่อเราไม่ชอบเขาก็ไม่ชอบ สิ่งนั้นก็^{นี้}ไม่ควรทำ^{แน่}. นี่ถือหลักเพียงเท่านั้น ก็พอที่จะมีศีลทั้งหมด ในพระปาฏิโมกข์หรือในอะไรก็ตาม, เมื่อถือหลักอย่าง^{นี้}ก็จะ^{มี}ศีลบริสุทธิ์^{ไป}ตั้งแต่แรกบวช ยังไม่ทันจะลงปาฏิโมกข์.

ครั้งพุทธกาลก็ไม่ใช่ว่าจะมีการลงปาฏิโมกข์ที่ทำได้โดยง่าย คืออยู่ในที่ที่ไม่อาจจะมีปาฏิโมกข์ก็มี; แต่โดยเหตุที่เขาเป็นคนข้อตรงต่อตัวเอง เขาจึงรู้ได้ด้วยสามัญสำนึก ว่า^{นี้}ไม่ควร^{แน่} ^{นี้}ไม่ควร^{แน่} ^{นี้}ไม่ควร^{แน่}, เขาตั้งใจมาแต่บ้านแล้วว่า จะทำให้ดีที่สุดเหมือนสังข์ที่ขัดดีแล้ว ฉะนั้นจึงมีศีล.

จิตแจ่มใส, โปร่ง, แล้วนิเวศก็มีไม่ได้.

ที่^{นี้}พอมาถึงขั้นที่ ๒ ขั้นจิต คือนิเวศ ก็รู้ได้เองว่า ความคิดที่จะเอียงไปทางกามารมณ์ไม่มี^{แน่} สิ้นหัว, ความคิดที่จะเกลียดชังพยาบาท โกรธแค้นใครก็

ไม่มีแน่ ไม่ต้องมีใครมาบอก เด็ก ๆ มันก็รู้ มันรู้ได้ด้วยสามัญสำนึก. ที่นี้ที่ ๓ ถิ่นะมีโทษ ความที่จิตใจมันอ่อนเพลียเอือมระอา มีนชา ง่วงเหงาหาวนอน มันก็ไม่มีแน่. อันถัดไปว่า อูทรจัจจุกุกุจจะ ฟุ้งซ่าน ฟุ้งเพื่อ ความคิดที่ฟุ้งเพื่อฟุ้งซ่าน, ซึ่งธรรมดาใคร ๆ ก็เกลียดทั้งนั้น. อันสุดท้ายก็เรียกว่า วิจิกิจฉา เขาแปลว่า ความลังเล โดยเนื้อแท้คือความไม่แน่ ความมีใจไม่แน่นอนลงไปแล้วจะเอาอย่างไรลงไป นี่ก็เป็นสิ่งที่น่าเกลียดชัง แล้วมีความทุกข์ แล้วนาคีเตียน. ตามหลักธรรมะบัญญัติความผิดหรือความเลวหรือความไม่สะอาดในทางจิตไว้เพียงเท่านั้น : นีวรณ ๕ อย่าง.

ที่นี้ถ้าเราจะถือหลักแต่เพียงว่า เราจะมีใจคอที่โปร่ง ที่แจ่มใส ไม่ร้อนไม่มัว ไม่อะไรเหล่านี้ มันก็ถูกของมันเองในตัวแล้ว; อย่างออกบวชมาแล้ว ถ้าใจมันยังเอียงไปทางกาม มันก็โง่งมไปแล้ว มันก็ไม่เอาได้โดยความรู้สึกรู้ตามสามัญสำนึก แล้วเรื่องโกรธ ชาวบ้านเขาก็รู้ว่าไม่ดี, แล้วทำไมนักบวชจะไม่รู้ เรื่องนี้ก็เหมือนกัน. ฉะนั้นเราจึงถือหลักรวมเสียว่า ความไม่สะอาดในทางจิต ความไม่สะอาดของจิตนี้ จะต้องสลัดไปให้หมด ด้วยสามัญสำนึกก็ทำได้, ขอให้มันมีใจซื่อตรงบริสุทธิ์ต่อตัวเองเท่านั้น.

สิกขาบทเกิดขึ้น เพราะมีคนเลวเข้ามาบวช.

ขอให้รู้ไว้ด้วยว่า วินัยสิกขาบทต่าง ๆ นั้น เกิดขึ้นเพราะมีคนเลวเข้ามาบวช, ตามหลักฐานที่มีอยู่ในพระบาลี วินัยต่าง ๆ ซึ่งบัญญัติ เมื่อมีคนมาบวชมากเข้า ๆ จนมีเรื่องจึงได้บัญญัติ. อย่างในสมัยแรก ๆ หรือพระเบญจวักคีย์ มีพระสาวกตั้ง ๖๐ รูป หรือเป็นร้อยเป็นพันรูปขึ้นมาแล้ว ก็ยังไม่ได้บัญญัติวินัยเลย เพราะเป็นคนดีทั้งนั้น ภายในไม่กี่เดือนก็มีพระอรหันต์ ๑,๒๕๐ รูป เป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นี้ไม่มีเรื่องวินัย ไม่มีบัญญัติวินัย ไม่มีปาฏิโมกข์ เพราะไม่ต้องบัญญัติ. ต่อมาก็ปีไม่ทราบ จึงมีเรื่องบัญญัติขึ้นบัญญัติขึ้นบัญญัติโน่นขึ้นมา แล้วก็เป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปก่อน เรื่องใหญ่ เรื่องปาราชิกเรื่องอะไรนั้นยัง ยังไม่มี หลายปีเต็มทีจึงจะมีเรื่องชนิดที่ต้องบัญญัติปาราชิกนี้.

ในชั้นแรกก็มีวินัยพวกอภิธรรมมาก่อน ว่าสัทธิวิหาริกจะต้องปฏิบัติต่อบุชชฌายะอาจารย์อย่างไร, นี่พวกนี้บัญญัติก่อน ตัวปาฏิโมกข์แท้ ๆ เพิ่งบัญญัติมีทีหลัง เมื่อมีคนไม่เชื่อตรงต่อตัวเอง, คนทุจริตมาบวช เข้ามาในนี้. ที่แรกมีแต่คนที่บวชไม่ต้องบัญญัติวินัยอะไรเลย ที่นี้คนที่แค่งยังไม่รู้ขนบธรรมเนียมประเพณี มันมีความเสียหายขึ้นแก่การปกครองของหมู่คณะที่มันมากเข้า ๆ จึงต้องบัญญัติอย่างนี้ก่อน.

ถ้าสมมุติว่าเราแต่ละองค์ ๆ เป็นคนดี เป็นผู้เข้ามาบวชที่ดี ก็ไม่ต้องบัญญัติก็ไม่จำเป็นที่จะต้องเรียนวินัยก็ได้; แต่เทียบมันมีคนเลว ต้องพูดตรง ๆ ว่ามีคนเลว แม้ในวัดนี้ก็มีพระเณรที่เลว ที่มีจิตใจที่ไม่ประกอบด้วยธรรม ที่ว่าไม่พิจารณาอะไร เอาแต่ความสะทวักปาก สะทวักมือ สะทวักเท้าของตน ทำนั่นทำนี่ ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายมาแต่บ้านว่าจะเข้ามาประพฤติปฏิบัติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์สมบูรณ์เหมือนสังฆที่ซัดแล้ว; เพราะฉะนั้น ก็มีการพูดการทำอะไรเป็นนักร้อง เป็นอันธพาล เป็นอะไรอยู่ไม่น้อย ในการพูดการจาต่อเพื่อนภิกษุสามเณรด้วยกัน, นี่เป็นสิ่งที่มันอยู่คนละระดับ หรือเดินคนละทาง ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องมีวินัยมีอะไรชนิดที่สำหรับคนเลว. ฉะนั้น ปาฏิโมกข์ ๒๒๗ สิกขาบทมันสำหรับคนเลวทั้งนั้น, คนเลวมาก ไม่มากก็น้อย ไปอ่านดูเถอะ ปาฏิโมกข์ทั้ง ๒๒๗ สิกขาบท มันสำหรับคนเลวเท่านั้นที่จะทำ ฉะนั้น ถ้าเรามีจิตใจสูงพอสมควรแล้ว มันทำไม่ได้เอง ในตัวปาฏิโมกข์ทั้งหลายนั้น แม้จะหยอกจะล้อกัน หรือจะพูดกระทบกระเทียบกัน เงื่อมือกันนี้ มันก็มีไม่ได้, เป็นผู้ดี มีสมบัติ ผู้ดีหน่อย ก็ไม่ต้องท่องแล้วสิกขาบทเหล่านั้น คนเลวยังไกลกันกับข้อที่ว่า ประพฤติพรหมจรรย์เหมือนสังฆที่ซัดดีแล้ว ซึ่งมันเป็นเรื่องสำหรับคนดีเคารพนับถือตัวเอง บูชาตัวเอง ไม่ม้วยกหูหูหางอยู่.

การมาบวชเพื่อปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา ให้ถูกต้อง.

นี่มันเป็นความจริงที่จะต้องพูด พอเรียนอะไรจำได้หน่อยก็ยกหูชูหางว่า เราเก่งกว่าคนที่จำไม่ได้ พอสอบไล่ได้อะไรได้หน่อยก็ยกหูชูหางว่า เราเก่งกว่าคนที่สอบไล่

ไม่ได้, เรามีฝีมือลายมือในการขีดการเขียนการอะไรสักหน่อย ก็ยกหูชูหางว่า เราเก่งกว่าคนที่ทำไม่ได้ แม้ในแง่อื่น ๆ ในการงานศิลปะอะไรก็ตาม มันเป็นเรื่องสำหรับที่จะมีการยกหูชูหางเตลิดเป็ดเบิ่งไปทางนั้น, ฉะนั้นขอให้มุ่งตรงไปยังว่า เราไม่ต้องการจะมาเอาสิ่งเหล่านี้, เราต้องการจะประพาศพรหมจรรย์ ขัดหอยสังข์, ระวังกายวาจาไม่ให้ไปสกปรกเข้า, จิตไม่ให้ไปสกปรกเข้า, ทิฐฐิตความคิดความเห็นก็ไม่ให้ไปสกปรกเข้า.

เรื่องทิฐฐิตความคิดความเห็นนี้มันไปชั้นลึก มันไม่เบียดเบียนใครหรือมันไม่เป็นบาปขนาดหนัก มันเป็นบาปขนาดละเอียด เป็นความเศร้าหมองขนาดละเอียด; แต่ถ้าไม่รู้มันก็ทำให้มีความทุกข์ คือไม่รู้ดีไม่รู้ชั่ว ไม่รู้ความจริง จนถึงกับว่าไม่ยึดถือดีชั่ว. เรื่องศีลเรื่องสมาธิ นี้ เป็นเรื่องกันความชั่ว ถ้าพอดีพอสบายแล้วมันก็ไปยึดถือ; ฉะนั้นจึงต้องมีจิตที่เก่งกว่านั้น, คือปัญญาเพื่อจะ ไม่ยึดถือดีหรือชั่ว สติปัญญาที่แท้จึงจะสะอาดอีกทีหนึ่ง; ยกตัวอย่างเช่นว่า ตายแล้วเกิดหรือไม่เกิดนี้ ถ้ามีความเห็นผิดก็เรียกว่า มันก็ชั่วในฝ่ายทิฐฐิตความคิดความเห็น, ไม่ได้ชั่วฝ่ายจิตหรือฝ่ายกายวาจา.

คำว่า ทิฐฐิต หมายความว่าอย่างนี้ ไปยึดมั่นความดีเข้า ก็เป็นทุกข์เพราะความดี; อย่างนี้ ไม่ผิดในทางศีล ไม่ผิดในทางสมาธิ แต่ผิดในทางปัญญา. นี้จะเข้าใจยากอยู่ในอันที่ ๓ นี้คือปัญญา ความคิดเห็นจะถูกต้องอย่างไร เข้าใจยาก, ก็ต้องดูคนที่มีความดีแล้วนอนไม่หลับ, คนที่ไม่ทำชั่วมีแต่ความดีแล้วก็ยังนอนไม่หลับ เพราะความเห็นหรือทิฐฐิตหรือความเข้าใจบางอย่าง มันไม่ถูก มันก็รบกวนกันเล็กน้อยของจิตคือทางวิญญาณทางสติปัญญา.

ถ้าพูดเป็นภาษาชาวบ้านธรรมดา ความถูกต้องทางกายทางวาจา นี้เรียกว่าศีล, ความถูกต้องทางจิต นี้เรียกว่าสมาธิ, ความถูกต้องทางความเข้าใจ ความคิดเห็น นี้เรียกว่าปัญญา; สามอย่างนี้ คือพรหมจรรย์. ถ้าพูดเป็นความ สะอาดก็ได้ สะอาด ทางกายวาจาเป็นศีล, สะอาดทางจิตเป็นสมาธิ, สะอาดทางทิฐฐิต ความคิดเห็น ความเข้าใจนี้ เป็นปัญญา.

นี้ถ้าสมมุติว่าเราไม่รู้หรือไม่สนใจกับคำสามคำนี้ ก็ถือเอาความไม่ผิด หรือ ความถูกต้อง หรือความสะอาดในความรู้สึกทั้งหลาย เท่าที่เราจะทำได้ ก็ทำให้หมด ที่เรายังไม่ทราบก็ใ้ตามต่อไป มันไปอยู่ในส่วนลึก, ส่วนที่จะปล่อยวางหรือไม่ ยึดมั่นถือมั่น เว้นชั่วแล้วทำดี แล้วจิตสะอาด ไม่ยึดถือชั่วหรือดีนั้น คือหมดกันเท่านั้น, พรหมจรรย์ มีเท่านั้น. พรหมจรรย์ชั้นลิดหนามหยดยคือไม่ทำชั่ว ขนาดที่มาทำให้เกลี้ยงลงไปอีก ราบลงไปอีก ใ้รูปใ้ร่าง คือทำดี ที่นี้ก็ไม่ยึดถือทั้งชั่วและดี คือ มีจิตใจบริสุทธิ์แท้ นี้ก็คือขัดเงา ขัดเงาให้เป็นเงา.

ต้องปฏิบัติไม่ผิดเสียแต่แรก.

เอาละ, ที่นี้ขอให้เข้าใจว่า การพูดอย่างนี้ ไม่ใช่พูดเพื่อให้เกิดความเฉื่อยชา ท้อถอยในการศึกษาเล่าเรียน, หรือจะเข้าใจว่าพูดเพื่อไม่ต้องเรียนสิกขาวิสัย ไม่ต้องเรียนอะไร, มันก็ค่อยๆ เรียน มันก็จะเข้าใจเพิ่มขึ้น แล้วเข้าใจสิ่งที่เข้าใจที่แรกนั้นมากขึ้น พูดเพื่อให้รู้จักถือหลักชนิดที่มันจะผิดไม่ได้ไปตั้งแต่ที่แรก. คำว่า กระทำผิดไม่ได้ ไปตั้งแต่ไม่ทันจะเรียนปาฏิโมกข์ มันจะมีได้โดยวิธีอย่างนี้ เพราะเรายังไม่ได้เรียนแม้แต่ปาฏิโมกข์, ยังไม่ได้เรียนแม้แต่การทำสมาธิ ไม่ได้เรียนอะไรอีกมากมาย แล้ว เราจะไม่มีผิดในเรื่องเหล่านี้ได้อย่างไร? ก็ต้องโดยวิธีอย่างที่ว่านี้.

คนไม่รู้กฎหมายจะไม่ผิดกฎหมายได้โดยวิธีใด? ก็ต้องใช้สามัญสำนึก หรือ ถือความบริสุทธิ์ใจเป็นหลัก มันก็ยากที่จะทำอะไรผิดกฎหมาย ในทางวินัยก็เหมือนกัน ชื่อตรงต่อตัวเองเข้าไว้ มันก็ถูก ของมันหมด เพราะ อย่างน้อยมันก็สอนให้ ว่าพอทำผิดอย่างใดอย่างหนึ่ง มันก็มีความทุกข์ขึ้นมาลงโทษทันที : ทุกข์อย่างหยาบ ทุกข์อย่างกลาง ทุกข์อย่างละเอียด มันก็เกิดขึ้นมาลงโทษผู้ทำผิดทันที. ความทุกข์นั้นแหละเขาเรียกว่าความสกปรกถึงที่สุด ก็เลิกก็สกปรก; แต่ถ้าถึงมีความทุกข์แล้ว คือสกปรกถึงที่สุด ฉะนั้น อย่ามีอะไรที่รู้สึกว่ามันสกปรก. นี่คือความหมายของคำว่า

วันนี้ก็ตั้งใจจะพูดเพียงประโยคเดียวที่ว่า มีจิตใจที่ปักแน่นแนลงไปว่า จะประพฤติพรหมจรรย์ เหมือนสังข์ที่ขุดดีแล้ว. สรุปรวมอยู่ในคำ ๓ คำว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าไม่อย่างใช้คำบาลีเหล่านั้น ก็ใช้คำว่า ไม่มีความผิดที่กายวาจา, ไม่มีความผิดที่จิต, ไม่มีความผิดที่ความคิดเห็น.

หลักการนี้ใช้สำหรับคนทั่วไปได้.

ถ้าจะพูดให้กว้างขวางออกไป เป็นเรื่องของคนทั่วไป ไม่จำกัดอยู่ในวงศาสนา ก็ยังมีหลักเกณฑ์ที่จะต้องขยายออกไปอีกหน่อย นีลองฟังให้คิดว่า เราจะมีกายวาจาที่เหมาะสม ที่ถูกต้องคือเหมาะสม, เหมาะสมคือถูกต้อง แล้วเราก็จะมีจิตที่สามารถ มีจิตที่มีคุณสมบัติสามารถในการทำหน้าที่ของมัน แล้วเรามีความรู้ถูกต้องเพียงพอ ที่ควรจะรู้, นี้คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ที่ครอบคลุมจะไปใช้กับคนพวกไหนที่ไหนก็ได้ เทวาก็ได้ มนุษย์ก็ได้.

เราจะมีกายวาจาที่เหมาะสม ที่ถูกต้องหรือเหมาะสม เราจะมีจิตที่เหมาะสม มีความรู้ความเข้าใจที่เหมาะสม; ธรรมดาถ้าเราไม่ระวัง เรามีกายวาจาที่ไม่เหมาะสม คือมันไปกระทบกระทั่งผู้อื่นเข้า หรือว่าทำให้ตัวเองเดือดร้อนได้ นี้ไม่เหมาะสม. จิตไม่เหมาะสม คือไม่มีสมรรถภาพในการที่จะทำหน้าที่ หรือทำกรงานทางจิต, ต้องอบรมให้จิตมันอยู่ในสภาพอย่างนี้ เรียกว่า สมาธิ. ที่นี้เรามีความรู้ที่มนุษย์ควร จะรู้ คือเท่าที่มันจะดับทุกข์ของมนุษย์ได้ ต้องรู้, สามอย่างนี้เป็น ศีล สมาธิ ปัญญา หรือเป็นไตรสิกขาของสัตว์มีชีวิตสากลจักรวาล ไม่จำกัดอยู่แต่ในวงของพุทธศาสนา.

ที่นี้เราจะเอาให้ดี ดีถึงระดับ ถึงขั้นที่พระพุทธเจ้าท่านวางไว้ เราจึงเรียกว่า เราจะประพฤติพรหมจรรย์ในพุทธศาสนา ถึงขนาดนั้น มีความสะอาดทางกายวาจา, มีความสะอาดทางจิต, มีความสะอาดทางปัญญา ทางทฤษฎี นี้ก็หมดแล้ว.

นี่คือวิธีที่พระอรหันต์ในกาลก่อนท่านใช้กัน หรือเป็นอยู่ ไม่รู้เรื่องปาฏิโมกข์, ไม่รู้เรื่องอะไรมากมาย, ไม่รู้มากอย่างที่เรียกว่า อภิธรรม ปริมัตถ์ ไม่รู้ตอก; ท่านรู้แต่ว่ามีความจริงใจใน ๓ อย่างนี้, ทุกๆ อย่างมันเป็นถูกชั้นมาเอง, ทำถูกชั้นมาเอง, คิดถูกชั้นมาเอง, เข้าใจถูกชั้นมาเอง แล้วก็พระอรหันต์ด้วย.

นี่เราเกิดสมัยนี้ก็ยังถือหลักอันนี้ได้ แต่แล้วจะไม่หยุดอยู่เพียงเท่านั้น คือว่าศึกษาออกไปๆ แล้วก็พยายามบังคับตัวเองนั้นมากเข้าๆ ก็เท่านั้นเอง เรียกว่า ประพฤติพรหมจรรย์; เมื่อเราทำเต็มที่ สุดความสามารถแล้วก็พอ ไม่มีข้อกีดกัน ส่วนไหน, มันก็เป็นการทำให้ขาวสะอาด เหมือนสังข์ที่ขัดดีแล้วเป็นแน่นอน.

ใช้คำว่าขัดก็ต้องฟังไว้บ้าง ขัดดี ขัดไม่ดีขาวไม่ได้ จะขัดให้ตายก็ขาวไม่ได้; ต้องขัดถูกต้อง ขัดโดยวิธีที่ถูกต้อง, ขัดดี ขัดพอดี มันจึงจะขาวสะอาดได้, ขัดไม่ดีก็ทะเลาะเปล่าๆ, ฟังหลายเปล่าๆ, มันก็ไม่ขาวได้ นี่มันบ่าบั้น มันอวดดี มันประมาท, ทำอย่างมุกะลุคุดัน มันก็ไม่สำเร็จประโยชน์. อีกทางหนึ่งก็ ขี้เกียจ อ่อนแอ เหลวไหล โลเล เหลาะแหละ มันก็ไม่ได้เหมือนกัน, ทั้งหมดนี้ ไม่เรียกว่าขัดดี; ถ้าขัดดีแล้ว ขัดถูกต้อง ขัดพอดี ขัดเต็มที่ ก็มีผลตามที่ต้องการ.

นี่ความสำคัญเพียงประโยคเดียว ที่พบมากในพระบาลี : ออกบวชประพฤติพรหมจรรย์ โดยหวังว่า จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ เหมือนสังข์ที่ขัดดีแล้ว.

วันนี้ขอพูดเพียงเท่านี้.

คำที่ใช้เป็นชื่อภิกษุในพระพุทธศาสนา.

การบรรยายในวันนี้ ก็ยังจะให้เป็นการบรรยาย เพื่อประโยชน์แก่ภิกษุใหม่ ต่อไปอีก. สำหรับในวันนี้อยากจะพูดถึง คำที่ใช้เป็นชื่อของพวกเรา ภิกษุในพระพุทธศาสนา. ถ้าหากว่า **รู้จักใช้คำ** เหล่านี้ ซึ่ง **เป็นชื่อของภิกษุ** ก็ย่อมจะช่วยให้มากเหมือนกัน, คือ **ช่วยให้เกิดความขยันขันแข็ง** ในส่วนที่ควรกระทำ นี้ส่วนหนึ่ง, และ **ช่วยให้เกิดความกลัวความละอาย** ในส่วนที่ไม่ควรกระทำ นี้ส่วนหนึ่ง. เมื่อเป็นไปด้วยดีทั้งสองส่วนนี้ อย่างนี้ ก็เรียกว่า มัน **เป็นกุศล**, คือ เป็นสิ่งที่ เป็นไป ในทางดี.

สำหรับ คำที่เป็นชื่อของภิกษุ นั้น นอกจากคำว่า ภิกษุ แล้ว มันมีอีกหลายคำ ถ้ากล่าวไปตามเหตุการณ์ ที่กระทำกัน ในการอุปสมบท.

คำแรกก็คือว่า **อุปสัมบัน** เป็นคำบาลี ก็เป็น **อุปสมฺปนฺน**, อุปสัมบัน แปลตามความหมายที่รู้จักกันอยู่ ก็คือ **ผู้ที่อุปสมบทแล้ว**. ถ้าไม่รู้ว่าอุปสมบทแปลว่าอะไร

ที่เล่าๆ อยู่เดี๋ยวนี้ ก็เพราะไม่รู้คำนี้, จะไปนึกอะไรได้ เพราะไม่รู้เสียเลยว่าตัวเป็น
สมณเสากยปุตติยะ.

ทีนี้คำต่อไป ที่อยากจะให้รู้กันไว้ในเวลานี้ ก็คือคำว่า **ชินโรส** มาจากคำ
สองคำประกอบกัน, ชินะ คำหนึ่ง โอรส คำหนึ่ง, ชิน+โอรส เป็น ชินโรส, แล้วก็มักจะ
เติมคำว่า พุทธะเข้าไปข้างหน้า เป็น พุทธชินโรส, แม้จะไม่เติมคำว่า พุทธ เข้าไปข้างหน้า
ก็มีความหมายเท่าๆ กัน เพราะ ชินะ นี้หมายถึงพระพุทธเจ้า, โอรส แปลว่า ลูก
ตัวหนังสือนี้แปลว่า “เกิดจากอก” : โอรสะ โอรส แปลว่าอก, สะ มาจาก ชะ แปลว่า
เกิด โอรส แปลว่า “เกิดแต่อก”, ชินะ—ผู้ชนะ, พุทธ—พระพุทธเจ้า, พุทธชินโรส
—แปลว่า ลูกของพระพุทธเจ้า ผู้ชนะ. คำอย่างนี้มีมาแล้วในหนังสือเก่ามาก ราว
พันปี สองพันปี, แม้จะไม่ใช่เป็นคำที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก ก็เป็นหนังสือที่เก่ามาก ที่
เป็นคำอธิบายในพระไตรปิฎกหรือที่เนื่องกัน, หรือว่าอาจจะมีในพระไตรปิฎก แต่ผม
ไม่ได้สังเกตเห็นก็ได้ แต่เท่าที่นึกได้เดี๋ยวนี้ นึกไม่ได้ว่าอยู่ที่ตรงไหนบ้าง.

รู้จักคำที่เขาเรียกผู้บวชไว้เพื่อสำนึกตน.

ขอให้นึกถึงคำเหล่านี้:— เป็นอุปสัมบัน ก็ผู้อุปสมบทแล้ว, แล้วเป็น
สมณเสากยปุตติยะ—เป็นผู้เป็นเหล่ากอ หรือเป็นคนของ, หรือเป็นบุตรก็ได้ของ
พระสมณเสากยปุตตะ, — พุทธชินโรส เป็นโอรสของพระพุทธเจ้า ผู้ชนะ, เอาเท่านี้
ก็พอ, ยังมีอีกแยะ. นี้คำที่ใกล้ชิดที่สุด ที่ใช้กันอยู่ใกล้ชิดที่สุด โดยเฉพาะในวันบวชนี้
ก็พูดถึงคำว่า สมณเสากยปุตติยะ, แล้วเมื่อวันบวชนี้มีการประกาศ ญัตติเป็นภาษาบาลี
แล้วมีการสวด อนุสาวนา อีก ๓ ครั้ง, ในที่สุดบอกว่า อุปสัมบันโน สังฆนะ แล้วก็ออก
ชื่อคนนั้นๆ ซึ่งแปลว่าสงฆ์ให้อุปสมบทแล้ว แก่อุปสัมปทาเปกข์ ชื่อนั้นๆ. ทีนี้ขอ
ให้นึกให้ดี ถ้าเราบวชคนเดียว ก็จะมีอุปสัมบันโน สังฆนะ และก็ออกชื่อเรา, ถ้าบวช
หลายคนก็ อุปสัมบันนา สังฆนา แล้วก็ออกชื่อทุกคน ๒ คน หรือ ๓ คน.

ฉะนั้นคำว่า อุปสัมบันโน ถูกใช้แก่เรา ในวันที่บวช ในการที่มีการประกาศกรรมวาจา ในการสวดกรรมวาจา, จึงถือเอาคำนี้เป็นคำแรก เป็นคำเริ่มต้น ว่า อุปสัมบันโน—เข้าถึงแล้ว, เข้าถึงแล้วซึ่งหมู่สงฆ์ ซึ่งภิกษุสงฆ์. เราเข้าไปถึงหรือเข้าไปสู่แล้วซึ่งภิกษุสงฆ์ ฉะนั้นเดี๋ยวนี้เราก็เป็นอุปสัมบันโนตลอดมา. ที่นี้ไวพจน์ที่ใช้แทนกันได้ อย่างที่กล่าวมาแล้วว่า เป็น สมณสาภยปุตติยะ เป็น พุทธชินโนรส.

ที่นี้ก็ต่อมานี้ถึง บทสวดพระพุทธภาษิต ในพระบาลี สหรัम्मสูตร ประโยคต้นขึ้นว่า เววณณิยัมหิ อชฺชูปะคะโต สวคกันอยู่เสมอบทนี้ เววณณิยัมหิ อชฺชูปะคะโต. เววณณิยะ แปลว่า มีวรรณะหรือเพศที่ผิดแปลกไปแล้ว, อัมหิ—เราเป็น อชฺชะ—วันนี้อะปะคะโต—เข้าถึงแล้ว เราเข้าถึงแล้วซึ่งความเป็นผู้มีวรรณะแปลกไปแล้วในวันนี้ เป็นภาษาบาลีว่าอย่างนี้ตามตัวหนังสือ, แต่ถ้าเป็นภาษาไทยง่าย ๆ ความหมายเอาแต่ความหมายมีว่า : เดียวนี้เรามีวรรณะ คือเพศต่างไปจากฤหัสถ์แล้ว คือเป็นบรรพชิตแล้ว, มันก็เป็นการเตือนตัวเองอยู่ทุกวัน ๆ.

แล้วยังมีบทอื่น ถัดไปว่า:— บัดนี้เราทำอะไรอยู่ เราเป็นอย่างไรอยู่ ในเมื่อวันคืนมันล่วงไป ๆ กถมญฺตุสฺส เม รตฺติทิวา —วันคืนล่วงไป ๆ เรากำลังเป็นอย่างไรอยู่ กถมญฺตุสฺส ว่าเป็นอย่างไรอยู่ ถ้าเรานึกอยู่อย่างนี้ ก็หมายความว่า เรานึกถึงความ เป็นภิกษุ เป็นบรรพชิตเป็นอุปสัมบัน, เป็นสมณสาภยปุตติยะ, เป็นพุทธชินโนรส อยู่ มันก็ปลอดภัย มันเลยไม่ได้. พุทกันตรง ๆ หยาบคายหน่อยว่า จะเป็นภิกษุสามเณรที่เลยไม่ได้, ถ้าปฏิบัติตามพระบาลีสหรัम्मสูตรอยู่ แล้วก็ระลึกถึงชื่อต่าง ๆ ซึ่งเป็นชื่อของภิกษุอยู่ในหลาย ๆ ชื่อ อย่างที่ว่ามาแล้ว.

ที่นี้เราก็จะพุทกันทีละชื่อ ขอให้จดจำความหมายไว้ให้ดี ๆ. คำว่า “บรรพชิต” นั้นคือคำว่า บวช เป็นคำ กริยา, ปพฺพชิตฺโต แปลว่า บวช ปพฺพชิตแล้ว คือ บวชแล้ว ป-ว-ช บวชแล้ว, ที่นี้ ถ้าอยากจะรู้ว่า บวช คืออะไร คืออย่างไร มันก็ต้องดูที่คำว่า

“ปพฺพชิต” นั้นอีก. ป แปลว่า หมต, พห หรือ วช นั้น แปลว่า เว้น หรือ ไป, บรรพชิตะ หรือ ปวช นี้ก็แปลว่า ไปหมด หรือเว้นหมดจากเพศฆราวาส เป็นบรรพชิต, พุดให้ไกลให้กว้าง เว้นจากโลก ไปแล้วจากโลก เว้นแล้วจากโลก, นี้คือคำว่าบวช หรือคำว่า บรรพชิต. ความหมายมันถึงอย่างนี้ ถ้าเรามัวหลับตาอยู่ มันก็ไม่รู้ว่า จะทำอะไรให้มันเป็นบวช.

มันก็ต้องทำตนให้เป็นผู้ไปแล้ว เว้นแล้ว สะอาด หมตแล้ว ไปหมดแล้ว เว้นหมดแล้ว จากที่ต้องเว้น ในที่นี้ก็คือ ความเป็นฆราวาสในขั้นต้น, ฉะนั้น จึงไม่ นุ่งห่มอย่างฆราวาส ไม่พูดจาอย่างฆราวาส ไม่กระทำอย่างฆราวาส ไม่กินอยู่ อย่างฆราวาส ไม่อะไร ๆ อย่างฆราวาสทั้งหมด ตลอดจนไม่คิดไม่นึกไม่ฝันอย่างฆราวาส. นี้ขั้นต้นแห่งความไปหมดจากฆราวาส.

ที่สูงขึ้นไปอีก : ไปหมดจากโลก, ความเป็นโลก, เป็นโลกิยะ, ในบ้าน ในเรือนเป็นโลก, นี้ก็เว้นไปเสีย, อะไรที่เป็นเรื่องอย่างโลก ๆ ก็เว้นเสีย, ก็เรียกว่า เว้นเรื่องโลก. ฉะนั้นจึงพูดถึงการสละทรัพย์สินสมบัติ สละบิณฑบาต สละทุกอย่างที่มันเป็นโลก ๆ กระทั่งสละอารมณ์ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เรียกว่าสละโลก สละรส อร่อยในโลกล; ทำใ้ได้อย่างนี้เป็นบรรพชิต เขียนความหมายของคำว่า “บรรพชิต” ไว้ อย่างนี้. แล้วบวชแล้ว, เป็นผู้บวช. บรรพชิตก็แปลว่า ผู้บวช, ผู้บวช ก็คือไปหมด เว้นหมด จากความเป็นฆราวาส หรือจากเรื่องโลก ๆ.

ที่นี้ก็เป็นอนุปัสสัมบัน คือการที่เว้นมาจากข้างโน้นก็มาถึงข้างนี้ เข้ามา ถึงข้างนี้ เข้าถึงความเป็นภิกษุ เข้าถึงภิกษุสงฆ์ เข้าถึงหมู่ของสงฆ์ เข้าไปในหมู่ ของสงฆ์. ถ้าเราไม่ทำอย่างนี้ ให้ถูกต้องตามที่บัญญัติไว้ เราไม่เข้าไปอยู่ในหมู่สงฆ์นั้นได้. การเข้าไปอยู่ในหมู่สงฆ์ได้ ต้องให้สงฆ์ทั้งหลายนั้นยอมรับ มันจึงเป็นการผูกพันผูกมัดหรือบังคับอีกส่วนหนึ่ง สำหรับการเข้าไปอยู่ในหมู่สงฆ์นั้น.

นี้เป็นระเบียบวินัยส่วนหนึ่ง มิได้เกี่ยวกับการปฏิบัติเพื่อนิพพาน, ระเบียบปฏิบัติเพื่อให้เข้าไปอยู่ในหมู่สงฆ์นั้นได้, นี่คือนัยที่เป็นการบวช เพื่อว่าเราต้องการที่จะอยู่ในหมู่สงฆ์ ในคณะสงฆ์ เราจึงต้องยอม ยอมเสียสละอิสรภาพของเรา, ยอมทำตามระเบียบเหล่านั้น ก็เพื่อจะให้เป็นที่สมาชิกลงในภิกษุสงฆ์.

ตอนนี้อาจจะบอกให้ทราบเสียเลยก็ได้ว่า ถ้าเราไม่ต้องการสิทธิ ที่จะเข้าอยู่ในภิกษุสงฆ์ เราไม่บวชก็ได้, เราก็ประพฤติปฏิบัติ เพื่อบรรลุผลนิพพานก็ได้เหมือนกัน, ก็เป็นภิกษุชนิดอื่น ไม่เป็นภิกษุในหมู่สงฆ์. หรือถ้าสมมุติว่า เราศึกษาเล่าเรียนรัฐธรรมนูญ หรือธรรมะก็แล้วกัน ไม่พูดถึงวินัยก็ได้ ว่าปฏิบัติอย่างไรจะบรรลุผล นิพพาน, เราก็ออกไปหาความสะดวกที่ป่า ที่ถ้ำ ที่ภูเขา ที่ไหนก็ตามใจ แต่ไม่ต้องการเข้ามาอยู่ในภิกษุสงฆ์ ก็ได้เหมือนกัน ถ้าต้องการอย่างนั้น. นี้กลัวแต่ว่าจะทำไปไม่ได้, เพราะว่า ไม่ได้มีการศึกษา อบรม แนะนำ ตกเดือน. ถ้าทำได้มันก็ไปได้ แต่ไม่มีสิทธิ์อะไรทั้งหลายเนื่องด้วยหมู่สงฆ์. สิทธิในทางออกเสียง หรือในทางได้รับลาภผลประโยชน์ก็ตาม ไม่มีส่วนไม่มีสิทธิ เพราะเราไม่เป็นสมาชิกลงในหมู่สงฆ์, เราเป็นเพียงภิกษุเดี่ยวๆ ไม่เนื่องด้วยหมู่สงฆ์นี้ ก็ไปตามเรื่องของตัว, เชื่อว่ามีเหมือนกัน คือ เป็นแบบ บัณฑิตพุทธะ หรือว่าเป็นแบบภิกษุล้วนๆ ที่เป็นภิกษุในความหมายอีกอันหนึ่ง คือ ไม่เป็นภิกษุสงฆ์, เป็นภิกษุเดี่ยว ภิกษุเอกชนล้วนๆ, ไม่ถือวินัยตามแบบของภิกษุสงฆ์นี้ ก็เลยเป็นภิกษุของตัวเอง ถ้าชอบก็ทำได้.

เดี๋ยวนี้เราเป็นภิกษุซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งในภิกษุสงฆ์นี้ เพราะฉะนั้นต้องปฏิบัติทุกอย่าง ที่เป็นระเบียบของภิกษุสงฆ์นี้; เราจะต้องถือศีลอย่างนี้, และจะต้องถือปาฏิโมกข์อย่างนี้, เราจะต้องลงปาฏิโมกข์อย่างนี้, เราจะต้องปวารณาอย่างนี้, เราจะต้องทำทุกอย่าง เพื่อความมีสิทธิที่จะอยู่ในภิกษุสงฆ์ คณะสงฆ์นี้ของพระพุทธเจ้า. นี่คือนัยอุปสัมบันนะ เป็นอุปสัมบัน เข้ามาถึงภิกษุสงฆ์แล้ว.

แล้วเรื่องวินัยนี้เป็นเรื่องที่ฝรั่งเขาไม่ชอบ ฝรั่งเขาอยากจะเป็นอิสระ ก็อยากจะทำปฏิบัตินิธรรมะในพระพุทธศาสนาทั้งหมด แต่ไม่ต้องการจะถือวินัย; ถ้าเป็นอย่างนั้นเขาก็ไปเรียนธรรมะ แล้วก็ไปปฏิบัติเอาเอง แต่ว่ามันยากเหมือนกัน, สู้ยอมเสียสละเสียอิสระภาพบางอย่าง คือความสะดวกสบาย เสียสละไปเสีย, แล้วก็มาบวชเป็นภิกษุในภิกษุสงฆ์ที่ดีกว่า, เป็นหน่วยหนึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งของภิกษุสงฆ์; ก็แปลว่าต้องยอม ต้องเสียสละ และต้องยอมปฏิบัติเต็มที่ในส่วนวินัย. นี่คือคำว่าอุปสัมปັນนะ — เข้าถึงแล้วซึ่งหมู่แห่งภิกษุ ซึ่งคณะแห่งภิกษุ ซึ่งสังฆะแห่งภิกษุ.

ทำความเข้าใจคำว่าภิกษุ.

ทีนี้ก็จะพูดถึงคำว่า “ภิกษุ” เสียเลย. คำว่าภิกษุ ถ้าพูดกันอย่างตรงไปตรงมา ก็เป็นคำที่ใช้กันอยู่ทั่วไป สำหรับใช้แก่นักบวช ชนิดที่มีชีวิตอยู่ด้วยของที่เขาให้. คำนี้ถือกันว่า มาจากคำว่า ภิกษะ ซึ่งแปลว่า ขอ, ภิกษุ — ผู้มีการขอ, ผู้มีชีวิตอยู่ได้ด้วยการขอ, แต่ขออย่างภิกษุไม่ใช่ขออย่างขอกทาน.

นี่รู้กันเสียเลยว่า ขอกทานกับขอย่างภิกษุ นั้นมันต่างกันอย่างไร? ขอกทานนั้นคือหมัดปัญญาที่จะช่วยตัวเอง เพราะเหตุพลภาพบ้างหรืออะไรบ้าง, หรือว่าไม่อยากจะช่วยตัวเอง มันก็เลยขอกทาน เป็นคนขอกทาน. คำที่ตรงกว่านี้คือคำว่า ย า จ ะ ก ะ แปลว่า ขอ, ผู้ขอ ขอกทาน อย่างขอกทานธรรมดา, เป็นภาษาไทยเรียกว่า ยาจก.

ที่ภิกษุขอนี้ มันหมายความว่า ขอย่างผู้มีสิทธิอันชอบธรรม ที่ควรจะขอ หรือควรจะได้รับ ก็หมายความว่า เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ คือผู้ประพฤติความดี เพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวง ทั้งแก่ตัวเองแก่ผู้อื่น; แล้วเมื่อทำหน้าที่นั้นอยู่ มันจึงมีสิทธิที่จะขอ : ขอรับความสะดวก เพื่อไม่ต้องไปทำไร่นา ทำมาหากิน; นี้เรียกว่ามีสิทธิที่จะขอ ไม่เป็นหนี้ เพราะว่าทำความดีมีค่ามากกว่าวัตถุที่ขอ,

ก็เลยเป็นผู้ขออีกแบบหนึ่ง ผู้ขอมีสิทธิที่ควรขอ ซึ่งไม่ใช่อย่างเดียวกับขอก ที่ขอ เพราะว่าเขาอยากจะขอ; แล้วไม่เหมือนกับว่าฉัพพก ซึ่งเขาใช้ศิลปะอะไรไปแลกเปลี่ยน วัตถุที่ได้รับนั้นบ้าง. ฉะนั้น ภิกษุจึงเป็นผู้ขออีกแบบหนึ่ง ต่างหาก, แล้วคำนี้ใช้ทั่วไป แก่นักบวชในศาสนาอื่นในลัทธิอื่นด้วย, ในพุทธศาสนาก็ใช้คำนี้ด้วย คำว่าภิกษุ.

เดี๋ยวนี้เราก็เพิ่งเล็งหาความหมายของ คำว่า ภิกษุ ที่ดีกว่าคำนั้น; คือคำที่ แปลว่า ขอ มันออกจะเป็นเรื่องแสลงว่าอยู่สักหน่อย ก็คือ แยกศัพท์กันเสียใหม่ เป็น ภย อิกข เห็นภย; ในภาษาไทยใช้มาก : ภิกษุคือผู้เห็นภยในวัฏฏสงสาร. *คุกรสงฆ์ผู้เห็น ภยในวัฏฏสงสาร* ก็ได้เหมือนกัน, ตัวหนังสือมันอำนวยเหมือนกัน ตัดบทเป็น ภย อิกข ก็แปลว่า ผู้เห็นภย, นี้มีเกียรติหน่อย. ผู้เห็นภย ก็หมายความว่า ผู้เห็นทุกข์เห็น โทษ ที่มีอยู่ในชีวิตตามธรรมดาในวัฏฏสงสารนี้, แล้วก็ดิ้นรนต่อสู้ เพื่อจะออกไปเสียจากภยอันนี้. นี่คือ ความหมายของคำว่า ภิกษุ เห็นความเป็นอยู่อย่าง ธรรมดานี้ เป็นภยเป็นอันตราย แล้วก็ปฏิบัติ ประพฤติพรหมจรรย์ นี้เป็นการต่อสู้ การดิ้นรน เพื่อจะออกไปเสียจากความเป็นอยู่อย่างนี้. ภิกษุคือผู้เห็นภยในวัฏฏสงสาร อย่างนี้ก็มีความเกี่ยวเนื่องกันมาจากที่จะแปลว่าผู้ขอ, แต่ในที่สุดมันก็ยังหลักคำว่าผู้ขอไปไม่ได้ เพราะมันมีระเบียบอย่างอื่นบังคับอยู่ว่า ให้มีชีวิตอยู่ด้วยการช่วยเหลือของผู้อื่น.

ที่นี้ กิริยาอาการที่จะใช้ในการขอ อะไรต่าง ๆ นั้น ไปศึกษาเอาเอง จาก พระวินัย, เช่นว่า ห้ามไม่ให้ไปออกปากขอ, อย่าไปออกปากขอ. เพราะว่าถ้ามัน ก็คือว่าผิดวินัย, จะกินเข้าไปก็ผิดวินัยไปหมด. ระเบียบการขอ : ไม่ให้ออกปากขอ หรือไม่ให้ทำอะไรชนิดที่เป็นการขอย่างคนธรรมดา, เขาจึงให้ไปแสดงตัว ว่าอยู่ใน สถานะที่ต้องการความช่วยเหลือ, เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ อยู่ในสถานะที่ต้องการ ความช่วยเหลือ เช่น ถือกาษณะใส่อาหาร ไปแสดงตัวในที่ ๆ เหมาะสม แล้วคนเขาเห็นเข้า เขาก็ให้; เพราะว่าธรรมเนียมนี้มีมาแต่บรมโบราณคึกคักบรรพ์. เมื่อขอยังนี้ไม่ได้

ก็ยอมอด, ไม่ยอมขอด้วยการออกปาก หรือว่าทำอะไรชนิดที่มันไม่น่าดู. เคี้ยวมันสบายในเรื่องนี้ เพราะมันเกิดเป็นสถาบันในทางการกระทำขึ้นมา, ประชาชนทั้งหมดรู้ว่าคืออย่างนี้ คืออย่างนี้ เขาจึงให้เสียก่อน ก่อนจะแสดงตัว หรืออุทิศสำห้เอามาให้ บัญหามันก็หมดไป.

เหลืออยู่แต่ว่า เห็นภัยในวัฏฏสงสาร, นั่นคือจะต้องพิจารณา. ภิกษุจะต้องมีชีวิตอยู่ด้วยการพิจารณา, ถ้าปราศจากพิจารณา คือปัจจุเวกขณะแล้วก็เรียกว่า ผิดแล้ว. คำโบราณเขาว่าไว้ดีว่า ถ้าไม่ปัจจุเวกขณะไม่พิจารณาธรรม ไปกินอาหารของเขาเข้าไปทำอะไร ตายไปต้องไปเกิดเป็นวัวเป็นควายเป็นอะไร ทำงานหนักใช้ค่าอาหารเหล่านั้น, คนแต่โบราณเขาพูดไว้อย่างนี้ เพื่อให้ภิกษุสามเณรสำนึกไว้, ผู้ที่แรกบวชเข้ามาไม่รู้อะไรก็กลัวเหมือนกัน. ฉะนั้นมันก็มีประโยชน์ กลัวอย่างมีประโยชน์อย่างฉันทข้าว หรือว่าไปรับบิณฑบาตมาฉัน ไม่ปัจจุเวกขณะ ยดา ปจอยิ ปวดตมานิ ฯลฯ ที่มีอยู่นั้น ตายไปก็ไปเป็นวัวเป็นควาย ทำงานหนักใช้ค่าอาหารเหล่านั้น.

คำนี้ถูกต้องที่สุด คือพูดไว้ในภาษาที่มันธรรมดาเกินไป. ถ้าเราไม่มีคุณสมบัติอะไรพอ สำหรับของที่ไปรับมาบริโภค ก็เรียกว่าเป็นหนี้—เป็นหนี้—เป็นหนี้สะสมทั้ถมลงไปในตัว. เปลื้องหนี้ได้โดยการทำหน้าที่ของตัว คือประพฤติพรหมจรรย์, แล้วก็ทำ ศีล สมาธิ ปัญญา, ก็อยู่ที่พิจารณา, เมื่อพิจารณาธรรมอยู่นั้นเป็นทั้ง ศีล สมาธิ ปัญญา. นี้คือยพุกกันวันหลังก็แล้วกัน, เพียงแต่พิจารณาธรรมอยู่นี้ ทำกรรมฐานทำอานาปานสติอะไรอยู่นี้ มีครบทั้ง ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลัก.

ฉะนั้นพวก ภิกษุที่จะเป็นผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสาร ก็ต้องพิจารณาภัยในวัฏฏสงสารนี้อยู่; เมื่อทำอย่างนี้อยู่ ก็แปลว่ามีสิทธิที่จะรับอาหาร รับจตุบัจจยทั้งหลาย จากทายกทายิกามาใช้สอย. เราจะขอ อย่างขอทานไม่ได้ ก็ต้องขอตามวิธีที่ขอสำหรับภิกษุ คือทำตัวให้เป็นผู้มีค่า เป็นเจ้าหนี้ มีประโยชน์ ประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อให้

โลกนี้มันจะมีการออกจากความทุกข์ได้, แล้วก็ไปยื่นให้เขาเห็น เขาก็ให้. นี้คำว่า “ภิกษุ” ขอให้รู้ใจความของคำ ๆ นี้ไว้ เพื่อทำตนให้เป็นภิกษุ.

ความเป็นสมณสากยปุตติยะ.

ที่นี้ก็ตามถึงคำที่สูงขึ้นไป อย่างที่ว่ามาแล้ว เช่นคำว่า สมณสากยปุตติยะ; มันจะเกิดขึ้นโดยวิธีใดก็ยาก. คุณเหมือนเป็นคำที่ พระพุทธเจ้าท่านจะเคยใช้และรับรอง ในความหมายอันนี้ ว่าการบวชนั้นคือการเกิดใหม่, เกิดมาเป็น อริยะ, หรือเกิดมาเป็นสากย-ปุตติยะ; แปลว่าการเข้ามาสู่พรหมจรรย์นั้นเป็นการเกิดใหม่, แล้วเกิดเป็นอะไร เกิดเป็น อริยะหรือเป็นสากยปุตติยะ หรือคำอื่น ๆ มีอีก. ถึงแม้ว่าเรายังไม่เป็นพระอริยบุคคล เช่นพระโสดาบันเป็นต้น, นี้ก็อยู่ในฝ่ายของการที่จะเกิดเป็นอริยะ เขานับฝากไว้ทาง ฝ่ายโน้น เรียกว่าเกิดใหม่. ก็เกิดใหม่เป็น สมณสากยปุตติยะ, นี้ก็คล้ายกับว่าเป็นสิทธิที่พระพุทธเจ้าท่านประทานให้, แล้ว ประพฤติพรหมจรรย์อย่างถูกต้อง ก็มีสิทธิที่จะ ใช้คำว่า สากยปุตติยะแก่ตัวเอง, เป็นคนหรือเป็นลูกหลาน หรือเป็นอะไรของพระ สากยปุตตะ คือพระพุทธเจ้านั้น.

พูดอย่างนี้ คุณเหมือนเป็นเรื่องเกียรติหรือเป็นเรื่องหลงใหลในเกียรติ; แต่ ความมุ่งหมายไม่ใช่ให้หลงใหลในเกียรติ, มุ่งหมายจะให้รักษารูปร่างของความเป็นภิกษุ ให้ถูกต้อง ให้สมกัน หรือจะเรียกว่าเป็นเพื่อชักชวน ให้เกิดกำลังใจ ก็ได้เหมือนกัน มันไม่เสียหายอะไร, เพียงแต่เราอย่ายึดมั่นถือมั่นในแบบที่เรียกว่าเห่อหรือโง่เขลา ก็แล้วกัน. เรื่องโง่เขลา เรื่องเห่อ ในลักษณะอย่างนี้มีมาก, เห่อใน มรรค ผล นิพพาน จนเป็นบ้าไปเลยก็มี. นี้เราอยากจะทำตัวให้สมกับเป็นลูกของพระพุทธเจ้า หรือเป็นญาติ ของพระพุทธเจ้า ผู้เป็นสากยปุตตะแล้ว, สรุปความว่า ท่านต้องการให้เราทำอย่างไร ก็ทำอย่างนั้น ก็เป็นคนของท่าน.

สำหรับคำว่า สากยะ มีความหมายอย่างไร ก็ไปอ่านเอาเองในหนังสือพระ-
พุทธประวัติ; แต่อยากจะแนะให้เห็น หรือสังเกตไว้สักหน่อยหนึ่งว่า คำว่า สากยะ
นี้ถ้าพูดตามภาษาธรรมตามกฎหมายตามอะไร ก็หมายความว่า เป็นชื่อสกุลกษัตริย์สกุล
หนึ่ง เท่านั้นเอง. แต่ความหมายของคำๆ นี้ในทางนามธรรม ก็แปลว่าผู้สามารถ; เพราะ
ว่า ศากย หรือ สกุล ก็ตาม คำเดียวนี้ แล้วแต่จะเป็นคำบาลีหรือสันสกฤต, เราใช้คำ
สันสกฤตกันในเมืองไทยว่า สากยะ แปลว่า ผู้สามารถ.

นี่เป็นสากยะกันสักที มันก็ต้องเป็นผู้สามารถ, อย่าเป็นคนโลเล
เหลวไหล ไร้ความสามารถ, เป็นสากยะบุตร คือบุตรของผู้สามารถ ผู้สามารถก็คือ
พระพุทธเจ้า, สามารถในสิ่งสูงสุด. นี้เราจะยอมรับหรือไม่ยอมรับก็ตามใจเถอะ แต่ว่า
ขนบธรรมเนียมประเพณีมันมีอยู่ สำหรับต้องยอมรับ นับตั้งแต่วันที่เราบวช กับออก
อนุสาสน์ว่าอย่างนั้น : อย่าทำตัวให้ไม่เป็นสมณศากยปุตติยะ แล้วเราก็นั่งอยู่ แปลว่า
เราก็ออมรับ, ก็ไม่ได้รับเพราะเหตุหรือเพราะอยากจะตีจะเค่น ไปในการเห่ออีกมันถือมัน,
เอาเพียงว่าทำตัวให้สมกับที่ว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีมันยึดเยียดให้เรา, หลีกไม่ได้
หลีกไม่พ้น, เช่นบวชเป็นพระเข้ามาแล้ว มันหลีกไม่พ้น มันก็ต้องทำอย่างพระเท่านั้น,
นี้คำว่าพระมันก็มีความหมายหลายชนิดออกไป.

ความหมายของ พุทธชิโนรส.

ที่นี่ คำสุดท้าย ว่าพุทธชิโนรส; พอบวชเข้า โดยสมมติก็เป็นพุทธ-
ชิโนรส; ขนบธรรมเนียมมีอยู่อย่างนี้ : เป็นโอรสของพระพุทธเจ้าผู้ชนะมาร,
ชิ—น แปลว่า ชนะ คือชนะมาร, พุทธะ ก็หมายถึง พระพุทธเจ้า, โอรส หมายถึง ลูก.
นี้ไม่มีทางหลีก มันเกิดไปเป็นลูกของพระพุทธเจ้า แล้วผู้ชนะมารด้วย มันไม่มีทาง
หลีกเลย, ทำอย่างอื่นไม่ได้ทั้งนั้น นอกจากทำตนให้เป็นผู้ชนะมาร อย่างเดียว

กันกับพ่อ. การชนะมารก็เป็นเรื่องของการปฏิบัติธรรมล้วน, ศึกษาต่อไปให้รู้วิธีชนะมาร.

มารในที่นี้ก็หมายถึง กิเลสโดยตรง อื่นๆก็ไม่เป็นมารอะไรนัก เป็นมารที่ไม่น่ากลัว หรือไม่ยากเย็นอะไรนัก นี่ชนะมาร คือกิเลส เป็นบทเรียนที่ยากที่สุดสำหรับมนุษย์; เราไม่รู้จักกิเลสด้วยซ้ำไป ไม่รู้จักตัวเราด้วยซ้ำไป, ไม่รู้จักตัวเราก็คือไม่รู้จักกิเลส ถ้าเข้าใจว่าตัวเรานั้นก็เป็นกิเลสชนิดหนึ่ง. ต่อเมื่อรู้ว่าไม่มีตัวเรา มีแต่สังขารตามธรรมชาติเป็นไป อย่างนี้เรียกว่า ชนะกิเลส ชนะตัวเรา ชนะสิ่งที่เรียกว่าตัวเราก็ได้, คือชนะกิเลสสูงสุด.

นี้แต่ละวันยังมี ตัวเรา ตัวเขา ตัวกู ตัวกู กระทบกระทั่งกันอยู่ อึดอัดอยู่ด้วยการกระทบกระทั่งนี้, อย่างนี้มันก็ไม่ชนะมาร, ไม่เป็นลูกของพระพุทธเจ้าผู้ชนะมาร. เราต้องระวัง ระวังอย่าให้มาร คือตัวกู—ของกูนี้เกิดขึ้นในจิต, ให้มันเป็นจิตที่ประกอบอยู่ด้วยธรรม, ปราศจากความหมายมั่นว่าเป็นตัวกู—ของกู เรียกว่าว่างจากตัวกู—ของกู, ตัวกู—ของกูตายหมด. ชนะมาร มีความหมายอย่างเดียวกับที่พระพุทธเจ้าท่านชนะมาร ที่โคนต้นโพธิ์ในวันตรัสรู้นั้น, คือสิ่งเดียวกัน. มารนั้นเขาเขียนเป็นรูปภาพ เขาเขียนเป็นยักษ์เป็นมารหน้าตาน่าเกลียด นั้นเป็นรูปภาพที่จะแสดงสิ่งที่แท้มันเขียนเป็นรูปภาพยาก มันเขียนไม่ได้.

เมื่อครั้งที่แล้วมา ก็พูดถึงเรื่องสังขัตติ์แล้ว, ถ้านึกถึงเรื่องนั้นได้ก็ต้องเข้าใจว่า การขัดสังขัตติ์ให้เป็นสังขัตติ์แล้วนั้น คือเรื่องทำให้ชนะมาร. ขัดด้วยศีล ขัดด้วยสมาธิ ขัดด้วยปัญญา, แล้วที่นี้ก็ชนะมารด้วยศีล ด้วยสมาธิ ด้วยปัญญา. กิเลสมันทำให้ กาย วาจา เสียไป, ทำให้จิตเสียไป, ทำให้ดวงวิญญาณเสียไป, ถือว่าเป็นมารเพราะเหตุนี้.

คำว่า มาร นี้แปลว่า ผู้ทำให้ตาย หรือผู้ฆ่า; มาร มาจากคำว่า ม—ร, ม—ร แปลว่า ตาย, วิถีบัจจัยของคำมันทำให้แปลว่า ผู้ทำให้ตาย คือผู้ฆ่า, ในทางวัตถุ

หมายถึงฆ่าให้สั้นชีวิต, ในทางวิญญาณหมายถึงฆ่าให้หมดความดี ให้หมดคุณค่า หมดความดี ร่างกายไม่ต้องตายก็ได้. นี้เราเรียกว่า มาร, มารคือผู้ฆ่าความดีเสียหมด, หมดความดี. ถ้ามารทางวัตถุในทางกาย ก็คือตัดคอให้ร่างกายมันตายไปเอง หรือกินเสียเลย, คำว่า ชนะมารในทางธรรมในพระพุทธศาสนา หมายถึงว่า ฆ่ากิเลส, ฆ่าสิ่งที่จะมาฆ่าความดีหรือคุณค่าของความเป็นมนุษย์, สูงขึ้นกว่านั้นก็ เป็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ที่จะมีความสุขหรือไม่มีทุกข์, คำมันอยู่ที่ไม่มีทุกข์ ซึ่งสมมติเรียกว่า เป็นพระอรหันต์ เป็นอะไรก็แล้วแต่, มันเป็นเรื่องสมมติ.

เราควรจะได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้รับ มันเกิดไม่ได้ เพราะมารนี่เอง. เราพูดเป็นภาษาธรรมดา ซึ่งใคร ๆ ก็ยอมรับได้ว่า มารคือสิ่งที่ตัดโอกาสให้หมดไปเลย ในการที่มนุษย์จะได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ. ที่นี้มารตัวเล็ก ๆ ก็ลดต่ำ ๆ ลงมาเป็นสิ่งที่มันควรจะได้แล้วมันไม่ได้ เป็นเสนามารตัวเล็ก ๆ. คำนี้เอาไปใช้ได้ในทุกเรื่องทุกกรณี ในชีวิตเป็นอยู่ของคนเรา, อุปสรรคที่ทำให้ไม่ได้รับความดีเรียกว่า มาร.

ฉะนั้น ขอให้พยายามตั้งต้นตั้งแต่จุดนั้นขึ้นไป, คืออย่าให้มีอุปสรรค ในการที่จะได้รับความดี แม้ในขั้นตั้งต้น เริ่มตั้งต้น เรื่อย ๆ ไปจนกระทั่งถึงความดีสูงสุดเราก็ไม่มีมาร, มันก็ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้; ทำอย่างนี้เรียกว่าชนะมาร, มารหมดความหมายหมดค่าไปเอง เท่ากับว่ามารนั้นมันตาย. เป็นผู้ชนะมารในลักษณะอย่างนี้ นี้คือการทำเหมือนพระพุทธเจ้า ผู้เป็นบิดา. คำว่า โอรส นี้มันคู่กับคำว่า บิดาหรือชนก เพราะโอรสแปลว่าเกิด, ชนกแปลว่า ผู้ให้เกิด.

ที่พูดนี้ไม่ประสงค์จะให้เป็นเรื่องของอักษรศาสตร์ หรือวรรณคดี หรืออะไรทำนองนั้น, พูดเป็นเรื่องธรรมะโดยตรง เพื่อให้เกิด หิริ และโอตตปัสสะ ในเมื่อบอกพร้อมในการทำหน้าที่ ให้สัมพันธ์ชื่อเสียงเหล่านี้, แล้วเกิดความกลัวความละอาย ไม่กล้าปล่อยให้เป็นอย่างนั้น, ที่นี้อีกทางตรงกันข้าม ก็ให้เกิดความกล้าหาญ, มีกำลัง

ใจเข้มแข็ง ที่จะให้มีคุณสมบัติตามนั้น, หรือเป็นผู้มีโชคดี เพราะได้โอกาสที่จะเป็น
ได้ถึงขนาดนี้ คือเป็น พุทธชิโนรส เป็นต้น.

นี้ขอให้ ทบทวนให้ดี, คำว่า บรรพชิต ผู้บวช, ผู้เข้ามาบวช บวชแล้ว
ก็เป็นผู้เข้าถึงการบวช คือ อุปสัมบัน เข้าถึงความเป็นภิกษุในภิกษุสงฆ์, แล้วก็ เป็น
สมณะ เป็นสากยปุตติยะ, แล้วเป็นพุทธชิโนรสในที่สุด คือเป็นเหมือนกับที่
พระพุทธเจ้าท่านเป็น ในส่วนที่เป็นความดับทุกข์เสียได้ ส่วนอื่นไม่ต้องพูด. เหมือนกับ
พระพุทธเจ้า เฉพาะในส่วนที่เป็นการดับทุกข์เสียได้ คือ ชนะมาร ชนะกิเลสและความทุกข์.

นี้ขอรับรองโดยเฉพาะ ผู้บวชใหม่นี้, อย่าเป็นผู้ประมาทไปตั้งแต่ที่แรก,
นึกถึงแต่เรื่องเหล่านี้ไว้เถอะ มันจะช่วยคุ้มครองได้. อย่าประมาท, ถ้าประมาท คือ
ค่อยๆ ปล่อยไปที่ละนิด เดียวก็ไม่มีรู้ไปถึงไหนกัน, ก็มันไปมากจนไม่รู้ถึงไหนแล้ว,
ไม่รู้สึกตัวด้วย, ฉะนั้น เราหาทาง หรือ หาเครื่องมืออุปกรณ์อะไรต่างๆ ที่จะมาแวด
ล้อมไว้ อย่าให้เกิดความประมาทได้.

ถ้อยคำทั้งหลาย ที่พูดกันมา ๒ — ๓ ครั้งนี้ ก็เพื่อประโยชน์อย่างนี้ทั้งนั้น,
เพื่อเป็นเครื่องป้องกันไม่ให้เกิดความประมาท, เพื่อให้เกิดกำลังใจ เกิดความ
กล้าหาญ, ทำตนให้ได้รับสิ่งที่ผู้ออกมาบวชจะพึงได้รับ. เรื่องที่กล่าวนี้ มีสำนวน
เป็นพุทธภาษิตเหมือนกัน ว่า “กุลบุตรผู้มีศรัทธา บวชจากเรือน พึงได้รับประโยชน์ใด
เธอได้รับประโยชน์นั้นแล้ว.” พูดเป็นภาษาบ้านเราก็คือ บวชเพื่อจะเอาอะไรกัน เราก็
ได้รับสิ่งนั้นแล้ว. เรื่องมันก็มีเท่านั้นเอง โดยหัวข้อโดยใจความ. ถ้าบวชออกมาที่หนึ่ง
แล้วไม่ได้รับสิ่งที่ผู้บวชควรจะได้รับ มันก็เรียกว่าลึบหายหมด.

นี้ สำหรับวันนี้ก็พอเป็นที่.

กิจวัตรของพระธรรมชาติ.

การบรรยายวันนี้ ก็อยากให้เป็นการบรรยายเพื่อประโยชน์แก่ผู้บวชใหม่ต่อไปอีก เนื่องจากเห็นว่า มีความคิดหรืออุดมคติบางอย่าง ที่เป็นของเก่าๆยังมีอยู่, แล้วก็ไม่ใช่เป็นที่ทราบกันในหมู่คนปัจจุบัน คือ ในหมู่ภิกษุสามเณรในปัจจุบัน นั่นก็เป็นสิ่งที่เคยช่วยคนก่อนๆให้รอดตัวมาได้.

ข้อนี้หมายความว่า คนก่อนๆ ภิกษุสามเณร อุปัชฌาย์อาจารย์ก่อนนี้ เขาไม่รู้อะไรมาแต่แล้วก็ได้เอาตัวรอดมาได้ สืบศาสนามาถึงพวกเราได้, นี้พวกเราควรจะยอมเสียเวลาพิจารณาดูกันบ้าง.

อาจารย์ผู้เฒ่าคนหนึ่งซึ่งคุ้นเคยกับผม ได้พูดว่า สมัยนี้เขาเป็นพระวิทยาศาสตร์กันทั้งเพ, ผมสมัครเป็นพระธรรมชาติ, ท่านว่าอย่างนั้น คือ แบ่งพระออกเป็น ๒ พวก เป็นพระวิทยาศาสตร์กับพระธรรมชาติ, ท่านไม่รู้ว่าจะเรียกว่าอะไร ท่านเรียกด้วยคำสองคำนี้.

พระวิทยาศาสตร์ก็เป็นพระสมัยใหม่ ปรุคปราคในการศึกษาเล่าเรียน การอะไรต่างๆ, พระธรรมชาติก็ไม่ค่อยจะรู้อะไร ทุมันท์มึๆไปตามแบบเก่าหรือคน หัวเก่า; แล้วต่อมาพระธรรมชาตินี้ก็ค่อยๆหายไปถึงขั้นๆ พระวิทยาศาสตร์ก็มีมากขึ้นๆ จนเต็มไปหมด, ท่านว่าอย่างนั้น, นี่เป็นเรื่องไม่กับมานเอง.

พระธรรมชาติ ปฏิบัติกิจวัตรแบบเก่า.

พระธรรมชาติของท่าน ก็คือพระที่เอาตามแบบเก่าๆไม่รู้จะไรมาก รู้แต่ กิจวัตร ๑๐ อย่างเท่านั้น, แล้วก็ ปฏิบัติอย่างสุดชีวิตจิตใจ แล้วก็รอกมาได้, ฉะนั้น ลองฟังดูว่า ๑๐ อย่างนั้นมันเป็นอย่างไร; แล้วก็ถ้าทำกันอย่างเต็มที่ ก็ทำให้เป็นพระ-ธรรมชาติ พระบำพระเดือนพระอะไรทำนองนั้น, แต่ว่าเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ ทั่นสมัย โบรมโบราณเต็มที่.

ที่เรียกว่า กิจวัตร ๑๐ ประการ นี้ พุตรวมๆกันไปที่ กิจ และ วัตร; กิจนั้นคือบังคับให้ต้องทำ, วัตรนั้นปล่อยตามใจชอบ, รวมกันเป็นกิจวัตร; เพราะว่าข้อนี้มันเอาแน่ไม่ได้ บางทีที่บางคนเห็นว่าจำเป็น, อีกส่วนหนึ่งก็ไม่เห็นว่าจำเป็น หรือสิ่งที่เรียกว่าวัตรนั้นคือปล่อยตามใจชอบนั้น บางคนเห็นว่าสำคัญบังคับให้ต้องทำ. ดังนั้น อาจารย์แต่โบรมโบราณท่านไม่ค่อยแยกกัน ไม่แยกกันโดยตัวหนังสือ ไม่แยก กันให้มันยุ่งทางคำพูด, รวมเรียกว่า กิจวัตรก็แล้วกัน ข้อ ๑ บิณฑบาต ข้อ ๒ กวาดวัด ข้อ ๓ ปลงอาบัติ ฯลฯ ท่องกันง่าย ๆ อย่างนี้ เรียกว่า กิจวัตร.

กิจวัตรข้อ ๑ : บิณฑบาต.

ฟังที่แรก คล้ายๆกับว่า มัน ต้องไปบิณฑบาต เพราะถ้าไม่ไปก็ไม่มี อะไรฉันก็เลยจำเป็น. แต่ว่าครูบาอาจารย์สมัยโบราณเขาไม่ได้ถืออย่างนั้น เขาถือเป็น

ของศกัศศีทฺธิ์ ไปบิณฑบาตนั้นเป็นการกระทำที่ศกัศศีทฺธิ์ ไม่ไปก็ไม่เป็นพระ, ถือกั้นอย่างนั้น ไม่ต้องอธิบาย ไม่ต้องอธิบายอะไรมาก. นี่คือวิธีการของคนสมัยเก่า ไม่ต้องอธิบายกันมาก, ยกให้เป็นความศกัศศีทฺธิ์ ไม่ทำก็ใช้ไม่ได้ ว่าอย่างนั้น. ฉะนั้น จึงต้องไปบิณฑบาต ที่จริงก็ตรงกับหลักนิสสัย ๔ ที่บอกอนุศาสน์ กันตั้งแต่วันบวชว่า บรรพชาอาศัยการบิณฑบาต; เพราะฉะนั้นก็ต้องถือเป็นหลักว่า เป็นพระก็ต้องไปบิณฑบาต ยกให้เป็นข้อศกัศศีทฺธิ์เสีย.

ที่นี้เรามามองดูว่า บิณฑบาต มีความหมายอย่างไร ความหมายอันแรก มันตั้งต้นด้วยว่า ไม่ให้หุงข้าวกิน; คำว่าหุงข้าวกิน มันไม่ได้มีความหมายแต่เพียงว่า หุงข้าวกิน มันมีความหมายถึงว่า มันตามใจตัว, หรือมันจะเอาตามใจตัว, หรือมัน ผิดความมุ่งหมาย ผิดเจตนารมณ์ของการเป็นนักบวช ฉะนั้นจึงห้ามไม่ให้ นักบวชหุงข้าวกิน; ถ้าหุงข้าวกินก็เป็นอาบัติ ก็คือกินสิ่งที่ เป็นอาบัติ หรือกินอาบัติเข้าไป. แม้แต่สะสมอาหาร ไว้ในที่อยู่ก็ยังไม่ได้, รับประทานเก็บไว้ค้างคืนก็ไม่ได้, อย่างนี้เป็นต้น.

ฉะนั้นอย่าให้มันแคบ ตามทัวหนังสือ ให้มันกว้างว่าเราจะได้ประโยชน์ ก้อย่าง หรือก็มากอย่าง ไม่ให้หุงข้าวกิน เพราะมันผิดเรื่องของพระ ก็ขยายความออกไปว่า : ไม่ทำมาหากิน ไม่ปรุงอะไรกิน ไม่ทำตามปากตามลิ้น, แล้วก็ไม่มีภาระด้วยการสะสมหุงอาหาร. ที่นี้มองไปข้างนอก มันก็เป็นการลดตัวเองให้เป็นคนขอทาน, ว่าขออย่างคนขอทาน นี่มันช่วยลดความขงู — ชูหาง ถือเนื้อถือตัว.

แล้วก็ยังผลอย่างอื่นอีกมาก; เช่นว่าจะ ต้องไม่ช้เก็ยจ, ไปบิณฑบาตก็ถือไม่ช้เก็ยจหรือ นอนสาย; ฉะนั้นมันก็ต้องไม่ช้เก็ยจ. ลองนึกดูบางวัน ช้เก็ยจจะไปบิณฑบาต แล้วมันยังได้สิ่งที่มองไม่เห็น คือว่าไม่มองกัน คืออนามย ก็ต้องเดินไปออกกำลัง, อากาศเข้าๆ ก็ยิ่งดี มันก็เป็นเรื่องอนามย.

ที่นี้เกี่ยวกับผู้อื่น มันก็เป็นการทำให้ผู้อื่นได้บุญ ทำให้มีความมั่นคงแก่การตั้งอยู่ของศาสนา อะไรเหล่านี้เป็นต้น, มันมากเหลือเกิน แต่คำพูดมันเพียงว่า บิณฑบาตคำเดียว. ฉะนั้นคนโบราณ ครูบาอาจารย์แต่กาลก่อน เขาถือเป็นคำศักดิ์สิทธิ์ คำหนึ่ง, เป็นกิจวัตรข้อแรกที่จะต้องบิณฑบาต. นี้ผมพูดให้ฟังแต่ใจความย่อๆ ไปคิดเอาเอง ให้มันมากออกไปให้ได้.

กิจวัตรข้อ ๒ : กวาดวัด.

กวาดวัด ตามตัวหนังสือก็คือ กวาดลานวัด, การกวาดลานวัดนี้เป็นของศักดิ์สิทธิ์ เช่นเดียวกัน เป็นการกระทำที่ศักดิ์สิทธิ์; ฉะนั้น สมัยก่อนเขาทำในฐานะมันเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไม่ต้องใช้ ก็ว่าอุบัชฌาย์อาจารย์ไม่ต้องใช้, มีพระกวาดวัดด้วยความเชื่อในทำนองศักดิ์สิทธิ์ ไม่กวาดมันก็ใช้ไม่ได้ หรือไม่เป็นพระอะไรทำนองนี้ไปเลย.

นี้ถ้าท่านเห็นวัดสมัยโบราณ ก็จะไม่เห็นไม้กวาดมีมาก ไม้กวาดมีมากเกินจำนวนพระเณร, แล้วผู้ถวายไม้กวาดเขาถือว่าเป็นอันสงฆ์อย่างยิ่ง. เขาอุทิศเอาไม้กวาดหรืออุปกรณ์ของการทำไม้กวาดมาให้, ไม้กวาดนั้นเป็นก้านต้นปาล์มชนิดหนึ่ง ก้านยาวแข็งเท่าคินสอ เอามามัดมาขัดกันให้ดี, แล้วก็ปัดเป็นไม้ เขาเรียกว่าไม้กวาด ที่แท้ก็คือไม้กวาด, ยาวถึง ๖ ศอก ๘ ศอกอย่างนี้ จับที่ตรงกลางมันมีแรงเหวี่ยง แรงเหวี่ยง ๒ ข้างก็เหวี่ยง. การใช้ไม้กวาดชนิดนี้ผมเห็นและท่านใช้ท่านกวาด; เมื่อแรกบวชใหม่ๆ เที่ยวน้ำหายไปหมด. เหนือโทมม การใช้ไม้กวาดชนิดนี้ กลับมาจากบิณฑบาตก็จับไม้กวาดแล้วเหนือโทมม, สักพักหนึ่งแล้วก็ไปอาบน้ำ แล้วก็ตกลงฉนั้น. ฉะนั้นหญ้ามันขึ้นไม่ได้ด้วยอำนาจของไม้กวาดชนิดนี้ มันแรงมาก, เม็ดของหญ้าที่มันตกลงแล้วจะออกเป็นหน่อหญ้าขึ้นมา ด้ถูกกวาดทิ้งหมด, แล้วยังกวาดลานที่ปูกระเบื้อง กวาดลานพระเจดีย์ฐานพระเจดีย์ ใต้ต้นไม้โพธิ์อย่างนี้.

ศกัศสิทธิ์ที่คุ้มครองจิตใจอย่างลึกซึ้ง อย่างมองไม่เห็น นี้ก็เลยหมดไปๆ. นี้ลองไปศึกษา, ลองเป็นพระธรรมชาติ ถือเอาประโยชน์ในแว่นกัณฐ์บ้าง.

กิจวัตรข้อที่ ๓ : ปลงอาบัติ.

ข้อที่ ๓. เรียกว่า ปลงอาบัติ; *บิณฑบาต กวาดวัด ปลงอาบัติ* ก็ถือเป็นเรื่องศกัศสิทธิ์เหมือนกัน. พอฉันข้าวเสร็จนี้ลูกนึ่งของๆ ปลงอาบัติที่โรงฉันนั่นเอง เป็นคู้ๆ เต็มไปทั้งโรงฉัน; ถ้ามีพระมากๆ เขาทำกันอย่างนี้ ด้วยความยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นเรื่องศกัศสิทธิ์ หนักมันเกิดเป็นปัญหาขึ้นมา บางคนก็คิดไปในแง่ว่างมกาย ทำอย่างงมกาย, อาบัติต้องหรือไม่ต้องก็ตามใจ, พอฉันข้าวเสร็จ ก็ลุกขึ้นนึ่งของๆ เป็นคู้ๆ ปลงอาบัติ, ทุกๆ องค์ก็ท่องจำได้แม่นอย่าปลงอาบัติ แล้วส่วนมากก็ไม่รู้ว่าอะไร แต่ในใจรู้ว่าปลงอาบัติ.

ปลงอาบัตินั้นมีในวินัยในบาลี ระบุไว้ว่าเรารู้ว่าเราเป็นอาบัติอะไร, แล้วไปบอกเพื่อนให้รู้ สัญญาว่าจะไม่ทำอีก นี้เรียกว่าปลงอาบัติ. พวกที่ถืออย่างนั้นมันก็ไม่ค่อยได้ปลงอาบัติเหมือนกัน, บางทีก็เผลอเผลอไปเสีย. พวกที่ถืออย่างงมกายนี้ ปลงอาบัติทุกวันๆ.

เราดูเจตนาของวินัย หรือว่าระเบียบธรรมเนียมข้อนี้ ก็คือต้องการให้เป็นคนไม่ปกปิดความลับ เป็นคนเปิดเผย เป็นคนว่าง่าย; แต่แล้วก็มักจะทำกันเสียความมุ่งหมาย คือว่าทำตามธรรมเนียม ทำพอเป็นพิธี, แต่ถึงอย่างไรก็ตาม สังเกตดูแล้วรู้สึกว่ายังมีหิริโอตตัปปะกันอยู่มากกว่า กว่าพวกที่เห็นว่าปลงอาบัติแบบนั้นงมกาย.

ที่อื่นที่หนึ่งหลังจากฉันอาหารแล้วพอกำลัง สวดมนต์หัวค่ำ แบบนี้ก็ปลงอีกเหมือนกัน *ปลงก่อนหรือปลงหลังก็เห็นมีปลงกันอยู่มาก* อย่างน้อยวันละ ๒ ครั้ง : ฉันข้าวเสร็จครึ่งหนึ่ง, แล้วพอจะทำวัตรสวดมนต์เย็นนี้ หรือว่าเสร็จแล้วก็ตามอีกครึ่งหนึ่ง

วันละ ๒ ครั้งปลงอาบัติ มีหรือไม่มีก็ไม่รู้ ก็เลยต้องใช้คำพูด สำหรับปลงอาบัตินั้นแปลก ออกไปจากที่ในบาลี คือในบาลีระบุว่า เราต้องอาบัติอะไรบ้างเพราะเหตุใด, วิธีนี้ก็ไม่รู้ว่าต้องอาบัติอะไร ก็เลยต้องใช้รวมๆว่า อาบัติทั้งปวง อาบัติที่ข้าพเจ้าต้อง, อาบัติทุกอย่าง เกิดคำว่าอาบัติทั้งปวงขึ้นมา.

มันก็เป็นสิ่งที่น่านึกคิดว่า คนงมงายแบบนั้น, กับคนที่ไม่ทำเสียเลยนั้น คนไหนจะดีกว่ากัน ก็ว่า อันนั้นจะช่วยสร้างนิสัยจิตใจของเรา ให้เป็นผู้ไม่ปิดบังความชั่ว ให้เป็นผู้พร้อมเสมอที่จะเปิดเผยความผิดความชั่ว อะไรของตัวเอง. นี่ถ้ามันมีผลในทำนองนี้อยู่ แล้วก็ควรทำอย่างนี้เป็นประจำวัน, เขาจึงเรียกว่ากิจวัตร, การปลงอาบัตกลายเป็นกิจวัตร เช่นเดียวกับที่ไปบิณฑบาตทุกวัน กวาดวัดทุกวัน ปลงอาบัติทุกวัน.

ส่วนวันพิเศษนั้นไม่ต้องพูดถึง คือในการที่จะไปร่วมสังฆกรรม หรือทำปาฏิโมกข์อะไรก็ ปลงอาบัตีก่อน, ก่อนจะไปลงปาฏิโมกข์นี้ก็ปลงอาบัตีก่อน ให้เป็นที่แน่ว่าเราไม่มีอาบัติ เมื่อเขาถามไล่สิกขาบทไปที่ละข้อๆ เราก็ไม่มีอาบัติ เราก็นิ่งอยู่ได้. การนิ่งอยู่ของเราก็เป็นสิ่งที่มีความหมาย. แต่ถ้าเรา ต้องอาบัติแล้วไปนิ่งอยู่มันก็ผิดก็มีอาบัติเกิดขึ้นที่นั่นทันที คืออาบัตินิ่งที่รู้ถือว่าเรามีอาบัติ มันก็เกิดเป็นอาบัติใหม่ขึ้นที่นั่น. หรือถ้าเป็นสังฆกรรม แม้ไม่ใช่ลงปาฏิโมกข์; เช่นไปบวชนาค ไปนั่งหัตถบาต เขาจะปลงอาบัตีก่อน แล้วจึงจะเข้าไปนั่งหัตถบาต แปลว่าทำให้ดีที่สุด ให้ให้ทุกคนไม่มีอาบัติ แล้วก็ไปนั่งประชุมกันเป็นสงฆ์ เพื่อทำการอุปสมบท, เขามีเจตนาอย่างนั้น ก็แปลว่าเป็นผู้ที่ระมัดระวังที่อยู่มาก.

ควรจะไปศึกษาเรื่องปลงอาบัติ แม้ว่ามันจะคดงมงายไปสักหน่อย ถ้าว่าปลงทุกวัน, ก็ถือว่า เรามุ่งหมายที่จะฝึกนิสัยให้มันเป็นคนเปิดเผย ก็ยังมีทางออกที่ดีกว่าจะให้มันปล่อยๆไปจนลืมไปเลย กระทั่งได้อาบัติไม่ถูก คือ ไม่มีการปลงอาบัติ ก็เป็นเหตุ

ให้เป็นไปในทางที่จะปิดบังอาบัติหนักเข้าๆ, แล้วมันก็ลึมตัวมากเข้าๆ. นี่เป็นพระวิทยาสาสตร์, วิทยาสาสตร์แห่งการหลอกลวง ไม่เป็นพระธรรมชาติที่บริสุทธิ์ที่เปิดเผย.

ฉะนั้น เมื่อบวชใหม่ๆ ก็อย่าได้ประมาทในขั้นนี้ เป็นธรรมนิยมเก่าแก่ ซึ่งเขาเห็นเป็นนงมาย; แต่ผมว่ายังดีอยู่ ยังมีประโยชน์มากอยู่, เป็นอันว่า ปลงอาบัติทุกวันทั้งเช้าทั้งเย็น เพื่อสร้างนิสัยให้เป็นผู้เปิดเผย สมัยนั้นเขาไม่มีการศึกษาเล่าเรียน, ไม่รู้เรื่อง ปาฏิโมกข์นี่ก็ไม่รู้ ฟังก็ฟังอย่างนั้นเป็นภาษาบาลี, แล้วก็ไม่รู้ว่อาบัติอะไรคืออะไร แต่มีนิสัยกลัวบาปกลัวอาบัติเต็มที, ระวังเท่าที่จะทำได้ ละเว้นระวังเท่าที่จะทำได้เสมอ, แล้วก็ปลงอาบัติป้องกันตัวอยู่เรื่อย ทั้งเช้าทั้งเย็น.

นี่คือ พระธรรมชาติ พระป่า พระเถื่อนทั้งนั้น, ไม่ใช่พระวิทยาสาสตร์ซึ่งมีความรู้มาก, แก่ตัวได้มาก แก่ตัวได้จนไม่มีอาบัติ เพราะเรียนเพื่อแก่ตัวหรือป้องกันตัว. เหมือนกับที่เดี๋ยวนี้ เขาเรียนกฎหมายกัน เพื่อช่วยคนผิดหรือช่วยตัวเองในการทำผิด โลกมันก็เปลี่ยนแปลงไปมาก.

กิจวัตรข้อ ๔ : ทำวัตรสวดมนต์.

กิจวัตร ข้อที่ ๔. เรื่อง ทำวัตรสวดมนต์; ทบทวนมากุ บิณฑบาต กวาดวัด ปลงอาบัติ แล้วทำวัตรสวดมนต์. เราทำวัตรเช้าทำวัตรเย็น, แล้วก็แถมยังสวดมนต์เล็ก ๆ น้อยๆ. ทำวัตร กับ สวดมนต์ นั้น ไม่ใช่สิ่งเดียวกันดอก; ทำวัตรนั้นกระทำให้เป็นกิจวัตร ในการไป เหมือนกับไปเฝ้าพระพุทธเจ้าประจำวัน, สวดมนต์เป็นการศึกษาเล่าเรียน เรียนมนต์ เรียนคือความรู้.

บททำวัตรก็คือ นมัสการ หรือ สดุดีสรรเสริญรวมทั้งอ้อนวอน ให้เกิดความสุข, ในบททำวัตรเช้าเย็น พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ถ้าทำถูกวิธี จะมี

อาการเหมือนกับเราไปเฝ้าพระพุทธองค์ทั้งเช้าทั้งเย็น คล้าย ๆ กับว่าเกิดอยู่ในสมัยเดียวกัน : ตอนเช้าก็ไปพบพระพุทธเจ้าครั้งหนึ่ง, ตอนเย็นไปพบพระพุทธเจ้าอีกครั้งหนึ่ง เหมือนพระครูพุทธกาล. เพราะฉะนั้นเราจะต้องทำวัตรให้ถึงขนาด ด้วยจิตใจที่ซึ้งทราบ อยู่ในคุณของพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ซึ้งทราบอยู่จริงๆ, เหมือนกับมีพระพุทธเจ้ามาจริงๆ หรือว่าเหมือนกับเราไปเฝ้าพระพุทธเจ้าถึงองค์ท่านจริงๆ, อย่างนี้เรียกว่าทำวัตร. เดียวนี้เราก็มีคำแปล รู้ได้ง่าย; สมัยผมแรกบวชไม่รู้ว่าจะไร หากำแปลดูที่ไหนก็ไม่ได้ ก็ยังทำ, ยังทำด้วยความยึดมั่นถือมั่นเป็นของศกดิ์สิทธิ์. เดียวนี้ก็ทำให้เป็นของจริงขึ้นมาได้ โดยรู้คำแปล, ทำจิตใจให้ซึ้งทราบ รู้สึกอย่างนั้นจริงๆ, รู้สึกซึ้งทราบเอิบอาบพอใจยินดี มีความสุข มีจิตใจเหมือนพระพุทธเจ้า เหมือนพระธรรม พระสงฆ์ ขณะหนึ่ง ช่วงขณะหนึ่งก็ยังดี, ก็ยังดีกว่าไม่ทำ; เพราะเมื่อนั่งทำวัตรสวดมนต์นั้นทำจริงๆ พอลุกขึ้นไปแล้วมันก็ติดไปด้วย มันไม่ใช่หมดเลย มันเกิดเป็นการสร้างนิสัยขึ้นมาใหม่อันหนึ่ง. อีกทางหนึ่ง คือมีจิตใจเป็นพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อยู่เป็นประจำ ที่เรียกว่าได้บุญได้กุศล ได้อะไรแล้วแต่จะเรียกในการทำวัตรสวดมนต์นี้.

ฉะนั้นขอร้องให้พิจารณาดูให้ดี ๆ ในเรื่องนี้ อย่าทำแต่เพียงว่า เกรงใจผู้ใด หรือว่าเป็นระเบียบบังคับแล้วก็ไปทำ มันไม่ค่อยได้บุญ. นี้เราก็ทำด้วยคิดว่าจะฝึกหัดนิสัยให้เป็นคนสม่ำเสมอ ตรงต่อเวลา ขยัน ทำจิตใจให้ประกอบไปด้วยธรรมะเหมือนพระพุทธเจ้า วันละ ๒ ครั้ง คือทำวัตรเช้าทำวัตรเย็น.

ที่นี้ที่จริงกว่านั้น เขาก็ยังมีทำตามแบบที่เขาวางไว้ สำหรับทำเวลาจะนอนหรือเวลาอื่น ๆ ที่เขาพอใจจะทำ ก็เกินวันละ ๒ ครั้ง. อาจารย์ผู้เฒ่าท่านเป็นอย่างนั้น ทำวัตรเช้าทำวัตรเย็นในโบสถ์ในศาลานี้ไม่นับ, ท่านว่ามันเป็นตามธรรมเนียมตามระเบียบ. พอจะนอนก็ต้องทำอีก, พอตื่นนอนหัวรุ่งไ้ขันก่อนรุ่งนี้ยังทำอีก, อย่างนี้ไม่ได้ทำเป็นหมู่ ทำเฉพาะตัว ก็ถือเป็นเรื่องทำสมาธิภาวนาอะไรไปด้วยเสร็จ, แล้วเขาก็สวด

อย่างเดียวกันอย่างนี้ นึกเลยเป็นตั้ง ๔ ครั้ง ถ้านับที่ทำอย่างระเบียบในโบสถ์ในศาลาเข้า เย็นแล้ว ยังทำเวลาจะนอนเวลานอนอีกทีหนึ่งเป็น ๔ ครั้ง, มีจิตใจใกล้ชิดพระพุทธเจ้า วันหนึ่ง ๔ ครั้ง. นึกเป็นตามธรรมชาติ ไม่รู้อะไรมาก รู้แต่ว่ามันได้บุญ มันเป็นที่สบายใจ เหมือนกับไปเฝ้าพระพุทธเจ้า.

ข้อนี้มองเห็นได้เลยว่า มันเหมือนกันทุกศาสนา เขากำหนดวันเวลาไว้เป็นระยะ ๆ ที่จะให้บริษัทนั้น คือศาสนิกมีจิตใจเป็นพิเศษ คือเข้าถึงพระเจ้า เข้าถึงพระเจ้า วันหนึ่งก็ครั้ง. อย่าง ศาสนาอิสลาม ที่ทำละหมาด นึกมี ๕ ครั้ง, อย่างน้อย ๕ ครั้ง กำหนดไว้เวลาอย่างนั้น ๆ. ฉะนั้น ผู้ที่นับถือศาสนาไม่บกพร่อง เขาจะทำครบ ๕ ครั้ง, ให้สังเกตดูพวกที่ถือศาสนาอิสลามจะพยายามทำให้ครบ ๕ ครั้ง, พวกที่อยู่ในร้านขายของ พอถึงเวลาเขาก็ปลุกตัวเองไปทำละหมาด แล้วก็วิ่งออกมาขายของ, พวกที่เดินทางอยู่ในรถไฟ ผมก็เคยเห็นเขาทำในรถไฟ และครั้งสุดท้ายตอนเย็นตอนนั้นก็ทำในที่อาบน้ำ ตามริมลำธารที่ไปอาบน้ำ ครบ ๕ ครั้งเสมอ.

ศาสนาอื่นก็มีไปตามรูปตามแบบของเขา ซึ่งความมุ่งหมายก็เหมือนกันหมด, เป็นเวลาที่เราไปหาพระเจ้า ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า, หรือไปหาพระเจ้าตามแบบของเขา, ฉะนั้นมันจึงมีผล คือว่ามีนิสัยที่น่าเลื่อมใส่นับถือ ชั่วตรงหรือว่าเอาจริง หรือว่าบิ๊กบีน, เป็นคนตรงต่อเวลา, เป็นคนจริงบิ๊กบีน, แล้วมันมีความเป็นสมาธิ หักความเป็นสมาธิ ให้มันมีอยู่เป็นระยะ ๆ ๆ, นิสัยของความเป็นสมาธิมันก็มีมากเข้า. คนพวกนี้มีสมาธิอยู่โดยกำเนิดโดยสายเลือดมาก; ระวังให้ทีเถอะ พวกเราจะโลเล เหลาะแหละอ่อนแอ ๆ จะสู้พวกนั้นไม่ได้ พวกที่ทำละหมาด ๕ ครั้ง จะเก่งกว่าเรา. ที่มากกว่านั้นก็ยังถือลูกประจำ ทำสมาธิง่าย ๆ ด้วยลูกประจำอยู่ตลอดเวลา, จะเดินไปเที่ยวเล่นหรือจะทำอะไร แม้แต่ชายของบางที่ถ้ามีโอกาสทำได้ เขาก็ทำอยู่ในจิตใจ เหมือนกับหักสมาธิ, หักความเป็นสมาธิ.

นี่คำว่า ไหว้พระสวดมนต์^๕ ได้คุ้มครองพระธรรมชาติมากแต่หนหลัง; ถ้าพระวิทยาศาสตร์เขาไม่ทำ, นี่ความแตกต่างระหว่างใหม่กับเก่า. เขาถือเป็นกิจวัตร ทำวัตรสวดมนต์ มีความหมายหลายอย่าง, แต่ส่วนใหญ่ก็มุ่งหมายคล้ายๆ กับว่า เราไปถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นพิเศษประจำวัน เพราะระเบียบมันบังคับให้ทำ จนกว่าจะซื้อตรงต่อตัวเอง โดยระเบียบไม่ต้องบังคับให้ทำก็ทำ ก่อนแต่นอนหรือว่าตื่นนอนขึ้นมา ฉะนั้น จึงเป็นคนที่มันสัจจิตใจเป็นระเบียบหนักแน่นมั่นคง.

กิจวัตรข้อ ๕ : ขวนขวายบัจจเวกชน์.

ที่นี้ข้อต่อไปพูดให้จำง่าย : ให้มันเนื่องๆ กันไป : ขวนขวายบัจจเวกชน์-ภาวนา ทบทวนดู บิณฑบาต กวาดวัด ปลงอาบัติ ทำวัตรสวดมนต์ ขวนขวายบัจจเวกชน์ภาวนา เรียกสั้นๆ ว่า บัจจเวกชน์.

บัจจเวกชน์^๕ก็เป็นกิจวัตรที่สำคัญอย่างยิ่ง ที่มีผลอย่างยิ่ง แต่แล้วก็เหมือนกันอีก ก็ทำกันไปในรูปแบบที่ว่างมลาย. บัจจเวกชน์โดยเฉพาะก็คือ บัจจเวกชน์ บัจจยัย^๔ จีวร, บิณฑบาต, เสนาสนะ และเภสัช ที่เราสวดกันอยู่ สวดบัจจเวกชน์ สวดเป็นสวดมนต์ไปอย่างนั้น เอมาสวดแปล, สวดอย่างนี้เป็นสวดมนต์ไป. ถ้า บัจจเวกชน์จริงๆ ต้องทำตามลำพัง ทำอยู่ในใจ, พิจารณาให้ได้ความจริงตามแนวนั้น ตามแนวของคำพูดที่มีอยู่ในบัจจเวกชน์.

ในสมัยโบราณนี่ไม่รู้ ผมก็ไม่รู้ เมื่อบวชเข้ามาก็ไม่รู้ แต่ก็ขยันบัจจเวกชน์ มีความหมายที่เหมาๆ เอา ที่บัจจเวกชน์ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานเภสัช นับตั้งแต่ได้บุญ แล้วก็ขลัง. แต่ถ้าเรารู้ตามความหมายของถ้อยคำเหล่านั้น เป็นธรรมะอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะบทธาตุบัจจเวกชน์ เป็นหัวใจของพุทธศาสนา;

ฉะนั้น การที่บัจจเวกขณ์อยู่อย่างนั้น ก็คือเอาหัวใจของพุทธศาสนามาพิจารณา มาทำให้อยู่กับเนื้อกับตัว กับจิตกับใจ.

สมัยแรกที่เตียวมันคงทำสำเร็จประโยชน์ตรงตามนั้นแหละ, แล้วต่อมามันเสื่อมมันเปลี่ยนแปลง มันถึงยุคถึงสมัยที่เสื่อม มันก็ไม่รู้ แต่ก็ยังทำกันอยู่ ก็ยังดี. พอเราบวชเข้ามา เพื่อนก็จะบอกว่า ถ้าไม่บัจจเวกขณ์แล้วละก็ ตายไปเป็นวัวเป็นควาย ไข่น้ำ ข้าวปลาอาหารที่ไปเอาของชาวบ้านมาฉัน, เพียงเท่านั้นมันก็พอแล้ว กลัวพอแล้ว ก็ขยัน บัจจเวกขณ์ มีเครื่องนับ, เขาเรียกว่าสายประกาศำ มันมีร้อยแปดเม็ดถ้าเต็มที มันก็เลื่อนไปที่ละเม็ด ๆ ๆ พอครบหัวถึงท้าย แปลว่าตัวเราได้บัจจเวกขณ์ไป ๑๐๘ ครั้ง. ถ้าลูกประกาศำนั้น มันมีเพียงครึ่งหนึ่ง มี ๕๔ ก็ต้องทำ ๒ เที้ยว ทำ ๒ รอบจึงจะได้ ๑๐๘ นั้น : หัวรุ่งก็ ๑๐๘, ก่อนจะนอนก็ต้อง ๑๐๘, ๑๐๘ เทียวก็ไม่รู้ว่าอะไร.

เตียวนี้เรารู้คำแปล รู้ได้ว่าหัวใจพระพุทธศาสนา เรื่องสุญญตา เรื่องนิสสตัโต นิชชีโว สุญโญ, หัวใจแท้จริงของพระพุทธศาสนา บวชเข้าก็ให้เรียน เรียนแล้วก็บัจจเวกขณ์ทุกวัน ๆ วันละ ๑๐๘ ครั้ง มันก็น่าเลื่อมใส น่าชื่นใจ น่าอนุโมทนา ถึงจะกลายเป็นเรื่องเหลวไหลลงมงายก็ได้.

เมื่อบวชเพียงในระยะอันสั้น บวชพรรษาเดียวในระยะอันสั้น ก็ตั้งใจทำให้มันดีที่สุดในทุกอย่าง เรียกว่าเป็นเวลาที่ทำไต่มาก หรือรวยกันใหญ่สักที, อะไร ๆ ต่าง ๆ ที่มันทำกันได้ ที่มันมีเจตนารมณ์ถูกต้อง แท้จริง บริสุทธ์ ประเสริฐนี้ ทำให้หมด : บิณฑบาต กวาดวัด ปลงอาบัติ ทำวัตรสวดมนต์ ขวนขวายบัจจเวกขณ์ภาวนาก็เป็นพระธรรมชาติ พ้นจากความเป็นพระวิทยาสตร์.

ผมเห็นว่าจำเป็นหรือเหมาะสม ถึงกับจำเป็นสำหรับพวกเราที่อยู่ที่นี่ อยู่ตามแบบนี้ ; ถ้าไม่อย่างนั้นจะมาอยู่ที่นี้ทำไม อยู่เพื่อเป็นโอกาสให้ทำสิ่งเหล่านี้สักผีไม่ลายมือ สุกความสามารถ ให้ได้ผลทางจิตใจมาก ๆ นี่ช่วยกันจำไว้ พระอุปัชฌายอาจารย์แต่

ก่อนท่านทำมาอย่างนี้ รอคตัวกันมาได้อย่างนี้ เพื่อเป็นพระธรรมชาติ ไม่เป็นพระวิทยาคาสตร์ แม้งมายนี่ก็คุ้มกันได้. เดี่ยวนี้เราพ้นจากความม่งมาย เพราะเรา รู้ - รู้ - รู้ สิ่งเหล่านั้น, ความม่งมายอย่างไร ว่าอย่างไร.

นี่วันนั้นก็มีความ พุดได้ ครั้งหนึ่ง คือ ๕ อย่างของกิจวัตร, ทั้ง ๑๐ อย่าง : บิณฑบาต กวาดวัด ปลงอาบัติ ทำวัตรสวดมนต์ ขวนขวายบัจจเวกษณภาวนา. บัจจเวกษณนี้มันเป็นภาวนาอยู่ในตัวเสร็จ พิจารณาบัจจัยตามแนวที่ได้วางไว้ เป็นบัจจเวกษณด้วย, แล้วก็ป็นภาวนาด้วย. ภาวนามุ่งหมายให้เป็นกรรมฐาน ให้เป็นการเจริญกรรมฐานมันก็เหมือนกัน, บัจจเวกษณ ก็แปลว่า พิจารณา บัจจ นี้แปลว่า เฉพาะ, อิกยะ แปลว่า ดู, บัจจอิกยะนี้มันสำเร็จรูปเป็น บัจจเวกษณ คือดูเฉพาะเจาะจง เรียกว่าบัจจเวกษณโดยเฉพาะบัจจัย ๔, แล้วยังมีบ้ออื่นอีก อภินหบบัจจเวกษณ แล้วก็ทศธรรม ก็ยังมีอีก บัจจเวกษณ ๔ นี้ ทำลงไปเถอะ ก็เป็นบัจจเวกษณ เป็นภาวนา เครื่องนุ่งห่ม เรื่องของกิน ที่อยู่อาศัย เรื่องเยียวารักษาโรค.

นี่ถ้าไม่ได้ไปทำกรรมฐานอะไรพิเศษ ถือว่าให้มันดี ให้มันเด่น ให้มัน อุกฤษฏีการจนเป็นบ้าไปเลย, เพียงเท่านั้นมันพอสำหรับที่จะทำกรรมฐาน ทำภาวนา. ทำบัจจเวกษณนี้ ถ้าพิจารณา สุนฺญตา อนัตตา นิสสโต นิชชิว สุนฺญญ อยู่ก็คือหัวใจของ พุทธศาสนา. ให้ขวนขวายให้เต็มที่ ให้สูงขึ้นๆ ละเอียตลอขึ้น กว้างขวางขึ้น แล้วก็ไ้ผล, ได้ผลแท้จริง คือไม่ใช่พิธีรีตอง เดี่ยวนี้เขาไปทำเป็นพิธีรีตอง เพราะความเห่อๆกันไปอีกแบบหนึ่ง เพื่อจะได้เป็นพระโสตาบัน สกิทาคามี อนาคามี มีอยู่มาก มันก็ยิ่งเหลวไปอีก.

เราไม่หวังที่จะเป็นนั่นเป็นนี่ เราหวังที่จะพิจารณาให้รู้ ให้เห็นจริง ให้ไม่มีทางที่จะเกิดกิเลส มันจะเป็นอย่างไรก็ตามใจ ก็ต้องเป็นในพวกนั้นเหมือนกัน ; แต่เราไม่อยากจะรู้ชื่อว่าเป็นโสตาบัน สกิทาคามี ไม่อยากจะรู้ชื่อ, ไปรู้เข้ามันก็กลายเป็นให้โทษ

ทันที คือมันยี่คมั่นถ้อมั่นจองหองพองชนะไรขึ้นมาไม่ทันรู้ตัวก็ได้ อย่าไปรู้ดีกว่า; แต่
ว่า ทำเต็มที่ ในลักษณะที่มันจะชูดเกลากิเลส.

ฉะนั้น อย่าเห็นแก่ความสุขในการนอน นี่เป็นหลักอีกอันก็เข้ามาช่วยได้,
อย่าขี้เกียจ นอนหัวค่ำเกินไป ต้องคิดนึกทางจิตทางใจพอสมควร แล้วก็นอนลง
ไปด้วยสติสัมปชัญญะ, นี้ก็อพุดกันคราวอื่น แล้วขยันตื่น คือไม่นอนสาย จะได้มีเวลา
คิดนึกบัจจเวกขณะอะไรก็ได้. อย่าทำที่นอนให้สบายนัก, เครื่องใช้เครื่องนอนอย่าให้
มันสบายนัก มันจะนอนมากเกินไปจนสมควร, แล้วเราก็สามารถทำกิจวัตรต่างๆได้. ถ้าเรา
เห็นแก่นอน เห็นแก่สบาย เห็นแก่อะไร มันก็ทำไม่ได้.

นี่ก็เห็นว่าวิเศษ คือดีสำหรับผู้ที่บวชใหม่ แล้วก็บวชในระยะอันจำกัด ให้รีบ
กอบโกยเอาประโยชน์ วันนั้นก็พอกันเท่านั้น ตั้ง ๕ อย่าง.

กิจวัตรของพระธรรมชาติ. (ต่อ)

การบรรยายวันนี้เป็นการบรรยายต่อจากคืนที่แล้วมาให้จบ ก็เราได้พูดคุยกันถึงเรื่องกิจวัตร ๑๐ ประการ ในฐานะเป็นของโบราณ ที่อุปัชฌายอาจารย์แต่ก่อนเขารอคตัวกันมาได้ ค้ำยันเหตุเพียงเท่านั้น, แล้วก็ไม่ได้เรียนอะไรมาก หรือสามารถอะไรมากไปกว่านี้ แล้วก็เรียกตัวเองว่าพระตามธรรมชาติ พระป่า ไม่ใช่พระวิทยาศาสตร์ ที่รู้อะไรมากจนท่วมหัว แล้วก็เอาตัวไม่รอด. บางทีก็ยิ่งเลวร้ายลงไป เพราะความประมาทนั้นผมเห็นว่า มันเป็นเรื่องที่น่าหนักมากทีเดียวโดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยนี้ จึงเอามาพูดให้ฟัง.

หัวข้อที่พูดแล้วคือบิณฑบาต กวาดวัด ปลงอาบัติ ท้าวัตรสวดมนต์ ขวนขวาย บัจฉเวกขณัฏฐาวนา, นี้พูดให้เป็นคำคล้องจองกันเพื่อจำง่าย แต่ว่าแต่ละคำนั้น มันมิได้มีความหมายตามตัวหนังสืออย่างเดียว มีความหมายอะไรบางอย่างลึกไปกว่านั้นมาก ก็อย่าง ที่พูดแล้ว.

กิจวัตรข้อที่ ๖ : อุบัติฐากอุปัชฌายอาจารย์.

ที่นี้เหลือต่อไป ก็เป็นข้อ ๖ อุบัติฐากอุปัชฌายอาจารย์. คำว่าอุบัติฐาก-
อุปัชฌายอาจารย์นี้ ที่จริงก็เป็นเรื่องที่มีบัญญัติไว้ในวินัยเป็นเรื่องอุปัชฌายวัตร
อาจารย์วัตร ที่สัทธวิหาริกจะพึงกระทำแก่อุปัชฌายอาจารย์ของตน ในฐานะ
เป็นผู้ถือนิสัย, อันนี้เองเป็นหลักใหญ่ของข้อนี้ เรียกว่าอุบัติฐากอุปัชฌายอาจารย์ เพราะ
นิสัยมันมีบังคับไว้ว่า จะต้องเอาใจใส่เช่นนั้น แล้วก็ต่างฝ่ายต่างเอาใจใส่ซึ่งกันและกันด้วย.

ที่มากไปกว่าการอุบัติฐาก ก็คือว่า เป็นการศึกษาค้นคว้าหาความรู้จาก
อุปัชฌายอาจารย์; ผู้ใดใกล้ชิดอุปัชฌายอาจารย์ หรือว่าเป็นที่รักของอุปัชฌายอาจารย์,
ก็มีโอกาสที่จะได้รับความรู้อาก. ฉะนั้นศิษย์สมัยโบราณ จึงพยายามที่จะใกล้ชิดหรือ
อุบัติฐากอุปัชฌายอาจารย์, แล้วก็ไปมาจนถึงสมัยเมื่อไม่กี่สิบปีมานี้. ผมก็ยังทันเห็น
แล้วก็ยังมีส่วนที่กระทำอย่างนั้นด้วยเหมือนกัน; แม้ว่าอุปัชฌายอาจารย์ก็สอนฟรี เงิน
เดือนก็ไม่ได้ ไม่ได้สอนเอาเงินเดือนกันอย่างเดิวนั้น, มักจะใช้เวลากลางคืนด้วย แม้
เด็ก ๆ ก็อุบัติฐากอาจารย์ พระเณรอุบัติฐากอาจารย์เป็นเรื่องธรรมดา. มันมีผลทางจิต
ใจอีกอย่างหนึ่งคือความรักใคร่ ความเป็นกันเอง ความผูกพันด้วยจิตใจนี้มีมาก;
เดี๋ยวนี้ไม่มีใครมี บางทีที่เป็นข้าศึกไปเลยก็มี สมัยเดิวนั้นสัทธวิหาริกนั่นเอง เป็นข้าศึก
ผู้คิดล้มล้างอุปัชฌายอาจารย์ก็มี.

การอุบัติฐากอุปัชฌายอาจารย์สมัยโน้น ก็เลยกลายเป็นของศักดิ์สิทธิ์ ไปอย่าง
หนึ่งด้วย, เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เด็กเล็ก ๆ ก็ถือมาเป็นระเบียบ ว่าต้องทำให้มันศักดิ์สิทธิ์.
ฉะนั้นการที่ไม่เคารพครูบาอาจารย์มันมีไม่ได้, ไม่เหมือนเดิวนั้น ซึ่งศิษย์ไม่มีความ
เคารพในครูบาอาจารย์, โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักเรียนทางฝ่ายฆราวาส เรื่องมันจึงมี
ปัญหาใหม่เกิดขึ้น คือมีความเสียหายหรืออะไร อย่างที่รู้กันอยู่แล้ว. ฉะนั้นสมัยโบราณ

จึงมีสิ่งที่เป็นของคลังของศักดิ์สิทธิ์ กลุ่มครองจิตใจของคนเรามาก, เป็นชนบธรรมนิยม ประเพณีด้วย เป็นตัวธรรมะตัวศาสนาด้วย.

ขอเล่านอกเรื่องไปหน่อยว่า เด็ก ๆ นั้นต้องอุปัฏฐากอาจารย์ โดยเฉพาะก็ขึ้นเหยียบ แล้วอาจารย์ก็คุยอะไรตลอดเวลาให้ฟัง ในระหว่างที่ขึ้นเหยียบอยู่บนอาจารย์. อย่างนี้รู้ผมเคยนะ, แล้วก็เคยทำแม่แก่กับบิดามารดาด้วยมาแต่ที่แรก. มันมีอะไรหลายอย่าง ที่ว่า จะขึ้นไปเหยียบนั้น มันต้องกราบบิดามารดา แล้วจึงจะขึ้นไปเหยียบได้, อาจารย์ก็ต้องทำอย่างนั้นมาก มันเป็นความผูกพันด้วย เป็นความรัก ผึ่งแน่นด้วย เป็นความเคารพอย่างยิ่งด้วยพร้อม ๆ กันไป.

ขอให้ไปเทียบเคียงดูเองว่า จิตใจมันต่างกันมากกับเด็กที่ไม่เคยทำอย่างนี้, เด็กที่ตั้งแต่เกิดมาไม่เคยทำอย่างที่ว่านี้ ไม่เคยกราบตีนพ่อแม่ ไม่เคยเหยียบ ไม่เคยทำอะไรอย่างธรรมเนียมโบราณโบราณ งามๆ งามๆ ที่เขาว่ากันนั้น ความรักระหว่างบุตรกับบิดามารดา มันจิตจางลงไปมาก, แล้วมีเหตุอื่นเข้ามาประกอบอีกด้วย ก็เลยไม่ค่อยจะเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา ไม่ค่อยเป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์.

เกี่ยวกับข้อนี้ มันต้องถือเป็นหลักถึงขนาดที่ว่า แม้ว่าเราจะรู้สึกว่าจะอุปัชฌาย-อาจารย์รู้อะไรน้อยกว่าเรา เราก็ยังเคารพอุปัชฌายอาจารย์อย่างยิ่ง ทั้งที่รู้อย่างนั้น มันเคารพความเป็นอุปัชฌายอาจารย์ ไม่ได้เอาความรู้มาเป็นเครื่องวัด. สมัยนี้เขาก็ทำว่างมายแล้วก็ดูเอาเองก็แล้วกัน มันมีความโกลาหลวุ่นวายอย่างไรบ้าง; ฉะนั้นสมัยก่อน มันจึงเยือกเย็นหรือสงบแบบธรรมชาติ ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ นี้ข้อหนึ่ง.

กิจวัตรข้อ ๗ : การบริหารสิ่งต่างๆ.

ข้อ ๗ กิจวัตรที่ว่า บริหารสิ่งของในร่างกาย นี้ช่วยจำง่ายเป็นคำคล้องจอง บริหารสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับตัวเอง แล้วก็ร่างกายคือร่างกายของตัวเอง สิ่งที่ต้องช่วยกันดูแลรักษาบริหารนั้นอยู่อย่างนี้.

การบริหารวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ไม้สอย บริหารร่างกายนี้ เป็นวินัยโดยตรง, โดยเฉพาะอย่างยิ่งวินัยพวกอภิสมจาร วินัยนอกปาฏิโมกข์ เป็นวินัยที่ช่วยให้นั่งตงามนำคู้ยั้งขึ้น. วินัยในปาฏิโมกข์เพียงแต่ไม่ให้สกปรก แล้วก็ให้เรียบร้อย ส่วนวินัยนอกจากปาฏิโมกข์นั้น เพื่อให้สวยงามยิ่งขึ้น แต่่ววินัยในปาฏิโมกข์ที่เกี่ยวกับบริหารสิ่งของในร่างกายนี้ ก็มีบ้างเหมือนกัน ไม่ใช่ไม่มี.

ขอให้รู้ว่า สมัยโบราณไม่เจริญด้วยความรู้ทางหุกยกา หรือทางอะไรต่าง ๆ เหมือนอย่างสมัยนี้; ฉะนั้นเขาก็มีการบริหารชนิดที่เป็นเครื่องบ้องกันอยู่ในตัว โดยไม่ต้องให้ผู้นั้นรู้ก็ได้ เมื่อปฏิบัติอยู่ตามคำแนะนำสั่งสอนเก่าแก่ มันก็มีการบ้องกันความเสียหาย บ้องกันโรคภัยไข้เจ็บ บ้องกันทุกอย่ง, แล้วก็ถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์อีกตามเคย. ขึ้นชื่อว่ากิจวัตรแล้ว ต้องเป็นศักดิ์สิทธิ์ทงนั้น ทำด้วยความรู้สึกว่ามีน้หลัง, มีความศักดิ์สิทธิ์ จึงต้องทำ โดยรายละเอียดมันก็มีมาก คือว่าไม่ให้มันเสียหาย ให้มันเรียบร้อย ให้ปลอดภัย ให้ไม่เจ็บไม่ไข้ โดยมีผลเป็นการทำให้ไม่สะเพร่า เป็นคนที่ระมัดระวังดี ไม่สะเพร่า, โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ของสงฆ์นั้น ไปเกี่ยวข้องเข้าโดยไม่ระมัดระวังอย่างยั้งแล้ว มันก็มีทางที่เป็นอาบัติ.

ตัวอย่างเช่นว่า ไปนั่งนอนลงบนที่นั่งที่นอนเตียงตั้ง อะไรก็ตาม ด้วยหลังที่ไม่ได้มีจัวร์รอง, พุดตรง ๆ ก็หมายความว่า เห่งมันไปถูกที่เครื่องใช้เหล่านั้น อย่างนี้ก็ถือว่าเป็นอาบัติจำนวนมากนับไม่ไหว จำนวนเท่ากับเส้นขนที่มันมีอยู่ในที่ที่พื้นหลังเปล่า ๆ. ไปถูกเข้ากับเสนาสนะหรือสิ่งของที่เขทำบริกรรมไว้ดี เขาทำความสะอาด หรือว่าขัดมัน หรืออะไรก็สุดแท้ ที่เขาทำบริกรรมไว้ดี.

ไปคิดเปรียบเทียบดู ก็แล้วกัน ่วความมุ่งหมายในธรรมวินัยนี้มันมีอย่างไร ลึกตื้นอย่างไร กว้างแคบอย่างไร. ฉะนั้นเอาอันนี้เป็นเครื่องวินิจฉัย แล้วก็ไปตีโต้ถึงอันอื่น ๆ อีกต่อไป, นี้เรียกว่า สิ่งของเครื่องใช้ไม้สอย.

เกี่ยวกับร่างกาย นี้ก็มีไปตามแบบของคนโบราณ ยกตัวอย่างเช่น ถ้าอยู่จรรยาห้ามไม่ให้เบ่งแรง, การเบ่งอุจจาระแรงเป็นอาบัติ. คนที่ปฏิบัติตามก็ไม่รู้ว่าเหตุใดจึงเป็นอาบัติ เพราะเหตุไรจึงเป็นอาบัติ; แต่ก็ต้องถือ ยังมีอะไรอีกมากที่มีความมุ่งหมายอย่างเดียวกันนี้, คือไม่เอื้อเฟื้อต่อร่างกาย. การเบ่งอุจจาระแรงก็หมายความว่าทำทารุณต่อร่างกาย ซึ่งก็จะมีผลร้ายได้จริงๆ ด้วยเหมือนกัน. ลองดูซิ มันก็มีการชอกช้ำ หรือมีการเป็นโรคสัตว์งได้โดยง่ายอะไรทำนองนี้ ฉะนั้น คำว่าบริหารวัตถุและร่างกายนี้ มันกลายเป็นของลึกลับ หรือว่าศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมาได้.

เดี๋ยวนี้เราไม่ค่อยสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ของใช้ไม่สอย ก็ทิ้งๆ ขว้างๆ ทั้งที่เป็นของสงฆ์และเป็นของส่วนตัว; ถ้าเป็นของสงฆ์ก็ยิ่งเสียหายมาก, ของส่วนตัวก็ยิ่งเป็นอาบัติ ไม่เอื้อเฟื้อแก่ทรัพย์สินส่วนตัวนี้ เป็นอาบัตินิสัสคิยปาจิตติยอย่างนี้เป็นต้น ไปอ่านดูในวินัย. เช่น เรื่องบาตร มีหลายอย่าง ไม่เอื้อเฟื้อบาตร, ไม่เอื้อเฟื้อจีวร จนมันชำรุดไป หรืออยู่ในลักษณะที่อาจจะชำรุดแน่นอน สุกุหายแน่นอน, อย่างนี้ก็ป็นอาบัตินิสัสคิยะ. อาบัติเกี่ยวกับจีวรข้อแรก เมื่อไม่ให้จีวรอยู่ในความคุ้มครองที่ปลอดภัยเกิน ๒๔ ชั่วโมงก็ปรับเป็นอาบัตินิสัสคิยปาจิตติย.

ผมขอร้องให้ ทุกองค์อย่าทำเล่น ๆ กับวินัยเหล่านี้, อย่าดูถูกว่าเล็กน้อยบ้าง พันสมัยบ้างอะไรทำนองนี้ เพราะว่าวินัยเหล่านี้ บทบัญญัติเหล่านี้ ที่ทำให้คนเปลี่ยนนิสัย ไปในทางที่จะเหมาะสม ที่จะเป็นพระอรหันต์, คือท่านเป็นอย่างนั้น ฉะนั้นต้องสนใจ.

ตรงนี้อาจจะขอบอกแถมพวกเป็นพิเศษว่า จะถือเอาตรง ๆ ตามตัวหนังสือ นั้นไม่ได้ มันมีความหมายอะไรลึกซึ้งซ่อนอยู่มากกว่าตัวหนังสือ แล้วตัวหนังสือที่แปลออกมา ๒ ทอด ๓ ทอดมันเปลี่ยนแปลง มันก็น่าเห็นใจเพราะว่ามันจำเป็นจะต้องใช้ภาษาไทยธรรมดาบ้าง ให้มันรักกุ่มสันบ้าง. นี้ก็มีวินัยหลายบทในนวโกวาทนั้น เรียงตัวหนังสือ

ไว้ในลักษณะที่อาจจะเข้าใจเขาไปบ้าง หรือแคบไปบ้าง เกินไปบ้าง; ฉะนั้น ต้องพยายาม คุไปถึงตัวหนังสือโดยตรง ที่แปลมาโดยตรงจากบาลี คือ คำแปลที่มีอยู่ในหนังสือวินัยมุข เล่ม ๑ ไปเทียบเคียงคำแปลดู คำแปลในวินัยมุขเล่ม ๑ นั้นตรงตามตัวบาลี, ส่วน นวโกวาทที่ให้นักเรียนท่องนั้น ไม่ตรง ย่นย่อให้สั้นแล้วก็เปลี่ยนถ้อยคำไปตามความประสงค์ ของผู้เรียบเรียง. ฉะนั้นอย่าเอามาเถียงกัน อย่ามาทะเลาะกันด้วยข้อความบางอย่างที่ มันกำกวม หรือตีความได้หลายอย่าง, แล้วในที่สุดก็ผิดทั้ง ๒ คน ทะเลาะกันเปล่าๆ.

นี้ต้องพยายามศึกษาให้เพียงพอ; ถ้าสงสัยข้อความในหนังสือนวโกวาท แล้วก็เปิดดูในหนังสือวินัยมุขเล่ม ๑ ซึ่งผู้แต่งคนเดียวกัน สมเด็จพระยาวิเศษญาณ ด้วยกัน. ที่นี้ก็จะมีอะไรที่จะเข้าใจผิด รู้ความถูกต้องตามตัวหนังสือ แล้วรู้ความหมาย ถูกต้องอีกทีหนึ่ง.

นี้เมื่อรู้เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหารร่างกาย การบริหารสิ่งของดีแล้ว ก็เรียกว่า ในข้อนี้ใช้ได้ นี้ เรื่องกิจวัตรข้อที่ให้เอาใจใส่กับวัตถุสิ่งของและร่างกายของตนเอง สิ่งของ นั้นมีทั้งของสงฆ์และของส่วนตัว, ให้เป็นผู้มีความละเอียดอ่อน ระมัดระวัง ไม่ประมาท ในสิ่งเหล่านี้จนเป็นนิสัย นี่คือความมุ่งหมายของกิจวัตร.

กิจวัตรข้อ ๘ : ขวนขวายในธรรมวินัย.

ข้อที่ ๘ ก็ขวนขวายในธรรมวินัย นี่เป็นการศึกษาเล่าเรียนขึ้นมาทีตรงนี้, ขวนขวายในธรรมวินัย ชั้นแรกก็เพื่อเรียน, ชั้นต่อไปก็เพื่อปฏิบัติ. ส่วนผลของการปฏิบัติ ก็ย่อมได้ตามสมควรแก่การปฏิบัติ; เรื่องที่จะพูดถึงจึงมีแต่เรื่องเรียนและ เรื่องปฏิบัติ.

สมัยโบราณพระตามธรรมชาติ พระเถื่อนตามธรรมชาติ ไม่ได้เรียนมาก เหมือนพระเคียนนี้ ไม่มีหนังสือเรียน, ฉะนั้นจึงเรียนจากการดูตัวอย่าง แล้วก็ทำตามๆ

กันมา. เรื่องวินัยนี้ก็เห็นอาจารย์ทำก็ทำ หรือไม่เข้าใจบ้างก็ตาม เห็นอาจารย์ทำอะไรก็ทำอย่างนั้น จนเกิดเรื่องน่าหัว คือเมื่อทำตามกันโดยไม่ต้องไต่ถาม หนักเข้ามันก็มีเรื่องน่าหัวเกิดขึ้น ที่เขาเรียกว่าเดรส่องบาตร.

ข้อนี้มันมีมูลมาจากว่า ต้องตรวจรอยราวของบาตร ว่าถึงขนาดที่จะเปลี่ยนได้หรือยัง, มันเป็นบาตรดิน เมื่อเซ็ดล้างเสร็จแล้วก็ส่องดู. ลูกศิษย์เห็นอาจารย์ส่องก็ส่องบ้าง ก็เป็นแต่เพียงว่าให้มันส่องบาตรดู. ไม่รู้ว่าส่องทำไม เลยเป็นเรื่องที่น่าหัว, เรียกว่าเดรส่องบาตร ทำตามๆกันมา มันก็ช่วยไม่ได้ ในสมัยนั้น ซึ่งไม่ค่อยจะมีการศึกษา. แต่ถึงอย่างนั้นมันก็อยู่กันมาได้ รอดตัวกันมาได้ ด้วยการเอาอย่าง หนังสือไม่มีสักเล่ม เอาอาจารย์เป็นหนังสือ ดูทำตามอย่าง แต่ก็มีอุปมาที่น้อยกว่าพระที่มีหนังสือเป็นหางๆ หอบๆ อย่างสมัยนี้ เพราะไปถือโดยทางจิตใจ ทางหลังทางศักดิ์สิทธิ์, เช่นส่องบาตรนั้นก็เป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ต้องทำ.

เดี๋ยวนี้เราก็มีการศึกษาเล่าเรียน ที่แก้ปัญหาเหล่านี้ออกไปได้; ขอให้ถือเอาประโยชน์นี้ให้ได้มากที่สุด อย่าประมาทเสีย, อย่าประมาทตามที่มีอะไรมากแล้วก็ทำหัวดีๆ ไปหมด มันเนื่องมาจากว่าจะเป็นพระวิทยาศาสตร์กัน หรือว่าจะเป็นพระตามธรรมชาติ. ถ้าเป็นพระตามธรรมชาติก็ไม่ประมาทแน่ ระวังตัวแจ้ ถ่อมตัวที่สุด, ถ้าเป็นพระวิทยาศาสตร์ก็ตรงกันข้าม ขอให้แน่ใจในข้อนี้ไว้ก่อน.

นี้ ขวนขวายธรรมะและวินัย, เรียนธรรมะเรียนวินัย แล้วก็ปฏิบัติธรรมะและวินัย. สำหรับคำว่า ธรรมะและวินัยนี้ บางองค์ก็อาจจะทราบดีแล้ว บางองค์อาจยังไม่ทราบ; ขอให้จำ เป็นหลักสำคัญๆ ว่า ธรรมะนั้นทรงแสดง, วินัยนั้นทรงบัญญัติ. พระพุทธเจ้าท่านใช้คำอย่างนี้; ธรรมะทรงแสดง หมายความว่า มันลึกลับต้องเอาออกมาแสดง เป็นกฎธรรมชาติ เป็นเรื่องของธรรมชาติมันลึกลับ ทรงค้นพบด้วยสติปัญญาอันลึกซึ้ง แล้วก็เอามาแสดงแก่ผู้ที่ไม่รู้, ใช้คำว่าแสดง— เทสโธ,

ส่วน วินัย นั้น ใช้คำว่าบัญญัติ เหมือนกับบัญญัติกฎหมาย เห็นว่าอะไรควรบัญญัติ ก็ใช้อำนาจเด็ดขาด, เสด็จการบัญญัติ — บัญญัติโต.

เราจะต้องรับเอาทั้ง ๒ อย่าง : วินัยนั้นจำเป็นสำหรับที่จะต้องทำ ไม่ทำไม่ได้ แล้วโดยมากก็เป็นเรื่องจำเป็น ก็รู้กันอยู่แล้ว, เช่น ปาฏิโมกข์ นอกปาฏิโมกข์ มีข้อห้ามอย่างไรบ้าง นี่เป็นการบัญญัติ, ถ้าไม่บัญญัติ หมู่คณะก็ไม่เรียบร้อย, จากความไม่เรียบร้อยนั้น ก็จะชวนกันรวนเร, จากความรวนเรก็จะกลายเป็นเลอะเลือน. ฉะนั้นวินัยจึงเป็นเรื่องบ่วงกันความรวนเรการเลอะเลือนของหมู่คณะ แม้ว่าจะประกอบขึ้นด้วยบุคคล ก็มุ่งหมายหมู่คณะเป็นส่วนใหญ่ ความอยู่ได้แห่งหมู่คณะ คืออยู่ได้ทุกคน. ปราภฏว่าพระพุทธเจ้าบางพระองค์ไม่บัญญัติวินัย สอนแต่ธรรมะคัมภีร์ทุกอย่างเดียว, พอสิ้นพระพุทธเจ้าไป ก็ล้มละลายหมด อยู่ไม่ได้.

พระพุทธเจ้า พระองค์นี้อยู่ ในจำพวกที่บัญญัติวินัย ไม่เพียงแต่แสดงธรรม, เป็นคำที่มีปรากฏอยู่ในพระบาลี แต่ท่านก็ค่อยๆ บัญญัติเพิ่มขึ้นๆ ตามเหตุการณ์ที่มันเกิดขึ้นจริง ขึ้นมาเรื่อยๆ ไม่ใช่บัญญัติไว้ล่วงหน้า. ตอนแรกๆ มีแต่ผู้ที่มีเจตนาดี เจตนาบริสุทธิ์เข้ามาบวช ไม่ได้บัญญัติวินัย ไม่ต้องบัญญัติวินัย. ความมีเจตนาดีมันเป็นไปได้อเอง ต่อมาเมื่อนานเข้าคนที่ไม่ควรจะบวชก็เกิดอยากจะบวชกับเขาบ้าง ด้วยเหตุอย่างใดก็ตาม ก็เลยมีคนไม่ดีเข้ามา จึงต้องบัญญัติวินัยชนิดที่น่าเกลียดน่าชังเลวมาก; ส่วนนี้เรียกว่าวินัย เป็นระเบียบบังคับเกี่ยวกับการปกครอง. คำว่าวินัย แปลว่า เครื่องนำไป เครื่องพาไป อย่างดี, วิ แปลว่า ดี วิเศษ, นยะ แปลว่า นำไป, วินัยแปลว่า เครื่องนำไปอย่างดี ให้มันเรียบร้อยราบรื่นไปได้ถึงดั่ง ถึงฝั่งเลย.

ธรรมะเป็นเรื่องที่มีใช้วินัย มันผิดกันตรงที่ว่า จะเป็นของส่วนบุคคล ไม่มุ่งหมายหมู่คณะ, มุ่งหมายบุคคล ใครสามารถปฏิบัติได้เท่าไรก็ปฏิบัติเพื่อความรอดของตัว. ฉะนั้น เรื่องมันจึงเป็นเรื่องทางจิตใจ อบรมไปในทางจิตใจ เพื่อไม่ให้

มันเกิดสิ่งที่เรียกว่ากิเลสและความทุกข์ทางจิตใจขึ้นมา, แต่ไม่บังคับ ใครอยากมีความทุกข์ ก็ทุกข์ไป, ไม่ต้องสนใจก็ได้ ปล่อยให้ธรรมชาติบังคับ ให้ตัวเองบังคับตัวเอง เพราะทนอยู่ไม่ไหว ในการที่จะเป็นทุกข์ เพราะจิตใจมันไม่ดี คือเพราะมีกิเลส.

ความมุ่งหมายของการบวชครั้งแรกเริ่มเดิมที ก็มุ่งหมายส่วนนี้ ไม่ได้มุ่งหมายว่าจะบวชเพื่อรักษาวินัย. บวชมาเพื่อจะปฏิบัติธรรมให้ดับทุกข์ ให้เป็นผู้ที่ไม่มีทุกข์, เรามุ่งหมายกันเท่านั้น. ต่อมาเมื่อมากเข้า มีคนเลวติดเข้ามาด้วย จึงต้องมีวินัย. ฉะนั้นผู้ที่มีความเคารพนับถือตัวเองดี มีความบริสุทธิ์ใจดี จึงไม่ค่อยมีปัญหาเกี่ยวกับวินัย วินัยที่จะผิดโดยที่ไม่รู้ เรียกว่าไม่มีก็ได้ มันมีน้อย แล้วก็ไม่มีร้ายแรงอะไร.

ฉะนั้น ขอให้ทุกๆ องค์เคารพตัวเองให้มาก ให้คงมีความมุ่งหมายที่จะรู้และดับทุกข์ อย่าให้ต้องมารบกวนเป็นปัญหาเกี่ยวกับเรื่องทางวินัย; เมื่อเรามีเจตนาดีแล้ว เรื่องวินัยมันก็เหลือน้อยมาก ศึกษาให้รู้มันก็ดี รู้วินัย แล้วถ้ามันมีเจตนาดีทั้งไว้ดี มีความบริสุทธิ์ใจ, ขอภัยที่จะพูดว่า ถ้ามีความเป็นผู้ดีติดอยู่แล้ว วินัยก็จะเป็นหมั่นไปได้ คือไม่มีทางที่จะผิดวินัยได้. นี่ถ้ารู้เรื่องนี้มันก็จะทำให้ความยากนั้นกลายเป็นความง่ายได้, ข้อปฏิบัติมันจะเหลือน้อยมาก มันไม่มากมายเหมือนที่เราคิดกัน ว่ามันมากมายจน ปฏิบัติไม่ไหว ต้องสึกออกไป; นั่นเพราะไม่เคารพตัวเอง, ไม่ซื่อตรงต่อตัวเอง.

ถ้าเราไปพิจารณาถึงประวัติหรือความเป็นมาของผู้บวช ครั้งกระโน้น เป็นพระอรหันต์กันมากมายนั้น มีมากมาย ส่วนมากหรือส่วนใหญ่ไม่รู้เรื่องวินัย ตอนแรกๆ ไม่รู้เรื่องวินัย. ไหนๆเล่าให้ฟังแล้ว ก็จะเล่าเสียเลยว่า เป็นพระอรหันต์แล้ว วินัยยังไม่ได้บัญญัติเลย ก็มีการทำบางอย่างที่ไม่รู้ เช่นไปบิณฑบาตเมื่อไรก็ได้, กลางคืนก็ไปบิณฑบาตฉันได้ แล้วแต่หัวขึ้นมาเมื่อไร ก็ยังไม่ผิดวินัยตอนนั้น; แม้เป็นพระ

อรหันต์ก็ยังทำอย่างนั้น ไปบิณฑบาตเมื่อไรก็ได้, ฉนเมื่อไรก็ได้. ต่อมามัน เกิดเรื่อง
ยุ่งยากลำบากเพราะเหตุนี้ พระพุทธเจ้าจึงบัญญัติขึ้นมาเอง เลิกไปบิณฑบาตตอน
ค่ำตอนบ่ายตอนเย็นก็ไม่ฉน, ฉนได้ในระยะเวลาจำกัดที่เรียกว่าในกาล คือ เข้าถึงเที่ยง
อย่างนี้, มันก็ฉน พอบัญญัติวินัยแล้วก็ถือเหมือนกันหมด พระอรหันต์หรือไม่พระ-
อรหันต์ก็ต้องถือเหมือนกันหมด ให้มันสม่ำเสมอเหมือนกันไปหมด, นี่คือนัย เป็น
อย่างนี้. เตียนก็มีที่เขารูปเขารอยไปหมดแล้ว ไม่มีปัญหา มีเจตนาบริสุทธิ์ปฏิบัติ
ไปได้; ถ้าว่าจะผิดวินัย ก็เพราะว่าเจตนามันไม่ดี จะผิดวินัยทั้งที่ไม่รู้ฉน มีไม่ได้
เตียน.

ฉนนี้ เรียกว่า ให้ชวนชววยธรรมะและวินัยควบคู่กันไป, เป็นสิ่งที่ต้อง
ควบคู่กันไป ให้สมกับที่เมื่อพระพุทธเจ้าจะปรินิพพาน หรือที่เรียกว่า จะสิ้นพระชนม์อยู่
หยกๆ ก็ยังตรัสถึงข้อนี้ ว่าธรรมที่แสดงแล้ว วินัยที่บัญญัติแล้ว นี้ก็อยู่เป็นศาสดาแก่พวก
เธอทั้งหลาย ในกาลเป็นที่ล่วงลับไปแห่งเรา, ว่าพระองค์นิพพานแล้ว ให้ธรรมะและวินัย
อยู่เป็นพระศาสดาแทน. ฉนนี้ ขอให้ทุกๆ องค์ยอมรับในข้อนี้ เคารพธรรมะและ
วินัยเหมือนเคารพพระพุทธเจ้า, หรือมีพระพุทธเจ้าอยู่จนทุกวันนี้ ในรูปของธรรมะ
และวินัย แล้วขอให้เคารพนับถือหรือปฏิบัติในฐานะที่มันเป็นของศักดิ์สิทธิ์.

ผมพูดถึงคำว่าศักดิ์สิทธิ์มาหลายคำแล้ว ก็อยากจะบอกต่อไปอีกหน่อยหนึ่งว่า
ความเชื่อในทางเป็นของศักดิ์สิทธิ์นี้ ถ้ามันมี หรือถ้ามัน เป็นไปในทางที่ถูกแล้ว
มันยิ่งดี ดีกว่าไม่เชื่อในทางศักดิ์สิทธิ์ ก็ว่ามันมีจิตใจที่จะทำกันเต็มที่ ทำอย่างเต็ม
ความสามารถ ทำอย่างสุดชีวิตจิตใจ; ฉนนี้ มีความศักดิ์สิทธิ์ในสิ่งที่ถูกที่ควร
ไว้ก็ดี แต่ถ้ามันผิดแล้วมันถึงมงาย เรื่องความศักดิ์สิทธิ์. ฉนนี้ เมื่อรู้ว่าถูกต้องแน่
แล้ว ก็ถือให้มันศักดิ์สิทธิ์, ถือให้มันขลังให้มันศักดิ์สิทธิ์ไปเลย ก็ไม่มีส่วนที่จะมงาย.
คำว่าศักดิ์สิทธิ์นี้มีความหมายได้ทั้ง ๒ อย่าง คือ ทั้งถึงมงายและ ทั้งที่ไม่ถึงมงาย.

ขอให้ชวนขยายธรรมะวินัย ในฐานะเป็นองค์พระศาสดาที่ยังอยู่กับ
 พวกเราจนถึงปัจจุบันนี้, เป็นคำสั่งประเภทพินัยกรรม. ที่เรียกว่า พินัยกรรม
 ก็คือคำสั่งที่จวนจะตาย จวนจะสิ้นชีวิต, มีอยู่ ๒-๓ ข้อ : เรื่องไม่ประมาท เรื่อง
 เอาธรรมวินัยเป็นพระศาสดาต่อไป. นี้เราเห็นเป็นคำสั่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะว่าพระ
 พุทธองค์ทรงพยายามจะตรัสเป็นคำสั่งสุดท้าย.

กัจจัตถข้อ ๙ : เอาใจใส่กิจของสงฆ์.

ข้อ ๙ กัจจัตถข้อต่อไป ก็อยากจะให้ชื่อว่า เอาใจใส่ของสงฆ์และกิจ
 ของสงฆ์ บริหารสิ่งของร่างกายเมื่อกันนั้น มันเป็นเรื่องส่วนตัว หรือเป็นเรื่องที่ไม่ใหญ่โต
 คือมองออกไปถึงเอาใจใส่ของสงฆ์และกิจของสงฆ์นี้ เป็นเรื่องใหญ่โต เป็นเรื่อง
 บังคับรุนแรงขึ้น. พระศาสนามาอยู่มาได้ ด้วยการที่ภิกษุเคารพสิทธิของสงฆ์ หรือ
 สถาบันของสงฆ์.

แล้วชาวบ้านก็พลอยผสมโรงอย่างดีที่สุด เคารพสถาบันของสงฆ์ สิทธิของ
 สงฆ์ สมบัติของสงฆ์, ช่วยกันเอาใจใส่ แปลว่าเมื่อเทียบกับของส่วนตัวแล้ว มันไกล
 กันลิบ ผิดกันหลายสิบเท่า. ฉะนั้น มีอะไรที่เป็นของสงฆ์ก็ช่วยกันรักษา หรือถ้า
 ขโมยของสงฆ์ ชาวบ้านถือว่าบาปยิ่งกว่าขโมยของบุคคลหลายๆเท่า, เช่น วัตวาอาราม
 เป็นของสงฆ์ เป็นของศักดิ์สิทธิ์นี้ ไม่กล้าทำอะไรล่วงล้ำสิทธิของสงฆ์. สมัยก่อน
 อย่างผลไม้นิเวศก็คือว่าเป็นของสงฆ์ไม่กล้ากิน หล่นอยู่ก็ไม่กล้าเก็บกิน, สมัยผม
 ทนเห็นบ้าง เมื่อเต็กลงผมทนเห็นอยู่บ้าง. เต็มวันไม่มีแล้ว ความรู้สึกอย่างนี้ไม่มี.

ที่นั่นมันยิ่งไปกว่านั้นอีกมากมาย ที่ถือปฏิบัติกันอยู่ว่า เข้ามาในวัด เดิน
 กลับอกออกไปนี้ ต้องระวังแม้แต่ฝุ่นติดเท้าออกจากวัดไปนี้ก็มีได้, กลัวติดไปบ้าน
 แล้วก็มีบาป, คินหรือทรายของวัดจะถูกนำไปบ้าน. เขาจะบ่จะล้างอะไรกัน จะสลัก

กันอย่างที่จิ้งจะเดินออกไปบ้าน, แล้วบางคนก็กลัวมากว่าจะไม่บริสุทธิ์จะไม่แน่นอน
ก็พยายามที่จะขนดินข้างนอกวัดมาใส่ในวัดอยู่บ่อย ๆ, เพื่อเป็นหลักประกันไว้ว่า เราไม่มี
การเอาดินในวัดออกไปที่บ้าน.

นี่ผมขอให้คุณช่วยคิดดู ช่วยคำนวณดู ว่ามันเท่าไร จิตใจมันเป็น
อย่างไร; เปรียบกับคนเตี้ยมันเป็นอย่างไร, บู้ ย่า ตา ยาย ของเราเคยเป็นอย่างไร
พระเจ้าพระสงฆ์ที่เป็นตามธรรมชาติพระเถื่อนนั้นเป็นอย่างไร, นี่ความเคารพในของสงฆ์
สิทธิของสงฆ์ มีมากถึงขนาดนี้.

ที่นี้ กิจของสงฆ์, กิจใดที่บัญญัติไว้ในวินัย เป็นหน้าที่ของสงฆ์;
อย่างนั้นเขาเรียกว่า กิจสงฆ์ จะต้องช่วยกันกระทำบ้าง จะต้องช่วยกันรักษาไว้บ้าง
จะต้องเอาใจใส่ทั้งนั้น. คำว่า “สงฆ์” นี้เป็นคำที่น่ากลัว สำหรับคนโบราณ พอพูดว่า
ของสงฆ์ สิ้นหัว. เขาว่ากันว่า คนพวกหนึ่งกินของสงฆ์ก่อนสงฆ์ ตายไปเป็นเปรต
ร้องตะโกน ทุ สะ นะ โส อยู่ทุกวันทุกคืน.

นี่มันมีส่วนที่จะเปรียบเทียบว่า คนโง่คนฉลาดนี้ ใครจะดีกว่ากันในแง่
อย่างนี้. คนโง่ในที่นี้หมายความว่าคนซื่อ ไม่ใช่คนโง่เสียเลย, มันเป็นคนซื่อ มันก็
ถือจริง แล้วก็ถือบิณฑบาตบู้ย่าตายายของเราทุกคน เคยถือกันมาอย่างนั้น ลูกหลาน
มันก็เปลี่ยนไป ๆ.

ที่นี้สำหรับที่จะต้องปฏิบัติกันเดี๋ยวนี้ ก็ขอให้สังเกตเอาเอง วัตถุประสงค์ของ
หรือ กิจกรรมหรืออะไรที่เป็นของสงฆ์ ต้องถือว่าศักดิ์สิทธิ์ แล้วช่วยกันทำ เพื่อ
คณะสงฆ์หรือพระศาสนาจะอยู่ได้. ผมสังเกตอะไรบางอย่างดูแล้วไม่เข้าใจ หนังสือ
ที่โต๊ะที่มีไว้ให้อ่าน ครั้งหนึ่งเคยประทับใจทุกเล่ม ว่าหนังสือนี้เป็นของสงฆ์ ห้าม
เอาไปเป็นของส่วนตัว แต่แล้วมันก็หายไปจนหมดได้เหมือนกัน, ไม่รู้ว่ามีใครที่เอาไป.
เดี๋ยวนี้ขี้เกียจประทับใจแล้ว; ถ้าเราช่วยกันรักษาของสงฆ์ หรือของกลางในความหมาย

ทั่วไปของสังคม ของสมาคม ของสังคมของประเทศนี้ก็ดีมาก คงจะมีความผาสุกกัน ยิ่งกว่านี้. เตียน^๕ไม่มีใครรัก ไม่มีใครเคารพ หรือว่ารักษาของสงฆ์ ของสาธารณะ ของประเทศชาติ เพราะมันเสียเจตนาธรรมอัน^๕ไปเสีย; ถ้าอย่างไรก็ขอให้ยังมีอยู่ใน พวกพระเรา^๕ เมื่อพวกชาวบ้านเขาไม่ถือ ช่างเขา, เราถือกันไปก่อน, เป็นพระ ธรรมชาติ อย่าเพื่อเป็นพระวิทยาศาสตร์เลย.

จำคำว่า สงฆ์^๕ๆ ไว้ให้ดี^๕ๆ หมายถึงสงฆ์ทั้งหมดในพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่าพระสงฆ์ ไม่ใช่ว่าสงฆ์ ๔ องค์ขึ้นไปเรียกว่าสงฆ์ นั่นก็ถูกแล้ว; ๔ องค์ขึ้นไปก็ เพื่อที่กระทำหน้าที่บางอย่าง ตามที่วินัยบัญญัติไว้ว่าให้ทำได้ในนามของสงฆ์. แต่เมื่อพูดว่า ของสงฆ์หรือ คณะสงฆ์^๕แล้ว มัน หมายถึงสงฆ์ทั้งหมดในพุทธศาสนา ทั้งในอดีตกาล ทั้งในปัจจุบัน, ทั้งในอนาคตข้างหน้า จะอยู่ได้โดยวิธีใดขอให้ช่วยกัน. ชาวบ้านไม่ค่อย เข้าใจ เข้าใจว่าพระองค์หนึ่งก็เป็นพระสงฆ์ เพราะว่าไปเห็นที่เขาส่งพระรูปเดียวไปในนาม ของคณะสงฆ์ ไปทำอะไรในนามของคณะสงฆ์อย่างนี้, วินัยก็ถือว่ากระทำแก่สงฆ์ หรือ คณะสงฆ์เป็นผู้ทำ ชาวบ้านเขาไม่เข้าใจ ที่ว่าพระรูปหนึ่งก็เป็นสงฆ์ เลยเรียกว่าสงฆ์^๕ๆ ติดปากกันโดยไม่รู้.

วินัยบัญญัติไว้ว่า ในกิจกรรมบางอย่างส่งภิกษุเพียงรูปเดียว แทน ในนามสงฆ์ไปกระทำ ถือว่าการกระทำนั้น เป็นการกระทำของพระสงฆ์ทั้งหมด; อย่างที่เขาถวายสังฆทานตอนเช้า^๕นี้ ก็หมายถึงสงฆ์ทั้งหมดในพระพุทธศาสนา, แล้ววินัย มีอยู่ว่า ภิกษุจำนวนเท่าใดมาถึงเข้าให้ทำไปในนามของภิกษุสงฆ์ทั้งหมดในพระพุทธศาสนา, ถ้ารู้ถึงขอบเขต เจตนาอัน^๕กันเสียบ้างก็ดี มันจะได้มีความเจริญ.

กัจจัตถ์ข้อ ๑๐ : ดำรงตนให้น้ำใจ.

กัจจัตถ์ข้อสุดท้ายข้อ ๑๐ ดำรงตนให้น้ำใจ^๕ นี้พอจะเข้าใจกันได้ มันไม่ ลึกลับอะไร ก็หมายถึงการสำรวมระวังรักษาสมณะสารูป, มันมีคำที่ต้องจำไว้ตลอดเวลา

อยู่คำหนึ่งว่า สมณะแล้วก็ ภารูป, บางคนไม่รู้ว่าจะไรก็ได้. สมณะก็แปลว่าสมณะ, ภารูปนี่ก็แปลว่า มีรูปที่สมควรกัน, สมณะภารูป ก็มีรูปที่สมควรกันกับความเป็นสมณะ ; ฉะนั้นในวินัยจะมีพูดถึงมาก สมณะภารูป, เกี่ยวกับสมณะภารูป ให้ทุกองค์มีสมณะภารูป คือมีรูปหรือภาวะที่สมควรกันกับความเป็นสมณะ, อาจจะทำให้กินความเลยไปถึงรูปร่าง ตามธรรมชาติก็ได้.

เดี๋ยวนี้ก็ถือกันเป็นระเบียบเป็นวินัย อยู่เหมือนกัน : คนที่รูปร่างไม่ สมประกอบ ก็ไม่ให้อุปัชฌาย์ยอมรับเข้ามาบวช, ถึงวินัยเดิมของพระพุทธเจ้าก็มุ่ง หมายอย่างนี้ ว่าอย่าให้คนที่รูปร่างไม่สมประกอบเข้ามาบวช. เดี่ยวนี้ยังเหลืออยู่แต่เพียง ว่าครบอาการ ๓๒, อาการ ๓๒ ไม่วิปริต ผม ขน เล็บ ฟัน หนังอะไรต่างๆไม่วิปริต ก็ให้บวช และควรฟังไปถึงว่า คนที่ขามันขาดไปข้างหนึ่ง หรือว่าเดินต้องไข่มไ้เท้า หรืออะไรที่มันลั่นแต่น่าเกลียด ควรจะป้องกันเสียแต่ที่แรก, อย่าให้เข้ามา. ให้เขาบวช ๓๒ ขาวบวชตาเถรไปก่อนก็แล้วกัน มันจะมามีอาการน่าเกลียดในหมู่สงฆ์.

แต่คำว่า สมณะภารูปไม่ได้หมายความว่าไปถึงขั้นนั้น หมายความว่าคนที่ มี อะไร ๆ ครบบริบูรณ์, มีรูปร่างเป็นปกตินี้ จะต้องมีความประพฤติปฏิบัติทำทางพุดจา สมกับความเป็นสมณะ. ฉะนั้นจึงได้แก่การสำรวม สำรวมทุกอย่างให้ถูกกับเรื่อง ของสมณะ ซึ่งแปลว่าผู้สงบ; ถ้าจะจระไนกันแล้วไม่ไหว มันเป็นชั่วโมงๆ เป็น ๓๒ ๓๒ หลายร้อยหลายพันเรื่อง จะกิน จะดื่ม จะอาบ จะถ่ายทุกอย่างไปเลย แม้แต่ว่าเคี้ยว ๓๒ ๓๒ นี้ ก็ไม่ใช่สมณะภารูป. นี่ข้ออภัยที่พูดอย่างนี้ ไม่ใช่ว่าเจตนาจะกระทบใคร ไม่ใช่, ๓๒ ๓๒ เคี้ยวอาหารเร็วๆ นี้ไม่ใช่สมณะภารูป, เปลี่ยนเสียดีกว่า หรือทำอะไรเร็วๆ ทำอะไรหวัคๆ, แม้แต่เพียงกินอาหารอย่างเดี๋ยวนี้ก็ดูเถอะ เสด็จวัตรนั้น ๓๒ ๓๒ ข้อแล้ว ยังมีมากกว่านั้นอีก, ๓๒ ๓๒ ข้อในทักขปฎิโมกข์นั้น ก็สมณะภารูปทั้งนั้น, ไปอ่านดูก็จะพบ ยืนถ่ายปัสสาวะ, ๓๒ ๓๒ บ้วนน้ำลายในที่ไม่ควรบ้วน ฯลฯ ผิดสมณะภารูปไปหมด.

พุง่าย ๆ ว่า มีสมบัติผู้ดี ก็แล้วกัน ตามหลักที่จะรู้ได้ด้วยสามัญสำนึก
แล้วก็มีหวังที่จะไม่เสียสมณะสาธูป มันน่าเกลียด; แม้แต่การนุ่งห่ม มันก็มีมาก ที่จะ
ต้องเป็นสมณะสาธูป ไม่นุ่งห่มเปลือยกายออกไปสู่ที่สาธารณะ ไม่เป็นสมณะสาธูป, นอน
กลางวันไม่ปิดประตู เผลอเข้ามีอะไรที่น่าเกลียดแสดงออกมา ก็เรียกว่าไม่มีสมณะสาธูป,
มันมากมายอย่างนี้ เอามาพุกไม่ไหว, ให้รู้ได้ด้วยความรู้สึกฝ่ายสูง ว่าอะไรมันไม่น่าดู
มันน่าเกลียดแล้วก็อย่ามี, เท่าที่มีระบุอยู่ในวินัย ก็ถือให้เคร่ง. นี้เรียกว่าดำรงตน
ให้มีสมณะสาธูป ก็เกิดอาการที่น่าเคารพน่าบูชา น่าอะไร ไปตามความมุ่งหมาย
ที่เขาถือกันมาแต่ดึกดำบรรพ์โน้น ว่าสมณะนั้นเพียงแต่ได้เห็นก็เป็นมงคล, เพียงแต่ได้เห็น
พระสมณะก็เป็นความสุข เป็นสวัสดิ์ เป็นมงคล เป็นลาภ เป็นอะไรต่างๆ เพราะว่าเห็น
พระสมณะแล้ว ก็เห็นความสงบ, เห็นภาวะแห่งความสงบ ความสะอาด ความสว่าง.
ฉะนั้นอย่าทำเล่น, อย่าเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย ในการที่จะดำรงตนให้มีสมณะ-
สาธูป; ฉะนั้นเรื่องพูดเล่นพูดหัวอย่างนี้ต้องไม่มี.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า พุดไม่ประกอบด้วยธรรมด้วยวินัยนั้น ไปนอนเสีย
ดีกว่า ทั้งที่การนอนเป็นสิ่งที่เลวอย่างหนึ่งอยู่แล้ว ก็พระพุทธเจ้าท่านติเตียนการนอน
โดยเฉพาะการนอนกลางวัน ถือเป็นเรื่องของคนประมาท; แต่ว่า ถ้าพูดเรื่องไม่มีสาระ
แล้ว ไปนอนเสียดีกว่า, พุดโง่มงโง่เงง พุดอะไรที่ไม่มีประโยชน์ เรียกว่าไม่มีสมณะ-
สาธูปในทางวาจา ทางกายมันก็กลุ่มใหญ่ กลุ่มหนึ่งแล้ว ทางวาจายังมีอีก. ฉะนั้น หุบปาก
ให้มาก ๆ มีทางปลอดภัย การต้องปิดปาก ต้องมีเสียงน้อย, มีหลายสูตรในพระบาลี
พระพุทธเจ้าแสดงถึงพระพุทธประสงค์ให้ภิกษุทั้งหลายมีเสียงน้อย คือพุดเบา.

ครั้งหนึ่ง ภิกษุพุดจากกันเอ็ดตะโร ก็อากันมาก มาถึงเจ้าวัคก็ต้อนรับ
ทักทายปราศรัยอากันตุงะ ก็พุดตัง, นี้พุดตัง ไต่ยินไปถึงพระพุทธเจ้า. ท่านตรัสถามว่า
มันเกิดเรื่องอะไรกัน เสียงเหมือนกับชาวบ้านแย้งข้อปลาจากเรือชาวประมง. พระอานนท์

บอกว่ามีพระมาใหม่พวกหนึ่ง กำลังทักทายปราศรัยกัน. ท่านตรัสว่า ไปให้หมด ไปเดี๋ยวนี้ ไปให้หมด, ก็ว่า ไล่กลับเลย ไม่ให้เข้ามา คือตรัสถึงเรื่องมีเสียงน้อย คือพูดเบาๆ. ให้ไปเปลี่ยนเสียใหม่, ให้ไปกลับตัวเสียใหม่, ให้ขอโทษกัน เสียใหม่ จึงค่อยเข้ามา มีมากมาย. พระองค์เองก็มีเสียงน้อย, ชักชวนในความ มีเสียงน้อย, สรรเสริญในความมีเสียงน้อย. นี่สมณะสารูปในทางวาจา เรื่อง ตะโกนกัน เรื่องหยอกกัน, เรื่องอะไรอย่างนี้ไม่มี ถ้ามีสมณะสารูปในทางวาจา.

เอาละ, เป็นอันว่า มีสมณะสารูปทั้งทางกายและทั้งทางวาจา นั่นก็คือ การดำรงตนให้น่าไหว, ตั้งอยู่ได้ในความมีหิริและโอตตปิยะ ความละเอียดต่อบาป ความกลัวต่อบาป, คือรู้จักละอาย รู้จักกลัว ก็เป็นผู้ที่ไม่กล้าปล่อยไปตามความสบาย สะดวก, เป็นผู้สำรวมระวังอยู่เสมอ เพื่อความมีสมณะสารูป ไม่เสียที่ว่าอยู่ในหมู่สงฆ์ ที่นิยมความมีสมณะสารูป. นี่เป็นกิจวัตรข้อสุดท้าย ซึ่งมันศักดิ์สิทธิ์ที่สุด.

เดี๋ยวนี้ผมอยากจะยืนยันหรือว่ากล้าทำนายยืนยันว่า เดี่ยวนี้ปัจจุบันนี้ ชาว บ้านเขาเกลียดหน้าหน้าพระที่มีสติปัญญาความรู้ มียศมีศักดิ์ แต่มันโหมงโง่งง ไม่มีสมณะสารูป แล้วไปบูชาไปเลื่อมใสพระบางองค์ที่ไม่ค่อยจะพูด เดินเหินนั่งนอน สำรวมระวัง แต่ไม่มีความรู้อะไร ไม่ได้เป็นนักธรรม ไม่ได้เป็นเปรียญอะไร. ที่เมืองนี้ ก็มีเมื่อเร็ว ๆ นี้ ท่านที่อยู่วัดที่ผมเรียง คนนับถือเคารพมากที่สุดเลย, เพราะสมณะสารูป นั้นแหละ ท่านพูดก็ไม่ค่อยจะเป็น, แต่เป็นคนซื่อตรงต่อตัวเองที่สุด เป็นคนกลัวบาป ที่สุด มีสมณะสารูปดีที่สุด, มีคนเคารพกันนับถือยิ่งกว่าพระทั้งหลาย, ผมก็สู้ท่านไม่ได้ ให้เป็นเจ้าคุณรวมกันสัก ๑๐ คน ชาวบ้านก็ไม่รักไม่นับถือเท่าท่าน, เพราะความมี สมณะสารูป ผมก็รู้สึกอย่างนั้น.

พระองค์หนึ่งเดี๋ยวนี้ก็ตายไปแล้ว อยู่ทางเหนือขึ้นไปทางปากหมาก ก่อนนี้ ก็มีอยู่องค์หนึ่ง น่าเลื่อมใสมาก แล้วก็ไม่ค่อยรู้อะไร, ความไม่ค่อยรู้อะไรนั้น ทำให้สำรวม

มาก กลัวมาก, เรียบร้อยเหมือนกับพระบวชใหม่อยู่เสมอ จนกระทั่งแก่เฒ่าสิ้นชีวิตไป ก็เป็นผู้สำรวมเคร่งครัดระมัดระวังเหมือนพระบวชใหม่.

นี่พูดว่า พระบวชใหม่นี้ ขอให้รับทราบกันไว้ด้วยว่า มันเป็นคำที่เขาพูดกันว่า เครื่องเหมือนพระบวชใหม่ วันแรกๆ บวช, พอหลายๆ วันเข้า ระวังให้ดี จะค่อยๆ จางความเคร่ง. ถ้าใครเคร่งได้สม่ำเสมอสักพรรษาหนึ่ง เป็นพระบวชใหม่ตลอดพรรษา อย่างนั้นก็ตรงตามความมุ่งหมาย. ถ้าเราไปพูดกับพระแก่ๆ องค์หนึ่ง คือไม่ใช่ไปพูดกับท่าน พูดลับหลังก็ได้ว่า ท่านองค์นี้เคร่งเหมือนพระบวชใหม่. ผู้ที่ถูกพูดถึงจะรู้สึกภูมิใจ รู้สึกว่าเป็นเกียรติยศสูงสุด. ขอให้พระใหม่รับทราบไว้ด้วย, อย่าทำให้เสียชื่อพระบวชใหม่.

นี่อันสุดท้าย มีสมณะสารูปทั้งทางกายทั้งทางวาจา เป็นผู้ที่มีภาวะที่น่าให้หน้าบูชา เป็นกิจวัตรที่ต้องระวังรักษา, แต่ไม่ใช่เพื่อหลอกลวงใคร.

กิจวัตร บิณฑบาต กวาดวัด ปลงอาบัติ ทำวัตรสวดมนต์ ขวนขวาย บิณฑเวกชนม์และภาวณา, อุปัฏฐากอุปัชฌายาจารย์, บริหารสิ่งของและร่างกาย, ขวนขวายในธรรมวินัย เอาใจใส่กิจสงฆ์ของสงฆ์, ดำรงตนให้หน้าไหว้. นี่ ผมเล่าเรื่องโบราณของพระธรรมชาติ ไม่ใช่พระวิทยาศาสตร์ให้ฟัง โดยหวังจะให้ทราบว่าเขารอคตัวกันมาได้ด้วยลักษณะอย่างนี้ แล้วก็ทำตามเยี่ยงตามอย่างกันมา ไม่มีหนังสือหน้าหาตำรับตำราที่จะเล่าจะเรียน, เห็นตัวอย่างแล้วก็ทำตาม ก็รอดตัวมาได้ อยู่ในสภาพที่น่าดูกว่าเดี๋ยวนี้ ซึ่งมีอะไรท่วมหัวท่วมหูเป็นวิทยาศาสตร์ไปเสียหมด. ขอร้องให้เอาไปคิดไปนึก ให้ถือเอาประโยชน์ให้ได้มากที่สุดที่จะทำได้ เกี่ยวกับกิจวัตร ๑๐ ประการ.

นี้ขอพูดกันเท่านี้ วันนี้.

จุดหมายปลายทางของการบวช.

การบรรยายในวันนี้ ก็ยังอยากจะพูดถึง เรื่องที่เกี่ยวกับผู้บวชใหม่ อีกสักครั้งหนึ่ง ซึ่งจะพูดโดยหัวข้อว่า “จุดหมายปลายทางของการบวช”. เราก็ได้พูดเรื่องการบวชในแง่มุมต่างๆ มาพอสมควรแล้ว, ที่นี้ก็อยากจะพูดรวบรัดไปถึงจุดหมายปลายทาง แล้วก็อยู่ในลักษณะที่จำเป็นสำหรับผู้บวชใหม่เท่านั้นเอง.

คำว่า *จุดหมายปลายทาง* ในที่นี้ ก็หมายถึง *จุดหมายปลายทางที่สุจริต หรือ ถูกต้อง*, หมายถึง *การบวชของพระธรรมชาติ* เราประติษฐ์กำหนดขึ้นเรียก ตามอาจารย์เก่าๆ เขาเรียกย่อ. พระพวกหนึ่งเป็นพระธรรมชาติ, พระอีกพวกหนึ่งเป็นพระวิทยาศาสตร์ ก็เข้าใจกันดีแล้วว่าหมายถึงอะไร. *จุดหมายปลายทางในที่นี้ ก็หมายถึงจุดหมายปลายทางตามวิธีของพวกเขาที่ถูกต้องตามธรรมชาติ.*

ผลที่หวังในการบวชของแต่ละคน.

ที่ว่าเป็นวิทยาศาสตร์นั้น ก็หมายถึง มีอะไรปิดบัง หรือถึงกับว่า ไม่ชัดเจนต่ออุดมคติ ก็ได้แก่การใช้การบวชนี้เป็นเครื่องมือข้ามฟาก, เขาใช้คำกันแบบนี้ ต้องการจะมีอาชีพอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ไปไม่ถึง ก็ใช้การบวชเป็นเครื่องมือข้ามฟากไปให้ถึง. พวกนี้จึง บวชเข้ามาเพื่อจะเรียนวิชาที่จะใช้เป็นประโยชน์สำหรับเป็นเรือจ้างใช้ข้ามฟากไปยังอาชีพที่ตัวต้องการในที่สุด ก็คือมาแล้วเรียนปริยัติในแบบใดแบบหนึ่ง ให้ได้วิทยฐานะสูงๆ แล้วไปสมัครทำงานหรือหาอาชีพ ก็สำเร็จไปเป็นส่วนมาก. สมัยเมื่อไม่นานมานี้ จะพบว่า เป็นผู้พิพากษา เป็นอัยการ เป็นทนายความ อะไรมากมายเหลือเกิน ที่ออกไปได้โดยวิธีนี้ เป็นเปรียญหลายประโยค แล้วก็ไปเรียนกฎหมายก็ได้; ถ้าไม่บวชเสียก่อนมันเรียนไม่ได้ เขาไม่ให้เรียน. แต่ที่เป็นบ้าก็มาก พระหนุ่มมีความคิดหรือแผนการอย่างนี้ แล้วก็เรียนไม่ได้ตั้งใจ ทั้งที่ว่าปัญญาเฉลียวฉลาด มันก็ไม่ได้ทันอกทันใจ กลัดกลุ้มเป็นโรคประสาทเป็นบ้าไปก็มีมากเหมือนกัน, อย่างนั้นมัน เป็นเรื่องนอกวัตถุประสงค์ของการบวช, เราเลยเรียกว่าเป็นเรื่องของพระวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่พระตามธรรมชาติ; เป็นพระตามธรรมชาติก็ต้องไปตามเรื่องราวของการบวชที่ตรงต่อความมุ่งหมาย ให้มีจุดหมายปลายทางถึงที่สุดอย่างถูกต้อง ซึ่งเราจะได้รู้กันต่อไป.

เพื่อที่จะเข้าใจเรื่องนี้ ก็จะต้องพูดในแง่ของการเปรียบเทียบ ตามธรรมเนียมดั้งเดิม คนแก่บวช, คนที่เบื่อโลกแล้วบวช. เดียวนี้ในประเทศไทยเราก็มีธรรมเนียมคนหนุ่มบวช, คนแก่กลับไม่ค่อยบวช, นี่มันออกจะขวางกันอยู่กับความมุ่งหมายดั้งเดิม. แต่ก็ยังใช้ได้ เรียกว่าไม่เสียหาย คนแก่ก็ยังบวช อยากจะหาความสุขในบั้นปลายของชีวิต แต่มีบวชน้อยเข้า; เพราะว่าสมัยนี้ความเจริญในทางวัตถุทางวิทยาศาสตร์ ช่วยให้คนแก่เพลิดเพลินไปได้จนเข้าโลง, ไม่ต้องออกมาแสวงหาความสุข

อย่างแท้จริงในการบวช. คนแก้หาความสนุกสนานไปได้จนเข้าโลง เพราะความก้าวหน้าทางวิชาการแผนใหม่ แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีคนแก้ที่บวช ออกมาเพื่อแสวงหาความสุขในบั้นปลายของชีวิตอย่างถูกต้อง ตามความมุ่งหมายดั้งเดิม, แต่พอมาดู เราจะเห็นว่า คนหนุ่มบวชมาก ในสองแสนกว่ารูปนี้ จะเป็นคนหนุ่มทั้งสองแสน.

ทีนี้ จะมีความมุ่งหมายต่างกันอย่างไร? คนแก้ก็มีความมุ่งหมายไปตามเดิม เพื่อจะแสวงหาความสุขในบั้นปลายของชีวิต ตามระบอบระเบียบของพวกวนปรัสตี เมื่อโลกเข้าก็ต้องการความสงบ. ทีนี้ คนหนุ่มก็มีอย่างว่า จะต้องแบ่งเป็นสองพวก : พวกที่จะบวชเพื่อ ใช้การบวชเป็นเรือจ้าง ก็มีพวกหนึ่ง เราไม่พูดถึง, จะพูดถึงแต่ คนหนุ่มที่มีเจตนาบริสุทธิ์ ก็กลายเป็นบวชเพื่อว่า จะเป็นพรหมจารีซึ่งมีความหมายว่าเป็นการบังคับตัวเอง, คนหนุ่มบวช ไม่ว่าสมัยคึกคักบรรพไนน์หรือสมัยพุทธกาล หรือว่าสมัยนี้ ถ้าออกบวชแต่หนุ่มก็มุ่งหมายที่จะบังคับตัวเองทั้งนี้; เหมือนกับว่าไปเข้าโรงเรียนชนิดหนึ่งอย่างที่ว่ามาแล้ว. แต่เดี๋ยวนี้เราก็มีการเรียน ศึกษาเล่าเรียนนานาชนิดโดยไม่ต้องบวช, ยังเหลืออยู่แต่โรงเรียนสำหรับที่จะฝึกการบังคับตัวเองคือเป็นพรหมจารี.

นี่ถ้าถือเอาตามความหมายที่ถูกต้อง คนหนุ่มสมัยนี้บวชเพื่อจะเป็นพรหมจารี เรียกว่า เข้าโรงเรียนการบังคับตัวเองอย่างเข้มงวดกวดขันที่สุด, จะบวชพระหรือจะบวชชี หรืออะไร ก็ให้เป็นการบวชที่มุ่งหมายเพื่อจะบังคับตัวเอง.

ดูให้ดีแล้วจะเห็นว่า ชีวิตในบ้านเรือนนั้น มันยากที่จะมีการบังคับตัวเอง, แม้จะให้บิดามารดาช่วยบังคับ มันก็ยากเข้าทุกที. สมัยปัจจุบันนี้สมัยใหม่เด็ก ๆ ที่ได้รับการบังคับจากบิดามารดา ก็ทำได้ยากเข้าทุกที, จากครูบาอาจารย์ในโรงเรียน ก็ยากเข้าทุกที ฉะนั้นการที่บังคับตัวเองก็ยิ่งไม่มี โตขึ้นมาจนถึงเป็นคนหนุ่มเต็มทีนี้เขตก่อนตราย จิตใจมันมธุระลุดคุดัน ไม่มีการบังคับตัวเอง แล้วทำอะไรผิดพลาด.

มีธรรมเนียมเก่าพูดกันอยู่ว่า, อายุ ๑๙ ต้องบวช โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คนที่เกิดวันเสาร์อย่างนี้, คำพูดนั้นฟังดูคล้ายกับไสยศาสตร์; แต่ที่แท้มันก็เป็นวิทยาศาสตร์ เป็นความจริงที่แท้จริง คนหนุ่มอายุ ๑๙ กำลังมุกะลุคุดัน คนเกิดวันเสาร์ เขาว่าพระราหูถึงเข้า มันก็จะติดตะราง มันก็มีจริง ๆ ค่าย, ฉะนั้น เขาจึงกลัวกันนัก ให้ลูกหลานบวชเมื่ออายุ ๑๙.

นี่ความจริงที่มันซ่อนเร้นอยู่ในนั้น ก็คือว่า มันจะได้เข้ามาอยู่วัด ให้ได้ รับการบิบบังคับจากการบวช มันอยู่ในกรอบในวง มันไปทำอะไรที่มุกะลุคุดันจนถึงกับ ติดตะรางได้ยาก, แล้วมันบวชเสียสักสี่ห้าพรรษา มันก็อายุเข้าไปถึงเกือบ ๒๕ ปี สึก ออกไปมันก็จะปลดคอกัย. หลักเกณฑ์อันนี้ยังใช้ได้จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ แม้ว่าจะเป็น คนหนุ่มที่มีการศึกษาดี มีอะไรดี มันก็ยังขาดวิชาเกี่ยวกับการบังคับตัวเอง ชนิด ที่ละเอียดประณีต สุข ; ฉะนั้น ขอให้บวชด้วยความมุ่งหมายที่จะเป็นพรหมจารีอย่างนี้.

นี่แม้ว่าจะถือหลักง่าย ๆ อย่างกัจจัตถ์ ๑๐ ประการ:— บิณฑบาต กวาดวัด ปลงอาบัติ ทำวัตรสวดมนต์ ฯลฯ. เหล่านี้มันก็ช่วยได้เต็มที่, จะเป็นการบังคับตัวเอง ไปทุกกระเบียดนิ้ว. เราก็ค่อย ๆ ทำให้มันประณีตละเอียดยิ่งขึ้นไป. นี่ คนหนุ่มบวช ด้วยความมุ่งหมายอย่างนี้ เรียกว่า จะเป็นพรหมจารีที่ดี.

เกี่ยวกับ พรหมจารี คำๆ นี้ ก็อยากจะพูดสำหรับผู้ที่ยังไม่เคยฟัง ส่วนมาก ก็เคยฟังแล้ว ว่า คนมีปัญญาแต่โบราณกาลในประเทศอินเดีย นั้น เขาดีความคิด เกี่ยวกับ วยของมนุษย์ว่ามีอยู่ ๔ วย : วยแรกคือ พรหมจารี ตั้งแต่เด็กไปจนถึงที่จะมีบ้านเรือน มีครอบครัว นี้เรียกว่าพรหมจารี, มีครอบครัวแล้วก็ เป็น คฤหัสถ์ ไปจนถึงจุด เอือมระอาของความเป็นคฤหัสถ์, แล้วก็ถึงขั้น วย วนปรัสถ์ ออกไปอยู่ในที่สงบสงัด, แล้วเมื่อเป็นที่พอใจแล้ว ก็ทำหน้าที่ใหม่ คือเป็น สันยาสี, เป็นที่ฟังเป็นที่ปรึกษา

ให้แสงสว่างทางวิญญาณแก่คนหนุ่ม ๆ ลูกหลานต่อไป เรียกว่าเป็นแสงสว่างในทางวิญญาณแก่คนทั้งปวง ถ้าได้ครบอย่างนี้ ถือว่าประเสริฐที่สุดสำหรับมนุษย์คนหนึ่ง.

ในชั้นพรหมจารีนี้ มีความมุ่งหมายที่จะให้อยู่ในกรอบระเบียบวินัยอย่างเต็มที่ เพื่อจิตใจจะได้ถูกการฝึกฝน บิบบังคับให้มีการบังคับตนเองบ้าง แล้วต่อไปจะไม่มีใครช่วยบังคับในเมื่อไปเป็นคฤหัสถ์แล้ว. นี่เป็นพรหมจารีก็มีโอกาสที่จะให้ระเบียบวินัย ครูบาอาจารย์อะไรต่างๆ รวมทั้งพ่อแม่ด้วย ช่วยกันบีบบังคับ, แล้วก็มาให้พรหมจรรย์ หรือศาสนาของพระพุทธเจ้าช่วยบีบบังคับขัดเกลาในระดับสุดท้าย. ในเขาจึงมีธรรมเนียมว่าบวชเสียสักครั้งหนึ่งก่อนแต่จะแต่งงาน ; เพราะว่าเมื่อการแต่งงานมันมีแน่แล้ว การบวชเสียสักครั้งหนึ่ง คือเข้ามาโรงเรียนบีบบังคับจิตใจของตนเอง อย่างละเอียดลออ ประณีต สุขุมลึกซึ้งเสียสักพักหนึ่ง แล้วก็เหมาะที่จะไปเป็นคฤหัสถ์.

คำภาษาโบราณเขาเรียกว่าบัณฑิต อยู่ในอาศรมใดอาศรมหนึ่งจนเป็นที่พอใจของอาจารย์ เห็นว่าควรที่จะออกไปได้ ควรจะไปต่อสู่โลกได้ แล้วก็ให้เป็นบัณฑิตให้มันออกไป ธรรมเนียมนี้ยังมีใช้อยู่ในประเทศอินเดีย, ประเทศไทยเราเหลือแต่คำว่า ทิต ทิต ซึ่งมาจากคำว่าบัณฑิต ซึ่งออกเสียงคำว่าบัณฑิตไม่ถูกต้อง แต่ในที่สุดมันกลายเป็นเรื่องบ้าเบื่อน่าหัวเราะ เป็นทิตนี่กลายเป็นคนงุ่มง่ามมวงมาย ไม่เป็นบัณฑิต, ตรงกันข้ามความมุ่งหมายเดิม เพราะว่าเมื่อบวชมันไม่ได้ประพฤติดังถูกต้องตามแบบของพรหมจารี คือไม่เป็นพระเป็นเณรที่ถูกต้อง จึงออกมาเป็นทิต เป็นคำล้อ.

ถ้าว่ามี การบวชที่ถูกต้องจริง บวชจริง บวชให้มันก้าวหน้าไปทุกชั่วโง่นี่ก็ไปสู่จุดที่เป็นบัณฑิตได้, แม้จะกลับออกไปสู่โลกอีก ก็มีอะไร ๆ พร้อมบริบูรณ์สำหรับจะไปเป็นคฤหัสถ์. นี่ ธรรมเนียมบวชของคนหนุ่มมันมุ่งหมายอย่างนี้, และยังคงใช้ได้แม้กระทั่งทุกวันนี้ เพียงแต่จะต้องปรับปรุงขยาย ให้มันตรงจุดถูกต้องให้มากขึ้น

เท่านั้นเอง, แล้วก็ ไปเป็นคฤหัสถ์ที่ดี ก้าวหน้าไปได้โดยเร็ว, มันถึงจุดหมายของความ เป็นคฤหัสถ์แล้ว ก็ ไปเป็นวนปรสัถ์ เป็นสันยาสีได้ตามลำดับ.

นี้สรุปความว่า คนแก่ก็บวชเพื่อแสวงหาความสุขในบั้นปลายชีวิต คนหนุ่มก็บวชเพื่อเป็นพรหมจารี บังคับตัวเองอย่างดี เพื่อ ไปเป็นคฤหัสถ์ที่ดี แล้วก็ ไปเป็นผู้มีความสุขในบั้นปลายอีกเหมือนกัน ก็มีการเป็นอยู่อย่างเหมือนกับบวช อีกครั้งหนึ่ง. แต่เป็นบวชเพื่อเสวยความสุข, ไม่ใช่บวชเพื่อบังคับตัวเองอย่างเดียวกัน. มันต่างกันอยู่อย่างนี้. เดียวนี้เราก็คือคนหนุ่มบวช นี้ก็อยู่ในความมุ่งหมายข้อหลัง ที่จะเป็นพรหมจารีที่สมบูรณ์.

ที่นี้บัญญัติมันก็มีต่อไป ซึ่งเป็นเรื่องบัญญัติเล็กๆน้อยๆ คำว่า หนุ่ม หรือ แก่ นี้จะเอาอายุเป็นประมาณ มันก็ไม่ถูกต้อง, ต้องเอาความรู้สึกทางจิตใจ, สติปัญญา ความรู้สึกของจิต นี้เป็นหลัก. ผู้ที่มีความรู้สึกสูงก็เรียกว่าคนแก่ ดังนั้นคนแก่ มีได้หรือเป็นได้ทั้งๆ ที่อายุยังน้อยๆ เพราะมีจิตใจสูงมีความรู้สึกสูง. นี้เราก็มี คนหนุ่ม หรืออายุน้อย แต่จิตใจก็สูงเหมือนคนแก่. ที่นี้ในทางกลับตรงข้าม มันก็มี คนแก่ ที่ยังเป็นเด็ก คือคนมีอายุมากเป็นสิบๆ ปี แต่ยังมีความรู้สึกเท่าเด็ก มาบวชเข้า มันก็เหมือนกับเด็กๆ บวช คนแก่ที่เป็นเด็ก, เด็กที่เป็นคนแก่, มันตรงกันข้ามอยู่อย่างนี้.

ที่นี้เมื่อมาบวช มันก็มีผลต่างกันอีกนั่นแหละ ต่างอย่างตรงกันข้าม. คนหนุ่มที่จิตใจสูง มันก็มาบวชเกิดได้รับผลกว้างขวาง เป็นพรหมจารี เป็น วนปรสัถ์ พร้อมกันไปได้ในคราวเดียวกัน คือคนที่มีความรู้สึกสูงมีสติปัญญาสูงนี้ มันก็ทำ พร้อมกันไปได้, เรียนเพื่อบังคับตัวเองอย่างพรหมจารีก็ทำได้, แล้วอาจจะเสวยความสุข สูงสุดจากการบวชอย่างวนปรสัถ์เลยก็ได้. ในครั้งพุทธกาลก็มีคนอย่างนี้ คนหนุ่ม

ที่มีจิตใจสูงก็ออกไปบวช อย่างนี้ก็มี ผลเหมือนกับคนแก่ตัวย ก็เป็นที่น่าพอใจ หรือ น่าชื่นใจยิ่งขึ้นไปอีก, เมื่อมีกุศลตรชนิค้นออกไปบวช ก็ได้ผลสองเท่า.

นี่ส่วน คนแก่ที่ยังเป็นเด็กนั้น มันก็เป็นคนไม่สมประกอบ มีจิตใจไม่ สมประกอบ อายุตั้งสิบ ๆ ปีแล้วยังมีอะไรเหมือนเด็กนี้ ไปบวชเข้ามันก็ได้ทำอะไรเลย, ประโยชน์อย่างที่คุณหนุ่มจะฟังได้ก็ไม่ได้, ประโยชน์อย่างที่คุณแก่จะฟังได้ก็ไม่ได้ กลายเป็นไม่ได้ทำอะไรเลย. ส่วนคนหนุ่มที่มีจิตใจสูงอย่างคนแก่ กลับได้ทั้งสองอย่าง มัน ต่างกันอยู่อย่างนี้, ขอให้มองเป็นข้อเท็จจริงกว้าง ๆ อย่างนี้. นี่เรียกว่าพูดกันอย่างให้ มันหมดทุกประเภท.

ลองทบทวนดูว่า คนหนุ่มตามธรรมดาบวชแล้ว ก็ได้ฝึกความเป็น พรหมจารี, คนแก่บวชแล้วก็ได้รับความสุขในบั้นปลายของชีวิต แต่ถ้าเผื่อคนหนุ่มมีความเป็นคนแก่อยู่ในตัว คือสติปัญญาดี, มีไอคิวดี อะไรที่เขาเรียกกันนั้น มัน ก็เลยได้ทั้งสองอย่าง; อย่างที่คุณหนุ่มจะฟังได้มันก็ได้ อย่างที่คุณแก่จะฟังได้มันก็ได้ด้วย. ที่นี้ถ้าเป็นคนแก่ที่ยังเป็นเด็ก มันก็ไม่ได้อะไรสักอย่างเดียว, มันก็ไปบวชเป็น...ไม่รู้จะ เรียกอะไรดี เป็นหลวงตาเป็นอะไรก็แล้วแต่จะเรียก คือมันไม่ได้อะไร ทั้งที่อย่างที่คุณแก่ จะฟังได้ คนหนุ่มจะฟังได้.

นี่เมื่อเป็นอย่างนี้ก็ขอให้สังเกตดูเอาเองว่า จุดหมายปลายทางมันอยู่ที่ตรงไหน จุดหมายปลายทางของการบวชอันแท้จริงนั้น มันอยู่ที่ตรงไหน? ถ้าคนหนุ่มออกบวชเพื่อ กลับออกไปเป็นคฤหัสถ์อีก แล้วก็มีสติปัญญาสูง ก็จะได้ทั้งวิชาสำหรับคนหนุ่มควรรจะได้ คือการบังคับตัวเอง แล้วก็ได้รับความสุขสงบในระยะนั้นด้วย. คนหนุ่มทั่วไปเป็น อย่างนี้.

แต่ยังมีคนหนุ่มอีกไม่กี่คน ที่บวชเพื่อจุดหมายปลายทางสูงสุดโดย แท้จริง คือคนหนุ่มที่ไปบวชแล้วเป็นพระอรหันต์ ในประวัติศาสตร์ ในพุทธศาสนา

ของเรา, ในพระบาลีมีไม้ก่คน นับตัวถ้วน ที่คนหนุ่มไปบวชแล้วเป็นพระอรหันต์ไปเลย
นี้มีลักษณะเป็น *genius* หรือเป็นอะไรอยู่เป็นพิเศษ นี่ต้องเป็นเรื่องยกเว้น แต่ก็ไม่พ้น
ไปจากที่ว่า เขาได้ถึงจุดหมายปลายทางของการบวช. ถ้ามีเวลาก็ไปหาอ่านตัวเอง ประวัติ
ของพระอรหันต์ ประเภทที่ออกบวชตั้งแต่ยังหนุ่ม แล้วไปเป็นพระอรหันต์ มีไม้ก่คน
น้อยมาก จนไม่อาจยกมากล่าวได้ว่า มีอยู่ประเภทหนึ่ง เพราะส่วนมากจะบวชต่อเมื่อผ่าน
โลกผ่านชีวิตมาแล้วอย่างสมบูรณ์ ไปพบพระพุทธเจ้าไม้ก่คนาที ก็เป็นพระอรหันต์ไปก็มี.

จุดปลายทางของการบวชแท้จริงอยู่เหนือประโยชน์ใด ๆ.

ที่นี้เมื่อเป็นพระอรหันต์ คือจุดหมายปลายทางของการบวชที่แท้จริง มันก็
หมด *หมดความเป็นอะไรทุกอย่าง*; *นี่คือข้อที่อยากจะพูด* ให้รู้ไว้บ้างในวันนี้ว่า เมื่อ
ถึงจุดหมายปลายทางของการบวช คือความเป็นพระอรหันต์ ก็หมดความเป็น
คนหนุ่มหรือความเป็นคนแก่. พระอรหันต์อยู่เหนือความเป็นคนหนุ่มหรือความเป็น
คนแก่, แม้จะชอบเรียกว่าเป็นคนแก่เป็นพระเถระเป็นอะไร; แต่ที่แท้จริงนั้นพ้นจาก
การเป็นคนหนุ่ม หรือพ้นจากการเป็นคนแก่ มันเลยไป, พ้นจากความเป็นคนหนุ่มนั้น
ถูกแล้ว แต่มันเลยไป พ้นจากความเป็นคนแก่อีกที. แม้พระอรหันต์หนุ่ม ๆ นี้ก็ไม่เป็น
คนหนุ่มหรือไม่เป็นคนแก่ เพราะมีจิตใจเปลี่ยนไปหมด อยู่เหนือประโยชน์ทุกอย่าง,
อยู่เหนือความต้องการทุกอย่าง, ความหนุ่มความแก่เลยไม่มีความหมาย.

นี่ขอให้จำหลักอันนี้ไว้ว่า ถ้าว่าจิตใจมันอยู่เหนือความอยาก ความ
ประสงค์ หรือความต้องการ หรือประโยชน์ใด ๆ โดยประการทั้งปวงแล้ว คำที่จะ
เรียกเขาว่าเป็นอย่างไรนั้น มันจะหมดความหมายไปทันที. นี่คือความหมายของคำว่า
เป็นพระอรหันต์ ที่ถูกต้องที่สุด, เป็นพระอรหันต์หมายความว่าจิตใจมันอยู่เหนือ เหนือ
ทั้งหมด เหนืออำนาจของสิ่งที่จะมาทำให้ต้องการ อยากได้ เหนือความต้องการ เหนือ
ความอยาก เหนือประโยชน์ใด ๆ ทั้งหมด มันก็เลยพูดไม่ได้ว่าเป็นอะไร. นี่เป็นหลัก

ในพระพุทธศาสนาที่สำคัญข้อหนึ่ง จำไปด้วย แล้วไปคิดต่อไปข้างหน้า ว่าเมื่อจิตใจอยู่เหนือความต้องการอะไรแล้ว ก็กลายเป็นมนุษย์อะไรก็ไม่รู้ ที่อยู่เหนือการบัญญัติว่าเขาจะเป็นอะไรได้อีกต่อไป สิ่งสมมตินั้นก็สมมติเรียกกันไปตามเรื่องว่า เป็นหญิง เป็นชาย เป็นพระ เป็นฆราวาส เป็นคนฉลาด เป็นคนโง่ อะไรก็ตามใจ นั้นมันคนไม่รู้พูด.

ถ้าเป็นพระอรหันต์แล้ว ก็หมายความว่า อยู่เหนือความเป็นอะไร : เหนือบวช หรือเหนือไม่บวช เหนือหนุ่ม เหนือแก่ เหนือความเป็นหญิง เหนือความเป็นชาย เขาเรียกว่าเหนือไปทั้งหมดที่มันเป็นคู้ๆ, เหนือแพ้ เหนือชนะ เหนือการได้ เหนือการเสีย เหนือดี เหนือชั่ว เหนือบุญ เหนือบาป เหนือสุข เหนือทุกข์ ไม่เกี่ยวกับสิ่งที่เป็นคู้ๆ เหล่านี้อีกต่อไป ก็เลยพ้นจากความที่จะถูกบัญญัติว่าเป็นอะไร. ชาวบ้านก็สมมติไปตามเรื่อง จะเรียกท่านว่าเป็นอะไร ก็ว่าชาวโลกจะเรียกท่านว่าอย่างไรตามสมมุติของโลก ก็เรียกไป; แต่จิตใจของท่านอยู่เหนือความเป็นอย่างนั้นทั้งหมด เพราะฉะนั้นจึงถือว่า ท่านอยู่เหนือการที่จะถูกเรียกว่าอะไร จะเรียกว่าผู้ชายก็ได้, เพราะความต้องการอย่างผู้ชายจะไม่มีเหลืออยู่เลย ถ้าเป็นพระอรหันต์ผู้หญิง ก็จะเรียกว่าผู้หญิงก็ได้ เพราะไม่มีความต้องการอย่างผู้หญิงเหลืออยู่เลย จะเรียกว่าเป็นคนดีก็ได้ เพราะไม่ต้องการจะดีอะไร ไม่ต้องมีดีอะไร ไม่อยากจะทำดีอะไร ไม่ยึดถืออะไรว่าเป็นความดี จะว่าคนชั่วก็ได้ มันอยู่เหนือที่จะเป็นคนชั่วได้.

ควรจะสนใจคำพูดชนิดนี้กันไว้บ้าง จะเข้าใจจุดหมายปลายทางของพระอรหันต์ได้ง่ายขึ้น จะมีใครมาทำให้แพ้กี้ไม่ได้ และจะไม่ชนะอะไรด้วย, จะไม่ต้องการชนะอะไรด้วย ไม่ต้องการบุญ แล้วก็ไม่มีการทำบาป มันอยู่เหนือบุญเหนือบาปอย่างนี้, ไม่ต้องการความสุข ไม่ต้องการความทุกข์ ความสุขก็ไม่มีความหมาย ความทุกข์ก็ไม่มีความหมาย. ฉะนั้นจึงเรียกว่า ไม่ใช่คนเป็นสุขหรือคนเป็นทุกข์ จะพูดกันสักวันหนึ่งก็ได้ ว่าท่านที่เป็นพระอรหันต์นั้น จะอยู่เหนือการบัญญัติสมมุติของชาวโลกที่จะไปสมมุติบัญญัติให้ว่าเป็นอะไร, มันก็เรียกเพ้อๆ สมมุติเพ้อๆ ไปอย่างนั้น ในจิตใจ

โดยสภาวะแล้วมันไม่เป็นอะไรอย่างนั้นได้, รวมทั้งไม่เป็นพระ หรือไม่เป็นฆราวาสด้วย จิตใจอย่างฆราวาสก็ไม่มี, จิตใจอย่างที่ว่า ฉันทเป็นพระก็ไม่มี มันเหนือนั้นไปอีก. แต่คนทั้งหลายก็ต้องเรียกว่า คนนั้นเป็นพระ เพราะรูปร่าง เครื่องแต่งตัว เป็นอยู่นั้นอยู่อย่างพระ ก็ต้องเรียกว่าเป็นพระ แต่ว่าจิตใจของพระอรหันต์อยู่เหนืออื่น, อยู่เหนือความหมายอย่างนั้น ฉะนั้นจึงเรียกว่าเหนือความเป็นฆราวาส, เหนือความเป็นพระ รวมกันหมดนี้เรียกว่า อยู่เหนือโลกโดยประการทั้งปวง.

นี่ จุดหมายปลายทางของการบวชอยู่ที่นี้ จะชอบหรือไม่ชอบก็ตามใจ แต่ตามธรรมชาติแท้จริง มันอยู่ที่นี้ ใครจะต้องการหรือไม่ต้องการก็สุดแท้, มันเป็นเรื่องส่วนตัว มันเป็นสิทธิ์ที่จะเลือกเอาได้ จะต้องการเพียงเท่าไรหรือจะต้องการทั้งหมด.

ถ้าต้องการเพียงว่า สึกออกไปผจญโลก ก็รีบฝึกบทเรียนพรหมจรรย์ให้มากขึ้น บังคับตัวเองให้เคล่วคล่องว่องไว ก็บังคับกิเลสชนิดที่มันจะเป็นอันตราย ให้มันอยู่ในอำนาจให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ไม่หุนหันพลันแล่น ไม่สะเพร่า ไม่อวดดี ไม่อะไรทุกอย่าง ไม่ซึ้งรัก ซึ้งโกรธ ซึ้งเกลียด ไม่กลัว ไม่ทั้งนั้น, แต่ไม่เป็นพระอรหันต์ เพียงแต่บังคับส่วนที่ควรจะบังคับ เพื่อไม่ให้เกิดการเสียหายขึ้น ในการที่จะไปอยู่ในท่ามกลางโลก ที่มันเต็มไปด้วยความยั่ว ยั่วให้รัก ยั่วให้เกลียด ยั่วให้โกรธ ยั่วให้กลัว.

ถ้าหากว่าต้องการมากไปกว่านั้น ก็คือต้องการความสุขแบบที่ไม่ใช่โลก ๆ ไม่ใช่ฆราวาส ก็ชวนชวายเป็นทางที่จะให้ได้; ถ้าได้ถึงที่สุด ก็อย่างที่เราเรียกว่าเป็นพระอรหันต์ แต่อย่าทำไปด้วยความตั้งใจว่า จะได้เป็น ต้องทำไปด้วยความตั้งใจว่า จะขจัดความทุกข์ หรือเหตุให้เกิดความทุกข์นั้นมากขึ้น ๆ ตามลำดับ จะไปจบลงตรงที่ว่าพ้นจากความเป็นอะไร จิตใจได้หมดความยึดถือว่า เราเป็นอะไร โดยประการทั้งปวง.

นี้ไม่มีอะไรจะทำให้ทุกข์ได้ คือมันพ้นกระทั่งว่า พ้นจากความรู้สึกที่ว่าเรามีชีวิตอยู่หรือเราตายแล้ว ความมีชีวิตอยู่หรือความตายแล้วนี้ไม่มีความหมาย, ต้องการแต่จิตชนิดที่ไม่รู้จักจะมาเป็นทุกข์ แต่ก็ไม่ได้หลงหรือหวังจะได้มีความสุข, นั่นแหละเขาเรียกว่า ว่าง. คำนี้ฟังยาก คนฟังไม่ออกไม่เข้าใจ เอาความโง่ของตัวเองเข้ามาวัดก็เข้าใจคำว่า ความว่างในพุทธศาสนาไม่ได้ เขาไปล้อเลียนกันบ้าง เขาไปทำอะไรกันบ้างตามที่ตัวเข้าใจ มันเป็นเรื่องที่ยังไกลกว่าที่คนเหล่านี้จะเข้าใจได้, แต่นี่เอามาบอกให้ฟังว่า มันจะไปจบที่ความว่าง คือความไม่เป็นอะไร.

จุดหมายปลายทางที่เรียกว่าว่าง.

เมื่อพระพุทธเจ้าท่านมีเวลาว่าง คือไม่ติดอะไร ไม่ทำอะไร ท่านก็อยู่ด้วยความว่าง เรียกว่า *สุญญตา* วิหาร แปลว่า *อยู่*, *สุญญตา* แปลว่า *ความว่าง* คือ *อยู่ด้วยจิตที่ว่างจากความรู้สึกว่าเป็นอะไร*, อย่างมากจะรู้สึกแต่เพียงว่า อาศัยนะมันยังรู้สึกอะไรได้อยู่แต่มันก็ไม่ต้องการอะไร คือมันไม่ตาย. นี่มันไปจบลงที่นี้ เป็นพระอรหันต์ชั้นพระพุทฺธเจ้าแล้ว ก็ไม่มีอะไรที่จะไปไกลมากไปกว่าความว่างได้.

นี้ คำว่าว่างนี้ ใช้ความหมายธรรมดา เป็นหัวข้อสำหรับหาความหมายก็ได้, ถ้าพูดว่า ว่าง มันต้องหมายความว่า ไม่มีขนาด ไม่มีรูปร่าง ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น ไม่มีอะไรทุกอย่าง ที่มันมี ๆ กัน ไม่มีมิติใดๆ จึงจะว่าง, แล้วก็ไม่มีอะไรที่เกี่ยวข้องกันกับความเปลี่ยนแปลงสักหรอนี้ มันไม่เกี่ยวกันเลย กับสิ่งที่เรียกว่าความว่าง. ถ้าเป็นความว่างแล้ว มันไม่เกี่ยวกับเวลา ฉะนั้นมันจึงไม่มีการเปลี่ยนแปลง คือไม่ชราไม่แก่เฒ่า; ถ้านอกจากสิ่งนี้แล้ว มันจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงในทางไปด้วยกันกับเวลา แล้วก็ชราแล้วแก่เฒ่าหรือแตกดับ.

ฉะนั้นความว่างจึงเป็นสิ่งที่แปลกประหลาด คือไม่เป็นอะไรเหมือนที่เรารู้จัก มันจึงเป็น *eternity* หรือเป็นอนันตกาล เป็น *immortality* คือ เป็นความที่ไม่รู้จักตาย

เป็นอะไรอีกหลาย ๆ อย่าง. นี่ถ้าเรียกโดยสมมติ ก็เรียกกันอย่างนี้; เมื่อจิตที่มันไปถึงที่สุดตามวิธีของการบวชประพฤติพรหมจรรย์นี้ มันไปที่นั่น มันไม่มีจุดจบที่นั่น นี่ใครจะถึงหรือไม่ถึง ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง, แต่เอาตามธรรมชาติ ตามผลที่เกิดออกมาจากธรรมชาติมันบังคับ การบวชมันเป็นอย่างนี้ มันไปที่จุดนั้น มันสมกันกับคำว่าไปหมด เว้นหมด.

เคยบอกให้ฟังแล้วว่า คำว่าบวช ป-ว-ช^๕ นี้ ปว่า หมด วช ว่า ไป
 ปวช ว่าไปหมด ไปหมดจากทุกสิ่ง, ก็คือเหนือทุกสิ่ง ว่างจากทุกสิ่ง ถ้ามีตัวมันเอง ก็คือตัวความว่าง ซึ่งไม่เป็นอะไร, แต่เขาก็ไม่เรียก ว่านั่นเป็นตัวอื่นมาอีก ให้มันว่าง
 เต็มซอกไปเลย ไม่ต้องเป็นตัวความว่างอะไรอื่นมาอีก.

ฉะนั้นคำที่พูดว่า ออกบวชเพื่อแสวงหาความสุขในบั้นปลายแห่งชีวิตนี้ มันกลายเป็นคำพูด หรือเป็นเรื่องของเด็กอมมีอ^๕ นี่มันยังติดความสุข จะหาความสุข จะเอาความสุข นี่เป็นเด็กอมมีอ. ถ้ามีการบวชอย่างถูกต้อง มันไปพ้นนั้นไปอีก หรือจะบัญญัติว่า พ้นนั้นไปอีก ก็ไม่เป็นอะไร นี่เป็นความสุข ก็ได้เหมือนกัน; แต่อย่าลืมว่านี่เขาไม่เรียกว่าความสุข มันอยู่เหนือความสุขเหนือความทุกข์ เหนืออะไรหมด เหนือความเป็นทุก ๆ ชนิด. นี่จะถือว่านั่นเป็นความสุขก็ได้ แต่เป็นเรื่องว่าเอาเอง สมมติบัญญัติเอาเองว่าเอาเอง แต่แล้วเราก็ก็นำเป็นที่จะต้องใช้คำพูดชนิดนี้ พุทกันอยู่เช่นว่าพระนิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง หรือนำมาซึ่งความสุขอย่างยิ่ง เป็นคำพูดสมมติ, เป็นคำพูดโฆษณาชวนเชื่อ เพื่อให้คนเกิดความสนใจในสิ่งที่เรียกว่านิพพาน. นิพพานนั้นเป็นที่สิ้นสุด เป็นที่ดับหมดแห่งสิ่งทั้งปวง, ก็คือว่าง อีกเหมือนกัน; ฉะนั้นจึงมีคำกล่าวว่า ว่างที่สุด ถึงที่สุดนั้น คือนิพพาน.

จุดปลายทางของการบวชขึ้นอยู่กับความรู้สึกของคนนั้น.

นี่จุดหมายปลายทางของการบวช มันมีอยู่อย่างนี้. ผมก็ต้องพูดไปตามหน้าที่ อย่าเข้าใจว่าเป็นการโฆษณาชวนเชื่อ หรือขู่ให้กลัวหรืออะไร, ก็อย่าได้คิดไปอย่างนั้น. แต่ต้องการจะให้ทุกคนทราบว่า จุดหมายปลายทางของการบวชที่แท้จริง มันอยู่ที่ไหน, นี่มันก็ขึ้นอยู่กับความรู้สึกของคนนั้น ถ้ายังต้องการอะไรอย่างกิเลสของเขาคือต้องการ ถ้าการบวชมันจะช่วยให้เขาได้สิ่งนั้น เขาก็เอาทันทีเลย แล้วบางทีก็เป็นเรื่องมงงายมายอย่างยิ่ง.

เช่นสมัยก่อนเขามีเหมือนกัน เขาว่าบวชนี้จะได้ไปสวรรค์ คนมันก็เลยบวชเพื่อที่จะได้ไปสวรรค์ นี่น่าหัวเราะมาก. ที่จริงเรื่องบวชที่แท้นั้น คือเรื่องที่แยกตัวออกมาจากสวรรค์ ไม่ไปลุ่มหลงสวรรค์; แต่เมื่อคนมันชอบสวรรค์ แล้วก็บอกว่าบวชจะได้ไปสวรรค์ คนมันก็บวช. นี่ก็ประพาศิพรหมจรรย์อย่างนักบวช, ต่อมาถึงจะค่อยบอกว่ามีอะไรที่ดีกว่าสวรรค์ ที่จะได้จากการบวชนี้ มันก็ค่อยเลื่อนเข้าไปหานิพพาน. นี่ถ้าคนมันทำมากเกินไป ก็บวชเพื่อเป็นสะพานเป็นเรือจ้าง ออกไปหาอาชีพอย่างที่ว่ามาแล้ว, หรือถ้าดีกว่านั้นบริสุทธ์กว่านั้น ก็บวชเพื่อให้รู้จักบังคับตัวเอง, สามารถที่จะไปเผชิญกับโลก ที่มันจะโกลาหลวุ่นวายมากขึ้น ก็ทำหน้าที่ของเราให้ได้ดีที่สุด อย่างนี้มันก็ดี, อย่างนี้ก็ดีมากอยู่แล้ว, หรือดีที่สุดในแล้วสำหรับฆราวาส. ถ้าบวชเพื่อจะให้ได้ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ ยิ่งไปกว่านั้น มันก็ต้องไปตามทางของพระอรหันต์ อย่างที่ว่ามาแล้วนั่นเอง.

แล้วมันก็น่าหัวที่จะไปพูดว่า บวชเพื่อเข้าถึงความว่างไปในที่สุด คนเกือบทั้งโลกเขาฟังไม่เข้าใจ แล้วก็สั่นหัวแล้วหาว่าบ้าก็ได้. แต่ที่แท้มันจริงอย่างนั้น บวชแล้วไปตามทางของการบวชอย่างถูกต้อง ถึงจุดหมายปลายทาง มันจะไปถึงความว่างซึ่งไม่เป็นอะไรเลย. ที่นี้คนเขารู้จักความว่างหรือคำว่าว่าง แต่ในแง่ที่ไม่นำเสนอหา แง่ร้าย

ก็ไม่มีใครเอา จนกว่าเมื่อไรจะรู้ว่า โอ๊ย! อยู่ในโลกล้มันเหมือนกับตกนรกทั้งเป็น หรือแม่ไม่ถึงกับตกนรกทั้งเป็น มันก็ยัดเยียดเบียดเสียดอึดอัดนี้ ที่อึดอัดที่สุดก็คือกามารมณ์ นั้นแหละ ก็อยากจะออกจากที่อึดอัด อยากจะไปสู่ที่ความว่างความโล่งกว่านี้ พอเดินไปทางนี้ มันก็พบว่างมากยิ่งขึ้นๆ ขึ้นไป ว่างยิ่งขึ้นๆ ขึ้นไป จนกระทั่งว่างจริง คือเป็นเรื่องว่าง จากความมีตัวกูหรือของกู ก็เรียกว่าว่างจากตัวตน, นั่นคือจุดจบของพรหมจรรย์. พรหมจรรย์ไปสู่ตกลงแค่นี้ ไม่มีอะไรที่จะต้องปฏิบัติเลยขึ้นไปอีก จะเรียกว่าอะไรก็ตามใจ จะเรียกว่าไม่มีทุกข์ก็ได้, จะเรียกว่าไม่ตายก็ได้, จะเรียกว่าว่างก็ได้.

นี่ขอให้นักทบทวนไปถึงเรื่องที่เราได้พูดกันมาตั้งแต่วันแรก ว่าบวชทำไม คืออะไร, อย่างไร, เรื่อยๆ มา แล้วเมื่อบวชเข้ามาในศาสนา นี้ นับตั้งแต่วันที่ต้องมีอุปัชฌาย์มีอาจารย์เป็นผู้ควบคุม, แล้วก็เดินเตาะเตาะๆ มาเหมือนเด็กสอนเดิน จนถึงเขตที่ว่าพ้น พ้นนิสสัย เดินเองได้ มันก็เดินไปไหน, มันก็เดินมานี้ สู่วิถีความเป็นนักบวชที่ดี, เป็นบรรพชิตที่ดีที่ถูกต้อง แล้วก็ไปต่อไปๆ จนกระทั่งมันจะอยู่เหนือทุกสิ่ง เพราะว่ามันมีแต่ความว่าง.

หลักสำคัญควรจำ โลกนี้ว่างจากตัวตน.

หลักสำคัญที่ควรจำไว้เพียง ๒ — ๓ คำว่า ทุกสิ่งที่มันเป็นอยู่ในโลก ในสากลจักรวาล ในอะไรก็ตามนี้ เราเรียกว่าโลกก็แล้วกัน โลกนี้เป็นของว่าง เพราะไม่มีสาระอันแท้จริงที่ตรงไหน มันเป็นการไหลเวียนของสิ่งที่ปรุ่งแต่งซึ่งกันและกัน สร้างสรรค์ปรุ่งแต่งซึ่งกันและกันไปเรื่อย. ถ้าพบความจริงข้อนี้เขาเรียกว่า เห็นว่า โลกนี้ว่างจากตัวตน, โลกว่างจากตัวตน เป็นเพียงกระแสแห่งความไม่เที่ยง; ถ้าเห็นโลกอย่างนี้ว่าโลกอย่างนี้แล้ว จิตมันก็ว่าง คือมันไม่รู้จะไปจับฉวยเอาอะไรมาเป็นตัวตน, ไม่ไปสำคัญมันหมายจับฉวยที่จุดใดจุดหนึ่งว่าเป็นตัวตน. นี่เขาเรียกว่า จิตมันก็ว่างจากการจับฉวย เป็นภาษาทาง spiritual, ทางภาษาที่สูงกว่าที่มนุษย์จะเข้าใจได้ ไม่ใช่ภาษาวัตถุ

คือว่างแล้วก็ไม่มีอะไร นี่มันว่างเพราะมันไม่เห็นว่าจะอะไรมีค่าหรือเป็นตัวตน, ไม่เห็นว่ามีอะไรที่จะไปจับไปฉวย ไปยึด ไปเกาะ ไปอะไรก็ได้, นี่มันเป็นความว่างอย่างนี้.

ความว่างอย่างนี้ เป็นจุดหมายปลายทางของการบวช ที่ถูกต้องตามธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งของพุทธศาสนา คือศาสนาที่เราบวชเข้ามาอุทิศพระ-พุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้เรื่องนี้ แล้วก็สอนเรื่องนี้ เพื่อผลอย่างนี้, เรียกไปตามภาษาโบราณที่เขาเรียกมาแต่ดั้งเดิมว่า นิพพาน เป็นจุดหมายปลายทางของการบวช. นิพพานนี้แปลว่าเย็น ถ้าถามว่าทำไม, ถ้าเย็นแล้วจะว่างได้อย่างไร, ก็เป็นเย็นในทางแบบวิญญาน ภาษา spiritual ทางวิญญาน เย็นอย่างแบบวิญญาน, เย็นอย่างแบบวิญญาน คือ ต้องว่างจากสิ่งรบกวนทั้งหลาย จิตนี้จึงจะเย็น, จะมีความเย็นชนิดนั้น.

นี่ขอให้สังเกตให้เห็นเสียว่า จะเรียกว่าอะไรก็ได้, จะเรียกว่านิพพานก็ได้, จะเรียกว่าอัมฤตก็ได้, จะเรียกว่าที่สุดสิ้นของความทุกข์ก็ได้, ความดับหมดไม่มีอะไรเหลือก็ได้; นี่แหละ *ไวพจน์* คำแทนชื่อของนิพพาน, แต่ที่ถูกต้องตามความจริงที่สุดก็คือคำว่าว่าง ว่างถึงที่สุด ที่สุดอยู่ที่นั่น.

นี่คนเรามันยังหวังที่จะมีผล ก็ให้ว่า มันไม่มีทุกข์ หรือสบาย หรือเย็น, คนมันไม่อยากตาย ก็รู้ว่านี่จุดนี้ตรงนี้ คือไม่ตาย คือความไม่ตาย. นี่ไปเอาความต้องการของมนุษย์มาใส่ให้ เป็นชื่อที่ทำให้เกิดความปรารถนา ความหวัง ความประสงค์; ถ้าไม่อย่างนั้นจะไม่สนใจเอาเสียเลย, นี่ถ้ามาสนใจแล้วเดินไปๆ ตามนั้นก็พบเอง, ไม่ต้องใครบอก ก็จรรู้ว่า อู๊ย! มันไม่มีอะไรที่ต้องประสงค์, สิ้นสุดแห่งความประสงค์. พูดด้วยภาษาที่ถูกต้องที่สุดก็ว่าว่างนี่เอง, ไม่มีอะไรวนเวียนเป็นวัฏฏสงสาร, ไม่มีอะไรทำให้เกิดทวนทุกข์ทรมาน, ไม่มีอะไรทั้งหมดทั้งสิ้น เรียกว่า “ว่าง”.

เอาละเห็นว่า เป็นการเพียงพอที่เราจะชี้แนวทาง หรือว่า *outline* ทั้งหมดของสิ่งที่เกี่ยวกับการบวชนี้ว่ามันมีจุดมุ่งหมายตั้งไปที่ไหน แล้วก็อย่าไปกลัว; ทำในใจ

ให้แจ่มแจ้งชัดเจนไว้เถอะ เราจะเอาแค่นั้นก็เอาแค่นั้นแหละ. แต่ให้รู้ไว้ทั้งหมด เผื่อโชคดีมันดีมันจะได้ทั้งหมด, ถ้าจะต้องกลับออกไปอีก ก็ได้เยอะเยอะเหมือนกัน คือได้จิตใจใหม่, ได้สมรรถภาพทางจิตใจใหม่ ได้อะไรใหม่ๆ แล้วเราจะไปเผชิญโลกที่แสนจะรบกวนนี้ ให้มันอยู่เหนือเข้าไว้ตามสมควร, โดยความหมายอันเดียวกัน ว่าว่างจากการรบกวนตามสมควร แม้จะไม่ว่างหมด. นี้ขอรับรองว่าให้ได้เป็นอย่างดีน้อย เป็นอย่างน้อยเมื่อกลับออกไป.

พอกันทีสำหรับคำว่า จุดหมายปลายทางของการบวช สำหรับวันนี้.

จะเป็นพระกันให้ได้มากอย่างไร ?

การบรรยายในวันนี้ ก็ยังอยากจะพูดเกี่ยวกับการบวชต่อไปอีก แต่ว่าไม่ใช่การบวชสำหรับพระบวชใหม่ จะพูดอย่างกว้างๆ แม้พระบวชเก่าก็ต้องสนใจ หรือใช้เป็นประโยชน์ได้. จะพูดโดยหัวข้อว่า จะเป็นพระให้มากที่สุดเข้าไว้ได้อย่างไร ซึ่งพระเก่าก็มักจะลืม พระใหม่ก็ยังไม่ได้เคยฟังบางส่วนของที่ควรจะได้ฟัง สำหรับเรื่องที่จะไปหาอ่านดูได้จากหนังสือนั้น ก็ไม่จำเป็นจะต้องเอามาพูดก็ได้ แต่เรื่องเบ็ดเตล็ดออกไปจากนั้น มันต้องพูด.

ต้องออกมาเสียจากฆราวาสให้มากที่สุด.

เมื่อมีหัวข้อขึ้นมาว่า จะเป็นพระกันให้ได้มากอย่างไร นี้ ก็คิดนึกเอาเองบ้างก็ได้ แต่ผมจะพูดโดยหัวข้อที่ว่าธรรมดาสามัญ ที่ไม่ค่อยจะคิดนึกกัน, แล้วบางที่ยังจะเห็นว่าไม่สำคัญด้วยซ้ำไป. โดยหลักใหญ่ๆ เราก็ต้องพูดว่า เราจะหมดจากความ

เป็นฆราวาส แล้วก็เป็นพระให้ถึงที่สุด, คือหมตจากความเป็นฆราวาสให้ไ้่มากที่สุดได้เท่าไร แล้วก็เป็นพระให้ไ้่มากที่สุดด้วย. ที่ว่าหมตจากความเป็นฆราวาสนี้ โดยส่วนใหญ่ก็มองเห็นกันได้อีก; แต่เดี๋ยวนี้เมื่อเป็นพระเข้าแล้วนี้ ยังมีข้อเบ็ดเตล็ดปลีกย่อย แต่ว่าอาจจะเอามาใช้ให้เป็นหลักปฏิบัติได้เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง. เดี๋ยวนี้อาจจะไม่กินอยู่ นุ่งห่ม พุดจา กิริยาอะไร อย่างฆราวาสแล้ว แต่มันก็ยังมิอะไรติดมา.

เป็นอยู่อย่างพระจะไม่ใช้เงิน.

เช่นว่า การเป็นอยู่ของพระอย่างนี้ ถ้าใครจะทำได้มากเท่าไร ก็จะต้องไม่มี การใช้เงิน หรือใช้ทรัพย์สินสมบัติ หรือใช้เงินนี้มากเท่านั้น. ฉะนั้น ผู้ที่จะบวชชั้วคราว ก็ควรจะสนใจให้มาก คือในระหว่างที่บวชอยู่ นี้ จะลองถือหลักในข้อที่ว่า จะไม่ใช้เงิน พยายามเป็นอยู่ให้เหมือนกับพระ. สิ่งทีจำเป็นจะต้องใช้เงินนั้น มันก็มีอยู่เหมือนกัน; แต่ว่าเรามากจะวาทไว้กว้างเกินไป เพราะไม่ได้ตั้งข้อสังเกตระมัดระวังให้มากในเรื่องนี้ ก็เลยไม่มองเห็น ในแง่ที่ว่า บางทีเราอาจจะคเสียไม่ใช้ นี้มีมาก. เดี๋ยวนี้ มีข้อขลุกลกขลุกลกขัดแย้ง, บวชใหม่ในระยะสั้น มีนั่นมีนี่ จะต้องทำ จะต้องใช้ มันก็เลยต้องใช้เงิน; แต่ถ้าเตรียมให้ดี ชั้วเวลาที่เหลือนี้ ลองอธิษฐานการไม่ใช้เงิน หรือว่าใช้ก็ให้มันถึงขนาดที่เรียกว่า เรื่องเป็นเรื่องตาย นี้เพราะว่าฆราวาสต้องใช้เงินนั้นนี่, มาเป็นพระเข้าก็เลยตรงกันข้าม พยายามจะมีชีวิตที่ไม่ต้องใช้เงิน.

ไปคตินึกให้มาก ไปพยายามให้มาก มันจะลดลงไ้่มาก, คิดไปถึงครั้งพุทธกาลเลย ไม่รู้จักเงิน, แล้วนักบวชที่แท้ของเขาก็ไม่รู้เรื่องนี้ เพราะไม่ใช่พระขอทาน. เดี๋ยวนี้อาจยังมีมากในอินเดีย พระนักบวชที่เขาไม่ใช้เงิน, ไม่มีเงินและไม่ใช้เงินจริง ๆ ไม่ใช่กับบวชในพุทธศาสนา. ภิกษุไทยเราไปในอินเดีย ก็ไปใช้เงิน ยังใช้เงินเป็นเบือ, ดูเหมือนประเทศไทยจะรวยกว่าประเทศไหน ๆ ในบรรดาทีไปอยู่กัน

อินเดีย. แต่ว่า พระที่แท้จริงแต่เดิมของเขานั้น จะไม่รู้จักเงิน จะไม่ใช้เงิน, มัน เป็นศีล เป็นระเบียบ เป็นวินัย เป็นธรรมเนียม.

ถ้าภิกษุในพุทธศาสนาแล้ว ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล แล้วก็เรื่อยมาจนถึง สมัยที่มันยังไม่เจริญ ก็ยังไม่มีการใช้เงิน, และก็ไม่มีเงินจะใช้ด้วย มันประกอบกัน, ทุกอย่างทำได้โดยไม่ต้องใช้เงิน. การเล่าเรียนบอกกันด้วยปาก เมื่อเอาจริงมันก็มีความรู้ เหมือนกัน แม้จะต้องมีขีตมิเขียนมีอ่าน ก็ใช้เวลากลางวัน, กลางคืนไม่มีตะเกียง เป็น อย่างนี้ ลองอยู่อย่างนั้นดูบ้าง. ผมเคยเป็นปี ๆ มาแล้ว ก็ว่าลองอยู่อย่างให้มันเป็นพระ ในความหมายที่ถูกต้องให้มากที่สุด.

เมื่อพูดถึง ตะเกียงที่จะเรียนหนังสือนี้ พระเณรเดี๋ยวนี้เห็นว่าจำเป็น ที่สุด, ต้องมีเงินซื้อน้ำมัน ซื้อตะเกียง. พระสมัยอยู่บ้นนายอาจารย์ ของรุ่นผมนี้ก็ยังมี ท่านเล่าให้ฟัง เรียนหนังสือด้วยกองขยะ ก็กวาดใบไม้มารวมๆ ไว้ตั้งแต่กลางวัน พอ กลางคืนก็จุดกองขยะ แล้วเรียนหนังสือที่ตรงนั้น เป่าวูปแล้วก็อ่านเสียทีหนึ่ง แล้วก็นั่ง คิดนั่งนึกนั่งท่อง เป่าวูปให้ไฟลุกทีหนึ่ง ก็รีบคุเสียทีหนึ่ง. นี่ก็เป็นของธรรมดา เพราะ เงินไม่มีจะใช้, หรือไม่อยากจะใช้เงิน หรือว่ามันหลังขึ้นมาอย่างไรก็ตามใจ มันก็มีความ เป็นพระมาก ไม่ต้องสงสัยไปคิดดูเถอะ ยิ่งใช้เงินน้อยเท่าไร ยิ่งเป็นพระมากเท่านั้น, ยิ่งไม่ใช้เงินเลยก็ยิ่งเป็นพระถึงที่สุดในค่านี้นี้. ลองไปปรับปรุงขยับขยายดู ช่วงเวลาที่ เหลืออยู่ที่จะทำได้ มันจะได้ชิมดูรสทุกอย่างทุกประการ เพราะเมื่อเราไม่บวชเราก็ใช้เงิน กันอย่างว่ามันเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกทุกอย่าง พอบวชเข้ามาเราจะไม่ใช้ มันก็หาทาง ออกได้.

นึกตัวอย่างอย่างนี้ ก็ไปหาหลักเกณฑ์สรุปเอาเองว่า มันจะทำได้อย่างไร สักก็อย่าง. อธิษฐานว่าจะไม่ใช้เงิน, ยิ่งไม่ใช้เงินยิ่งเป็นพระมาก, เมื่อไม่ใช้ก็หมายความว่าไม่ต้องมี เป็นผู้สละแล้ว ออกบวชแล้ว ก็ไม่มี ทำอย่างนี้มันต้องทำถึงความ

หมายของมันด้วยจิตใจจริง ๆ แล้วก็รู้สึกอย่างไร, รู้สึกสบายหรือรู้สึกอย่างไร, เราอ่อนแอนั้นก็เพราะมีเงินใช้.

ไม้ใช้ของอย่างขรราวาส.

ที่นี้ ข้อถัดไปก็อยากจะพูดว่า ไม่มีหรือไม้ใช้ของอย่าง ขรราวาส แล้ว ก็จะมีหรือใช้ของแบบอนาคาริก คือแบบนักรบวช เช่นเดียวกับเราใช้เครื่องนุ่งห่ม จีวรแบบนี้ บาตรจีวรแบบนี้. ที่นี้ของอื่น ๆ มันก็จะต้องมีหลักอยู่อย่างเดียวกัน ของที่มันสวย ของที่มันแพง ของที่มันทรู ต้องไม่มี, ยิ่งไม่มีเท่าไรก็ยิ่งเป็นพระมากเท่านั้น. ฉะนั้นขอให้ลองดู ไม่ได้หมายความว่า จะทำได้ตลอดชีวิต แต่ผมก็เคยลองเป็นระยะยาว รู้สึกว่ามันดีกว่ามาก มันสบายกว่ากันมาก เกือบจะไม่ต้องมีอะไร. ถ้าเป็นอยู่อย่างพระจริง ๆ เกือบจะไม่ต้องมีอะไร.

มีดินสอปากกาสำหรับเขียนหนังสือ นี่มันก็ยังมากแล้ว, ยังมีไฟฉาย มีอะไรนี้ มันก็ยิ่งมากขึ้นไปอีก, สิ่งเหล่านี้มันก็ไม่เคยมีสำหรับพระ หรือนักรบวชแต่กาลก่อน. เต็มวันก็ยกเว้นหรือว่าผ่อนผันให้ตามสมควร แล้วก็คอยให้มันกิน ความจำเป็น และอย่าเข้าข้างตัว, ไม่จำเป็นมันก็ต้องไม่จำเป็นจริง ๆ เต็มวันก็แก้ตัวให้ตัวเอง หลักการเหล่านี้มันก็สูญเสียไป.

ของที่ไม่ใช้ ไม่ต้องมีไม่ต้องใช้โดยแน่นอน ยังมีอีกเยอะที่ใช้กันอยู่เดี๋ยวนี้, ก็ลองหันไปใช้อย่างครั้งพุทธกาลดูบ้าง. เช่นเครื่องชำระฟันอย่างนี้ ก็ไม่ต้องมีแปรงสีฟันหรือยาสีฟัน, ครั้นพุทธกาลเขาใช้อะไร ใช้เคียวกิ่งไม้สดเล็ก ๆ ชนิดที่จะเอามาใช้เคียวได้ แทบทุกชนิดใช้ได้; แล้วพูดถึงประโยชน์มันมีมากมาย คือได้รู้เรื่องในวินัยที่เกี่ยวกับไม้สีฟัน ได้รู้ของจริงเกี่ยวกับไม้สีฟันของพระ, แล้วยังจะรู้ประโยชน์อันสูงส่งอันแท้จริงของมันด้วย. คนที่เล่าเรียนมาอาจจะไม่เชื่อ ไม้ถูฟันอย่างครั้งพุทธกาลนี้

จะเป็นพระกันให้ได้มากอย่างไร ?

๕๘

ไปอ่านคุณวินัย เรื่องราวในวินัย เขาพรรณนาอานิสงส์ไว้ หลายอย่างหลายประการ เช่น ฟันทน, เช่น ย่อยอาหารดี, เช่น ขับเสลดดี มีหลายอย่าง, ผมก็จำไม่ค่อยได้ แต่รู้สึกว่ามันจริงทั้งนั้นเลย.

เดี๋ยวนี้ก่อนเดี๋ยวยังใช้กันอยู่ทั่วไป แม้แต่ชาวบ้านก็ใช้วิธีการชำระฟันอย่าง พระครั้งพุทธกาล; ไม้เท้าๆ คินสอไม้สัด ตัดยาวสักคืบหนึ่ง แล้วเคียวเข้ามาให้ยุ่ยเป็น ขน, ถูฟันไปพลางก็ยวให้ยุ่ยต่อไปอีก, ไม้ที่ดีที่สุด เช่น ไม้สะเดา ไม้ข่อย, ไม้ข่อยดีที่สุด เท่าที่ลองมาแล้ว ฟันก็ขาว ขาวใสเหมือนกับฟันแมว, ไปลองดูซิ ถ้าใช้ไม้ข่อยก็ยวอยู่ เป็นประจำ ฟันจะขาวใสเหมือนกับฟันแมว. นี่เราใช้ยาถูฟันหอมๆ ใช้แปรงอย่างนั้น อย่างนี้ จนกระทั่งใช้แปรงไฟฟ้า, เดียวนี้มีคนซื้อมาให้ผมเหมือนกัน นึกแล้วก็น่าหัว, หัวก็ไม่รู้จะหัวกับใคร เขาจะโกรธเอา. เอาละ, อย่าคิดอะไรมาก คิดว่าลองมันให้รู้เรื่อง ต่างๆ ที่มันเป็นเรื่องในพระบาลี ว่าเป็นพระกันอย่างไร.

นี่เวลาอ่านกิจวัตร วัตรต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้นี้ สังเกตให้มาก จับใจความให้ได้ ไปพิจารณาตนเองว่า สิ่งใดควรจะตัดออกไปได้. สมัยปู่ตายายนั้นก็ยังไม่ มีอะไรมาก คือยังคงคล้ายครั้งพุทธกาลอยู่มาก มีการใช้ของอย่างอนาคาริกใช้ เดียวนี้เรามัน เคยชินมาตั้งแต่เด็ก อย่างสบู่ถูตัวนี่ต้องมี ไม่มีมันระคายรำคาญ มันก็จริง; แต่ก็ ใช้อย่างที่มันพอแก้ปัญหา ไม่ต้องให้มันหอมหรือให้มันเป็นอะไรมากนัก.

ในบาลีเขามีพูดถึงว่า ในโรงอาบน้ำของวัดนั้น มีกองไฟติดไว้ด้วย แล้วก็ มี รางที่เขาใส่ของหมักชนิดหนึ่ง เป็นดินเป็นขี้เถ่าอะไรเหล่านี้ แล้วจะมีไม้ยาอะไรบ้างก็ไม่ทราบ มันหมักไว้เป็นของและๆ สำหรับเอามาถูตัว ถูๆ ทั่วให้ทั่ว แล้วก็ล้างน้ำเหมือนกับเราใช้สบู่, มันก็มีผลเหมือนกัน. ผมเคยลองแล้วมันมีผล คินนั้นมันเข้าไปในรูขน. ขี้เถ่ามันก็มีผลอย่างเดียวกับสบู่, มันเป็นธาตุอย่างเดียวกับสบู่ ต่างนี้ แล้วเขายังมียางไม้ อะโรบางชนิด เอามาไล่ๆ ๆ เหมือนกับไล่โคลน เหมือนกับเอาโคลนมาทาทั่ว แล้วไป

ล้างน้ำให้สะอาด อาบน้ำ. โฟนนั้นมีไว้สำหรับย่าง รมให้แห้งออก เมื่อต้องการให้แห้งออก, แล้วจึงมาอาบน้ำวิธีอย่างว่า ถ้าอยากรู้อะไร ก็ลองเอาดินเหนียวในลำธารดูเข้าดู เอาดินเหนียวมาไล่ตัวดูๆๆ เข้าพอทั่วดี รอนิดหน่อย แล้วไปล้างน้ำ, มันก็มีผล มีผลเหมือนที่ว่าเราไม่มีสบู่อะไรใช้ แล้วมันแก้ปัญหาก็อย่างนั้น, มันช่วยคุชหรือซัฟเอาเหงื่อหรือน้ำมันในเหงื่อออกไปได้มาก ผิดกันมากกับที่ว่าไม่ทำอย่างนี้, ถ้าล้างน้ำเหงื่อมันไม่ถูกทำให้หลุดออกจากผิวหนังง่ายนัก; ถ้าใช้ดินเหนียวช่วยดินโคลนช่วย แล้วมันออกไปได้เกือบหมด.

นี่ลองไปนึกอย่างนี้ดูบ้าง ที่เรารู้สึกว่าจำเป็น เช่น สบู่ตัว ยาถูกฟัน ถ่านไฟฉาย อะไรอย่างนี้ ไปแก้ไขเสียให้มันเป็นพระมากขึ้น ก็อาจจะเว้นเลยหรือไม่เว้นเลยสุดเท่านั้น, ผมไม่ได้บอกอย่างนั้น แต่แก้ไขให้เป็นพระมากขึ้น.

นี่ยารักษาโรคในบาลีนันมี มูตร คุช เถา ดิน อุจจาระ บัสสาวะ, ขี้เถา และดิน อุจจาระ บัสสาวะนี้ก็เกี่ยวกับของสัตว์มากกว่าของคน เช่นวัวเป็นต้น, ขี้เถาแล้วก็ดินธรรมดา เป็นของไม่ต้องประเคน. ท้องอืดกินดินบางชนิดเข้าไป มันหาย, กินถ่านไฟเข้าไป มันหาย ก็อยู่ในพวกขี้เถา. บัสสาวะนี้คนสมัยนี้คงไม่เชื่อมันเป็นของที่ออกมาจากสัตว์หรือคนก็ตาม มันระงับความร้อน, กินเข้าไปแล้วมันระงับความร้อน. คนเป็นไข้ก็กินน้ำบัสสาวะเข้าไประงับความร้อนได้, พวกที่นิยมเป็นยาเสีย ก็เอาบัสสาวะเหมือนกันหมักเข้า ทำอย่างไรก็ไม่ทราบ มันทำให้เสียก็ ทำให้เส้นเสียในคอมันดี. น้ำบัสสาวะเขาผสมกับยาสมุนไพร แล้วผึ้งแดดไว้หลายๆ วันมันกลายเป็นสิ่งที่ไม่น่าเกลียด กลิ่นไม่เหม็นอะไรไม่น่าเกลียดกินได้, นี้ธรรมชาติ. เดี่ยวนี้ก็มองข้ามไปหมดแล้ว แต่มันอาจจะดีที่สุด พอเหมาะที่สุดสำหรับความเป็นพระ, ก็ยังใช้กันอยู่มาก ที่เขาอยากจะใช้ หรืออยากจะเป็นอยู่ให้ตรงกับครั้งพุทธกาล ยังมีอยู่อีกมาก. พระตามป่าตามถ้ำตามอะไร ไม่อยากจะใช้ยาสมัยใหม่. นี้เรียกว่าเครื่องใช้ไม้สอย กระทั่งหยูกยา ก็ให้เป็นคล้ายครั้งพุทธกาล.

อย่าง จีวรนี้มันดีมากเกินไป ครั่งพุทธรกกาลเขาใช้จีวรที่ทำด้วยผ้าที่ทำด้วยมือ มันหนาแล้วมันหยาบแล้วมันหนัก แล้วมันดูเนื้อเพราะมันหยาบเส้นมันหยาบมันแข็ง, จะได้ใช้ผ้าอย่างปัจจุบันนี้สักที คุณจะเป็นของวิเศษประเสริฐ เป็นอติเรกอย่างยิ่ง พระทั้งหลายจะใช้ผ้าผ้ายที่ทำด้วยมือตามธรรมชาติ ที่ชาวบ้านเขาทำกันอยู่ เส้นหนาหนาแล้วก็คม. *อาจารย์ของผมเคยใช้* บางเวลาท่านก็เล่าให้ฟัง พี่สาวทำให้ พอห่มจีวรเสร็จแล้ว เอาสังฆาฏิมาพาดเข้าตามธรรมทานี้ เสมอหูพอดที่ท่านบอก นั่นแหละเขาใช้ อย่างนั้น มันทั้งหนัก ทั้งรำคาญ ทั้งหลาย ๆ อย่าง. เขาก็อยู่กันมาได้ ทำกันได้, มีความอดทนมีอะไรมาก ตรงกับครั่งพุทธรกกาล. พระพุทธรเจ้าท่านมีจีวรพิเศษ คือทำคิหน้อยเนื้อมันบางหน้อย, มีว่าคราวหนึ่งให้ประทานไปแก่พระมหากัสสป ในฐานะที่โปรดปรานอะไรขึ้นมา ว่าสันโดษดีหรืออะไรดี.

นี่สรุปแล้วว่า จะเป็นพระได้มากที่สุดได้อย่างไรในข้อนี้ ก็ใช้ของที่มีมันตรงตามแบบของบรรพชิต ของนักบวช, อย่างน้อยก็เพื่อรู้เรื่อง อย่างดีก็ให้รู้ผลอันแท้จริงของมันว่า มันทำให้จิตใจของผู้นั้นเป็นอย่างไร, จะรู้ความเป็นพระกันได้อย่างไร ๆ ก็ตอนนี้; ถ้าไม่ลองมันก็ไม่รู้ ว่าจิตใจของความเป็นพระ มันจะมีอดทนสันโดษ มกน้อย บังคับอะไรได้อย่างไร.

อย่าเห็นแก่ความสุขอย่างฆราวาส.

ข้อต่อไปก็อยากจะพูดเรื่อง อย่าเห็นแก่ความสุข เพราะฆราวาสเราตามสบายตามใจ ตามสบาย จึงเคยชินเป็นนิสัย จะเอาความสุขเข้าไปไม่ว่าอะไร : จะนอนที่นอนหรือหมอนหรืออะไร เราก็ต้องการความสุข แม้แต่เรื่องนอน ที่ที่จะนอน และเวลาที่นอน แล้วก็นอนให้มากเข้าไป, แสวงหาความสุขจากการกิน การบริโภคน การนอนให้มากเข้าไป. ที่นี้ถ้าอยากจะเป็นพระ แล้วก็ต้องลดลงให้น้อยเข้าไป, ยิ่งน้อยเท่าไรก็ยิ่งเป็นพระมากเท่านั้น. *มีบาลีพระพุทธภาษิตขอร้องให้ใช้หมอนไม้ ใช้ท่อนไม้*

แทนหมอน *เพื่อว่าจะเป็นผู้ไม่เห็นแก่การนอน* เห็นความสุขจากการนอนหรือนอนมาก. นี่เป็นตัวอย่าง เรื่องอื่นก็เหมือนกัน เอาที่ความหมายว่า หมอนไม้ นั้นมันแข็งกระด้าง มันก็นอนมากเกินจำเป็นไม่ได้. ที่นี้เรื่องเสื่อก็เหมือนกันแหละ ให้มันไปในรูปนั้น ให้มีความหมายอย่างนั้น เพื่อไม่แสวงหาความสุขจากการกินหรือการนอน, นอนเท่าที่จำเป็น. สำหรับนักบวชมีบัญญัติแต่งตั้งกันไว้ก่อนพุทธกาล, *ครั้งพุทธกาล* ที่เรียกว่า *สีหไสยา* นอนในท่าบังคับตัวเอง นอนตะแคงข้างขวา อย่างพระพุทธรูปนอน นั้นแหละ, พระนอนที่เขาทำตามวัดต่างๆ คือแบบนี้ แล้วก็ *นอนเพียงหนึ่งในสามของคืน* คือสี่ชั่วโมง นอนสี่ชั่วโมง ถือว่าพอดี. คนเดี๋ยวนี้จะคัดค้านว่าจะไม่พอดี จะไม่สบายก็ไปลองดู; ถ้าใจคอปรกติ แล้วอยู่อย่างพระอย่างที่ว่า ไม่อึดมาก ไม่อะโรมาก แล้วก็มีการทำจิตใจถูกต้องตามวิธีของพระ นอนสี่ชั่วโมงนี่พอดีแน่, พอดี พอสบายพอดี พอสดชื่นแข็งแรง. แต่เดี๋ยวนี้เขาวกกันอย่างอื่น พวกแพทย์พวกอะไรที่เขารู้เรื่องนี้ เขาพูดไว้เป็นอย่างอื่น ต้องนอนแปดชั่วโมงบ้าง อะไรบ้าง; ระหว่างที่เป็นพระลองดู แต่ต้องเป็นอยู่อย่างพระตลอดวัน, มีใจคอที่ปรกติ สงบราบัง ใช้อะไรน้อย คือใช้กำลังทางกายทางจิตอะไรน้อย, แล้วเมื่อจิตมันไม่ประกอบอยู่ด้วยโลภะ โทสะ โมหะ นั้นมันเป็นการพักผ่อนทางด้านลึก ด้านวิญญาณอยู่มาก, ดังนั้น การพักผ่อนทางร่างกายก็ไม่ต้องการมาก.

นี่เรียกว่าจะเป็นพระมากขึ้น; ถ้าตัดการแสวงหาความสุขจากการกิน การนอน การอะไรต่างๆ ออกไปได้เท่าไร, เรื่องสวคมนตรีภาวนา เล่าเรียนธรรมะบาลีนั้น ก็ดีไปอย่างอื่น, แต่มันจะไม่ได้ช่วยให้เป็นพระมาก เหมือนกับที่ทำอย่างที่ว่านี้. นี้ที่จะเป็นพระได้มาก ก็อยู่ที่มันละอะไรได้มาก.

ต้องเสียสละในเรื่องการเสพติด.

ข้อถัดไปมันคู่กัน คือว่า เมื่อสมัครจะถืออย่างนี้ แล้วมันก็ต้องเสียสละ เสียสละที่เราเคยเสพติด หมายถึงการปล่อยตามใจตามอารมณ์ การเล่นเกมการหัวการอะไรต่างๆ

จะเป็นพระกันให้ได้มากอย่างไร ?

๑๐๓

การคลุกคลีกันเป็นหมู่ การหัวเราะ, หมายความว่า การปล่อยตามสบาย นั่นแหละคือความไม่เป็นพระ เพราะไม่ได้ควบคุม ไม่ได้บังคับ ไม่ได้สำรวจ, ก็เลยต้องเสียสละให้มันหมดเท่าที่จะเสียสละได้; ไม่ต้องพูดถึงสิ่งที่ไม่น่าดูอย่างอื่น เรื่องเสพติดร้ายแรง เรื่องบुरหรือเรื่องอะไรที่มันเสพติดแบบนี้มันร้ายยิ่งขึ้นไปอีก มันต้องไม่มีแล้ว. แต่ที่นี้แม้แต่เพียงเรื่องที่ว่า ชอบคุยกัน ชอบหัวเราะกัน ชอบคลุกคลีกันเป็นหมู่ ชอบสรวลเสเฮฮาเหล่านี้ ต้องสละ, ก็มันก็สละยาก. แต่ถ้าอยากเป็นพระให้มากต้องสละสิ่งเหล่านี้, ยิ่งในพุทธศาสนานี้ ยิ่งต้องการอย่างนี้มาก จะไม่มีเสียงสรวลเสเฮฮาหัวเราะลั่น ได้ยินแต่ไกล. ไปกินหารายละเอียดเขาเอง นีบอกให้แต่ความหมาย ที่ว่ามีความหมายว่า เรื่องเล่นหัวสรวลเสเฮฮาปล่อยตามอารมณ์ มีมากเท่าไร ก็ว่าเป็นพระน้อยลงเท่านั้น, สละเสียได้เท่าไร ก็มีความเป็นพระมากขึ้นเท่านั้น, สรวลเสเฮฮาตามสบายใจ เป็นเรื่องของฆราวาส พอเป็นพระมันก็เลยตรงกันข้าม.

กินอยู่ต่ำที่สุด แต่มีการกระทำสูงที่สุด.

นี่ถัดไปอีก ก็อยากจะสรุปเป็นหัวข้อว่า กินอยู่ให้มันต่ำที่สุด แล้วมีการประพฤติกระทำที่มันสูงที่สุด. ไม่ใช่ของฝรั่งใหม่ๆ ที่พูดกันเรื่อง *plain living high thinking* นี้ มันเป็นเรื่องที่มีอยู่ในบาลีในเรื่องราวของทางศาสนา มาตั้งแต่พัน ๆ ปีแล้ว. การกินการอยู่มันต่ำเหลือประมาณนี้, เหมือนที่เราพูดกัน สำหรับพวกเราที่นี้กินข้าวจานแฉะ อาน้ำในคู มีความหมายให้กินให้อยู่ให้มันต่ำที่สุดเท่าที่จะทำได้. ถ้ากินอยู่ต่ำมันก็ต้องมีอาหารที่มีอะไรเป็นลักษณะคบตีไป ที่นี้ กินอาหารชนิดที่เรียกว่าต่ำที่สุด คือตามที่ชาวบ้านที่ยากจนเขาจะมีให้ เราเป็นเปรตชนิดหนึ่ง กินอยู่ด้วยสิ่งที่ยื่นให้.

เรื่องในพุทธประวัติ ประเภทวรรณคดี พรรณนาตอนที่พระพุทธเจ้าออกผนวชแล้ว อาหารมื้อแรกนี้จะอาเจียนออกมา เพราะไปได้มาจากบ้านคนยากจนเข็ญใจ หรือว่า

ชาวบ้านร้านตลาด ตามที่เขาจะใส่ลงไปในบาตร. อาหารมื้อก่อนโน้นมันเป็นเรื่องในวังหลวง, เดี่ยวนี้มาเป็นคนขอทาน มันคล้ายๆ จะอาเจียนออกมา, ต้องปรับตัวเอาเอง ต้องสอนตัวเองกันมากเหมือนกัน จึงจะฉันได้. นี้ก็เปลี่ยนมาเป็นเรียกว่ากินอยู่อย่างต่ำโดยกะทันหัน ซึ่งเดี๋ยวนี้ไม่ค่อยมี เพราะว่าวัดทั้งหลายก็มีอาหารการกินไม่ค่อยผิดจากที่บ้านนัก; แต่ว่าที่นี่เราอยากให้มันผิด ให้มันง่ายเท่าที่จะง่ายได้.

อาบน้ำในคู มันมีความหมายไกลออกไป ไม่ใช่จะเพาะว่าอาบน้ำตามธรรมชาติในลำธาร คือหมายความว่ามีความที่มันต้องง่ายไปหมด ไม่ต้องมีห้องน้ำ ไม่ต้องมีอะไร, เมื่ออาบน้ำเราไปอาบที่ลำธาร เมื่อส้วมมันก็ต้องไปที่ส้วมที่ไว้ใช้ร่วมกัน, ไม่ต้องมีส้วมในห้องนอนหรือใกล้ห้องนอน. ขอนี้มันเนื่องกันหมดกับ จิตใจ อะไรสะดวกมันก็มีความประมาทมากขึ้น, ถ้าไม่สะดวกมันก็ต้องระมัดระวังมากขึ้น. ผมก็เคยนึกได้และรู้สึกได้ว่า ไม่กล้าจะฉันอะไรตอนหัวค่ำให้มันโลดโผนไปนัก เช่นมะขามบ่อมอะไรต่างๆ เพราะว่าส้วมมันอยู่ไกลมาก มันอยู่ที่มุมวัดโน้น แล้วมันไปทางป่าช้าด้วยก็เลยไม่อยากจะไปส้วมตึกๆ มันก็เป็นเหตุให้ต้องระวังเรื่องฉัน เรื่องอยู่ เรื่องท้อง เรื่องไส้ก็ตีเหมือนกัน. ดังนั้นการที่มีห้องน้ำห้องส้วมไว้ไกลๆ นั้นแหละมันช่วยให้เป็นธรรมชาติ อยู่อย่างธรรมชาติ หรือเป็นพระมากขึ้น.

เรื่องกิน เรื่องอยู่ เรื่องนุ่ง เรื่องห่ม เรื่องใช้ เรื่องสอยอะไรให้มันต่ำ ในระดับต่ำ แต่ไม่ใช่เลว; คำว่า ต่ำ ไม่ได้หมายความว่าเลว. เรื่องการกระทำทางกายทางวาจาทางใจนี้ ให้มันสูงสุดเท่าที่จะสูงได้ สำหรับความคิดความมุ่งหมายอะไรนั้น ให้มันสูงถึงนิพพาน มีความมุ่งหมายที่จะไปนิพพาน คืออยู่เหนือโลกเหนือทุกสิ่ง ที่มันน่าเกลียดน่าชัง เป็นความทุกข์ทรมาน.

พระณเรศมัยนี้กล่อมตัวกันหมดในเรื่องนี้ โดยเฉพาะในเมืองหลวง ไม่มีใครคิดจะกินอยู่อย่างต่ำ, อุตส่าห์ชวนชวายเป็นมันมีการกินอยู่อย่างสูง, แล้วการกระทำ

จะเป็นพระกันให้ได้มากอย่างไร?

นั้นก็ไม่ว่า เพียงแต่เล่าเรียนอะไรเพื่อประโยชน์ในอนาคต เพื่อเป็นอาชีพ เรียนเป็นเปรียญ ๙ ประโยคนั้น เพื่อจะออกไปรับราชการที่เดียวได้ตำแหน่งพอเลี้ยงชีวิต อย่างนั้นไม่ว่า. ฉะนั้น พระบาทที่ไม่รู้อะไร ทำเองนั้น ไม่รู้อะไรกับเขา แต่ว่า มีจิตใจสูง มีความมุ่งหมายสูง มีการกระทำสูง. ในบาลีเช่นเขื่อนว่า เทวดาไหว้พระพวกนี้ ในหนังสือภาษาบาลี ไม่ใช่ในพระไตรปิฎก ในพระไตรปิฎกก็อาจจะมี แต่นั้นหมายถึงในอรรถกถามี อะอะอะไปหมด เทวดาไม่ไหว ไม่ไหวพระที่ทรงพระไตรปิฎก, ไปไหวพระที่ไม่รู้ปริยัติ แต่มีการบังคับตัวเองสำรวมดี แสดงว่าครั้งโน้นเขาก็รู้เรื่องนั้นกัน. เขาคิดนึกเรื่องนั้นกันว่า สูงนั้นมันสูงที่เป็นเรื่องของธรรมะ มีกาย วาจา ใจ บริสุทธิ์สะอาด แล้วสูง, ไม่ใช่มีวิทยฐานะให้สอบไล่ได้มาก.

ที่เพิ่มเติมยังเชื่ออยู่เสมอว่า เมื่อออกไปเป็นฆราวาส หลีกเกณฑ์อันนี้ก็ได้ แต่ต้องกล้า กล้าพอ เป็นอยู่อย่างต่ำ มีการกระทำอย่างสูง. ที่นี้โลกมันจะฉิบหายเพราะข้อนี้ ทั้งโลกนี้มันตะกละในเรื่องความสุข เรื่องกินเรื่องอยู่อะไรนี้ จิตใจมันก็ไม่สูง; เพราะมันกินอยู่สูง จิตใจมันก็หล่นลงมาต่ำ จิตใจทรมาน เห็นแก่ตัวเอาเปรียบผู้อื่น โดยรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่ไม่เสียหายอะไร ถึงกับจะแก้ศีลธรรม แก้ไขระบบศีลธรรมกันแล้ว, นี่ศีลธรรมเสียใจจางานนี้ ไม่ต้องมีแล้วในโลกนี้. ผลของการตามใจตัวเองเรื่องเนื้อหนัง, ปัญหาทั้งโลกมันเกิดขึ้น เพราะการที่เป็นทาสของวัตถุนิยม เพราะว่ามันอยากกินอยู่สูง แล้วใจมันก็ลงต่ำมาเอง ถ้าจะกินอยู่ต่ำใจมันก็ต้องหนีไปทางสูง, เป็นเรื่องที่ธรรมชาติมันบันดาลให้เป็นไป กล้าย ๆ มันเป็นอย่างนั้นอยู่โดยธรรมชาติ. ถ้าเราพ่ายแพ้แก่รสอร่อยจิตใจมันก็ว่า, เราชนะรสอร่อยจิตใจมันก็สูง มันก็มีเท่านั้นเอง. เมื่อยังเป็นพระอยู่ ก็ยังต้องทำใหม่แต่ ก็ยังมีมาอยู่ ที่เป็นฆราวาส ฆราวาสก็ควรทำอย่างนั้นเหมือนกัน.

เดี๋ยวนี้ ไปดูซิ ที่พระไม่เฒ่าพระ เฒ่าไม่เป็นเดระ มันอยู่ที่ตรงนี้ ทั่วไปทั้งประเทศ แล้วเราก็อพยพเป็นกับเขาด้วย เพราะสิ่งต่างๆ มันผลักดันเข้ามา. ฉะนั้นใน

ชั้นแรกของการบวชนั้น พยายามต่อสู้ให้มันถึงจุดที่แท้จริงของความเป็นนักบวชนั้น เข้าไว้ แล้วจึงค่อยๆ ผ่อนมันไปโดยสติสัมปชัญญะ, ถ้าครั้งแรกไม่รู้สีกกันเสียเลยนั้น มันก็ไปใหญ่ ไปชนิดที่ไม่มีอะไรแปลกกว่าที่ไม่ได้บวช. เคียวนี้เราพูดกันในหัวข้อที่ว่า อยากจะเป็นพระให้มากที่สุดเข้าไว้ จะต้องทำอะไร ก็รีบทำเสียด้วย.

ระหว่างบวชต้องฝึกทำประโยชน์ผู้อื่นเท่ากับประโยชน์ตน.

ที่นี้ อันสุดท้ายสำหรับวันนี้ ก็อยากจะพูดอีกข้อหนึ่ง คือว่า ระหว่างบวชนั้นต้องฝึก ในลักษณะที่เรียกว่า ประโยชน์ของผู้อื่นนั่นแหละคือประโยชน์ของตัว. ให้ถือว่า ประโยชน์ของผู้อื่นนั่นแหละ คือประโยชน์ของเรา; เมื่อเป็นฆราวาส เราทำอะไรเพื่อตัวเราทั้งนั้น มันก็ชินเป็นนิสัย ตั้งแต่เกิดมาใคร ๆ ก็ทำเพื่อตัวทั้งนั้น; น้อยนักที่จะทำเพื่อผู้อื่น; ที่ทำเพื่อผู้อื่นนั้น ก็เพื่อเอากำไรกลับมาหาตัว ถึงทำเพื่อประเทศชาติ ก็ทำเพื่อตัว เพราะว่าประเทศชาติของตัว เมื่อประเทศชาติยังอยู่เราก็อยู่ อย่างนี้เป็นต้น. แล้วเนื้อแท้มันก็ไม่ได้ทำถึงขนาดนั้น เพราะมันยึดมันถือมัน ถือเกียรติถืออะไรไปมากกว่า มันก็เรื่องเป็นเพื่อตัวทั้งนั้น แม้จะพูดว่าเพื่อผู้อื่น หรือเพื่อประเทศชาติในฆราวาสเขาทำกันก็เพื่อตัวนั่นแหละ เพราะมันมีตัว, ถ้าจะให้เพื่อผู้อื่นจริงๆ มันต้องเอาตัวนี้ออกไป, ไม่มีตัวที่จะเห็นแก่ตัว หรือเพื่อตัว มันก็เป็นเพื่อผู้อื่น.

นี่เป็นพระนั้น ก็เรียกว่าสละญาติ สละทรัพย์สมบัติ สละบ้าน สละเรือน สละอะไร จนกระทั่งสละตัว เพราะหลักของพุทธศาสนาเป็นอย่างนั้น มันก็สละตัว, พยายามสละตัวทุกๆ ลมหายใจเข้าออก ที่นี้มันทำไม่ได้ ก็ทำบทเรียนให้มันง่ายลงไป ให้คิดเสียว่า เห็นแก่ตัวนี้มันเลวทราม แล้วก็เห็นไม่ได้ ก็หาอุบายให้ไม่เห็นแก่ตัว, ให้ถือว่าประโยชน์ที่เข้าไปเพื่อผู้อื่นนั้นเป็นประโยชน์ของตัว, ถ้าทำเพื่อผู้อื่นเท่าไร ความเห็นแก่ตัวมันก็ลดลงไปเท่านั้น ทำเพื่อผู้อื่นเท่าไร ก็ไม่ทำเพื่อตัวเท่านั้น.

ให้จิตใจสูงขึ้นไปกว่าธรรมดา และนี่จะทำแต่ประโยชน์ผู้อื่น อย่าให้วกเข้าไปหาตัวเหมือนที่แล้วๆ มา. นี่เป็นเรื่องใหม่ หรือชิมชุกของใหม่ ชิมชุกความเป็นนักบวช.

นักบวชที่พูดว่า เราออกบวชเพื่อบรรลุนิพพานอย่างนี้ พังตุคล้ายๆ กับว่า เพื่อตัว; แต่ถ้ามีความมุ่งหมายอย่างนั้น ไม่มีวันพบกับนิพพานดอก. แต่คำพูดมันก็พูดกันอย่างนั้น, เอาตัวรอดกันที่ อะไรกันที่ ไปนิพพาน มันพูดอย่างหลับตา. ถ้าจะไปนิพพานจริง มันต้องหมดตัว, ต้องไม่มีตัว, จะเอาตัวไหนมาเป็นของตัวหรือเพื่อตัว จะเอาตัวรอด ไม่มีตัวรอดอยู่อีก มันก็ไม่มี, มันไม่มีหลักในพุทธศาสนาอย่างนั้น. จิตรอดได้ คือจิตรอดจากความยึดมั่นถือมั่นว่าตัวนั้น, ความยึดมั่นถือมั่นนั้นมันเป็นตัว ถ้าจิตรอดไปจากความรู้สึกอันนี้ได้ นี้จิตก็หลุดพ้น, ไม่ใช่เอามาเป็นตัวกู เอามาเป็นของกูกันอีก, จิตหลุดพ้นนั้นคือมันว่างไปจากความมีตัว. หลักที่ว่า เอาประโยชน์ผู้อื่นมาแทนประโยชน์ตัว หรือเป็นประโยชน์ตัวนั้น มันจะช่วยได้มาก ตั้งแต่ต้นไปเลย ตั้งแต่แรกลงมือปฏิบัติ.

นี่ขอให้สังเกตเพียงนึกเดียว ว่าอยู่ที่บ้านเป็นฆราวาสนั้นทำเพื่อตัวทั้งนั้น, ที่นี้พอมาบวชเข้าแล้วก็ลองกลับตรงกันข้ามดู; เพื่อตัวนั้นพักไว้ที หรือเหวี่ยงไปเสียทางหนึ่งชั่วคราว, แล้วก็มานึกในลักษณะที่มันไม่เป็นตัว, มันไม่ใช่เพื่อตัว ที่นี้มันทำประโยชน์ผู้อื่นก็ได้รับ มันไม่ได้ทำเพื่อเรา ผู้อื่นก็ได้รับ แล้วมันก็ตรงกับประโยชน์ของผู้อื่นมากขึ้นๆ แล้วก็เลสของเรามันจะน้อยลงๆๆ. นี่มากลายเป็นประโยชน์ตัวที่ตรงนี้, ประโยชน์ผู้อื่นมากลายเป็นประโยชน์ตัวที่ตรงนี้. เราทำเพื่อประโยชน์ผู้อื่น แล้วก็เลสของเรามันก็น้อยลง, ถ้าใครจะทำอะไรเพื่อผู้อื่น เพื่อประเทศชาติ เพื่อสากลโลก อะไรก็ตาม ต้องทำไปในลักษณะที่ว่า ความเห็นแก่ตัวมันน้อยลง.

นี่ กวาดลานวัด บิณฑบาต กวาดวัด ในเรื่องกิจวัตรนี้ มันก็กวาดความเห็นแก่ตัวในหัวใจเรา แต่เราไปกวาดวัดให้สะอาด หรือว่าให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์

ให้วัดสะอาด ให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ แล้วเราได้รับเพียงความไม่เห็นแก่ตัว หรือเห็นแก่ตัวลตน้อยลง ลตน้อยลง, นี้เป็นอยู่อย่างนี้แหละ. ก็ว่าเจตนารมณ์ของความเป็นบรรพชิต เป็นนักบวช เป็นผู้บวช อย่างอื่นไม่สำคัญเท่า.

เรื่องเรียนบาลี เรื่องเรียนนักธรรมนั้น ก็เรียนไปเถอะ มันมีประโยชน์อย่างอื่น; แต่มันจะไม่ช่วยให้เป็นพระมากขึ้นได้ แล้วผลเอเข้ามันทำลายความเป็นพระเสียอีกก็มี. แต่มันมีประโยชน์อย่างอื่นในเมื่อเราไม่ผลเอ เช่นเราจะมีความรู้กว้างขวางลึกซึ้ง แล้วไปทำประโยชน์ผู้อื่นให้ลึกซึ้งได้เหมือนกัน; แต่มันเป็นของอันตราย, เพียงเท่านั้นมันไม่พอ. ถ้าส่วนนี้มันไม่เข้าไปช่วยกำกับไว้ด้วย อันนั้นจะเป็นอันตรายเมื่อไรก็ไม่รู้.

ฉะนั้น คุณธรรมที่เป็นพระแท้จริงต้องมีมาก แล้วเหนือกว่าการงานชนิดที่ไปเล่าไปเรียน ไปทำอย่างชนิดที่ให้เห็นแก่ตัว. เราต้องมีอย่างที่ไม่เห็นแก่ตัวเหนือเข้าไว้ มากเข้าไว้ เพื่อจะไปควบคุมชนิดที่มันจะทำให้เห็นแก่ตัว ถ้าไม่เช่นนั้นล้มละลาย; หมายถึงพระที่จะอยู่ต่อไปข้างหน้า จะอยู่ ไปถึงขนาดที่เรียกว่า ไม่มีกำหนดจะทำประโยชน์ในศาสนาอะไรนี้, แต่แล้วมันล้มละลายได้ ถ้าความเป็นพระมันน้อยลงๆ ถ้าต้องการให้มันมากขึ้น ๆ ผมคิดว่า อย่างที่ผมว่านี้จะช่วยได้.

ที่นี้ พระบวชใหม่ แล้วบวชในระยะสั้น ก็ควรจะได้ชิม ได้เข้าถึงเจตนารมณ์อันนี้หรือชีวิตแบบนี้ ได้ชิม มันต้องมีประโยชน์, จะอยู่หรือจะสึกออกไป เพราะว่ามันเคยรู้สึกของความเป็นพระที่ถูกต้องและมากเพียงพอ.

นี่คือข้อที่ว่า จะเป็นพระให้มากเข้าไว้ได้โดยวิธีใด นับตั้งแต่ต้องไม่ใช้เงิน ใช้คำสั้น ๆ ว่า ไม่ใช้เงินซึ่งเป็นปัจจัยสำหรับหล่อเลี้ยงความต้องการ, มีของ ใช้อย่างพระ, ไม่แสวงสุขจากการกินการนอน นอนให้ร่อย กินให้ร่อย อะไรให้ร่อย;

จะเป็นพระกันให้ได้มากอย่างไร ?

๑๐๘

ถ้าต้องการอย่างนั้นต้องเสียสละ ต้องยอมเสียสละความเอร็ดอร่อยเหล่านั้น, การเล่นการหัว การสนุกสนานคลุกคลี, ก็ต้องเสียสละ. ให้สมัคอยู่อย่างต่ำ หรืออย่างปอน ในทางการเป็นอยู่ การกินการอยู่. ส่วนการกระทำทางกายวาจาใจนั้น ให้มันสูงสุด แล้วถือเอาประโยชน์ผู้อื่นเป็นประโยชน์ตัว.

หลักเกณฑ์เหล่านั้นมันก็ไม่มีเขียนไว้ชัดๆ ในหนังสือตำรา แต่มันก็ถอดเอามาจากหลักเกณฑ์ในหนังสือตำราที่พูดไว้ มีความหมายแฝงอยู่ในนั้น, กลัวว่าจะมองด้วยตนเองไม่เห็น ก็เอามาพูดให้ฟัง เพื่อใครอยากจะเป็นพระให้มากที่สุดเร็วๆ จะได้เอาไปกิตติ มีทางที่จะเป็นไปได้.

๕๔
วันนักพอกันที.

จะเป็นพระกันให้ได้มากอย่างไร ? (ต่อ)

การบรรยายวันนี้ ก็อยากจะพูด เรื่อง **จะเป็นพระให้มากที่สุดเอาไว้ได้** อย่งไร? ต่อจากเมื่อครั้งที่แล้วมาอีกสักประเภทหนึ่ง ก็คือที่พูดมาแล้วแต่ครั้งก่อนนั้น เป็นประเภทที่เราออกมาเสียจากความเป็นฆราวาสให้มากที่สุด ที่นี้ก็จะได้พูดประเภทที่ว่า จะเข้าไปใกล้ไปสู่ความเป็นบรรพชิตให้มากที่สุด.

การเข้าใกล้ความเป็นบรรพชิตให้มากที่สุด.

พวกที่ออกมาจากความเป็นฆราวาสให้มากที่สุดนั้น มันก็มีใจความชัดอยู่แล้ว ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ฆราวาสเขาทำอยู่ประจำ เราเว้นให้มากที่สุดเท่าที่จะเว้นได้ ที่นี้เรื่อง ประเภทที่ว่า บรรพชิตเขาทำกันอยู่อย่างไร เราก็จะทำให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้, รวมกันเป็น ๒ ประเภท มันก็เป็นเรื่องที่ทำให้เป็นพระได้มากที่สุดเข้าไว้ จนสุดความสามารถ.

จะเป็นพระกันให้ได้มากอย่างไร? (ต่อ)

๑๑๑

เรื่องที่จะเว้นจากความเป็นฆราวาสนั้น ก็มีอย่างที่คุณมาแล้ว; ให้บทวนจับหลักได้ว่า ที่จำเป็นแก่ฆราวาสนั้น ไม่จำเป็นแก่บรรพชิต, ที่ฆราวาสเขาชอบนั้น บรรพชิตไม่จำเป็นจะต้องชอบ, เรื่องของฆราวาสมันไม่จำเป็นบ้าง เกินบ้าง ไม่สมควรบ้าง แก่บรรพชิต. นี่ก็เห็นเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมทั้งนั้น. แล้วยิ่งกว่านั้นก็คือว่า เรื่องไม่จำเป็นหรือไม่เหมาะสมเหล่านั้น มันทำให้ลำบาก, ทำให้เป็นทุกข์ ถ้าเราไม่รู้เท่า มันก็เป็นทุกข์โดยไม่จำเป็น. เคียงนี้เราอยู่ในโลกที่มันเจริญด้วยเครื่องบำรุงบำเรอมนุษย์ มักจะเขลาไปก็ได้ ว่าอะไรจำเป็น อะไรไม่จำเป็น; ฉะนั้นขอให้ตัดสินใจตัดสินมันตรงไปตรงมา ถือหลักว่า สลัดออกไปเสียได้เท่าไร ก็ยิ่งดีเท่านั้น. ผมเคยประสบปัญหาเหล่านี้ หรือว่าเคยประสบข้อเท็จจริงเหล่านี้มากเหมือนกัน, ถ้าตั้งใจจะทำให้มันดีที่สุด แล้วก็โดยไม่ต้องกลัวอะไร ก็มีเรื่องพอที่จะพูดให้ฟังได้ต่อไป.

ข้อเท็จจริงมันมีอยู่ว่า เคียงนี้เราทำอะไรมากไปกว่าหน้าที่ของบรรพชิตตามปกติอย่างในสมัยพุทธกาล มันก็มีอยู่มากอย่าง. เช่นการศึกษาเล่าเรียนทำให้ต้องมีเครื่องใช้ไม้สอย หนังสือหนังสือ ตำรับตำรา; เมื่อมีการเผยแพร่ในโลกปัจจุบันนี้ ก็ต้องมีเครื่องใช้ไม้สอย; นี่มันทำให้ยุ่ง จนบางทีก็ตัดสินใจไม่ค่อยถูก; แต่เราก็เอาความซื่อสัตย์ต่ออุดมคติ หรือต่อตัวเองเป็นหลัก ไม่จำเป็นก็อย่ามี, แล้วก็โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่บวชในเวลาอันสั้นนี้ทำได้มากกว่า เพราะว่ามันไม่มีเรื่องอะไรมากเหมือนจะอยู่นานหรือจะต้องทำอะไรหลาย ๆ อย่าง. ขอให้ไปตัดสินใจเอง ว่าเราจะขมวดความเป็นพระนี้ให้มันมากเท่าไร จะเอาให้ถึงที่สุด เพราะเราบวชในเวลาอันสั้นอยู่ในเวลาอันสั้น จะได้เข้าถึงความเป็นพระ, แล้วก็รัฐสของมันจนเอาไปใช้ให้เป็นหลักสำหรับพิจารณาพิจารณาอะไรได้.

ข้อที่นำข้อจรรยาอย่างหนึ่ง ก็คือว่า สิ่งเหล่านี้ มีเข้ามาเท่าไร มันทำให้เราเป็นพระน้อยลงไป, หรือเป็นคนนี้น้อยลงไป เป็นพระน้อยลงไป, ก็หมายความว่า

มันไปเป็นขรราวาสเสียมาก, เป็นคนน้อยลงไป ก็หมายความว่ายิ่งไปกว่านั้นอีก คือทำให้เราลืมหิว. สิ่งที่ไม่จำเป็น สิ่งที่เป็นไปเพื่ออะไรทำนองนี้ ทำให้เราเป็นพระน้อย ทำให้เป็นคนน้อย. ขรราวหนึ่งเมื่อไม่ทานเมทาน ก็ให้เห็นเตี้ยๆ คนหนุ่มเขาต้องมีนาฬิกาข้อมือกับปากกาหมึกซึม, แล้วก็มิกนอย่างเงาหัวที่สุดเลย. กระทั่งเด็กชวามา นั้นมันเป็นตัวอย่างที่ว่า ความนิยมหรือความเพ้อ หรือความลืมหิว. เรื่องของพระมันไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น คือมันละเอียดไปกว่านั้น ไม่ต้องมีนาฬิกา.

พระครั้งพุทธกาลนี้ ท่านไม่มีอย่างสมัยนี้ เช่นนาฬิกา, ไม่มีนาฬิกาทำอะไรจึงจะรู้เวลากันบ้าง เขาก็ฝึกสัญชาตญาณให้รู้. ถ้าเป็นเวลาอนนัตินั้นมันรู้ว่าได้จากความรู้สึกสบาย สดชื่น เพียงพอหรือไม่. รู้ได้ว่าเรานอนพอหรือยัง เวลาจะประมาณสักเท่าไร แล้วก็ฝึกไปๆจนมันรู้ได้ จนมันตื่นนอนได้ตรงตามเวลาที่ต้องการ. ออกมาข้างนอกก็ดูธรรมชาติ โดยเฉพาะก็คือดาว; วินัยก็มี ธรรมะก็มี อนุญาตให้ศึกษาความรู้เรื่องดาว แต่ไม่ใช่เพื่อเป็นโหร. รู้เรื่องดาวว่าดาวอะไรชื่ออะไร ในฤดูเดือนไหนมันเป็นอย่างไร พอหงนขึ้นไปบนฟ้า ก็รู้ได้ว่ามันประมาณสักกี่ทุ่มแล้ว. ฉะนั้นในคำบอกวาทสำหรับภิกษุจึงมีชื่อดาว ๒๗ ดาวอยู่ด้วย. รู้วัน เดือน ปี รู้ดาวรู้ชื่อดาวทั้งหลายแล้วก็ศึกษาจนรู้ ว่ารูปร่างนั้นเรียกดาวนี้. ฤดูไหนมันขึ้นเวลาไหนมันตกเวลาไหน มันก็ใกล้เคียงกันที่ว่าชั่วโมง ก็นาฬิกา. ถ้าไม่มีดาว ก็ต้องใช้สนนิษฐานเอาอย่างอื่น บางทีก็อาศัยเสียงสัตว์ตามธรรมชาติก็รู้เหมือนกัน. นกบางชนิดบ้าง เสียงไก่บ้าง พอเรามีนาฬิกาใช้ เราก็เลยไม่รู้เรื่องดาว. แล้วมันก็ขี้เกียจที่จะนั่งจำเรื่องดวงดาวที่มันเปลี่ยนแปลงไปแต่ละวัน ละวัน. เต็มวันเลยไม่มีความรู้เรื่องดาว ทำให้เก่งน้อยลง. ทำให้ต้องมีนาฬิกาในที่สุด. นี่เป็นตัวอย่างเรียกว่า เราละทิ้งธรรมชาติไปไกลออกไป เราก็รู้อะไรน้อยเข้า; ถ้าจะให้มันเป็นผู้ที่ไม่มียศสมบัติเครื่องใช้ไม่สอยอะไรเท่าไร ก็ต้องหันไปหาวิชาความรู้ธรรมชาติให้มันมากขึ้น, ยกตัวอย่างเพียงเรื่องที่ไม่ค่อยจำเป็น เช่นเวลานี้.

เรื่องไข้เรื่องเจ็บเรื่องต่าง ๆ ก็ยังมีแบบมีวิธีที่เฉพาะมากขึ้นไปอีก, แล้วก็โรคตายกันมาได้ จิตใจเข้มแข็ง ร่างกายเข้มแข็ง เจ็บไข้อยาก. ถ้าเป็นอยู่ตามแบบของนักบวชแท้จริงเจ็บไข้อยากที่สุด เพราะมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ เรื่องอุบัติเหตุก็มีน้อย เจ็บไข้เพราะอุบัติเหตุก็มีน้อย, เพราะมีร่างกายเข้มแข็งนี้ มันก็มีการย่อยอาหารดี มีการเจ็บไข้อยากเช่นเรื่องท้องเสียหรืออะไรอย่างนั้น เพราะจิตใจมันดี มันก็ไม่ปวดหัว มันก็ไม่มึนวิงเวียน, ไม่เป็นโรคประสาท ไม่มีความคันสูง. โรคเหล่านี้เป็นโรคใหม่ทั้งนั้น บอกแล้วก็จะไม่เชื่อ, โรคความคันสูง โรคหัวใจ โรคเบาหวาน เป็นโรคสมัยใหม่ทั้งนั้น ถ้าคนมีการเป็นอยู่อย่างใกล้ชิดธรรมชาติ ตามแบบของบรรพชิตสมัยโบราณเป็นยาก เพราะมันไม่ต้องมีเรื่องจะต้องวิตกกังวล, มันมีจิตใจสงบสุขอยู่เสมอ. เรื่องเลือดเรื่องลมเรื่องโลหิตไม่มี เป็นธรรมชาติที่ปกติ. เขาก็ไม่ค่อยต้องมีอะไรมาก ไม่ต้องมีปัญหามาก ตายก็ตายอยู่ก็อยู่, นี้ความเป็นพระมันอยู่ที่นี้. ของที่แข็งที่คนสมัยนี้กินไม่ได้ กินแล้วไม่ย่อยสมัยนั้นเขากินกันย่อย กินใบไม้ กินรากไม้ กินของที่มันแข็งย่อยไม่ได้กินย่อยได้ เพราะใจมันดี กระทั่งกินหญ้าก็ยังจะได้.

นี้เป็นหลักใหญ่ๆ ก็ว่าเว้นสิ่งไม่จำเป็น หรือสิ่งเหลือเฟือ หรือสิ่งอะไรออกไปได้โดยวิธีใดก็ลองดูบ้าง ไหนๆ ก็บวช อยากให้รู้เรื่องบวช มันก็ยิ่งไกลความเป็นฆราวาสออกมามากขึ้น ทีนี้ก็เข้ามาใกล้ความเป็นบรรพชิต ก็ไกลเข้าไปให้มันมากที่สุดอีก.

หลักการเป็นบรรพชิตให้มากขึ้น.

ความเป็นบรรพชิตมากขึ้นนี้ ก็มีเป็นหัวข้อพอสังเกตุได้ เป็นข้อๆ ไปอย่างเดียวกันอีก :-

ข้อ ๑. สำรวมในปาฏิโมกข์.

ข้อแรก ก็อยากจะระบุดังเรื่องสำรวมในสิกขาบท คือในวินัย สำรวมในปาฏิโมกข์เขาเรียกอย่างนั้น, เป็นผู้ที่ชวนชวน จะให้รู้ว่าอะไรห้าม แล้วก็อย่าทำ แม้

ว่าเราจะสามารถป้องกันได้เกือบทั้งหมด ด้วยการที่ตั้งหลักว่า จะมีเจตนาบริสุทธิ์ มีจิตใจบริสุทธิ์ มันก็จะทำให้เว้นได้ด้วยอัตโนมัติ, ไม่ล่วงด้วยอัตโนมัติมาก. แต่แล้วก็ยังควรจะศึกษาเพิ่มเติมให้รู้อีก ให้มันละเอียด เพราะเหตุว่าตามหลักของการสำรวมในปาฏิโมกข์นี้ เขามุ่งหมายจะให้เป็นผู้ถือหลัก ว่าเห็นเป็นโทษอันใหญ่หลวง, เห็นเป็นภัยเป็นอันตรายอันใหญ่หลวง แม้ในโทษที่มีประมาณน้อย.

ประโยชน์ช่วยจำไว้ด้วย เห็นเป็นภัยอันใหญ่หลวง แม้ในโทษที่มีประมาณน้อย ตัวสิกขาบทที่ถือกันว่าเล็กน้อยอะไรน้อย, เขาไม่ต้องการให้ถือว่ามันเป็นเรื่องเล็กน้อย, ให้ถือว่าเป็นเรื่องอันตรายที่ใหญ่หลวง ไม่มีอะไรเล็กน้อย, ถ้าพูดถึงความผิดหรืออาบัติแล้วไม่มีอะไรเล็กน้อย; ที่แล้วมาเรามักจะ นิคิดเดียว เล็กน้อย หรือไม่สำคัญ เรามักจะถือกันมาอย่างนั้น. เกียวนี้ต้องเปลี่ยนใหม่แล้ว ไม่มีอะไรเล็กน้อย เป็นอันตรายอย่างใหญ่โต แม้ในสิ่งที่มีประมาณน้อย; เช่นไปเด็ดใบไม้เล่นสักใบหนึ่ง นี่ก็เป็นอาบัติปาจิตตีย์ใช่ไหม? ก็ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย, จะถือว่ามีใหญ่เท่าเรื่องฆ่าคน, นี่ที่มันน้อยไปกว่านั้นอีก ก็ยังให้มันใหญ่เข้าไว้, ให้มันน่ากลัวเข้าไว้ เปลี่ยนนิสสัย ไม่มีอะไรเล็กน้อย, ไม่ดูถูกว่าเล็กน้อย ทั้งในส่วนความดีและความชั่ว. ความชั่วนี้เล็กน้อยพูดไม่ได้ จะต้องเป็นเรื่องที่น่ากลัวที่สุด ความดีนี้เล็กน้อยไม่ต้องทำก็ได้, มันจะดีอะไรไปก็ได้ ก็ต้องว่ามันใหญ่ที่สุดมันก็ต้องทำ, ความชั่วเล็กน้อยก็ต้องละ, ความดีเล็กน้อยก็ต้องทำ ให้เป็นเรื่องใหญ่ไปให้หมด, ถือหลักอย่างนี้จึงจะสำรวมที่เรียกว่า ปาฏิโมกข์ไว้ได้ มิฉะนั้นเราจะเป็นคนหยาบ เป็นคนหยาบคาย เป็นคนสะเพร่า เป็นคนประมาท. สรุปความเขาเรียกว่าเป็นคนประมาท คนประมาทคือคนตายแล้ว, นี่เป็นพุทธภาษิต.

ลองไปประมัตระวังสังเกตทำสติทิว เราจะเห็นเป็นเรื่องเล็กน้อยไปแทบทั้งนั้น ไม่สนใจ วันหนึ่งๆไม่รู้ก็เรื่องต่อกี่เรื่อง คือเราปล่อยให้มันผ่านไป โดยไม่แก้ไข ไม่ระวัง

จะเป็นพระกันให้ได้มากอย่างไร? (ต่อ)

๑๑๕

ไม่สนใจ ทำอะไรผิดไปในทางที่แสดงให้เห็นว่า ไม่มีสติ เสียสติ ต้องเป็นเรื่องใหญ่โตแล้ว; เช่นทำแก้วน้ำแตกใบหนึ่งนี้ ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยแล้ว ไม่ใช่เป็นเรื่องเท่ากับราคาถ้วยแก้ว, เป็นเรื่องความเลวของภิกษุผู้ไม่มีสติสัมปชัญญะ แม้ในเรื่องง่ายๆ เรื่องอื่นๆ ก็ถือหลักอย่างเดียวกัน, ไม่ใช่ทำแก้วของสงฆ์แตก ทำแก้วของตัวเองแตกอย่างนี้ คือเสียความเป็นบรรพชิตผู้มีสติสัมปชัญญะ; จะโดยเหตุใดก็ตาม ไม่ต้องแก้ตัวด้วย. พอลมพัดประตูหน้าต่างทำให้แก้วตกแตก ก็เพราะว่าเรามันสะเพร่า ไม่ดูว่าลมมันจะพัด, หรือถ้าเราทำไว้ไม่ดี แมวมันมาช่วยทำให้แตก. ก็ต้องโทษเรามันสะเพร่าอีก อย่าไปโทษแมว เพราะต้องการละเอียดสุขุมในลักษณะอย่างนี้ จึงจะสามารถรักษาสำรวมปาฏิโมกข์ไว้ได้ เห็นภัยแม้ในโทษที่มีประมาณน้อยอยู่ได้.

นี้ตัวสิกขาบทต่างๆ มันซัดอยู่แล้ว ไปเปิดดูเอาเองในปาฏิโมกข์ ไม่มีเรื่องแก้ตัว คือไม่ใช่รู้ปาฏิโมกข์สำหรับจะแก้ตัว. คนสมัยนี้เขาเรียนกฎหมายกันเพื่อแก้ตัว เราเป็นบรรพชิตทำอย่างนั้นไม่ได้, ฉะนั้นข้อแรกให้เราถือว่า สำรวมในพระปาฏิโมกข์ พระปาฏิโมกข์คือระเบียบวินัย ที่เป็นหลักเป็นประธาน.

ข้อ ๒. สำรวมอินทรีย์.

นี้ข้อถัดไป ก็อยากระบุถึงสำรวมอินทรีย์ คำว่า อินทรีย์ ก็หมายความถึง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๖ อย่างนี้ เรียกว่า อินทรีย์ ซึ่งแปลว่ามีความสำคัญมาก ทั้งในการที่จะให้โทษ และในการที่จะให้คุณ. ถ้าได้ยินคำว่าอินทรีย์ะ ในพุทธศาสนา ภาษาบาลีในพุทธศาสนาก็ให้เข้าใจเสียว่า มันเป็นเรื่องใหญ่. เรื่องสำคัญมาก ถ้าทำผิดให้โทษมาก, ถ้าทำถูกก็ให้คุณมาก. ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นเรื่องใหญ่ของมนุษย์ ทำถูกก็เป็นคุณมหาศาล, ทำผิดก็เป็นโทษมหาศาล. กิเลสเกิดขึ้นเพราะการไม่สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจให้ถูกต้อง เมื่อสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้ถูกต้อง ก็มีแต่ความสุข. เดียววันที่เป็นอยู่มาก ก็คือ สำรวมไว้ไม่ถูกต้อง

ไม่สำรวมบ้าง, สำรวมไม่เพียงพอบ้าง หรือว่าสำรวมผิดวิธีบ้าง เพราะไม่รู้จริง ในทางเสียหาย คนเราเกิดกิเลสเพราะว่าการสำรวมสิ่งเหล่านี้ไม่เพียงพอ.

การสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ขึ้นอยู่กับสิ่งที่เรียกว่าสติ; พอมีอะไรมากระทบตา หรือมากระทบทางหู ทางจมูก เป็นต้น ถ้าสติมาไม่ทัน หรือเขาเรียกว่า **สติไม่มี** ก็ทำไปตามอำนาจกิเลส ตามความรู้สึกฝ่ายต่ำ ซึ่งมันคอยแต่จะไหลไปทางฝ่ายต่ำ มันก็ไหลไปเองในทางฝ่ายต่ำ เพราะมันไหลไปง่าย. ของที่จะไหลไปทางต่ำ มันไหลไปง่าย, เรื่องทางวัตถุเห็นได้ง่าย การตั้งศูนย์กลางของโลกมันมีอยู่ตลอดเวลา ก็ไหลไปทางฝ่ายต่ำ เอียงลาคไปทางนั้น. **นี้ทางจิตใจก็เหมือนกัน กิเลส อาสวะ คือความเคยชินในทางฝ่ายต่ำมันมีอยู่ตลอดเวลา มันก็ปราศจากสติ การกระทบอารมณ์นั้นจะไหลไปทางฝ่ายต่ำ คือฝ่ายที่เป็นกิเลส มันก็เกิดความเสียหายขึ้น เตือนตัวเอง เตือนผู้อื่น.**

ฉะนั้น **จงหัดในข้อนี้ให้มาก** คือว่าเราจริงเราจ้งกันเลย บันทึกทำสติหรือทำตารางแสดงในวันหนึ่ง ๆ มันผลอย่างไร มันผลเท่าใด มันเข้าไปเท่าไร, สติมันมาเข้าไปเท่าไร ก็จะทำให้มันมาเร็วขึ้นแล้วไม่ผล. อีกทางหนึ่ง เราจะต้องฝึกด้วยหลักที่ว่า **จะไม่ทำความรู้สึกหรือคิดนึกหรือตัดสินใจอะไรลงไป ก่อนที่จะไม่รู้สึกตัวให้เต็มที่เสียก่อน.** อย่าทำชนิดที่ว่า เข้ามาก็ปุบก็ไปทำนองนั้น, มันต้องมีความรู้สึกสมบูรณ์ก่อน แล้วจึงจะคิด หรือจะนึก หรือจะทำ หรือจะพูด หรืออะไรออกไป. อันนี้ต้องฝึก หมายความว่าอันนี้ต้องทำให้ช้าลง ไม่ใช่ทำให้เร็วเข้า, แต่ที่ว่าสติที่จะรับการกระทบนั้นต้องเร็ว การที่รู้สึกว่ามันกระทบจะต้องมีสติอย่างไรบ้าง; แต่ครั้นมาถึงคราวที่จะทำปฏิกริยาตอบต่อสิ่งนั้น นี่ทำให้มันช้าหน่อย อย่าให้มันผลุนผลันออกไป. เราไหวตัวในเรื่องนี้ให้เร็วหมายความว่ามันเข้ามา แต่ว่าที่จะบักกลับออกไปนั้น ต้องให้มันถูกต้อง มันต้องมีช้าพอสมควร.

จะเป็นพระกันให้ได้มากอย่างไร? (ต่อ)

๑๑๗

นิทานสอนเด็กเรื่องนับสิบเสียก่อน แล้วจึงค่อยพูดหรือค่อยอะไรนั้น เป็นหลักเกณฑ์อย่างเดียวกัน. เมื่อเราถือหลักอย่างนี้ ก็สามารถจะควบคุม ตา หู จมูก ล้น ใจได้ อย่าให้มันเกิดการบรกรบร้าวไหลเข้ามาทางนั้น.

สิ่งเหล่านี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งก็เรียกว่า ทวาร, คำว่า ทวาร นั้น ก็คือ ประตู, แปลว่า ประตู. ตา หู จมูก ล้น ใจ นี้เป็นประตูไหลเข้าไหลออกของอารมณ์และความคิด, อารมณ์จากข้างนอกเข้ามา แล้วความคิดของเราออกไปข้างนอก, เป็นที่เข้าที่ออกของสิ่งเหล่านี้ จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทวาร. นี้ถ้าควบคุมประตูหรือทวารนี้ไม่ดี ก็ดูเอาเองก็แล้วกันมันจะเกิดอะไรขึ้น.

ชื่อที่ลึก ออกไปสู่ออกไป ก็มีอีกชื่อหนึ่ง เรียกว่า อายตนะ, ตา หู จมูก ล้น ใจ เรียกว่า อายตนะ, อายตนะนั้นมันเป็นสิ่งที่ทำหน้าที่กระทบ, เป็นที่สำหรับการกระทบ contact ตรงนั้นมันจะต้องมีการกระทบระหว่างของสองอย่าง, ความหมายอย่างนี้เขาเรียกว่า อายตนะ คือตานั้นเป็นที่ที่รูปข้างนอกกับความรู้สึกทางตาหรือตาข้างในนี้จะกระทบกัน ฉะนั้นตานั้นจึงเป็นอายตนะ.

สิ่งทั้ง ๖ นี้มีชื่อต่างๆ กัน แล้วแต่จะไปเพ่งถึงหน้าที่หรือว่าคุณสมบัติหรืออะไร เรียกว่าอินทรีย์ เพราะมีความสำคัญมาก, เรียกว่าทวาร เพราะมันจะเป็นที่เข้าออกของคิหรือชั้ว ของคุณหรือโทษ, เรียกว่าอายตนะ มันตรงที่จะเกิดเรื่อง มีการกระทบระหว่างอายตนะข้างนอกกับอายตนะข้างใน เกิดวิญญาณขึ้น เกิดผัสสะ เกิดเวทนา จะเกิดตัณหา จะเกิดอุปาทาน จะเกิดภพเกิดชาติ แล้วจะเกิดทุกข์; คำว่า อายตนะ มีความหมายอย่างนี้.

ความรู้เบื้องต้นอย่างนี้ พระบวชใหม่ควรจะทราบ เพื่อผลดีในการที่จะสำรวจ ตา หู จมูก ล้น ใจ; ที่จริงจะไม่รู้จักชื่อสิ่งเหล่านี้ก็ได้ ถ้าถือหลักแต่ว่าจะสำรวจมันก็ใช้ได้เหมือนกัน แต่ถ้ารู้มันก็จะดีกว่า มันจะง่ายขึ้นจะดีกว่า คนสมัยก่อน

บวชแล้วก็ไม่ได้รู้เรื่องนี้ คำเหล่านี้; แต่ก็สำรวมดีเหมือนกัน โดยมีความจริงใจ ที่นี้เราก็มีความจริงใจด้วย มีความรู้เรื่องนี้ด้วย ก็ทำได้ดีกว่าด้วย.

ที่จริง ฆราวาสก็ต้องมีการสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนี้ แต่เขาก็ไม่ค่อยพูดถึงกัน ยอมรับความเสียหาย ยอมรับอะไรระคนปนกันไป, เรื่องสนุกกับเรื่องความทุกข์นี้ระคนปนกันไป โดยเขาจะถือว่าความสนุกนี้ต้องซื้อเอาด้วยความทุกข์, นั่นมันถูกของฆราวาส ของพระใช้ไม่ได้. เตียนี่เรามาเป็นพระ ประพฤติพรหมจรรย์นี้ก็จะแก้ไขส่วนนี้ ไม่ต้องซื้อความสนุกด้วยความทุกข์, ต้องการความบริสุทธิ์ ต้องรู้ทางมาแห่งความไม่บริสุทธิ์ ก็คือพวกเหล่านี้ ทวารเหล่านี้ สำรวมไว้ได้มันก็มี ความบริสุทธิ์หรือไม่ทุกข์ ก็มีแต่ความบริสุทธิ์ ความไม่ทุกข์. ฆราวาสก็ตามใจเขา แต่ว่าเป็นบรรพชิตนี้ต้องถือหนักอย่างนี้, เรียกว่า สำรวมอินทรีย์ สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, ต่อมาจากสำรวมในปาฏิโมกข์ ก็มาถึงสำรวมอินทรีย์.

ข้อ ๓. ต้องระวัง มีหิริ โอตตปัปะ.

ที่นี้ข้อถัดไปก็อยากจะระบุว่า ได้แก่สิ่งที่เรียกหิริและโอตตปัปะ; *หิริ* คือ *ความละอาย โอตตปัปะ* คือ *ความกลัว*. ถ้าเราไม่มีความละอายไม่มีความกลัวแล้วมันสำรวมสิ่งเหล่านั้นไม่ได้; เพราะเราไม่กลัว ไม่กลัวความทุกข์, เพราะเราไม่ละอายใคร ใครจะติเตียน คือไม่ละอายความผิดความเลว เราไม่ละอาย. ขอให้ไปดูเถอะเรื่องทั้งหลายในโลกนี้ มันทำสิ่งที่ไม่ควรทำนี้ ก็เพราะไม่มีหิริ และ โอตตปัปะ คือไม่ละอาย และไม่กลัว.

เรื่องนี้เป็นรากฐานตั้งแต่เรื่องต่ำที่สุด จนไปถึงสูงที่สุด ตั้งแต่เรื่องในบ้าน ในเรือน ไม่ใช่หลักธรรมะ ธรรมเมอะอะไร, อยู่ที่นี้ อยู่ที่ ๆ ความละอายและความกลัวนี้ที่จะช่วยให้เรียบร้อยอยู่ได้ กระทั่ง มาปฏิบัติธรรมะ กระทั่ง จะไปนิพพาน นี้ก็ต้อง

อาศัยความกลัวต่อความทุกข์ ละอายยิ่งขึ้นทุกที, แล้ว ละอายแก่ใจเอง เมื่อทำผิดพลาด, มีความทุกข์เกิดขึ้น ไม่มีใครรู้ ก็ละอายแก่ตัวเองเหลือประมาณ.

เด็ก ๆ ก็ไม่ทำอะไรให้มันผิดพลาด, อย่างหกล้ม ถ้าหกล้มเขาละอาย เขากลัวเจ็บตัว นั่นแหละหมายความว่าหิริและโอตตปะปะมันตั้งต้นที่นั่น; ถ้าหกล้มมันก็ละอายเพื่อนฝูงทั้งหลาย แล้วมันก็เจ็บตัว ความหมายละอายและกลัวอยู่ที่นี้. ที่นี้ก็ขึ้นมาถึงเรื่องศีลธรรม ก็มีความละอายอย่างเดียวกัน ความกลัวอย่างเดียวกัน ขึ้นมาถึงเรื่องมีปรมาตธรรม เรื่องกิเลสอันลึกซึ้ง ก็ยังอาศัยของสองอย่างนี้. ในเรื่องศีลธรรม ถ้ามีหิริโอตตปะปะ มันทำไม่ได้ ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกามนั้นมันทำไม่ได้, เรื่อง ปรมาตธรรมที่จะปล่อยให้ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความยึดมั่นถือมั่นเกิดก็ทำไม่ได้เหมือนกัน.

จงใช้หิริ และ โอตตปะปะนี้ เป็นเครื่องช่วยสนับสนุนคือเป็นรากฐานอยู่ เป็นรากฐานที่สำคัญอยู่ ไม่สำรวจวินัยได้ ก็เพราะไม่มีหิริโอตตปะปะ, ไม่ระวัง ตาหู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ขาดหิริโอตตปะปะอยู่มาก. พอมีอันนี้ นี้ก็เรียกว่ารากฐาน มี การสำรวจได้ดีเพราะมีหิริและโอตตปะปะ; ฉะนั้นเราต้องทำให้มันตึบเข้าไว้ ความละอายและความกลัวนี้ ให้มีในทุกกรณี ให้มันตึบไว้ คืออย่าประมาท, ให้มันเหมือนกับตะแกรงที่ตามันตึบ ไม่มีอะไรมันร่วงไปได้ง่าย ๆ แล้วสิ่งต่าง ๆ จะดีขึ้นได้โดยง่าย จะทำได้ง่ายขึ้นด้วย ในการที่จะทำได้.

เดี๋ยวนี้โลกทั้ง โลกกำลังเสื่อมในขั้นนี้ เสื่อมก็เพราะเหตุอย่างเดียวกันอีก เพราะไปหลงไหลในวัตถุนิยม เอรีคอร้อยทางเนื้อทางหนัง ก็ทำให้หิริโอตตปะปะ สิ้นไป ๆ ๆ. กระทั่งเดี๋ยวนี้การเปลือยกายจะไม่มี ความหมายเป็นความเปลือยกายแล้ว, ได้ยินข่าววิทยุว่า มหาวิทยาลัยไหนต้อนรับน้องใหม่กันโดยจับนิสิตน้องใหม่ที่เป็นผู้หญิง เปลือยกาย เท็จจริงอย่างไรก็ไม่รู้. แต่วิทยุมี นี้ไปถึงขนาดนี้ เรื่องอนาจารมันก็

กลายเป็นไม่มีไป กลายเป็นไม่ใช่อาจารย์ไป มันก็เข้ามาทีละนิดๆ. การแต่งกายของสตรี, แล้วเรื่องที่เสียหายอย่างอื่น ก็พลอยตามหลังกมา กลายเป็นไม่ผิด จะยกเลิกศีลข้อกาเมสุมิจฉาจาร และข้ออื่นๆ ที่คล้ายๆ กัน นี่คือผลของการที่ว่า ไม่มีหิริและโอตตปัปะ.

เกี่ยวกับข้อนี้ ขอให้นึกถึงปัจเจกชนของเราที่ปัจเจกชนอยู่ทุกวัน : เรื่องจิวร ห่มจิวรนี้ไม่ใช่เพื่อนันเพื่อนี่เลย เพื่อจะปกปิดอวัยวะอันจะทำความละอายให้กำเริบ ทำหิริให้เสียไป; ถ้าเราไม่ห่มผ้า เพราะเราไม่ละอาย นี้เราห่มผ้าเพื่อจะป้องกันในข้อนี้ คือยังมีรู้สึกละอายอยู่ สิ่งที่ทำหิริให้กำเริบ ก็ปกปิดไว้ แล้วจึงห่มจิวรอย่างที่เราห่ม ห่มปกปิดร่างกายอย่างที่ห่ม.

ที่นี้ ผู้นำไปทำนั้นคือพวกฝรั่งเขาค่อยๆ เปิดมันเปิดมันเปิดมัน จนจะไม่ต้องปิดกันแล้วเดี๋ยวนี้, แล้วมันไม่ได้อยู่ที่ตรงนั้นดอก มันอยู่ที่จิตใจเลวลงๆ, มันไม่ได้ตรงที่ร่างกายถูกเปิด แต่มันอยู่ที่จิตใจเลวลงๆ; แต่เขาก็ว่าดี ว่าดี ว่าไม่ต้องลำบากไม่ต้องยึดถือ นั่นแหละวิญญาณของชิปปี้. พวกฝรั่งเมื่อก่อนเขาก็ปิดกายมากกว่า พวกฝ่ายตะวันออกทั้งหญิงทั้งชาย ทุกรูปภาพเก่าๆ เกินกว่า ๑๐๐ ปี ผู้หญิงเขาแต่งตัวกันอย่างไร, แล้วเดี๋ยวนี้เขาแต่งตัวกันอย่างไร, แล้วพวกตะวันออกไปตามเขา ก็เลยหมดสิ่งที่เกศดี; ฉะนั้น หิริโอตตปัปะ ก็เสียไปๆ. เรากำลังเดือดร้อน เพราะข้อนี้ เรื่องอันธพาล เรื่องเด็กหนุ่มไม่อยู่ในระเบียบวินัย มันมีมูลมาจากข้อนี้, ก็ชนิดๆ ก็ร้อยชนิด ก็มีมูลมาจากข้อนี้ เพราะมันขาดหิริและโอตตปัปะ. ที่นี้ในฐานะที่เป็น บรรพชิต จะต้องทำอย่างดีที่สุด สุดความสามารถ ไม่อย่างนั้นไม่เป็นพระ.

นี่อย่าทำเล่นไป. คำสองคำนี้ว่าหิริโอตตปัปะ เมื่อเด็กๆ แม่บอกให้สวดทุกคืน, เราเด็กๆ จะต้องสวดมนต์ว่า *หิริโอตตปัปะสมปยุนา สุกุทธมมสมาหิตา สนโตสปปุริสา โลก เทวธมฺมาติ วุจฺจเร* ที่แรกก็ไม่ว่าอะไร ก็สวดไปอย่างนั้น. เดี่ยวนี้

จะเป็นพระกันให้ได้มากอย่างไร ? (ต่อ)

๑๒๑

ก็ยังจำได้ว่ามันสวดไปทั้ง ๆ ที่ไม่รู้ว่าจะไร แล้วบอกว่าหิริโศทตฺตปฺปะนี้เป็นทวารธรรม เป็นธรรมะสูงสุด ถ้าเด็ก ๆ เข้าใจกันอย่างนี้แล้ว ถือกันมาอย่างนี้ก็ดีนะ. *หิริโศทตฺตปฺปะสมฺปนฺนา* — *สมบูรณ์ด้วยหิริและโศทตฺตปฺปะ* *สุกฺกธมฺมสมฺมาหิตา* — ถึงพร้อมด้วยธรรมะอันชาวสะอาต *สนฺโต* *สปปฺริสา* — เป็นสัตบุรุษ ผู้สงบรังับ, นี่เขาว่า *ทวารมฺมาติ* *วุจฺจเร* — นี่คือทวารธรรม. ถ้าโลกมีสิ่งนี้สิ่งเดียว ก็มีสันติภาพถาวร. นี่คือความหมายของคำว่าหิริและโศทตฺตปฺปะ.

ข้อ ๔. มีสติสัมปชัญญะในทุกสิ่งทุกเวลา.

นี่เรื่องที่ ๔ ก็อยากจะพูดย้ำ เรื่อง สติสัมปชัญญะ, สติสัมปชัญญะนั้น โดยหลักทั่วไป ก็ว่าสติในทุกสิ่งในทุกเวลา; สติต้องมีในทุกสิ่ง ในทุกเวลา ในทุกสถานที่ จะใช้คำไหนก็ตามใจ. แต่ที่สำคัญที่สุดก็ในเรื่องที่มันเกี่ยวข้องกับเราเป็นประจำวัน เรื่องกิน เรื่องอยู่ เรื่องนุ่งเรื่องห่ม เรื่องเจ็บเรื่องไข้ เรื่องที่มันเกี่ยวข้องกันอยู่กับเรา; ฉะนั้น ภิภขฺจิงบัจจเวกฺขณฺบัจจย ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลาน-เกสัช มีสติอยู่เสมอ.

ฉะนั้น เมื่อเราเป็นพระ จะให้เป็นพระมาก ๆ ก็ต้องมีสติมากในสิ่งที่มันมาเกี่ยวข้องกับเราโดยตรง, เอาหลักที่มันกำลังเกี่ยวข้องอยู่กับเราโดยตรง จะต้องมีสติกับมันในที่ทุกหน ทุกแห่ง ทุกเวลา ทุกเมื่อ ทุกสิ่ง ทุกเวลา แล้วก็ทุกหนทุกแห่ง เกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ต้องมีสติ. หลักเกณฑ์อย่างนี้ก็เอาไปใช้ได้ที่บ้านอีก ไม่ต้องสงสัยไม่มีปัญหาอะไร. แต่เดี๋ยวนี้ความเป็นพระนั้น ถ้าเราถือว่าเหมือนกับว่า ในระดับสูง เหมือนกับเพชรกับพลอยเหมือนกับทองคำอย่างนั้น ไม่อยากให้มันเศร้าหมอง, ให้ถนอมความมีค่าของพระ เหมือนกับถนอมเพชร พลอย ทองชมกุนฐ ใช้คำอย่างนี้ทองชั้นดีที่สุด. นี่เราเป็นพระจะถนอมความเป็นพระในลักษณะอย่างนั้น ก็โดยอาศัย สติสัมปชัญญะ.

สติ ความระลึก, สัมปชัญญะ ความรู้ตัว เขียนอยู่ในนวกวาทไปอ่านดู. ระลึกได้ นี้ มันต้องคงอยู่ ถ้าไม่อย่างนั้นมันหายไปเสียอีกได้ หรือที่ถูกต้องกว่านั้น, สัมปชัญญะ เป็นความรู้ ความรู้ที่เราเคยรู้มา มัน ถูกดึงมาใช้ได้ด้วยอำนาจของสติ แล้วถ้ามันแยกกันอยู่ มันก็ไม่สำเร็จประโยชน์เลย. แต่ในกรณีทั่วไป คำว่า สติ ก็รวมสัมปชัญญะไว้ด้วยเสร็จ ฉะนั้น จึงไม่ค่อยพูดคำหลัง พูดแต่คำหน้า คำว่าสติก็พอเมื่อพูดว่าสติแล้วขอให้ถือว่ามันสัมปชัญญะรวมอยู่ในนั้นด้วย; ถ้าจะพูดให้เต็มคำ ก็ว่าสติสัมปชัญญะ, ถ้าพูดย่อก็ว่าสติ. สติคือความรู้ ที่วิ่งมาทันทั่วทั้งที่ในเรื่องที่มันเกิดขึ้นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ฉะนั้นเราจะต้องมีสติอยู่ตลอดเวลา เพราะคนเรามันมีเรื่องอยู่ตลอดเวลาดีกว่าได้ เรื่องป้องกัน เรื่องรักษา เรื่องต่อสู้ มันมีตลอดเวลา ฉะนั้น จึงมีพระพุทธรูปปางสมาธิ หรือธรรมปางสมาธิ หรืออะไรปางสมาธิ ตรงกันหมดว่า สตินี้ ต้องใช้ ก็ต้องมี และต้องใช้ในที่ทั้งปวงในทุกกรณี.

ไปทดสอบดู ถึงความที่เรามันมีสติมาบ้าง สัมปชัญญะไม่พอบ้าง; นี้ ต้องเสียใจทีหลัง เพราะเหตุนี้ ไม่ใช่จะไม่รู้ แต่ว่าความรู้มันมาไม่ทันเพราะไม่มีสติ เหมือนกับไม่รู้, ความรู้ที่มันนึกไม่ได้ มันก็เหมือนกับไม่รู้, นี่คือโทษที่มันขาดสติ. พูดกันแต่หัวข้อก็พอจะได้ เพราะว่าเราพูดหลายๆเรื่อง, พูดแต่แก้ความ รายละเอียดไปหาอ่านได้จากหนังสืออื่นข้างหน้า.

ข้อ ๕. ขันติ เป็นกำลังของผู้สำรวม.

นี้ข้อถัดไป เรียกว่า ขันติ ขันติแปลว่าความอดทน มีความหมายสำคัญว่า ขันติ พลวั ยตินิ — ขันตินั้นแหละเป็นกำลังของผู้สำรวม คือทำเป็นพรตในการสำรวม.

ตรงนี้อาจจะเล่าหนักหน่อยถึงคำ ยติ ยตินิ ก็ ของยติทั้งหลาย ยติ เตี่ยวน เราไม่ค่อยได้ยินแล้ว. คำว่ายติไปมีแต่ในหนังสือเก่าๆ หรือว่าคำที่มันเป็นระเบียบเกิน

ไป มันเป็นภาษาอินเดียใต้ ใช้อยู่ในอินเดียใต้ เรียกนักบวชทั้งหลายว่า ยตี ยติ ยติ กริยา รากศัพท์มันแปลว่า ผู้สำรวจ ระวัง. เตียนเห็นใช้อยู่ในสัญญาบัตรตราตั้งมีบ่อย เรียกว่า ยติคณิสสร. อย่างชื่อผมนี้ก็มี : ราชยกวี สมานินทรีย์ คณาธิปัตต์ โมกขพลวัฑฒนสุนทร ยติคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี. คำว่า ยติคณิสสร นั่นคือหัวหน้า, หัวหน้าของยติ. ยติ ในที่นี้หมายถึง บรรพชิต เป็นภาษาอินเดียใต้ใช้ทั่วไป พวกพราหมณ์มาจากอินเดียได้มา สอนคนไทยเรา เลยคำๆ นี้ติดอยู่ในภาษาชั้นสูงคือภาษาสันสกฤต หรือภาษาที่เนื่องมาจาก ภาษาสันสกฤต ที่นี้บาลีมีว่า *ขนฺตี พฺลฺว ยตีนิ* — ชั้นตีความอดทน เป็นกำลังของยติ ทั้งหมด ยติคือคำๆ นี้ ว่าผู้บำเพ็ญพรต ในอินเดียเขาใช้เป็นความกลางๆ.

ผู้ที่บำเพ็ญพรตอย่างที่ว่ามาแล้วแต่ต้น เพื่อที่จะให้มีอะไรบริสุทธิ์หมดจด สะอาด ต้องมีความอดทนเป็นเบื้องต้น ถ้าไม่มีความอดทนแล้วมันล้มละลายแหละ, เขาเรียกอย่างล้อๆ ว่าชั้นแตก นี่เป็นภาษาไทยเอามาล้อ, ชั้นตีเป็นภาษาบาลี แปลว่า ความอดทน ชั้นแตกนี้หมายความว่าชั้นแตกน้ำมันแตก ตีจนแตก.

ถ้าไม่มีความอดทน ขาดความอดทน พรหมจรรย์ล้มละลาย. *อดทนต่ออะไร?* อดทนต่อสิ่งที่บีบคั้น, แล้วสิ่งที่บีบคั้นที่สุดไม่มีอะไรยิ่งกว่า การบีบคั้นของกิเลส ไปมั่วสอนกันแต่ว่า ทนหนาว ทนร้อน ทนแดด ทนร้อนทนเจ็บปวด เรื่องเด็กอมมือทั้งนั้น; เพราะเด็กๆ มันก็อดทนได้ ทนหนาว ทนร้อน เด็กก็อดทนได้ ทนแดด ทนฝน ทนอะไรต่างๆ ทนถูกเขี่ยยังทนได้ ทนเก่ง. ฉะนั้น ความอดทนที่แท้มันคือทนต่อการบีบคั้นของกิเลส นี่ทนยาก, มันบีบคั้นไปทางราคะบ้าง โทสะบ้าง โมหะบ้าง, แม้ที่สุดมันจะบีบคั้นให้ไปดูหนังดูละครมันยากที่จะทนได้.

ฉะนั้นเราต้องสมัครอดทน จะเจ็บปวดก็ต้องอดทน ทนเจ็บ ทนปวด มันจึงจะว่าทนได้เพราะมันบีบคั้นมาก, มันเหมือนกับเผา เหมือนกับจี้ด้วยไฟ มันจี้มันเผาหัวใจ. เมื่อราคะเกิดขึ้น นี้เราก็นทน ทนก็เหมือนกับเผาหัวใจ, แต่ก็ต้องทนได้

เราก็หาวิธีระบายหรือวิธีแก้ไขอย่างอื่นให้มันทนได้ก็แล้วกัน, มันเป็นเรื่องที่ต้องทนไปตั้งแต่เรื่องเล็กที่สุดไปจนถึงเรื่องใหญ่ที่สุด คือบีบคั้นของกิเลส ทนหนาวทนร้อนทนยุ่งกัศทนอะไรต่างๆ ทนได้ ทนหิวกระหายก็ทนได้.

ทนที่ยากขึ้นไปอีก ถึงขนาดกลางก็คือว่า ทนการสบประมาท, ทนต่อความบีบคั้นทางธรรมชาติ เรื่องหนาว เรื่องร้อนอย่างนี้ เรียกว่า ระดับต่ำที่สุด. นี้สูงขึ้นไปตรงกลางคือ ทนต่อการสบประมาท, แล้วสูงสุด ก็คือ ทนต่อการบีบคั้นของกิเลส แต่ถ้าว่ากันอย่างเอาเปรียบ ก็มีสวนถูก, ทั้งหมดเป็นการอดทน บีบคั้นของกิเลส ทนยุ่งกัศ ทนแดด ทนฝนนี้ก็เถอะ กิเลสต้องการให้หนีไปเสีย หนีแดดหนีฝนไปเสีย เราไม่หนีเราจะทนต่อการทำงาน นี้ก็เรียกว่าทนต่อการบีบคั้นของกิเลส. ฉะนั้นทนแดดทนฝนอยู่กลางไร่ กลางนา นี้ก็ทนต่อการบีบคั้นของกิเลสที่มันบอกว่าจะไปเสียเถอะอย่าทำเลย ที่เขายามน้ำหน้าเขาสบประมาทนี้ยากที่จะทนได้ กิเลสมันพองขึ้นมา ออกรับต่อสู้. ฉะนั้นต้องอดทนต่อการพองของกิเลส จึงทนอยู่ได้, ไม่โกรธตอบไม่ตีตอบ ไม่อะไร ไม่ลูแก่โทษะ ที่เขาสบประมาท. ที่นี้ไม่มีใครสบประมาทแล้ว อยู่ตัวคนเดียว ที่เงียบๆ เสียด้วย ก็มีการบีบคั้นของกิเลส หลายๆ ชนิด, เช่นรำคาญทำให้นอนไม่หลับ ก็ต้องต่อสู้ด้วยการอดทน ด้วยวิธี ด้วยอุบายที่ฉลาด ให้มันทนได้ให้มันผ่านไปให้ได้ จนชนะได้ในที่สุด นี่คือกำลังของผู้บำเพ็ญพรต.

เราจะเป็นพระได้มากเท่าไร ก็อยู่ที่ว่าเราอดทนได้มากหรือน้อย, ยิ่งมีภาระหน้าที่มาก ยิ่งเป็นครูบาอาจารย์ยิ่งต้องอดทนมาก, ยิ่งเป็นผู้บังคับบัญชาเขามากเท่าไร ยิ่งต้องเป็นผู้อดทนมากเท่านั้น, ไม่อย่างนั้นล้มละลายหมด ไปสังเกตดูเถอะ ไม่ใช่ว่าเป็นนายเขาแล้วจะไม่ต้องอดทน จะไปบีบคั้นเอาแก่ผู้น้อยได้, ยิ่งเป็นอาจารย์ยิ่งเป็นนายยิ่งเป็นอะไร ยิ่งจะต้องอดทน, ไม่อย่างนั้นล้มละลาย เพราะมันมีแต่คนที่จะทำให้ทนไม่ไหว, มีเรื่องยาวเรื่องรบกวนความรู้สึกอะไรต่างๆ สารพัดอย่าง ยิ่งเป็นอาจารย์ก็ยิ่งมีลูกศิษย์ที่จะทำให้เกิดกิเลสมาก, ยิ่งเป็นผู้บังคับบัญชาคนมาก ออกไปเท่าไรก็ยิ่งจะ

จะเป็นพระกันให้ได้มากอย่างไร? (ต่อ)

๑๒๕

ต้องเผชิญกับสิ่งนี้มากกว่าธรรมดา; ถ้าอกทนไม่ได้ไม่เท่าไรละหกะเมน นี้เรียกว่า
ขันติเป็นกำลังใจที่จะต่อสู้ของผู้บำเพ็ญพรตทั้งหลาย.

ข้อ ๖. การบังคับตนเอง.

อนสุทท้ายเรียกว่า การบังคับตัวเอง, มีสุภาษิตว่า ผู้บังคับตัวเองได้เป็น
ยอดมนุษย์ ทนโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ; ทนโต — ผู้บังคับตัวเองได้, เสฏฺโฐ คือ
ประเสริฐที่สุด เลิศที่สุด ยอดที่สุด, มนุสฺเสสุ — ในหมู่มนุษย์ แปลตามภาษาธรรมดา
ง่าย ๆ ว่าคนที่บังคับตัวเองได้เป็นยอดมนุษย์. นี้คุณก็ไปดู ใครบังคับตัวเองได้ก็คน?
เรื่องแรกที่สุดก็คือเรื่องโกรธ ไม่โกรธ บังคับตัวเองได้ แล้วก็ ไม่โลภ หรือว่า ไม่บ้า
กาม นี้ก็บังคับตัวเองได้; ส่วน ไม่มีโมหะ ไม่มีอวิชชานี้ยากมาก มันเป็นการบังคับ
ชนิดที่มองไม่เห็น. รวมความว่าการบังคับตัวเองนี้ก็คล้าย ๆ กันกับขันติที่แลแล้วมา มัน
แบ่งเป็น ๒ แผนกได้ : บังคับตัวเองในกรณี ที่มีบุรุษที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ มาเกี่ยวข้อง
คือผู้อื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง, แล้วอีกทีก็ บังคับตัวเองในเรื่องจิตใจภายในล้วน ๆ ไม่มี
ใครมาเกี่ยวข้อง ก็บังคับได้.

คำว่าทมะที่แท้มันแปลว่า ฝึก, ฝึกก็คือบังคับ จะมีการฝึกอะไรต้องบังคับ
สิ่งนั้น; จะฝึกจิตก็ต้องบังคับจิต, จะฝึกสุนัขหรือแมวหรืออะไรก็ต้องบังคับสุนัข มัน
ต้องบังคับด้วยอุบายอย่างใดอย่างหนึ่ง มันจึงจะฝึกไปได้อย่างนั้นอย่างนี้ อย่างโน้น.
ฉะนั้นจะฝึกจิต ต้องบังคับจิต มันเป็นเรื่องเดียวกัน ปุริสทมมสารถิ, เป็นไวพจน์ที่ใช้
เรียกพระพุทธเจ้า เป็นสารถิผู้ฝึกบุรุษไม่มีสารถิอื่นยิ่งกว่า คือท่านฝึกหรือบังคับคน
ทั้งเทวาททั้งมนุษย์สัตว์นี้ ให้ไปตามคลองของธรรมะ ไม่มีสารถิอื่นยิ่งกว่าพระพุทธเจ้า,
เป็นสารถิฝึกคน ฝึกได้เพราะท่านฝึกตัวเองเสร็จแล้ว เป็น ทนโต คือตัวเองฝึกตัวเองแล้ว
เป็นยอดคน แล้วจึงไปฝึกคนอื่นได้.

ฉะนั้น ผู้ใดมีหน้าที่ ที่จะฝึกคนอื่น บังคับคนอื่น ควบคุมคนอื่น จง
 ใจตัวเองให้ได้เสียก่อน, ควบคุมตัวเอง ฝึกตัวเองให้ได้ แล้วจึงจะฝึกคนอื่นได้,
 ชนระตัวเองได้แล้วจึงชนะคนอื่นได้ นี่เป็นหลักพุทธศาสนา, ให้ขัดเกลาตัวเอง
 ตัวเองต้องทำได้ก่อน จึงจะไปให้คนอื่นทำได้ นี่ยังเห็นได้ชัดว่า ทำได้เท่าไร ก็ยังเป็น
 พระมากเท่านั้น, ชนระตัวเองได้ ฝึกตัวเองได้ บังคับตัวเองได้เท่าไร เป็นพระ-
 มากเท่านั้น.

นี่สำรวจปฏิกิริยา สังขารอินทรีย์ มีหิริโอตตตัปปะ มีสติสัมปชัญญะ
 มีความอดกลั้นอดทน มีการบังคับตน ก็พอแล้ว, อะไรมันก็จะมารวมกันอยู่ในนี้,
 จะขยายออกไปก็ได้ จะลดลงไปอีกก็ได้. นี่พูดพอให้มันสังเกตเห็นง่ายๆ จำไว้ได้ง่ายๆ.
 เราบวชในเวลาอันสั้น พยายามเป็นพระให้มากที่สุดเข้าไว้ ในลักษณะอย่างนี้ คือ
 ประเภทแรกให้ไกลมาเสียจากความเป็นฆราวาส, แล้ว ประเภทหลังนี่คือให้ใกล้
 เข้าไปในการเป็นบรรพชิต ก็เลยได้เป็นพระมาก, มันก็ไม่มีอะไรดีกว่านี้ในการที่มา
 บวช. บวชชนิดไหนก็ตาม ชนิดชั่วคราวหรือชนิดถาวร ไม่มีอะไรดีกว่านี้ มีแต่ทำ
 ความเป็นพระให้มากที่สุดเข้าไว้ สุดความสามารถของตนให้นำคุณช่วย สำเร็จประโยชน์ด้วย
 แล้วก็นำคุณคือสวดี ใช้ประโยชน์อย่างเดียวกันก็ไม่ค่อยดีเท่าไร ต้องให้นำคุณช่วย.

เอาละ, เรื่องเป็นพระให้มากที่สุดเข้าไว้ได้อย่างไรก็พอกันที.

พระต้องปฏิบัติให้สมเป็นพระ.

เนื่องจากได้พูดถึงเรื่องสำหรับภิกษุใหม่ มาเป็นเวลาพอสมควรแล้ว ที่นี้ก็จะได้พูดถึงเรื่องของภิกษุทั่วไป คือทั้งเก่าทั้งใหม่ต่อไป ตามความมุ่งหมายของขนบธรรมเนียมประเพณี เกี่ยวกับการเข้าพรรษา ซึ่งจะต้องมีการอบรมแนะนำสั่งสอน กันไปตามเรื่อง.

เวลานี้ก็เป็นเวลาในพรรษา เข้าพรรษา ก็รู้กันอยู่แล้ว. แล้วเคยพูดซ้ำแล้วซ้ำอีกว่า เป็นเวลาที่จะต้องทำอะไรให้ดีเป็นพิเศษ อย่าให้มันเหมือนกันไปหมด นอกพรรษาในพรรษาเหมือนกันไปหมดอย่างที่เห็น ๆ กันอยู่. เช่นยังมีการไปเที่ยว มาเที่ยวที่นี้หรือไปธุระที่อื่น ไปเดินทางไกล ไปกรุงเทพฯ ไปไหนเหมือนกับไม่ใช่เป็นเวลาพรรษา ขอให้สังเกตดู, ถ้าดูในรถ เรือ ยานพาหนะอะไรนี้ รู้สึกว่ามันยังมากไป, นี้แสดงว่าไม่ค่อยจะถือบทบัญญัติที่เป็นพระพุทธประสงค์.

มีพระมาที่นี้, ผมถามว่ามาทำไม? บอกว่ามาเที่ยว. เขาไม่รู้สึกละอายหรือกระดาก, เขาตอบว่ามาเที่ยว อย่างเดียวกับนอกพรรษา. นึกอยากไปไหนก็ไป

ไปต่างจังหวัดหรือไปไหน, ไม่ค่อยได้คิดไปในการทำงานที่ว่า เราจะพยายามไม่ไปไหน จะรอ
กิจธุระต่างๆไว้ก่อน ออกพรรษาแล้วจึงจะไป, อย่างนี้เป็นต้น, นี่มันยอมแสดงถึงจิตใจ
ว่าไม่สนใจหรือไม่เคารพต่อพระพุทธประสงค์.

ต้องสนใจเคารพคำสอนของพระพุทธองค์.

ถ้าพูดว่า ไม่เคารพต่อพระพุทธประสงค์ แล้วขอให้เข้าใจเถอะมันแยแล้ว.
ผมเคยบอกหลายครั้งหลายหนว่า พระพุทธเจ้าท่านเป็นผู้ดี, ท่านทำอย่างผู้ดี, วิธีการ
ระเบียบวินัยต่างๆ ท่านวางไว้อย่างผู้ดี, ไม่ใช่สำหรับคนหน้าด้าน หรือคนเลว หรือคน
อะไรทำนองนี้. ขอให้ไปดูระเบียบวินัย คุอะไรต่างๆ, กระทั่งว่าให้ศาสนาของพระ-
องค์อยู่ขึ้นมาได้อย่างไร ก็ทำในลักษณะที่คนรักดีจะช่วยกันรักษาไว้ได้. ฉะนั้นขอ
ให้ถือว่า มันไม่ต้องมีเรื่องที่จะต้องใช้อำนาจใช้อำนาจ ใช้คำหยาบ อะไรทำนองนี้, แล้ว
ก็ไม่ว่าเรื่องวินัยหรือ เรื่องเป็นอยู่เล็กๆ น้อยๆ อะไรก็เหมือนกัน ยังมีเลวอยู่มาก,
เห็นง่าย ๆ เช่น พุคเสียงดัง, พระพุทธเจ้าท่านทรงอันวอน ขอวิงวอน ในสูตร
นับไม่ถ้วนให้เป็นผู้มีเสียงน้อย, จงชักชวนกันในการเป็นผู้มีเสียงน้อย, นี่เรามันยังพุค
เสียงดังกันอยู่, นี่มันเลวอย่างไม่รู้สีกตัว. ผมจะยอมเป็นคนเลวคนรับบาป, พระพุทธเจ้า
ท่านไม่พุคหยาบ ผมก็พุคหยาบ เพราะว่าพวกเราไม่ค่อยเอื้อเฟื้อในพระพุทธประ-
สงค์, แต่ผมพุคอะไรนี้ ก็มีได้หมายความว่า เป็นอย่างนั้นทุกองค์ทุกรูป แต่ก็ยังมีอยู่
มาก.

ในพรรษานี้ ขอร้องให้ระมัดระวัง ทั้งใจสำรวมเป็นพิเศษ อย่าโลเลเลอะ-
แหละ เหมือนที่เป็นอยู่ตลอดเวลา, สิ่งไรที่สำรวมได้ขอให้สำรวม. ที่ง่ายที่สุด เช่น ไม่พุค
เสียงดัง เป็นต้น มันโง่ มันอวดดี มันถือ ฉะนั้นจึงทำได้ โดยไม่เคารพพระพุทธ-

ประสงค์. นี่มันง่ายที่สุดละเรื่องที่ว่าไม่พูดเสียงดังนี่ ต้องถือว่าเป็นเรื่องง่ายที่สุด ที่ควร
จะทำได้ก่อน. ที่มันยังมีเรื่องอื่นๆอีกมาก ที่มันทำยากขึ้นไป, เดี่ยวนี้เรื่องที่ไม่ยาก
มันกลายเป็นเรื่องยาก ก็เพราะว่าเราไม่เอาใจใส่ ปล่อยปละละเลย มันเกิดเป็นความ
เคยชินขึ้นมา ไม่รู้สึกว่า นี่เสียหายอย่างยิ่ง, มันก็เคล็ดไปเรื่อย จนไม่มีอะไรที่รู้สึกว่า
เสียหายอย่างยิ่ง.

เราอยู่กับนี้ เหมือนกับแก๊ง นี่ใช้คำบ้าๆ บอๆ แต่ว่าเป็น แก๊ง ของคนทำดี.
ผมเห็นว่าหรือรู้สึกว่ เราอยู่กับเหมือนอย่างแก๊ง ซึ่งมีความหมายว่า : คนหลายๆ คนอยู่
รวมกัน ตั้งหน้าตั้งตาที่จะทำอะไร ที่เป็นวัตถุประสงค์หรืออุดมคติของแก๊ง, ถ้าเป็นโจร
ก็ทำอย่างโจร ถ้าเป็นบัณฑิตก็ต้องทำอย่างบัณฑิต. ใช้คำว่าแก๊งนั้น มุ่งหมายจะให้ถือ
เอาความหมายที่ว่า เราทำอย่างเงียบๆ ไม่อวด ไม่แสดง ไม่โฆษณาอะไร, ซุ่มทำอย่าง
เงียบๆ เหมือนแก๊งโจร พระพุทธเจ้าท่านก็ต้องประสงค์อย่างนั้น, ไม่ให้ไปแสดงตัวแบบ
โฆษณา ก็มีอยู่ข้อหนึ่งว่า : “ยินดีในที่สุดหรือไม่?” แต่แล้วก็มีข้อเตือนว่า *หน้าที่
ที่จะต้องทำทำแล้วหรือยัง*” ที่ท่านแสดงไว้บ่อยๆ *มีในพระบาลี ทสธัมมสูตร – บรรพจิต
ควรพิจารณาเนื่อง ๆ ๑๐ ประการ, แล้วเคารพให้มาก, เคารพคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
เท่ากับเคารพพระพุทธเจ้า, เพราะเหตุที่ว่า พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ว่า— “ธรรม
วินัย ที่แสดงแล้ว บัญญัติแล้ว จะอยู่เป็นศาสดาของพวกเธอ หลังจากที่ตถาคตล่วงลับไปแล้ว
โดยร่างกาย.”*

ถ้าเรามานึกถึงคำสั่งสอนที่ว่า ได้มีมาอย่างไร ก็เรียนมามากแล้ว, โดยเฉพาะ
ผู้ที่บวชเก่า ก็เรียนมาไม่น้อยกว่าหนึ่งปีสองปี ก็รู้ว่ามันเป็นอย่างไร. แต่แล้ว คำสั่งสอน
เหล่านั้น ยังไม่ได้รับการเคารพมากอย่างเพียงพอกัน มันก็เลยเหมือนกับไม่มี
พระพุทธเจ้า. ก็กลายเป็นเรื่องอะไร, ลองกิดู, เราบวชแสดงอาการอย่างเป็นพระ
ปฏิญญายืนยันตัวว่าเป็นพระ แต่แล้วก็ไม่มีเจตนา ไม่มีจิตใจโดยแท้จริง ที่จะเคารพ

พระพุทธเจ้า, ไปมีใจเคารพภักดีเคารพความสบายความตามใจตัว นี่มันก็มีผลอย่างร้ายเกิดขึ้น คือ แทนที่จะเป็นแก่งพระ มันก็กลายเป็นแก่งโจร.

เป็นแก่งโจร โดยสูตร ๆ หนึ่งว่า : รั้งบัจจัย ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ เกสัช ของทายกเหล่าใดมาบริโภคน จักเป็นไปเพื่อประโยชน์กำไรเกื้อกูลแก่ทายกทายิกาทั้งหลายเหล่านั้น. ทีนี้ เราไม่ได้ทำตัวให้เป็นอย่างนั้น มันก็เลยเป็นเรื่องที่มีคำเรียกว่า โภทญญ คือ ผู้หลอกลวง บริโภคบัจจัยของชาวบ้านของประชาชน, แล้วก็ไม่ได้ทำตามความมุ่งหมาย หรือว่าสถาบันที่ตั้งขึ้นไว้ในทางจิตใจ เป็นที่รู้จักกันว่าพระจะต้องทำอะไร ชาวบ้านจะทำอย่างไร. ข้อตกลงอันนี้เป็นสถาบัน โดยไม่ต้องมีใครบังคับ, ไม่ต้องมีกฎหมายบังคับ แต่ว่ามีธรรมะ มีวินัยบังคับ หรือว่าแสดงไว้อย่างเด็ดขาด. ฉะนั้น ทุกวัน ๆ จะต้องทำให้เป็นผลเป็นกำไร แก่ทายกทายิกาคือผู้เป็นเจ้าของบัจจัย ๔, เพราะฉะนั้น ในเวลาที่เป็นฤดูกาลเข้าพรรษา ขอให้ทดสอบตัวเองดู ว่าได้ทำอะไรคุ้มค่า หรือว่าเป็นผลเป็นกำไรเกินค่า แก่บุคคลผู้ถวายจตุบัจจัย.

การเรียนปริยัติ อย่าให้กลายเป็นงูพิษ.

ผมเคยพูดแล้ว แล้วก็พูดอีก ว่าถ้าฟังเรียนนักรธรรมเรียนบาลีนี้ไม่พอ, นอกจากจะไม่พอแล้วอาจกลายเป็นโจร เป็นแก่งโจรไปอีกเพราะเหตุนี้ก็ได้; ถ้าหากว่าเรียนนี้เรียนเพื่อตัวเอง เพื่อดีเพื่อเด่นของตัวเอง ไม่ใช่เพื่อศาสนาของพระพุทธเจ้า. การเรียนพระปริยัตินั้น มันก็กลายเป็นเพื่อตัวเองก่อน, ก็เพื่อเป็นเครื่องมือเพื่อทำประโยชน์แก่ตัว, แล้วพอเป็นอย่างนั้นมากเข้า ๆ มันก็กลายเป็นงูพิษอย่างที่ตรัสไว้ใน อลคททุปมสูตร : ปริยัติเปรียบเหมือนงูพิษ คือ มันฆ่าบุคคลผู้เรียนนั้นให้ตาย.

คำว่า *ฆ่าผู้เรียนให้ตาย* นี้มีความหมายหลายชั้น, แต่ที่มีความหมายรวมๆ กันอยู่ที่ว่า มันจะต้องฉิบหายไปจากพระศาสนา, นั่นคือว่างูพิษที่กัดให้ตาย, ปรียติ ที่กลายเป็นงูพิษ แล้วก็กัดผู้เล่าเรียนให้ตาย. ลองคิดดูให้ละเอียดว่า ทุกวันเราเรียนๆ เรียนๆ. แต่ว่าได้เจตนาเพื่อดีเพื่อเด่น เพื่ออะไรของตัวทั้งนั้น, **ไม่ได้เรียนเพื่อเคารพพระพุทธรเจ้า หรือว่าเพื่อปฏิบัติเพื่อดับทุกข์;** นี่มันก็ต้องเสียนิสัยทุกวันๆ; แล้วพร้อมกันนั้น มันก็ **ประมาทอวดดี หัวแข็ง ยกหูชูหาง ขึ้นทุกวัน,** เพราะว่ามีรูมากแล้ว มันก็พูดเสียงดัง. นี่ไม่เท่าไรก็เห็นช่องทางว่าจะออกไป, จะสึกออกไปหาประโยชน์ได้จากการเล่าเรียนนี้, เป็นเปรียญหลายประโยค เพราะมีช่องทาง. นี่มันก็เป็นงูพิษที่กัด, แล้วในที่สุดมันก็ไม่เจริญออกงามในทางของพระศาสนา คือในทางของมรรค ผล นิพพาน; มันก็ต้องกลับออกไปเป็นฆราวาส. นี่ก็เรียกว่าตายเหมือนกัน, หรือว่าไม่สึก แต่อยู่ในวัดนี้ก็อยู่อย่างไม่มีความหมายตามทางธรรมทางวินัย, นี่ก็เรียกว่าตายเหมือนกัน. อยู่ในวัดนี้กระวังให้ดี มันก็ตายจากศาสนาได้เหมือนกัน ถ้าการเป็นอยู่ประจำวันนั้น มันไม่เป็นไปตามที่พระพุทธรเจ้าท่านต้องการ; เพราะมีเขียนไว้ในวินัยก็มาก ในธรรมะก็มี, คือว่าภิกษุบางประเภทอยู่เพื่อหากิน อาศัยอะไรต่างๆ เพื่อหากิน, อย่างนี้ก็เรียกว่า ตายแล้วเหมือนกัน.

นี่พระระบุเฉพาะเรื่องปรียติ; ฉะนั้นอย่าเพื่อยกหูชูหางว่า **เรียนปรียติแล้วก็ดี,** มันยังไม่แน่ แต่มันดีสำหรับคนนั้น ที่ว่าเรียนอะไรนิดหน่อยก็ยกหูชูหางพูดเสียงดัง, กิติเท่า นั้น คนนั้นมันคิดว่าดี; แต่แล้วทางธรรมะทางวินัยไม่ถืออย่างนั้น ไม่มีหลักอย่างนั้น. สำหรับครั้งพุทธกาล การเรียนปรียตินี้แทบจะมองไม่เห็น, คือรับคำสั่งสอนข้อใดข้อหนึ่งไป พูดกันไม่กี่คำ, นั่นคือปรียติ แล้วก็ไปปฏิบัติ. เดียวนี้เรียนมากมีสอบมีอะไร ก็ได้เหมือนกัน, ในส่วนนั้นมันไม่ผิด, แต่ว่าเมื่อเรียนเข้าไปแล้วก็ต้องระวังให้ดี มันยิ่งกลายเป็นงูพิษได้มากขึ้น. ถ้าว่ามันมีอะไรๆ ที่เป็นขบถต่อพระพุทธรูปประสงฆ์ไปหมดแล้ว มันก็เรียกว่าไม่มีอะไรเหลือ คือตาย, ตายหมด.

โอกาสการจำพรรษา^{นี้} โดยเฉพาะสำหรับภิกษุเก่า จะต้องถือเป็นเวลาพิเศษ โอกาสเฉพาะที่จะต้องทำอะไรให้เป็นพิเศษ อย่างน้อยก็เรื่อง ทดสอบตัวเอง ว่าอย่างน้อยในพรรษา^{นี้} มันดีกว่านอกพรรษา, แล้วก็ว่าพรรษา^{นี้}ดีกว่าพรรษาที่แล้วมา, แล้วก็ดีขึ้นไปอย่างนั้นทุก ๆ พรรษา. ถ้าไปทดสอบดูด้วยความสุจริตซื่อตรงดีแล้ว กลับเห็นมันตรงกันข้าม มันก็ ควรจะเสียใจให้มาก; คือความฉิบหายในพรหมจรรย์^{นี้}.

ต้องทำหน้าที่ของสงฆ์ตามพระพุทธประสงค์.

^{นี้}คือเรื่องที่ยากจะพูดรวม ๆ กันไปทั้งภิกษุใหม่ภิกษุเก่า แล้วก็อยากจะพูด โดยหัวข้อที่ง่ายที่สุดคือ ที่ท่องอยู่ทุก ๆ วันว่า — *สุปฏิปันโน ภควโต สาวกสงโฆ* — *สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าปฏิบัติดีแล้ว*; *อสุปฏิปันโน ภควโต สาวกสงโฆ* — *ปฏิบัติตรงแล้ว*; *ฉายปฏิปันโน* — *ปฏิบัติเพอร์*, *สามจีปฏิปันโน* — *ปฏิบัติสมควร* สมควรแก่ความสมควร แก่ความเป็นธรรม. สี่คำ^{นี้} คิดดู เราก็สวดอยู่ทุกวัน ว่าอยู่ทุกวัน, แล้วก็เล็งถึงตัวเราเองว่า เราจะต้องปฏิบัติดี; *สุ* แปลว่า *ดี*, *อสุ* แปลว่า *ตรง*, *ฉาย* แปลว่า *เพอร์* หรือว่าอีกทีหนึ่งก็เพ้อออกไปได้จากกองทุกข์ ^{นี้} *สามจี* *สมควร* สมควรแก่การเป็นพระ, ไม่ต้องถามว่าสมควรแก่อะไร เพราะควรจะรู้ได้เองว่า *สมควรแก่ความเป็นพระเป็นภิกษุ*. *สาวกสงโฆ* — เป็นสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ต้องปฏิบัติสมควรแก่การเป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า. ^{นี้}พระสงฆ์มีอยู่ ๔ จำพวกโดยหัวข้อใหญ่ ๆ. ถ้าหมายถึงกำลังกระทำอยู่และทำเสร็จแล้ว, กำลังกระทำอยู่ และทำเสร็จแล้ว ^{นี้}ก็เลยกลายเป็น ๘; เพราะเรื่องมันมี ๔ เรื่อง; กำลังกระทำอยู่ ก็เรียกว่าพวกหนึ่ง, ทำได้ผลเสร็จแล้ว ก็เรียกว่าพวกหนึ่ง; ก็เลยเป็น ๘ พวก สวดอยู่ทุกวันว่า ๔ คู่ ๘ จำพวก.

ในภาษาไทยเราตีมาก มีคำว่า “พระ” ใช้, ในอินเดีย ในพม่า ในลังกา เขาไม่เคยพบ. เขาใช้ คำว่า พระ เรียกผู้ที่เป็นสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า^{นี้} ว่าพระ ก็เป็นคำที่เกิดขึ้นในประเทศไทย, เป็นภาษาไทยขึ้นมาแต่ครั้งไหนก็ไม่รู้ เรียก

อะไร ๆ ที่ประเสริฐแล้ว ก็ว่าพระทั้งนั้น, จะเป็นคนก็ได้จะเป็นสิ่งของก็ได้. ที่นี้ถ้าเรา พุทถึงพระเฉย ๆ ก็ต้องหมายถึงคน, แล้วก็เล็งถึงผู้เป็นนักบวช เป็นที่เคารพสักการะของ มหาชน, นี้ก็เรียกว่า พระ. ถ้าดูตามตัวหนังสือ พระก็มาจากคำว่า วร, วร นี้ ว กับ พ ไข้แทนกันได้ สำหรับภาษาบาลี, มาเป็นพระ พุทอย่างนี้ก็ไม่มีคำนี้ได้. แต่จะถูกหรือ ไม่ถูกก็ไม่ทราบ; ว่า วร มา เป็นพระ, วร แปลว่า ประเสริฐ; เพราะฉะนั้น พระก็ เป็นผู้ประเสริฐ. นี้ถ้าถามกันว่า ประเสริฐกันที่ตรงไหน ก็ต้องนึกถึง ๔ ข้อนั้นก่อน ว่า, — สุปฏิปันโน — ปฏิบัติดี, อุสุปฏิปันโน — ปฏิบัติตรง, ญายปฏิปันโน — ปฏิบัติ เพื่อให้รู้, และ สามจี — สมควรแก่การเป็นพระ, พอครบ ๔ นี้ก็เป็นพระ ก็ประเสริฐ จริง ๆ ด้วยสมตามคำที่ใช้อยู่.

นี้บวชแล้ว ก็ต้องถือว่าเป็นพระ จะโดยทางอะไรก็ตาม, โดยทางภาษา หรือทางคำพูด ที่ประชาชนเขารับรู้ ยอมรับรู้และรู้จักกันอยู่ถือกันอยู่ จนเกิดเป็นทำนอง สัญญาโดยไม่ต้องเซ็นกัน ว่าพระก็ต้องปฏิบัติดี ทายกทายิกาจะเป็นผู้เลี้ยง. นี้สัญญา ระหว่างพระกับชาวบ้านที่ไม่ต้องเซ็น, ไม่ต้องเซ็นชื่อ แต่มันมีอย่างจริงจัง แล้วก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ด้วย. ฉะนั้นถ้ายังเป็นพระอยู่ ยังแสดงภาวะเป็นพระอยู่ ก็ไม่มีทางหลีกเลี่ยง; ต้องทำให้เป็นพระ. นี้เมื่อเป็นพระแล้ว มันก็มีประโยชน์ทั้งแก่ตัวเองและแก่มหาชน; มหาชนได้บุญมากได้กำไรมาก, ตัวพระนั้นเอง ก็ได้รับประโยชน์ยิ่งขึ้นไปกว่านั้นอีก คือ ได้สิ่งที่ดีที่สุดในมนุษย์ควรจะได้, ได้รับผลของพระธรรมของธรรมะ มันก็เป็นเรื่อง ดีไปหมด. เพราะฉะนั้นถ้าหากว่า ไม่เคยคิดอย่างนี้มาก่อน, ผมก็ขอรับรองเดี๋ยวนี้ว่า ให้คิด, ถ้าไม่คิดจะต้องฉิบหาย, ถ้าไม่คิดอย่างนี้และไม่ถือหลักอย่างนี้จะต้องฉิบหาย โดยไม่ต้องมีใครมาแกล้ง มาแข่ง มาอะไร มันก็ฆ่าตัวมันเอง.

นี้ก็ พุทกับพระเก่า ๆ มากี่พุทแล้ว, หลายหน หลาย พุทอย่างนี้. มีพระ ใหม่มากี่พุททุกปี ทุกปีที่มีการบวชเข้ามาใหม่. ที่นี้ทำไมจึงพุท ? ก็ไปนึกเอาเองก็แล้วกัน,

จะนึกในแง่ไหนก็ได้, นึกในแง่ร้ายก็ได้, นึกในแง่ดีก็ได้. ที่ว่าจะนึกในแง่ร้ายก็ได้ในแง่ดีก็ได้ มันก็หมายความว่า แล้วแต่ชอบแล้วแต่นิสัยสันดาน. แต่มันมีหลักกว่า จะนึกในแง่ไหนก็ได้ เฉพาะต่อเมื่อการนึกในลักษณะอย่างนั้น มันเป็นประโยชน์แก่ตัวผู้นึก; ถ้ามันเป็นประโยชน์แก่ตัวผู้นึกแล้วก็ใช้ได้.

สำหรับผมนั้น มันเป็นหน้าที่ที่จะต้องพูด, นี่เพียงเท่านั้นก็พอสำหรับผม. **ทำไมจึงพูด?** ก็เพราะเป็นหน้าที่ที่จะต้องพูด. ถ้าพูดอย่างอื่น เตี้ยจะไม่เชื่อ; ถ้าพูดว่าหน้าที่แล้วมันก็ต้องจำเป็นจะต้องเชื่อ เพราะวินัยเขาบังคับ. ในฐานะที่เป็นครูบาอาจารย์ วินัยเขาบังคับให้ต้องทำหน้าที่ของครูบาอาจารย์, ธรรมะเขาบังคับให้ต้องทำหน้าที่ครูบาอาจารย์; แล้วความที่เขาเรียกเราว่า อาจารย์นั่นแหละมันบังคับให้เราต้องทำหน้าที่ของอาจารย์, ฉะนั้นมันจึงมองแต่ในแง่เดียว, คือแง่ที่ว่าจะต้องทำหน้าที่. ผมรับใช้พระพุทธเจ้า ก็ไม่มีหน้าที่อื่นอีก มีหน้าที่แต่ที่จะแนะนำสั่งสอน เท่าที่จะแนะนำสั่งสอนได้ แก่ผู้อื่น; เพราะว่ามันเป็นพระพุทธประสงค์, ฉะนั้นควรจะต้องเห็นอกเห็นใจกันในข้อนี้, เพราะมันเป็นหน้าที่. และคนที่ไม่ทำหน้าที่ก็คือ คนบ้า คนโง่ คนเลว คนฉิบหาย คนใช้ไม่ได้ คนที่ไม่ทำหน้าที่ของตัว.

ฉะนั้นก็เป็นอันว่า ทุกคนต้องทำสิ่งที่เบ็นหน้าที่. เกิดมาทำไมก็รู้ แล้วก็ทำหน้าที่นั้น, เตี้ยนั้นก็เกิดมาแล้ว แล้วก็เรื่องแฝงเข้ามาเฉพาะ ก็เป็นพระ ก็ต้อง**ทำหน้าที่ของพระ**. พระคืออะไรก็พูดกันแล้ว คือ ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติอะไรเป็นต้น ก็ทำหน้าที่นั้น.

แต่ขอให้นึกกว้างๆ นึกเป็นส่วนรวมกว้างๆว่า เราเป็นคนที่เบ็นสาวกของพระพุทธเจ้า, แล้วเราก็จึงเป็นคนของโลก ของคนทั้งโลก ของมหาชนกันเถอะ, เพราะว่าพระพุทธเจ้าท่านมีพระพุทธประสงค์อย่างนั้น, แล้วทำอะไรๆ เตี้ยก็ตรัสวิงวอนว่า **จงทำสิ่งที่เบ็นไปเพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชน ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์, แถมเทวดาเข้ามา**

ด้วย. หน้าที่ สิ่งที่เป็นประโยชน์เกื้อกูล หิตสุชะ นี้เป็นประโยชน์ เป็นความเกื้อกูล
ทั้งแก่เทวดาและมนุษย์. เขาใช้คำอื่นอีกมาก ซึ่งไม่มีทางหลัก ให้เห็นแก่สรรพสิ่งที่มัน
มีชีวิต มันรู้สึกคิดนึกได้, เราจะต้องทำสิ่งที่มันเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่มัน.

ที่นี้ถ้าว้นหนึ่งคืนหนึ่ง เรามาทะเลาะแทะละ ๆ หัวเราะเหาะแหะอยู่แต่เรื่อง
ของตัว, จะทำประโยชน์อะไรก็เพื่อตัว บางทีก็เป็นของเล็ก ๆ น้อย ๆ เหมือนกับเด็ก ๆ,
เพื่อกิน เพื่อเล่น เพื่ออะไรอย่างเด็ก ๆ มันก็ไม่ไหว, เทียบกันแล้วมันก็ไม่ไหว คือมัน
คั่งหมั่นต้งแสน แล้วก็ได้เพียง ๑ คะแนนอย่างนี้, งานหรือหน้าที่ที่มันมีคะแนนเต็มต้ง
หมั่นต้งแสน แล้วเราทำได้คะแนนเดียว.

พึงรู้จักหลบหลีกไปหาความสงบ.

เพราะฉะนั้นขอให้ไปนึก ให้ถือตามหลักของพระพุทธเจ้าว่า เราจะหลีก,
หลีกออกจากจับกลุ่มกันหัวเราะนั้น, แล้วก็ไปหาความว่าง ความสงบสงัด, เพื่อจะได้คิด,
มันก็คิดได้มาก นึกได้มาก, ถ้าเราอดผลอไม่ได้ ผลอเป็นจับกลุ่มกันหัวเราะกัน มันจะ
คิดอะไรได้, มันก็ไม่ได้คิด, นาน ๆ เข้าก็ลืมหมด. เวลาที่หลีกออกไปสู่ที่สงัด คิดนึก
ศึกษาอะไรของตัวนี้ ต้องถือว่าเป็นประจำเป็นพื้นฐาน, แล้วเวลาส่วนน้อยที่จะพบปะ
กันบ้างพูดคุยกันบ้าง ก็ให้เป็นธรรมกถา คือเรื่องที่ประกอบไปด้วยธรรม.

อย่าพูดแต่ยรรจจานกถา, ไต่ยินมากเหลือเกินในวัดเรานี้ ยังพูดแต่ยรรจจาน-
กถาอยู่มาก, พูดเรื่องการเมือง, วิจารณ์คนนั้นคนนั้น, นี้ยรรจจานกถาทั้งนั้น, แล้วโดย
มากก็เป็นพระที่มีความรู้มีอะไร เคยร่ำเคยเรียนมาเสียอีก, พระที่ไม่เคยก็พูดไม่ใคร่เป็น.
ขอให้จำไว้ด้วยว่า ใช้คำพูดนอกเรื่องของธรรมวินัย แล้วยังแถมไปวิจารณ์คนนั้นคนนั้น
แล้วละก็เป็นเรื่องเสียหาย ทั้งนั้น. เรื่องวิจารณ์นี้ ไม่เคยมีเรื่องดี นี้ เป็นยรรจจานกถา
หลายต่อ.

อย่าอ่านหนังสือพิมพ์เลย, ถ้าจะอ่านบ้างก็ให้อ่านในลักษณะที่ปลอดภัย. ผมขอยอมรับปฏิญาณ ผมอ่านหนังสือพิมพ์, แต่ผมอ่านโดยมีความมุ่งหมายว่าจะรู้ว่าจะช่วยเขาอย่างไร. นี่โดยมากมาอ่านเรื่องการเมือง ย่อมตัวเองให้หลงใหลในเรื่องการเมือง เรื่องวีรบุรุษ เรื่องอะไรนี่, นี่เหมือนกับเด็กๆ, หรือไปอ่านเรื่องการเมืองชนิดที่เอามาวิจารณ์อย่างเหมือนกับขรรษาส อย่างนี้, นี่ก็เคยวิจารณ์กตาสำหรับภิกษุ, มาพูดกันเถียงอะไรไปหมด อย่างนี้ไม่ใช่ธรรมกถา.

ก็มีพระพุทธรักษาว่า ถ้าไม่กล่าวธรรมกถาแล้ว ไปนอนเสียดีกว่า ทั้งๆที่การนอนนั้นเป็นของเลวอยู่มากแล้ว สำหรับบรรพชิต. การไปนอนกลางวันนี่ เป็นของเลวอยู่มากแล้วสำหรับบรรพชิต, ถ้าไม่พูดธรรมกถา ก็ขอยอมว่าให้ไปนอนเสีย, ก็อย่าไปพูดตรัสจกานกถา, อย่าพูดที่ไม่เป็นธรรมไม่เป็นวินัยเลย. เรื่องนี้มีอยู่แล้วในนวกวาท, อะไรเป็นธรรมอะไรเป็นวินัย. ที่เห็นชัดอยู่ ชอบพูดเรื่องเกี่ยวกับการเมืองเกี่ยวกับความคิดเห็นซึ่งไม่เกี่ยวข้องกันกับตนเลย. ส่วนเรื่องพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ เรื่องมรรค ผล นิพพานนั้นไม่พูด ไม่สน ไม่สนใจใครชวนกันสนในเรื่องนี้. ไปพูดเรื่องคนนั้นคนนี่ เป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ ในประวัติการเมือง ในอะไรต่างๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกันกับเรา, แล้วพูดไปก็ไม่มีประโยชน์ มีแต่โทษมากกว่า. ฉะนั้นว่าอยู่ในที่สงบเป็นพื้นฐาน, ถ้าออกมาพบกันบ้าง ก็อย่าพูด ถ้าพูดก็พูดด้วยธรรมกถา, แล้วก็ต้องประหยัปากประหยัดคำ สงวนไว้ให้มากที่สุด, ไม่จำเป็นแล้วก็จะไม่พูด.

การอ่านหนังสือพิมพ์นั้น อ่านแล้วมันชวนให้พูด ถ้ามันไม่ใช่เรื่องที่เรจะต้องตายเพราะเหตุนี้ละก็ อย่าเพ้ออ่านดีกว่า. ถ้าอ่านก็ต้องระวังให้ดี, ทำสติให้ดี, จะอ่านหนังสือพิมพ์บ้างระวังทำสติให้ดี; มันมีแต่ผลเสียได้ง่าย. เคยวานให้เถื่อว่าเราอยู่ในฐานะที่สูง สูงกว่าธรรมกถา สูงกว่าแต่ก่อน มีบาลีในบทที่ ๑ ว่า เวณฺณนิยฺมฺหิ อชฺฐูปคโต — เคยวานเรามีวรรณคดีแปลกไปจากเมื่อก่อนแล้ว ก็หมายความว่าสูงกว่าเมื่อ

ก่อน; ฉะนั้นเราจะทำอะไรเหมือนเมื่อก่อนไม่ได้. เมื่อก่อนนี้เราอ่านหนังสือพิมพ์ ด้วยจิตใจอย่างไร, เคี้ยวเราจะอ่านหนังสือพิมพ์ด้วยจิตใจอย่างนั้นไม่ได้.

นี่เราจะพูดเล่นพูดหัวพูดอะไรกันอย่างนั้นไม่ได้ มันจะไปเป็นลบ มันไม่ใช่ เป็นบวก, เคี้ยวมันจะลบ ๆ ลบ ๆ จนไม่มีอะไรเหลือ. ยิ่งเราคิดจะบวชในหนึ่งพรรษา หรือในระยะสั้น ๆ ยิ่งต้องระวังให้ดี เคี้ยวมันจะเป็นลบ, ลบแล้วมันจะหมด, ถึงแม้บวช หลายพรรษาก็ตามเถอะ ถ้าประมาทแล้วมันก็มีแต่ลบ, ถ้าเป็นคนประมาทแล้ว มันจะมีแต่ลบ มันลบเรื่อยไป มันก็หมดเหมือนกัน.

เคี้ยวนี้ก็ เริ่มเข้าพรรษา เข้ามาแล้ว ก็ให้บ่ก ตั้งใจให้ดี ให้มันเป็น บวกตามความประสงค์ของพระพุทธเจ้า. คือว่า เอาความประสงค์ของพระพุทธเจ้า เป็นหลัก; พอกำลัง เรารู้ว่าเราทำตามความประสงค์นั้นแล้ว ก็ให้ถือว่าเป็นคะแนน บวกเรื่อย ๆ ไป. แล้วมันตรงกันข้ามกับที่เป็นคะแนนลบ, ซึ่งไม่รู้ว่าจะเอาหน้าไปไว้ ไทน์ เพราะไม่เคารพพระพุทธเจ้า ไม่เชื่อฟัง.

ต้องปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรม.

นี่ ท่องบทสวด. สุปฏิปันโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, อหุปฏิปันโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ฌายปฏิปันโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สามจีปฏิปันโน ภควโต สาวกสงฺโฆ. ไว้เสมอ. ปฏิบัติดี ก็ให้รู้อยู่แล้วว่าดีอย่างไร, ดีมันจับทุกซ์ได้. ตรงก็ ตรง อย่างไม่รู้ มันก็ตรงต่อพระพุทธประสงค์, ตรงต่อความประสงค์ของพระพุทธเจ้า เพื่อ จับทุกซ์เหมือนกัน. ปฏิบัติให้รู้ ก็ให้สว่างไสว, มันก็จับทุกซ์เหมือนกัน. ปฏิบัติ สมควร ^{นี้}มีความหมายกว้าง : มันควรไปทุกอย่าง ที่มันเข้ามาเกี่ยวข้องกับ, ใช้คำว่า สมควรแก่ธรรมก็ได้เหมือนกัน, ปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรม ^{นี้}มองความหมายกว้าง

พูดทั้งชั่วโมงก็ไม่หมด, คือให้มันถูกไปให้หมด ให้เหมาะสมพอดีไปให้หมด, อย่าให้ขาด อย่าให้เกิน.

แล้วก็ยังมืบทก้ากับตอนท้าย : อาหุเนยโย ปาหุเนยโย อนุชลิกรณียโย กระทั่ง ปุณฺณกฺเขตฺติ โลกสฺส. ไปกิตคุมาก ๆ มันเป็นอย่างนั้นจริงหรือเปล่า. อาหุเนยโย ปาหุเนยโย นี้คิดได้ทุกวัน, ตัวหนังสือไม่แน่ แต่แน่ที่สุดคือความหมาย ที่คุณไปเอามา จากบ้านตอนเช้านี้ เป็น ปาหุเนยโย, ที่เขาเอามาถวายถึงที่นั่นเป็นอาหุเนยโย. สองคู้่นถูก แน่ แต่ตัวหนังสือจะตรงหรือไม่ ก็จำไม่ค่อยแม่น, แต่คำสองคำนี้หมายความว่า ที่เรา ไปเอาหรือเขามีไว้ต้อนรับ เขามีไว้ต้อนรับ หรือเขาเอามาให้เรา แล้วก็ยังมื ทกฺขิณฺเณยฺโย อันนี้สำคัญมาก; ทกฺขิณฺเณยฺโย นี้ทำเพื่อผู้ตายไปแล้ว; เรามีคุณสมบัติพอที่จะบริโภคนอาหาร ที่จัดขึ้นเพื่อเป็นทักษิณาแก่บุคคลที่ตายไปแล้ว. อนุชลิกรณียโย ควรแก่การกราบไหว้ของมหาชน. อนุตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺติ โลกสฺส — เป็นนาบุญ ให้เกิดบุญแก่มหาชน ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

อย่ามองแง่ร้าย, ช่วยแก้ไขด้วยเมตตา.

ฉะนั้น อย่าท้อใจต่อหลักการเหล่านี้; ให้มันควรเถอะ แล้วไม่เป็นไร แล้วก็ไม่ต้องชวนชวชวยหากิน; เลิกที่เถอะที่เป็นพระค้าขายหากิน, มีพระเสียช้อยอยู่ในวัดนี้ เอรูบผมไปขายบ้าง, เอาเทปอัดเสียง เอาเสียงนี้ไปขายโดยอ้อมบ้าง. อย่างนั้นมันเกินไปแล้ว อย่าทำเลย, มันเป็นการค้าขาย; เป็นบรรพชิตค้าขายไม่ได้ มันหมดความเป็นบรรพชิต, เพราะเราต้องทำดี มีสิทธิมีอะไร แล้วเขามาถวายให้ไค้บุญ, เขามาถวายให้เรากินแล้วเขาไค้บุญ.

ครั้งหนึ่งมีคำพูดที่ร้ายแรงมากของคนชื่อ นรินทร์ กลิ่ง; บางคนยังเกิดไม่ทัน แต่ผมทัน เขาพิมพ์หนังสือคำกระทังพระสังฆราชลงมา ว่าพระทำอะไรไม่ตรงตาม

อุทมคติของพระ, ไม่ควรจะบริโภคอาหารของทายกทั้งหลาย. มีประโยคๆ หนึ่งซึ่งน่าหัวว่า : เอามาให้กิน แล้วยังไหวอีกด้วย. เขาใช้คำว่าอย่างนี้ เขาอุตสาห์เอามาให้กิน เอามาถวายพระ แล้วยังไหวแล้วไหวเล่า, ไหวแล้วไหวอีกด้วย; นี่คิดดูเถอะ ไม่มีใครเขาทำที่ไหนอย่างนั้น นี่เขาก็ดำพระว่าไม่มีอะไรเหลือ, ไม่สมกับที่ว่า เอามาให้กิน แล้วยังไหวอีกด้วย, ใจความว่าอย่างนั้น; ก็ไม่เคยเห็นใครจับนรินทร์ กลิ้งนี้ ไปฟ้อง หมิ่นประมาทหรืออะไร, แก้ก้าไปจนตายไปแล้วในที่สุด.

นี่เราก็มึนหน้าทีที่จะดูว่า คำค่านั้นมันจริงหรือไม่จริงสำหรับเรา; ถ้าไม่จริงก็แล้วไป. เราไม่ต้องไปตอบเขา เราก็พอใจตัวเอง, เราก็พยายามทำไม่ให้เกิดคำตำหนานั้นมาถึงเราได้. นายนรินทร์ กลิ้ง คนนี้เขียนไปรษณียบัตรไปตำผม ทำนองคำว่า “ถ้าเขาบอกว่า ท่านกำลังปฏิบัติไม่คุ้มอะไรนี้, ท่านจะว่าอย่างไร” ผมก็ไม่ได้ตอบวันหนึ่งแถมบุกเข้าไปถึงในห้อง ห้องผมอยู่ห้องเล็กๆ ที่วัดปทุมคงคา ไปถามอย่างเดียวกันนี้แหละ. ผมก็บอกว่า ผมไม่ตอบคือ, “ฉันไม่ตอบ”. แก้ก้าอะไรไม่ได้, บึงบึงๆ นิดหนึ่งแล้วก็ออกไป.

นี่ก็ผมไม่ตอบจริง แต่ผมนึกมาก, ยิ่งไม่ตอบก็ยิ่งนึกมาก นึกตลอดเวลา นึกตลอดวันตลอดคืน นึกอยู่ตลอดเวลา; แล้วสิ่งเหล่านี้ลืมไม่ได้ แล้วก็ไม่ได้ลืม, แล้วก็ผลทำให้คิดนึกทำอะไรในลักษณะที่ให้มันคุ้ม คุ้มคำข้าวสุกไว้เสมอ ตรงพระพุทธรูประสงค์อยู่เสมอ. นี่จึงมาเกิดมีสวนโมกข์ มีอะไรขึ้น จนมาอยู่ที่นี้ จนเป็นเหตุให้เราได้พบกันที่นี้ ในลักษณะอย่างนี้ ในวันนี้. มันล้วนแต่เป็นผลของความรู้สึกกลัว รู้สึกละอาย รู้สึกอะไรหมด; แล้วก็ไม่ได้ไปตอบ ไม่ได้ไปเถียง ไม่ได้ไปอะไรกับใคร; แต่รู้ว่าอะไรจะต้องทำ แล้วก็ทำ.

ผมก็ยังอยากจะขอรับรองให้ทุกๆ องค์ ถ้อยอย่างเดียวกันนี้ : อย่าไปโกรธ อย่าไปว่าเขา; ยิ่งไปว่าอะไรยิ่งขาดทุนจะยิ่งมีส่วนจริง. เราก็มาคิดว่า เราจะต้องทำ

อย่างไร เมื่อเขาว่าอย่างนั้น, แล้วก็ทำไปก็แล้วกัน. อย่าไปทะเลาะกับชาวบ้าน อย่าไปทะเลาะกับเพื่อนฝูง, อยู่ด้วยกันยังทะเลาะกัน คนนั้นเคร่งคนนั้นไม่เคร่ง, นี่ขอร้องว่า อย่าไปสนใจ. เราทำของเราให้ถูกต้อง ไม่เท่าไรเขาก็จะอายุไปเอง, แล้วมันก็เปลี่ยนได้. ถ้าเราไปว่าไปบ่นเขา นั้นแหละเขาจะยิ่งดี; เพราะว่าสันดานของกิเลส มันเป็นอย่างนั้นเอง, มันก็ไม่ค่อยจะดีก็ไม่ค่อยจะอะไรนัก พอถูกว่าเข้ามันก็จะดีขึ้นมาทันที.

ฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านสอนว่า อย่าไปว่ามัน อย่าไปดูมัน, คุณแต่ของเรา ที่ว่าเราทำดีแล้วหรือยัง : น ปเรสํ วิโลมานิ น ปเรสํ กตาคตํ อตฺตโน ว อเวกฺเขยฺย กตานิ อกตานิ จ, ตรีสยิตยาวอย่างนี้ทั้งนั้น; ว่าอย่าไปดูมัน มันพูดดีพูดร้าย ทำดีทำเลวอะไร, คุณแต่ว่าของเรามันดีแล้วหรือยัง. ถ้าอย่างนี้ไม่เท่าไรก็ดีกว่าหมด, แล้วก็ไม่มีทะเลาะวิวาทกันด้วย.

ถ้าเราไปมองผู้อื่นในแง่ผิดแง่ร้าย เรามันก็พลอยร้ายไปด้วย; แล้วไม่เท่าไร มันจะสร้างนิสัยให้เราเป็นผู้มองอะไรในแง่ร้าย; แล้วจะยกตัวโดยไม่ทันรู้. ที่จะไม่ให้มีคนเลวในโลกนี้ มันก็ไม่ได้ มันก็ต้องมี, อยู่ในวัดมันก็ต้องมี; จะไม่ให้มีแกะค่านี มันเป็นสิ่งที่เป็นไปได้. ถ้ามันมีแกะค่านีขึ้นมา ธรรมวินัยนี้ก็มีอยู่ว่า จะต้องทำอย่างไร; แต่ไม่มีดอกที่จะให้ไปเล่นงานกัน ด้วยวาจา ด้วยการกระทำนั้นไม่มี; มีแต่ให้ทำอย่างสุภาพอย่างดีที่สุด สมตามที่ว่าพระพุทธเจ้าท่านเป็นผู้ดี; ท่านไม่ต้องการให้ทะเลาะวิวาทกัน, ตอนจบของปาฏิโมกข์นั้น ให้ฟังคุณเถอะ, ทุกครั้งที่จะปาฏิโมกข์มีว่า ไม่เป็นไปเพื่อวิวาทกัน เป็นไปเพื่อสามัคคีกัน เป็นไปเพื่อความอยู่กันเป็นผาสูกทั้งนั้น; ฉะนั้นไม่มีละที่ว่า จะไปว่าเขา ไปดูเขา หรือมองในแง่ร้าย. แล้วแก้ไขได้ด้วยเราไม่ยอมทำเลว ไม่ยอมทำชั่ว ไม่ยอมทำผิด ไม่เท่าไรมันก็ทนอยู่ไม่ได้; มันก็มีการเปลี่ยนแปลง.

ถ้าเราไปว่าเขา เขาโกรธเขายิ่งเอาใหญ่; มันก็ยิ่งเอาใหญ่ แล้วมันจะได้ทะเลาะวิวาทกันด้วย. ฉะนั้น การช่วยกันให้ดีไปได้ รอดไปได้ นั้น ต้องทำด้วยอุบายที่ฉลาดถูกต้องตามธรรมวินัย; ผู้ทำต้องมีความรู้สึกที่ดี, คือไม่ร้าย ไม่โกรธ ไม่ดูหมิ่น ไม่เกลียดชัง ไม่อะไรหมด. อย่าไปเกลียดชัง แทะตำตัวนั้น หรือเหล่านั้น; จงพยายามที่จะทำให้เราไม่คำก้แล้วกัน; ผลสุดท้ายมันก็อยู่ไม่ได้ไปเอง. ถ้าอยู่ได้มันก็เปลี่ยนคำเป็นขาว; ถ้ามันไม่ยอมเปลี่ยนมันก็อยู่ไม่ได้ มันก็ต้องลาออกไปเอง. มันจริงอย่าง พระพุทธเจ้าท่านว่า : ธรรมวินัยนี้เหมือนมหาสมุทร หากศพตกลงไป มันจะซัดซนผิง ไม่ยอมให้อยู่.

ที่พูดอย่างนี้ มันก็เหมือนกับที่ผมพูดเสมอ ว่า พระพุทธเจ้าท่านได้จัดแจงไว้ดีแล้ว คือมันจะมีความเป็นไปโดยอัตโนมัติในตัวมันเอง ในลักษณะที่ว่า แทะตำมันจะอยู่ไม่ได้ มันจะต้องค่อยๆ ขาว, หรือมิฉะนั้นมันก็จะค่อยๆ หลีกไป. นี่เราอย่าทำเป็นแทะตำตัวใหม่ คือไปมีความคิดร้ายมุ่งร้าย ไปก่อการทะเลาะวิวาทก่ออะไรขึ้นมา. ก็มีการอดกลั้นอดทน มีสติสัมปชัญญะ มีการบังคับตัวเอง เหมือนคำพูดที่พูดเมื่อคืนสุดท้าย ครั้งที่แล้วมานี้.

เราเป็นพระก็ประเสริฐ ประเสริฐก็อยู่เหนือการเบียดเบียน เหนือการทะเลาะวิวาท, เหนือการเบียดเบียน ก็ประเสริฐ. ถ้าเราไปอยู่ด้วยความเกลียดชัง ความอิดหนาระอาใจ นั้นมันเป็นบาปอยู่ในตัวแล้ว เป็นกิเลสด้วยเป็นบาปอยู่ในตัวด้วย. พอแผลแล้วมันจะย้อมนิสัยของเราให้เป็นอย่างนั้นมากขึ้น; เพราะฉะนั้นอย่าไปมองในแง่ร้ายดีกว่า, มองในแง่ดีมันก็ช่วยกันได้, ถ้ามองในแง่ร้ายมันก็ทำลายกัน. ถ้ามันเป็นแทะตำ ก็ต้องคิดว่า อูจจาระของมันก็ยังใช้เป็นปุ๋ยต้นไม้ได้, มันคงไม่เลวทั้งหมด. ก็อย่างนี้ก็เรียกว่า คิดไปในแง่ดีแล้ว ก็ช่วยกันแก้ไขให้มันรอดชีวิตอยู่ ให้มันเป็นไปในทางที่จะเป็นประโยชน์.

เป็นพระต้องไม่เป็นศัตรูต่อใคร.

ฉันพบคุณอย่างนี้ ไม่ใช่ว่าพูดแบบนอกคัมภีร์; นี่คือใจความของพระคัมภีร์ที่มีอยู่. ไปมัวพูดตามตัวหนังสือในพระคัมภีร์นั้นมันพังยาก แล้วมันมากนัก ก็เลยรวบรวมรักมาพูดในภาษาอย่างนี้ โวหารอย่างนี้ ซึ่งเป็นใจความของพระคัมภีร์เหล่านั้น. ถ้าเพิ่งบวช เรียนนวโกวาท ก็สูตร สาราณียธรรมสูตร. ให้รัก ให้มีเมตตาไม่มีประมาณ ไม่เลือก ไม่มีคัดเลือก, มีความหวังดี ไม่มีใครที่เป็นศัตรูต่อกันและกัน; นั่นแหละคือ พระ, เป็นพระอยู่ที่นี้. ถ้ามันเกิดมีเวรมียกยอียดขัดใจอะไรอยู่ มันหมดความเป็นพระทันที.

ถึง แม้เราจะเห็นว่าผู้ใดมีความชั่วมีความผิด เราก็ไม่จำเป็นจะต้องไปอึดอัดขัดใจ ให้มันเป็นกิเลส; เราต้องมีปัญญาขึ้นมาสำหรับจะแก้ไข, ไม่ได้คิดว่าจะเห็นแก่ตัว, แต่ก็ตัดบทย่างๆเอามันไปฝั่งเสีย, ฆ่าให้ตาย เอาไปฝั่งเสีย อย่างนี้ก็ไม่ถูก นั่นมันเห็นแก่ตัวมากเกินไป. หรือจะเอาไปยอมเป็นแมว ย้อมไปขายให้คนอื่นเสีย นี่ก็ทำไม่ได้เหมือนกัน มันไปหลอกลวงคนอื่นอีก; ก็พยายามแก้ไขกันไป; เป็นเรื่องอยู่ในวัด ในครอบครัว ในใต้บังคับบัญชาอะไรก็ตาม.

นี่ไม่ได้พูดเฉพาะเรื่องวัดวา พูดถึงเรื่องบ้านเรื่องเรือน เรื่องหน้าที่การงานราชการอะไรด้วยเหมือนกัน; ถ้ามันไม่ดี ก็ต้องช่วยกันแก้ไข ด้วยความเมตตา กรุณา จนถึงวาระสุดท้าย; จะเอาไปหลอกขายให้คนอื่นก็ไม่ถูก, จะตีให้ตายก็ไม่ถูก; อย่างมากที่สุดก็คือว่า ไม่ยุ่งด้วย นั่นแหละมากที่สุดแล้วในธรรมวินัยนี้. การฆ่าคนก็คือการไม่ยุ่งด้วย; พระพุทธเจ้าท่านว่าอย่างนี้; แต่ ถ้ายังมีช่องทางที่จะช่วยเหลือกันได้แล้วก็ยังยุ่งด้วย ช่วยแก้ไขให้มันดีขึ้น, ถ้ามันไม่ไหว ก็ไม่ยุ่งด้วยเลยเป็นอันขาด. อริยโฆหาร คือสำนวนพูดของพระอริยเจ้า เขาเรียกว่า นี่คือฆ่า. ในเมื่อทุกคนถือหลักอย่างนี้ ก็ไม่มีอะไรจะเกิดขึ้น ในลักษณะที่ทำให้หมดความเป็นพระ, หมด

ความเป็นพุทธบริษัท หรือพุทธศาสนา ซึ่งไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น, หมายความว่าไม่มีใครเดือดร้อน.

เดี๋ยวนี้พุทธศาสนาเรากำลังเง กำลังเถลไถลผิดลุ่มผิดแนวทางของพระพุทธเจ้าอยู่อย่างน่าวิตกเหมือนกัน, แต่วิตกไปก็ไม่มีประโยชน์, แก้ไขไปเท่าที่แก้ไขได้, พยายามนึกศึกษาไปถึงหลักหัวใจของพระธรรมนี้ให้มันเข้าใจเสีย แล้วพยายามทำไปตามนั้น, จับหัวใจของพระธรรมของพระศาสนาให้ได้ แล้วก็ทำไปตามนั้น.

ฟังตัดต้นเหตุของความมีจิตทราวม.

เดี๋ยวนี้สิ่งที่เรียกว่า ต้นเหตุหรือปัจจัยของความมีจิตทราวมจิตดำ นั้นมันมากขึ้นทุกที, ในโลกนี้ ในบ้านเมือง ผมไม่ค่อยได้ไปไหนกับเขา พอไปสักทีหนึ่งมันก็รู้สึกมาก มากเกินไป, ไปนั่งที่ร้านที่เขามีไว้ขายเครื่องดื่ม ที่ริมทะเลที่บ้านคอน เพราะมันต้องเข้าไปพักสักนิดแล้วจะกลับ เขาจะเลี้ยงน้ำแข็ง, เข้าไปในบริเวณนั้น ไม่รู้จะหันหน้าไปทางไหน มีแต่รูปปฏิทินกาลันเตอร์ภาพเปลือยทั้งนั้น, *ไม่ว่าจะเหลียวไปทางด้านไหนทิศไหน. นี่มันมีสัญลักษณ์ของความมีจิตทราวมอย่างนี้ไปทุกหนทุกแห่ง; นี่มันมากเหลือเกิน, คล้ายๆกับว่า ถ้าไม่มีภาพเหล่านี้มาติดไว้แล้ว ก็จะขายของไม่ได้อะไรทำนองนั้น, คล้ายๆกับอย่างนั้น; ถ้าไม่อย่างนั้น ทำไมจะต้องเอามาติดไว้มากมายอย่างนั้น, ไม่ว่าจะเหลียวไปทางไหนหลบไม่พ้น.*

นี่ระวังให้ตี ที่อยู่ส่วนตัวของพระของเณร บางรูปบางวัด ก็มีภาพอย่างนี้. นี่แสดงว่าความมีจิตทราวมมันมีมากเข้ามา อย่างนี้ถึงอย่างนี้; แล้วก็ไปเทียบกันดูก็แล้วกันว่า ถ้ามันถึงขนาดนี้แล้ว มันจะนึกถึงพระพุทธเจ้าได้อย่างไร.

นี่เป็นเรื่องที่ว้ากที่สุด ถ้ามันตั้งลงถึงขนาดนี้แล้วก็ไม่ใช่, แล้วก็ลำบาก, เดี่ยวนี้ไม่ว่าหนังสือพิมพ์รายวัน หนังสือรายเดือน หนังสืออะไร มันก็จะมีแต่ภาพอย่างนี้ขึ้นมาเรื่อยๆ มากขึ้น ๆ; เพราะมีจิตทราวมกันทั่วทั้งประเทศ ทั้งผู้ทำ และ

ผู้ควบคุมการกระทำ. มันเป็นเรื่องที่ไม่ลามกอนาจารไปในที่สุด, แต่แล้วความจริงมันก็ไม่ใช่ออย่างนั้น.

เมื่อตะกิมหนังสือพิมพ์นิตหนึ่ง เขียนว่า; ชาวอังกฤษไปเที่ยวที่ประเทศญี่ปุ่น แล้วก็ประหลาดใจที่ว่า ในโรงงานทั้งหลายที่กรรมกรอยู่ ไม่มีภาพอย่างนี้, ไม่มีภาพกาลันเตอร์เปลือยอย่างนี้, แล้วก็มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยอะไรอีกมาก. นี่แสดงว่าในประเทศอังกฤษก็ยังมี; ในเมืองไทยนี้ ไม่ต้องถามละไปดูเถอะ ว่ากรรมกรเขาเป็นประชาธิปไตย เขาจะแขวนรูปอะไรก็ได้ เขตทำงานส่วนตัวของเขามีแต่รูปอย่างนี้. ที่ป้อมน้ำมัน ที่ท่าเรือตรงโน้น ไปดูเถอะ เต็มไปด้วยภาพอย่างนี้, ไม่รู้แขวนไว้ให้ใครดู. แต่คนที่เป็นเจ้าของนั้นมันชอบ. นี่ลองเทียบจิตใจดู ลองเทียบจิตใจของคนเหล่านั้นดู มันต่างกันอย่างไร? คนที่เอาภาพเหล่านั้นมาแขวนไว้มากมาย กับคนที่ไม่ยอมมี มันต้องต่างกันมาก.

ฉะนั้น ขอให้พระเถรทั้งหลายถือเป็นหลักที่ว่า, สิ่งชนิดนี้มันต้องไม่มี; คือสิ่งที่จะแสดงควมมีจิตทราม, หรือจะตั้งไปสู่ควมมีจิตทรามอะไรต่างๆ ต้องไม่มี. ถ้าไม่เช่นนั้นละก็บ่วงการ, บ่วงการที่จะว่ามาปฏิบัติอะไร หรือว่าต่อสู้กับอะไร, มันพ่ายแพ้หมดแล้ว.

นี่พูดกันในวันนี้ ก็เพียงแต่ว่า ให้ลองหยิบสิ่งเหล่านั้นขึ้นไปพิจารณาดู ให้พบความจริงเกี่ยวกับสิ่งเหล่านั้น ว่ามันเป็นอย่างไร; และขอให้พยายามชำระสะสาง ความไม่บังคับตัวเองทั้งหลายเหล่านั้น ให้มันหมดไปๆ หมดๆ ไป, แล้วถ้าใครมันเกิดนั้นนี้ขึ้นมา ก็อย่าไปพลอยมีจิตใจขุ่นหมอง ขุ่นมัวเศร้าหมองด้วย; ช่วยกันเป็นแกะขาวไว้เรื่อย แกะดำมันก็จะค่อยๆ กลายไปเอง หรือมันก็หนีไปเอง. ขอให้มันแต่ความสงบในหมู่สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า อนุปวาโท อนุปมาโต ปาฏิโมกฺเข จ สัโร ฯลฯ นี่เราสวดทุกวัน, ขอให้มันสมกับที่ว่า เราสวดทุกวัน.

วันนี้พอกันที เพียงเท่านี้.

พ่อแม่เกิดลูกมา เพื่อให้เป็นลูกของพระพุทธเจ้า.

เมื่อครั้งที่แล้วมา ได้พยายามพูดถึงข้อที่ว่า เราจะต้องพยายามเพื่อให้เป็นพระให้มากที่สุด. วันนั้นก็จะได้พูดถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน โดยจะยืนยันต่อไปว่า พ่อแม่ของเราคลอดเรามา เพื่อเป็นลูกของพระพุทธเจ้า, นี่คือหัวข้อซึ่งคิดว่า บางทีจะช่วยให้จำเรื่องนี้ได้ง่าย ๆ.

คน เป็นลูกของพ่อแม่, มนุษย์ เป็นลูกของพระพุทธเจ้า.

คำพูดทางธรรมทางศาสนานี้มีข้อเท็จจริงบางอย่างว่า เราใช้คำพูดที่เราสรุปความเอาจากสิ่งที่มีอยู่จริง หรือควรจะเป็นเช่นนั้น, มิได้หมายความว่า คนทั้งหลายเขายอมรับหรือสมัครที่จะให้เป็นเช่นนั้นก็ได้ เว้นเสียแต่ว่าเขาจะมองเห็นความจริงข้อนี้ลึกซึ้งเหมือนกับเรา. เช่นที่จะพูดว่า พ่อแม่คลอดเรามา เพื่อเป็นลูกของพระพุทธเจ้า บางคนก็แทบจะฟังไม่ถูก, แต่ธรรมชาติจริงๆ มันก็เป็นอย่างนั้นหรือต้องการอย่างนั้น, หรือว่าเหตุผลที่มนุษย์เราจะมี มันก็ต้องเป็นอย่างนั้น ก็ว่า บิдамารดาสามารถ

เพียงคลอตเราออกมา ก็เป็นครูบาอาจารย์เล็กๆ น้อยๆ ในขั้นต้น. แม้ว่าจะเป็นอาจารย์คนแรก สอนให้กินให้ดื่มให้อะไรต่างๆ กระทั่งให้รู้หนังสือ, เป็นอาจารย์คนแรก แต่มันก็ไม่พอ จึงต้อง ส่งเราต่อไปยังครูบาอาจารย์ ที่มีหน้าที่โดยตรง ซึ่งเก่งกว่าพ่อแม่ของเรา. แต่แล้วมันก็ยังไม่พอ ต้อง ส่งต่อไปถึงอาจารย์คนสุดท้าย คือพระพุทธเจ้า เพื่อให้รู้อะไร หรือมีอะไร เป็นอะไร ทำอะไร ถึงที่สุดที่มนุษย์ควรจะไต่จะเป็น; เราจึงเป็นมนุษย์ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับเป็นลูกของพระพุทธเจ้า. ถ้าไม่เป็นอย่างนั้น มันก็เป็นการสืบพันธุ์ตามธรรมดา เหมือนกับสัตว์เดียรัจฉานทั่วไป; สัตว์เดียรัจฉานคลอตออกมาเป็นอย่างไร ก็เป็นอย่างนั้นตามพีชตามพันธุ์ เรียกว่าเป็นสักว่าสืบพันธุ์. แต่มนุษย์เราไม่ควรจะเป็นอย่างนั้น, แล้วพ่อแม่ของเราก็ไม่ควรจะทำเพียงเท่านั้น, ก็จะไม่ทำเพียงสืบพันธุ์ไว้อย่าให้หมดพันธุ์. เราต้องการให้มันดีกว่านั้น ประเสริฐกว่านั้น วิเศษกว่านั้น ถึงขนาดว่า คลอตมาแล้วก็ส่งให้พระพุทธเจ้าไป ไปเป็นลูกของพระพุทธเจ้า ถ้าเราทำได้สำเร็จ ก็เป็นอะไรยิ่งไปกว่ามนุษย์ธรรมดาตามาก กระทั่งเป็นพระอริยเจ้าเต็มตามความหมาย เกิดมาเพื่อเป็น ลูกพระพุทธเจ้า ก็เพื่อเป็นพระอริยเจ้าอย่างพระพุทธเจ้า. ฉะนั้นอย่าเป็นเพียงว่ามันสืบพันธุ์ล้วน ๆ.

ปัญหาของมนุษย์แก้ ไม่ตก เพราะแก้ ไม่ถูกเหตุ.

นี่การที่พูดว่า เกิดมาเพื่อเป็นลูกพระพุทธเจ้านี้ ไม่มีใครยอมรับนั้น ไม่ยอมเชื่อหรือว่าไม่สมัครตัวเข้าไป เพราะไม่เข้าใจ. นี่คือนิยามใหญ่ อันหนึ่ง ซึ่งลึกลับและซ่อนเร้นอยู่ จนถึงกับว่า เราต้องบวช ต้องออกบวช เพื่อให้มันผ่านเข้าไปในปัญหานั้นจริงๆ แล้วก็รู้ได้ถึงที่สุด. ที่จริงการที่กล่าวอย่างนี้ มันก็ไม่ผิดแปลกแตกต่างไปจากการกล่าวโดยหัวข้อที่กล่าวอยู่เสมอๆ ว่า เราจะต้องรู้ว่าเราเกิดมาทำไม? แต่คำตอบนั้นมันต้องเป็นคำตอบที่ถูกต้องจริงๆ, ไม่ใช่เอาตามสักว่าใครนิกอย่างไรรู้ก็เอากันอย่างนั้น, ต้องถูกต้องจริงๆ ถึงที่สุดด้วย ทั้งถูกต้องและทั้งเก่งที่สุด.

พ่อแม่เกิดลูกมา เพื่อให้เป็นลูกของพระพุทธเจ้า

๑๔๑

เดี๋ยวนี้ถ้าถามว่าเกิดมาทำไม? คนก็ตอบกันได้ทุกคน แล้วก็ยืนยันว่าถูกต้องของเขา จนเขาจะไม่พูดกันถึงขั้นนี้. เดี่ยวนี้ไม่มีใครพูดกันถึงขั้นนี้ ว่าเกิดมาทำไม แม้ในโรงเรียนก็ไม่สอน ในมหาวิทยาลัยก็ไม่สอน ที่ไหนก็ไม่สอน เพราะเขาถือเสียว่าเกิดมาเพื่อได้สิ่งที่กิเลสของเขาต้องการ นั้นมันมีกิเลสเป็นตัวเขาเอง. ดังนั้น ก็ให้สอนกันแต่การที่จะให้ได้สิ่งที่กิเลสต้องการ; เพราะฉะนั้น วิชาทั้งหลายเลยกลายเป็นวิชาชีฟไปหมด แม้จะเป็นเรื่องปรัชญา เป็นเรื่องประวัติศาสตร์ เป็นเรื่องจิตวิทยา อะไรก็ตาม มันก็มาเป็นบริวารของวิชาชีฟไปหมด เพราะเดี๋ยวนี้เขาต้องการกันแต่ความก้าวหน้าในทางการเป็นอยู่. ดังนั้น วิชาเทคโนโลยี ก็ใช้กันแต่เรื่องให้โตมา ซึ่งเป็นสิ่งที่กิเลสต้องการทั้งนั้น, ใครจะไปเรียนวิชาไหนมา ก็มาใช้เพื่อสิ่งนี้, เพื่อเรา คือประเทศของเรา ก็คือเราจะต้องได้ ต้องได้มากที่สุด ก็เรียกว่าความรอดของประเทศชาติอยู่ที่นั่น. เดี่ยวนี้ถือกันอย่างนี้ทุกประเทศ ที่จะช่วยผู้อื่นบ้าง ก็เพื่อเป็นเครื่องมือที่จะหาประโยชน์ให้เราได้ไปมากกว่านั้นอีก, ไม่ใช่ช่วยกันด้วยความเมตตากรุณา นี้โดยพื้นฐานใหญ่ๆ มันเป็นอย่างนี้.

เราไปถามเขาว่าเกิดมาทำไม มันก็คงจะมีคำตอบหลายๆ ชั้น ปัญหาทางสังคมอย่างนี้ ก็คงจะตอบว่า เกิดมาเพื่อจะอยู่ร่วมกันโดยสันติ. คำนี้ไพเราะที่สุดในบรรดาคำพูดของมนุษย์, แต่แล้วมันเป็นเรื่องที่ไม่รู้ว่าจะเรียกว่าอะไรดี, จะเรียกว่าโกหกหลอกลวง ก็ยังไม่สม เพราะมันยิ่งกว่านั้น. ทำไปทั้งที่ไม่รู้ ไม่รู้ว่าเราจะอยู่ร่วมกันได้ด้วยสันติอย่างไร; เพราะว่าเราฝึกนิสัยใจคออะไรๆ ของเราอย่างนี้, ซึ่งมันไม่มีทางที่จะอยู่ร่วมกันด้วยสันติได้.

ตรงนี้ก็ขอให้พิจารณาดู สถานการณ์ปัจจุบันในโลกนี้ซึ่งยิ่งเรียนมาก ยิ่งก้าวหน้ามาก ยิ่งอะไรมาก มันก็ยิ่งไม่มีทาง ที่จะอยู่ร่วมกันด้วยสันติได้.

เพราะเรียนมากเท่าไร มันก็ฉลาดที่จะเห็นแก่ตัว เข้าข้างตัว เพื่อประโยชน์ตัวเองเท่านั้น; ปากก็พูดว่าเพื่อจะอยู่ร่วมกันโดยสันติ, แต่การกระทำที่แท้จริงมัน

ตรงกันข้าม. ฉะนั้น เราจึง ไม่มีหวังที่ว่าโลกนี้จะอยู่ร่วมกันด้วยสันติ, มันก็เป็นคำตอบที่ ตอบตามธรรมเนียม ว่าเราเกิดมาเพื่อจะอยู่ร่วมกันด้วยสันติ, แท้จริงธรรมชาติก็ต้องการอย่างนั้น โดยทางสังคม หมายความว่าเมื่อเล็งถึงชนหมู่มาก หรือคราวเดียวกันทั้งโลกนี้ ทางจิตใจมันก็จะไปได้เพียงแค่นี้เท่านั้น ว่า จะอยู่ร่วมกันโดยสันติ.

ที่นี้ถ้าว่า จะดูกันในแง่ของวัฒนธรรมส่วนบุคคล หรือส่วนวงที่มันแคบๆ เข้ามาเป็นหมู่คณะน้อยๆ มันยังไปไกลกว่านั้นอีก คือว่าไกลกว่า ว่าจะอยู่ร่วมกันด้วยสันติ. นี่ก็เรียกว่าจะอยู่อย่างชนิดที่ดีกว่านั้น เพราะว่าสันตินั้นเรายังมีความหมายอีกหลายชั้น, สันติส่วนบุคคลยังไปได้ไกลกว่าสันติของทั้งหมดของส่วนรวมทั้งหมด. แล้วก็คิดในข้อที่ว่า เราจะมีอะไรต่อไปอีก เพื่อจะเป็นที่พอใจมากกว่าเพียงว่าอยู่กันอย่างไม่รบราฆ่าฟันกัน ฉะนั้น จึงมีวิชาที่แปลกออกไป สำหรับให้ได้รับความสุขความพอใจตามอัตภาพ ซึ่งไม่ค่อยจะเหมือนกัน. แต่แล้วพวกนี้แม้จะดีได้อย่างไร ก็ยังไม่หมดปัญหา คือเขายังไม่รู้ถึงที่สุด ว่าเกิดมาทำไม นั่นเอง มันก็มีปัญหาทางจิตใจเหลืออยู่มาก คือปัญหาเกี่ยวกับความที่ว่า สิ่งต่างๆ ตามธรรมชาติ จะไม่เป็นไปตามที่มนุษย์ต้องการ; เมื่อเรามีความรู้ตีปรารถนาดีตั้งใจ สิ่งต่างๆ ตามธรรมชาติก็จะยังไม่เป็นไปตามต้องการ เพราะธรรมชาติเป็นอย่างนั้นเอง.

ฉะนั้น เรายังมีปัญหาดังๆ นานา ที่เหลือวิสัยของมนุษย์ธรรมดา จะทำให้หมดไปได้; เช่นเกี่ยวกับว่าเราจะต้องเกิด ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย ต้องเจ็บไข้, หลายอย่างที่จะไม่เป็นไปตามความปรารถนา; นี้หมายความว่าไม่มีใครมาอยู่กับเรา ไม่มีใครมาเบียดเบียนเรา ปัญหาทางสังคมมีการเบียดเบียนกันระหว่างบุคคล มีบุคคลมาเบียดเบียนเรา ปัญหาส่วนบุคคลอย่างนี้ มันก็เหลือแต่ตัวเองว่า แม้ไม่มีใครมาเบียดเบียนเรา เราก็ยังไม่ได้มีความสุขถึงที่สุดอยู่นั้นแหละ เพราะเราไม่รู้จักรอะไรอีกมากมาย ดังนั้น ในใจของเรามันจึงสร้างปัญหาขึ้นมาได้อีกส่วนหนึ่งอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งแก้ไม่ได้; ดังนั้นเรา

จึงต้องไปถึงทางศาสนาซึ่งไปไกลกว่าวัฒนธรรม. นี่เราจึงต้องมาเป็นลูกของพระพุทธเจ้า, เราต้องเข้าถึงศาสนาให้ถูกต้อง ให้มันครบถ้วนตามความมุ่งหมายของศาสนา, แล้วจะสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ซึ่งเป็นปัญหาสุดท้าย เกี่ยวกับความเกิด แก่ เจ็บ ตาย หรือว่า สิ่งต่างๆ ตามธรรมชาติที่จะไม่เป็นไปตามที่เราต้องการ.

เดี๋ยวนี้เราก็เห็นได้ว่า มันมีโรคภัยไข้เจ็บอะไรเกิดขึ้นเป็นของสมัยใหม่ เช่นเดียวกับความก้าวหน้าสมัยใหม่. นี้ก็เหลือกำลัง, ที่อยู่ตามธรรมชาติเดิมมันก็เหลือกำลัง. เราจะต้องเจ็บต้องไข้ต้องเป็นต้องตายไปตามธรรมชาติ. ถ้าเราตั้งใจไว้ไม่ถูกต้อง สิ่งเหล่านี้ก็เป็นความทุกข์ทั้งนั้น. ฉะนั้น จึงไป ศึกษาวิชาที่จะดำรงใจไว้ให้ถูกต้อง เพื่อไม่ให้สิ่งเหล่านี้เป็นทุกข์ นี่จึงจะหมดจากความทุกข์ กลิ้งกลิ้งไปจากความทุกข์.

นี่คือความมุ่งหมายของการที่จะต้องเป็นลูกของพระพุทธเจ้า หรือว่าเป็นความมุ่งหมายของศาสนา ของ พระศาสดาทั้งหลาย ที่ต้องการจะแก้ไขปัญหาเหล่านี้; เพราะฉะนั้นขอให้มองดูให้ดี ๆ อย่างน้อยให้เห็นสักสามระดับ อย่างที่ว่ามานี้. ในทางสังคมเราไม่เบียดเบียนกัน *อยู่กันด้วยสันติ*; ถ้าได้อย่างนั้นจริง มันก็ยังมีความทุกข์ ที่ส่วนบุคคล ที่ไม่มีใครมาเบียดเบียนมันก็ยังมีความทุกข์ เพราะตั้งใจไว้ไม่ถูกต้อง ดังนั้น จึงมา มีปัญหา หรือมีความก้าวหน้าในทางศาสนา ที่จะตั้งใจไว้ถูกต้อง จนไม่มีความทุกข์เลย.

ทีนี้ในสามเรื่องนี้ เราก็เห็นได้ว่ามันยังเป็นปัญหาอย่างหนักกันอยู่ทั้งสามเรื่อง เรื่องสังคม เรื่องโลกนี้เราก็ไม่อาจจะอยู่ร่วมกันด้วยสันติ; แม้ระหว่างชาติประเทศก็ยังไม่ประสบผลอันนี้ นี้ภายในประเทศชาติแม้ประเทศเราประเทศเดียว ภายในประเทศเราก็ยังไม่ได้อยู่ร่วมกันด้วยสันติ, ยังมีเบียดเบียนกันมากเกินไป ยังจะต้องแก้ไขกันอีกมาก, แล้วแก้ไขกันแต่ปลายเหตุ อย่างที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ก็ยังไม่มีที่หวังว่าจะแก้ไขได้ เพราะมันแก้ไขแต่ปลายเหตุ โดยที่ถือว่า ความลำบากยุ่งยากปัญหาต่างๆเกิด

มาจากเศรษฐกิจไม่ดี มีหลักกันแต่อย่างนี้ ก็ระดมทุ่มเทกันแต่เรื่องทางเศรษฐกิจอย่าง เป็นบ้าเป็นหลัง. นี่มันก็ไม่ถูกเหตุ ไม่ถูกต้นเหตุ มันไปถูกปลายเหตุ, คือไม่ได้แก้ให้ คนมันดี แต่ไปเพิ่มเหยื่อที่จะทำให้คนมันชั่วนั้นแหละมากขึ้น ๆ. ดังนั้นไม่ตายเสียก็คอย คุไปก็แล้วกัน. ในระยะที่เรายังไม่ทันตาย ๒๐, ๓๐, ๔๐ ปีข้างหน้า ยังจะพอเห็น ว่ามันยิ่ง เติลเปิดเบิ่งไปใหญ่ เพราะการแก้ที่ปลายเหตุ, ที่ไม่แก้ให้ตรงกับต้นเหตุ คือความ ที่คนมันไม่ดี คือมันไม่เป็นคน. แต่อย่างไรก็ดี ก็จะไม่โทษใครนาก็ไม่ได้เพราะมันเป็น พร้อม ๆ กันทั้งโลก มันก็ยากที่จะแก้, แล้วเดี๋ยวนี้มันเอาอย่างกันได้ง่ายที่สุด การคมนาคม มันติดต่อถึงกันในพริบตาเดียว มันก็เอาอย่างกันหมดทั้งโลกได้, ไม่มีใครที่จะมัวล่าหลัง ไปถือพระศาสนาเป็นที่พึ่งอยู่, แล้วต้องการเอาเงินเอาอำนาจอะไรเป็นที่พึ่งกันเสีย แต่แล้ว เอามาสำหรับที่จะใช้ประหัดประหารกัน เอาเปรียบกัน แข่งขันกัน.

นี่ให้รู้ข้อ^๕ไว้ก่อนคือข้อที่ว่า มนุษย์ ในโลกนี้มันจะ เพิ่มปัญหา อย่าง^๕ มากขึ้น แล้วแก้กันไม่ตก; เราก็ไปอยู่ในระหว่างเขาควายกับเขาคัวย แล้วเราจะอยู่ อย่างไร. เดี่ยวนี้ก็จะเนื่องมาถึงปัญหาที่ ๓ เราจะอยู่ร่วมโลกกับคนบ้าที่บ้ามากขึ้น ทุกที่ได้้อย่างไร? เราก็ต้องมาถึงปัญหาข้อที่ ๓ คือเป็นลูกของพระพุทธเจ้านั้นแหละ จะอยู่ได้ในท่ามกลางโลกของคนบ้า.

ศาสนาเท่านั้นจะช่วยแก้ปัญหาก็ได้.

ศาสนาทุกศาสนาก็สอนเหมือนกันหมดในข้อที่ว่า จะไม่โลก ไม่โกรธ ไม่หลง, แม้ว่าคำพูดต่างกัน ความมุ่งหมายจะสอนมันก็เหมือนกัน ว่าไม่โลก ไม่โกรธ ไม่หลงนี้, ศาสนาไหนก็ต้องเป็นอย่างนั้น แม้คำพูดจะต่างกัน, ก็พูดได้อีกอย่างหนึ่งว่า ทุกศาสนาก็สอนให้คนเราอย่ากอบโกยให้มันเกินกว่าที่จำเป็น อย่ามีอย่าหาไว้ให้มัน เกินกว่าที่จำเป็น ที่เขาเรียกว่าสันโดษ หรืออย่างอื่นก็มีเรียก แต่ต้องการให้ทุกคนอย่า

พ่อแม่เกิดลูกมา เพื่อให้เป็นลูกของพระพุทธเจ้า

๑๕๑

เอาเกินกว่าที่จำเป็น ; ศาสนาพุทธก็สอนอย่างนี้, ศาสนาคริสต์ก็สอนอย่างนี้, ศาสนาอื่นก็สอนอย่างนี้, แม้คำพูดมันจะต่างกัน ชุกคล้าย ๆ กันว่าไม่เหมือนกัน แต่ความมุ่งหมายมันเหมือนกัน. ถ้าทุกคนไม่เอาไว้ ไม่หา ไม่มี ไม่เก็บรักษาเอาไว้ ไม่ยึดครองไว้เกินกว่าจำเป็น คนมันก็ไม่แตกต่างกันมาก มันพอที่จะอยู่ร่วมกันด้วยสันติได้. แต่ด้วยความก้าวหน้าของมนุษย์มันก้าวหน้าไปตามบาปที่พระเจ้าสาปแช่ง, คือไม่ให้รักกันไม่เห็นแก่กันและกัน มันก็เลยมีคนที่เขาให้มากที่สุดเท่าที่จะเอาได้, อย่างที่เรียกกันว่า *มือใครยาว ก็สาวเอา* พวกหนึ่งมีสติปัญญามาก มีอิทธิพลมาก มีอะไรมาก มันก็เอาไว้เกินกว่าจำเป็นไม่รู้ที่ร้อยเท่า พันเท่า หมื่นเท่า แสนเท่า ล้านเท่า มันก็เกิดความแตกต่างกันมาก ก็จะอยู่ร่วมกันด้วยสันติได้อย่างไร. นี่เป็นอย่างนี้ ถ้าประพฤติปฏิบัติตามทางศาสนาทุกศาสนา ปัญหาอย่างนี้ไม่มี คือคนจะไม่แตกต่างกันนัก แล้วพอที่เหมือนว่าเป็นพี่น้องตระกูลเดียวกันได้. นี่กิเลสของมนุษย์มันเจริญทวีเร็วเกินไป จนศาสนาก็ร้างไม่อยู่ อะไรก็ร้างไม่อยู่ พระเจ้าก็ร้างไม่อยู่ จนตายไปแล้วนี่. คนจึงเป็นอยู่ในสภาพอย่างที่กำลังเป็นนี้. นี่ปัญหาของคนมันอยู่ที่นี้ ที่เรียกว่าส่วนรวมทั้งโลก ถ้าแก้ได้ก็วิเศษ. แต่ยังไม่เห็นหวัง ก็ยุติเป็นว่า เรายังจะต้องอยู่ในโลกที่มีลักษณะอย่างนี้ต่อไป และยิ่งขึ้นทุกที.

ต้องใช้ธรรมะเป็นที่พึ่งจึงจะแก้ปัญหาได้.

ทีนี้จะหาทางออกอย่างไร ? ทางที่ถูกต้องมันก็ต้องมาเป็นลูกของพระพุทธเจ้า อย่างที่ว่านี่ คือ ไม่มีทางอื่น นอกจากทางธรรมะ, เอาธรรมะเป็นที่พึ่ง รู้จักทำจิตใจไม่ให้มีความทุกข์ ; แม้ว่าโลกนี่จะเป็นอย่างไรก็ตาม. ดังนั้นจึงศึกษาหลักธรรมะในพุทธศาสนาให้รู้ว่าอะไรมันเป็นอย่างไรตามที่เป็นอย่างจริง, ประโยชน์ช่วยจำไว้ด้วยว่าอะไรเป็นอะไรตามที่เป็นอย่างจริง นั่นแหละคือตัวธรรมะในพุทธศาสนา หรือเป็นตัวศาสนา คือสอนให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไรตามที่เป็นอย่างจริง, *ตามที่ไม่วจริงก็คือตามที่เรารู้สึก*

คิดนึกเอาเอง เข้าใจเอาเอง หลงเอาเอง ว่าเอาเอง มันไม่เป็นไปตามที่เป็นจริง. ดังนั้น มันจึงแก้ปัญหของ ธรรมชาติไม่ได้ ความรู้ของเราจึงแก้ไม่ได้.

เดี๋ยวนี้เรายังแก้ไม่ได้เพราะว่ายิ่งไปหลงกันใหญ่ ชวนกันหลงกันใหญ่ทั้งโลก ไม่ถูกตามเรื่องของธรรมชาติ ยิ่งหวังที่จะกอบโกย ในระหว่างบุคคลที่จะเอาเปรียบกันก็ ยิ่งเป็นไปมาก และที่ ระหว่างคนกับธรรมชาติ ก็ยังเป็นไปอย่างแรงกล้า ที่จะทำลาย ธรรมชาติ. การทำลายธรรมชาตินี้ก็เท่ากับทำลายพระเจ้า, นี้พระเจ้ำก็จะตบหน้าให้ ก็จะลงโทษให้ อย่างสาสมกันทีเดียว. เดี่ยวนี้คนกระทำแก่ธรรมชาติ อย่างที่เรียกว่า ไม่รู้ว่าจะเรียกว่าอะไรดีนี่ คือมันเลวทรามที่สุด อยู่ติธรรมที่สุด ไม่มีเหตุผลที่สุด อะไร ที่ที่สุด แต่เขาก็ว่ามันถูกที่สุด ถูกต้องที่สุด มีเหตุผลที่สุด.

สรุปสั้น ๆ ก็คือว่า การเจริญก้าวหน้าของการศึกษา การประดิษฐ์การ ผลิต การเทคโนโลยีอะไรก็ตามนี้ ในสมัยปัจจุบันนี้ มันทำลายทรัพยากรของ พระเจ้าคือธรรมชาตินั้นแหละมากเกินไป, มากเกินความจำเป็นยิ่งขึ้นทุกที่เท่ากับ ความก้าวหน้า. ก่อนนี้เราไม่รู้จักเอาน้ำมันใต้ดิน มาผลาญเล่นเหมือนอย่างเดี๋ยวนี้ ไม่มี รถยนต์ ไม่มีรถไฟ ไม่มีเรือบิน. อะไรต่างๆ แต่เขาเรียกกันว่าไม่ก้าวหน้า. ในสมัยที่ ไม่ก้าวหน้านั้น มันก็ไม่มีควมสับสนยุ่งยาก เป็นทุกข์มากเหมือนสมัยที่ก้าวหน้า. เดี่ยวนี้เราจุกันให้ละเอียดสักหน่อยว่า เรามีรถยนต์น้ำมันไม่ใช่ความจำเป็นจะต้องมี. เราเข้าใจผิด เพราะเราไปขยายการงาน ขยายอะไรต่างๆ ให้มันเกินจำเป็น มันก็เลยรู้สึก ว่า จำเป็น แล้วยิ่งกว่านั้นที่มันแท้จริงเห็นอยู่ ที่ไปบำรุงบำเรอกิลเลสเสียนั้นมากเหลือประมาณ, การใช้รถยนต์ แม้แต่การใช้เรือบินใช้อะไรต่างๆ นี้ ที่บำรุงบำเรอกิลเลสเสียมก็มากเหลือ ประมาณ, ไม่ใช่กิจธุระ, แล้วกิจธุระนั้นก็ยังเป็นกิจธุระหลอกลวง คือมนุษย์แกล้งทำด้วย ความโง่สร้างกิจธุระที่ไม่จำเป็น, เกิดเป็นกิจธุระขึ้นมา แล้วก็มาก มากๆจนวิ่งด้วยเรือบิน- ว่อนไปทั่วโลกก็ยังไม่วั้น. น้ำมันก็ต้องสูญเสียมทรัพยากรของพระเจ้า คือน้ำมันใต้ดิน ต้องขุดขึ้นมา, ส่วนประกอบต่างๆ ที่จะเป็นรถเป็นเรือต่างๆ ก็เอาขึ้นมา แล้วก็สลายไป.

พ่อแม่เกิดลูกมา เพื่อให้เป็นลูกของพระพุทธเจ้า

๑๕๓

สมัยที่ทันเห็น ๆ กันอยู่ไม่ถึง ๑๐๐ ปีนี้ มันก็ไม่มีเรื่องอย่างนี้, สมัยที่
คนศึกษาเล่าเรียนมาก มีปริญญาว่าเป็นทางนี้ก็เปลี่ยนเป็นว่า ทำลายทรัพยากรของ
พระเจ้ามากขึ้น, ผลาญทรัพย์ของธรรมชาติมากขึ้น ๆ. เมื่อก่อนเรื่องกิน เรื่องบำรุง
บำเรอกิเลสตัณหา มันจะเอาแต่ไหนมาใช้รถใช้เรือ ใช้น้ำมันใช้เรือบิน, แล้วมันก็ไม่
ไม่ได้ด้วย มันก็บำรุงบำเรอกิเลสตัณหากัน แต่ในทางที่ไม่ต้องผลาญทรัพยากรของ
ธรรมชาติ, เต็มวันทำไม่ได้. มนุษย์ต้องบำรุงบำเรอกิเลสตัณหาด้วยการทำลาย
ทรัพยากรของพระเจ้ามากขึ้นทุกที แต่แล้วเราก็ไม่รู้สีก, เรารู้สึกไปว่าเป็นความ
ก้าวหน้า ทั้งทางวิชา ทั้งการประดิษฐ์ ทั้งการเป็นอยู่มีชีวิตอะไร ก้าวหน้าไปหมด.

ตัวอย่างเช่นเดี๋ยวนี้เรามีไฟฟ้าใช้อยู่ ที่ตรงนี้ คนก็จะรู้สึกกันว่ามันพอที่
ถูกต้องหรือจำเป็น. ถ้าความเห็นของผม ไม่จำเป็น เป็นเรื่องเกินเหมือนกัน. แต่เดี๋ยวนี้
มันกลายเป็นว่า มันมีเต็มไปหมด จนกลายเป็นไม่ใช่เรื่องเกิน, สิ่งเหล่านั้นมันล้นเอ่อไหล
บ่าไปหมด จนมันมีขึ้นมาทั้งที่ว่าเราไม่อยากจะให้มี หรือไม่ต้องการจะมี หรือเห็น
ว่ามันเกิน นี้มันก็มี. ถ้าเป็นสมัยปู่ย่าตายายก็ไม่ต้องมีเครื่องกำเนิดไฟฟ้าอะไรทำนองนี้
เขาก็ไม่โง่กว่านี้, ระบุตรง ๆ ไปยังว่า พระพุทธเจ้าไม่รู้จักสิ่งเหล่านั้น, การประดิษฐ์ทั้งหลาย
สมัยใหม่นี้ แต่ก็ไม่ได้โง่ไปกว่าคนเดี๋ยวนี้นะ, กลับฉลาดกว่า กลับมีความสุขสงบกว่า อยู่ร่วม
กันด้วยสันติกว่า. ฉะนั้น สิ่งเหล่านั้นมันขนานเคียงคู่กันไปกับความโง่ของมนุษย์
ที่จะมีสิ่งที่ไม่ต้องมี, แล้วก็เพื่อแข่งขันกัน แล้วก็เพื่อเบียดเบียนกัน.

ความก้าวหน้าทำให้สงบสุขไม่ได้.

เดี๋ยวนี้เราใช้สิ่งก้าวหน้าเหล่านั้นเพื่อทำเราให้หงั้น จนไม่รู้ว่าจะไปทางไหนกัน,
แล้วก็เลย เอาความรู้สึกนึกคิดนี้ชั่วขณะ อะไรต้องการเวลานั้น ก็เอานั่นแหละ.
เราเกิดมาเพื่อสิ่งนั้น, แล้วสุดท้ายก็อยู่แค่มีอาชีพดี แล้วก็มีเงินมาก แล้วใช้เงินไปตาม
ความประสงค์, มีเท่านั้นเอง เกิดมาเพื่อเท่านั้น แล้วก็แข่งขันกันยิ่งกว่าแข่งขัน.

เพราะฉะนั้น มัน จึงสงบสุขไม่ได้ คืออยู่ร่วมกันด้วยสันติไม่ได้ เพราะมันเมา เมาเงินเมารสชาติของกิเลส. กูชิวราก็ไม่ได้ แม้เป็นคนไทยด้วยกันหรือว่าแม้บางทีในหมู่บ้านเดียวกัน ในครอบครัวเดียวกัน มันลุ่มอำนาจแก่กิเลสแล้ว ก็เป็นศัตรูกันขึ้นมาทันที.

นี่ไม่ใช่ผมจะพูดในแง่ร้าย หรือว่าพูดชักชวนให้เลิกสิ่งเหล่านี้ ไม่ใช่; แต่จะพูดเพื่อให้มองเห็นว่า มันกำลังเป็นอย่างนี้ ยิ่งก้าวหน้าในการศึกษาแผนใหม่ขึ้นเท่าไร จะผลาญทรัพยากรธรรมชาติ ของพระเจ้าโดยไม่จำเป็น มากขึ้นเท่านั้น. สมัยก่อนการพักผ่อนหย่อนใจก็เพียงแต่ว่าเดินเล่นตามทุ่งนา, เข้าสมัยนี้ต้องขับรถยนต์ไปไกล ๆ หลาย ๆ ร้อยกิโลเมตร แล้วไปทำอะไรกันที่นั่น. เทียบกันคูนต่างกันอย่างไร, บู้ย่ำตายายของเราพักผ่อนหย่อนใจกันอย่างไร, คนเตี้ยวันพักผ่อนหย่อนใจอย่างไร, มันผิดกันร้อยเท่า พันเท่า หมื่นเท่า แสนเท่า แล้วใครทำลายทรัพยากรของธรรมชาติมากน้อยอย่างไร. ถ้าเราอยู่กันพออยู่ได้ ในลักษณะพออยู่ได้ ไม่มีความทุกข์ ไม่ทำลายธรรมชาติมาก เหมือนเตี้ยวัน. เตี้ยวันเขากำลังเป็นเหมือนกับวัง ในการที่จะทำลายทรัพยากรของธรรมชาติ เพราะเขาต้องการจะตามใจกิเลสอย่างยิ่งเหมือนกัน, ต้องยุ่งกันอีกหลายชั้นไม่รู้สิ้นสุด จนไม่เท่าไรน้ำมันในแผ่นดินนี้จะหมด, แล้วจะต้องทำอย่างไรต่อไปอีก มันเป็นปัญหาที่ยากยิ่งขึ้นทุกที จะเอาอะไรมาแทนน้ำมันอย่างนี้ มันเป็นปัญหาที่ยากกว่าธรรมดา. นี่คือการสาปแช่งของพระเจ้า ต่อแต่นี้อย่าให้มันมีความสงบสุข, ในคัมภีร์คริสเตียนมีอยู่อย่างนั้น ว่าอย่าให้พวกนี้รู้เรื่อง อย่าให้รู้จักกัน อย่าให้พวกนี้รู้เรื่อง, นี่คือการสาปแช่งปัจจุบันนี้ มนุษย์พวกนี้ไม่รู้เรื่อง. ประธานาธิบดีคนหนึ่งไปพบกับประธานาธิบดีอีกคนหนึ่งให้รู้เรื่องซิ. มันจะไม่มีทางที่จะพวกนี้รู้เรื่อง เพราะพระเจ้าสาปไว้สำหรับมนุษย์ที่เป็นเช่นนี้ คือมนุษย์ที่เหยียบย่ำพระเจ้า โดยเข้าใจว่าเป็นสิ่งที่เหยียบย่ำได้, แล้วพระเจ้ายกมือขึ้นให้ อย่างที่มนุษย์นั้นแหละกลาญไปเลย, มีอยู่ทางเดียว เมื่อไรหันหน้าไปหาพระเจ้านั้นแหละ, เตี้ยวันกำลังหันหลังไปหา

พระเจ้า เปลี่ยนเป็นหันหน้าไปหาพระเจ้า, เมื่อนั้นแหละจะพูดกันรู้เรื่อง ให้ยิ่งกว่าคอมมิวนิสต์กับนายทุนเสียอีก. นี่คือสิ่งที่เราควรจะมีมองเห็นกันบ้าง ว่าโลกมันเป็นอย่างนี้.

อยู่ในโลกไม่เป็นทุกข์ต้องเป็นลูกพระพุทธเจ้า.

นี่เราจะอยู่ในโลกนี้ด้วยวิธีใด จึงจะไม่เป็นทุกข์ลำบาก? ก็ว่า อยู่อย่างเป็นลูกของพระพุทธเจ้า. ฉะนั้นขอให้พยายามคิดนึกตามที่ได้พูดมาแล้ว แต่วันก่อน ๆ ว่าจงเป็นพระให้มาก, จงพยายามที่จะเข้าใจความเป็นพระนี่ คือว่าความเป็นมนุษย์ที่ดีที่สุด ที่มนุษย์จะเป็นได้ ให้มากเสียในระยะที่บวชนี่. ถ้าอยู่ตลอดไป มันก็ทำได้มากทำได้ง่ายตลอดไป, แต่ถ้าจะบวชชั่วคราวก็จะต้องรีบเข้าใจความเป็นอะไรชนิดที่จะไม่มีความทุกข์.

ถ้าจะถามว่าเป็นลูกของพระพุทธเจ้านั้น เอาความหมายอย่างไรกัน? ตอบสั้น ๆ ด้วยประโยคที่ควรจะมีจำไว้ดีกว่า คือเป็นมนุษย์ที่มีความทุกข์ไม่เป็น, เป็นมนุษย์ที่ทุกข์กับเขาไม่เป็น นี่แหละลูกของพระพุทธเจ้า. มนุษย์อื่นมันทุกข์เป็นและทุกข์เก่งทั้งนั้นแหละ ไม่เรียกว่ามนุษย์ เรียกว่าคน เพราะไม่เชื่อพระเจ้า ไม่ควรจะมีเรียกว่ามนุษย์, เรียกว่าคน, แล้วคนก็ทุกข์เก่ง ทุกข์เก่งเกินกว่าธรรมดามากมายหลายร้อยเท่า. นี่เราเป็นลูกพระพุทธเจ้า หรือลูกพระเจ้าอะไรก็ตามใจเถอะ คือผู้ที่ทุกข์กับเขาไม่เป็น, สิ่งต่าง ๆ มันจะเป็นอย่างไรไปก็ตามใจในโลกนี้ เราทุกข์กับเขาไม่เป็น, มันเป็นอุบาย หรือเป็นวิธี หรือจะเรียกว่าอะไรก็สุดแท้ เป็นเทคนิคทางวิมุตตญาณ ที่จะทำให้ทุกข์กับเขาไม่เป็น ฉะนั้น รีบศึกษาข้อนี้เสีย.

มีพระบาลียืนยัน : เข้าใจธรรมะให้ถูก ทุกข์จะหมดไปมาก.

วันนี้กำลังตรวจสอบบาลีกัน พอได้ถึงตอนที่ว่า พอส์กว่ามีความเข้าใจถูกต้องในธรรมะ ในตัวธรรมะนี้เท่านั้น ความทุกข์ก็จะหมดไปมาก จนเปรียบไม่ไหว;

แต่ในสูตรเหล่านั้นก็เปรียบไว้ให้ ว่าเทียบความทุกข์หมดไป เหลืออยู่นิดเดียว เปรียบ เหมือนกับว่า ชีฝุ่นที่ติดที่ปลายเล็บ กับชีฝุ่นทั้งโลก ดินทั้งโลก กับดินที่ตักขึ้นมาด้วย ปลายเล็บ. พระพุทธเจ้าท่านตรัสอุปมาอย่างนี้ ว่า ภิกษุทั้งหลาย ความทุกข์ที่สิ้นไป มาก เหมือนกับดินทั้งโลก แล้วความทุกข์ที่เหลืออยู่นิดเดียว เหมือนกับดินเท่าที่ติดปลายเล็บ. นี้ยังไม่เป็นพระอรหันต์นะ, ถ้าเป็นอรหันต์จะไม่เหลือ แม้จะติดปลายเล็บก็จะไม่เหลือ. นี้เป็นเพียงพระโสดาบัน เขาเรียกว่า ทิฏฐิสัมบูรณ์ ทัสสนสัมบูรณ์, ล้วนแต่เป็น ลักษณะของพระโสดาบัน คือ ผู้แรกถึงกระแสของธรรมเท่านั้น. มีตั้งมากมายหลายสูตร เหมือนกันหมด, เป็นผู้ที่เห็นกระแสของธรรม แรกย่างเข้าสู่กระแส แต่ยังไม่ถึงโดย สมบูรณ์ นี้เขาเรียกว่าพระโสดาบันถึงกระแสแห่งพระนิพพาน.

ในสูตร อิกสูตรหนึ่งเปรียบไว้ดี, ว่าเหมือนบุรุษมาที่ปากบ่อลึก เห็นน้ำอยู่ในบ่อ แต่แล้วก็ตักกินไม่ได้ เพราะไม่มีเครื่องมืออะไร ไม่มีเครื่องมือที่จะทำให้ตักน้ำจากบ่อลึก ขึ้นมากินได้ แต่เขาก็เห็นชัดทีเดียวว่า มันมีน้ำที่กินได้อยู่ที่ในบ่อนั้นนั่นแหละ ลักษณะ อย่างนั้นเปรียบได้กับพระโสดาบัน ยังไม่ถึงนิพพาน แต่มองเห็นนิพพานชัดอย่างนี้. ฉะนั้น จึงเป็นผู้ที่แน่นอนที่ว่าจะไม่เจออกนอกทาง และจะไม่ถอยหลังกลับ, มีแต่จะไป ข้างหน้าจนได้ถึง หรือถึงเต็มตามความหมายคือเป็นพระอรหันต์; เทียบยังไม่เป็น พระอรหันต์ ยังเป็นเพียงพระโสดาบันนี้ ความทุกข์ก็หมดไปมากมายถึงขนาดนั้น, ยังเหลืออยู่นิดเดียว.

ผลได้จากความเป็นลูกพระพุทธเจ้า.

ขอให้ไปคิดนึกดูบ้าง สำหรับจะได้ทำตนให้ถึงกระแสของธรรม หรือของ นิพพานก็ได้ แล้วแต่จะเรียก จนมีความแน่ใจแท้จริง ที่จะมุ่งไปทางนี้ ไม่มีถอยหลัง, ไม่มีเจออกข้างนั้นข้างนี้. นี้ก็เป็นลูกของพระพระพุทธเจ้าที่ถึงขนาดแน่นอน ขึ้น แรก, ต่อนั้นไปก็เป็น สกิทาคามี อนาคามี อรหันต์ไปตามเรื่อง. นี้แม้เป็น

พ่อแม่เกิดลูกมา เพื่อให้เป็นลูกของพระพุทธเจ้า

๑๕๗

พระสงฆ์ที่ไม่เป็นถึงกับพระโสดาบันเหล่านั้น เขาก็เรียกว่าผู้ที่กำลังปฏิบัติเพื่อความเป็น
อย่างนั้นก็รวมอยู่ในพวกนั้นเหมือนกัน. แม้เป็นชาวบ้านเขาก็เรียกว่าเป็นกัลยาณปุถุชน
ก็จะเป็นคนธรรมดาชั้นดี ที่มันมีแต่จะมาทางนี้ไม่ไปทางอื่นคือผิด ไม่อาจจะผิดชนิดที่ว่าไป
ติดอยู่ที่ความผิด มีแต่จะมาในทางที่ถูกต้องมากขึ้น.

ฉะนั้นมองเห็นว่า ผมหมายความว่าอย่างไรในการที่พูดว่า พ่อแม่คลอด
เรามาเพื่อให้มาเป็นลูกของพระพุทธเจ้า. เตียนนี้ก็กำลังเป็นอย่างนั้น ก็ว่าเราก็บวช
เตียนนี้เราก็บวชแล้ว เข้ามาในธรรมวินัยนี้แล้ว ตามระเบียบต่างๆ ที่พระพุทธเจ้าท่านวาง
ไว้. นี่เรากำลังสมัครมาเป็นลูกของพระพุทธเจ้าอยู่ด้วยกัน ทุกคน ก็มีแต่จะตักเตือน
กันให้ทำให้อุก ให้ดีให้จริงเที่ยงๆ ขึ้นไปเท่านั้น, เหมือนกับที่ได้กล่าวมาแล้วในวันก่อนๆ
แล้วเรื่องมันก็ไม่มีอะไร มันมีเท่านั้น คือให้หวังผลให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ แล้ว
ก็ปฏิบัติชนิดที่ไม่เป็นไปตามอำนาจของกิเลส; แต่ว่าจะชนะกิเลส จะเอาชนะกิเลส
ให้ได้ เรื่องก็จบ, ปัญหาทางสังกมมันทั้งหมด; หมายความว่า แม้โลกนี้จะปั่นป่วน
ขนาดหนักอย่างไรยิ่งขึ้นไปอีก ก็ไม่มีอะไรมาทำให้เราเป็นทุกข์ได้; เพราะ
ความรู้ที่ทำให้ไม่มีความยึดมั่นถือมั่นในความมีตัวตน มีตัวกู มีตัวตนนี้ จนกระทั่งความ
ตายก็ไม่มีความหมาย, ความได้ความเสียไม่มีความหมาย, ความอยู่หรือความตายก็ไม่ม
ความหมาย, ทุกๆ กุ้ไม่มีความหมาย. จิตใจชนิดนี้ทุกข์กับเขาไม่เป็น, แล้วก็อยู่
เป็นปกติได้เหมือนกันไปหมด ไม่ว่าอะไรจะเข้ามา; นี่จึงเรียกว่ามีความทุกข์ก็เหมือน
กับไม่มีความทุกข์, มีความสุขก็เหมือนกับไม่มีความสุข, ดีก็เหมือนกับไม่ดี, ชั่วก็เหมือน
กับไม่ชั่ว, ไม่มีบุญไม่มีบาป ไม่มีสุขไม่มีทุกข์, แล้วก็ไม่มีทุกข์ อย่างที่มันเป็นปัญหา.
นี่ผลจากการที่ได้เป็นลูกของพระพุทธเจ้าถึงที่สุดมันมีอยู่อย่างนี้.

ทีนี้เราก็ไม่ถือว่าเราจะไปได้ถึงที่สุดถึงกับเป็นพระอรหันต์ ก็เพิ่งเล็ง
เพียงว่าอันดับแรกๆ ต้นๆ ว่าเป็นพระโสดาบัน มันก็มีอัตราที่พระพุทธเจ้าท่านวางไว้
ว่าความทุกข์ดับไปเหลืออยู่นิดเดียว, โดยเปรียบเทียบผู้ที่ปลายเล็บกับผู้ทั้งโลก หรือว่า

หยดน้ำที่ปลายใบหญ้าหยดเดียว เปรียบเทียบกับน้ำที่มีอยู่ในมหาสมุทร หรืออะไรก็ตามตามธรรมชาติ เปรียบเทียบอีกมากมาย ความหมายอย่างเดียวกันหมด.

เอ้า! ทีนี้ถ้าสมมุติว่า เราไม่ได้เป็นพระโสดาบัน อย่างที่วานั้น เราก็คงยังเป็นปุถุชนที่ดี นั่นมัน ใกล้กับพระโสดาบัน องค์ที่วานั้นเข้าไปมากแล้ว; ดังนั้นความทุกข์ของเราก็คงจะดับไปมากเหมือนกัน พอจะเปรียบเทียบกันได้ว่า ผู้คนสักเกวียนหนึ่งเทียบกับผู้คนที่สมุทตทั้งโลกนี้ก็ยั้งดี, เพราะอัตราสำหรับพระโสดาบันนั้นวางไว้ว่า เหมือนกับผู้คนที่ตกปลายเล็บ แล้วก็เทียบกับผู้คนทั้งโลก มันใกล้กันขนาดนั้น. ทีนี้เราเอาว่า เรามีผู้คนเหลือสักเกวียนหนึ่ง เมื่อเทียบกับผู้คนทั้งโลกก็ยั้งดีมไป, ยั้งดีเหลือประมาณ นี่ความหวังอย่างนั้น ก็อยู่ในวิสัยที่จะเป็นไปได้.

นี่ขอให้ประพฤติกปฏิบัติอย่างที่พูดกันมาแล้ว แล้วก็มาสรุปความกันใหม่ในรูปนี้ ว่า พ่อแม่คลอดเรามาเพื่อมาเป็นลูกของพระพุทธเจ้า เป็นได้แล้วเรื่องก็จบกัน, ถ้าเป็นแต่เพียงว่า เกิดมาๆ แล้วก็ทำอะไรไปตามนั้น มันก็เพียงแต่การสืบพันธุ์ตามธรรมชาติเท่านั้น, ไม่ได้มีอะไรดีกว่านั้น ที่พ่อแม่หมคความสามารถที่จะส่องแสงในทางวิญญาณให้เราแล้ว ก็ส่งมายังที่ครูบาอาจารย์ กระทั่งส่งไปยังพระพุทธเจ้า ให้มีความสว่างไสวในทางวิญญาณเพิ่มขึ้นๆ จนถึงกับว่าอยู่ในโลกด้วยชัยชนะ ไม่มีการพ่ายแพ้.

นี่ผู้ที่บวชแล้วทุกคน ขอให้ได้เป็นอย่างนั้น ให้ได้เป็นอย่างนั้นตามมากตามน้อยตามความสามารถ. อย่าให้เป็นเพียงสักว่าเกิดมาเหมือนกับการสืบพันธุ์รักษาพันธุ์ อย่าให้สูญพันธุ์, ให้รู้จักสิ่งต่างๆ ทุกสิ่งทุกอย่างตามที่เป็นจริง; นั่นแหละคือหัวใจของพุทธศาสนา ในแง่ของการรู้, ในแง่ของการปฏิบัติเพื่อให้รู้ ให้รู้สิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง แล้วจิตมันก็จะสลัดความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวงกลายเป็นจิตที่ไม่มีความทุกข์อีกต่อไป.

ฟังพิจารณาให้รู้จักขี้เถาของกิเลส.

สิ่งต่างๆ รอบตัวเรานี้ มันเป็นพยานให้เราได้อย่างหนึ่งว่า มันเป็นขี้เถาของกิเลสตัณหา. บางทีคำนี้จะใหม่แปลกหรือใหม่จนฟังไม่ถูกก็ฟังๆ ไว้ มันเป็นภาษาธรรมดา, ที่มันมีอยู่รอบตัวเรานี้คือขี้เถาของไฟ คือกิเลสตัณหา. ที่เขาเรียกว่า ขี้เถาก็หมายความว่า ถูกเผา ถูกเผาถึงที่สุด แล้วก็เหลือแต่ขี้เถา. นิสัตว์ที่คลอດออกมาเป็นผลของไฟของกิเลสตัณหา, เผาเสร็จแล้ว มีผลเหลืออยู่คือลูกที่คลอດออกมา. นี้ก็เรียกว่าขี้เถาของกิเลสตัณหา. นิสัตว์สมบัติทั้งหลายในบ้านในเรือนเงินทองข้าวของ, นี้ก็เป็นขี้เถาของกิเลสตัณหา; หมายความว่า ตัดขาดต้องเผาจิตใจของบุคคลเหล่านั้นถึงที่สุดแล้ว มันจึงจะคลอດเป็นขี้เถาเหล่านี้ ปรากฏอยู่เป็นเงินเป็นทองเป็นนั่นเป็นนี่ เพราะเราต้องมีกิเลสตัณหาที่เป็นไฟ เผาจิตใจชนิดที่ถึงที่สุด ทำให้ต้องหาต้องแสวงต้องอะไรๆ เอามาได้.

ความต้องการของกิเลส คือต้องการโดยที่ที่ไม่รู้ว่ามันควรต้องการหรือไม่ควรต้องการ, นี้เป็นกิเลส เป็นตัณหา เป็นโลภะเป็นอะไร เรียกว่าไฟทั้งนั้นแหละ, ภาษาธรรมะเรียกว่าไฟทั้งนั้น, ไฟนี้ต้องเผาใจก่อน แล้วคนจึงจะทำอะไรที่เป็นผลออกมา เช่นเราอยากมีบ้านมีเรือนนี้ มันก็ต้องมีตัณหาในส่วนนี้เผาจิตใจ เราพ่ายแพ้ไปถึงที่สุดแล้ว มันจึงสร้างเรือนขึ้นมาได้. ถ้าเราชนะเราก็ไม่ปลูกเรือนหลังนี้, บ้านนี้ ตึกนี้ อะไรนี้. นี้คน มันก็เป็นอย่างนี้, สัตว์ก็เหมือนอย่างนี้, สุนัขมานอนอยู่ที่นี้ก็อย่างนี้, มันเป็นขี้เถาของกิเลสตัณหาของพ่อแม่ของมันเผาไปเสร็จแล้ว, ที่นี้ต้นไม้ไม้นี้ก็เหมือนกัน ต้นไม้มันก็มีกิเลสตัณหาไปตามประสาต้นไม้ มีจิตชีวิตวิญญาณไปตามประสาต้นไม้.

อย่าไปเชื่อกันที่พูดว่าต้นไม้ไม่มีชีวิตไม่มีวิญญาณ นั้นเขาเอาเอง; ตามหลักเหตุผลทั่วไป สิ่งที่มีความเป็นอยู่มีความรู้สึกมีชีวิต นี้มันต้องมีจิตใจ มีความ

รู้สึก มีความต้องการ. ต้นไม้มันก็มีความต้องการที่จะทรงตัวอยู่ มันจึงคั่นรนให้มีความรอด มีความเป็นอยู่; เพราะฉะนั้นมันจึงรอดอยู่ เป็นผลของความคั่นรนตามกิเลสตัณหาของมัน แล้วมันก็สืบพันธุ์. ต้นไม้มันก็มีการสืบพันธุ์ตามความมุ่งหมายอย่างเดียวกันกับสัตว์หรือคน, ลูกของต้นไม้ที่ออกมา ก็คือไข่ของกิเลสตัณหา ที่เผาหัวใจของแม่ของพ่อมัน เสร็จแล้วมันคลอดออกมาเป็นอย่างนี้.

นี่ขอให้เรามองดูรอบด้าน ทั้งคนทั้งสัตว์ทั้งต้นไม้ และทุกอย่างที่มันเกี่ยวข้องกับกัน ว่าทั้งหมดคนมันเป็นขี้เถาของไฟที่ได้ผ่านไปแล้ว คือกิเลสตัณหา. นี่เป็นตัวอย่างของหนึ่งในหลายๆ อย่าง ของการที่เรา รู้จักสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง. นี่ถ้ารู้อะไรตามที่เป็นจริง มันต้องหมายถึงรู้อย่างนี้ รู้ในขนาดนี้เช่นตัวอย่างอย่างนี้; เมื่อเรารู้จริงเราจะมองเห็นว่า ทุกอย่างรอบตัวเราเป็นเพียงขี้เถาของไฟที่มันได้เผาอะไรรอดวายไปแล้ว เหลืออยู่เป็นขี้เถา, แล้วจะไปรักได้อย่างไร, จะไปยึดถือได้อย่างไร, จะไปหลงใหลได้อย่างไร, จิตใจมันก็หลุดพ้น.

ดังนั้นจึงมีหลักอย่างนี้เสมอ ในทุกๆ ข้อ ว่าจะต้องเห็นสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริงเรียกว่า *ยถากุตญาณทัสสนะ*; พอเห็นสิ่งนี้ตามที่เป็นจริงแล้วมันก็จะเกิดนิพพิทา คือความหยุดชะงัก ในการที่จะไปเอาไปบ้ากับมัน แล้วก็เกิดวิราคะ คือถอยหลังออก, ก็เกิดวิมุตติ คือหลุดพ้นไปได้, เกิดวิมุตติญาณทัสสนะ รู้ว่า อ้าว หลุดพ้นแล้ว.

จบกันที่นั่น เป็นลูกของพระพุทธเจ้าไม่มีหน้าทีอื่น มีหน้าที่เพียงแต่ให้รู้จักสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามที่เป็นจริง ก็จบกันเท่านั้น.

วันนี้คำอธิบายของคำที่จะฝากไว้เป็นคำขวัญหรืออะไรแล้วแต่จะเรียก ว่า พ่อแม่ตลอดเรามาเพื่อเป็นลูกของพระพุทธเจ้าอีกต่อหนึ่ง หวังว่าคงจะเอาไปคิดไปนึกกันต่อไป.

เอาละ วันนี้ก็พอที่เพียงเท่านั้น.

นวกานุสาสน์

— ๑๑ —

๔ สิงหาคม ๒๕๑๔

ต้องมองสิ่งต่าง ๆ อย่างเดียวกับพระพุทธเจ้ามอง.

การบรรยายในวันนี้ อยากจะพูดโดยหัวข้อที่เนื่องกันกับหัวข้อที่แล้วมา เพื่อความเข้าใจง่าย. ในครั้งที่แล้วมาเราพูดกันโดยหัวข้อว่า *บิดามารดาตลอดเรามาเพื่อเป็นลูกของพระพุทธเจ้า*. ที่นี้เราก็จะพูดว่า ถ้าเป็นลูกของพระพุทธเจ้า ก็จะต้องมองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างเดียวกันกับพระพุทธเจ้ามอง.

การบวชทำให้เป็นลูกของพระพุทธเจ้า.

สำหรับคำว่า เป็นลูกของพระพุทธเจ้า^{นี้} ขอให้ช่วยพยายามทำความเข้าใจ; เช่น มีคำเรียกภิกษุว่า พุทธชิโนรส พุทธบุตร อะไรวางงั้นอยู่แล้ว ซึ่งมีความหมายตรง ๆ ว่าเป็นลูกของพระพุทธเจ้า ในอรรถกถาเขียนไว้ชัดๆเลยว่า *พระพุทธเจ้าใช้คำว่าลูกของเรา บ่อยที่สุดกับภิกษุ*. แต่ที่นี้เราไม่เอาตามเรื่องหรือตัวหนังสืออย่างนั้น; เราเอาจากข้อเท็จจริง ว่ามนุษย์ต้องการจะได้สิ่งที่ดีที่สุด ลำพังพ่อแม่ช่วยให้ไม่ได้ ก็ต้อง

โอนไปให้พระพุทธเจ้า ให้ไปเป็นลูกของพระพุทธเจ้า เพื่อช่วยทำให้ได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้.

นี่ก็ได้หมายความว่า บิคารมารดาเหล่านั้นเป็นผู้รู้สึกตัวอย่างนั้น แล้วก็ต้องการอย่างนั้น, แต่ว่าเรื่องจริง ๆ มันกลับเป็นอย่างนั้น; ลำพังบิคารมารดาก็ไม่อาจจะทำบุทรธิตาให้ใครหรือให้ใครรับ สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ, ยิ่งเดี๋ยวนี้ยิ่งไกล; เพราะฉะนั้นต้องถือว่า การที่ได้พลัดมาบวชในพุทธศาสนา มันก็เป็นโชคดี มันเข้ารูปกันไปเอง โดยไม่ได้มีเจตนาหรือมีความรู้สึกตัว, บวชเข้ามาโดยวินัย ก็เป็นลูกของพระพุทธเจ้า, โดยการมาประพฤติธรรมะ ก็เป็นลูกของพระพุทธเจ้า. ฉะนั้นขอให้เข้าใจว่า คำว่าเป็นลูกของพระพุทธเจ้านี้ มันมีความหมายดีที่สุด, มีประโยชน์ที่สุด, แล้วควรจะเป็นความจริงที่สุดด้วย.

มีสติเห็นโลกตามความเป็นจริง.

ที่นี้ก็มาถึงหัวข้อที่ว่า ถ้าเป็นลูกของพระพุทธเจ้าก็ต้องมีอะไรไปทางเดียวกันกับพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง, เช่น จะต้องเห็นโลกอย่างเดียวกับที่พระพุทธเจ้าท่านเห็น หรืออย่างน้อยก็เท่ากับที่พระพุทธเจ้าท่านสอนให้เห็น. นี่คือธรรมะในขั้นสูงสุด คือข้อเท็จจริงของโลก ที่เราจะต้องเห็นให้ถูกต้องตามที่เป็นจริง, แล้วเขาก็สรุปคำนี้ไว้เป็นคำสั้น ๆ คำเดียวว่า **สุญญตา** คำเดียวสามพยางค์ว่าสุญญตา ซึ่งเป็นภาษาไทยก็แปลว่า ความว่าง. พระพุทธเจ้าสอนให้เป็นผู้มีสติเห็นโลกโดยความเป็นของว่างทุกเมื่อ. นี่เราไม่เข้าใจ, เราไปเข้าใจว่า สอนต่างกัน เดี่ยวสอนอย่างนั้น เดี่ยวสอนอย่างนี้ เดี่ยวสอนอย่างโน้น, เดี่ยว **สอนว่าให้ดับทุกข์**, เดี่ยว **สอนว่าให้เว้นจากการทำชั่ว**, **ให้ทำดี** **ให้ทำจิตให้บริสุทธิ์** และยังมีอะไรอีกมากมาย ซึ่งถ้าเราไม่เข้าใจ เราก็จะเห็นว่ามันตึกกันยุ่งไปหมด. แต่ความจริง นั้นมันไป รวมอยู่ที่คำนั้นคำเดียว ว่าเห็นโลกโดยความเป็นสุญญตา คือของว่าง.

เห็นโลกโดยความเป็นของว่าง นั้น ขอเตือนไว้เสมอว่า มันเป็นคำพูดคน
 ละคำ คนละความหมาย กับคำว่าว่างตามธรรมดาที่ชาวบ้านเขาพูดเขารู้สึกกัน. ชาวบ้าน
 ถ้าพูดว่า ว่าง ก็หมายความว่าไม่มีอะไรเลย, เห็นโลกโดยความเป็นของไม่มีอะไรเลย นั้นมัน
 เป็นไปไม่ได้, มันบ้า, ก็ต้องมีอะไรไปตามเดิม ตามที่มันมีอยู่. แต่แล้วทำไมจึง
 เรียกว่า ว่าง? มันว่างก็เพราะว่ามันไม่มีอะไรที่ควรจะเรียกว่าเป็นชั้นเป็นอัน เป็น
 ตัวเป็นตน ที่เราควรจะไปยึดเอาหรือหมายมันไว้, แล้วมัน ไม่มีอะไรที่เป็นตัวตน
 ที่เป็นนิสสรภาพในตัวของมันเองเลย. ตัวมันเองไม่เป็นตัวเป็นตน เป็นไปตามเหตุ
 ตามปัจจัย สำหรับตัวมันเองก็เป็นอย่างนั้น. ที่นี้สำหรับเราที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับมัน
 ก็เป็นอย่างนั้น. มองเห็นในขั้นนี้แล้วก็เรียกว่า มองเห็นโลกโดยความเป็นของว่าง
 จากการที่จะเข้าไปจับฉวยเอาว่าเป็นตัวเรา ว่าเป็นของเรา. นั้นมันเป็นเงื่อนไขของ
 พรหมจรรย์ และมันเป็นทั้งหมด ก็เป็นทั้งตรงกลาง เป็นทั้งเบื้องปลายสุดของพรหม-
 จรรย์, ก็เรียกว่าเป็นเรื่องของพุทธศาสนาโดยเฉพาะ ให้เห็นโลกโดยความเป็นของที่ไม่
 อาจยึดถือเอาเป็นตัวตนอะไรได้. การประพาศพรหมจรรย์ทั้งหลายก็เพื่ออย่างนี้ ก็เพื่อ
 ให้ถึงจุดขั้นนี้; การประพาศพรหมจรรย์ในเบื้องต้นในขั้นต่ำ เป็นศีล นี้ก็เตรียมตัว
 เพื่อความเป็นอย่างนั้น เพื่อเห็นความเป็นอย่างนั้น, ทำสมาธิก็รวมกำลังจิตเพื่อบูรณาการ
 ตลอดความเป็นอย่างนั้น, แล้วเป็นปัญญา มันก็รู้จริงและสมบูรณ์ในเรื่องนี้.

โลกเป็นเพียงไม้ฟืนและขี้เถ่า.

ที่นี้ต่อไปก็อยากจะพูดด้วยคำที่มันง่าย, ช่วยให้ง่าย ว่าเห็นโลกโดยการ
 เป็นของว่างจากสภาวะตัวตนนั้น ก็คือเห็นเป็นเพียงไม้ฟืนและขี้เถ่าไปทั้งนั้น, ทั่วโลกทั้งโลก
 ทั้งหมดทุกสิ่งนี้ไม่มีอะไร นอกจากไม้ฟืนกับขี้เถ่า. ส่วนใดที่กิเลสตัณหาของมนุษย์
 ยังไม่เข้าไปแตะต้อง ส่วนนั้นก็ยังเป็น ไม้ฟืน เป็นเชื้อเพลิง, ส่วนใดที่กิเลส
 ตัณหาของมนุษย์เข้าไปแตะต้องแล้ว ส่วนนั้นก็กลายเป็นขี้เถ่า. ฉะนั้นตรงหน้า

เราโดยรอบแม้ที่นี่ มันก็มีทั้งไม้พื้ทั้งขี้เถ้า; แต่ต้องแบ่งกันเป็นพวก ๆ เป็นชั้น ๆ คือว่าสำหรับมนุษย์กันก่อน, สำหรับมนุษย์เราสิ่งที่เรายังไม่ได้ไปแตะต้องปรับปรุงสร้างสรรค์นั้นมันเป็นไม้พื้ เป็นวัตถุดิบ เป็น material หรือที่พัสัฎฐการที่ยังไม่ได้แตะต้องเหมือนไม้พื้. ที่นี้ พอกิเลสตัณหาของคนเข้าไปแตะต้อง เพราะต้องการอย่างไร เราก็ใช้ความอยากหรือกิเลสเลยก็ได้ แตะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสิ่งเหล่านั้น จนกระทั่งมันกลายเป็นขี้เถ้า คือสิ่งที่กิเลสตัณหาของเรา แผลงเผาสิ้นสุกไปแล้ว กลายเป็นขี้เถ้าไป.

อย่าง ตักทลัฎฐใหญ่ นี้ ก็ควรจะเรียกเป็นขี้เถ้า; เมื่อก่อนมันยังเป็นไม้พื้ ก่อนแต่ที่มันจะมาเป็นปุณชิเมนต์ เป็นเหล็กเป็นอะไรขึ้นมา นี้ มันเป็นตามธรรมชาติ มันเป็นดิน เป็นทราย เป็นหินเป็นไม้เป็นอะไรอยู่ตามธรรมชาติ, อย่างนั้นมันเหมือนกับไม้พื้ ท่อมาถูกกระทำให้เปลี่ยนเป็นอุปกรณ์, แล้วมากลายเป็นตัวตักทลัฎฐขี้เถ้า, นั่นคือตักทลัฎฐกลายเป็นขี้เถ้า. นี้มีผลทลัฎฐอย่างนี้ก่อน ว่าที่มนุษย์ยังไม่แตะต้องนั้นเป็นไม้พื้ไปก่อน เป็นเชื้อเพลิงไปก่อน, พอมนุษย์เข้าไปแตะต้องเสร็จแล้วด้วยกิเลสตัณหา ก็กลายเป็นขี้เถ้า.

จะนั้นขอให้เราดู ว่ามันมีอะไรบ้างที่มีอยู่ที่เวลานี้ : อะไรที่ยังเป็นไม้พื้, อะไรที่ยังเป็นขี้เถ้า, พูตกันแต่สำหรับมนุษย์. พวกคันทันไม้ เช่นดินทรายอะไรนี้ ก็ยังเป็นไม้พื้ ส่วนที่มัน ปรุงเสร็จแล้ว มันก็เป็นขี้เถ้า, เป็นเครื่องบันทึกเสียง, เป็นอุปกรณ์อะไรต่างๆที่เราเห็นอยู่ นี้ มันเป็นขี้เถ้า สำเร็จมาจากการเผาผลาญของกิเลสตัณหา เผาไม้พื้เชื้อเพลิงให้กลายเป็นขี้เถ้าขึ้นมา. ที่เกี่ยวกับมนุษย์ มันมีผลทลัฎฐว่า ทั้งหมดในโลกนี้มีสำหรับมนุษย์ก็ไม่มีอะไรนอกจากไม้พื้กับขี้เถ้า, แล้วก็เปลี่ยนจากไม้พื้เป็นขี้เถ้า มากขึ้นเป็นลำดับๆ ด้วยน้ำมือด้วยกิเลสอันแรงร้ายอะไรของมนุษย์, ก็ว่าทรัพยากรทั้งหลายเหลือในโลกนี้ ในแผ่นดินนี้ จะค่อย ๆ กลายเป็นขี้เถ้าไปด้วยน้ำมือของมนุษย์. สินแร่ต่างๆ ก็มากลายเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นบ้านเป็นเรือน

เป็นรถเป็นเรือ เป็นอะไรนับไม่ไหว; แต่แล้วก็เรียกได้ว่ามันเป็นขี้เถาของกิเลสตัณหาที่เหลืออยู่ แล้วกิเลสตัณหาก็กว้านไปไหนแล้วก็ไม่รู้.

นี้เรटकอยู่ในสภาพอย่างนี้ ว่าผลาญทรัพย์ากรของธรรมชาติของพระเจ้าให้เป็นขี้เถาไปอย่างน่าใจหาย; สิ่งต่างๆ ที่เราทำขึ้นนั้น มันเพื่อกิเลสตัณหาของเราทั้งนั้น ในทางที่เหมาะสมก็มี, ในทางที่ไม่เหมาะสมนั้นมากที่สุด. เรากินเราเล่นเราอะไรต่างๆ นี้ เราเห็นได้ว่า มันมากกว่าที่ว่ามันจำเป็นที่จะต้องมี; เรื่องนี้ก็ไม่ต้องพูดมาก เพราะคงพอจะมองเห็นกันได้, ในบ้านในเรือนนี้เรามีสิ่งที่ไม่จำเป็นต้องมีเสียถึง ๙๐% ถึง ๙๕% แต่เราก็มัวจำเป็นไปหมด; เพราะว่ากิเลสตัณหาของเรามันว่าอย่างนั้น.

สิ่งที่เราใช้สอยอยู่นี้ ก็เพื่อความไม่จำเป็น แต่เราเข้าใจว่าจำเป็น; ฉะนั้นเราจึงต้องวิ่งไปวิ่งมา วิ่งไปวิ่งมา ทำโลกให้สับสนวุ่นวาย; เราคิดว่าเราชนะธรรมชาติหรือสิ่งเหล่านี้ แต่ที่แท้ที่นั่นเราพ่ายแพ้หรือเป็นทาสของสิ่งเหล่านี้. นี่คือข้อที่ต้องมองให้เห็น ถ้ามองไม่เห็นเป็นลูกพระพุทธเจ้าไม่ได้. สิ่งที่เราเข้าใจว่าเราเอามันมา, เราใช้มันไปตามอำนาจของเรา มันแพ้เรา, มันอยู่ในอำนาจของเรานั้น ระวังให้ดี ที่แท้คือเราแพ้มันอยู่ตลอดเวลา : เราเป็นทาส, เราต้องไปแสวงหาต้องไปทำอะไรมาเพื่อให้ได้มันมา นับตั้งแต่เราต้องออกสู่เหล่าเรียน ให้สอบไล่ได้ ให้มีวิทยฐานะสูง, ให้มีบ้านที่สบาย ให้มีเงินมาก ให้มีอะไรมาก เราเรียกว่าเราชนะ แต่ในสายตาอันลึกของชาวพุทธนั้นเห็นว่าเป็นการพ่ายแพ้. ถ้ามันเป็นสิ่งจำเป็นตามธรรมชาติก็ดีไป, เทียบมันเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นเกือบทั้ง ๑๐๐%, มันจำเป็นแต่เพียงว่ากิเลสของเราต้องการให้เอริตอรรอย สนุกสนานทางเนื้อทางหนังทางอะไรไม่มีขอบเขต มันเท่านั้นเอง.

เพราะฉะนั้น ขอให้ไปรู้ประมาณ คือความพอดีเอาด้วยตนเองก็แล้วกัน ว่ามันควรจำเป็นสักเท่าไร; ถ้าทำได้อย่างนี้ จะถูกลักของพุทธศาสนา คือจะไม่มีความทุกข์เกิดขึ้น, จะทุกข์กับเขาไม่เป็น อย่างที่กล่าวมาแล้วว่า เป็นลูกพระพุทธเจ้า

นั่นคือ เป็นบุคคลที่ทุกข์กับเขาไม่เป็น คือมีความทุกข์กับเขาไม่เป็น, มันรู้ตามที่เป็นจริงไปหมด จน ไม่มีอะไรมาทำให้ทุกข์ได้; ไม่ใช่ทำให้เป็นอะไรเหมือนอย่างที่เขาเข้าใจผิด, เช่นว่าให้หนีโลกไปอยู่ป่า, ให้ออกบวชให้อะไรอย่างนั้นแหละ มันจะไปตามประสาคนโง่. ความมุ่งหมายของธรรมะวินัยของพุทธศาสนา ของพระพุทธเจ้า ต้องการให้ทุกข์กับเขาไม่เป็น, ให้อยู่ในโลกนี้ชนิดที่ทุกข์กับเขาไม่เป็น; นั่นแหละคือชนะโลกนี้ อยู่ในท่ามกลางโลกที่เต็มไปด้วยต้นเหตุแห่งความทุกข์ อะไรแห่งความทุกข์นั้น แล้วเราทุกข์กับเขาไม่เป็น; ไม่ต้องหนีออกไปอยู่ป่า ไม่ต้องหนีไปอย่างไร้เงาอย่างนั้น หรือต้องสละละทิ้งอะไรต่างๆเอาไปเผาไฟ เอาไปโยนทะเลเสีย บ้านเรือนไม่ต้องมีนี่, นั่นมันบ้าเลยเถิดออกไป.

พุทธศาสนาต้องการให้เรา มี หรือ ทำสิ่งที่ควรทำที่พอดี ที่ควรทำ, พอดี สำหรับจะกระทำ, เราก็กระทำสิ่งนั้น โดยไม่ต้องมีความทุกข์ แล้วชีวิตนี้ก็ไม่มีความทุกข์, รู้จนกระทั่งไม่มีอะไรทำให้เกิดความทุกข์ได้. ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ไม่เป็นปัญหา ไม่เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์, การได้การเสีย การแพ้การชนะ การอะไรต่างๆมันไม่มีความหมายอะไรที่จะทำให้เราเป็นทุกข์. นี้เราก็ชนะความทุกข์, เรียกอีกทีก็ว่า ชนะสิ่งทั้งปวงหรือชนะโลก นี่คือความมุ่งหมายของการมาเรียน มารู้มาปฏิบัติ หรือมาเป็นลูกของพระพุทธเจ้า แล้วก็จะได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้ กันที่ตรงนี้เอง. นี่มันเป็นใจความ รายละเอียดปลีกย่อยนั้นก็ไปดู มันมีมาก. เคียงนี้มันก็มาสรุปรวมอยู่ตรงที่ว่า รู้ถึงขนาดที่ไม่มีอะไรมาทำให้เป็นทุกข์ได้.

รู้ความหมายของ “ว่าง” ให้ถูกต้อง.

หันมองไปอีกด้านหนึ่ง ก็คือว่า รู้หรือเห็นหรือว่าเข้าใจก็ตามโลกทั้งปวง สิ่งทั้งปวงในลักษณะที่เป็นของว่าง ที่ว่าไม่มีอะไร มีแต่ไม้พินกับขี้เก๋อ นั่นคือความหมายของคำว่าว่าง. ไม้พินจะเอาไปทำอะไร, ขี้เก๋อจะเอาไปทำอะไร, มองไปทางไหนก็

ไม่มีอะไรที่จะเข้าไปหลงไหล ก็คือไม่ยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน ว่าตัวเราว่าของเรา นั้นแหละคือว่างตามความหมายในพุทธศาสนา, จิตใจไม่จับยึดสิ่งใดไว้โดยความเป็นตัวตน หรือของตน. คนที่ฟังไม่ถูกและไม่เข้าใจเรื่องนี้ ก็เอาไปล้อเล่น กลายเป็นแสดงความโง่ของตัวออกมาว่าไม่รู้พุทธศาสนา.

หลักสั้น ๆ ก็มีอยู่ในพระคัมภีร์ ๒-๓ ตอนเท่านั้น : ตอนแรกก็คือว่าเห็นโลกด้วยความเป็นของว่าง, ว่างจากสิ่งที่ควรบัญญัติว่าหรือเข้าใจว่าหรือมันหมายความว่าตัวตน นี่โลกเองมันว่างอย่างนั้นชั้นหนึ่งก่อน, ที่นี้หัวใจของเรา จิตใจของเรา ความรู้สึกนึกคิดของเรา พอมองไปที่โลกหรือไปสัมผัสเกี่ยวข้องกับโลก มันก็เลยไม่รู้ว่าจะเอาอะไร ไม่เห็นว่าจะเอาอะไร เพราะมันว่าง ก็อยู่ในความหมายที่เรียกว่า ว่างไปหมด. จิตใจนี้ก็เลยไม่รู้ว่าจะเอาอะไร ใจก็เลยว่าง, ว่างเพราะไม่ไปติดไปเอาไป engage หรืออะไร ทำนองนั้นแหละ กับอะไรเลย จึงเรียกว่าใจหรือจิตว่าง. คำที่ ๑ ว่า โลกว่าง อย่างนั้น, แล้วคำที่ ๒ ว่า จิตว่าง เพราะเหตุนี้, นี้คำที่ ๓ ก็ไม่มีอะไร คือไม่มีทุกข์ คือว่างจากความทุกข์; ว่างจากความทุกข์อย่างยิ่ง นี้เรียกว่านิพพาน, มีพระบาลีชัด ๆ อย่างนี้ก็เลยมีเพียง ๓ ประโยค ๓ ตอน : ตอนที่หนึ่ง ว่า โลกว่าง, ตอน ๒ พวจิตไปเห็นอย่างนั้น เข้าจิตก็ว่าง, ที่นี้ ความว่างที่แท้จริงถึงที่สุดนั้นก็เรียกว่านิพพาน คือว่างจากกิเลส ว่างจากความทุกข์ ปรากฏอยู่ที่จิต, เรียกว่านิพพานมาปรากฏอยู่ที่จิต เพราะจิตว่าง เท่านั้นเอง, ก็ไปหาคำอธิบายรายละเอียดเอา มันมีมากมาย จะไปเถียงจะไปพูดจะไปอะไรกับใคร มันก็มีหลักเพียงเท่านี้ในพุทธศาสนา.

ประพฤติพรหมจรรย์ก็เพื่อรู้จักมีชีวิตเหนือสิ่งทั้งปวง.

เรียน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นกึ่งเป็นแควไปหมด ก็เพื่อจะพิสูจน์คำเดียวว่ามันว่าง, สิ่งที่เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นั่นคือเป็นสิ่งที่ว่าง. โลกนี้มีลักษณะเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เพราะโลกมันว่าง; ฉะนั้น เราจะเลิกคำว่า

อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หลายๆ คำเสียก็ได้ เหลือคำเดียวว่ามีว่าง, แล้วมองให้เห็น การปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา ก็เพื่อให้เห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, แล้วก็เพื่อให้เห็นว่าง. เดียวนี้เพียงแต่ปฏิบัติศีลเราก็ยังไม่ค่อยจะได้ มันก็เกิดความเป็นบ่นบ่น ระส่ำระสายทางร่างกาย, ร่างกายกระวนกระวายเสียแล้ว จิตก็ไม่เป็นสมาธิ, ปัญญาก็ไม่เกิด, ไม่พอที่จะเห็นว่าง; ฉะนั้น เราจะต้องปรับปรุง ส่วนที่เป็นร่างกาย หรือ การพูด การจา การกระทำทั้งหลายนี้ ให้ถึงสภาพที่เรียกว่าสงบหรือปกติ มันก็ช่วยสนับสนุนให้ จิตสงบ ปกติ, จิตสงบปกติ นี้เรียกว่าสมาธิ, จิตสงบปกติก็จะเป็นจิตที่ จะมีปัญญามอง สิ่งทั้งปวงตามที่เป็นจริง คือเห็นว่าง.

นี่พรหมจรรย์ของเราไม่มีอะไรมากไปกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา, ทุกวัน ๆ ขอร้องให้มีการประพฤติปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา ให้ถูกต้องให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ. การที่ขอร้องว่า ขอให้พระบวชใหม่ ตั้งอกตั้งใจให้ดี อย่าให้ผิดพลาดไปตั้งแต่ต้น จะได้ทันแก่เวลา ก็เพราะเพื่อประโยชน์อันนี้, แล้วพระบวชเก่า หรือจะบวชอยู่ต่อไป มันก็ต้องทำหน้าที่ อันนี้ ไม่มีหน้าที่อื่น. นี่คือทำหน้าที่มีชีวิตอยู่อย่างถูกต้องไปในทางที่จะมีจิตใจอยู่เหนือสิ่งทั้งปวง จนเห็นว่าไม่มีอะไร มีแต่ไม้พิน กับขี้เถา.

ที่ผมอุตส่าห์พูดด้วยโวหารหรือถ้อยคำอย่างนี้ก็เพื่อให้จำง่าย; ถ้าพูดไปตามแบบฉบับตามเนื้อผ้าแล้วมันจะเต็มไปด้วยคำบาลี เต็มไปด้วยสำนวนโวหารที่ฟังไม่ถูก แล้วจำก็ยาก พูดอย่างนี้เพื่อจะฟังถูก, พูดอย่างภาพพจน์เปรียบเทียบ แล้วก็ เป็นภาษาธรรมดาเข้าใจได้ เมื่อเข้าใจแล้วก็ไม่มี. นี่คือข้อที่ว่า พูดมาตั้งแต่ประโยคแรกที่ว่า เราเกิดมาเพื่อมาเป็นลูกของพระพุทธเจ้า; เมื่อเป็นลูกของพระพุทธเจ้าก็ต้องเห็น สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเหมือนอย่างที่เราพุทธเจ้าท่านเห็น, เห็นเหมือนอย่างที่เราพุทธเจ้าท่านเห็น ก็คือเห็นอย่างที่ว่าไม่มีอะไร มีแต่ไม้พินกับขี้เถา คือมีแต่เชือกกับขี้เถาเต็มไปทั้งนั้น. ถ้ายังไม่เห็นอย่างนี้ ไม่รู้สึกอย่างนี้ ก็พยายามต่อไป ให้เห็น

ชัดที่สุดเลย. ที่นี้มีไม้พินมากกว่าซีเด้า ที่ตลาดมีซีเด้ามากกว่า, ที่กรุงเทพฯ ก็ยังมีแต่ซีเด้า แทบจะไม่มีไม้พิน, ที่ประเทศที่เจริญแล้ว ประเทศอเมริกา ประเทศไหน ๆ ยิ่งเต็มไปด้วยซีเด้าทั้งนั้นเลย ไม้พินแทบจะหายาก.

ถ้าเข้าใจคำนี้ได้แล้วก็ไม่มีความลึกลับลึคมในพุทธศาสนา แล้วก็ประหยัดเวลาที่สูญ, พุทกัน ๒—๓ คำไม่กี่นาที ไม่กี่ชั่วโมง มันก็เลยเหลืออยู่แต่ว่าจะทำได้หรือไม่, พุทกันพุทได้ และพุทแล้ว พุทจบแล้วด้วย. มันก็เหลืออยู่แต่ว่าจะทำได้หรือไม่? เกี้ยวเราก็กะลอปะหลอไปหลงรัก เพราะไม่เห็นเป็นไม้พิน เพราะไม่เห็นเป็นซีเด้า มันก็ไปหลงรัก กำหนดยึดถือในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ. นี่คือปัญหาที่กำลังประสบอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่ออยู่ในโลกของฆราวาส มันก็มีแต่อย่างนี้ มันก็ถูกเผาในทางวิญญาณนี้ จนตัวเรานี้ก็เหมือนกับซีเด้า, เป็นซีเด้าแล้วซีเด้าอีก อยู่ตลอดชีวิต, นั่นแหละคือความร้อนหรือความทุกข์ที่กิเลสเผาเผา, ก่อเรื่องใหม่ขึ้นมาก็เผาจนเป็นซีเด้า แล้วเดี๋ยวก็มีเรื่องใหม่ขึ้นมา ก็เผาจนเป็นซีเด้า วันหนึ่ง ๆ ไม่รู้กี่ครั้งหรือกี่สิบครั้ง เหมือนกับเรื่องปฏิจาสุมุปบาท.

ที่นี้ก็มีหน้าที่แต่ว่าจะมองให้มันเห็น, จะทำให้มันเห็นชัด, ให้มันชนะโลกทั้งปวง, แล้วจะไปทำอะไรที่มีประโยชน์ควรจะทำก็ค่อยว่ากันทีหลัง. แต่เดี๋ยวนี้เราจะต้องเป็นผู้ชนะสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ในลักษณะนี้กันเสียก่อน; เป็นเด็ก ๆ เป็นสามเณรก็เพื่อเตรียมตัวสำหรับเป็นสมณะ, เมื่อเป็นสมณะแล้วก็เป็นผู้ที่เห็นสิ่งเหล่านี้ในลักษณะอย่างนี้ มีความสงบ ไม่มีการลุกโผลงของไฟ.

ที่นี้ก็จะพุทเรื่องซีเด้าต่อลงไปถึงเรื่องของสัตว์, เพื่อจะมาเปรียบที่พุทแล้วมันจะเหย้าให้คนเรานี้ได้ละอาย จะโดยเหตุใดก็ตาม สัตว์มันมีกิเลสเล็กน้อยมีไฟน้อย คือมีไฟของความตองการน้อย เพราะธรรมชาติมันทำให้เป็นอย่างนั้น ถ้าจะเรียกว่าพระเจ้าสร้างมาอย่างนั้นก็สุดแท้, แต่มันก็มีกิเลสเล็กน้อย มีความตองการน้อย มีไฟน้อย, มันก็

ต้องการพินน้อย. ฉะนั้นในชีวิตของสัตว์มันจึงมีไม้พินน้อยมีซี่เก้าน้อย, คือมันไม่ได้สร้างอะไรเหมือนที่เรากำลังสร้าง, มันน้อย อย่างที่เปรียบเทียบไม่ได้; อย่างโหวตเปรียบเทียบในพุทธศาสนานี้ ที่พระพุทธรูปเจ้าท่านตรัสอยู่เสมอก็เปรียบอย่างที่คุณอยู่บ่อยๆ ว่าผู้คนที่คิดปลายเล็บกับผู้คนทั้งโลกนั้น มันน้อยกว่ากันเท่าไร หยคน้ำเล็กๆ ปลายใบหญ้า หยดเดียว กับน้ำทั้งมหาสมุทรหรือทั้งโลกนั้นมันมากน้อยต่างกันอย่างไร ให้คำนึงถึงความมากน้อยต่างกันอย่างนี้เสียก่อน, แล้วเราก็จะเห็นว่าความอยากความต้องการหรือกิเลสตัณหาของสัตว์นั้นมันน้อยมากขนาดนั้น, เมื่อมาเทียบกับของคนซึ่งมีเรื่องมาก จึงมีความทุกข์มากมีอะไรมาก. สัตว์มีความรู้สึกน้อย ไม่รู้จักกลัวล่วงหน้า ไม่รู้จักวิตกกังวล; มนุษย์รู้จักกลัวล่วงหน้า รู้จักวิตกกังวล ขยายความวิตกกังวลออกไปมาก มันก็เป็นมนุษย์อย่างมนุษย์ที่มีบาป คือ มีความทุกข์มาก, สัตว์มันก็มีความทุกข์น้อย สมกับที่มันโง่ มันไม่ฉลาดเหมือนคน แต่เกี่ยวที่เราพูดเพื่อจะดูกันในแง่กิเลสที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ มันมีน้อยมาก ความทุกข์ของมันก็มีน้อยมาก.

ถ้าเราจะไม่ให้เลวกว่าสัตว์เราก็ควรจะมี ความทุกข์น้อยมาก; แต่เรามีความสามารถมีประโยชน์มาก คือเราทำชีวิตนี้ให้เป็นประโยชน์แก่กันและกันให้มาก ให้มาก มหาศาล เราควรมีความทุกข์น้อยไม่แพ้สัตว์ นั่นแหละมันจึงจะใช้ได้ วิธีอื่นไม่มี. วิธีของพระพุทธรูปเจ้าท่านนั้น ที่จะทำให้เราไม่รู้จักเป็นทุกข์เลย, แล้วเรียวแรง เวลา กำลังงานอะไรก็ใช้ไปในการทำให้เป็นประโยชน์แก่ตนและผู้อื่น. ฉะนั้นเราก็ไม่แพ้สัตว์ ในข้อที่ว่า จะมีความทุกข์มากหรือน้อยกว่ากัน, แล้วเราก็ตีกว่าสัตว์ ประเสริฐกว่าสัตว์ ในข้อที่เราทำอะไรมีประโยชน์ ได้มากกว่า. นี่ถ้าเรามองดูมันอย่างนี้ เราก็จะละอาย ในเมื่อเราไปทำให้มีความทุกข์เกิดขึ้นแก่เรา ในเมื่อสุนัขและแมวไม่เคยมีความทุกข์ เพราะข้อนั้นเลย.

นี่ผมเลี้ยงสุนัขไว้เป็นอาจารย์, ฝรั่งมาถามว่าเลี้ยงไว้ทำไม? บอกว่าเลี้ยงไว้เป็นอาจารย์ เขาไม่เชื่อ, เขาหัวเราะ อย่างที่เรียกว่าหัวเราะใส่หน้าคุณหมื่น, ก็ไม่ต้องพูดกัน.

เขาเห็นว่าสกปรก ว่าหนักหนา ว่าไม่น่าดู, เราก็มันเป็นอาจารย์ ก็จะต้องทนบ้างเพื่อปฏิบัติอาจารย์. มันคอยขู่ไว้ว่า แก่อ่ามีความทุกข์มากกว่าฉันนะ เพราะแกเป็นมนุษย์ฉันเป็นหมา, มันคืออย่างนี้ มันเป็นอาจารย์. นี่ทุกคนควรจะมีหลักที่ว่า เราจะไม่แพ้สัตว์ในเรื่องที่มีความทุกข์มากหรือน้อย แล้วเราจะประเสริฐกว่าสัตว์ ในข้อที่ว่าเราทำประโยชน์อะไรได้มากมหาศาล เทียบกันไม่ได้ จึงพูดหรือแนะให้เห็นว่า สัตว์ไม่มีไม้ฟันไม่มีซี่เกาที่มากนัก คนมีมาก.

ที่นี้ลดลงไปจากสัตว์ก็ถึง ต้นไม้พืชพันธุ์ต่าง ๆ นี้ มันก็ยังเป็นลักษณะเกี่ยวทำนองเดียวกันอีกแหละ มันยิ่งน้อยเข้าไปอีก, คือต้องถือหรือต้องมองเห็นว่า พืชทั้งหลายนี้ต้นไม้ชนิดไหนก็ตาม หญ้าบอนอะไรก็ตาม มันก็มีชีวิตมีความรู้สึก แต่มันน้อยถึงขนาดที่ไม่บัญญัติว่า เป็นชีวิตจิตใจหรือวิญญาณ หรือความนึกคิดอะไรที่สมบูรณ์ แต่มันก็ต้องมี, แล้วสิ่งมีชีวิตมันก็ต้องมีความรู้สึก ความรู้สึกมันเป็นเพียงปฏิกิริยาของอนุปรมาณูของ cell ต่าง ๆ นี้มันออกมา, ปฏิกิริยามันออกมาเป็นความรู้สึกที่เป็นนามธรรม. นี้ cell หนึ่ง ๆ มันก็ต้องการอย่างนั้นอย่างนี้ มันจึงรู้จักเจริญเติบโต รู้จักกินอาหาร รู้จักอะไร นี้ต้นไม้ใบไม้มันประกอบด้วย cell มากมาย, มันต้องการน้ำ ต้องการอาหาร ต้องการแสงแดด เห็นได้ชัด มันจะออกไปทางที่มีแสงแดด, มันจะส่งรากออกไปทางที่มีน้ำ, และมันต่อสู้อะไรจะไม่ให้ตาย ต่อสู้อย่างน่าเห็นอกเห็นใจมัน ต่อสู้เพื่อจะไม่ให้ต้องตาย; แต่แล้วมันก็ยังน้อย ในระดับที่น้อยกว่าสัตว์. แต่มันมีหลักเกณฑ์อันเดียวกัน ต้องการอะไรเอามาแล้วมันก็กิน ตามความต้องการ แล้วทำให้เป็นขี้ถ่ายไป, แต่แล้วมันน้อย.

ที่นี้ มันแสดงอาการออกมาเป็นเหมือนกับว่าไม่มีความทุกข์เลย. สุนัขและแมวมันยังแสดงอาการที่พอจะมองออกว่ามันมีความทุกข์บ้าง แม้ไม่มากเท่าคน. ที่นี้ต้นไม้พืชพันธุ์นี้มันแสดงน้อยจนเราไม่รู้สึกว่าเป็นทุกข์เลย เห็นเป็นเย็นชุ่มชื้น หยุดหนึ่งสงบไปหมด.

นี่ผมบอกคนทั้งหลายว่า ให้ดูให้ดี ต้นไม้มันพุดได้; ฉะนั้นพึงให้เข้าใจว่าต้นไม้มันพุดได้อย่างไร? มันแสดงความเย็น ความหยุด ความสงบ นั่นคือมันพุด, คล้ายกับพุดว่า มนุษย์หยุดกันเสียบ้าง, เย็นกันเสียบ้าง, อย่าบ้าไปนัก, มันรู้สึกอย่างนั้น. ฉะนั้นเราจึงพยายามที่จะเป็นเพื่อนกับต้นไม้ หรือว่ามีต้นไม้เป็นอาจารย์ก็ได้. ถ้ามากไปนัก ก็เป็นเพื่อนเราสำหรับเตือนสติเรา ว่าอย่าบ้าไปนัก อย่าร้อนไปนัก อย่าเป็นทุกข์ไปนัก, คุณต้นไม้ซี คือคุณฉันซี. นี้มันก็มีประโยชน์ถ้าเรามา นั่งกันอยู่ระหว่างต้นไม้แบบนี้ มันช่วยเวทล้อม, ต้นไม้ทั้งหลายช่วยเวทล้อมให้เราหยุด เราเย็นไปโดยอัตโนมัติไม่ค่อยจะรู้สึกตัว. ฉะนั้นเราจึงรู้สึกได้โดยไม่รู้สีกตัวอย่างที่ว่านั่นแหละ ว่าพอเราเข้ามาในหมู่ไม้แบบนี้ เราก็สบายใจขึ้นมาทันที, หยุดเย็นขึ้นมาทันที เพราะมันมีแต่บรรยากาศที่จะชวนให้หยุด. นี่ก็ศึกษาเอาจากต้นไม้ พังที่มันพุดให้ได้ยิน.

ขอให้นึกถึงว่าต้นไม้มีความประหลาดอย่างยิ่งที่ว่า พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ตรัสรู้ที่โคนต้นไม้, ไม่เคยมีพระพุทธเจ้าองค์ไหน ตรัสรู้ในกุฏิ หรือบนปราสาทหรืออะไรทำนองนั้น, ตรัสรู้ที่โคนต้นไม้ทั้งนั้น, เพราะที่นั่นไม่มีซีเถ่า หรือไม่มีไม้พินอะไรมากมาย, ในโลกของต้นไม้ ในโลกของพืชนี้ มันแทบจะไม่มีไม้พินหรือซีเถ่า, มันมีน้อยเกินไป มันเย็นสบาย, ในโลกของสัตว์นี้ก็มากขึ้น, พอโลกของมนุษย์แล้วมากจนเทียบกันไม่ไหว. คนที่เคยขึ้นเรือบิน บินไปสูงๆ ผ่านเมืองใหญ่ๆ เมืองของฝรั่งนี้ก็เห็นอยู่แล้วว่า นั่นมันซีเถ่าทั้งนั้น, มันมากเท่าไรก็จะรู้ ความที่มนุษย์มีซีเถ่ามีไม้พินมาก สำหรับเผาตัวเองจนกลายเป็นซีเถ่า ไร้ความหมาย.

ศึกษาให้เข้าใจความหมายเปรียบเทียบของคำสอน.

ที่เรียกว่าซีเถ่านี้ หมายความว่า มันต้องการสิ่งอื่นต่อไปอีก; เมื่อสิ่งนี้เป็นซีเถ่าแล้วมันก็หมด หมดความรัก หมดความที่จะเกี่ยวข้องด้วย แล้วก็แสวงหาอันอื่นต่อไปอีก, ไปหาไม้พินใหม่มาเผาเป็นซีเถ่าอีก อย่างนี้เรื่อยไป. นี่ก็คือ โลกตามที่เป็น

ต้องมองสิ่งต่าง ๆ อย่างเดียวกับพระพุทธเจ้ามอง

๑๗๓

จริง จนถึง พระพุทธเจ้าตรัสว่าโลกคือความทุกข์ เมื่อตรัสเรื่องอริยสัจ ๔ บางทีก็ตรัสว่าโลก แล้วก็เหตุให้เกิดโลก, แล้วความดับสิ้นของโลก, ทางแห่งความดับสิ้นของโลก, รวมเป็น ๔ อย่าง เป็นอริยสัจ. คำว่า โลกในที่นี้คือความทุกข์ เพราะว่าโลกมันเป็นอย่างนั้นจริงๆ โลกของมนุษยธรรมคาสามัญปุถุชนที่ว่าเป็นโลก.

ถ้าพ้นจากความเป็นโลก มันก็เหนือโลกไปเสีย มันก็ไม่ใช่เป็นอย่างนี้. เคียวนี้เมื่อมันยังเป็นโลกอยู่ตราบใด มันก็เป็นอย่างนี้, คือ เป็นทุกข์, พอคำว่า **โลกเป็นทุกข์** หมายความว่าอย่างนี้ ไม่ใช่หมายความว่าดิน ๆ ง่าย ๆ จนเอามาหัวเราะเยาะเล่นกันได้. ผมขอบอก ขอยืนยัน ขอวิงวอน ขอร้องว่า คุณทุกคนอย่าได้คิดว่า พระพุทธเจ้าพูดอะไรผิด ๆ จนเอามาหัวเราะเยาะได้ มันไม่มีเลย; ฉะนั้น อย่าไปผสมโรงกันกับพวกคนบ้า ที่จะเอาคำอะไรบางคำของพระพุทธเจ้ามาหัวเราะเยาะได้. ขอให้คิดจนเข้าใจ แล้วก็หัวเราะไม่ออก คือเป็นความจริง ที่เห็นแล้วเศร้าหรือสลัดในความไร้เวลาของตัวเอง มันหัวเราะไม่ออกอย่างนี้.

ข้อที่ท่านพูดว่า **โลกมันเป็นของว่าง** แล้วผมเอามาอธิบายให้ฟังว่าเหมือน มีแต่ไม้พินกับขี้เก๋อ ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น, ก็มองเห็นได้ทันทีว่า โลกนี้ไม่มีอะไรนอกจากไม้พินกับขี้เก๋อ.

ฉะนั้น เรียกมันว่า เป็นโลกแห่งความทุกข์ก็ถูกแล้ว มัน มีแต่เผาไม้พินให้เป็นขี้เก๋อเรื่อยไป ไม่มีหยุดไม่มีหย่อน จนกว่ามันจะเป็นเหนือโลก, เป็นโลกุตระ ไม่มีกิเลสที่จะไปเผาอะไรถึงแม้จะไปทำอะไรอยู่อย่างเดิม มันไม่เป็นการเผาแล้ว เพราะมันไม่มีกิเลส ไม่มีไฟกิเลสที่จะไปเผาอะไร ฉะนั้นทำอะไรก็ได้ ไม่เป็นขี้เก๋อไม่เป็นอะไรที่เป็นความทุกข์.

ต้องมองสิ่งต่าง ๆ อย่างเดียวกับพระพุทธเจ้ามอง

๑๖๕

งานใครคนหนึ่งเสมอ จึงจะไปบิณฑบาตที่แถวนี้ที่บ้านนี้ให้เขาทำบุญ, คือเขาจะนิมนต์ เขาจะเอาบาตรของพระพุทธเจ้าเข้าไปบนเรือน พระพุทธเจ้าจะต้องนั่งรอ กว่าเขาจะใส่ บาตรเสร็จจากในครัว, ต้องพูดกันกับเจ้าของบ้าน บางทีก็ถือโอกาสนั้นที่นั่นเลย, ถ้ามี โอกาสพูดกันมาก. นั่นแหละคือไปเล่นงานคน; *ไปบิณฑบาตนั้นคือ ไปโปรดสัตว์จริง ๆ* *ไปทำคนให้หายมิฉาตัญญู* ให้รู้ให้อะไร, ให้ *ละกิเลส ละความทุกข์* เสียเวลาไปจนเที่ยง, แล้วก็ไปไกลด้วยก็ต้องเหนื่อยบ้าง; ฉะนั้นก็ต้องพักบ้างจนกว่าจะเที่ยง จนถึงเวลาเที่ยง.

เสร็จบิณฑบาตแล้ว ตอนบ่ายก็พักผ่อน ไปหาที่เรือนที่ไม่มีใครกวน ไปบำ ละเมาะหรือว่าที่ตรงไหนก็สุดแท้ จึงจะกลับมาที่พักที่วัด ก็เป็นเวลาเย็น บ่ายจนเย็น. *สายดูแล ธรรมเทศน์* พอเวลาสายฉันท์ก็แสดงธรรมแก่ชาวบ้านหรือใครก็ไปหาถึงที่นั้น มันก็หมดเวลาไปอีกตอนเย็นนั้น, กว่าจะได้ไปสรงน้ำ ไปพักผ่อนส่วนตัวนิดๆ หน่อยๆ ก็มาถึงเวลาที่ *ปโทเส ภิกขุโอวาท* ก็ประชุมภิกษุทั้งหลาย มีเรื่องมีราวก็พูดกันไปเรื่อย สอนกันไปเรื่อยประจำวัน.

อทฺตมรตฺเต เทวปญฺหนิ ตอนตึกแก้ปัญหาเทวดานี้ เห็นได้ชัดในเรื่องต่างๆ ที่มีอยู่จริง; คือพวกพระราชา พวกเจ้าแผ่นดิน พวกอิสรชนอะไรเหล่านี้ กลางวันเขา ไม่มีเวลา จะไปตอนตึกเสมอ ตอนค่ำจนตึกเสมอ. พระเจ้าแผ่นดินจะยกกองไปวัด, เรียกว่าไปกุศลสนทนากับพระพุทธเจ้า ที่จะต้องไปกลางคืน เพราะกลางวันไม่มีเวลาว่าง เรื่องมันมาก, แล้วกลางคืน เป็นพระเจ้าแผ่นดินมีเวร มีศัตรูมากก็ต้องเอากองทหารไปด้วย แล้วไปสนทนานั้น, *มีเรื่องเยอะแยะในพระบาลีนั้น*. พระเจ้าแผ่นดินไม่รู้ว่าจะองค์ไหน พระพุทธเจ้า เพราะเหมือนกันหมด, คนที่ไปด้วยต้องบอกว่าองค์ที่นั่งฟังเสอา อย่างนี้ เป็นต้น. นี้ก็เรียกว่าประเภทเจ้านายเขาไปกลางคืนตอนตึก แต่ว่าในอรรถกถาหรือที่อื่น เขาก็มีเขียนว่าเทวดาลงมาจากข้างบนสวรรค์นั้นก็เหมือนกัน, ถ้ามาก็มาตอนเดียวกันนี้ เรื่องมีแต่ตอนนั้นทั้งนั้น มาตอนตึกอย่างนี้. เทวดาที่ลงมาจกสวรรค์ จะจริงไม่จริงก็ไม่วินิจฉัย แต่ที่เชื่อแน่ได้ก็คือเจ้านายนี้จะไปตอนตึก มันก็ตึกมาก, กรุงเทพฯ ก็ยังมีที่

ว่าพวกเจ้านายข้าราชการชั้นสูงชั้นสบายแล้ว ชั้นบ้านนาญแล้ว ไปคุยกับพระจันทิก ที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ไปคุยกับพระแก้วที่เป็นสมเด็จพระเจ้าเป็นอะไร จนพระเนตรชี้เกยจันง่าเฝ้า.

ที่นี้พอพระพุทธเจ้าทรงพักผ่อนนิตหน้อยแล้วก็ถึง *ปจฺจุเสว คเต กาเล ภพฺพา-ภพฺเพ วิโลกนํ* ขึ้นแต่ที่ ๔ ก็ *เล็งญาณส่องโลก* หมายความว่าโลกกำลังอยู่ในสภาพอย่างไร, วันนั้นสว่างแล้วเราจะไปทำอะไรที่ไหน ก็จะไปเล่นงานใครที่ไหนด้วยการไปบิณฑบาตนั้น. ท่านมีแผนการลึกซึ้งขนาดนี้; ฉะนั้นมันจึงสำเร็จ บางทีคอยจ้องอยู่เลยว่า พราหมณ์คนนั้น มิจฉาทิฏฐิกคนนั้น มันเป็นอย่างนี้, ท่านคอยสังเกตมาเป็นเดือนเป็นปีเป็นอะไร ว่า เอ้า, ยังไม่เหมาะ ที่จะไปเล่นงานกับเขา ล้วงมาเป็นเดือนเป็นปี วันหนึ่ง เอ้า, เหมาะแล้ว ก็ไป. นี่คือ *ภพฺพาภพฺเพ วิโลกนํ*.

นี่คือการทำงานของพระพุทธเจ้า มีมากเท่านั้น แสดงว่าคนที่หมดกิเลสแล้วยังทำงานมาก ยังเคลื่อนไหวเสมอ; ไม่ใช่ว่าคนเห็นโลกเป็นของว่าง เป็นขี้เถ้าไปทั้งหมดแล้ว จะไม่ทำอะไร, จึงขอให้เลิกคิดกณผิตๆ เสียที ว่าถ้าหมดกิเลสแล้วจะไม่ทำอะไร, มันมีกำลังแรงอีกอันหนึ่ง คือกำลังของโพธิ ของปัญญาขึ้นมาเป็นแรงผลักดันให้ทำงาน. ถ้าเป็น *ปุถุชน* เราทำงานด้วยความผลักดันของกิเลส เอาแรงของกิเลส มาเล่ามาเรียน มาชวนชวน อย่างนั้น อย่างนี้, แล้วทำงานไป ด้วยอำนาจของกิเลส ก็ทำมากเหมือนกัน แต่ร้อนเป็นไฟ เป็นขี้เถ้าตลอดเวลา. เจียวนั้นก็มาเปลี่ยน *ไฟชนิดนั้นหมดแล้ว* มันก็เหลือโพธิ เป็นปัญญา เป็นของเย็น ไม่เผาอะไร แต่รู้ว่าควร จะทำอะไร, พระพุทธเจ้าท่านจึงทำได้มาก, พระอรหันต์ทั้งหลายก็ทำมาก แล้ว ประโยชน์นั้นก็มีค่าเหลือแสน มีค่าเหลือหลายกว่าประโยชน์ของคนที่ทำด้วยอำนาจของกิเลส. คนมีกิเลสก็ทำเพื่อตัวกูเพื่อปากเพื่อท้อง เพื่อลูก เพื่อเมีย เพื่ออะไรทั้งนั้นเลย, ไม่มีโดยแท้จริงที่ว่าเพื่อสันติ ของโลก. พอมัน หมดเรื่องกิเลส เรื่องไฟนี้แล้ว มันก็เหลือแต่ว่าทำอะไรไปก็เพื่อความสงบสุข สันติสุขของสัตว์โลกทั้งหลายทั้งปวง ไม่จำกัดว่า เทวดาหรือมนุษย์.

เพราะฉะนั้น อย่าได้กลัว ว่าหมดกิเลสแล้วจะไม่ทำอะไร, จะสงวนเอาไฟของกิเลสไว้คอยกระตุ้น, แล้วอย่าได้กลัวว่า ไม่มีขี้เก๋ไม่มีไฟ แล้วจะไม่สนุก, มันสนุกไปตามแบบอื่น คือตามแบบของสนุกในธรรม สนุกในธรรมะ. เป็นปุถุชนคนธรรมดาใช้คำว่า กามนันทิ, ฟังดู กามะนันติ—ยินดีในกาม; แต่พอเป็นพระอริยเจ้าแล้วกลายเป็น ธมฺมนนฺติ—มีนันทิในธรรม. ปุถุชนก็นันทิในกาม ในกามารมณ์ เพลิดเพลินในกามารมณ์, พอเป็นพระอริยเจ้าแล้วก็เป็นธรรมนันทิ เพลิดเพลินในธรรม. นี้อร่อยเท่ากัน, น้ำหนักปริมาณค่าของความเอร็ดอร่อยนั้นเท่ากัน, แต่วัตถุมันต่างกัน เพราะจิตใจมันเปลี่ยนเสียแล้ว. สัตว์ที่กินของสกปรก มันก็อร่อยเท่ากับคนที่กินของไม่สกปรก, ความอร่อยมันเท่ากัน แต่วัตถุนั้นต่างกันก็ช่างมัน; ฉะนั้น การที่มีธรรมะเป็นเนื้อเป็นตัว มันก็มีความสุข ไม่แพ้ความสุขอย่างชาวบ้าน อย่างที่โง่ที่หลงอยู่ด้วยกิเลส. อย่าได้เข้าใจว่ามันจะหมดความสุข มันจะจิตซีดไม่มีรสไม่มีชาติอะไร, ขอให้เข้าถึงรสของพระธรรม ของธรรมะ แทนรสของโลกียะ.

นี่ บวชมาเป็นลูกของพระพุทธเจ้า ก็ได้สิ่งนี้ มาแทน; ถ้าไม่เป็นอย่างนั้นบ้าง ก็ได้สิ่งที่ได้กันอยู่ตามธรรมดา ล้วนแต่เป็นไม้พินกับขี้เก๋ทั้งนั้น. หนึ่งก็เลิกหรือพ้นหรือเหนือ, เหนือความเป็นไม้พินขี้เก๋ ก็เป็นโลกุตตระ ก็มีความสุข เป็นไปตามแบบของโลกุตตระ จนพูดไม่ได้ว่าเท่าไร, ต้องพูดว่าที่สุด นิพพานี ปริมิ สุขิ—นิพพานนำมาซึ่งความสุขอย่างยิ่ง สุขคนละแบบ เป็นคู่ๆ คู่ๆ, เปรียบกันไป สุขเย็นกับสุขร้อน. สุขชาวบ้านนี้สุขร้อน สุขธรรมะคือสุขเย็น, ต้องเป็นคู่ๆ กันไปอย่างนี้.

สิ่งดีที่สุดในมนุษย์ควรได้ ต้องอาศัยพระพุทธเจ้า.

สรุปความว่า มันไปยังจุด ๆ หนึ่ง ที่พอจะเรียกได้ว่าเป็น สิ่งที่ดีที่สุดในมนุษย์ควรจะได้ เราได้โดยอาศัยพระพุทธเจ้า หรือบุคคลอย่างพระพุทธเจ้า, หรือวิธีการอย่างของพระพุทธเจ้า. ถ้าเราตรัสรู้เองได้ ก็ได้เหมือนกัน, คนที่ตรัสรู้เอาเองก็มี

แต่พวกเราคงว่าเหลือวิสัย, เราจึงต้องฟังการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า. ^๕นี้เราจึงมาบวช เพื่อจะรับศึกษา รับผิดชอบต่อเรื่องของการเป็นมนุษย์. เกิดมาเป็น มนุษย์ควรจะได้อะไรเป็นสิ่งที่ดีที่สุด; ฉะนั้น อย่าประมาท อุทส่าห์ทำให้วันคืนล่วงไป ด้วยความเจริญในทางของธรรมะ อย่าเหลวไหล อย่าโลเล อย่าไปเห็นแก่ของที่ หลอกหลวง อย่างที่พูดมาแล้วคืบก่อนๆ นั้น มันเป็นเรื่องที่ค่อนข้าง เพราะมันเป็นเรื่อง ไม่มีสาระ. มันหลอกหลวง, เสียสละเสียเถิด การหัวเราะ การพูดจูง การอะไรต่างๆ ก็เป็นการตามใจตัวเองนั้น เสียสละเสียเถิด ก็เพื่อให้มันหมุนมาในทางที่ใกล้สิ่งที่ดีที่สุด ที่มนุษย์ควรจะได้ ยิ่งขึ้นทุกที; ถ้าเป็นพระโสดาบันเขาเรียกว่า *อมตทวาร*, *อมตทวาริ* *ติฎฐิติ* — ยืนอยู่ที่ประตูของอมตะ. ^๕นี้ถ้าถึงขนาดเป็นพระโสดาบันแล้ว เรียกว่าไปยืน อยู่ที่ประตูของอมตะ; ^๕นี้เรายังไม่ถึง ก็พยายาม, พยายามใกล้เข้าไปที่นั่น.

^๕นี้สรุปความว่า เราจะต้องเห็นโลกอย่างที่พระพุทธเจ้าท่านเห็น คือว่า โลกนี้ไม่มีอะไร นอกจากไม่พินกับขันธ์ห้า ให้สมกับที่เรามาเป็นลูกของพระพุทธเจ้า.

เอาละ, พอกันทีสำหรับวันนี้.

เรื่องเกี่ยวกับปาฏิหาริย์.

การบรรยายในวันนี้ ก็จะได้กล่าวถึงพระพุทธเจ้า ซึ่งเราจะถือเอาเป็นที่ฟังให้ดูวิธียิ่ง ๆ ขึ้นไปได้อย่างไร เลยนึกขึ้นได้ว่า จะได้กล่าวถึงสิ่งที่เรียกว่า ปาฏิหาริย์ เพราะเป็นเรื่องที่เนื่องกันอยู่. เรื่องปาฏิหาริย์ก็เป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งสำหรับคนทั่วไป แต่แล้วสิ่งที่เรียกว่า ปาฏิหาริย์ นั้นเอง กลับเป็นเรื่องที่ทำให้เกิดปัญหา หรือเป็นอุปสรรค ในการที่จะถึงพระพุทธเจ้า.

[บททวน.]

ในวันก่อน ๆ ได้พูดถึง ว่าเราทุกคนเกิดมาเพื่อเป็นลูกของพระพุทธเจ้า โดยเราจะรู้สึกท้อหรือไม่ก็ตาม, โดยที่บิดามารดาจะรู้สึกหรือต้องการอย่างนั้นหรือไม่ก็ตาม, แต่ตามธรรมชาติบังคับให้ต้องเป็นไปอย่างนั้น. ถ้าไม่อย่างนั้นมันก็หลีกไม่พ้น ก็จะต้องมีความทุกข์, เพื่อจะไม่มีทุกข์ ก็ต้องมีภาวะเหมือนกับว่าเราเป็น ลูกของพระพุทธเจ้า คือภาวะที่ธรรมะคุ้มครอง.

แล้วก็ได้ขอร้องว่า อย่าทำเล่นกับเรื่องนี้ ก็จะต้องพยายามชำระสะสางสิ่ง ซึ่งเป็นปัญหาเป็นอุปสรรคอะไรต่าง ๆ ให้เราได้เข้าถึงความเป็นอย่างนั้นให้จนได้ ก็เรียก โดยอุปมาหรือโดยเปรียบเทียบว่า ความเป็นลูกของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกที่เป็นบรรพชิต ก็มีขนบธรรมเนียมประเพณีเรียกว่า สมณะสากยปุตติยะ หรือว่าพุทธ-ชิโนรสอะไรอย่างนี้อยู่แล้ว.

ซึ่งหมายความว่า ภิกษุทั้งหลายนั้น เป็นลูกของพระพุทธเจ้า นั้นก็เป็น ธรรมเนียมมา ตั้งต้นด้วยการเป็นตามธรรมเนียม, แล้วก็เป็นที่บังคับไว้ อย่างใน บทอนุสาสน์เป็นต้น. เทียบนั้นก็มาถึงที่มันจริงกว่านั้น คือโดยสัจจะหรือโดยธรรมะ มันก็ต้องเป็นลูกของพระพุทธเจ้ากันให้ได้จริงๆ นี่ปัญหาก็มีอยู่หลายอย่าง. ในวันนี้ก็จะพูด เฉพาะปัญหาที่เกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า ปาฏิหาริย์.

[เริ่มการบรรยายครั้งนี้.]

ปาฏิหาริย์มีไว้สำหรับคนโง่ นี่เป็นบทสุตรที่จะต้องจำไว้, แล้วจะเข้าใจสิ่งที่ เรียกว่าปาฏิหาริย์ได้ในที่สุด คนมันโง่ ไม่มีสติปัญญาในการที่จะเข้าถึงธรรมะ หรือความ จริงได้ โดยอำนาจของความจริง; ดังนั้น จึงต้องมีวิธีอื่น ซึ่งผู้ที่มีปัญญาเมตตาเมตตา กรุณา หรือมีความประสงค์อย่างใดก็ตาม จะต้องทำให้เขาเข้าถึงธรรมะนั้น โดยวิธีที่เรียกว่า ปาฏิหาริย์.

ปาฏิหาริย์เป็นเครื่องมือให้สำเร็จประโยชน์.

ที่นี้ขอให้ทราบไปเสียให้ตลอดว่า สิ่งทีเรียกว่าปาฏิหาริย์นี้มีมาแต่คึกคักบรรพพ์ ก่อนพระพุทธเจ้า แล้วก็ไม่เกี่ยวกับธรรมะ ไม่เกี่ยวกับศาสนาก็มี, มันเป็นเรื่องของ มันเองเรื่องหนึ่ง คือเป็นเรื่องของเครื่องมือ ที่จะทำให้สำเร็จประโยชน์ ตามที่ตัว ต้องการได้ ในลักษณะที่น่าอัศจรรย์ คือไม่ใช่ตามธรรมดา. สิ่งทีเรียกว่าฤทธิ หรือ

ปาฏิหาริย์เป็นของมีก่อน จะก่อนพุทธศาสนาหรือก่อนสิ่งที่จะเรียกว่าศาสนาด้วยซ้ำไป ก็หมายถึงปาฏิหาริย์อย่างง่าย ๆ อย่างเลว ๆ.

คำว่า ปาฏิหาริย์ นี้ ถ้าดูตามตัวหนังสือ อาจจะพูดได้ว่า การนำไปหรือสิ่งที่ จะให้เกิดการนำไปเฉพาะ คือตรงตามจุดหมาย ตามตัวหนังสือว่านำไปเฉพาะ แต่ความหมายของมันก็คือการนำไปตามความต้องการของผู้กระทำปาฏิหาริย์นั่นเอง, คำว่า เฉพาะ ในที่นี้หมายถึง เฉพาะ ความต้องการของผู้ที่ทำการปาฏิหาริย์. ฉะนั้นสิ่งใดที่เขาแสดงออกไป ในลักษณะที่ครอบงำผู้อื่นได้ จนผู้อื่นต้องยอมทำตามความประสงค์ของเขา อย่างน่าอัศจรรย์ นี้ก็เรียกว่าปาฏิหาริย์ทั้งนั้น, มีสำหรับใช้กับผู้อื่น. ต่อมาก็มาเป็นเรื่องที่จะใช้กับประโยชน์ของตนเอง ทำประโยชน์ให้แก่ตัวเอง, แต่มันก็ไม่พ้นจากที่จะไปทำเพื่อครอบงำผู้อื่น จึงจะเรียกว่า ปาฏิหาริย์.

โดยหลักทั่วไปที่กล่าวไว้ เรื่องปาฏิหาริย์นี้ ในพระคัมภีร์ก็มี, ในคัมภีร์ฝ่ายพุทธศาสนานี้ กล่าวถึงปาฏิหาริย์ทุกอย่าง จัดไว้เป็น ๓ อย่าง หรือ ๓ ประเภท.

มีอิทธิปาฏิหาริย์ —ปาฏิหาริย์ที่กระทำโดยการใช้อุทธิ ใช้อิทธิ, อิทธิแปลว่า อุทธิ. อุทธิ แปลว่า เครื่องให้สำเร็จ แต่เขาหมายถึงอิทธิที่มันเป็นเรื่องทั่วไป นับตั้งแต่ว่ามันบังคับเขาหรือว่าจะไรเขาโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง, กระทั่งถึงมีอุทธิชนิดที่คนกลัว เช่นว่าใคร แสดงอุทธิได้ เหาะได้ ดำดินได้ แปลงกายได้ ทำอะไรออกมาเป็นสิ่งที่น่ากลัว ต่างๆได้เหล่านี้ ทั้งหมดนี้รวมกันเรียกว่า อิทธิปาฏิหาริย์ หรืออุทธิปาฏิหาริย์ มีมาแต่โบราณโบราณ, พวกยักษ์พวกมารพวกอะไรก็ทำได้, ชาวบ้านตามธรรมดาทำไม่ได้ ก็ต้องไปบอมนี่ก็เป็นเรื่องทางจิตใจ ผักผ่อนให้ถูกตามวิธีที่มีอยู่ ก็เกิดสิ่งที่เรียกว่าอุทธินั้นขึ้นมาได้.

ที่นี้ ๒ เขาเรียกว่า อาเทศนาปาฏิหาริย์ เป็นเรื่อง ดักใจ ทายใจ อย่าง นิมโนล อย่างไม่ต้องหวาดเสียว หรือว่าจะไรเหมือนกับอุทธิปาฏิหาริย์ ก็ทำให้อีกฝ่ายยอมแพ้ได้.

ที่^{นี้} ๓ อันสุดท้าย เรียกว่าอนุสาสน์ปาฏิหาริย์ คือการพูดจาซึ่งชวนสั่งสอน การข้แจงให้เข้าใจ จนเขาทำตามความประสงค์ หรือความต้องการได้. นี้ใช้เหตุผล ก็เป็น ปาฏิหาริย์ที่ใช้อยู่ในการสั่งสอนหรือเผยแผ่ศาสนา, ถือกันว่า พระพุทธเจ้าท่านใช้ปาฏิหาริย์ อัน^{นี้} อันที่ ๓ นี้ คือ คำสั่งสอน แต่มันมีความหมายพิเศษหรือยิ่งไปกว่านั้น เคี้ยวก็จะ ลองว่าให้ฟัง, เราควรจะพูดกันถึงปาฏิหาริย์ ๓ อย่าง^{นี้} ให้เป็นที่เข้าใจก่อน เพื่อจะได้ไม่เอา ปาฏิหาริย์ไปปนกับเรื่องบางชนิด ที่มันไม่ใช่ปาฏิหาริย์, แล้วก็จัดเป็นปาฏิหาริย์ไปหมด.

สำหรับการแสดงฤทธิ์ได้ ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งยอมแพ้นั้น ^{นี้} พระพุทธเจ้า ท่านรังเกียจว่า พวกอัมธพาลก็ทำได้ ถ้าพระสาวกหรือพระพุทธเจ้าเองจะไปใช้ ปาฏิหาริย์ อย่างนั้นเข้า มันก็จะถูกเหมามาว่าเป็นเรื่องเดียวกัน. แล้วก็พานศุหมั่นเอา ว่าใช้วิธีอย่าง พวกอัมธพาลใช้. พวกยักษ์พวกมารใช้, พวกที่ไม่เชื่อสัตย์สุจริตทั้งหลายเขาก็ใช้ในการ ครอบงำพันในการเอาเปรียบผู้อื่น. มัน^{นี้} เกี่ยวกับการใช้อำนาจจิตอย่างแรง มันจึง จะมีฤทธิ์มีปาฏิหาริย์ขึ้นมาได้ คือให้มีการแสดงออกมา ในลักษณะที่น่าหวาดเสียวน่ากลัว หรือไม่น่าเชื่อ ก็จะเป็นไปได้ จนต้องยอมแพ้. เราได้ยินในเรื่องหนังสือเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ เรื่องที่เขาเรียกกันทำนองนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็เรื่อง รามเกียรติ์ ^{นี้} ใช้ปาฏิหาริย์ ในการครอบงำพันกัน คือแสดงฤทธิ์ แผลงฤทธิ์ แม้ว่าที่ใช้ไปในทางไม่ทำอันตรายใครก็มี คือ เรมิต ^{นี้} นั้นขึ้นมา ให้คนเขากลัว ให้คนเขาเชื่อ, อย่าง^{นี้} ก็ยัง เรียกว่าอิทธิปาฏิหาริย์ เหมือนกัน ถ้าใช้ในการทำลายผู้อื่น ก็เรียกว่าอิทธิปาฏิหาริย์.

^{นี้} โดยหลักใหญ่ ๆ เราอาจจะมองดูได้ว่า เป็นเรื่องมายา คือไม่ใช่เรื่องจริง สิ่ง^{ที่} แสดงออกมานั้นเป็นการแสดงด้วยการบังคับทางจิตใจ ให้เห็นอย่างนั้น : ให้รู้สึก อย่างนั้น, ให้ไต่กลิ่นอย่างนั้น, ให้เจ็บปวดอย่างนั้น. เมื่อมีอำนาจจิตสูงกว่า ก็บังคับ ฝ่ายหนึ่งให้รู้สึกอย่างนั้น ตามผู้แสดงต้องการ; ที่มันกลัวจนขาดใจตายไปก็ได้; ถ้าต่าง ฝ่ายต่างมีฤทธิ์เท่ากัน ก็เลยทำอะไรกันไม่ได้ ก็เลิกกันไป. ^{นี้} ส่วนที่นิรมิตขึ้นมาเป็นนั้น

เป็นนี้ พอเสร็จเรื่องแล้วก็ยังเป็นสิ่งที่มิได้เหลืออยู่ คือหายไป ไม่มีร่องรอย, เพียงแต่บังคับให้เกิดขึ้นในความรู้สึกแก่ฝ่ายข้าศึก ชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น, ที่แท้ก็เป็นมายา.

มีเรื่องที่มีพูดไว้ในคัมภีร์ฝ่ายพุทธศาสนา ในชั้นอรรถกถา^๕ก็มี แล้วก็มีไม่น้อยเหมือนกัน, แสดงปาฏิหาริย์อย่างนั้นอย่างนี้ โดยพระเถระองค์นี้เอง^๕; พอเสร็จเรื่องแล้วก็ไม่มีอะไรเหลืออยู่ ก็เป็นมายาเหมือนกัน แสดงปาฏิหาริย์เนรมิตให้มีอะไรออกมา เป็นกุฎิวihar เป็นวัดวาอาราม เป็นข้าวปลาอาหารอะไรก็สุดแท้ แต่เสร็จแล้วก็มิได้มีอยู่จริง ก็หายไปในเวลาที่กำหนดไว้. เพราะฉะนั้นจึงใช้ปาฏิหาริย์^๕เนรมิตข้าวกินไม่ได้, เนรมิตกุฎิวiharอยู่อย่างถาวรไม่ได้ ยังต้องไปบิณฑบาต หรือยังต้องไปให้คนเขาปลุกกุฎิวiharให้อยู่ อยู่^๕นั่นเอง.

ดังนั้น สรุปความว่า เรื่อง อิทธิปาฏิหาริย์^๕นั้นมันเป็นเรื่อง^๕ที่แสดงออกมาด้วยกำลังของจิต เพื่อกระทำแก่บุคคลฝ่ายตรงข้าม ชั่วขณะชั่วเหตุการณ์ แต่มันมีแรงมาก จนบุคคลฝ่ายที่ถูกกระทำนั้นไม่รู้ว่าเป็นเรื่องมายาหรือเป็นเรื่องเล่นตลก, มันรู้สึกจริงจังในขณะหนึ่ง จึงได้ยอมแพ้ หรือถึงกับตายไป เพราะการกระทำที่เข้าใจไม่ได้^๕. ดังนั้นเราอย่าไปหลงเชื่อปาฏิหาริย์ชนิดนี้ ให้มากเกินไป; ในหมู่คนโบราณที่ไม่มีอะไรรอบวงจิต ก็มีจิตใจสูงเข้มแข็งอบรมกันแต่ทางจิต ก็มีกำลังจิตสูง, แล้วประชาชนก็มีกำลังจิตใจอ่อน มันก็ทำได้ อิทธิปาฏิหาริย์^๕ก็เป็นสิ่งที่ทำได้.

ครั้นมาถึง สมัย^๕นี้ ผู้ที่จะบำเพ็ญฤทธิ์^๕นั้นมันเป็นคนที่ มีจิตใจแล้ว. เห็นแก่วัตถุนิยม^๕เหนือหนึ่ง, มันก็ไม่มีกำลังใจพอที่จะเป็น สมานธิหรือแสดงฤทธิ์^๕ได้. ที่ประชาชนทั้งหลายก็ฉลาดมีจิตใจเข้มแข็ง มันก็บังคับไม่ได้, เรื่องอิทธิปาฏิหาริย์^๕มันก็เลยสลายตัวไปเอง ยังเหลืออยู่ก็แต่เป็นเรื่องของคนโง่ที่สุด คือโง่ไปกว่านั้น มันอยากเชื่อ มันก็สมมติเชื่อเอาไปตามข่าวเล่าลือ มันกลายเป็นข่าวเล่าลือหรือเป็นมายายิ่งขึ้นไปอีก. ที่นี้เชื่อผี เชื่อสาวง เชื่อเทวดา, แม้แต่พระพุทธรูปก็มีปาฏิหาริย์^๕ กินเด็กได้, ทำให้

คนมีบุตรได้ อะไรได้, มันก็เป็นเรื่องโง่กว่าธรรมดา ซึ่งเขามีไว้ระดับหนึ่งสำหรับให้เชื่อปาฏิหาริย์, นี่ก็เป็นเครื่องชี้ให้เห็นชัดว่า เรื่องปาฏิหาริย์เป็นเรื่องของคนโง่หรือคนโง่ที่สุด.

ที่นี้เรื่อง อาเทศนาปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์ด้วยการตกใจหรือหายใจ นี่ก็เหมือนกันอีก ต้องมีจิตใจพิเศษ, คือมีจิตที่มีสมาธิพิเศษ อบรมมาเป็นพิเศษ มันจึงจะอ่านความรู้สึกของผู้อื่นได้, ที่ทำให้ตกที่สุดถึงที่สุด ก็คือว่า อ่านความรู้สึกของฝ่ายที่ตรงกันข้ามได้ เพราะคนทุกคนมันก็มีความรู้สึกคิดนึกอะไรอยู่. ที่นี้เมื่ออีกคนหนึ่งมันสามารถที่จะใช้กระแสจิตของตัว ดูหรือมองหรือสัมผัส กระแสจิตของอีกคนหนึ่งมันก็ยิ่งกว่าทาย มันไม่ใช่ทาย มันอ่านไปตามนั้น.

ดังนั้น มันจึงบอกได้ว่าเป็นปาฏิหาริย์ เป็นวิชาเล่นกลชนิดหนึ่ง ในสมัยโบราณเขาเรียกว่า มนต์มณฑิคา หรือมณฑิกามนต์ มณฑิกามนต์ มนต์มณฑิคา ฝึกถึงที่สุดแล้วก็ทายใจผู้อื่นได้, เรื่องนี้เป็นเรื่องธรรมดาอยู่มาก.

เมื่อเล็ก ๆ ผมก็เคยสังเกตการเล่นชนิดนี้ ก็อาจารย์ให้เราเด็ก ๆ เล็ก ๆ หลายนุคนด้วยกัน กำอะไรไว้ในมือ เป็นก้อนกรวดเล็ก ๆ เป็นเม็ดผลไม้เล็ก ๆ หรือเป็นอะไรแล้วแต่จะหาได้ กำไว้ก็ขึ้นก็เม็ด เอามาให้อาจารย์บอก ทายว่ากำอยู่ที่เม็ด, การทายมันก็ถูกเป็นส่วนมาก เพราะว่าเรากลัวว่าจะทายถูก เราารู้ว่ามันก็เม็ด ในใจของเรามันก็ภาวนาอยู่แต่จำนวนนั้น; เช่น ๓ เม็ดอย่างนี้ มันก็คิดอยู่แต่ว่า ๓ เม็ด แล้วกลัวว่าเขาจะทายถูก. ถ้าเขาอ่านใจเราได้ เขาก็เห็นเลข ๓ ในใจเรา ไม่ใช่เห็นตัวเลข ก็ว่ารู้สึกว่าได้ ๓ นั้นมันแน่นอน ยิ่งไปดูหน้าตุ๊กตา เฟ่งที่ลูกตาตึก ๆ เหล่านี้อีก มันก็ยิ่งง่ายขึ้น. นี่เป็นตัวอย่างเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่จะอธิบายคำว่า การทายใจนี้ทำได้อย่างไร.

นี่คนที่สมาธิมาก มีสมาธิลึก มันบังคับได้มากกว่านั้น นี่เขาเชื่อกันว่า กระแสความคิดนึกมันมีอยู่เป็นพลังอะไรอันหนึ่ง ที่ออกมาจากจิตใจของคน แผ่ไป

โดยรอบ, ถ้าคนมีจิตใจที่มีสมาธิสูง ทำจิตสำหรับต้อนรับกระแสความรู้สึกที่แผ่อยู่นั้นได้ มันก็อ่านออกหมดได้, ดังนั้น จึงรู้ว่าเขากำลังคิดอย่างไร.

รวมความแล้วก็เป็นเรื่องทางจิตที่มีสมาธิอย่างเดียวกันกับอิทธิปาฏิหาริย์ ยิ่งจิตเป็นสมาธิได้มากเท่าไร ก็ยังสามารถจะอ่านจิตใจ หรือความรู้สึกของผู้อื่นได้มากเท่านั้น; ดังนั้น จึงผิดธรรมดาถึงขนาดที่เรียกว่าปาฏิหาริย์ หากินได้. ครั้งกระโน้น เขาใช้หมัดนิยามต้นนี้หากินได้ หรือว่าทำอะไรที่มันมากไปกว่านั้น ซึ่งมันก็ต้องเป็นเรื่องทุจริตอันธพาลอีกอยู่ที่ จึงจะเอาประโยชน์ของผู้อื่นมาเป็นของตนได้. แต่ความมุ่งหมายใหญ่ ๆ กว้าง ๆ ก็คือทำให้เขายอมแพ้หรือทำตามประสงค์ของผู้แสดงปาฏิหาริย์. นี้ก็เลยได้ทั้ง ๒ อย่าง จะแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ก็ได้, อาเทศนาปาฏิหาริย์ก็ได้, เขาก็ยอมที่จะยอมหรือไม่ยอมก็พุดยาก แต่เขาจะต้องทำตามความประสงค์.

ประโยชน์ของปาฏิหาริย์.

ที่นี้เราก็มาคู่กันในแง่ที่ว่าประโยชน์อย่างไร? ประโยชน์จากปาฏิหาริย์มีน้อยมาก; เพราะว่าผู้ที่เลื่อมใสเพราะเขามีปาฏิหาริย์นั้น มันก็หยุดอยู่แค่นั้น ไม่ทำให้รู้ธรรมะได้, ผู้ที่แสดงปาฏิหาริย์ ๒ วิธีนี้ ไม่ทำให้ผู้ที่ถูกกระทำปาฏิหาริย์นั้นรู้ธรรมะ หรือว่ามีความแจ่มแจ้งในธรรมได้ มันจึงเลยไม่มีประโยชน์อะไร, จนกว่าเมื่อไรผู้ที่พ่ายแพ้จะยอมฟังคำพูด. นี่มัน จึงเลื่อนมาเป็นอนุสาสนีปาฏิหาริย์. สมมติว่าที่แรกแสดงฤทธิ์ให้ดูจนกลัว จนกลัวทุกอย่างเลย ยอมทำตามคำสั่ง ก็ต้องเอามาสอนกันเรื่องธรรมะธัมโม เรื่องที่จะตัดกิเลสได้อีกที่หนึ่งก็โดยอนุสาสนีปาฏิหาริย์นี้ หรือว่าจะชนะเขาโดยอาเทศนาปาฏิหาริย์ คือการอ่านความรู้สึก ทายความรู้สึก นี้ก็เหมือนกันอีก เพียงเท่านั้นมันช่วยไม่ได้ มันไม่มีประโยชน์แก่การดับทุกข์ มันก็ต้องเลื่อนมาถึงอนุสาสนีปาฏิหาริย์, ซึ่งเป็นธรรมดาที่ครูบาอาจารย์จะต้องใช้ โดยเฉพาะพระพุทธเจ้า.

อนุสาสน์ ก็แปลว่า *พร่ำสอน สั่งสอน* ไม่ใช่สอนคำเดียวเล็กกัน ; อนุสาสน์ หรือ อนุสาสนี นี้แปลว่าพร่ำสอน, ถ้า *สาสน์* เจาะๆ นั้นแปลว่าสอน ถ้าใส่ *อนุ* เข้าไปด้วย แปลว่า *ตาม* หรือ *ตามลำดับ* คือทำเรื่อย, *อนุสาสน์* จึงคือการสั่งสอนด้วยการพร่ำสอน *จนกว่าจะรู้* คือพูดกันหลายคำ แต่ถ้าพระศาสดาเป็นผู้มีปัญญา เป็นพระพุทธรเจ้าเป็นอะไร ก็พูดกันน้อยคำ ถึงอย่างนั้นก็ต้องมีการพูดกันหลายคำอยู่ดี.

นี้จะเห็นได้ว่ามันเป็นของที่ต่างกันกับปาฏิหาริย์ ๒ อย่างข้างต้น. ปาฏิหาริย์ ๒ อย่างข้างต้น ใช้แก่คนที่โง่ หรือโง่มาก, แต่แม้ปาฏิหาริย์อันที่ ๓ คือ อนุสาสนี-ปาฏิหาริย์ก็ต้องใช้แก่คนโง่เหมือนกัน, แม้จะไม่โง่อย่างงมงาย ไม่ใช่โง่อย่างคักคาน มันก็ยังอยู่ในวิสัยที่เรียกว่ายังไม่รู้ คือ ยังโง่ ยังต้องสอนให้หายโง่. ดังนั้น ก็ใช้ *ปาฏิหาริย์* *ชั้นต้นสอนคนที่โง่น้อย* ให้รู้สิ่งที่ควรจะรู้, ถ้าโง่มากก็สอนไม่รู้เหมือนกัน. ดังนั้นเขา จึงมีหลักไว้ว่า *เหมือนกับบัวต่างๆ ชนิด : บัวที่จะบานเดี๋ยวนี้, บัวที่จะบานกันต่อไป, บัวที่ยังไม่โผล่จากน้ำ บัวที่ไม่อาจจะโผล่ขึ้นมาได้เลย.* ถ้าคนโง่เกินไป แม้พระพุทธรเจ้า ก็โปรยไม่ได้ ในทางที่จะให้ดับกิเลสหรือดับทุกข์, ฉะนั้น มีความโง่น้อยมีความฉลาดมาก ก็พอที่จะรับอนุสาสนีปาฏิหาริย์ได้.

พระพุทธรเจ้าทรงกระทำอย่างอนุสาสนีปาฏิหาริย์.

พระพุทธรเจ้าโดยเฉพาะ ท่านรู้อะไรมากไปกว่าเรื่องที่ท่านจะสอน, คือ ท่าน *รู้อุปนิสัย* *อินทรีย์* *อะไรต่างๆ* ของบุคคล, ก็แปลว่าท่านรู้จักบุคคลที่จะรับคำสั่งสอนนั้นดี, อีกทีหนึ่ง อย่างที่เรียกเดียวกันกันว่า *วิชาครู* แต่พระพุทธรเจ้าท่านมีมากกว่านั้น เป็นเรื่องทางจิตใจที่ลึกกว่าสูงกว่า มีจิตใจที่เป็นสมาธิแหลมคมกว่า ก็ดูจิตใจของผู้ที่รับคำสั่งสอนได้ดีกว่า, เลือกเรื่องได้ดีกว่า; ดังนั้น ท่านจึง *ทรงสอนสำเร็จ* เมื่อเป็นกรณีของคนธรรมดา ไม่โง่เกินไป. อันนี้ก็เรียกว่าปาฏิหาริย์ได้ *สามารถ* ที่จะทำคนที่กำลังเป็น *อัมพาต* หรือร้ายกาจหรือกำลังทำผิดอะไรอยู่ ให้กลับเป็นตรงกันข้าม

ได้. เรื่องที่รู้จักกันดีที่สุด เช่นเรื่ององคฺุ้มาล เป็นต้น; แต่เรื่องนั้นยังเล็กน้อยกว่าเรื่องคนที่เขามีทิวฏฐิจัก ทิวฏฐิมานะจัก มีความเห็นผิดมาแต่เดิม นี้ พระพุทธเจ้าสามารถล้างความเห็นผิดของเขาได้; เช่นนักบวชลัทธิอื่นศาสนาอื่นที่ย่อมแพ้แก่พระพุทธเจ้าแล้วก็มาเป็นผู้ประพาศิพรหมจรรย์ในศาสนา นี้ อย่างนี้, นี้คือปาฏิหาริย์. การล้างทิวฏฐิที่เรียกกันว่าการล้างสมองนั้นมันยาก, มันต้องทำถึงขนาดที่เป็นปาฏิหาริย์, อย่างนี้เรียกว่า อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ มุ่งหมายให้เป็นเรื่องบริสุทฺธิ์ แล้วก็เป็นเรื่องของสติปัญญาหรือเหตุผลเป็นอย่างน้อย, ต่างจากปาฏิหาริย์ ๒ อย่างข้างต้น.

ทุกสิ่งมีปาฏิหาริย์อยู่ในตัวเอง.

ที่นี้ก็ยังมีส่วนที่อยากจะพูดให้เห็น ให้มองเห็น ซึ่งไม่มีหรืออาจจะไม่รวมอยู่ใน ๓ อย่างที่ว่ามีมาแล้วนี้ ก็จะเป็นประโยชน์สำหรับจำง่ายอีกทีหนึ่งก็ว่า ความจริงทุกอย่างย่อมมีปาฏิหาริย์อยู่ในตัวมันเอง, ความจริงย่อมมีปาฏิหาริย์อยู่ในตัวมันเอง สันที่สุดก็ว่าอย่างนี้, ความจริงที่เป็นของจริงทุกชนิด จะมีปาฏิหาริย์อยู่ในตัวมันเอง แล้วพวกเราจะพ่ายแพ้แก่ปาฏิหาริย์ ไม่มีทางตันไปได้, นี้ขอให้มองเห็นสิ่งที่เรียกว่าความจริง.

เมื่อพูดถึง ความจริง นี้ก็ต้องหมายถึงความจริง ชนิดที่จริง จริงๆ, จริงกันโดยสมมติ จริงกันโดยไวยาหารธรรมทานี้ ไม่รวมอยู่ในข้อนี้ แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังใช้กฎอันนี้ได้ ใช้กฎเกณฑ์อันนี้ได้ ว่าความจริงย่อมมีปาฏิหาริย์อยู่ในตัวมันเอง, จะจริงอย่างสมมติ จริงอย่างเต็กๆ จริงอย่างอะไรก็ตาม มันก็ใช้กฎอันนี้ได้. แต่โดยเนื้อแท้ เราไม่ประสงค์ความจริงอย่างเต็กอมมือ หรือความจริงระดับธรรมตาอย่างนั้น, เราเล็งถึงความจริงที่เป็นหลักธรรมะ ที่เป็นความจริงของธรรมชาติ, โดยเฉพาะอย่างยิ่งความจริงเรื่องที่จะดับทุกข์ ที่เรียกว่า อริยสัจจ์ นั้น. ความจริงที่เมื่อใครรู้แล้ว หรือเข้าถึงแล้ว หรือมีแล้ว มันดับทุกข์ได้ เราเรียกว่าความจริงในที่นี้, แล้วก็ มีปาฏิหาริย์อย่างยิ่งอยู่ในตัวมันเอง; ส่วนความจริงออกไปจากนั้นคำๆลงไป มันก็

มีปฎิหาริย์อยู่ในตัวมันเองเหมือนกัน แต่มันเป็นเรื่องเล็ก ๆ เมื่อเอาไปเทียบกับเรื่องความจริงสูงสุดแล้ว มันไกลกันมาก.

ความจริงเช่นว่า พุคฺจฺริง ความสัจย์นี้เรียกว่าความจริง คนนี้พุคฺจฺริง ถือความสัจย์จนใคร ๆ รั้ ความสัจย์หรือความจริงของเขานั้น มันก็ทำให้คนอื่นชอบนับถือ เลื่อมใสไปได้ ความจริงอันนั้นของเขามีอำนาจครอบงำจิตใจบุคคลอื่นได้; นี้ก็เรียกว่า ความจริงมีปฎิหาริย์ในตัวมันเองได้เหมือนกัน. หรือแม้แต่จริงที่มันรู้จักอยู่ อย่างเต็ก ๆ ก็รั้ เช่นไฟนี้มันร้อนจริง, หรือน้ำตาลมันก็หวานจริง, บอระเพ็ดมันก็ขมจริง อะไรนี้มันก็ เรียกว่า จริงชนิดหนึ่งเหมือนกัน, มันก็จริงตามที่รั้อยู่ว่าเป็นอย่างไร มันก็มีปฎิหาริย์ ก็มันมีปฎิหาริย์ที่คนจะต้องยอมรับและกลัว, หรือว่าเชื่อไปตามนั้น ลงมัน จริงแล้ว มันก็มีปฎิหาริย์อยู่ในตัวมันเอง.

นี้เราเอาความจริงที่มันมากกว่านั้น, นั้นมันธรรมคาเกินไป; นับขึ้นมา ตั้งต้นที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตานั้น นี้ให้เข้าถึงความจริงข้อนี้. สังขารคือสิ่ง ที่ประกอบอยู่ด้วยเหตุปัจจัยนั้น เป็นของไม่เที่ยงและเป็นทุกข์, แล้วสิ่งทุกสิ่งเป็นอนัตตานั้นไม่ว่าจะประกอบอยู่ด้วยเหตุปัจจัย หรือไม่ประกอบอยู่ด้วยเหตุปัจจัย ย่อมเป็นอนัตตา. ความจริงอันนี้ใครไปรั้เข้าสึ มันจะมีปฎิหาริย์เหลือประมาณ นับตั้งแต่จะทำให้ คนนั้นชอบใจ พอใจ สรัทธาเลื่อมใส เปลี่ยนความรู้สึกนึก, แล้วมันก็จะเปลี่ยนจิตใจของ บุคคลนั้น ให้มีความจางกลายของกิเลส จนไม่มีกิเลสเหลืออยู่, นี้เรียกว่า ความจริงนี้ มันมีปฎิหาริย์อยู่ในตัวมันเอง.

ดังนั้น เรายอมรับความจริงนี้ โดยไม่ต้องใช้ปฎิหาริย์อื่น แม้นุศาสน์- ปฎิหาริย์ นั้นจึงจะถูกต้อง; เพราะว่า พระพุทธเจ้าท่านก็ได้ตรัสยืนยันว่าให้ใช้ความ เห็นแจ้งของตัวเองนี้ อย่าเชื่อตามผู้อื่น, อย่างในหลักกาลามสูตร เอาไปจคจกัน

ไว้บ้าง. ให้เชื่อความเห็นแจ้งด้วยปัญญาอันถูกต้องตามที่เป็นจริงของตนเอง, แม้
ว่าพระพุทธเจ้าจะเป็นผู้บอกก็ยังไม่เชื่อ เพราะมันเชื่อไม่ได้. ถ้าเราไม่เห็นเองมันเชื่อ
ไม่ได้ คือมันไม่ยอมเชื่อ; ถ้าเชื่อมันก็ยังไม่มีประโยชน์ มันไม่ทำให้จิตใจเปลี่ยนแปลงได้.
ต่อเมื่อเราเห็นด้วยปัญญาเอง จิตใจมันจะเปลี่ยน; เช่นเราจะเชื่อด้วยความเชื่อ หรือ
ความเคารพพระพุทธเจ้าว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้ มันก็ไม่เกิดผลอะไรขึ้นในจิตใจ
ในทางที่จะทำลายกิเลส; ต่อเมื่อเราเห็นชัดด้วยปัญญา ความเชื่อ ความรู้สึกของ
ตนเองจึงจะเปลี่ยนได้, มันกลายเป็นเชื่อความจริงหรือตัวสิ่งนั้นเองที่มองเห็นนั่นแหละ
มันจึงเปลี่ยนจิตใจ ทำให้หมดกิเลสได้.

ศึกษากาลามสูตรให้เข้าใจ.

เรื่อง กาลามสูตร นี้บางคนยังไม่เคยได้ยิน บางคนได้ยินแล้วก็ไม่ค่อยสนใจ,
ผมขอร้องให้ไปคุยกันเสียให้เข้าใจด้วย ไม่ใช่เพียงแต่จำได้ ต้องเข้าใจด้วย. เกี่ยวกับ
ได้ยินได้ฟัง มีอยู่ ๓ ข้อ : มา อนสุสเวน —อย่าเชื่อเพราะได้ฟังตาม ๆ กันมา, มา
อติกราย —อย่าเชื่อเพราะมันกำลังลือกระฉ่อนอยู่อย่างนั้น, มา ปรมุปราย —อย่าเชื่อ
เพราะว่ามันสืบ ๆ กันมาแต่ดึกดำบรรพ์ อย่างนี้. นี้ที่เกี่ยวกับหนังสือหนังสือหาคัมภีร์ตำรับ
ตำรา มีอยู่ ๑ ข้อ : มา ปฏุกสมุพทานเนน —อย่าเชื่อเพราะว่าข้อนี้มันมีอยู่ในตำรา. นี้ที่
เกี่ยวกับการคิดการคำนวณ มันก็มีอยู่ ๔ ข้อ : มา ตกกเหตุ —อย่าเชื่อตามวิธีของ
ตรรก, มา นยเหตุ —อย่าเชื่อตามวิธีของนัยยะ คือปรัชญานั้นเอง คือหลักวิธีปรัชญา,
มา อากการปริตกฺเคน —อย่าเชื่อตามสามัญสำนึก ตามที่ตรึกไปตามอาการ, ตัวหนังสือว่า
อย่างนั้น. มา ทิฏฺฐินิขุณานกฺขนฺติยา —อย่าเชื่อเพราะว่านี่มันทนต่อการพิสูจน์ของเราได้,
ข้อนี้ฟังยาก แต่มันหมายความว่า เรามันยังโง่ไป, การพิสูจน์ของเรามันยังไม่พอ อย่าเชื่อ
แต่เพียงว่า มันทนต่อความพิสูจน์ แก่ความเห็นของเราได้. นี้เกี่ยวกับผู้อื่น ก็มีอยู่

๒ ข้อ : มา ภพพुरुปตาย —อย่าเชื่อเพราะว่าคนนั้นมันคนำเชื่อ, อันสุดท้ายที่สำคัญก็ มา สมโณ โน ครุติ. —อย่าเชื่อเพราะว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา. นี่มันก็หมกกันเท่านั้น. เป็นอันว่า พระพุทธเจ้าท่านปฏิเสธตัวเองด้วย, อย่าให้ใครมาเชื่อท่าน เพราะว่าท่านเป็นครูของเขา, อย่างนี้เขาเรียกว่า หลักกาลามสูตร. ให้เชื่อด้วยอะไร? ให้เชื่อต่อเมื่อประจักษ์แก่ความรู้ในภายใน อย่างถูกต้องตามที่ เป็นจริง เรียกว่า ยถาภูต- สัมมัมปัฏญา — ปัฏญาที่ถูกต้องตามที่ เป็นจริง แต่ปัฏญานี้ไม่ใช่ปัฏญาเล่าเรียนหรือ ปัฏญาคิคค่านาน.

ปัฏญาจากความรู้สึกนี้ ถ้ายังไม่รู้สึกก็ต้องพยายามไปจนรู้สึก ให้มัน เห็นว่าเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาจริง อย่างนี้เป็นต้น, หรือว่ากิเลสเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ อย่างนี้ ไม่ต้องคำนวณด้วยเหตุผล มันต้องมีกิเลสจริง แล้วเป็นทุกข์จริง แล้วรู้ได้จากความที่มันเป็นทุกข์จริง รู้สึก; อย่างนี้เรียกว่า ปัฏญาถูกต้องตามที่ เป็นจริง. คำนี้ก็ไม่ค่อยจะรู้จักกัน แต่ในบาลีมันมี ให้เชื่อ ด้วย หรือ ตาม ยถาภูตสัมมัมปัฏญา — ปัฏญาที่ถูกต้องตามที่ เป็นจริง, ง่าย ๆ เช่นว่าไฟร้อนนี้ เขาบอกยังไม่เชื่อ, เห็นคนอื่นไฟไหม้มือ แสดงอาการว่าร้อน นี้ก็ยังไม่เชื่อ, เพียงแต่เชื่อว่าคงจะเป็นอย่างนั้น จนกว่าตัวเองไปหยิบไฟเข้าจริง ๆ แล้วร้อน นี้จึงจะเชื่อ, ความรู้แจ่มแจ้งว่าไฟนี้ร้อนจริงด้วยตนเอง นี้ก็เรียกว่า ยถาภูตสัมมัมปัฏญา. นี้เรื่องในใจมันเป็นเรื่องของกิเลส ค้นหา—เป็นเรื่องในใจ มันมีทางทำได้ง่ายกว่านั้น เพราะมันเคยอยู่แล้ว, มันเคยรัก เคยเกลียดเคยกลัว เคยโลภเคยหลงอะไรอยู่แล้ว ก็ศึกษาจากความรู้สึกโดยตรงนั้น มันก็รู้ได้หลาย ๆ หนเข้าก็ถึงรู้ชัดขึ้น ๆ ทุกที.

เราจะพ่ายแพ้แก่ความจริง ซึ่งมีปาฏิหาริย์อยู่ในตัวมันเอง ไม่เกี่ยวกับ พระพุทธเจ้า, เรื่องนี้ พระพุทธเจ้าท่านทรงยืนยันอยู่เสมอว่า ตถาคตจะเกิดขึ้นหรือตถาคต จะไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธรรมฐิติหรือธรรมชาติ ย่อมมีอยู่อย่างนั้นเอง, หมายถึงกฎธรรมคา กฎธรรมชาติ หรือความจริงของธรรมชาติ นั้นจะมีอยู่อย่างนั้นเอง. ดังนั้น ใน

นั้นแหละมีปาฏิหาริย์ ไม่ต้องมีใครมาพูด หรือเอามาพูด หรือมาชี้แจงอะไรก็ได้. ลองไปเข้าถึงมันเถอะ มันจะมีปาฏิหาริย์ ที่ครอบงำจิตใจของบุคคลนั้นให้ยอมแพ้; เช่นเดียวกับว่า ไฟมันร้อน นี้เรายอมแพ้มันที, พอไปถูกเข้า รู้ความจริงเข้า ก็เป็นปาฏิหาริย์ ซึ่งไม่รวมอยู่ในปาฏิหาริย์ ๓ อย่างที่ว่ามีมาแล้ว, เป็นปาฏิหาริย์อันลึกซึ้ง อันพิเศษ อยู่ในตัวความจริง, แล้วเราก็รอดตัวมาด้วยปาฏิหาริย์ เชื่อไม่เชื่อลองไปคิดดู. เรามิได้รอดตัวมาได้ด้วยอนุศาสน์ปาฏิหาริย์ หรืออะไรเพียงเท่านั้น, เรามาพ่ายแพ้แก่ปาฏิหาริย์ของความจริงในตัวมันเอง เราจึงรอดตัวได้. นี้เรียกว่า พระธรรมเป็นผู้แสดงบทบาทในขั้นนี้, เป็นปาฏิหาริย์ของพระธรรม หรือธรรมะ หรือว่าธรรมชาติ หรือว่าธรรมวิฤติอะไรก็ได้แล้วแต่จะเรียก มันเป็นตัวความจริงของความจริงของมันเอง. พอใครเห็นธรรมะนี้ ก็รู้ธรรมะนี้, ธรรมะนี้จะแสดงปาฏิหาริย์ขึ้นมาทันที ก็คือว่า เปลี่ยนจิตใจของบุคคลนั้น.

นี้เรารอดตัวมาก็ด้วยปาฏิหาริย์อันนี้; แต่ว่าเราอาจจะไม่รู้สึกรู้สีก เพราะไม่เคยคิดไม่เคยดูอะไรก็ได้. แต่ต่อไปข้างหน้ามันจะต้องดู เพราะเรื่องมันสำคัญมากขึ้น คือมันจะไปถึงความคับทุกข์ ความพันทุกข์ต่างๆ. แต่ที่แล้วมา ตั้งแต่เด็ก ๆ เล็ก ๆ มาเราก็เกี่ยวข้องกับปาฏิหาริย์, แล้วก็รอดตัวมาได้ ด้วยปาฏิหาริย์เรื่อย ๆ ไป; เพราะพ่อแม่สั่งสอนอย่างไรเราก็ยังไม่เชื่อ จนกว่าธรรมะหรือความจริงอะไรอันหนึ่ง นี้จะเรียกว่า พระธรรม หรือพระเจ้า หรืออะไรก็ได้แล้วแต่จะเรียก นี้จะเข้ามาสั่งสอน จะเข้ามาแสดงปาฏิหาริย์ มาแสดงบทบาท; ถ้ามันเหมาะสมกันเราก็พ่ายแพ้ แล้วยอมเปลี่ยนนิสัยเปลี่ยนแปลงสถานที่เลวหรืออะไรไปเป็นคนดีได้. ถ้าความจริงหรือพระธรรมอันนี้ยังไม่แสดงบทบาท มันก็ยังไม่มีการเปลี่ยน, มันก็ยังคือพ่อ คือแม่ คือศาสนา คือคำสั่งสอน คืออะไรทุกอย่าง บางทีมันจะไปยอมแพ้อิทธิปาฏิหาริย์ หรืออาเทศนาปาฏิหาริย์แบบโน้นไปเสียมากกว่า; แต่แล้วก็ไปไม่รอดอยู่ที่ เพราะว่ามันที่แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ก็ไม่เคยสอนให้เกิดการแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปทางจิตใจ นี้เพราะมันไม่ใช่หน้าที่ของอิทธิ-

ปาฏิหาริย์ เว้นเสียแต่ว่าจะเอามาสวมต่อ ๆ ๆ กันเข้า เลื่อนลำดับมาเรื่อย จากอิทธิ-
ปาฏิหาริย์ มาถึงอาเทศนาปาฏิหาริย์, จากอาเทศนาปาฏิหาริย์ มาถึงอนุสาสน์ปาฏิหาริย์,
จากอนุสาสน์ปาฏิหาริย์ มาถึงธรรมะปาฏิหาริย์ หรือสังจะปาฏิหาริย์อะไร คือปาฏิหาริย์ใน
ตัวความจริงนั่นเอง.

ทีนี้ก็มาถึงข้อที่จะต้องมองดูกันว่า พระพุทธเจ้าท่านไม่ให้ถือว่าร่างกายเป็น
องค์ ๆ นั้น เป็นพระพุทธเจ้า, ท่านสอนให้มองจนเห็นว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา,
ผู้ใดเห็นเราผู้นั้นเห็นธรรม. ผู้ใดเห็นธรรมจึงจะได้ชื่อว่าเห็นเรา, เห็นด้วยตาที่เดินอยู่หรือ
ว่าเข้าไปจับตัวเกาะแข่งเกาะขาได้ นั่นก็ไม่ใช่พระพุทธเจ้า มันเป็นเพียงภาชนะหรือเปลือก
หรืออะไรอันหนึ่ง ซึ่งซ่อนความเป็นพระพุทธเจ้าอยู่ข้างใน. ความเป็นพุทธเจ้าก็คือ
ธรรม, ต้องเห็นธรรม ก็คือเห็นความจริงที่วามัน. ธรรมะที่ดับทุกข์ได้นั้นคือ
ธรรม, ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา, คือเห็นธรรมอันนี้แหละ จึงได้ชื่อว่าเห็นเรา,
ผู้ใดเห็นเราก็หมายความว่าผู้นั้นเห็นธรรม. ดังนั้น ตัวพระพุทธเจ้าแท้ใครเห็นเข้าก็จะ
พ่ายแพ้ คือเห็นธรรมหรือความจริงซึ่งมีปาฏิหาริย์อยู่ในตัว, พอเห็นเข้า ก็เปลี่ยน
จากคนธรรมดาที่มีความทุกข์ ความโง่ ความหลง ไปเป็นคนประเสริฐ, เป็น
พระอริยเจ้าในลำดับแรก และเป็นต่อไปตามลำดับ จนถึงที่สุดได้.

นี้เราเรียกว่า ธรรมะ มีปาฏิหาริย์อยู่ในตัวธรรมะเอง เข้าไปแตะต้อง
เกี่ยวข้องให้ได้ จะเกิดการเปลี่ยนแปลง; คนถึงธรรม หรือ ธรรมถึงคน, คนถึงธรรม
หรือธรรมถึงคน แล้วแต่จะพูดด้วยประโยคไหนมันเหมือนกัน. ถ้าคนถึงธรรม ธรรม
นั้นก็ถึงคน, ถ้าธรรมถึงคน คนก็ถึงธรรม นี่มันเป็นความหมายเดียวกัน.

ฉะนั้น เราเมื่อจะเป็นบุตรที่ดีของพระพุทธเจ้า หรือมีการเป็นบุตรของ
พระพุทธเจ้าจริง ๆ มันก็ต้องถึงขั้นนี้ คือถึงธรรมซึ่งเป็นปาฏิหาริย์อยู่ในตัวมันเอง. แล้ว
มันก็จะเปลี่ยนในสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ให้กลายเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาไปจนหมดสิ้น. ดังนั้น

การประพฤติธรรมทั้งหลาย ที่เราเรียน หรือสอน หรือปฏิบัติกันอยู่ ก็เพื่อจุดประสงค์อันนี้, ประพฤติศีล สมาธิ ปัญญา ก็เพื่อจุดประสงค์จะให้ถึงธรรม. การประพฤติธรรม ก็เพื่อจะให้ถึงธรรม เมื่อถึงธรรมในความหมายที่ถูกตั้งอย่างนั้น มันก็จบเรื่อง. นี่จะมองกันในแง่ไหนก็ได้, นี่เราพูดกันอุปมาว่า เดียวนี้เป็นลูกของพระพุทธเจ้าจริง ๆ คือถึงธรรมจริง ๆ แล้วประโยชน์ก็เกิดขึ้น คือว่ามันก็ดับทุกข์ได้, มีความทุกข์ดับไปตามสัดส่วน ที่ว่าถึงได้มากน้อยเท่าไร ถึงที่สุดก็มีประโยชน์ที่สุด แต่อย่างน้อยก็ขอให้มันถึงในระดับที่เขาเรียกว่าถึงประตู ซึ่งเป็นไวพจน์ของความเป็นพระโสดาบัน, ถึงประตูของธรรมหรือว่าถึงประตูของนิพพาน, เป็นอันว่า มันเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไม่ได้ มันมีแต่จะไปตามทางที่ถูกตั้ง จนถึงอันดับสุดท้าย.

ข้อความที่ได้พูดมาแล้ววันก่อน ๆ ก็เป็นเรื่องนี้ เรื่องที่ว่าธรรมชาตินั้นสร้างเรามา เพื่อมาเป็นลูกของพระพุทธเจ้า โดยที่เราจะรู้หรือไม่รู้, ยอมรับหรือไม่ยอมรับก็ตาม, พ่อแม่ของเราจะรู้หรือไม่รู้ ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม, ธรรมชาตินั้นต้องการอย่างนี้; ถ้าไม่ทำอย่างนี้จะลงโทษ คือจะทำให้เป็นทุกข์นานาชนิด หากความสุขไม่ได้. ดังนั้น ก็รีบเอาชนะ หรือว่าถึงธรรมะ เสียในเวลาอันสมควร; พูดอุปมาก็ว่าเป็นลูกของพระพุทธเจ้าเสียให้ถึงขั้นที่ปลอดภัย.

แล้วก็ขอแถมในข้อที่ว่า อย่าไปหลงใหลหวังพึ่งปาฏิหาริย์ ชนิดที่คนธรรมดาเขาหวังพึ่งกันนั้น, เอาธรรมะใส่ไว้ในใจ ดีกว่าจะมาห้อยอะไรไว้ที่คอให้มันรุงรัง ธรรมะในใจนั้น เป็นปาฏิหาริย์กว่าสิ่งที่ห้อยไว้ให้รุงรังอยู่ที่คอ.

เอาละ, พอกันที.

ธรรมปาฏิหาริย์.

การบรรยายวันนี้ จะผูกเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ได้พูดในครั้งที่แล้วมา, ให้ติดต่อกันไปจนตลอดเรื่อง ตามที่มุ่งหมายไว้. ครั้งที่แล้วก็ได้พูดถึงเรื่องปาฏิหาริย์ โดยมุ่งหมายจะให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่าปาฏิหาริย์ ตรงตามความหมายของคำคำนี้ ซึ่งมันมีมากไปกว่าที่เราเรู้กันอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะในภาษาไทย. สิ่งที่เรียกว่าปาฏิหาริย์ มันเกี่ยวข้องกับอยู่กับมนุษย์ทุกคนอย่างยิ่ง อย่างที่หลีกเลี่ยงไม่ได้, ถ้าเข้าใจความหมายของคำว่าปาฏิหาริย์ ดีแล้ว ก็จะได้เห็นตัวในเรื่องนี้.

[บททวน.]

เท่าที่กล่าว มาแล้วเมื่อครั้งที่แล้วมา ขอให้บททวนดูใหม่ จนพบความหมายอันแท้จริงของคำๆ นี้ ว่าสิ่งนั้นมันเป็นสิ่งที่มีอำนาจ ที่จะนำเอาเราไปตามความประสงค์ของสิ่งนั้น หรือของผู้ใช้ปาฏิหาริย์นั้น. ตัวหนังสือว่าปาฏิหาริย์ แปลว่านำไปเฉพาะ ; แต่ความหมายของมันมีว่านำไปตามความต้องการของผู้ใช้ปาฏิหาริย์ หรือของสิ่งที่มีปาฏิหาริย์,

แล้วสรุปความหมายของบางคำ ว่า ปาฏิหาริย์ ก็คือมันพาเราไป โดยเรายังไม่มีโอกาสที่จะต่อต้าน หรือไม่รู้สึกรู้สีก้าวที่จะต่อต้าน หรือบางทีก็ไม่สามารถจะต่อต้าน. คำว่า ปาฏิหาริย์ หมายถึงสิ่งที่มันจะพาเราไป ตามความประสงค์ของมัน, ถ้าทำได้ถึงขนาดนั้น เขาจึงจะเรียกกันว่าปาฏิหาริย์, แล้วก็ *มีไว้สำหรับคนโง่*, เพื่อคนโง่ เพื่อประโยชน์แก่คนโง่ แล้วเป็นที่ชอบใจของคนโง่ แล้วคนโง่ก็ชอบใช้ปาฏิหาริย์นี้ จึงรวมความสั้น ๆ ว่ามันเรื่องสำหรับคนโง่ คนที่ยังโง่อยู่ก็จะกลัวปาฏิหาริย์ หรือจะตกอยู่ภายใต้อำนาจของปาฏิหาริย์ ก็นับถือและก็เลื่อมใส และก็พอใจ แล้วก็อยากจะใช้ด้วย ตัวเองก็เลยอยากจะใช้ขึ้นมา.

อิทธิปาฏิหาริย์ ก็คือ, อาเทศนาปาฏิหาริย์ คือการทลายใจก็ดี, กระทั่งถึงแม้ อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ เป็นปาฏิหาริย์พวกที่มีผู้ใช้ ก็ต้องมีบุคคลสองฝ่าย แล้วก็ใช้แก่ฝ่ายหนึ่ง, แล้วที่นี้ก็ยังมีสิ่งที่ลึกลับไปกว่านั้น ก็คือว่าปาฏิหาริย์ที่มันมีอยู่ในตัวสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือสิ่งที่เรียกว่า ธรรมะหรือความจริง จนอยากจะให้จำกันไว้ทุก ๆ คนว่า ความจริงเป็นสิ่งที่ มีปาฏิหาริย์ อยู่ในตัวมันเอง. ถ้าเราเข้าถึงความจริง ความจริงมันจะใช้ปาฏิหาริย์ของมัน จะพาเราไปในทางที่ปลอดภัย. ส่วนอิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์นั้นไม่แน่ แล้วส่วนใหญ่มันก็เป็นเรื่องหลอกลวง, คือเราจะต้องเป็นทาสของมัน เราจะต้องเสียประโยชน์ให้แก่ผู้ใช้. นี้ อนุศาสน์ปาฏิหาริย์นี้ ถ้ามันเป็นของบุคคลผู้ตั้งอยู่ในธรรมอย่างพระพุทธเจ้านี้ก็ปลอดภัย; แต่ก็ยังต้องมีบุคคลเป็นผู้ใช้ และบุคคลเป็นผู้ถูกใช้ คือรับปาฏิหาริย์นั้น. ถ้าเรายังโง่มากอยู่ เราก็จะตกอยู่ใต้อิทธิพลของปาฏิหาริย์ที่ต่ำ ๆ ลงไป เช่น อิทธิปาฏิหาริย์ เป็นต้น เพราะเราไปเชื่อเข้าหรืออะไรเข้า เราก็ถูกพาไปในทางที่เรียกว่า เป็นอวิชา หรือว่างมาย.

[เริ่มบรรยายเรื่องนี้.]

ที่นี้มาวันนี้ก็อยากจะพูดเรื่อง การเข้าถึงธรรมะ เข้าถึงความจริงให้มากขึ้น โดยให้ความจริงซึ่งมีปาฏิหาริย์อยู่ในตัวมันเองนั้นแหละ กระทำแก่เรา ให้

เพียงพอที่จะดับทุกข์ได้ หรือมีประโยชน์. นึกอยากจะยกตัวอย่างไปตั้งแต่เรื่องต่ำๆ ให้รู้จักคำว่าปาฏิหาริย์ หรือความหมายของคำว่าปาฏิหาริย์ โดยจำกัดความให้ชัดเจนไปอีกว่า ปาฏิหาริย์คือสิ่งที่มันจะนำจิตใจของเราไปอยู่ในอำนาจของมัน, เปรียบเหมือนกับเรา ถูกซื้อเอาไปโดยเค็ดซาค, เราไปเป็นทาส เราไปเป็นสิ่งที่ตกอยู่ใต้อำนาจของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง.

นี้เราเลิกพูดเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ อนุสาสน์-ปาฏิหาริย์ กันแล้ว, จะพูดถึงสิ่งที่มีปาฏิหาริย์อยู่ในตัวมันเอง แม้เป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต เช่น ธรรมะเป็นต้น, นึกอยากจะพูดลงมาถึงวัตถุที่มันเกี่ยวข้องกันอยู่กับเราเป็นประจำวัน, ให้รู้จักคำว่า ปาฏิหาริย์ นั้น มันมีความหมายอย่างเดียวกับคำว่าอิทธิพล หรืออะไรทำนองนี้ แต่แล้วมันเป็นที่มาก เป็นได้รุนแรง เราก็เลยเรียกว่าปาฏิหาริย์. ถ้าเป็นไปอย่างธรรมดา เราก็เรียกว่าอิทธิพลตามธรรมดาเท่านั้น, แต่ถ้าอิทธิพลนั้นมันเป็นที่มาก, เป็นแรง, เป็นอย่างที่เราไม่มีทางจะต่อสู้ ก็เรียกว่าเป็นปาฏิหาริย์ได้เหมือนกัน. ที่นี้ในทางธรรมะนั้นมันเป็นเรื่องละเอียดอ่อนเป็นเรื่องสุขุม เป็นเรื่องลึกซึ้ง แล้วมุ่งหมายในทางจิตใจ, แล้วยิ่งกว่านั้นก็ยังมีมุ่งหมายแต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับความดับทุกข์ด้วย, เรื่องอื่นไม่พูด.

ปัญหาที่เกิดจากปาฏิหาริย์.

อะไรที่มันมีปาฏิหาริย์ แก่จิตใจเรา เราก็ควรจะรู้จัก สิ่งใดที่เราไปมองเข้าหรือไปเกี่ยวข้องเข้าแล้ว มันดึงเอาจิตใจของเราไปหมด, นี้ก็เรียกว่าปาฏิหาริย์ แต่มันจะเหมือนกันทุกคนไม่ได้ เพราะว่าคนเราเกิดมาต่างกัน มันมีการศึกษาต่างกัน มีความรู้สึกสูงต่ำกว่ากัน, แม้จะไม่มากเท่ากับว่าความแตกต่างระหว่างคนกับสัตว์ มันก็เกือบจะน้องๆ กันไปในระหว่างคนบางหมู่บางพวก หรือว่าคนบางคน. ดังนั้น เราจึงเห็นบางคนหลงใหลในสิ่งที่คนอื่นไม่หลงใหล นี้ขอให้มองดูที่ความจริงข้อนี้กันเสียก่อน หรือแม้กันๆ เกี่ยวกันยุคหนึ่งสมัยหนึ่งหรือวัยหนึ่งก็ไม่หลงใหล, แต่ในวัยหนึ่งมันก็หลงใหลเอามาก ๆ, เช่น

วัยเด็กก็ไม่หลงใหลในเรื่องกามารมณ์มากเท่ากับวัยหนุ่มสาว อย่างนี้เป็นต้น. ฉะนั้น กามารมณ์นั้นมันก็เพิ่งจะเป็นปาฏิหาริย์ขึ้นมา เมื่อคนเรามันถึงวัยที่จะหลงใหล เรามันก็มี วัฒนธรรมต่างกัน คนที่เล่าเรียนมากศึกษามากนั้นแหละจะลำบากมาก เพราะมันมีความ คิดละเอียดอ่อนลึกซึ้ง คือคิดได้เก่งกว่าคนที่ไม่มีการศึกษา ดังนั้น ปัญหาก็มีมากกว่า.

บ๊วย่าตายายของเราเคยพูดไว้ว่า *รู้มากยากนาน* หมายความว่า *รู้มากจะลำบาก มาก* ยิ่งรู้มากจะยิ่งลำบากมาก จะยังมีปัญหามาก. ถ้ารู้น้อยก็ไม่ค่อยมีปัญหาไม่ค่อยลำบาก เพราะคนรู้มากเรียนมากมันคิดเก่ง ฉะนั้น จึงทำปัญหาขึ้นได้มาก, แล้วบางทีก็เทลิดเปิด เบิงเกินไป.

ยกตัวอย่างง่าย ๆ เดี๋ยวนี้เช่นศิลปะที่กำลังมีอิทธิพล ศิลปะใหม่ๆ พวก abstract พวกอะไรต่างๆ นี้ มันมีขึ้นมาได้จากการศึกษาที่มีมากในทางนั้น แล้วก็เกินจำเป็น ไม่มี อิทธิพลแก่ชาวบ้าน ชาวไร่ ชาวนา แล้วก็ไม่มีอิทธิพลแก่ผู้ที่ศึกษาแต่ในทางนั้น, เข้าใจ ไปตามแบบที่เขาวางไว้ หรือว่าจำกัดไว้. เรามอบตัวไปเป็นทาสของการตีความหมาย อย่างนั้น หรือความลุ่มหลงอย่างนั้น มันก็ลุ่มหลง ใน arts หรือในศิลปะนั้นเป็นอย่างมาก ซึ่งชาวนาชาวไร่เขาจะไม่มีปัญหาอะไรเลย, คือว่าไม่ลุ่มหลงอะไรเลย. ดังนั้น เราจะเห็น หรือจะได้ยินข่าวว่า รูปภาพเขียนแบบศิลปะบางแผ่นขาย ๗๐๐,๐๐๐ ปอนด์ จากประเทศ ฝรั่งเศสไปประเทศอังกฤษ เหล่านี้หมายความว่าคนต้องเป็นทาสของกิเลสหรือของอะไร ที่มันจะเป็นเหยื่อของปาฏิหาริย์ที่มันมีอยู่ในภาพแผ่นนั้น, แล้วก็เฉพาะแก่บุคคลคนนั้น หรือพวกนั้น หรือที่มีความคิดนึกศึกษาเป็นอย่างนั้น เอามาขายชาวนา ๕ บาทก็ไม่ซื้อ. นี่คือความที่มันถลาลึกเข้าไปในอะไรบางอย่าง ที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เพื่อให้ตัวเอง ตกหล่มชนิดนี้ มันเหมือนกับขุดหลุมหลอกตัวเอง ผังตัวเอง สิ่งที่ไม่ใช่ปาฏิหาริย์ก็กลายเป็น ปาฏิหาริย์ขึ้นมา. นี้ดูโลกในปัจจุบันนี้ มันเป็นอย่างนี้มากขึ้น เพราะว่ายิ่งโง่เท่าไร มันก็ยิ่งตกเป็นเหยื่อของความลำบากมากเท่านั้น, แล้วยิ่งฉลาดมากก็ยิ่งโง่ได้ลึก. ขอให้

เปรียบคู่คว่ำตัวอย่างที่ว่ามานี้ นี้เราก็มัวแต่ก้าวหน้ากันแต่ในทางอย่างนี้ ก็ฉลาดมาก สำหรับจะโง่มาก ก็จะตกเป็นเหยื่อของสิ่งที่เราทำขึ้นเพื่อหลอกตัวเอง.

ปฎิหาริย์อย่างนี้ เรียกว่า น้ออันตราย น้อกลัว น้อหวาดเสียว มันไม่ใช่ ตัววัตถุล้วน ๆ เป็นปฎิหาริย์ มันเป็นความโง่ของมนุษย์เอง ที่ฝังอะโรงงไปในตัวคุณนั้น ทำให้ตัวคุณนั้นกลายเป็นมีปฎิหาริย์ มีคำมีอะไรขึ้นมา, แล้วก็ทำแก่มนุษย์เหล่านั้นให้ลำบากมาก. ถ้าอย่ามีเรื่องนั้นมันก็ไม่มีความอะไร มันก็ยังอยู่สบาย, หรือว่าอยู่ง่าย ๆ ไปตาม ประสาธรรมาชาติ. เที่ยวนั้นเราไปทำเรื่องอย่างนั้นขึ้นมา มากยิ่งขึ้น ๆ ๆ ๆ ๆ เราก็ต้องลำบาก มากยิ่งขึ้น, แล้วสิ่งนั้นก็ไม่ได้ให้ความสุขอันแท้จริง นอกจากความสุขที่มาจาก ความโง่ คือเมา, เมาแล้วก็ต้องรู้สึกเป็นสุข, ไม่ว่าจะอะไรถ้าเกิดเมาขึ้นมาแล้วต้องรู้สึก เป็นสุข; จะเมาเหล้าหรือเมาอะไรก็สุดแท้ มันจะรู้สึกเป็นสุข, เมากามารมณก็ตาม หรือเมาศิลปะ ศิลปิน ที่เขาประคิษฐให้มันลึกลงไป แล้วสร้างคามนิยมขึ้นมาได้สำเร็จนั้น ก็เรียกว่าเมา. เที่ยวนั้นโลกเราก็กำลังถูกรอบงำด้วยอิทธิพลหรือปฎิหาริย์ของสิ่งชนิดนี้.

ที่นี้ย้อนมาดูตามธรรมชาติตามธรรมคาบั้ง ก็จะเห็นว่ามันก็มีอยู่ไม่น้อย เหมือนกัน แล้วก็ต่าง ๆ กัน. ยกตัวอย่างเช่นดอกไม้ เราก็ชอบดอกไม้ พอเห็นเข้า มันก็มีปฎิหาริย์แกจิตใจของเราเสียแล้ว, นี้ว่าถึงคนทั่ว ๆ ไป คนธรรมดาสามัญทั่ว ๆ ไป เห็นดอกไม้ที่เราชอบ มันก็มีปฎิหาริย์เหนือจิตใจเราแล้ว แล้วมันยังแตกต่างกัน ไปตามความหมายของดอกไม้หลาย ๆ ชนิด ที่เราไปให้ความหมายแก่มันโดยไม่รู้สึกรู้สั, แล้วมันก็พอดีกันด้วยกับที่ธรรมชาติมันสร้างมา เราไปเพิ่มให้อีก ความหมายนั้นก็มีมาก แล้วก็แตกต่างกัน.

เช่นเราเห็นดอกกุหลาบ เราเป็นคนชอบดอกกุหลาบ มันก็มีปฎิหาริย์ แกจิตใจของเรา ให้รู้สึกไปทำนองใดทำนองหนึ่ง; แต่พอเราไปเห็นดอกบัว รูปและ กลิ่นและสีอะไรของดอกบัว มันทำให้เกิดปฎิหาริย์แกจิตใจเราไปอยู่อีกทางหนึ่งก็ได้.

เช่น ดอกกุหลาบส่งเสริมความรู้สึกเป็นไปในทางเพศ, แต่ ดอกบัวส่งเสริมความรู้สึกไปในทางไม่เกี่ยวกับเพศ คือจะให้ห่างไกลไปจากเพศ, จนกระทั่งดอกไม้บางชนิดเช่นดอกจำปี ดอกจำปา ดอกจำเริญ เหล่านี้ไปดมเข้า มันรู้สึก แปลกกว่า ที่ไปดม ดอกพิกุล หรือ ดอกจำปानी บางชนิดทำให้เกิดความรู้สึกเป็นไปในทางเพศไม่มากนักน้อย, บางชนิดไม่ทำให้เกิดความรู้สึกทำนองนั้น. นี่แปลว่าสิ่งเหล่านี้ที่แวดล้อมเราอยู่มันก็มีปฏิบัติ แต่เป็นเรื่องละเอียด แล้วเราก็ถูกรอบงำ. ที่นี้ที่ตรงกันข้าม มีปฏิบัติที่ทำให้เราทนอยู่ไม่ได้ กระสับกระส่าย, คือที่มันเหม็น ที่มันมีกลิ่นเหม็น มีรูปร่างน่าเกลียด ที่มันมีกลิ่นหอมมันก็ทำให้เกิดความรู้สึกไปอีกทางหนึ่ง, แล้วก็ยังเปลี่ยนแปลงไปตามความรู้สึกของคนเรา ที่โง่มากโง่น้อย ยึดถือมากยึดถือน้อย ที่ความหมายเก่ง หรือที่ความหมายไม่เก่ง.

อิทธิพลของสิ่งต่าง ๆ ทำให้เกิดอภิขณาหรือโทมนัส.

ตั้งแต่เกิดมาจนบัดนี้ เรามันถลาลงไป ในทางที่จะเป็นทาสของสิ่งที่มีปฏิบัติเหล่านี้; เพราะฉะนั้นเราจึงติด ในสิ่งต่างๆ เหล่านี้ ตามมากตามน้อย ตามแต่บุคคล ไม่เหมือนกันทุกคน. บางคนมีจิตใจกระต้าง จนดอกไม้ที่สวยงาม ที่หอม ที่อะไรก็ไม่ทำให้เขารู้สึกหวนไหวอะไรได้, หรือว่าเขาโง่มาก ถึงขนาดที่ไม่รู้ความหมายของมัน, ก็ไม่มีอิทธิพลต่อใจของเขา. เรามันไปโง่ชนิดที่จะให้สิ่งเหล่านั้นมันมามีอิทธิพลเหนือจิตใจของเรา มันก็เลยมีความหมาย ที่จะทำให้เกิดความยินดียินร้าย. ภาษารรรมะ เขามีอยู่ ๒ คำเท่านั้นแหละ ยินดีกับยินร้าย คือ ชอบกับไม่ชอบ, ภาษาบาลี เขาว่า อภิขณา คำหนึ่ง คือว่า ชอบ, แล้ว โทมนัส อีกคำหนึ่ง คือ ไม่ชอบ. ภาษารรรมะ โดยตรง ๒ คำนี้ มีความหมายอย่างนี้ โทมนัส คือ ไม่ชอบ อภิขณา คือ ชอบ.

สิ่งต่างๆ มันมีอิทธิพล แก่จิตใจของเรา ๒ อย่าง คือให้ ชอบ หรือให้ ไม่ชอบ, ถ้ามันเป็นแรง มันเป็นถึงขนาดเป็นปฏิบัติ คือให้เรา ไม่ชอบขนาดหนัก

หรือว่า ชอบขนาดหนัก. ส่วนที่ชอบก็ยังชอบต่าง ๆ กันโดยความหมายอย่างนี้ อย่างนั้น อย่างโน้น แต่รวมแล้วก็เรียกว่าชอบ; ส่วนที่ไม่ชอบก็มีความหมายต่าง ๆ หลายอย่าง รวมกันแล้วก็เรียกว่าไม่ชอบ, พอจิตใจของเราไหวไปในทาง ๒ ทางนี้ แล้วก็เรียกว่า เราพ่ายแพ้แก่สิ่งนั้น, แล้วเราจะพ่ายแพ้มากขึ้น ในเมื่อเรามีความยึดมั่นมากขึ้น หลงใหลมากขึ้น เพราะมีความยึดมั่นในค่าของสิ่งเหล่านั้น, เป็นความต้องการอย่างนั้น อย่างนี้. ของสวยของงามเหล่านี้ ไม่มีค่าสำหรับคนที่ไม่รู้จักสวยไม่รู้จักงาม, เขาก็ รอคตัวไปอย่างหนึ่งเหมือนกัน, แต่เราก็ประณามเขาว่าบ้าเถื่อน. ที่นี้ สัตว์เคี้ยวธัญญาหาร ก็ยิ่งแล้วเลย จะไม่รู้จักค่าของดอกกุหลาบหรือดอกบัว หรือดอกจำปีจำปา หรือดอกอุตุพิศ เหมือนกับมนุษย์รู้ มันก็เลยไม่มีปัญหา มันก็รอดตัวไป.

เดี๋ยวนี้มนุษย์เรามีปัญหามากขึ้น เท่าที่ *เรามันฉลาดคิด* ให้มันมากขึ้นละเอียด มากขึ้น, ให้ความหมายแก่กัน *กระทั่งให้ความหมาย เส้นขีด ๆ ยุ่ง ๆ เป็นภาพทัศนที่มีราคา* แล้วยืนดูกันเป็นวัน ๆ เป็นต้น. นั่นก็เรียกว่าดูถูกสิ่งนั้นซึ่งมีปาฏิหาริย์ ใช้ปาฏิหาริย์เข้า แล้ว, หรือว่าโดยบุคคลคนใดคนหนึ่ง เขาใช้ปาฏิหาริย์ทางสิ่งที่ประศิษฐ์นั้นขึ้นมา. มันคล้าย ๆ กับว่าดอกบัวมีปาฏิหาริย์แก่จิตใจของเรา, ดอกกุหลาบมีปาฏิหาริย์แก่จิตใจของเรา, ดอกไม้ที่เหม็นก็มีปาฏิหาริย์แก่จิตใจของเรา ทำนองเดียวกันนี้ โดยเราสร้าง ความหมายหรือค่าของมันขึ้นมา.

นี่เป็นเรื่องทางธรรมะ หรือหลักเกณฑ์ทางธรรมะ, เราไปให้ค่าแก่มัน แล้วเราอยากได้ในสิ่งที่มันมีค่า. คำพูดหรือหลักเกณฑ์อันนี้ก็คล้าย ๆ กับเรื่องวิชา เศรษฐกิจ สิ่งที่มีมันมีค่าขึ้นมากก็เพราะมันตรงกับความต้องการของคน, ความต้องการของคน มันจึงมีค่าขึ้นมา. พอมันมีค่าขึ้นมามันก็มีปาฏิหาริย์แก่จิตใจของมนุษย์. *แต่นั้นมันเป็น เรื่องเศรษฐกิจ เรื่องเงิน เรื่องของ เรื่องสังคม เป็นเรื่องโลก ๆ.*

ที่นี้ เรื่องทางธรรมก็เหมือนกัน พอจิตใจมันไป หลง ทำให้เกิดค่าขึ้นมา แม้ไม่เป็นเรื่องจริงมันก็มีค่าขึ้นมา; ถ้าลงมีความหลงมีความต้องการแล้วมันก็มีค่า; ฉะนั้น ก็เลยเป็นเรื่องที่จะให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าทัศนหา คือความต้องการช่วยอำนาจของความงอ แล้วก็มีอุปาทานความยึดมั่นถือมั่น แล้วก็มีความทุกข์ อย่างที่ไม่มีมีทางจะหลีกเลี่ยงได้. นี้ก็เรียกว่า ปาฏิหาริย์ของอารมณ์ ที่จะเข้ามาทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย กระทั่งทางจิตใจ; แต่ส่วนใหญ่ก็มีอยู่ข้างนอกนี้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย นี้ เป็นที่อันตรายมาก ฉะนั้นสิ่งเหล่านั้นมันมีปาฏิหาริย์เหนือมนุษย์, แต่เป็นไปในทางที่จะให้มีความทุกข์.

พระธรรมเป็นปาฏิหาริย์อย่างยิ่งอยู่ในตัวเอง.

ที่นี้ก็มีสิ่งหนึ่ง ส่วนหนึ่ง ประเภทหนึ่ง ที่ตรงกันข้าม คือ พระธรรม หรือ ธรรมะ หรือความจริง, มีปาฏิหาริย์อยู่ในตัวเอง ที่จะดึงคนออกมาเสียจากความหลงใหลในสิ่งที่เป็นทุกข์. ฉะนั้นเราจึงต้องหันหน้าไปหาธรรมะคือหาความจริง ซึ่งก็มีปาฏิหาริย์อย่างยิ่งอยู่ในตัวมันเอง พอที่จะดึงเราหลุดออกมาได้ จากความผูกพันของสิ่งที่มีปาฏิหาริย์มายา หลอกหลวง ที่จะดึงไปหาความทุกข์. ฉะนั้นเราจึงต้องมีการฝึกฝน ข้างฝ่ายธรรมะหรือความจริง ซึ่งเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านแนะวิธีไว้ให้ว่าจะเข้าถึงได้อย่างไร จะมีได้อย่างไร.

ที่นี้ ก็มาถึงคำพูดที่ได้ยินได้ฟังบ่อยๆว่า ธรรมะนั้นแหละคือพระพุทธเจ้า ไม่ใช่บุคคลที่พูดได้ เดินได้ ยืนได้เป็นพระพุทธเจ้า แต่ว่าธรรมะที่ทำความดับทุกข์ได้ เป็นพระพุทธเจ้า, ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม, ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ที่ไม่เห็นธรรมไม่มีทางจะเห็นเรา แม้ว่าจะเกาะขาเกาะแขนเราอยู่. ฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่า ธรรมนั้นคืออะไร ก็เป็นเรื่องที่จะต้องศึกษากันต่อไป.

พอมาถึงตรงนี้ ก็อยากจะนำเอาพระพุทธรักษาที่สำคัญอยู่ข้อหนึ่ง คือ *ตรัสว่ามีคนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง; ให้มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง.* พุทธสองที่ ใช้คำว่า คนที่หนึ่ง ใช้คำว่า ธรรมที่หนึ่ง; ที่เราได้ยินแต่ว่า มีคนเป็นที่พึ่ง แก่ตนนั้นมันครั้งเดียวนะ, พระพุทธเจ้าท่านไม่ได้ตรัสครั้งเดียวอย่างนั้น แต่เรามักจะ ได้ยินกันเพียงครั้งเดียว ในบาลีที่มีหลักฐานจะเต็มบริบูรณ์ว่า มีคนเป็นที่พึ่ง มีธรรม เป็นที่พึ่ง มีคนเป็นที่พึ่ง คือมีธรรมเป็นที่พึ่ง.

ศึกษาให้เข้าใจคำตรัสว่า “คนเป็นที่พึ่ง”.

ที่ตนนั้นมีสองคน ก็ว่าตนมาหา, ตนที่กิเลสโดยเข้าใจว่าตน นั้น คนหนึ่ง, ที่นี้ ตนที่พระพุทธเจ้าเอามาใช้แทนคำว่าธรรม ให้เป็นคำเดียวกับคำว่า ธรรม. มีคนเป็นที่พึ่ง ก็คือมีธรรมเป็นที่พึ่ง, มีธรรมเป็นที่พึ่งก็คือมีคนเป็นที่พึ่ง ตนอย่างนี้หมายถึงธรรม. พุคให้มันง่าย ๆ จำง่าย ๆ ก็คือว่า ถ้าเราอยากจะมีคน มีตัวมีตน กันบ้างแล้วก็ ขอให้ถือเอาธรรมเป็นตัวตน, อย่าเอาร่างกายและจิตใจนี้เป็นตัวตน คือให้มี ธรรมเป็นที่พึ่งเท่ากับมีตนเป็นที่พึ่ง, มีคนเป็นที่พึ่งเท่ากับมีธรรมเป็นที่พึ่ง, มันเนื่องกัน มันแยกออกจากกันไม่ได้ คือต้องทำตนให้ถึงธรรม ให้ธรรมเข้ามาเป็นตน, จะพูดอันไหน ก่อนก็ได้ จะต้องทำตนให้มันเป็นธรรม ให้ทำธรรมนั้นแหละให้เป็นตน, แล้วตนนั้นก็จะเป็นที่พึ่ง แล้วธรรมนั้นแหละจะเป็นที่พึ่ง.

ทำตนให้เป็นที่พึ่งแก่ตนอย่างไร; นี้เรื่องของชาวบ้าน ก็จะต้องพูดไป ทำนองว่า เราต้องช่วยตัวเอง, ต้องทำงานเอง, ต้องหาเงินเอง, ต้องอะไรเอง, นั้นภาษา ชาวบ้านก็จะเป็นอย่างนั้น, ที่ว่าทำตนให้เป็นที่พึ่งนั้น. แต่ในภาษาธรรม หรือเป็น เรื่องในทางธรรม ทำตนให้เป็นที่พึ่งนั้นคือการทำตนให้เห็นธรรม; ระบุชัดลงไป เลยว่าให้พยายามปฏิบัติ จนเห็นตามที่เป็นจริงว่า ความยึดมั่นถือมั่นในเบญจขันธ์ ที่ประกอบอยู่ด้วยอุปาทานนั้นเป็นตัวทุกข์, แล้วความไม่ยึดมั่นก็เป็นตัวไม่ทุกข์.

นี่พอเห็นอันนั้นเท่านั้นแหละ เห็นความจริงอันนั้นเท่านั้น คุณจะเป็นที่พึ่งแก่ตน, คือธรรมะจะเป็นที่พึ่งแก่ตน เพราะว่าธรรมะหรือความจริงที่เห็นนั้นมันมีปาฏิหาริย์อยู่ในตัวมันเอง ที่จะครอบงำจิตใจ, คือว่าธรรมะหรือความจริงนี้ มันมีอำนาจอย่างสูงสุดที่จะครอบงำจิตใจ เปลี่ยนแปลงจิตใจให้เป็นไปในทางที่ตรงกันข้าม ก็เลยไม่มีความทุกข์, เพราะไม่มีความทุกข์นั้นจึงเรียกว่า ตนเป็นที่พึ่งแก่ตนได้เสร็จแล้ว หรือว่ามีธรรมเป็นที่พึ่งแก่ตนได้เสร็จแล้ว.

ดังนั้นเราจึงรู้จักสิ่งที่เรียกว่า ธรรม หรือธรรมะนี้ ว่ามีอยู่อย่างไรในกรณีเช่นนี้ เรียกเอานั่นเป็นตน ที่จะเป็นที่พึ่งแก่ตนได้, มองในแง่จิตหนึ่งก็มองได้เหมือนกันว่า ต้องใช้ตนทำเองคนอื่นทำแทนไม่ได้, นี้ก็ถูกแล้ว. นี้ก็รวมอยู่ในความหมายของคำว่า ตนเป็นที่พึ่งแก่ตน.

ปาฏิหาริย์ของธรรมะเปลี่ยนแปลงได้.

แต่ที่นี้มัน มีปัญหาเหลืออยู่ว่าทำอะไรทำอย่างไรนี้ ที่จะทำตนให้เป็น ที่พึ่งแก่ตน ต้องทำตนให้ถึงธรรม, ให้ธรรมะลงมาเป็นคน, คนก็กลายเป็นธรรม ธรรม ก็กลายเป็นคน เป็นสิ่งเดียวกันไปอย่างนี้, ก็เป็นอันว่าหมดปัญหา คือไม่มีความทุกข์ เหลืออยู่, อย่างนี้เราเรียกว่าโดยอำนาจของธรรม ด้วยอิทธิพลของธรรม หรือว่าใช้คำ สุกตัญญคือ ปาฏิหาริย์ของธรรม; หมายความว่าธรรมนำเอาจิตใจของเราไปเสียอย่าง เป็นปาฏิหาริย์ คือเอาไปหมด, เอาไปทำให้เปลี่ยนแปลงอย่างตรงกันข้าม; นี้เรียกว่า ความจริงมีปาฏิหาริย์อยู่ในตัวมันเอง. พอเข้าถึงความจริงนั้นเท่านั้น มันจะทำหน้าที่ ของมันเอง, จะมีปาฏิหาริย์เหนือเรา เปลี่ยนเราให้ละความไม่จริงไปสู่ความจริง, ไปถือหลัก ที่เป็นความจริงหรือกลายเป็นความจริง เป็นตัวความจริงไปเสียเลย. จิตใจของคนเรา เปลี่ยนแปลงได้ถึงอย่างนี้. นี้โดยอำนาจโดยปาฏิหาริย์ของสิ่งที่เรียกว่าธรรม หรือ

พระธรรม, หรือพระธรรมเจ้า หรือจะไปพลอยยืมคำว่าพระเจ้ามาใช้ก็ได้ ถ้าใครอยากจะมีพระเจ้า ก็จงมีสิ่งอย่างนี้เป็นพระเจ้า, พระเจ้าก็จะช่วยให้หมดความทุกข์หมดปัญหา. พระเจ้าอย่างบุคคลนั้นมันเป็นอีกเรื่องหนึ่ง แม้จะเป็นเทวดาหรือเป็นอะไรก็อีกเรื่องหนึ่ง ไม่ใช่อย่างเดียวกัน. สิ่งที่จะช่วยทำหน้าที่พระเจ้าให้ได้จริงๆ ก็คือความจริงหรือพระธรรม ซึ่งมีปาฏิหาริย์มากยิ่งที่สุด.

เรื่องที่เราพูดค้างไว้ในตอนนั้น ก็คือเรื่องที่ว่า เป็นลูกของพระพุทธเจ้าให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ มันก็มีเครื่องวัดที่ตรงนั้น, เข้าถึงความจริงได้มากเท่าไร, เข้าถึงธรรมะได้มากเท่าไร ก็เป็นลูกของพระพุทธเจ้าได้มากเท่านั้น. เป็นลูกของพระพุทธเจ้า คือเป็นลูกของพระธรรม, เป็นลูกของพระธรรม คือเป็นตัวธรรมเสียเองมากไปเท่านั้น. ให้ตัวธรรมะตัวพระธรรมนี้พาไป คือชนะจิตใจของเรา. นี้เรายินดีเราสมัคร หรือเราต้องการ, บางทีเราก็อธิษฐานว่าขอให้เป็นอย่างนั้น; แต่ถ้าอำนาจของสิ่งอื่น ก็เป็นปาฏิหาริย์ของกิเลส เป็นปาฏิหาริย์ของสิ่งอันเป็นที่ตั้งแก่กิเลส จนกระทั่งเป็นปาฏิหาริย์ของความหลงกลวง นี้เราไม่ต้องการ, เราเกลียด เราขยะแขยง, อย่างพระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสว่า ท่านขยะแขยงใน ปาฏิหาริย์เหล่านั้น ซึ่งมันเต็มไปด้วยความหลงกลวง แล้วมันก็พาไปหาสิ่งที่ไม่ดับทุกข์ได้. เพราะฉะนั้นเราจึงแยกปาฏิหาริย์ออกเป็นสองประเภท : ปาฏิหาริย์ที่จะพาเราไปต้มไปแกง ไปทำให้เสียหาย, และปาฏิหาริย์ที่จะทำให้เราเป็นอิสระหรือหลุดพ้นจากความทุกข์ ดับทุกข์ได้ เป็นนิพพาน. ปาฏิหาริย์ของอารมณ์ของกิเลสก็พาไปหาความทุกข์, ปาฏิหาริย์ของพระธรรมก็จะพาไปหาความดับทุกข์. เรายอมรับว่าเป็นปาฏิหาริย์ด้วยกัน มีฤทธิ์ร้ายกาจด้วยกัน ถ้ามันไม่มีฤทธิ์ร้ายกาจ มันไม่ทำแก่เราได้ถึงอย่างนี้, ใช้สำนวนที่ว่ากำบังนุทิตินี้.

เดี๋ยวนี้เราเกิดมาต้องลำบาก ต้องหาทางต่อสู้ กระทั่งมาบวช, กระทั่งต้องเป็นไปตามกรรม, ตามอะไรอีกมากมายนั้นมันปาฏิหาริย์ของฝ่ายตรงกันข้าม. ที่นี้ ลำพังคนแก่ๆ นิสัยไม่ได้ต้องไปหาพระธรรมมาเป็นที่พึ่ง, พึ่งพระธรรม มีธรรมะเป็นที่พึ่ง

แล้วก็สู้กับมันได้; เพราะว่าพระธรรมนั้นแหละมีปาฏิหาริย์ที่จะสู้กับสิ่งเหล่านี้ได้. นี่เรื่องที่จะต้องเข้าใจกันให้ละเอียดยิ่งขึ้นไป เกี่ยวกับจิตใจที่จะเป็นทุกข์ หรือที่จะค่อยๆ ถอยออกมาเสียจากความทุกข์ มาสู่ความเป็นอิสระจากความทุกข์. ที่นี้มาเป็นลูกของพระพุทธเจ้า ก็คือเพื่ออย่างนี้; ฉะนั้นจึงต้องทำหน้าที่ของตน ด้วยการเข้าถึงธรรมยิ่งขึ้นไปตามลำดับ ๆ ๆ. ฉะนั้นเราอย่าทำเล่น เราอย่ามัวทำเล่น เราอย่ามัวประมาทเวลานี้ควรถือว่ามันน้อย, อย่างบวช ๓ เดือนเวลาก็ยังมีน้อย—ยังมีน้อย, คือเขาพูดไว้ในทำนองว่า ต่อให้ตลอดชีวิตก็เรียกว่ายังเป็นเวลาที่น้อยอยู่. ฉะนั้น อย่าได้ประมาทเลย รีบทำให้มันเข้าถึงธรรม ให้เป็นธรรม, เป็นตัวธรรมไปเสียเลย โดยรีบด่วน. ทุกคนจะบวชหรือจะไม่บวชก็ต้องทำหน้าที่อันนี้. นี่บวชก็คือจะเป็นโอกาสที่จะทำให้เร็วขึ้น สะดวกขึ้นและเร็วขึ้น, เรารีบถือเอาโอกาสนี้ ทำให้ได้มาก อย่าไปเหลวไหลโลเลเหลวไหลเหมือนอย่างที่คุณกันแล้ววันก่อน ๆ นั้น ไม่ต้องพูดอีก.

เมื่อไม่โลเลเหลวไหลแล้วจะทำอย่างไรต่อไป ให้มันไปเร็วเข้าในการที่จะถึงธรรม ให้ธรรมะช่วยได้อย่างมีปาฏิหาริย์ทีเดียว? คำแนะนำต่าง ๆ ที่ได้พูดมาแล้ววันก่อน ๆ นั้นแหละ ประมวลกันเข้า ในที่สุดก็ได้ความว่า ให้มีความเป็นอยู่อย่างถูกต้อง ตามที่พระพุทธเจ้าท่านสอนท่านแนะไว้ ให้เป็นอยู่อย่างถูกต้อง โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์.

สภาพของการเป็นอยู่ชอบ.

ที่นี้เป็นอยู่อย่างถูกต้อง, เป็นอยู่ชอบนี้ ก็เป็นอยู่ชนิดที่ว่าให้เห็นธรรมะอยู่ และเห็นยิ่ง ๆ ขึ้นไป นี่พูดไปพูดมาก็ไม่พ้นไปจากข้อนี้ คือ อยู่ชนิดที่มันจะเป็นโอกาสให้มีการเห็นธรรม, แล้วเราต้องกินต้องอยู่ ต้องหลับ ต้องนอน อันเป็นพื้นฐานทั่วไปนี้ ให้มันสะดวก ให้เหมาะสมที่จะเห็นธรรม. ถ้าเราไปเห็นแก่กิน

แก่นนอน แก่อะไร, หากความสุขทางเนื้อหนัง ทางกินนอนมากไป มันก็ไม่ใช่โอกาสที่จะให้เห็นธรรม. ดังนั้นจึงเป็นอยู่ในลักษณะที่พอดี เกี่ยวกับเรื่องกิน เรื่องนอน เรื่องอะไรต่าง ๆ, แล้วก็จะต้องทำกาย วาจา ให้เหมาะสมแก่จิตใจที่มันจะเห็นธรรม; เพราะฉะนั้นเราจึง ต้องมีศีล, ศีลนี้เป็นเรื่องการ เตรียมกาย วาจา ให้พร้อมเหมาะที่จะเป็นเครื่องรองรับจิตใจที่จะเห็นธรรม.

ที่นี้เราก็ ปรับปรุงจิตใจ ให้เป็นจิตใจที่พร้อมที่จะให้เห็นธรรมยิ่งขึ้นไปอีก ด้วยการทำสิ่งที่เรียกว่า ภาวนา หรือสมาธิ. นี้ฝึกหัดจิตใจในขั้นแรก ก็ให้มันเป็นจิตใจที่มีกำลังรวมกันไม่ฟุ้งซ่าน. นี้เรียกว่า เป็นสมาธิ.

ที่นี้เมื่อ เป็นสมาธิแล้ว ก็สนับสนุนต่อการเห็นแจ้ง คือ ปัญญา; เห็นแจ้งจริงว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงนี้ยึดมั่นถือมั่นไม่ได้ แต่เราก็ได้ใจได้หลงไปยึดมั่นถือมั่นมัน อย่างยิ่ง อย่างเหลือเกิน, ขยายออกไปในทางที่ไม่จำเป็นหรือไม่สมควรเลยอย่างนี้มากมายที่สุด, ไม่ใช่เรื่องไปยึดมั่นถือมั่นแต่สิ่งที่มันน่ายึดมั่นถือมั่น หรือว่าเป็นสิ่งที่จะต้องยึดมั่นถือมั่นอยู่ตามธรรมชาติ; เช่นว่าเราจะต้องมีบ้านมีเงินทองข้าวของ นี้เรียกว่ามันเป็นสิ่งที่ควรจะยึดมั่นถือมั่นอยู่ตามธรรมชาติ. เดียวนี้เราขยายออกไปถึงสิ่งที่ไม่จำเป็นมากกว่าสิ่งที่จำเป็น, ความเจริญสมัยนี้เป็นอย่างนั้น ก็จะได้เปลี่ยนแปลงกันเสียใหม่; ถ้ามนุษย์เข้าใจในข้อนี้ ก็จะทำโลกนี้ให้มีสันติภาพได้.

เป็นอยู่โดยชอบ ต้องไม่ประมาท.

นี้ว่าเราจะต้องมีชีวิตอยู่โดยชอบ คือเป็นอยู่อย่างนี้มีการกินอยู่ให้ร่างกายมันเหมาะสมที่จะมีศีล ก็คือ กาย วาจา ที่ดี, และให้มันเหมาะสมที่จะมีสมาธิขึ้นไปขั้นหนึ่ง, ให้เหมาะสมที่จะมีความเจียบแหลมทางปัญญา อีกขั้นหนึ่ง; เท่านั้น ก็พอแล้ว ให้อยู่ด้วยความเหมาะสมของร่างกาย จิตใจ ทิฏฐิความกิดความเห็น การ

ก้าวหน้าไปหาธรรมะนั้นก็จะเป็นไปเอง เจริญขึ้นทุกวัน ๆ. ในที่สุดเราก็จะพบกับธรรมะที่มีปาฏิหาริย์ที่จะเปลี่ยนจิตใจจากความเป็นปุถุชน เป็นความเป็นพระอรียเจ้า ในขณะที่จิตเดียว อย่างนี้ก็เรียกว่าเหมือนกับปาฏิหาริย์ การบรรลุมรรคผลนั้นถือว่ามีในขณะที่จิตเดียวเท่านั้น จากความเป็นปุถุชนไปเป็นพระอรหันต์หรือเป็นพระอรียเจ้ารองลงมาก็ตาม มีลักษณะเหมือนกับปาฏิหาริย์. ฉะนั้นต้องเข้าถึงธรรมะในขนาดมาตรฐานอย่างนั้น มันจึงจะมีปาฏิหาริย์ชนิดนั้นขึ้นมาได้. เรามีเข็มหรือเป้าหมายที่นั้น เป็นอยู่ให้ถูกต้อง คือให้มันเป็นไปตามเป้าหมายนั้น, นั่นคืออย่าประมาทเลย.

คำว่า อย่าประมาทเลยนั้นเป็นคำสำคัญในพระพุทธศาสนา. พระพุทธเจ้าตรัสอยู่เสมอ เรื่องอย่าประมาทเลยนี้, แล้วพอจะนิพพาน จะดับจิตเป็นกิจสุดท้ายคือคำสั่งสุดท้ายก็คือคำ ๆ นี้ อีก ว่า *จงเต็มด้วยความไม่ประมาท*, แล้วท่านก็นิ่งเงียบไป แล้วก็นิพพาน. คำสั่งเสียหรืออะไรครั้งสุดท้าย, วิทยากรมคำสั่งสุดท้ายมีว่าอย่างนี้ ตลอดเวลาก็เตือนแต่ว่าอย่าประมาท. ประมาทเหมือนกับตาย, ถ้าไม่ประมาทก็จะไม่รู้จักตาย. ฉะนั้น พรหมจรรย์ทั้งหลายตั้งรากฐานอยู่บนความไม่ประมาท, ดังนั้น เราอย่าประมาทเลย, อย่าไปเสียเวลามองผู้อื่นในแง่ร้าย, หรือในแง่ที่ไม่มีประโยชน์อะไร ซึ่งก็เป็นความประมาทชนิดหนึ่ง, เป็นความประมาทอย่างเลวมากอย่างต่ำมาก.

ไม่ประมาทคือมีสติอยู่เสมอ.

ที่นี้เราก็มามอง หน้าที่ของเราที่จะต้องทำ ก็ด้วยความไม่ประมาท ไม่เหลวไหล ไม่ซี้เกียจ ไม่โลเล, ความหมายสำคัญอยู่ที่มีสติอยู่เสมอ, พยายามสติเมื่อไรเป็นความประมาทเมื่อนั้น. ดังนั้นคำว่าความประมาทคือความขาดสติ, ความไม่ประมาทคือความมีสติ, ความมีสติเป็นชื่อของความไม่ประมาท คือเป็นไวยาจน์เป็น synonym แก่กันและกัน. ไม่ประมาทคือมีสติ, มีสติคือไม่ประมาท, จะใช้ชื่อไหนก็ได้ ใช้คำไหนก็ได้ ความไม่ประมาทก็หมายถึง *รู้อยู่*ว่าอะไรเป็นอะไร แล้วก็ทำถูกต้อง

ตามความหมายนั้น, มีสติก็คือรู้อยู่ว่าจะอะไรเป็นอะไร แล้วก็ทำไปถูกต้องตามความหมายอันนั้น, ฉะนั้นมันจึงเป็นอย่างเดียวกัน.

ทีนี้เมื่อเรายังเป็นผู้ที่มีปัญหาหนัก ก็ยังเป็นปุถุชนมาก ก็ยังมีปัญหาหนัก, ก็ต้องสนใจมาก, ต้องพยายามมาก, ปรับปรุงการเป็นอยู่ อย่างที่ว่ามาแล้ว ปรับปรุงร่างกาย ปรับปรุงวาจา, ปรับปรุงจิตใจ ปรับปรุงความคิดนึก ความคิดเห็นต่าง ๆ ให้เป็นไปในทางถูกต้องเรื่อย, ในที่สุดมันก็จะไปเป็นทุกอย่างที่พุดมาแล้ว ที่เป็นไปในทางที่จะดับทุกข์ได้ คือว่าเรามีตนเป็นที่พึ่ง ก็ด้วยวิธีทำอย่างนี้ : ด้วยการเห็นแจ้งว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดถือ, เห็นแจ้งว่ายึดถือเมื่อไรเป็นทุกข์เมื่อนั้น, ไม่ยึดถือเมื่อไรก็ไม่เป็นทุกข์เมื่อนั้น, มันมีเท่านั้นเอง. พอมีความยึดถือ สิ่งต่างๆ ก็จะลุกขึ้นมาพริบเดียวพร้อมกันไปหมด สำหรับจะเป็นทุกข์.

เรื่องนี้ก็พุดแล้วเมื่อวันธรรมปาฏิโมกข์ : พอมีวิชา ทำให้เกิดอุปาทานยึดถือในทำนองมีความหมายเป็นตัวกู เป็นของกู ทุกสิ่งที่มีมันอยู่เฉยๆ นอนอยู่หนึ่งๆ นอนอยู่เงียบๆ มันจะลุกพริบขึ้นมาพร้อมกันไปหมดสำหรับจะเป็นทุกข์ นี่ตามหลักธรรมะมีอย่างนี้ คือว่าร่างกายนี้ ดิน น้ำ ลม ไฟ ที่เป็นร่างกายนี้ มันจะไม่อยู่เฉยๆ อย่างเป็นดินเฉยๆ มันจะลุกขึ้นมา เป็น ดิน น้ำ ลม ไฟ, เป็นร่างกายสำหรับจะเป็นทุกข์. ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็จะไม่เป็น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจเฉยๆ, แต่จะลุกขึ้นมา เป็น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่จะทำความทุกข์. เราเรียกว่าอินทรีย์ หรืออะไรขึ้นมา, แล้วแต่จะเรียก. เป็นทวาร ก็เป็นทวารสำหรับจะเป็นทุกข์, เป็นอินทรีย์ ก็เป็นอินทรีย์สำหรับจะเป็นทุกข์, เป็นอายตนะก็เป็นอายตนะสำหรับจะเป็นทุกข์, นี่มันกลายเป็นอย่างนี้. ชั้นที่ ๕ หรือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่งไม่เป็นอะไรเป็นธรรมชาติกลางๆ เฉยๆ นั้น มันก็จะลุกพริบขึ้นมาเป็นชั้นที่ ๕ ที่มีอุปาทานและเป็นตัวทุกข์, ทุกส่วนในร่างกายนี้ที่ประกอบกันอยู่เป็นร่างกายเป็นคนนึ่งทั้งกายทั้งใจนี้จะลุกพริบขึ้นมาในคราวเดียวทุกอย่างเพื่อจะเป็นทุกข์; นั่นแหละ ปาฏิหาริย์ของ

ฝ่ายที่จะเป็นทุกข์, ของฝ่ายสังขารหรือของฝ่ายกิเลสที่จะเป็นทุกข์ เราก็สู้ไม่ไหว ก็ว่าเป็นทุกข์. ถ้าถึงขนาดนั้นแล้ว ายนั้นต้องเป็นทุกข์ ในกรณีนั้นต้องเป็นทุกข์ พอทุกข์เสร็จแล้ว เสร็จไปแล้วในกรณีนั้น.

ที่นี้ก็มาตั้งตัวกันใหม่ อย่าให้มันเป็นอย่างนั้น ถ้าเรามีสติแรง มีปัญญาแรง เราอาจจะทำให้เกิดชะงักกลางคันก็ได้; ตาเห็นรูปอะไรที่สวยงามที่จะทำให้เป็นทุกข์จวน ๆ จะเปลวเป็นทุกข์ ก็สะกดหยุดชะงักกลางคัน เป็นได้แค่นั้นนับว่าเก่งมาก; แต่ธรรมดาคือไม่ค่อยมี. มันต้องเก่งมาก มันจึงจะชะงักกลางคันได้ ส่วนมากมันก็ไปรักหรือไปเกลียดเสียก่อนแล้ว ถึงจะมานั่งนับ ๑—๑๐ อยู่อีก แล้วก็ตั้งตัวกันใหม่. แต่ก็เป็นเรื่องที่ ควรฝึกฝน ให้สติขึ้นมาให้ไวที่สุดให้ทันแก่เหตุการณ์ ให้ชะงักกลางคันได้ก็ดี.

พฤติกรรมของจิต ที่เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท.

ข้อนี้มันเป็นรายละเอียดย่อย, ในทางพฤติกรรมของจิตที่เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท ทั้ง ๑๑ ชั้น ๑๑ ตอน : ให้เกิด อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป आयตนะ ผัสสะ ขึ้นมาตามลำดับ, จนเป็น เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ และเป็นทุกข์นี้.

ตรงกึ่งกลาง ที่จะชะงักได้ ก็คือตรงที่เป็นเวทนาขึ้นมาแล้ว, สวยหรือไม่สวย หอมหรือเหม็นหรืออะไรขึ้นมาแล้วอย่างนั้น, ตรงนี้จะกลับหลังหยุด, หรือไปต่อไปจนเป็นทุกข์. พอเวทนาเกิดแล้ว ถ้าทำไม่ถูกหรือไม่ทัน มันก็เป็นตัณหา; พอเป็นตัณหา ถ้าสติมาหยุดตัณหาเสียได้ก็ยังไม่ถึงที่หนึ่ง ก็เป็นครั้ง ๆ. แต่ถ้าตัณหาเกิดอุปาทานแล้วไม่มีทางแล้ว ทัสนี้ ก็จะต้องเป็นภพ เป็นชาติ และเป็นทุกข์ ในกรณี ที่เห็นด้วยตาในสิ่งนั้น, ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวหนัง อะไรก็เหมือนกันอีก.

นี่ขอให้หลับตามองดูสิ่งเหล่านี้ให้เห็น ราวกับว่ามันเป็นวัตถุ เป็นวัตถุธรรม วัตถุธาตุ. ที่จริงเป็นนามธรรม นามธาตุ เป็นจิต เป็นวิญญาณ มองยาก; แต่ถ้าเรา

เข้าใจเราก็อาจมองเห็นเหมือนกับอย่างว่าเป็นวัตถุ. เอ้า, นี่ผลแล้ว พอผลแล้ว มันก็ทุกอย่างมันก็พริบขึ้นมาที่จะทำหน้าที่ให้เราเป็นทุกข์ เราก็อู้, รู้สึกตัว ชะงัก ได้เท่าไรเร็วเท่าไร ก็เป็นการตีเท่านั้น, ก็จะได้เป็นทุกข์น้อย หรือเพียงแค่สะดุ้งแล้วก็ไม่เป็นทุกข์, นึกยั้งคิด. ที่มาสะดุ้งแล้วมาเป็นทุกข์ ตัวสั่นหัวน้ไหลอยู่แล้วยังนอนไม่หลับอีก, กลางคืนยังฝันร้ายอีกไม่ไหวมันมากเกินไป, ไม่เก่ง, ไม่สมกับที่เป็นลูกของ พระพุทธเจ้า.

หิริ — โอตตปัประ ช่วยให้มีไม่ประมาท.

ที่นี้ก็มาถึง หิริ และ โอตตปัประ—*รู้จักละอาย รู้จักกลัว* ถ้าเราพลังพละตมาก ถึงอย่างนั้น ก็ต้องมาละอาย— ละอาย, แล้วก็กลัว แล้วก็เสียใจให้มาก ๆ ที่ทำผิดพลาด ในข้อนี้ เพื่อมันจะไม่ผิดพลาดอีก. นี่ตอนนั้นก็ เป็นความไม่ประมาทในขั้นสุดท้าย เอา มากแล้วเอามาเสียใจเอามาละอายอยู่, ตนเองก็เตือนตนเองได้เมื่อไร แล้วก็เอามาละอาย เสียใจให้มาก เป็นความไม่ประมาทอันดับสุดท้ายในกรณีนั้น, ทำได้อย่างนี้มันก็ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปในทางดี. เคี้ยวแล้วก็แล้วไป เล่นหัวเรื่องอื่นกันต่อไป เรื่องนั้นไม่ต้องคิดถึง, ผิดพลาดอย่างขนาดที่เรียกว่าไม่สมควรจะเป็นลูกของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ยังไม่รู้สึกว่ามันมีอะไร ไม่รู้ไม่ซื่ออยู่ตามเดิม ถ้าอย่างนั้นก็ช่วยไม่ได้.

ฉะนั้นเราทดสอบอยู่เสมอว่า เคี้ยวเรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์แล้วใน โนบท สวคบัจจเวกขณ อภินนบัจจเวกขณที่สวคอยู่ทุกวัน : *วันคืนล่วงไปเราทำอะไรอยู่ เราทำ สมกับที่เรามีเพศต่างจากคฤหัสถ์แล้วหรือไม่, เราเตือนตัวเราได้หรือไม่, ผู้คนที่มัวปัญญา พิจารณาแล้วเตือนเราได้หรือไม่ ๗ ๘ ๙* ก็สวคอยู่ทุกวัน. ฉะนั้นอย่าทำเล่นกับการสวค, อย่าสวคพอให้แล้ว ๆ ไป. ต้องทำให้มันเป็นความรู้สึกฝังเข้าไป ในจิตใจ เป็นเครื่องป้องกัน อยู่ทุกวัน ๆ.

นี่วัน^๕ก็มีพูดอย่าง^๕ ให้ระวังปาฏิหาริย์ของฝ่ายพญามาร แล้วก็เปิดโอกาสให้ได้รับปาฏิหาริย์ของฝ่ายพระ, พระธรรม, พระพุทธเจ้าหรือพระธรรม. นี่ปาฏิหาริย์ของฝ่ายพญามารมันก็เป็นหมันไป ทำอะไรเราไม่ได้ เราก็มีความเจริญอกงามในพระศาสนา จนกว่าจะถึงอันดับสุดท้าย คือเปลี่ยนเป็นบุคคลชนิดที่เรียกว่า เหนือโลกเหนือสิ่งทั้งปวง. เราไม่เอะอึ้งถึงว่าจะจะเป็นพระอรหันต์ เป็นนั่นเป็นนี่ มันเป็นความยึดถือ เป็นความทะเยอทะยาน, เราต้องการอย่างมากเพียงเป็นผู้ที่ไม่มีมีความทุกข์เหมาะสมที่จะเป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ที่ไม่มีมีความทุกข์ ถือหลักที่เขาเขียนอยู่ในประกาศนียบัตรผู้สอบนักธรรมได้ ว่า *อติโรจติ ปญญา สมฺมาสมฺพุทธสาวโก* นี้, อ้อเดี๋ยวก่อน, ประกาศนียบัตรรุ่นหลังจะเขียนอย่างนี้แล้วหรือไม่กี่ไม่ทราบ, แต่ประกาศนียบัตรสอบนักธรรมได้รุ่นผมเรียน เขาเขียนไว้อย่างนั้น ที่ดวงตราข้างบน *อติโรจติ ปญญา สมฺมาสมฺพุทธสาวโก* — สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมรุ่งเรืองอยู่ด้วยปัญญา, เท่านั้นก็พอ.

เอาละ วัน^๕นี้ก็พอกันที.

นวกานุสาสน์

— ๑๔ —

๑๒ สิงหาคม ๒๔๑๔

ธรรมที่ลูกของพระพุทธเจ้าควรปฏิบัติ.

การบรรยายในวันนี้ ก็อยากจะพูดถึงเรื่อง เกี่ยวกับ *ความเป็นบุตรของพระ-
ตถาคต* ต่อไปอีกในแง่อื่นมุมอื่น เพื่อให้เห็นว่า เราจะ เป็นลูกของพระพุทธเจ้าได้ถึง
ที่สุดอย่างไร, แล้วก็พูดไปในลักษณะที่เป็นเรื่องของการปฏิบัติ.

ขอให้สังเกตว่าเดี๋ยวนี้เราอ่านกันมาก พูดกันก็มาก ถ้าเทียบกับครั้งพุทธกาล
แล้วก็เรียกว่ามากเหลือประมาณ ; แต่เราก็ไม่ได้รับประโยชน์อะไร จากการที่อ่านมากหรือรู้
มาก หรือมันได้รับน้อยเกินไป ในเมื่อมองดูในฝ่ายที่มันได้ผล แต่ฝ่ายที่เราทำหรือพูดกัน
นั้นมันมาก ทั้งนี้ก็ไม่มีอะไรมากนอกไปจากที่ว่า สมัยก่อนเขาทำกันมาก สมัยนี้เขา
พูดกันมาก. ฉะนั้น ควรจะคิดดู ว่ามันเป็นเพราะเหตุไร.

ที่มองเห็นง่าย ๆ อยู่อย่างหนึ่ง ก็คือ, เดียวนี้เรามีความเจริญก้าวหน้า ในทางที่จะกลบเกลื่อนความทุกข์ กันมาก. ซึ่งครั้งกระโน้น ครั้นโบราณนั้นไม่ค่อย จะมี; มีความทุกข์ก็ทุกข์กันขึ้นมาเลย โดยการเป็นอยู่, เดียวนี้ มันมีเรื่องแก้ไข ความทุกข์ หรือว่า กลบเกลื่อนความทุกข์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความทุกข์ทางร่างกายนี้ ก้าวหน้ามาก, แต่แล้วเราก็ยังมีความทุกข์ในแง่อื่นมาก ทดแทนกันขึ้นมา.

เรื่องเกี่ยวกับความทุกข์, ความสุข.

เรื่องเกี่ยวกับความทุกข์หรือความสุขนี้ มีคำอยู่สองคำที่จะต้องจำไว้ เพื่อจะ เข้าใจเรื่องต่าง ๆ ได้ง่าย, เขาก็มีคำสองคำคือว่า กายิกะ กับ เจตสิกะ; กายิกะ แปลว่า เป็นไปในทางกาย, เจตสิกะ เป็นไปในทางจิต. กายิกทุกข์ ทุกข์เป็นไปในทางกาย, เจตสิกทุกข์ ทุกข์เป็นไปในทางจิต. ตัวหนังสือก็ฟังดูง่าย ๆ แต่เข้าใจว่ายังไม่ค่อยจะรู้จักกัน อย่างแท้จริงนัก คำพูดเหล่านี้เป็นคำพูดตามหลักธรรมะในพุทธศาสนา; ดังนั้น คำอธิบายก็ต้องเป็นของเฉพาะในหลักพุทธศาสนา.

กายิกทุกข์ มันก็หมายถึงทุกข์ที่เป็นไปในทางกาย คือเกี่ยวกับทางกาย, ไม่มี ความยึดมั่นถือมั่น ในทางจิตใจไม่มีความยึดมั่นถือมั่น. เจตสิกทุกข์ หมายถึง ทุกข์ ที่ถูกยึดมั่นถือมั่น, หรือเนื่องมาจากความยึดมั่นถือมั่นจึงเป็นทุกข์. ถ้ามันเนื่องจาก ความยึดมั่นถือมั่น ก็หมายความว่ามันยึดมั่นถือมั่นแล้ว; นี่เราต้องแยกดู ความทุกข์ ความเจ็บปวดอะไรก็ตาม ที่เป็นไปในทางกายล้วน ๆ, ไม่เกี่ยวกับจิตใจที่ยึดมั่นถือมั่น มันไม่ทุกข์ก็มากน้อย; แต่ ถ้ามันเป็นความทุกข์ที่เป็นไปในทางจิต ก็มีความ ยึดมั่นถือมั่นโดยอุปาทานแล้ว มันมีความทุกข์มากลึกซึ้ง ทั้งที่ว่าบางที่ทางกายก็ไม่ต้อง เจ็บปวดอะไร มันก็สามารถจะมีความทุกข์ในทางจิตใจได้.

ที่ว่าความทุกข์ทางกาย นี้ ก็ยังแยกเป็นสองอย่างว่า ไม่ถูกยึดถือ กับ ถูกยึดถือ; เป็นความเจ็บปวดที่เนื้อหนังของเรา ถ้าเรามีจิตใจที่ไม่ยึดถือ มันก็เจ็บปวดเท่านั้นเอง ไม่มากนัก, ถ้ามันยึดถือด้วยแล้ว มันจะเกินกว่าเจ็บปวด ก็ว่ามันจะกลัว มันจะวิตกกังวล มันจะกระสับกระส่ายเดือดร้อนในทางจิตใจนั้นมากมาย เข้าใจได้ง่ายขึ้นอีกหน่อย ก็มองดูไปถึงความทุกข์ที่เป็นไปในทางกายของพระอรหันต์ คือเรารู้กันอยู่แล้วว่า พระอรหันต์ไม่มีความยึดมั่นถือมั่น. ที่นี้ ถ้าว่าร่างกายของท่านเป็นแผลเป็นอะไรที่มีความเจ็บปวด เป็นฝีอะไรก็ตาม มันก็มีความเจ็บปวดเท่าที่เป็นในทางกายเท่านั้น. แต่ถ้าเป็นแก่เราปุถุชนผู้มีความยึดมั่น มันมากกว่านั้น มันมีความยึดมั่นถือมั่นในหลายแง่ คือทุกแง่ที่จะยึดถือได้, คือมันเต็มไปด้วยความกลัวมากกว่าเหตุ นี้มันก็เลยมีความทุกข์มากเกินไปกว่าที่มันจะเจ็บปวดเท่าที่เส้นประสาทมันจะรู้สึก, แล้วส่วนใดที่มันเป็นความทุกข์ เพราะจิตทำให้เกิดขึ้น ทำให้รู้สึกขึ้น นี้มันก็เป็นความทุกข์ที่เป็นไปในทางจิต. ที่เป็นไปในทางกายล้วน ๆ มันก็ส่วนหนึ่ง แต่ถ้าไปยึดมั่นถือมั่นเข้าอีก มันก็เลยกลายเป็นความทุกข์ที่เป็นไปในทางจิตเพิ่มขึ้นอีกส่วนหนึ่ง มันก็เลยขาดทุน เพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าตัว หรืออาจจะมากกว่าสองเท่าตัว; เพราะว่าความทุกข์ทางจิตนั้นมันมากกว่าความทุกข์ ความเจ็บปวดทางกายล้วน ๆ. นี้เรารู้จักความทุกข์ว่ามันมีอยู่สองอย่าง อย่างนี้.

ความทุกข์ทางกายล้วน ๆ นั้น แม้เป็นพระอรหันต์แล้วก็ยังรู้สึก เพราะร่างกายของท่านก็ยังมีความรู้สึก; เช่นมันเจ็บมันไข้ หรือว่ามันเป็นหนองเป็นอะไรที่มันจะต้องรู้สึกเจ็บปวด เป็นความทุกข์ทางร่างกาย, แต่ทุกข์นั้นไม่ได้ถูกยึดมั่นด้วยอุปาทาน ว่าเป็นความทุกข์ของกู ความเจ็บของกู ความตายของกูอะไร มันก็เลยไม่มีความทุกข์ในส่วนนี้ ในส่วนที่เป็นทางจิต นี้คนปุถุชนรับเข้าไว้ทั้งสองชนิด : ทางกายก็เจ็บปวดตามธรรมดาของร่างกาย แล้วอีกส่วนหนึ่งก็คือยึดมั่นถือมั่นในความเจ็บปวดหรือในอะไรที่เกี่ยวกันกับความเจ็บปวด กระทั่งว่า แม้ร่างกายไม่เป็นอะไรเลย จิตใจมันก็เอาภาคิมาณิกให้เกิดความทุกข์ขึ้นมาได้ เป็นความกลัว เป็นความวิตกกังวล เป็นเรื่องของความยึดมั่นถือมั่นนานาชนิด.

นี่เรารู้จักแยกความทุกข์เป็นสองอย่าง อย่างนี้, แล้วก็ดูพวกเราในโลกเวลานี้ แล้วก็เห็นได้ว่า ที่เป็นความทุกข์ในส่วนร่างกายก็เป็นไปในทางเดิม ตามธรรมชาติที่มันจะพึงมี, เจ็บไข้ได้ป่วยอย่างนั้นอย่างนี้; แต่แล้ว ความทุกข์ทางจิตนี่มันก็มีมาก เพราะเรารู้จักยึดถือมาก. พูดตรง ๆ ก็ว่า ความไม่อยากตาย, ความอยากจะอยู่สนุกสนาน เอรีตอรร้อยกับสิ่งเหล่านั้นมันมีมากกว่าในสมัยโน้น กว่าบุคคลในสมัยศึกดำบรรพ์โน้น เมื่ออยากอยู่มากก็กลัวตายมาก, กลัวตายมากก็มีความทุกข์มาก; เพราะความทุกข์นี้มันมาจากความอยาก.

นี่เรามีความอยากมากก็มีความทุกข์มาก, แล้วเราก็มีเครื่องมือสำหรับจะกลบเกลื่อนความทุกข์ กันนานาชนิด ทั้งทางกายทั้งทางใจ. ทางกายเราก็มีหยูกยา หรือการกระทำในทาง physics ทางเนื้อหนังอะไรก็ได้, แล้ว ทางจิต ก็มีกระทั่งหยูกยา. เดี่ยวนี้มีหยูกยาที่กินให้หยุดความรู้สึกวิตกกังวล, แล้วมีการกระทำที่สนุกสนาน แม้จะเป็นลามกอนาจารอะไรก็มากลบเกลื่อนไว้, แล้วเราก็ยังฉลาดที่จะสร้างลัทธิหรืออุดมคติอะไร ที่เป็นเครื่องกลบเกลื่อนความทุกข์ในทางจิตใจ. รวมความแล้วที่ว่า ความทุกข์มันไม่ได้น้อยลง ทั้งที่ว่ามี การกลบเกลื่อน. การกลบเกลื่อนไม่ใช่การรักษาให้หาย, เป็นการหมกหมมเอาไว้, บัญหามันก็มีมาก.

สนใจกันแต่เรื่องทางวัตถุ ไม่สนใจธรรมะทางจิตใจ.

นี่คือ ความแตกต่างระหว่างมนุษย์ในยุคที่เรียกว่าเจริญก้าวหน้า กับมนุษย์ในยุคที่ไม่เจริญก้าวหน้า. ที่มนุษย์ในยุคที่ไม่เจริญก้าวหน้า. ในยุคพุทธกาลหรืออะไรเขาก็มีเรื่องน้อยกว่า, แล้วเขายังพูนน้อยกว่า เขายังทำมากกว่า, ทำการแก้ไขความทุกข์ ทำมากกว่า; แม้พวกที่ไม่มานับถือพระพุทธศาสนา นับถือศาสนาองค์อื่น ๆ ในพ้องสมัยกัน เขาก็ยังทำมากกว่า พยายามมากกว่า ที่จะศึกษาและปฏิบัติเกี่ยว

กับการดับความทุกข์ ในฝ่ายจิตใจนั้น. ดังนั้นสิ่งที่เรียกว่าธรรม ธรรมะนี้ เป็นสิ่งที่ต้องการกันมาก หรือว่ามีกันอยู่ทั่วไป มีธรรมะอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นคู่ชีวิตจิตใจไปเลย.

เดี๋ยวนี้ เราไม่มีอะไรกันมากถึงอย่างนั้น เพราะสนใจเรื่องทางจิตใจน้อยไป ไปเฟลิดเฟลินทางวัตถุมาก, พูดได้ว่าเดี๋ยวนี้ก็มี ความลุ่มหลงมาก มีกิเลสมาก มีความลุ่มหลงมาก แล้วก็หาเรื่องมากลบเกลื่อนความทุกข์ ที่เกิดขึ้นก็มากเหมือนกัน, ปัญหา มันก็เป็นปัญหาที่หมักหมมซับซ้อนหลาย ๆ ชั้น.

เมื่อเราพูดถึงโลกทั้งโลกเป็นส่วนรวม แล้วเราก็เทียบส่วนเทียบเปอร์เซ็นต์ คว้า มีใครสนใจที่จะดับความทุกข์ทางจิตใจกันกี่คน; ในวงชาวพุทธเรา มันก็จะ มีมากกว่า เพราะว่า ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่รับเอาปัญหาทางจิตใจนี้มาจัดการโดย เฉพาะ. นี้ศูคราวเดียวกันทั้งหมดทั้งโลก ก็เห็นว่าส่วนใหญ่ของมันก็หันหลังให้ธรรมะ มากขึ้น ๆ จนคนส่วนหนึ่งหรือส่วนใหญ่กระทั้งในโลกนี้ ไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่าธรรม, ไม่ สนใจในสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ หรือแม้แต่สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า; เขาสนใจเรื่องปากเรื่องท้อง เรื่องเนื้อเรื่องหนัง แล้วก็เอาอันนี้แหละเป็นพระเจ้า และก็ลองคิดว่า ปัญหามันจะเกิด ขึ้นอย่างไร ก็จะไปเอาสิ่งที่จะทำให้มนุษย์มีความทุกข์ทางใจมากขึ้น นั่นแหละมาเป็น พระเจ้า มาเป็นหลักที่จะยึดถือ สำหรับทำไปตามนั้นเลย.

เดี๋ยวนี้เราก็เห็นได้ว่า สนใจกันแต่เรื่องวัตถุ; จะแก้ปัญหามาต่าง ๆ ให้ ได้ด้วยวัตถุ, การศึกษาเล่าเรียนทั้งหมดเป็นเรื่องทางวัตถุ, มันก็เลยเห็นอยู่ชัดเลยว่า แก่ไม่ได้แล้วยังเลวร้ายลงทุกที, เกิดไปยึดหลักจะแก้ปัญหามาทางวัตถุ เห็นวัตถุเป็นเรื่อง สำคัญ. ภายในไม่กี่สิบปีไม่กี่ชั่วสิบปี ๆ ครั้งหนึ่ง ๆ นี้ จะมองเห็นได้ว่ามันมาก ที่เรา พูดกันว่าไม่มีคนดี ไม่มีคนดีจะใช้, หรือจะทำงาน หรือจะปกครองประเทศ หรืออะไรก็ ตามใจนี้ เพราะคนดีมันน้อยลง ๆ ก็เพราะว่าไปยึดหลักที่ว่า จะแก้ปัญหามาต่าง ๆ ด้วยวัตถุ, ไปมุ่งหมายที่จะให้ความเจริญทางวัตถุ จะให้สิ่งเหล่านี้ช่วยแก้ปัญหา ความเจริญทางวัตถุ

เพิ่มมากขึ้นเท่าไร คนดีก็จะหายไปเท่านั้น, คนไม่ดีก็จะเข้ามาแทน: *เพราะว่าวัตถุมันมีเส้นที่ มีอัสสาทะ* เรียกโดยบาลีว่าอัสสาทะ, สิ่งที่จะมายึดเอาจิตใจของคนให้ลุ่มหลงไปโดยไม่รู้สึกรู้หาย, เรียกว่าเส้นที่หรืออัสสาทะนั้นมันมากขึ้นๆ. พออย่างนั้นมากขึ้น คนที่จะเป็นคนดีมันจะน้อยลงๆ มันเป็นเหยื่อของกิเลสไปหมด, ทั้งโลกก็เป็นอย่างนั้น เพราะวิชา ทุกแขนงที่เขาสนใจ เขาศึกษา เขาอะไรกันอยู่ทุกวันนี้ มันเป็นเรื่องทางวัตถุ, ถ้าไม่ใช่เรื่องวัตถุก็เป็นเรื่องเพื่อเจ้อ เรื่องปรัชญา ความนึก ความนึก ความคำนวน ความอะไรที่มันยุ่งเหยิงและเพื่อเจ้อ แม้จะเป็นจิตวิทยา เป็นปรัชญาอะไร ก็ไม่ช่วยให้แก้ปัญหาทางจิตใจได้ มันมาเป็นบริวารของวัตถุ. เขาใช้วิชาเหล่านั้นเพื่อเป็นบริวารแก้ความก้าวหน้าทางวัตถุทั้งนั้น.

ที่จริงถ้าเขาชวนชวยไปในทางที่จะช่วยแก้ปัญหาทางจิตใจก็จะทำได้เหมือนกัน เพราะมนุษย์ฉลาดมากขึ้น, แต่แล้วก็ไม่เคยใช้ที่จะแก้ปัญหาทางจิตใจ จนกระทั่งไม่ยอมรับว่า สิ่งที่เรียกว่าจิตใจนี้มีอยู่.

พวกวัตถุนิยมถือว่าไม่มีปัญหาทางจิตมีแต่วัตถุ.

พวกวัตถุนิยมเขาจะถือหลักว่าจิตใจมิได้มีอยู่, เป็นไปสุดเหวี่ยง, ก็อย่างพวก dialectic materialism นี้ไม่ถือว่าจิตใจมีอยู่ ก็ไม่ต้องพูดถึงเรื่องจิตใจกันเท่านั้นเอง, โลกกำลังเป็นอย่างนั้นมากขึ้น กำลังจะเป็นไปในลักษณะนั้นมากขึ้น. คอยดูไปก็แล้วกัน ที่ยังไม่เป็นคอมมิวนิสต์นั้นแหละ ก็เป็นคอมมิวนิสต์อยู่โดยวิญญาน โดยไม่รู้สึกรู้หาย อยู่มา-มาวันนี้, *คือไปบูชาวัตถุ* เห็นว่ามีแต่วัตถุ จิตใจมิได้มี, สิ่งที่เรียกว่าจิตใจมิได้มี ก็เลยตัดออกไปเลย ว่าเรื่องทางจิตใจไม่มี, ปัญหาทางจิตใจไม่มี, ถือว่าแก้ปัญหาทางวัตถุได้หมดก็เป็นอันว่า มันหมดกันเท่านั้น จิตใจมันก็เป็นของตัวเอง เป็นสุขเอง. เขามีปรัชญาของเขาอย่างนั้น แล้วทั้งโลกกำลังเป็นอย่างนั้นอย่างโจ่งแจ้งบ้าง อย่างโดยอ้อมบ้าง ก็รวมความว่ามันเป็นโลกวัตถุ บูชาวัตถุ, แล้วคนดีก็จะหายากขึ้น เพราะวัตถุนั้นผลอนิคเดียวมัน

ก็ครอบงำ มันมีปาฏิหาริย์อย่างที่ว่า, มีปาฏิหาริย์อย่างร้ายแรงในตัวเอง, ผลอนิดเดียว ก็ถูกครอบงำ ทำให้เป็นตรงกันข้ามจากมนุษย์ไป. แล้วก็ยากที่คนเราจะไม่ผลอ เพราะสิ่งนั้นมันมีอำนาจเหมือนกับปาฏิหาริย์ วัตถุนั้น รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์นั้น มันมีฤทธิ์เหมือนกับปาฏิหาริย์ ผลอนิดเดียวมันก็พาตัวไป.

ชาวพุทธถือว่าจิตใจเป็นที่มาของทุกเรื่อง.

ที่นี้พูดถึงพวกเราศึกว่า มีก็คนก็ตามใจ จะเหลืออยู่เป็นคนสุขทุกข์ในโลกนี้ ก็ตามใจ ว่าข้อเท็จจริงมันมีอยู่ ว่าเราต้องยอมรับว่า มันมีทั้งวัตถุและทั้งจิตใจ แล้วเราถือว่าเรื่องจิตใจนั้นมันเป็นที่มาของทุกเรื่อง ของวัตถุด้วย, จิตใจจะนำวัตถุไป ไม่ใช่วัตถุจะนำจิตใจไป.

พระคัมภีร์ธรรมบท คัมภีร์สำคัญในพุทธศาสนา หน้าแรก บรรทัดแรกนี้ *มโนปฺพพฺกมา ธมฺมา* — *พฤติกรรมของมนุษย์มีใจนำหน้า*. คำว่า *ธรรม* ในที่นี้ก็หมายถึงพฤติกรรมของมนุษย์ ที่เกี่ยวกับมนุษย์. *มโนปฺพพฺกมา* — *มีใจไปข้างหน้า คือใจนำ* นี้เราพูดกันเรื่องของมนุษย์พฤติกรรมทั้งหลายของมนุษย์มีจิตใจนำหน้า ไม่ใช่ร่างกายนำหน้า และก็ยังมีความ *มโนเสฏฺฐา มโนมยา* — *มีใจเป็นผู้บังคับบัญชา มีใจเป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้นมา*; เพราะฉะนั้น ถ้าใจดี สิ่งต่างๆ ก็เป็นไปดี, ถ้าใจชั่ว สิ่งต่างๆ ก็เป็นไปชั่ว แต่ชั่วใน *ที่นี้ก็คือมีคัมภีร์* ไปด้วยอวิชา *สำคัญผิดต่อสิ่งทั้งปวง* ก็ทำผิดทำชั่ว ก็เป็นไปในทางชั่ว แล้วก็มีความทุกข์ติดตาม เหมือนกับล้อเกวียนตามเท้าว่าที่ลากเกวียน; อุปมาที่แจ่มแจ้งพอจะมองเห็นภาพพจน์อันนี้ได้ว่า *ไม่มีอะไรนอกจากความทุกข์* แล้วก็ติดตามเขาไปเหมือนกับล้อเกวียนที่ตามเท้าว่าที่ลากเกวียน.

นี่ก็เป็นอันว่าแยกพุทธศาสนาออกมาจากวัตถุนิยม มาเป็นเรื่องของจิตใจ มีจิตใจเป็นใหญ่ แล้วก็ต้องทำจิตใจ แกប់ัญหากันที่จิตใจ เพื่อให้ความทุกข์ต่างๆ

มันหมดไป แม้แต่ความทุกข์ที่เป็นไปในทางกาย นี้ก็ต้องแก้ด้วยจิตใจด้วย. ความทุกข์ทางกายสมมุติว่าเจ็บปวดทางกาย เป็นไข้ทางกายนี้ มันก็ต้องกินยา ต้องรักษา ต้องใส่หูกยา นั้นมันก็ส่วนทางกาย; แต่เท่านั้นมันไม่พอ มันต้องรู้จักทางจิตใจ ให้ไม่ทุกข์ ไม่เป็นทุกข์ เพราะไปยึดมันถือมันเพิ่มเข้า ให้มันเจ็บเท่าที่ร่างกายมันเจ็บ ใจอย่าไปพลอยเพิ่มความเจ็บ, แม้แต่เรื่องทางกายล้วนๆ นี้ ถ้าทำจิตใจได้ดี ตั้งจิตใจไว้ดี มันก็เป็นไปทางดี คือหายเร็วเข้าเหมือนกัน, คือว่าโรคทางกายล้วนๆ แต่ถ้าทำจิตใจไว้ดี แล้วการรักษาทางกายก็ดี, แล้วการทำจิตใจไว้ดีนี้ มันก็กลับหายเร็วกว่าที่จะไม่ทำ, หรือว่าถ้าทำ ความรู้สึกในใจไว้ไม่ดี โรคทางกายที่ควรจะหายมันก็ไม่หาย เพราะว่ามันเนื่องกันอย่าง ไม่แยกกันได้ในลักษณะนี้ ทางใจที่เกี่ยวข้องกันอยู่กับร่างกายนี้.

เราเป็น โรคที่ร่างกายเช่นเป็นโรคปอดอย่างนี้ก็จะเป็นโรคทางกาย แต่ถ้าจิตใจตั้งไว้ไม่ดี คือกลัว หรือว่ายึดถืออะไรทำนองนี้ มันก็ยากที่จะหาย เหมือนกัน เพราะมันไปทรมาณความรู้สึกทางจิตใจ; นั่นก็คือมันไปแย่งกำลังที่จะรักษาเยียวยาโรคให้หายนั้นเสีย เอามากแล้ว เอามาวิตกกังวล เอามาอะไรเสีย. ดังนั้น ถ้ามีจิตใจที่ตั้งไว้ถูกต้องดี โรคทางกายก็หายเร็ว โรคทางจิตก็ไม่มี โรคทางกายก็เป็นยาก.

อย่างโรคความดันสูง โรคเบาหวาน โรคอะไรเหล่านี้ แม้แต่โรคหัวใจนี้ มันก็เป็นโรคทางร่างกายโดยเนื้อแท้; แต่ถ้าหากว่าจิตใจทำไว้ไม่ดีนี้ มันก็เป็นมาก หรือไม่ควรจะเป็นขั้นก็เป็นขึ้นมา เป็นแล้วไม่รู้จักหาย กินยามันก็บรรเทานิดหน่อย เล่นตลกกลับไปกลับมากันอยู่อย่างนั้น ส่วนใหญ่ก็จะต้องทำจิตใจให้ดี แล้วมันจะไม่เป็นแล้วมันจะหายได้โดยง่าย. นี้คือความต่างกันระหว่างพวกที่ถือว่าวัตถุเป็นใหญ่กับพวกที่ถือว่าจิตใจเป็นใหญ่.

ที่นี้ก็มีมาพูดถึงพระพุทธเจ้าของเรา ท่านเป็นผู้ที่ถือหลัก *มโนปุพฺพงฺคมา ฐมา* — *ธรรมทั้งหลายทั้งปวงมีจิตใจเป็นหัวหน้า*, มีใจเป็นใหญ่, มีใจเป็นผู้สร้าง. *เรา* ก็ต้องการจะเป็นลูกของพระพุทธเจ้า จะต้องทำอะไร? เอาละ, ที่แรกก็ยอมให้ว่าไม่ต้องเชื่อ, พระพุทธเจ้าท่านมีอย่างนี้เสมอ ว่าแรกได้ฟังได้ยินไม่ต้องเชื่อ เอาไปคิดไปพิจารณา ไปสังเกตไปทดสอบ กระทั่งไปดูเข้าที่มันเป็นอยู่ในตัว ในใจของเราจริงๆ นี้จึงค่อยเชื่อ. *พระพุทธเจ้าท่านตรัส* *ต้นตอของทั้งหมดนั้นมันคือใจ*, นี้ท่านก็บอกและชี้แจงต่อไปว่า ใจเป็นอย่างไรรีจึงจะเป็นทุกข์ ก็บอกว่าเพราะมีความยึดมั่นถือมั่น, *จิตใจไปฝังเข้าไปในสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความยึดมั่นถือมั่นจะเป็นเราเป็นของเรา ก็จะต้องเป็นทุกข์*. เช่นความเจ็บนี้ ถ้ารู้จักทำใจไม่ให้ยึดมั่น มันก็เจ็บน้อย หรืออาจจะไม่รู้สึกรู้สีกเจ็บเลยก็ได้ ถ้าทำจิตให้เป็นสมาธิถึงกับไม่ไปรู้สึกต่อมัน. ไปยึดมั่นถือมั่นเข้า เจ็บนิดเดียวก็เป็นเจ็บมาก บางทีไม่ต้องเจ็บพอยึดมั่นถือมั่นมันก็กลัวขึ้นมาเท่านั้น, เช่นกลัวจะเป็นโรคนั้น กลัวจะเป็นโรคนั้น นึกไว้ได้ล่วงหน้าจนเป็นทุกข์ แล้วในที่สุดก็เป็นขึ้นมาจริงๆ ด้วย ลงไปนึกแบบนั้น. เราไม่เป็นวัณโรค ไม่เป็นความดันสูงอะไรนั้นลงไปนึกกลัวไม่เท่าไรจะได้เป็น. ที่ว่าไม่กลัวนั้นก็หมายความว่า ไม่กลัวโดยความรู้สึก, แต่ไม่ได้หมายความว่าเมื่อไม่กลัวแล้วก็ประมาทแล้วก็ไม่ป้องกันไม่รักษา; ไม่ใช่อย่างนั้น, เป็นอะไรก็เป็นไปตามเรื่องของมัน แต่ใจไม่กลัว.

๗ เป็นลูกของพระพุทธเจ้าได้มากที่สุด.

นี้ความที่จะเป็นลูกของพระพุทธเจ้าได้มากที่สุด ก็คือ *ทำให้เหมือนที่พระพุทธเจ้าท่านทำ*. ท่านแนะนำสั่งสอน, แล้วก็ท่านทำให้ดูเป็นตัวอย่าง. เมื่อเราก็ตกต้นด้วยความรู้สึกที่จะ *ไม่ดูถูกดูหมิ่น*; คำว่าดูถูกดูหมิ่นนั้นมันยังซับซ้อนอยู่หลายชั้นนะ. เช่นว่าพวกเรามาบวชในพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ด้วยศรัทธาอย่างนี้ แม้ตามธรรมเนียมก็เถอะ ก็เรียกได้ว่า *ไม่ได้ดูหมิ่นแล้วในชั้นนี้*. เราอุทิศให้เสียสละมาบวชได้

ก็เรียกว่าไม่คุ้มหมิ่นพระพุทธเจ้า, ไม่คุ้มหมิ่นความกตัญญูหรือหลักการหรือพระธรรมของพระพุทธเจ้า ในส่วนนี้ในส่วนที่มาบวช. แต่ที่นั่นพอบวชแล้วมันก็มีเรื่องที่ไม่รู้สึกตัว ไปสังเกตตัวเองแต่ละองค์ๆ ทุกองค์มันก็มีเรื่องที่ไม่รู้สึกตัว ซึ่งเป็นการดูหมิ่นพระพุทธเจ้าอย่างที่ไม่รู้สึกตัว. เราไปสนใจเรื่องที่เราพูดได้ว่าพระพุทธเจ้าท่านไม่ต้องการให้สนใจนี้ ก็มีอยู่มากมายหลายเรื่อง. ถ้ามีหนังสือวางอยู่สองเล่ม เราก็ไปจับหนังสือเล่มนั้นอ่านก่อนที่จะอ่านหนังสือธรรมะ, หรือว่าสิ่งต่างๆ ที่กระทำกันอยู่นี้ มองดูให้ดูจะเห็นว่าเราทำอย่างดูถูกดูหมิ่นพระพุทธเจ้ามากอยู่เหมือนกัน.

ข้อนี้ ต้องเอาหลักธรรม ที่เรียกว่า หลักตัดสินธรรมวินัย มาวัดดูมาจับดูว่าอะไรที่ว่ามันเป็นธรรมเป็นวินัย นี้เมื่อคุณเป็นส่วนกว้างๆ ส่วนรวมๆ กันนี้จะเห็นว่า ในหมู่สงฆ์เรา นี้ยังมีอะไรที่ทำไปอย่างที่เราเรียกว่าเป็นการดูหมิ่นต่อพระพุทธเจ้า คือไม่เชื่อฟังไม่ตรงตามพุทธประสงค์อยู่มาก มากทีเดียว, คอยดูเอาเองก็แล้วกัน หมายถึงทั้งหมดทั้งประเทศหรือว่าทั้งหลายประเทศ จนกระทั่งว่ามัน มีพุทธศาสนาแค่ชื่อ ในทั้งประเทศ, ทั้งๆ ที่ว่ามันอยู่ในเครื่องแบบของภิกษุนี้.

ฉะนั้น ขอให้สังฆาตุสละส่วนตัว อย่าให้มีอะไรที่มันเป็นการดูหมิ่นพระพุทธเจ้า โดยเราไปทำอะไรอื่นก่อนที่จะมาทำเรื่องของพระพุทธเจ้า; เช่นมีของเล่นของอะไรหรือว่าของอะไร งามาย อย่างนี้ มากกว่าที่จะมาสนใจเรื่องธรรมะโดยตรง, อย่างนี้เรียกว่าดูหมิ่นพระพุทธเจ้า, บางทีมันก็มากไปจนถึงกับว่าเนรคุณ นี่มันมากกว่าดูหมิ่นแล้ว. เราจะเป็นอย่างไรก็ตามใจ เดียวนี้ต้องถือว่า เรามีชีวิตอยู่ด้วยบารมีของพระพุทธเจ้า นับตั้งแต่อาหารการกินที่เราได้ฉันได้กินอยู่ทุกวันนี้ มันด้วยบารมีของพระพุทธเจ้า; ไม่ใช่ว่าเพราะเราเดินไปบิณฑบาตแล้วเขาใส่ให้. ต้องคิดถึงว่าที่เขาใส่ให้ นั้นมันด้วยบารมีของพระพุทธเจ้า. เราต้องไม่มองข้ามข้อนี้, แล้วก็ ไม่ลบหลู่บุญคุณท่าน ไม่เนรคุณคุณท่าน โดยว่าจะต้องทำตามที่ท่านประสงค์จะให้ทำ หรือวางระเบียบ

ไว้ให้ทำ. นี่เป็นการเริ่มต้นข้อแรกที่ว่า เราจะไม่ดูหมิ่นพระพุทธรเจ้า ซึ่งมีความหมายลึกกลับซับซ้อนมาก, ไปดูให้ดี. แต่สรุปความได้ว่า พอเราทำอะไรผิดพระพุทธร-ประสงค์ ก็เรียกว่าเราเหยียบย่ำหรือดูหมิ่นพระพุทธรเจ้า; ไม่ต้องมีใครรู้ตอกเรารู้คนเดียว เรียกว่า เราคิดนึกไปในทางที่ไม่สมควร ก็เรียกว่าดูหมิ่นพระพุทธรเจ้า, ทั้งที่เรารู้สึกตัวแล้วก็ยังคงคิดอย่างนั้นเรื่อยไป ยังปล่อยให้ความคิดไหลไปอย่างนั้นเรื่อยไป, ไม่เอื้อเพื่อไม่เคารพพระพุทธรเจ้า ก็กลายเป็นดูหมิ่นหรือเหยียบย่ำพระพุทธรเจ้า.

นี่คือสิ่ง ต้องทำด้วยจิตใจที่ละเอียดสุขุม ถ้ามีจิตใจหยาบแล้วก็มองไม่เห็นสิ่งเหล่านี้. ขอให้มหิทธิอุตตตปปะ สติ สัมปชัญญะ พินิจพิจารณาให้มาก, อย่าให้มันมีอาการชนิดนั้น. นี่ข้อที่ ๑ ข้อที่ ๑ จะไม่ดูหมิ่นพระพุทธรเจ้า แม้โดยไม่รู้รู้สึกตัว, ต้องรับผิดชอบ แม้โดยไม่รู้รู้สึกตัว.

ที่ข้อที่ ๒ อยากจะพูดว่า **จะทำอะไรขอให้ถามพระพุทธรเจ้าก่อน.** พูดอย่างนี้เด็ก ๆ อาจจะฟังไม่ถูก เพราะถือว่าพระพุทธรเจ้านิพพานแล้ว จะไปถามที่ไหน ; แต่เราโต ๆ แล้วยอมฟังถูก เราจะทำอะไรทางกาย ทางวาจา ทางใจ ลงไปนี้ ให้ถามพระพุทธรเจ้าก่อน. ถ้าพุทธบริษัททั้งมวลรวมทั้งบรรพชิต ถือหลักอย่างนั้นแล้ว จะมีความสุขกันมากมายกว่านี้. ที่ว่าเราอาจจะถามพระพุทธรเจ้าก่อนได้นั้น ก็เดี๋ยวนี้เรารู้เราเรียนมาก สมัยนี้ต้องเห็นได้ว่าเรียนมาก, เรียนพุทธประวัติมาก โดยเฉพาะหนังสือพุทธประวัติจากพระโอษฐ์, เสียเวลาอ่านดูสักไม่กี่ชั่วโมง จะรู้จักพระพุทธรเจ้า, แล้วรู้จักชนิดที่ว่า เราอาจจะถามพระพุทธรเจ้าได้ที่เดียวว่า สิ่งนี้ควรทำอย่างไร.

ที่มันยังมีอะไรลึกซึ้งไปกว่านั้น นี้พูดไปก็เท่ากับหาว่าเป็นเรื่องลัทธิอื่นนิกายอื่น คือหลักที่ถือว่า ในบุคคลทุกคนก็มีพระพุทธรเจ้าอยู่แล้ว, ในใจของคนทุกคนมี

พระพุทธเจ้าอยู่แล้ว. แล้วเขาก็อธิบายว่า หากแต่ว่าพระพุทธเจ้าของบุคคลบางคนนั้น ยังหลับอยู่, พระพุทธเจ้าของบางคนนั้นก็ตื่นขึ้นมาบ้างแล้ว, หรือตื่นมาก หรือตื่นมากที่สุด จนกระทั่งตื่นเต็มที่ ก็จะมีเหมือนที่พระพุทธเจ้าทำนรู้ ก็รู้จักกับทุกข์ได้.

ข้อนี้ต้องนึกถึงสิ่งหนึ่งที่เขาเรียกกันว่า ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี หรือ ธรรมชาติฝ่ายสูง มันจะมีอยู่แล้วในจิตใจของทุกคน แต่แล้วมันถูกหุ้มไว้ด้วยความรู้สึกประเภทที่เรียกว่า อวิชชา โมหะนี่ มันเหมือนกับเปลือกหุ้มไว้ มันเบิกบานออกมาไม่ได้ ต้องมีการทำลายเปลือกนั้นมันจึงจะเบิกบานออกมาได้. นี่คือข้อที่เขาพูดว่าความเป็นพุทธะหรือเชื้อแห่งความเป็นพุทธะ หรือ พุทธะเฉยๆ มีอยู่แล้วในทุกคน, ของบางคนมันส่องแสงไม่ได้เพราะมันมีอะไรหุ้มไว้หลาย ๆ ชั้น, ของบางคนเปลือกหุ้มนั้นมันหลุดไป ๆ ตามลำดับ. นี่คือการที่คนบางคนฉลาดมาก บางคนฉลาดน้อย บางคนไม่ฉลาด เพราะว่าพระพุทธเจ้าของเขายังถูกหุ้มไว้ด้วยเปลือกหลายชั้น คืออวิชชา โมหะ อะไรของคนนั้น.

เราถือว่าความรู้สึกผิดชอบชั่วดีนั้นแหละ คือพระพุทธเจ้าในที่นี้ ที่อยู่ในใจ. ที่นี้เราก็มาอ่านเรื่องของพระพุทธเจ้าเพิ่มเติม จนรู้จักความหมายของคำว่า ผิดชอบชั่วดีนั้นมากขึ้นอีก ตามทางของพุทธศาสนา. เราเดิมมีเชื้อของความเป็นพุทธะอยู่ในใจแล้ว, ที่เรามาศึกษาพระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น นั้นแหละคือการทำลายเปลือกที่หุ้มพระพุทธเจ้าข้างในของเราไว้ ให้มันหลุดไป, หลุดไป หลุดไป แล้วจะเบิกบานขึ้นมา, เบิกบานคือรู้ขึ้นมา ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานจะมีขึ้นมาตามลำดับ. นี่คือพระพุทธเจ้าที่จะคอยตอบเรา ว่าสิ่งนี้เป็นอย่างไรควรทำหรือไม่ควรทำ; นี้พูดเป็นอุปมามากไปหน่อยหรือว่าเป็นแบบวัด ๆ วา ๆ มากไปหน่อย. พูดอย่างสมัยใหม่ก็คงจะพูดว่า ให้สำนึกถึงความรู้สึกผิดชอบชั่วดีเสียก่อน แล้วจึงค่อยทำอะไรลงไป ก็ถูกเหมือนกัน, เป็นอย่างเดียวกัน แต่เดี๋ยวนี้ผมอยากจะพูดว่าให้ถามพระพุทธเจ้าเสียก่อน

มันเป็นพิธีหรือวิธีการที่ดีกว่า. คือเราจะต้องสำรวมจิตใจ ให้สะอาด สว่าง สงบ พอสมควรเสียก่อน. พอมีปัญหามาอะไรเกิดขึ้นในใจนี้ เราจะถามพระพุทธรูปเจ้าฉันนี้ เราจะต้องกระทำด้วยวิธีที่สำรวมจิตใจให้เป็นสมาธิ, ให้มีความสะอาด สว่าง สงบ มากพอเสียก่อน, เพื่อว่าพระพุทธรูปเจ้าข้างในนั้นจะมีทางที่จะส่องแสงออกมา, เราจึงถามว่าปัญหานี้เป็นอย่างไร, ควรจะทำอย่างไร. ที่นี้สิ่งที่เคยศึกษาเล่าเรียนมาเอามาผนวกกันเข้ากับความรู้สึก ผิดชอบชั่วดี ซึ่งเป็นเชื้อแห่งความเป็นพุทธะที่มีอยู่ในจิตใจแล้ว ของคนทุกคนด้วย มันก็รวมกัน, มันก็ออกมาเป็นคำตอบได้ว่าควรทำอย่างไร.

ขอฝากไว้ให้ทุก ๆ คนนี้จำเอาไป ในอนาคตมันยังมีอีกมาก; ถ้าเกิดมีปัญหายุ่งยากใจอะไรขึ้นมาแล้วก็ขอให้ทำอย่างนี้. ขอให้ทำอย่างที่เราเรียกว่า จะต้องรอดถามพระพุทธรูปเจ้าเสียก่อน จึงจะตัดสินใจลงไป, แล้ว สิ่งอะไรที่แปลกออกมา แปลกจากที่เคยทำมาก็ต้องถามพระพุทธรูปเจ้าเสียก่อน ว่าจะต้องทำอย่างไร คือจะควรทำหรือไม่ควรทำ, แล้วถ้าเป็น ปัญหาที่ยุ่งยากซับซ้อน ก็ยังต้องใช้เวลาานหน่อย ในการที่จะทูลถามพระพุทธรูปเจ้า. ถ้าทุกคนทำอย่างนี้พุทธบริษัทไม่มีทางจะทำผิด, พุทธบริษัทไม่มีทางจะทำคอร์รัปชัน หรือทำอะไรต่างๆ, หรือแม้ที่สุดแต่ว่าปัญหาที่พังกูแล้วไม่น่าจะไปถามพระพุทธรูปเจ้า เช่นเรื่องจะทะเลาะกันกับเพื่อนฝูง ทะเลาะกันกับภรรยา สามี, ความยุ่งเหยิงในครอบครัวเกี่ยวกับผัว ๆ เมีย ๆ นี้ ถ้าใครทำได้ในลักษณะนี้ก็จะประเสริฐที่สุด.

พอเราคิดว่าเราจะทูลถามพระพุทธรูปเจ้าก่อน นี้ก็ไปถาม, พระพุทธรูปเจ้าจะบอกคำแรกว่า อดทน และ ให้อภัย. คุณจำไว้เถอะ พระพุทธรูปเจ้าจะตรัสคำแรกอย่างนี้เสมอ, จะต้องให้อภัย, จะต้องไม่โกรธ, จะต้องอดทน นี้เป็นภาษาของพระพุทธรูปเจ้า. ฉะนั้น เรื่องมันก็มีไม่ได้, ที่จะเป็นเรื่องร้าย หรือผลุนผลันนั้นมันมีไม่ได้. คำตอบคำใหญ่ที่สุดก็คือ อย่าไปยึดมันถือมัน, ที่นี้ คำตอบเล็กๆ มันก็ออกไปจาก

คำตอบใหญ่นั้นว่า อย่าโกรธ อย่าผูกโกรธ อย่าถือโทษ ให้ให้อภัย ให้อดทน ให้อร
 ใต้, แก้ไขไปด้วยจิตใจที่สงบได้. นี่พระพุทธเจ้าจะตอบอย่างนี้เสมอ, เรื่องต่าง ๆ มันก็
 เป็นไปในทางดี คือทางที่จะไม่เกิดความเสียหายขึ้นมา. แม้ที่สุดแต่ว่าจะไปตลาดไปซื้อ
 ของอย่างนี้ เอาเงินไปจะซื้อของ ก็ควรจะถามพระพุทธเจ้าเสียก่อน ว่า จะควรซื้อ
 ไหม, จะไปซื้อรถยนต์, จะไปซื้อตู้เย็น กระทั่งจะไปซื้ออะไรรึไรหนึ่งก็ต้องถามพระ
 พุทธเจ้าก่อน. ขอให้ทำให้จริงๆ ในเรื่องนี้ จะไม่มีผิดพลาด.

ที่นี้เรื่องทางจิตใจล้วน ๆ ที่จะปล่อยให้ความคิดเดินไปในแนวโน้ม หรือ
 หมกมุ่นอยู่อย่างนี้, หรือว่าทรมานอยู่อย่างนี้ ก็จะถูกกวาดล้างไปหมด, คือ พระพุทธ
 เจ้าจะตอบเราว่า, ไม่ใช่เกิดมาเพื่อสำหรับมีความทุกข์โง้ง. แล้วสิ่งนั้นต้องเอา
 ออกไปก่อนเสมอ, ความยุ่ง ความเป็นทุกข์อะไรนั้น, เราต้องเลือกเอาข้างไม่เป็นทุกข์
 ให้ใจคอกปกติ. เคี้ยวนี้คนมันโง่ ธรรมชาติไม่ได้สร้างมาเพื่อให้เป็นทุกข์, ไม่ใช่ให้
 เกิดมาเพื่อเป็นทุกข์ เราก็ก็นำมันกลายเป็นเหมือนกับว่าเกิดมาเพื่อทุกข์, ทุกข์เสีย
 ทุกอย่าง พร้อมทั้งจะทุกข์, พร้อมทั้งจะเอาทุกข์, นิดเดียวก็ทุกข์ให้มันมากขึ้นหลาย ๆ เท่า.

ฉันขอพูดเป็นคำสรุปเสียเลยว่า ทุกเรื่องขอให้ถามพระพุทธเจ้าก่อน.

ข้อที่ ๑ ว่า อย่าดูหมิ่นพระพุทธเจ้าเป็นอันขาด. ข้อที่ ๒ ว่าจะมี
 อะไรเกิดขึ้นก็ขอให้ถาม พระพุทธเจ้าก่อน อย่าเพ่อไปทำ.

ที่นี้ข้อสุดท้าย เพื่อที่จะให้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มันเป็นไปได้ง่าย เรียกว่า ข้อที่ ๓
 นี้ ขอให้เป็นอย่างนี้ให้เหมือนพระพุทธเจ้าให้มากที่สุด. นี่เพียงฟังไม่ตีก็จะหาว่าทำ
 ยากหูหูทาง จงนองจะเป็นพระพุทธเจ้า หรือจะอะไรให้เหมือนพระพุทธเจ้า, ไม่ได้หมายความว่า
 ความอย่างนั้น หมายความว่า เรานี้ให้มีชีวิตเป็นอยู่ให้เหมือนพระพุทธเจ้าโดยหลัก
 การ ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นได้. นี่มันดีหลายอย่าง, จงพยายามเป็นอยู่ กินอยู่
 อะไรต่าง ๆ นี้ ตามที่เราทราบพระพุทธเจ้าท่านทำอย่างไร นี้ให้เหมือนพระพุทธเจ้า

ให้มากที่สุด, แล้วจะแก้ปัญหานั้นได้มาก คือเราจะเกิดความคิดที่เหมือนพระพุทธเจ้าขึ้นมาเอง. เราจะเข้าใจจิตใจของพระพุทธเจ้าอย่างยิ่ง, แถมเรายังจะเกิดความคิดขึ้นมาโดยลำพังนี้ เหมือนกับความคิดของพระพุทธเจ้าได้ง่ายขึ้น มากขึ้น.

ขอให้อีกหลักที่เราอยากจะมีจิตใจเหมือนผู้ใด ก็ขอให้มีการเป็นอยู่เหมือนผู้นั้น, เราอยากจะมีเรื่องหรือว่ารู้ความคิดที่รู้สึกอันแท้จริงของผู้ใด อย่างน้อยขั้นต้นขั้นแรก ก็จงเป็นอยู่เหมือนผู้นั้นเข้าไว้ก่อน. นี่เหมือนกับที่เรามาบวชนี้ ออกเป็นบรรพชิตมานี้ ก็เพื่อจะเป็นอยู่เหมือนพระพุทธเจ้าในอันดับแรกก่อน, แล้วเราจะเข้าใจจิตใจของพระพุทธเจ้าได้ง่ายขึ้น แล้วความคิดที่เกิดขึ้นในจิตใจของเราจะคล้ายกับความคิดของพระพุทธเจ้าได้มากขึ้น อันนี้แม้ในทางจิตวิทยาทั่วไปสากลก็เหมือนจะถืออย่างนี้ด้วย, ให้ใกล้ชิดบุคคลนั้น ให้อยู่อย่างบุคคลนั้น ให้ทำอย่างบุคคลนั้น แล้วเราจะเข้าใจบุคคลนั้นได้ดีขึ้น.

ที่นี้เรา อย่าเพียงแต่ว่าบวช ใส่เครื่องแบบนักบวช เราต้องทำทุกอย่างด้วย ทางกาย ทางวาจา ทางใจให้เหมือน, ให้พยายามให้เหมือนจึงจะเรียกว่าเป็นอยู่เหมือนพระพุทธเจ้า. ฉะนั้น ไปอ่านคัมภีร์พระพุทธรูปประวัติ นับตั้งแต่ในข้อแรกที่มากที่สุด มากอย่างไม่น่าเชื่อว่า เป็นคนพูดน้อย, จงเป็นผู้มีเสียงน้อย, ไม่ใช่เรื่องธรรมดาอย่าพูด ไปนอนเสียดีกว่า. ถ้าทำอย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นอยู่เหมือนพระพุทธเจ้าไปตั้งแต่ระดับแรกที่สุดเลย, ฉันทานอาหารโดยหลักการ อย่างพระพุทธเจ้าท่านฉัน คือไม่ฉันเพื่อเอร็ดอร่อย, ไม่ฉันเพื่อมัวเมา เพื่อเล่น อย่างปัจจุบันนี้ จะนุ่งห่มเครื่องนุ่งห่ม จะบริโภคอาหาร จะใช้สอยที่อยู่อาศัย, จะใช้หูกยาบำบัดโรคนี้ ก็ให้มันมีหลักการเหมือนพระพุทธเจ้า, มีการคิดการนึก การแสวงหา การอะไรต่างๆ ก็ให้มันเหมือนพระพุทธเจ้าเท่าที่เรารู้.

แล้วเท่าที่ผมค้นคว้าอยู่ตลอดเวลา นี้ อยากจะบอกให้ทราบให้เป็นที่แน่ใจด้วยว่า พระพุทธเจ้าท่านไม่ตั้งเครียดคือไม่เคร่ง, เรียกว่าไม่เคร่ง แต่พอดี. ภิภษสวาก

บางพวกบางองค์เคร่งเครียดกว่าพระพุทธเจ้ามาก, แล้วภิกษุบางพวกก็หย่อนยานกว่าพระพุทธเจ้ามาก. นี่พระพุทธเจ้าค่อนข้างจะพอดี; เช่นเรื่องฉันทนี้ก็ไม่มากไม่น้อย ท่านไม่ถือว่าให้ฉันทน้อย ให้ฉันทพอดี, หรือเครื่องนุ่งห่มใช้สอยนี้ก็ไม่ได้ถึงเครียดอย่างนั้นอย่างนี้ เอาอย่างพอดี, เราถือตามพระพุทธเจ้าได้ในข้อนี้, เครื่องใช้ไม่สอย กินอยู่อะไร ต่างๆนี้จะพอดี ไม่ถึงเครียด ไม่เคร่งเครียด แล้วก็ไม่ต้องหย่อนยาน นี้จากข้างนอกที่สุด.

ไปอ่านเรื่องต่างๆ แล้วก็สะสมไว้ จดใส่สมุดไว้ จะพบความเป็นอยู่ของพระพุทธเจ้าอย่างไรบ้าง แล้วจดใส่สมุดบันทึกไว้ นานๆก็จะมากพอที่จะสันนิษฐานลงไปเป็นหลัก. นี้เก็บสะสมอย่างนี้ดีกว่า ดีกว่าไปสะสมเรื่องราวอย่างอื่น ๆ หนังสือหนังสือหาทำรับตำราอื่น ๆ.

นี้เขียนขึ้นไปถึง ความคิดนึก นี้เรากำลังไกลกันกับพระพุทธเจ้า ที่ว่าเราเป็นผู้ที่ยังไม่ดับทุกข์ยังมีความทุกข์, พระพุทธเจ้าท่านเป็นผู้พ้นทุกข์, แล้วก็ชี้ทางแห่งความพ้นทุกข์. เราก็เดินตามที่พระพุทธเจ้าท่านชี้ เพื่อจะให้เป็นที่ไปอย่างพระพุทธเจ้า คือพ้นทุกข์หรือดับทุกข์.

แล้ว พระพุทธเจ้าท่านเห็นแก่ผู้อื่นในที่สุด เสียสละความสุขส่วนตัว เราก็ทำอย่างนั้น, โดยหลักใหญ่ๆ เรียกว่าเป็นอยู่อย่างพระพุทธเจ้าท่านเป็น.

คำบัญญัติเฉพาะเกี่ยวกับธรรมะเหล่านี้ ก็มีอยู่ในหนังสือที่เราศึกษาเล่าเรียนนับตั้งแต่หนังสือนวโกวาท สำหรับนักธรรมชั้นตรีเป็นต้นขึ้นไป ไปคู่กันแล้วกัน; แม้แต่เพียงหลักธรรมะหมวดเดียวก็พอ คือ หมวดตัดสินธรรมวินัย ๘ ประการ หนังสือนวโกวาทไปเปิดดู หมวด ๘ ลักษณะตัดสินธรรมวินัย ๘ ประการเท่านั้น ก็พอที่จะรู้ว่าพระพุทธเจ้าท่าน เป็นอยู่อย่างไร.

เดี๋ยวนี้เราคูหมิ่นนะ คูหมิ่นหนังสือนวโกวาท ผมพูดจะไม่มีใครเชื่อ ว่าคูหมิ่นหนังสือนวโกวาท ว่าเป็นหนังสือครีกระ, มันครีกระจริง ในเมื่อเราไม่เข้าใจ. แต่ที่รวบรวมหลักธรรมะที่ควรจะรู้อย่างยิ่งมาใส่ไว้ครบถ้วน; แต่พอเราไม่เข้าใจก็จะเห็นว่าครีกระ พันสมัยบ้าง, ไม่เกี่ยวกับเราบ้าง; นั่นมันอยู่ที่เราไม่เข้าใจ. ฉะนั้นไปคูหลักกัตติสินธรมวินัย ๘ ประการเสียใหม่ อย่าเห็นว่ามันครีกระ, ให้ทำความเข้าใจ จะเห็นว่าไม่มีครีกระ ไม่ล้ำสมัย, หรือว่าไม่ขัดต่อเหตุผล หรือว่าไม่ใช่สิ่งที่เหลือวิสัยที่จะปฏิบัติได้เลย. อันนี้เป็นทางให้เราเป็นการเป็นอยู่ทั้งทางกาย ทั้งทางวาจา ทั้งทางใจ เหมือนพระพุทธเจ้า, เป็นข้อที่สาม. นี่พอเราทำตัวให้มีการเป็นอยู่เหมือนพระพุทธเจ้า สองข้อข้างต้นนั้นมันจะหายไป จะหมดปัญหาไป คือจะไม่มีคูหมิ่นพระพุทธเจ้า, แล้วจะเป็นการถามพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลา, หรือยิ่งกว่านั้นก็คือว่า มันจะไม่ต้องถามเลย เพราะว่าเราเป็นอยู่อย่างพระพุทธเจ้า : ความคิดเหมือนพระพุทธเจ้า, ความนึกเหมือนพระพุทธเจ้า, ฉะนั้นก็นึกไปในทางเดียวกับพระพุทธเจ้า, ปัญหาก็ไม่เกิดขึ้น จนถึงกับต้องไปถามพระพุทธเจ้า.

เดี๋ยวนี้เราตั้งต้นไปตั้งแต่คนที่ยังเป็นปุถุชนที่สุด เช่นว่าอย่าคูหมิ่นพระพุทธเจ้า ให้นับถือ ให้เคารพ แล้วก็เรายังไม่รู้อะไรแล้วเรายังไม่อาจแก้ปัญหาเหล่านั้นได้ เรื่องอะไรเกิดขึ้นจะต้องถามพระพุทธเจ้าก่อนเสมอ โดยวิธีที่พูดมาแล้ว. ที่นี้ตลอดเวลาทั้งหมดนั้น ตลอดชีวิตนั้น พยายามเป็นอยู่เหมือนพระพุทธเจ้าท่านเป็นอยู่ สามข้อเท่านั้น ก็พอ มันจะกินความไปหมดทุกข้อในการที่จะบ่งกันไม่ให้ทำผิดได้ในการที่จะให้ก้าวหน้าไปในทางของความถูกต้อง.

นี่คือสิ่งที่เรียกว่ากระทำหรือปฏิบัติไม่เพียงแต่พูด. คนสมัยก่อนเขาพูดน้อยแล้วเขาก็ทำมาก ก็หมายความว่าอย่างนี้; *คนเดี๋ยวนี้พูดมากแล้วไม่ทำเลย หรือทำแต่น้อย, หรือว่ามันรู้มากพูดมาก แต่ไม่รู้ความหมายที่แท้จริง เลยทำไม่ถูกต้องแต่พูด* ชนิดที่ไม่

เกี่ยวกับการกระทำ; นี่เราก็มารู้เรื่องการกระทำ แล้วก็ไม่ต้องพูดก็ได้, เว้นไว้แต่ว่า
อยากจะปรึกษาหารือกับเพื่อนฝูง มันก็ทำได้เหมือนกัน, เพียงปรึกษาหารือ ไม่ใช่เอามา
วิพากษ์วิจารณ์กันเล่นสนุก ๆ แล้วก็ตีสำนวนโวหารเพื่อประโยชน์แก่ตัวเอง จะได้เกียรติว่า
เป็นคนรู้มาก หรือพูดเก่งหรืออะไรทำนองนั้น; อย่างนี้จัดไว้ในจำพวกที่เรียกว่าพูด
มาก แล้วก็ไม่มีการกระทำ.

นี่วันนี้ตั้งใจจะพูดในแง่นี้ คือในแง่ที่จะทำให้เราเป็นลูกของพระ-
พุทธเจ้าได้มากขึ้น ง่ายขึ้นด้วยแล้วก็มากขึ้นด้วย, เพื่อไปประกอบกันกับแง่อื่น ๆ ที่ได้พูด
แล้วมาแต่ต้น โดยหัวข้อที่ว่าจะพูดในเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นสมณะสากยปุตติยะ หรือ
พุทธชิโนรสหรืออะไร. สมตามทีทุก ๆ องค์ได้บวชเข้ามาในพระศาสนา.

เอาละ, วันนี้เพียงเท่านี้.

การทำให้ถูกพระพุทธรูปหฤทัย.

การบรรยายประจำคืนในวโรวนี้ ยังอยากจะกล่าว เรื่องอย่างเดียวกันกับที่
ได้กล่าวมาแล้วครั้งก่อน ๆ นั้น อีกสักครั้งหนึ่ง แล้วจึงจะค่อยเปลี่ยนเป็นเรื่องประเภท
หลักธรรมะโดยตรง. ในตอนแรก ๆ นี้ อยากจะพูดแต่เรื่องสำหรับผู้บวชใหม่จะได้ถือเอา
ประโยชน์ของการบวช ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เป็นส่วนสำคัญ แล้วก็เป็นเรื่อง
สำคัญด้วย, แล้วหาอ่านในหนังสือไม่ค่อยจะได้.

เราได้พูดกันถึงเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธรูปเจ้า ในฐานะที่บวชอุทิศพระพุทธรูปเจ้า
ก็เพื่อจะรับอะไรจากที่พระพุทธรูปเจ้าท่านประทานไว้, และเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธรูปเจ้า
ในทุกแห่งทุกมุม ที่พุทธบริษัทจะต้องรู้ แล้วก็ต้องปฏิบัติ หรือจะต้องสังวรไว้; เพราะว่า
ถ้าปฏิบัติผิดต่อพระพุทธรูปเจ้า ก็เท่ากับปฏิบัติผิดในทุกสิ่ง, คือปฏิบัติผิดต่อพระ-
ธรรมและพระสงฆ์ด้วย โดยเหตุที่ว่าเป็นของที่เนื่องกัน หรือโดยเนื้อแท้แล้วก็คือ
สิ่งเดียวกัน.

พระพุทฺธเจ้าโดยเปลือกนอกรันคือบุคคล คือว่างกาย, ส่วนนั้นก็ไม่ว่ายสำคัญ พระพุทฺธเจ้าโดยเนื้อแท้คือพระธรรม, อย่างที่ตรัสว่า ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม; เมื่อมีการปฏิบัติหรือการเห็นธรรมอันนั้นนั้นก็คือพระสงฆ์ นั้นเอง. ดังนั้นถ้าปฏิบัติผิดเพียงอย่างเดียวมันก็นิ่งกันไปหมดทุกอย่าง, กระทั่ง การบวชก็ได้ผลไม่ตรง, หรือไม่เต็มตามที่ต้องการ; ฉะนั้นจึงขอรับรองให้ปฏิบัติกันเป็นข้อ ๆ ไป ในลักษณะที่เป็นการสั่งวรอย่างยิ่ง.

[บทวน.]

เกี่ยวกับพระพุทฺธเจ้าในครั้งที่แล้วมา ก็ได้พูดถึงเรื่อง **ไม่ดูหมิ่นพระพุทฺธเจ้า** ซึ่งอาจจะมิได้โดยไม่รู้สีกตัว แล้วก็มากด้วย; เพราะคำว่าดูหมิ่นนั้นไม่หมายความเพียงแต่มีเจตนาจะดูหมิ่น แต่ทำไปโดยความโง่ นั้นแหละมาก, และมากที่สุด ไม่มีใครอยากจะดูหมิ่นพระพุทฺธเจ้า โดยเจตนา; แต่กำลังมีการดูหมิ่นพระพุทฺธเจ้าทั่วไปทุกห้วงแห่ง ในโลกของพุทฺธบริษัท, คือไม่ให้ความสำคัญแก่พระพุทฺธเจ้าหรือคำตักเตือนของพระองค์, ดังนั้นคนเหล่านั้นจึงไป ทำอะไรที่ไม่ควรทำ นับตั้งแต่ทำศีลขาดไปหมด นี่เป็นการดูหมิ่นพระพุทฺธเจ้าโดยไม่รู้สีกตัว, คือให้ความสำคัญแก่คำสอนของพระองค์น้อยไป จึงไม่มีความละอายบาป หรือกลัวบาป; อย่าง ก็นั่นก็เป็น การดูหมิ่นพระพุทฺธเจ้า เหลือประมาณ; แต่เขาก็ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาไป มีข้อแก้ตัวอย่างนั้นอย่างนี้. ดังนั้นเราจะต้องไม่ประมาท จะต้องระมัดระวังกันตียิบ ที่จะไม่ให้มีอะไรเป็นการดูหมิ่นล่วงเกินพระพุทฺธเจ้า แม้โดยไม่รู้สีกตัวตลอดชีวิตเลย.

แล้วก็ได้เคยพูดว่า **จะทำอะไรให้ตามพระพุทฺธเจ้าก่อน, จะคัดสินใจอะไรลงไป ให้ตามพระพุทฺธเจ้าก่อน. คนธรรมดาที่ฟังไม่ถูก เพราะไปยึดถือพระพุทฺธเจ้าที่เปลือก,** พระองค์ท่านก็นิพพานแล้ว ไม่รู้จะไปถามใครที่ไหน ไปตามพระพุทฺธรูป

นั้นก็เป็นเรื่องที่จะโง่มากยิ่งขึ้นไปอีก. ต้องถามพระพุทธเจ้าที่ว่าผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม.

เราสำรวจจิตใจเหมือนกับว่าจะไปทูลถามพระพุทธเจ้าก่อน ก็คือว่าไม่ตัดสินใจผลลุนผลันลงไปในเรื่องนั้นๆ ไม่ทำไปด้วย ความโลภ ความโกรธ ความหลง ชะงักไว้ รื้อรอก ทบทวนว่า ถ้าไปถามพระพุทธเจ้าท่านจะตรัสว่าอย่างไร. ให้ถือเป็นหลักอย่างนี้ อย่างนี้, แล้วมันก็ยากที่จะทำผิดโดยประการทั้งปวง. ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของคนเรา ก็เป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง เกิดขึ้นทันที, ตอบคำถามทันที.

แต่เดี๋ยวนี้ เราได้บวชแล้ว ได้เรียนแล้ว ได้รู้เรื่องผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา, ผู้ใดเห็นเรา ผู้นั้นเห็นธรรม มากแล้ว, อันนั้นแหละที่มันมีอะไรมาก ที่จะตอบคำถาม ยิ่งรู้หลักพระพุทธศาสนาว่าอย่างไร โดยหลักกตสันธรรมวินัย โศกมัสสุตร เป็นต้นอย่างนี้ ด้วยแล้ว มันก็ยิ่งผิตยาก ก็จะมีพระพุทธเจ้าตอบให้ทุกทีไป.

แล้วก็ยังมีพุทธถึง ให้เป็นอยู่ให้เหมือนพระพุทธเจ้าที่สุด เพื่อให้ง่ายเข้าในการที่เราจะมีอะไรเหมือนพระพุทธเจ้าต่อไปอีก, คือ ทางจิตใจ นี้ อะไรนี้ มันก็จะเหมือนพระพุทธเจ้ามากขึ้น ถ้าเราเป็นอยู่ให้คล้ายพระพุทธเจ้าที่สุด เท่าที่เราจะทำได้ แล้วก็โดยความหมาย, แล้วก็ก็เป็นความหมายใหญ่ๆ : เป็นอยู่อย่างเป็นอิสระ, เป็นอยู่อย่างสัมมาทิฐิ, เป็นอยู่อย่างประหยัด, เป็นอยู่อย่างเป็นเกลอกับธรรมชาติ อะไรเหล่านี้ เรียกว่าเป็นอยู่ให้เหมือนพระพุทธเจ้าให้มากที่สุด เท่าที่จะทำได้, เท่าที่เราจะทำได้. แม้จะอยู่ในเพศบรรพชิต หรือจะสึกออกเป็นเพศฆราวาสก็ตาม ให้มีการเป็นอยู่ที่มีหลักใหญ่ๆ หรือ spirit นี้ เหมือนกับการเป็นอยู่ของพระพุทธเจ้า, อะไรมันก็จะเหมือนกันได้ง่าย โดยไม่ต้องลำบาก ก็จะไม่ต้องไปทูลถามพระพุทธเจ้าบ่อยนักก็ได้ อย่างนี้เป็นต้น. นี้เรียกว่า เป็นหลักพื้นฐาน ทั่วไปที่สำคัญที่สุด ที่จะมีไว้เป็นหลักยึดถือ สำหรับเราพุทธบริษัท

ในระหว่างที่บวชนั้น มันก็มีโอกาสที่จะเป็นอยู่ให้คล้ายท่านได้ง่าย ศึกษา ได้มาก อะไรได้มาก ก็รีบถือเอาประโยชน์อันนั้นให้มาก นั่นคือความมุ่งหมาย.

[เริ่มคำบรรยายครั้งนั้น.]

พยายามทำให้ถูกพระทัย ของพระพุทธรุทเจ้า ในลักษณะประจบ.

ที่นี้ก็อยากจะพูดต่อไปอีกสัก ๒—๓ ข้อ, ที่จริงมันก็เป็นเรื่องที่รวมอยู่แล้ว ในนั้น, แต่ถ้าไม่ชี้ให้เห็น บางทีก็จะไม่มองเห็น. อยากจะใช้คำว่า เราจะทำให้ถูกพระทัยของพระองค์ แม้ในลักษณะที่เรียกว่าประจบ. คำว่าประจบนั้น ก็เป็นคำธรรมดา มันก็เป็นคำที่เลวหรือใช้ไม่ได้, แต่ถ้าใช้กับพระอรหันต์ ใช้กับพระพุทธรุทเจ้าจะใช้ได้. นี่เป็นความเห็นของผม, เราจะประจบพระพุทธรุทเจ้าสักเท่าไร ก็ไม่มีทางที่จะผิดได้ แม้ในฝ่ายเราหรือฝ่ายพระพุทธรุทเจ้า.

พระอรหันต์ทั้งหลายนั้น เขาเรียกว่าเป็น ดาที่บุคคล; ดาที่ แปลว่า ตายตัวเปลี่ยนแปลงหรือหวั่นไหวอะไรอีกไม่ได้. นี่ดาที่ ใครจะไปประจบก็ไม่มีอะไรผิดไป, ใครจะไม่ประจบก็ไม่มีอะไรผิดไป; ที่นี้ฝ่ายเราต่างหากที่ว่าเราจะไม่ถนอมถนอพระพุทธรุทเจ้า จะไม่พยายามทำให้ถูกพระทัยของพระพุทธรุทเจ้า. ดังนั้นเราจะต้องยอมทำ แม้ในลักษณะที่จะเรียกว่าประจบก็ตามใจ, ต้องทำสุดความสามารถสุดชีวิตจิตใจที่จะทำได้ ประจบ ก็หมายความว่า ทำให้รัก. พุศุทภาษาเด็ก ๆ ทารกที่จิตใจยังบริสุทธิ์กันดีกว่า, เด็ก ๆ ประจบพ่อแม่ ก็ต้องการให้พ่อแม่รัก; แต่ถ้าประจบ อย่างผู้ใหญ่หรือว่าในหน้าที่ราชการนี้ กลายเป็นเรื่องที่เลวไป มันคนละเรื่อง. แต่สำหรับกับพระอรหันต์แล้วทำได้, เราจะประจบเท่าไร โทษก็ไม่มีที่จะเกิดขึ้น. ก็เหมือนกับลูกเล็ก ๆ มันประจบพ่อแม่ให้รักให้เอ็นดู ให้คุ้มครองบ้องกันนี้เรียกว่าทำให้ถูกพระพุทธรุทหุทหุของพระพุทธรุทเจ้าให้มากที่สุดแม่จะปรี นิพพานแล้วโดย

ร่างกายนี้; แต่ยังทรงอยู่ตลอดเวลาโดยพระคุณ. ดังนั้นจึงมีทางที่จะประจบ คือทำเหมือนอย่างประจบ คือทำให้ถูกพระทัยของพระพุทธเจ้าได้เช่นเดียวกับที่ว่าเราจะไปตามพระพุทธเจ้า, เมื่อบัญญัติมันเกิดขึ้น.

เดี๋ยวนี้เราก็มีอาการที่เป็นการทำให้ถูกพระทัยพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลา. นี้ก็เรียกว่านอกจากจะไม่ดูหมิ่นแล้วยังเอื้อเฟื้ออย่างยิ่ง; จะทำอะไรสักนิตหนึ่งจะเคลื่อนไหวอะไรสักนิตหนึ่ง ก็ต้องสอบดูก่อนว่า เป็นการถูกพระทัยพระพุทธเจ้าหรือไม่, นี้จะทำการอะไรก็ตามใจ จะศึกษาเล่าเรียนจะประกอบกิจการงาน การอาชีพ, แม้แต่จะหาภรรยา หาสามีอะไรสักคนหนึ่ง ก็ยังน่าจะนึกว่า นี่มันจะถูกพระทัยของพระพุทธเจ้าหรือไม่, มันเป็นหลักที่ใช้ได้ทั่วไปอย่างนี้. แล้วถ้าเราวยังกิดสักหน่อยหนึ่ง ทำสิ่งต่างๆ เป็นไปในลักษณะที่ถูกพระทัยพระพุทธเจ้า ไปเสียทุกสิ่งทุกอย่างแล้วก็จะปลอดภัยมากตลอดชีวิต.

ส่วนที่ว่าพระพุทธเจ้าท่านประสงค์อย่างไรนั้นมันยืดยาวพูดกันมาแล้ว, ดังนั้นก็มีเรื่องมากไม่ต้องพูดอีกในที่นี้. แต่สรุปความสั้น ๆ ก็คือว่าพระพุทธเจ้าท่านเกิดมาเพื่อให้คนรู้จักทำความดับทุกข์, รู้จักป้องกันไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้นเท่านั้น. ฉะนั้นจึงมีพระพุทธานุญาตว่า ฉันทุแต่เรื่องทุกข์กับเรื่องความดับทุกข์อย่างเดียว ไม่พูดเรื่องอื่น, นั่นคือความประสงค์ของท่าน. ถ้าเราไปทำอะไรเข้าจนเป็นทุกข์ นี้เราแยอยู่แล้ว, คือเราทำผิดส่วนตัวเราเอง, เราไม่ทำตามประสงค์ของพระพุทธเจ้าก็กลายเป็นดูหมิ่นพระพุทธเจ้าไป, ให้ความสำคัญแก่พระพุทธเจ้าน้อยไป นี้ต้องถือหลักเป็นหลักที่ผิดไม่ได้ หรือกำปั้นทุบดินว่า ต้องทำตัวเองไม่ให้เป็นทุกข์ ด้วยความในข้อนี้ว่า จะไม่ให้เป็นการผิดพระพุทธประสงค์. เรื่องราวที่เคยได้ยินได้ฟังกันมาแล้ว ว่าพระพุทธเจ้าท่านตั้งปรารถนา ตั้งบารมี ตั้งความเพียร สือสงไขยแสนกัปนี้เพื่อเป็นพระพุทธเจ้า, เพื่อความหมายนิตเดียว ข้อเดียว คือช่วยผู้อื่น. ถ้าเพื่อประโยชน์ส่วนตัว ก็ถือว่าท่านเป็นพระอรหันต์ไปแล้วในชาตินั้นไม่ทรามาตัง สือสงไขยแสนกัปนี้

มันไม่ไหว เพื่อเป็นพระพุทธรูป ค้ำความมุ่งหมายนี้คนเดียว, คือช่วยผู้อื่นให้สามารถช่วยผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์. นี้เรียกว่าพระพุทธรูปประสงค์ ฉะนั้น ถ้าใครยังทำอะไรให้มันเป็นความทุกข์ขึ้นมา โดยตรงโดยอ้อมโดยมากโดยน้อยอะไรก็ตาม ก็เรียกว่ายังผิดพระพุทธรูปประสงค์ ให้ความสนใจให้ความเคารพเอื้อเฟื้อแก่พระพุทธรูปน้อยไป. นี้ขอให้จำความข้อนี้ไว้ด้วยว่าจะพยายามทำให้ถูกพระทัยพระพุทธรูปที่สุด และมากที่สุดในลักษณะที่เรียกว่าประจบ.

ต้องมีชั่วโมงที่อยู่กับพระพุทธรูปให้มากที่สุด.

นี้ข้อที่ถัดไป ก็อยากจะให้บทท่องจำง่าย ๆ ว่า **เราจะมีชั่วโมงที่อยู่กับพระพุทธรูปให้มากที่สุด.** คำว่าชั่วโมงที่อยู่กับพระพุทธรูปนี้เป็นคำพูดที่แก่งัดพูดให้เป็นธรรมดาสามัญ ให้ฟังง่าย ลืมนยาก หรือว่าเข้าใจได้ง่าย, ชั่วโมงที่อยู่กับพระพุทธรูปนั้นมีความหมายได้ลึกซึ้งมาก. เราต้องมีเนื้อตัวหรือการกระทำชนิดที่เชื่อแนได้ว่าพระพุทธรูปท่านจะไม่ทรงรังเกียจ, ก็จะไม่ไล่ตะเพิดกลับออกไป. ลองอ่านในบาลีคฺชฺชิ มีหลายสูตร ที่เดียวที่ว่า ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ๆ ถูกไล่ตะเพิดออกไปด้วยเหตุเพียงว่าพูดเสียดแทงเท่านั้น ไม่มีอะไรมากกว่านั้น, แต่เพียงเท่านั้นก็ถือว่าไม่เหมาะสมที่จะเข้าไปใกล้พระพุทธรูป เสียแล้ว, แล้วจะไปนั่งอยู่กับท่านได้อย่างไร. ดังนั้นชั่วโมงที่ไม่มีอะไรที่ฝืนหรือขัดกับการที่จะเข้าไปใกล้พระพุทธรูปนั้น **ต้องมีให้มาก.**

ที่มันลึกเข้าไปก็คือ มีจิตใจเหมือน, นี้คำว่าจิตใจเหมือน นี้ก็ยังมีหลายชั้น, คือชั่วโมงที่มีจิตใจเป็นสมาธิ มีความสงบเพียงแต่สักว่ากิเลสไม่รบกวนเท่านั้น ยังไม่หมดกิเลส, แต่ว่ากิเลสไม่รบกวน นี้ก็เป็นชั่วโมงที่นั่งใกล้พระพุทธรูป อยู่กับพระพุทธรูปได้เหมือนกัน, ชั่วโมงที่ว้าวุ่นไปตามเรื่องของคนที่ยังมีกิเลสนั้นก็ยังมีมาก; แต่ว่าชั่วโมงที่หยุด สงบ มีความสะอาด สว่าง สงบระดับใดระดับหนึ่งนั่นแหละ เป็นชั่วโมงที่เราอยู่กับพระพุทธรูป หรือถ้าเป็นศาสนาอื่นเขาก็เรียกว่าอยู่กับพระเจ้า, แล้วเขาก็

ชอบชั่วโม่งชนิดนั้น. เพราะฉะนั้นจึงจัดให้มีในวันหนึ่ง ๆ เป็นประจำไปเลย วันละครั้ง หรือ ๒ ครั้ง หรือ ๓ ครั้ง, คือเก็บตัวอยู่ในสภาพที่มีจิตใจเป็นอย่างนั้น เช่น เวลาไหว้พระสวดมนต์ประจำวันนี้ ถ้าทำให้ดีมันก็อยู่ในข้อนี้, แต่ถ้าทำเพื่อ ๆ ไปมันก็ไม่ใช้. ที่นเวลาที่ดีไปกว่านั้น ก็คือ ทำความสงบส่วนตัว ในที่อยู่ส่วนตัว, ทำสมาธิให้มีจิตใจสะอาด สว่าง สงบ โดยวิธีใดวิธีหนึ่ง แล้วก็ชอบอยู่อย่างนั้นให้นาน, เมื่อมีเวลาว่าง ว่างจากกิจการงานแล้ว ก็มักจะเป็นตอนกลางคืน, ถ้าเป็นสมัยก่อนมันก็ต้องใช้พิธีรื้อทองกันบ้าง คือว่า ทำพิธีเหมือนกับเชื่อเชิญพระพุทธรเจ้าให้มาสู่ตัวเรา ทำเป็นพิธีรื้อทองนั้นช่วยได้มากสำหรับผู้ที่มีการศึกษาเพียงเท่านั้น. แต่ถ้ามีการศึกษาอย่างสมัยนี้มันก็ไม่ได้ต้องพูดคำจริงตรง ๆ พยายามมีจิตใจให้เหมือนพระพุทธรเจ้า แล้วก็อยู่ให้นาน; เช่นเวลาที่นั่งสงบใจในที่อยู่ private ของเราเอง เวลาไหว้พระสวดมนต์.

ผมถามเพื่อนฝูงบางคนที่เป็นอิสลาม ที่เขาทำละหมาดวันหนึ่งถึง ๕ ครั้ง เขาทำอะไร. เขาอธิบายแล้วว่าเป็นเรื่องนั้นเหมือนกัน, วันหนึ่ง ๕ ครั้ง ครองหนึ่งก็หลาย ๆ นาที, แล้วก็ทำอย่างที่เราเรียกว่าเคร่งครัด จนเรารู้สึกละเอียด, ไปเที่ยวอินเตียด้วยกันกำลังเดินทางอยู่ในรถไฟ พอถึงเวลาเขาทำ, ทำตรงนั้นเลย ทำบนที่นั่งนอนบนที่นอนรถชั้น ๑. เขาขอตัว ถ้าเป็นการทำได้ไม่ขาดตกบกพร่อง แม้ว่ากำลังเดินทางอยู่ในรถไฟ. เราเลยรู้สึกละเอียดว่าเรายังไม่ได้ทำมากจริงจิงขนาดนั้น.

คุณจะสังเกตเห็นพวกที่เขาถือศาสนาพระเจ้า โดยเฉพาะศาสนาอิสลามที่ทำละหมาด ๕ ครั้งนี้ เขาจะทำทั่วไปทุกหนทุกแห่ง, บางที่วางหมอนของ กำลังเดินทางก็หยุดทำ, ที่อาบน้ำก็ทำ, ที่ริมลำธารก็ทำ อะไรก็ทำ, นี้แสดงว่ามีจิตชนิดที่สงบหยุดมาก มีผลทางร่างกาย ทางจิตใจ ในทำนองเดียวกับที่ว่าเรามีชั่วโม่งที่อยู่กับพระพุทธรเจ้านี้ ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้. เมื่อเขาวางระเบียบไว้อย่างนั้น เขาก็ทำได้ง่าย, เราจะไม่เอาจริงจะเป็นหนักมีเหตุผลมากเกินไปมันเลยทำไม่ได้. ผู้คนที่มีความเชื่อมากไม่ได้.

อยู่ใกล้พระพุทธรุทเจ้าต้องอยู่อย่างสะอาด สว่าง สงบ.

ที่นี้ก็ได้พูดมาแล้วว่า *ความสะอาด สว่าง สงบ* นี้มีหลายชั้น : *ชั้นธรรมดาก็มี, ประสบเหมาะ ประจบโดยบังเอิญ* เป็นอย่างนั้นก็มี, แต่ในที่นี้หมายถึงว่า *ตั้งใจทำ*. ถ้ามันประจบเหมาะเป็นขึ้นมาเองก็ยิ่งดี ก็ถือเอาโอกาสนั้นเลย *มีจิตใจเยือกเย็น บริสุทธิ์สะอาด* ไม่เกิดกิเลสกลุ้มรุมรบกวน แม้แต่นิวรรณ์สักนิตหนึ่งก็มีได้มี, แล้วสว่างไสว คือว่าในเรื่องที่จะ *ทำจิตใจให้ว่าง* ให้โปร่งให้สว่างแล้วไม่ขัดข้องเลยในเวลานั้น. ผมเรียกว่า ๓ ส. : ส. สะอาด ส. สว่าง ส. สงบ. นี้ก็เพื่อจำง่าย ๆ นี้ *อยู่ด้วยสิ่งนี้* คือ *ชั่วโมงที่อยู่กับพระพุทธรุทเจ้า* มากที่สุดที่จะมากได้ ทั้งในทางเวลายาวนาน และทั้งในคุณภาพ, คือจิตที่มันลึกซึ้ง *เมื่อมีชั่วโมงที่อยู่กับพระองค์ให้มาก* เป็นพิเศษอย่างนั้น.

ที่นี้แม้ว่า *ในเวลาทำงานอยู่* ทำงานอยู่ที่ออฟฟิศด้วยซ้ำไป ก็ยังต้องรักษาหลักนี้ คล้ายกับว่ามีพระพุทธรุทเจ้ามาขึ้นค้อมอยู่ข้าง ๆ. หรืออยู่ใกล้ ๆ นี้, เราก็รู้ได้เองว่า *ท่านต้องการให้เราทำอะไร, แล้วคุณอะไร,* เราก็ปล่อยให้เป็นไปตามความประสงค์นั้น มันก็เหมือนกับว่า *แม้เวลาที่เรทำงานที่ออฟฟิศก็มีพระพุทธรุทเจ้าอยู่ข้าง ๆ ด้วย,* สงเคราะห์รวมลงในคำว่ามีพระพุทธรุทเจ้ามาอยู่กับเราเป็นเวลามาก, แล้วเราก็สมัครที่จะอยู่กับพระพุทธรุทเจ้าให้มากในวันหนึ่ง ๆ. และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง *ในเวลาพิเศษในสถานที่ private* เวลาจัดไว้พิเศษ; *นี่ก็เป็นข้อหนึ่ง* ซึ่งมีอะไรมาก. แต่ถ้าไม่เข้าใจหรือไม่เชื่อหรือไม่รู้จักใช้ให้เป็นประโยชน์ มันก็ไม่มีประโยชน์อะไร.

ขอมีส่วนร่วมในกิจการของพระองค์.

ที่นี้อีกข้อหนึ่งก็อยากจะให้หัวข้อว่า *เราขอมีส่วนร่วมในกิจการของพระองค์* ด้วย คือเรารู้ว่าพระพุทธรุทเจ้าท่านมีการงานอย่างไร, มีบริการแก่โลกอย่างไร, เราขอมีส่วนร่วมในนั้นเต็มที. *นี่ก็เห็นได้ชัดว่า* เรื่องช่วยกันทำให้พระธรรมนี้เป็นที่ปรากฏแก่สัตว์

ทั้งปวงในโลก นั้นแหละการงานของพระองค์, *mission* ของพระพุทธเจ้าเป็น
 อย่างนั้น. ที่นี้เราขอมีส่วนในนั้นมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ด้วยเรี่ยวแรงก็ได้, ด้วยเงิน
 ทองก็ได้, ด้วยอำนาจวาสนาบารมีอะไรก็ได้ ซึ่งมันบันดาลให้กิจการนั้น มันเป็นไปได้
 แล้วก็ใช้ได้ทั้งนั้น. นี่เราเป็นพุทธบริษัท จะต้องนึกถึงข้อนี้ ไม่ใช่ว่าจะนึกถึงเอาตัว
 รอดผู้เดียวแล้วมันก็พอ, จะเป็นการไม่เห็นแก่พระพุทธประสงค์, กลายเป็นดูหมิ่น
 พระพุทธเจ้าไปอีก.

เมื่อพระพุทธเจ้ามีสาวกได้ ๖๐ องค์ ก็รีบส่งไปประกาศพระศาสนา; คำพูดนั้น
 เป็นสำนวนวิงวอน เห็นได้ชัด, ไม่ใช่บังคับ แต่ก็วิงวอนเชิงบังคับอยู่ในตัว ว่าฉันก็พ้นแล้ว
 จากเครื่องผูกพัน ทั้งที่เป็นของทิพย์และเป็นของมนุษย์, พวกเธอก็พ้นแล้วจากเครื่องผูกพัน
 ทั้งที่เป็นของทิพย์และเป็นของมนุษย์; เพราะฉะนั้นจงจาริกไป เพื่อประโยชน์เพื่อ
 ความสุข เพื่อความเกื้อกูล แก่มหาชน แก่สัตว์ทั้งหลายเป็นอันมาก ทั้งเทวดาและ
 มนุษย์ แล้วก็อย่าไปสายเดียวกันเกินกว่า ๑ รูป คือแยกกันไปคนละคนๆ จะได้มากสาย
 แม้ฉันก็จะไปยังตำบลอรุเวลาเดียวกันเหมือนกัน; ไม่ใช่ว่าจะใช้แต่ให้พระสาวกไป. ท่าน
 ตรัสว่าแม้ฉันก็จะไปยังตำบลอรุเวลาเดียวกันเหมือนกัน; ส่งพระสาวก ๖๐ รูป ไปตั้ง
 ๖๐ สาย ๖๐ ทิศทาง แล้วพระองค์ก็ไปที่สายหนึ่ง คือตำบลอรุเวลา เพื่อมุ่งหมายจะไป
 เรียกว่าโปรต ชฎิล ๑,๐๐๓ คนที่นั่น. ชฎิลคณะนั้นเป็นคณะที่มีชื่อเสียงมาก ก็มี
 อะไรเข้มแข็ง, ฉะนั้นอย่างพระสาวกไป ไม่สำเร็จ. พระพุทธเจ้าท่านจึงทรงเลือกเอาไว้
 สำหรับพระองค์เอง แล้วก็ไปโปรตชฎิลเหล่านั้นได้ตามความประสงค์. นี้ก็รวมความว่า
 กิจการ *mission* ของพระองค์ก็คือไป, หรือโดยวิธีใดก็ตาม ทำให้มหาชนได้รับ
 ประโยชน์ในทางจิตใจ พ้นจากความทุกข์โดยเร็วที่สุด โดยมากที่สุด นี้เราขอมี
 ส่วนให้มากที่สุดเท่าที่เราจะทำได้.

เดี๋ยวนี้ ที่เห็น ๆ กันอยู่ มีทั่วไป แต่ว่ามันเลือนหรือมันน่าหัว มันไม่
 รู้สึกตัว, แล้วมัน บานปลายออกไป จนกลายเป็นเรื่องลบไม่ใช่เรื่องบวก คือมัน

เป็นเรื่องเสียไปเลย แทนที่จะเป็นเรื่องได้. ในปัจจุบันนี้ก็มีอยู่มาก ที่เจตนาธรรม์เป็นอย่างดีเดียวกัน แต่พวกหนึ่งทำไปโดยรู้สึกตัว, พวกหนึ่งทำไปโดยไม่รู้รู้สึกตัว. การที่จะทำ ให้พระธรรมหรือพระศาสนาแพร่หลายไปยังเพื่อนมนุษย์นี้ มันมีมากวิธี และก็หลายระดับ; แต่ว่าใจความมันก็คือ ทำให้เพื่อนมนุษย์รู้แจ้งในพระธรรม และปฏิบัติให้พ้นทุกข์ มันมีเท่านั้น.

ที่มัน มีหลายระดับ คือในระดับที่ว่า ช่วยในเบื้องหลัง; อย่างทายก ทายิกานี้; ก็ช่วยสนับสนุนการเป็นอยู่ของภิกษุสามเณร ผู้เล่าเรียนศึกษาและปฏิบัติแล้ว จะสั่งสอน, ทายกทายิกาทำไม่ได้ ก็ช่วยเหลือในเรื่องจตุบัจจย ซึ่งที่แท้มันเป็นความ มุ่งหมายอันนี้. แต่เดี๋ยวนั้นมันกลายเป็นอย่างอื่น เช่นว่า เขาทำบุญให้ทานเขาจะเอาสวรรค์ เขาจะเอาอะไร เป็นประโยชน์ เป็นกำไร นี่มันผิดเจตนาธรรม์ อันนั้น ทั้งที่ว่ทำไปก็ เพื่อเจตนาธรรม์อันนั้น. แม้แต่ สร้างวัด นี้ก็ขอให้ลองคิดดู, การที่ช่วยกันสร้างวัดขึ้นมา นี้ ก็ด้วยความมุ่งหมายที่ว่า สัตว์ทั้งหลายเพื่อนมนุษย์กันนี้ จะได้โอกาสหรือ ได้รับธรรมะนั้น ; แต่แล้วเราสร้างวัด ขึ้นมานี้ ก็ยังไม่แน่ ว่าเขาจะได้รับสิ่งนั้น กลายเป็นได้รับสิ่งอื่น หรือ ได้รับสิ่งที่มันตรงกันข้าม, แทนที่มันจะเป็นบวกมันกลายเป็นลบ. นี้ขอให้ระวังให้ดี, เรื่องขอมีส่วนในกิจการของพระองค์ ระวังให้ดี ๆ โดยตรงนั้น เป็นหน้าที่ของทุกคน จะเป็นภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา อะไรก็ตามใจ เป็นคฤหัสถ์อยู่บ้านเรือนนี้, ถ้าว่า มีความรู้มีปัญญา ก็ยังมีโอกาสสามารถที่จะช่วยเผยแผ่ธรรมะนี้, แล้วบางทีในบาง กรณีก็ทำได้ดีกว่าภิกษุสามเณรเสียอีก. ภิกษุสามเณรที่ยังแรกเรียนยังไม่รู้อะไร ก็ทำอะไร ไม่ได้ และที่เหลวไหลเสียก็มาก, ที่ไม่ฉลาดก็ยิ่งมาก. ที่นี้ไป เปรียบเทียบกับอุบาสก ที่ฉลาด อะไรนี้ มันก็ผิดกันไกล ขรवासเขาทำได้มากกว่าดีกว่า โดยปริมาณโดยคุณภาพ ดีกว่ามากกว่า.

ในพระบาลีฝ่ายเถรวาทเรา นี้ ก็มีเรื่องที่เขียนไว้ ที่น่าสนใจเกี่ยวกับข้อนี้ คือ อนาถบิณฑิกเศรษฐี ผู้มีชื่อเสียงที่สุด ซึ่งใคร ๆ ก็ต้องรู้จักคนนี้ ในเรื่องของพระพุท-

ศาสนานัน, ตามธรรมเนียมก็เป็นผู้เลี้ยงพระสงฆ์ เป็นเศรษฐี แล้วก็ **มีหลักในการเลี้ยงพระสงฆ์** ว่า ถ้าพระสงฆ์รูปไหนไปบิณฑบาตที่ไหนก็ไม่ได้ในวันนี้ ก็ให้ตรงไปบ้านนั้น ก็จะได้รับอาหารบิณฑบาตพอประทังชีวิต; เป็นอันว่าได้แน่, ก็จะมีภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูปที่ต้องไปที่บ้านนั้น จนเป็นที่รู้จักกันอย่างนี้. แต่ที่นี้เรื่องมันไม่ใช่เท่านั้น มันเกี่ยวกับปัญญาที่มีความรู้.

ปรากฏอยู่ในสูตร ๆ หนึ่ง ว่าวันหนึ่งท่านไปที่สำนักของเตียรธีย์ มีเรื่องเล่าว่า พวกเตียรธีย์พวกอาจารย์ทั้งหลายเหล่านั้นกำลังคุยกันเอ็ดตะโร พอเห็นอนาถบิณฑิกะเดินมาแต่ไกลนี้ ก็สะกิดกันบอกว่า เจียบ ๆ เจียบ สาวกของพระสมณโคตมมาแล้ว นี่เป็นที่รู้จักว่าพระสมณโคตม, หรือว่าสาวกของพระสมณโคตมนี้ เป็นผู้มีเสียงน้อย เป็นอยู่ด้วยความเจียบ; หรือมีฉะนั้นก็เพราะมันชายหน้า, พวกเราคุยกันอะอะลั่นวัดนี้ก็ชายหน้า.

อนาถบิณฑิกะซึ่งเป็นสาวกของพระสมณโคตม พอไปนั่งไกลๆ พุคจากพักทายปราศรัยกันแล้ว อาจารย์เตียรธีย์ เหล่านั้นก็ถามอนาถบิณฑิกะว่า พระศาสดาของท่านคือพระสมณโคตมนั้นมีลัทธิอย่างไร มีทิวฐิอย่างไร, เขาใช้คำว่าเป็นอย่างไร, ทิวฐิคือลัทธิที่ยึดถือ. อนาถบิณฑิกะ **ตอบว่าไม่ทราบ.** ที่นี้เตียรธีย์ก็ถามว่า ถ้าอย่างนั้น คณะสงฆ์ของพระสมณโคตมมีทิวฐิอย่างไร, อนาถบิณฑิกะก็ **ตอบว่าไม่ทราบ,** นี้เตียรธีย์ก็ว่า **ถามอะไรก็ไม่ทราบ,** ฉะนั้นจะถามว่า ท่านเองท่านเศรษฐีเองมีทิวฐิอย่างไร, ท่านก็บอกว่า โอ๊ะ! ง่ายนิดเดียว, ทิวฐิของผม ลัทธิของผม บอกได้ง่ายๆ นิดเดียว; แต่ว่าผมขอถามถึงลัทธิหรือทิวฐิของท่านอาจารย์แต่ละองค์ๆ นี้ก่อน, บอกให้ผมฟังก่อน แล้วผมจะบอกทิวฐิลัทธิของผมทีหลัง. นี่เมื่อมากันรูปนี้ อาจารย์เตียรธีย์ก็บอกลัทธิของตัวตามที่ตัวถืออยู่ : เช่นสายหนึ่งก็ว่า **โลกเที่ยง,** อันหนึ่งก็ว่า **โลกไม่เที่ยง,** หรือว่า **โลกมีที่สุด** **โลกไม่มีที่สุด,** ร่างกายก็อันนั้น ชีวิตก็อันนั้น อะไรนี้ จนครบทั้ง ๑๐ ชนิดตามแบบของเตียรธีย์.

ท่าน อนาถบิณฑิกะก็ตอบว่า ความรู้สึกอันนี้เกิดมาจากความคิดเห็นเกี่ยวกับผัสสะ เวทนา ที่เป็นความรู้สึกที่จิตใจรักชอบอย่างไร ก็พูดไปอย่างนั้น ก็คือ

อย่างนั้น ; นี้ความรู้สึกชนิดนี้เป็นของไม้เถียง เปลี่ยนแปลงได้, ฉะนั้นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ คือไม้เถียง ก็ต้องเป็นทุกข์ ฉะนั้นท่านอาจารย์ทั้งหลายนี้กำลังติดอยู่กับความทุกข์ กำลังยึดอยู่กับความทุกข์. นี่ทำให้พวกเคียรติยนั้นต้องหุบปาก ไม่รู้จะพูดยังไร เพราะพูดออกไปมันจริงทุกคำทุกประโยค.

ที่นี้พวกอาจารย์เคียรติยเหล่านั้นก็ทวง ว่าถึงที่ที่ท่านอนาถบิณฑิกะจะต้องพูดตามทีสัจญาไว้ ท่านก็พู่ว่า ความรู้สึกที่เป็นทิวฐินี่ไม้เถียง, เมื่อไม้เถียงก็เป็นทุกข์, เมื่อเป็นทุกข์ก็ไม่ควรจะถือ ทิวฐินั้นไม่ควรจะถือ เพราะมันเป็นอนัตตา ไม่ควรจะถือว่าเป็นทิวฐินของเรา หรือเป็นตัวเรามีทิวฐินอย่างไร.

ที่เป็นบาลี ก็ว่า จะไม่ถือว่า เอตัม มม — นี้ทิวฐินของเรา, เอโสทมสมิ — เราเป็นอย่างนี้, เอโส เม อตฺตา — อัตตาของเราเป็นอย่างนี้ ซึ่งมันเป็นอย่างไรอย่างหนึ่งในบรรดาทิวฐิน ๑๐ ของเคียรติยเหล่านั้น. สรุปความว่า อนาถบิณฑิกะเศรษฐีบอกว่าเป็นเรื่องทิวฐินี่มันถือไม่ได้ เพราะไม้เถียง แล้วมันก็ต้องเป็นทุกข์, เมื่อเป็นทุกข์ก็เป็นอนัตตา, ไม่ควรจะถือว่าอย่างนี้ของเรา, เราเป็นอยู่อย่างนี้, อย่างนี้เป็นตัวตนของเรา อะไรเป็นต้น. อาจารย์เคียรติยทั้งหลายนั้นก็เลยหุบปากยิ่งขึ้นไปอีก, หุบปากเป็นครั้งที่สองและยิ่งขึ้นไปอีก.

นี่ ขอให้กิดู ว่าเป็นชาวบ้านเป็นคฤหัสถ์อยู่ที่บ้าน เขาก็ทำหน้าที่อย่างนี้ได้ ซึ่งภิกษุทั้งหลายเป็นจำนวนมากก็ยังทำไม่ได้ พ่ายแพ้แก่พวกเคียรติยกลับไปบ่อย ๆ ก็มี. ภิกษุทั่วไปนี้ ต้อง ภิกษุขนาดพระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระอานนท์นี้ จึงจะไปปะทะกับพวกเคียรติยได้. นี่ในฝ่ายเถรวาทเรา ก็มีอนาถบิณฑิกะเศรษฐีนี้เป็นตัวอย่าง. แล้วก็ไม่ใช่แต่คนเดียวนี้ ที่เขาทำหน้าที่เผยแผ่หลักอันเป็นหัวใจของพุทธศาสนาออกไปได้ อย่างเหมือนกับฟ้าผ่าผ่านนั้นแหละ ซึ่งทำความพ่ายแพ้ให้แก่เคียรติยทั้งหลายได้. เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว จะไม่ถือว่าบุคคลนี้มีส่วนในกิจการของพระองค์ใน mission ของพระองค์อย่างยิ่งหรือ, แล้วจะทำอย่างไร, นี่เห็นได้ชัดว่าเขาเป็นผู้ที่มีส่วนในกิจการเผยแผ่พระธรรมที่ดับทุกข์ของพุทธศาสนาอย่างยิ่ง.

ที่นั่นต่อมาอนาถบิณฑิกะเศรษฐีไปเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วก็ไปทูลเรื่องนี้ให้พระพุทธเจ้าทราบ ว่ามันมีเรื่องอย่างนี้ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ ในที่ชุมนุมสงฆ์นั้นเอง มีพระสงฆ์อยู่มากด้วย ว่าคบคินนี้ทำถูกแล้ว ไม่เพียงแต่ทำบุญให้ทาน ว่าอย่างนั้น พุทธตรงๆ เป็นสำนวนที่ว่าอย่างนั้นแหละ. *ไม่คิดแต่ทำบุญให้ทานอย่างเดียว สามารถเผยแผ่ลัทธิของพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง* แล้วก็อย่างรุนแรง อย่างที่ว่า *ไม่มีใครต้านทานได้เหมือนกัน* เป็น *อุปปฏิวัติ* เหมือนกันแหละ เหมือนพระพุทธเจ้าทำเอง ก็เป็น *อุปปฏิวัติ* คือ *ฝ่ายโน้นค้านไม่ได้* นี้อนาถบิณฑิกะเศรษฐีเป็นฆราวาส ไม่ใช่ดีแต่ทำบุญให้ทานอย่างเดียว, สามารถทำหน้าที่เหมือนพระพุทธเจ้าก็ได้. ขอให้คิดดูว่า เมื่อคุณที่สุดก็ยังสามารถทำได้อย่างนี้ พระก็ต้องควรจะรับผิดชอบมากกว่านี้.

ใน *ฝ่ายมหายาน* ก็มีอุบาสกคนหนึ่งชื่อ *วิมลเกียรติ*, วิมลเกียรตินั้นแหละ ทำนองอย่างนี้มาก; แต่เป็นเรื่องฝ่ายมหายานเราก็ไม่พูด พูดแต่ฝ่ายเถรวาทเรา แม้ในพระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาทเราก็ยังมีเรื่องอย่างนี้.

จะมีส่วนในงานของพระพุทธเจ้าได้อย่างไร.

ฉะนั้น ขอให้มานึกดูว่า เราแต่ละคนๆ นี้ จะเป็นผู้มีส่วน ใน *mission* ของพระพุทธเจ้าได้อย่างไรบ้าง ที่มันดีที่สุด ก็ทำให้นึกถึง *พระพุทธภยิตอันอื่น* เช่น *ท้าวให้ทานธรรม ข่านะ การให้ทั้งปวง : สพุพทานิ ธมฺมทานิ ชินาติ* การให้ทานนี้มีหลายชนิด, แต่ *การให้ทานธรรมข่านะการให้ทั้งปวง*, ไม่มีการให้ชนิดไหนจะเทียบได้. ที่นั่น *การให้ทานธรรม* ก็คืออย่างนี้ อย่างที่อนาถบิณฑิกะเศรษฐีได้ทำไปนี้ คือทำให้เขาสว่างไสวลึมหลึมตาขึ้นมา. เรื่องนั้นไม่ได้มีบอกไว้ชัดว่า เศียรถีย์ที่ได้ฟังธรรมจากอนาถบิณฑิกะในวันนั้น จะได้สำเร็จหรือว่าเปลี่ยนลัทธิ เปลี่ยนความคิดไปในทางถูกต้องบ้างหรือไม่. แต่เรื่องมันต้องมี, ถ้าไม่มีคราวนั้น ก็มีในคราวหลัง เป็นนิสัยบัจฉัยต่อไป. ฉะนั้น เราจึงพยายามที่จะถือโอกาส ให้ทานธรรมนี้ กันให้เรื่อยไป; เป็นพระก็ทำ

ได้สะดวก เพราะมีหน้าที่มีโอกาส, เป็นแต่ชาวบ้านก็ทำได้อย่างที่วาน, พุทให้เพื่อนมนุษย์ด้วยกันมีความเข้าใจถูกต้อง ในรูปที่เป็นการสนทนากัน.

ในหมวดธรรมะก็มีอยู่ เขาเรียกว่า ต้อนรับแขก คือเมื่อแขกมาหาแล้วต้อนรับ, นี้เขาเรียกว่า ปฏิบัติฐาน, ถ้าอามิสปฏิบัติฐานก็ต้อนรับด้วยสิ่งของ หมากพลูบุหรือน้ำดื่มอะไรนี้, แล้วก็ไม่ประเสริฐสุจริตปฏิบัติฐานไม่ได้. ธรรมปฏิบัติฐาน ก็คือทำด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง ให้คนนั้นได้ยินสิ่งที่ไม่เคยได้ยินได้ฟัง, แล้ว มีประโยชน์ และ พอใจสบายว่าแรงที่สุด, จะให้เขากินหมาก ทุบบุหรี่ปริมาณไรสักมากมาย ก็ไม่ยินดีเท่าเขาสบายใจ เพราะได้ยินได้ฟัง สิ่งที่ไม่เคยได้ยินได้ฟัง แล้วเข้าใจ แล้วรู้สึกพอใจที่สุด. เมื่อแขกมาหามันต้องมีการคุยแน่ ไม่ว่าจะแขกคนไหน ที่ไหน เมื่อไร, แขกไปมาหาสู่กันมันต้องมีการพูดจา. ในการพูดจานั้นจะแทรกอะไรเข้าไปก็แทรกเข้าไปได้. ถ้ายังเป็นแขกชนิดที่เขาอยากจะทำความรู้ด้วยแล้ว มันก็ยิ่งง่าย, ก็จำเรื่องอนาถบิณฑิกะเศรษฐีนี้ไว้ก็แล้วกัน. โอกาสที่จะพูดสิ่งที่มีประโยชน์เมื่อไรก็พูด แล้วก็พูดให้ลึก ให้ถึงหัวใจของพุทธศาสนา ว่า สิ่งทั้งหลายมันไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา, ไม่ควรจะไปยึดมั่นถือมั่นว่า นั่นของเรา หรือเราเป็นนั่น หรือนั่นเป็นอัตตาของเรา อะไรทำนองนี้, ให้รู้เรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่นในทุกแง่ทุกมุม นั่นคือตัวพุทธศาสนา.

ตัวพุทธศาสนา คือเรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น; พูดอย่างนี้ถูกที่สุด, สอนให้รู้ ให้ปฏิบัติ ให้ได้รับผลของการปฏิบัติ ที่เป็นความไม่ยึดมั่นถือมั่น ไม่เกิดความทุกข์เลย. เคียงนี้ ความทุกข์มันเกิดเพราะความยึดมั่นถือมั่นทั้งนั้น; มันต้องให้มีความทุกข์ไปหมดนานาประการ; เพราะเรื่องที่จะต้องยึดมั่นถือมั่นมันมีมาก นับไม่ไหว เรื่องทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ, ลูกหมาหายหรือลูกหมาตายไปสักตัวหนึ่งก็ยิ่งทุกข์เหมือนกับคนรัก. นี้เรื่องความยึดมั่นถือมั่น มันเป็นโอกาสที่จะต้องสอนกัน แนะนำกัน เตือนสติกัน, กระทั่งวาระสุดท้าย. เพื่อนจะตายหยกๆ แล้วก็ยังมีธรรมเนียมโบราณของเราว่าให้บอกทาง บอกหนทาง คนจะตายแล้ว บอกทางตาม

ประเพณีพิธีทองกว๋ว่า พระอรหันต์ อยาลัม นี้เป็นวิธีทั่วไป. พระอรหันต์อโยลัม นี้จริง
ดีที่สุด ถูกต้องที่สุด ถ้าเขาเข้าใจคำว่า อรหันต์. หมายถึงอะไร? เป็นการบอกทางที่ดีที่สุด;
ถูกต้องที่สุด.

แต่เดี๋ยวนั้นมัน ไม่เข้าใจว่าพระอรหันต์คืออะไร ทั้งผู้บอกและผู้ฟังนั้นแหละ.
ผู้บอกยังเป็น ๆ ยังไม่รู้ แล้วผู้ฟังจะตาย วัชหรือจะตายอยู่แล้วมันก็ไม่รู้, เพราะว่าเมื่อยัง
ดี ๆ อยู่มันก็ยังไม่รู้ พอจะตายแล้วจะรู้อย่างไรได้. นี่มันควรจะรู้จักเสียตั้งแต่ยังเป็น ๆ นี้,
แล้วพอจะตายเพื่อนพูดคำเดียวกันก็ได้. นี่มีส่วนเผยแพร่ธรรมะกันตลอดเวลาอย่างนี้,
แม้คนจะตายอยู่รวมร่อแล้วก็ยังมี โอกาสที่จะช่วยกันบอกหรือเผยแพร่ธรรมะนี้.

ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมในกิจการของพระองค์.

ที่พูดอย่างนี้ก็คือว่าเราจะขอมีส่วนร่วมในกิจการของพระองค์ให้มากที่สุดนี้ มันมี
ประโยชน์หลายทาง ข้อแรก จะต้อง ขอร้องถึงความกตัญญูกตเวทิตี; นี่เป็นพระพุทธร-
ประสงค์, เราสนองพระพุทธรประสงค์, เราเป็นหนี้พระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธเจ้า,
เราใช้หนี้. นี่เป็นเรื่องกตัญญูกตเวทิตี ถ้าไม่ทำ เป็นคนเนรคุณ คือไม่รู้บุญคุณ นี้
ถ้าเราไปทำเข้า มันก็มีประโยชน์มากมาย, เขาก็มีประโยชน์ เขาก็มีประโยชน์, แล้วการที่
เราพยายามพูดให้คนอื่นฟัง เรากลับได้รับประโยชน์มาก ไปกว่าผู้ฟังนั้นเสียอีก.

มีเรื่องอยู่ในสูตร สูตรหนึ่ง เขาเรียกว่า วิมุตตายนสูตร คือมีการบรรลุ
มรรคผล เป็นพระอรหันต์ ในเวลาที่พูดให้ผู้อื่นฟัง; เพราะว่าเมื่อจะพูดให้ใครฟังต้อง
คิดมาก ต้องนึกมาก ต้องนึกสุขุมยิ่งกว่าเวลาธรรมคา เลยธรรมะมันเกิดโพล่งขึ้นมาใน
เวลานั้น ในเวลาที่ตั้งใจจะพูดให้ผู้อื่นฟังนี้ บรรลุธรรมะกันในตอนนี้ก็มีเหมือนกัน
ไม่ใช่ต้องฟังผู้อื่นพูด แล้วจะบรรลุอย่างเดียว. นี่ ประโยชน์ตนก็ได้ในการที่ทำการ
เผยแผ่นั้น; แต่ก็ไม่ได้หมายถึงประโยชน์ที่ว่า เขาจะขอบใจหรือเขาจะรักใคร่หรือเขา

จะตอบแทน, ไม่ใช่ประโยชน์อย่างนั้น, ประโยชน์ที่ว่าเราจะแจ่มแจ้งในธรรมที่เรากำลัง
 พุคณียังชน. ^{๕๕} ^{๕๖} นี่เป็นการช่วยกันให้พระศาสนาหรือพระธรรมนี้ยังมีอยู่ในโลกนี้,
 เป็นที่พึ่งแก่โลก ตรงตามความมุ่งหมายที่พระพุทธเจ้าท่านตรัส อย่างขอร้อง อย่างวิงวอน
 ว่าไป—ไป—ไป, ก็ไปเพื่อทำอันนี้. เราอยู่ที่ไหนก็หาโอกาสทำอันนี้, ไม่ได้เดินทางไป
 ไหน อยู่ที่บ้านก็ทำได้ ตามสมควร ก็คือว่าปรับปรุงสิ่งที่กำลังทำอยู่นี้ให้มันถูก.

เช่นสร้างวัดขึ้นมา ก็ให้วัดนั้นเป็นแสงสว่างให้จนได้, สร้างโบสถ์ขึ้นมา
 ให้โบสถ์นั้นเป็นแสงสว่างขึ้นจนได้. อย่าเป็นโบสถ์ก้อนอิฐก้อนดินอยู่อย่างนั้น, สร้าง
 อะไรขึ้นมาก็ให้อันนั้นเป็นแสงสว่างให้จนได้, สร้างหนังสือสร้างพระคัมภีร์, สร้างอะไรให้
 มันเป็นแสงสว่างให้จนได้, จะทำบุญกุศลชนิดไหน ก็ให้มันกลายเป็นเรื่องแสงสว่าง.
 อย่าเป็นเรื่องงมงาย, อย่าเป็นเรื่องค้ำกำไรในทางวัตถุ.

นี่พูดสรุปความสั้น ๆ ก็ว่า ทำอะไรแต่ในชนิดที่มันจะเป็นแสงสว่าง
 ก็ใช้ได้พอ. นี่อย่าให้มันกลับโง่ อย่างมงาย, อย่าให้ไปเป็นกิเลส โลภะ โทสะ
 โมหะ. ถ้าจะดูกันอีกทีหนึ่งก็คือว่า เราช่วยกันทำให้โลภะ โทสะ โมหะ หรือกิเลส
 ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดทุกข์นั้น เบบางไปจากโลกนี้. เตี่ยวนี่โลกกำลังมี โลภะ โทสะ โมหะ
 หนาชน ๆ.

ฉะนั้นขอให้สนใจศึกษาเรื่องที่ควรจะ ศึกษาเสียในระหว่างบวชนี้ แล้ว
 ถ้าว่าสึกออกไป ก็ให้สามารถเอาไปใช้ ในการที่ช่วยทำให้โลกนี้มันมีโลภะ โทสะ
 โมหะ เบบางลง เป็นการทำให้เสียได้ผลทุกแง่ทุกมุมครบถ้วน. เราที่เป็นพุทธบริษัท
 ก็ตั้งใจบวช, แล้วเข้ามาบวช ก็ต้องได้สิ่งที่เบ็นวัตถุประสงค์ของการบวช.

นี่ผมก็บอกว่า เรื่องที่จะพูดสำหรับผู้บวชใหม่นี้อยากจะยุติกันไว้ เพียงเรื่องนี้,
 แล้วต่อไปวันหลังถ้ามีเวลา ก็จะพูดถึงหัวข้อธรรมะที่เป็นตัวพุทธศาสนาตรง ๆ, พูดเรื่อง
 ชนิดที่ว่าจะใช้มันอย่างไร หรืออะไรอย่างนี้ ก็พอกันที.

เอาละ, วันนั้นก็พอกันทีเพียงเท่านี้.

จุดสำคัญที่สุดตั้งต้นที่เวทนา.

การบรรยายในวันนี้ ก็จะเป็นเรื่องของตัวธรรมะโดยตรงเป็นนวนแรก ดังที่ได้บอกไว้ล่วงหน้าแล้ว. เรื่องธรรมะโดยตรงในที่นี้ หมายถึงเราจะไม่พูดเรื่องเกี่ยวกับบุคคล, การบวชหรืออะไร ศาสนาหรืออะไรทำนองนี้. แต่จะพูดถึง **หลักธรรมะโดยตรง** ที่พุทธบริษัททั่วไปควรจะทราบ, แล้วก็โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ที่แรกเข้ามาสู่พุทธศาสนา. ในส่วนที่เป็นเรื่องธรรมะโดยตรง ไม่ใช่พิธีรีตอง หรือไม่ใช่อะไรทำนองนั้น ฉะนั้นจึงเรียกว่า **หลักธรรมะโดยตรง.**

พุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ทางจิต.

สิ่งแรกที่สุด แล้วก็สิ่งที่สำคัญที่สุด ก็เป็นของทุกสิ่งทุกเรื่อง มีอยู่สิ่งหนึ่ง เป็นสิ่งที่จะต้องทราบแล้วเกินกว่าทราบ คือว่าต้องรู้จัก, ต้องเข้าใจ, ต้องถึงกับรู้สึกอยู่ด้วยใจ, รู้จักมันอยู่ด้วยใจ ในสิ่งนั้นโดยเฉพาะ. สิ่งๆเดียวที่ว่ามันเป็นทั้งหมด

เป็นทั้งเหตุเป็นทั้งผล เป็นทั้งอะไรทั้งหมดทุกอย่าง, แล้วก็ของเรื่องพุทธศาสนาทั้งหมดที่เราจะต้องเรียน สิ่งเดียวกันก็คือ สิ่งที่เราเรียกว่า เวทนา.

ตามที่สังเกตเห็น เราไม่ได้สนใจสิ่งที่เรียกว่า เวทนา กัน ในฐานะเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด, หรือเรื่องที่สำคัญที่สุดเพียงสิ่งเดียว, เราจะเห็นเขาพูดถึงเวทนา กันเพียงเป็นเพียงสิ่งหนึ่งในหลายสิ่ง ซึ่งมีความสำคัญเสมอ ๆ กัน. เดียวกันเมื่อได้รวบรวมมาทั้งหมด มาสอบสวนดู ดู พระพุทธภาษิตทั้งหลาย ก็พบว่าพระพุทธเจ้าท่านทรงยืนยันว่า คือ *สิ่งที่เป็นตัวเหตุ เป็นตัวเหตุ เป็นตัวเรื่องอะไรทั้งหมด ที่จะต้องรู้จัก, ถ้ารู้จักสิ่งนี้ ก็จะ* เป็นเหตุให้รู้จักสิ่งอื่นหมด, แล้วถ้ารู้จักสิ่งนี้ก็จะรู้ธรรมะในลักษณะที่เป็นวิทยาศาสตร์ คือไม่ต้องฝากไว้กับความเชื่อนั้นเชื่อนี้ ซึ่งมันไม่ใช่หลักทางวิทยาศาสตร์.

วิทยาศาสตร์ในที่นี้หมายถึงเรื่องที่มีประจักษ์แก่ใจ, วิทยาศาสตร์ทางวัตถุ มันก็ประจักษ์แก่เครื่องทดลองทางวัตถุ, *นี้วิทยาศาสตร์ทางจิต* มันก็ต้องหมายถึงที่ประจักษ์แก่ความรู้สึก, โดยไม่ต้องเชื่อตามผู้อื่น หรือไม่ต้องใช้เหตุผลอย่างอื่น นอกจากความรู้สึกที่มันรู้สึกอยู่จริง.

บางคนอาจจะคิดว่า เขาสิ่งที่เรียกว่าจิต หรือความรู้สึกของจิตอะไรมาดูไม่ได้ แล้วก็ไม่ได้จัดเป็นวิทยาศาสตร์. อย่างนี้อาจจะพูดว่า นั่นมันยังงืออยู่มาก เพราะว่าถึงแม้วิทยาศาสตร์ทางฝ่ายวัตถุนี้ ก็มีสิ่งที่เอามาให้ดูไม่ได้อยู่อีกมากมาย. แม้ที่สุดแต่ตัวสิ่งที่เรียกกันว่า ไฟฟ้าตัวจริงของไฟฟ้านี้ ก็ยังเป็นสิ่งที่เอามาให้ดูกันไม่ได้, แต่เราก็รู้จักใช้ไฟฟ้า รู้จักประกอบ รู้จักทำอะไรต่างๆตามกฎเกณฑ์นั้นๆ ตามต้องการได้ แล้วมันมียกเว้นบางอย่าง ที่เอามาให้ดูอย่างนี้ไม่ได้. ฉะนั้นจึงเอาเท่าที่มันจะรู้สึกได้เห็นได้เพียงพอแก่ความสำเร็จประโยชน์ แล้วมีเหตุผลอยู่ที่ความรู้สึกนั้น ไม่ใช่เหตุผลทางคำนึงคำนวณ.

เดี๋ยวนี้วิชาที่เรียกกันว่า psycho therapy รักษาโรคด้วยจิต ด้วยอำนาจจิต หรือด้วยอะไรของจิตนี้ ก็กำลังเจริญแพร่หลาย; แต่ก็มีได้หมายความว่า *เป็นการที่เอาจิต*

มาได้ หรือจับตัวจิตมาจัดการอะไรได้, ก็ได้แต่ทำไปตามกฎเกณฑ์ที่ทำให้เกิดผลทางความรู้สึก ที่เรียกว่าจิตเท่านั้นเอง.

ฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่าวิทยาศาสตร์ในทางธรรมะ ในทางจิตใจนี้ มันก็มีได้แต่เพียงอย่างนี้ เท่าที่เราทำได้ รู้สึกอยู่เป็นปกติ เป็นประจำวัน, แล้วก็มีเรื่องหรือมีสิ่งที่สืบทอดเนื่องไปจากสิ่งที่รู้จักที่อยู่แล้วนั้นเป็นเรื่องๆไป ในลักษณะที่เห็นได้. อย่างนี้ก็ควรจะเรียกได้แล้วว่ามันเป็นวิธีการตามทางของศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์. หลักธรรมะในพุทธศาสนาที่เป็นตัวพุทธศาสนาที่แท้จริง ก็ต้องมีลักษณะอย่างนี้ ก็เป็นไปตามหลักที่เรียกว่าศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ ทั้งฝ่ายร่างกายและฝ่ายจิตใจ. ฝ่ายร่างกายนั้นไม่สำคัญอะไร มันเป็นเหมือนกับภาษาที่จะรองรับเรื่องทางจิตใจ, เรื่องทางจิตใจเลยสำคัญเพียงอย่างเดียว ในการที่จะต้องศึกษาค้นคว้าและปฏิบัติ.

ลักษณะของเวทนา.

ที่นี้จะย้อนไปถึงสิ่งที่เรียกว่า เวทนา เป็นเรื่องสำคัญของทั้งหมด ซึ่งจะได้อธิบายให้เห็น, แล้วก็ยังจะต้องศึกษาต่อไปอีกไม่รู้จักสิ้นสุด จนกว่าจะหมดกิเลส เป็นพระอรหันต์จึงจะหมดเรื่องที่เราจะศึกษาอันเกี่ยวกับเวทนา.

เวทนาคือความรู้สึก ที่เราจะต้องรู้สึกกันวันละหลาย ๆ ครั้ง, ภาษาอังกฤษก็แปลกันง่ายๆว่า *feeling* เจย ๆ. สำหรับคำๆนี้ ในพุทธศาสนาก็แบ่งเป็น : สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา, คือเวทนาที่ทำให้รู้สึกเป็นสุข, เวทนาที่ทำให้รู้สึกเป็นทุกข์ แล้วก็เวทนาที่ไม่อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นสุขหรือเป็นทุกข์, มีอยู่ ๓ เวทนา เรียกว่าเวทนาเหมือนกัน.

ฉะนั้นเราไม่ต้องไปเชื้ตตัวหนังสือหรืออะไรที่อื่น จะต้องมองดูไปยังสิ่งที่เรียกว่าเวทนา ที่เกิดขึ้นแก่เราทุกวันนี้, บางวันในลักษณะของความสุข รู้สึกพอใจ

รู้สึกสบายใจ อย่างนี้เรียกว่าสุขเวทนา, บางวันก็แย่ บางเวลาก็แย่ คือไม่พอใจอีกคือ
เป็นทุกข์เดือดร้อนนี้ เรียกว่าทุกข์เวทนา, ที่นี้ถ้าไม่ถึงอย่างนั้น ไม่ชัดเจนไปว่าสุขหรือ
ทุกข์ แต่มันยังเป็นความรู้สึกที่มีผลแก่จิตใจ มีอิทธิพลแก่จิตใจ ในทางที่เกิดความยึด
ถือด้วยเหมือนกัน. คือสงสัยสนใจหรือหวังอะไรอยู่ ในเวทนาชนิดนี้ ทั้งที่มันไม่ชัดเจน
ไปว่าสุขหรือทุกข์ มันก็จัดเป็นเวทนา คนบางคนเมื่อยังไม่เข้าใจ แล้วก็ยังไม่เข้าใจ
คือจะค้านว่า อทุกข์มสุขเวทนา เวทนาที่ไม่เป็นสุขไม่เป็นทุกข์นี้ ทำไมจึงต้อง
เรียกว่าเวทนาด้วย? เขาเข้าใจอย่างนั้น. เคี้ยวนี้เราอยากจะทำตามหลักธรรมะใน
พระพุทธศาสนา หรือ ความรู้ของพระพุทธเจ้า ว่า ท่านเรียกสิ่งนี้ว่ามันเป็นเวทนา
ด้วยเหมือนกัน คือมันเป็นที่ยึดแห่งความสนใจ จนกระทั่งมีความยึดมั่นถือมั่นได้เท่ากัน
กับเวทนา ๒ อย่างข้างต้น คือสุขกับทุกข์.

เพื่อจะจำให้ง่ายก็จำหลักอย่างนี้ไว้ที่ก่อนก็ได้ ว่า สุขเวทนา คือรู้สึกเป็นสุข
พอใจยินดีนี้ มันเพิ่มให้เกิดนิสัยสันดานที่จะรัก, ส่วนทุกข์เวทนานั้น มันเพิ่มความรู้สึก
นิสัยสันดานที่จะเกลียด, ส่วนอทุกข์มสุขเวทนา มันเพิ่มนิสัยสันดานในทางที่จะสงสัยหรือ
ลังเล. นี่ต้องไปทำความเข้าใจก่อนนี้กันก่อน ไม่เช่นนั้นจะเข้าใจเรื่องเหล่านี้ไม่ได้, จะ
กลายเป็นเรื่องหนังสือ หรือเป็นเรื่องที่ต้องเชื่อตามคนอื่นอยู่เรื่อยไป. เวทนาแปลว่า
ความรู้สึก : สุขเวทนาแปลว่าเวทนาที่มีลักษณะเป็นสุข, ทุกข์เวทนา เวทนาที่มี
ลักษณะ เป็นทุกข์, อทุกข์มสุขเวทนา เวทนาที่ไม่อาจจะกล่าวว่าเป็นสุขหรือเป็น
ทุกข์, ถ้าเรารู้จัก ๒ อย่างแรก เราก็รู้จักอย่างที่ ๓ ได้.

สุขะ แปลว่า หน่ง่าย หรือ หนได้ยอดดี คือชอบทน ; สุขะ แปลว่า ง่าย หรือ
ดี ะ นั้นแปลว่าทน, สุขะ แปลว่า หน่ง่าย หนได้ หนอย่างดี, แล้วเราก็ชอบทน ชอบทน
อย่างนั้น หนรู้สึกอรรอย หนรู้สึกเป็นสุข หนรู้สึกเบิกบานสนุกสนาน, นี้เรียกว่า สุขะ
คือความสุข ; ส่วนทุกข์ะ นั้นเรา หนยากทนไม่ได้ หนไม่ค้อยจะไหว, แล้วเราก็ไม่ยอม
จะทน ใคร ๆ ก็ไม่ยอมจะทนทุกข์เวทนา. มันสุขะกับทุกข์ะ อันหนึ่งชวนทน อันหนึ่ง

ไม่ชวนทน, ที่^๕นอทุกขมสุข ก็คือว่ายังไม่ปรากฏใน ๒ อย่างนั้น แต่มันก็ยังมีการที่ต้องทน คือทนข้อนใจ ทนสงสัย หวัง ลังเล.

ฉะนั้นพูดกันง่ายก็ไปเทียบกับหลักที่เรา^๕รู้กันอยู่แล้ว คือเรื่อง โลกะ โทสะ โมหะ ๓ อย่างของกิลេสนั้น. สุขเวทนานั้นก็ทำให้เรารัก ให้เราอยากได้ ให้เรากำหนด ให้เราโลก; ฉะนั้น สุขเวทนานั้นเพิ่มนิสัยโลก. ทุกขเวทนา เราไม่ชอบ เราไม่รัก เราอยากจะทำลาย มันก็เพิ่มนิสัยโกรธหรือเกลียด คือโกรธ โกรธะ โทสะ นี่ก็เพิ่มนิสัย โกรธ. ที่^๕นอทุกขมสุขเวทนา ที่ทำให้เราฉงน หรือหวัง หรือสงสัย หรือเกี่ยวข้อง อยู่ด้วยความสงสัยเรื่องนี้ มันเพิ่มนิสัยแห่งความโง่ คือโมหะ ไปเที่ยวหลง ไปเที่ยว สนใจ ไปเที่ยวติดใจอยู่ ถอนออกไม่ได้, ^๕นี้เรียกว่าโมหะ.

สุขเวทนาเกิดขึ้นที่^๕ไร เพิ่มนิสัยสันดานแห่งความโลก หรือความ กำหนด, ทุกขเวทนาเกิดขึ้นที่^๕ไร เพิ่มนิสัยสันดานแห่งความโกรธ ความประทุษร้าย คือโทสะ, อทุกขมสุขเวทนาเกิดขึ้นที่^๕ไร เพิ่มนิสัยสันดานแห่งความโง่ ความหลง ความมัวเมา. เขียนเป็นตัวหนังสือสั้น ๆ เป็นคู่กันก็ว่า สุขเวทนายู่กับโลกะ, ทุกขเวทนายู่กับโทสะ, อทุกขมสุขเวทนายู่กับโมหะ, จริงหรือไม่จริง ต้องไปสังเกตดู ด้วยตนเอง. ^๕นี้เรียกว่าการเรียนธรรมะจากใจ จากใจจริง จากความรู้สึกจริง ๆ ไม่ใช่เรียน จากหนังสือ หรือจากฟังคนอื่นเขาพูด ต้องไปรู้จักเวทนาทั้ง ๓ ^๕นี้ให้ดีเสียก่อน แล้ว สังเกตต่อไปตามหลักว่า อันหนึ่งเพิ่มโลกะ, อันหนึ่งเพิ่มโทสะ, อันหนึ่งเพิ่มโมหะ.

นี่เรียกว่ากิลេสประจำวันของเรา. ก็โลกะ โทสะ โมหะ ^๕นี้อาศัยอยู่บน เวทนา; พอสุขเวทนายู่กับโลก แล้วก็เพิ่มนิสัยโลก, ทุกขเวทนายู่กับเพราะโกรธ และเพิ่ม นิสัยโกรธ, อทุกขมสุขเวทนายู่กับเพิ่มนิสัยโง่มัวเมา หลง. อย่าเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย ถ้า เข้าถึงเรื่องที่ว่าเล็กน้อย^๕ไม่ได้แล้ว ไม่มีทางที่จะเข้าใจธรรมะในพุทธศาสนา ก็เรียน ๆ จำ ๆ ลืม ๆ แล้วก็ไม่มีทางที่จะช่วยตัวได้ ให้พ้นจากอันตรายอย่างยิ่งคือกิลេสนั้น.

เวทนาเป็นต้นเหตุให้เกิดทุกข์หรือดับทุกข์.

นี่คือสิ่งที่เรียกว่าเวทนา มีอยู่ ๓ ชนิด ก็เรียกว่าเวทนาเหมือนกันหมด ; อันนี้ เป็นต้นตอของทุกอย่าง. ถ้าจะพูดกันไปในแง่ของการที่เป็นเหตุ เวทนานี้เป็นเหตุให้เกิดอะไรอีกมากมาย, เกิดความเห็นผิดเห็นถูก, ทิฏฐิต่างๆ ทุกชนิดนั้นก็เกิดมาจากเวทนา, ทุกข์หรือความดับทุกข์อะไรก็เกิดมาจากเวทนา, นี่เป็นในฐานะที่มันเป็นผลขึ้นมาเป็นความทุกข์.

พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า เรื่องอริยสัจเป็นเรื่องที่ถูกไว้สำหรับคนที่มีเวทนา สำหรับสัตว์ที่มีเวทนา. ถ้าสัตว์เหล่าใดไม่มีเวทนา นี้ฟังก์ให้ตี, ถ้าสัตว์เหล่าใดคนใดไม่มีสิ่งที่เรียกว่าเวทนา ไม่จำเป็นที่จะต้องเรียนต้องรู้ต้องปฏิบัติเรื่องอริยสัจ, พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า เรื่องอริยสัจทั้ง ๔ นั้น ตรัสไว้ บัญญัติไว้สำหรับสัตว์ผู้มีเวทนา. ที่นี้สัตว์ไหนบ้างที่จะไม่มีเวทนา ทุกสัตว์จะต้องมีเวทนา; แต่ท่านตรัสจำกัดขัลง ไป กว่านั้นว่า *กำลังมีเวทนาอยู่* ในระยะเวลาระยะเวลาที่มีเวทนาอยู่นั้นแหละ, ท่านตรัสเรื่องอริยสัจสำหรับคนนั้น.

เขามีเวทนาที่เป็นทุกข์อยู่ นั่นคือทุกข์อริยสัจ; เมื่อเขามีทุกข์เวทนาอยู่นั้น มันต้องเป็นเวทนา ที่มาจากตัณหา คือสมุทัยสัจ เพราะเวทนานั้นให้เกิดตัณหา แล้วตัณหาให้เกิดทุกข์; ที่นี้สำหรับการดับทุกข์เสียได้นี้ ก็ดับตัณหา จะดับตัณหาได้ ต้องดับอำนาจของเวทนา มันจึงจะดับตัณหาได้ เวทนาหมดอำนาจตัณหาจึงจะดับ ตัณหาดับ ทุกข์จึงจะดับ เป็นทุกขนิโรธ. ที่นี้อริยสัจข้อสุดท้ายที่เรียกว่า *อภิญ्ञคิกมรรค* นี้ ทางให้ถึงความดับทุกข์นี้ เป็นเรื่องควบคุมเวทนาทั้งนี้, *องค์มรรคทั้ง ๘ องค์* นี้ เป็นกฎเป็นแบบหรือการปฏิบัติที่มัน จะควบคุมเวทนาไม่ให้ลุกขึ้นมา ไม่ให้เกิดขึ้นทำหน้าที่; หน้าที่นั้นก็ทำให้สัตว์เป็นทุกข์.

เมื่อเรามีเวทนาอยู่ จะเกี่ยวข้องกับอริยสัจจ์ ๔ เลย; ทั่วทุกข์นั้นก็^๕เป็นเวทนาอยู่ในตัวแล้ว ทุกข์นั้นมาจากตัณหาคือความอยาก ตัณหาที่ต้องมาจากเวทนา มาจากอื่นไม่ได้; ดับทุกข์ก็ต้องดับตัณหา ก็คือดับอำนาจของเวทนา.

เมื่อเรากำลังมีทุกข์เวทนา เราก็มีครบทั้งตัวทุกข์ และตัวเหตุให้เกิดทุกข์; เมื่อนั้นเราต้องการหาความดับทุกข์, เราก็ค้นร่นที่จะหยุดตัณหาเสีย หรือว่าเมื่อมันไปจนสุดเหวี่ยงของมันแล้ว มันก็หยุดเองเหมือนกัน, มันจะทุกข์อยู่อย่างนั้นเรื่อยไปไม่ได้ มันก็คายละถ้ามันทุกข์ไม่มีหยุด.

เรื่องเป็นทุกข์ เป็นร้อนชนิดไหนก็ตาม ของใครก็ตาม พอสุดเหวี่ยงเข้า มันก็หยุด, นั่นคือตัณหาอุปาทานที่เป็นต้นเหตุของความทุกข์นั้น มันคลายไปเอง มันจางไปเอง, แล้วขณะนั้นเราก็รู้เรื่องนี้ เรื่องที่ว่าตัณหามันจางไป ทุกข์มันก็ดับลง. ถ้าว่าเราจะมองดูไปที่อริยสัจจ์ที่ ๔ ก็หมายความว่า พอเราเป็นทุกข์ขึ้นมา เราก็ต้องหาทางแก้ไขความทุกข์ ทนอยู่ไม่ได้ ต้องคิดไปให้ถูกต้อง ต้องทำไปให้ถูกต้อง คือมรรคนั้นแหละแล้วมันก็จะดับทุกข์ได้.

สรุปความว่า เรื่อง อริยสัจจ์ทั้ง ๔ อย่างนี้ จะรู้จักมันได้จริง หรือ ศึกษา มันได้จริง ก็เฉพาะเมื่อกำลังมีเวทนาอยู่, ฉะนั้นจึงกลายเป็นเรื่องที่ทรงบัญญัติไว้สำหรับสัตว์ผู้มีเวทนาอยู่.

นี่ทุกคนก็ทราบอยู่แล้วว่า เรื่องพุทธศาสนานี้ไม่มีเรื่องอะไร นอกจากเรื่องความดับทุกข์ อย่างเดียว หรือขยายออกไป เป็นเรื่องทุกข์กับความดับทุกข์ ๒ เรื่อง, หรือขยายออกไปอีก ทุกข์ นั้นแยกออกเป็น ๒ คือตัวทุกข์ กับ เหตุให้เกิดทุกข์. ความดับทุกข์ นั้นก็มี ๒ คือความดับทุกข์ กับ วิธีที่จะให้ได้มาซึ่งความดับทุกข์ มันกลายเป็น ๔ เรื่อง, เป็นอริยสัจจ์ขึ้นมาอย่างนี้.

นี่คือทั้งหมดในพุทธศาสนา พุทธศาสนาทั้งหมดมีแต่เพียง ๔ เรื่องนี้ ; ถ้ายันก็เหลือ ๒. พระพุทธเจ้าท่านตรัส ๔ เสมอ คืออริยสัจ ๔, แต่ในที่บางแห่งนั้น ท่านตรัสแต่เพียง ๒ ระบุว่าเมื่อก่อนก็ตามเดี๋ยวนี้ก็ตาม ฉันทุคแต่เรื่องทุกข์กับเรื่องความดับทุกข์ เรื่องอื่นไม่พูด. แต่มันขยายออกไปได้เป็นแปดหมื่นสี่พันข้อ ตามสมมติกัน ไม่มีใครเคยนับ คาคะเนกันสมมติกันว่า พระธรรมในพุทธศาสนาในพระไตรปิฎกทั้งหมดนี้ นับดูจะได้แปดหมื่นสี่พันหัวข้อของเรื่อง คือประเด็น, แม้อย่างนั้นก็ยังพูดได้ว่า ถ้ามันแปดหมื่นสี่พันประเด็นจริง, มันก็ไปรวมอยู่ที่คำว่า “เวทนา” คำเดียว, มันเป็นเรื่องของความทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ทางถึงความดับทุกข์. เพราะพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า อริยสัจ ๔ บัญญัติสำหรับบุคคลผู้กำลังมีเวทนาอยู่; พอเขาไม่มีเวทนา กำลังไม่มีเวทนาอะไร ตอนนั้นไม่มีเรื่องอริยสัจ. พอมีเวทนาขึ้นมาเมื่อไร ก็มีความจำเป็นที่จะต้อง มี จะต้องการเรื่องอริยสัจ แล้วก็มีอริยสัจ.

นี้จำไว้ที่ว่า หลักอริยสัจคือตัวพุทธศาสนาทั้งหมดนี้ เป็นเรื่องของบุคคลผู้มีเวทนา, พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้เช่นนั้น. นี้ว่าเรื่องตัวศาสนาแท้ ๆ ก็มีต้นเหตุมาจาก สิ่งที่ร้ายกาจที่สุดสิ่งหนึ่ง คือเวทนา.

ที่นี้ก็มักจะพูดให้ละเอียดออกไปว่า ทุกข์ เรื่องทุกข์ทั้งหลายมาจากเวทนาอย่างไร, เหตุให้เกิดทุกข์ คือตัณหา อุปาทานนี้ มาจากเวทนาอย่างไร, นี้พูดออกไปมันก็พูดได้มากมาย. ความดับทุกข์ ก็พูดได้ตามแบบของความดับทุกข์, ทางให้ถึงความดับทุกข์ ก็พูดได้ตามแบบของทางดับทุกข์, พูดเรื่องเวทนาได้มากมาย ซึ่งเราจะต้องค่อย ๆ สังเกตไปและพูดกัน.

เฉพาะในวันนี้ อยากจะพูดเรื่องที่เป็นตัวทุกข์ แล้วมันเนื่องกันอยู่กับเหตุให้เกิดทุกข์ เพราะฉะนั้นขอตั้งหัวข้อใหม่ว่า ทุกเรื่องมันจะตั้งต้นขึ้นมาจาก

เวทนา, ปัญหาต่างๆ คำสอนต่างๆ หลักร่างๆ นี้ มันจะตั้งต้นขึ้นมาจากสิ่งที่เรียกว่า เวทนา.

ปัญหาต่างๆ มาจากอวิชชา ซึ่งมาจากเวทนา.

เอาพวกที่เรียกว่ากิเลสกันก่อน กิเลสทั้งหลายที่เป็นตัวกิเลส ความรู้สึกก็ดี ที่เป็นแต่เพียงทิวฏฐิความคิดความเห็นก็ดี ล้วนแต่มาจากเวทนา. กิเลสที่เป็นต้นบทแม่บทของกิเลสทั้งหมด ก็คือกิเลสที่มีชื่อว่าอวิชชา.

ที่นี้ดูซิว่า อวิชชามาจากเวทนาอย่างไร. พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ว่า อวิชชามีนิเวรณเป็นอาหาร หัวข้ออย่างนี้ต้องจำไว้ให้ได้ ไม่เช่นนั้นมันลืมน แล้วมันเลอะกันหมด มันพัวพันกันหมด, อวิชชามีนิเวรณเป็นอาหาร.

คุณสมบัติของนิเวรณ.

นิเวรณก็คือที่เราต้องกันอยู่ในนักรธรรมตรีนั่นแหละ กามฉันทะ พยาบาท ถีนะमितตะ อุทธัจจะกุกกุจจะ วิจิกิจฉา ๔ อย่างนี้ ซึ่งจะถือว่าทุกๆ องค์ครบแล้ว เพราะเรียนนักรธรรมตรีก็น่าต้องพบเรื่องนิเวรณ.

นิเวรณที่หนึ่ง กามฉันทะ คือ สิ่งที่มาคลุ้มคลั่ง ให้จิตคลุ้มคลั่งอยู่ด้วยความรู้สึก ที่เป็นกามารมณ์.

ที่สองพยาบาท ก็คือ ความรู้สึกที่มาคลุ้มคลั่ง ทำให้จิตคลุ้มคลั่งอยู่ด้วยความรู้สึก ที่เรียกว่า พยาบาท คือ โกรธ คือไม่ชอบ คืออึดอัด.

แล้วอันที่สาม เรียกว่า ถีนะमितตะ ก็คือความรู้สึกที่มาคลุ้มคลั่ง ทำให้จิตมันเต็มอยู่ด้วยความรู้สึกที่เป็นไปในทางแพบ, ถีนะ นี้ก็แปลว่า ง่วงเหงา, มितตะ นี้มันเขื่องขี้ม หดหู่ ละเหี่ย, รวมคำที่มีพูดในภาษาไทย ที่มันเป็นไปในทางที่ให้มันทรุดต่ำ

แฟบลงไป, ก็เรียกว่า ถีนะมิทระทั้งนั้น. ก็ระลึกนึกถึง บางเวลาเรามีจิตใจที่เศร้า โดยไม่มีเหตุผล ละเหี่ยละห้อย มีนชา ง่วงโดยไม่มีเหตุผล. นี่ก็เรียกว่านิวรรณ์ตัวที่สาม.

ตัวที่สี่ เรียกว่า อุทธัจจะกุกกุจจะ นัมน์ตรงกันข้าม คือ ฟุ้งเฟ้อ ในเมื่ออันที่สามมันแฟบ อันที่สี่มันขยายออกเรื่องฟุ้งเฟ้อ อุตฺถัจจะ ว่า ฟุ้งซ่าน, กุกกุจจะ ว่า รำคาญ. อะไรนี่คำแปลนี้ไม่ถูกต้องนักตอก ชวนให้เขวได้ ไปรู้สึกเอาเองก็แล้วกัน เพราะการบัญญัติคำแปลนี้มันยาก ต้องเห็นออกเห็นใจผู้บัญญัติคำแปลที่แรกบ้าง ไม่มีใครบอก จะต้องคิดจะต้องบัญญัติ มันก็มีเขวบ้างหย่อนบ้างมากบ้าง. ฉะนั้นเราต้องรู้ความหมาย ถือเอาความหมาย. อุตฺถัจจะกุกกุจจะก็คือฟุ้งซ่านไป ฟุ้งแล้วก็ซ่านไปสองคำนี้พอ, ถีนะมิทระ ก็ว่า ละเหี่ยหดหู่ แล้วก็แฟบลง หดเข้า; อีกอันมันฟุ้ง ออกไป อีกอันมันแฟบ เข้ามา นี่ก็เรียกว่านิวรรณ์, นิวรรณ์ตัวที่สี่ เกิดขึ้น จิตก็มีลักษณะฟุ้ง คือขยายออกแล้วก็ซ่านไป.

ที่อันที่ห้า เรียกว่า วิจิกิจฉา คือ สงสัย ลังเล สงสัย การแปลก็ต้องแปลอย่างนั้น, ตามความหมายจริงของมัน คือความรู้สึกจริงๆ ก็คือว่า ความที่มันไม่แน่ใจ อะไรลงไปได้ ไม่มีศรัทธา ไม่มี ความแน่ใจ อะไรลงไปได้, อยู่ด้วยความลังเล สงสัย มีคัมภีร์ สลัว มีจิตใจที่ไม่แจ่มแจ้งแน่นอนชัดเจน ลักษณะอย่างนี้ก็เรียกว่า วิจิกิจฉา.

ขอร้องให้ไปทำความรู้จักกับ สิ่งทั้ง ๕ นี้ ให้ดี ทั้ง ๆ ที่มันเกิดอยู่เป็นประจำอยู่ทุกวันนี่, แต่ก็ไม่ได้สังเกต ไม่รู้จัก ไม่เห็นมันอย่างแจ่มชัด เพราะว่าเราไม่สนใจกับมัน. มีเรื่องอะไรอยู่บางเรื่องที่มีอยู่ในตัวเราแท้ ๆ แล้วเราก็ไม่สนใจกับมัน ไม่รู้จักมัน. เรื่องนิวรรณ์ นี้ก็เหมือนกัน เกิดเป็นประจำวัน เกิดอย่างยิ่ง เราก็ไม่สนใจที่จะแยกดูว่ามันมีกี่อย่าง. เราก็จะต้องสนใจ จนรู้จักมันทุกอย่าง แล้วรู้จักความหมายของมัน.

คำว่า นิวรรณ์ ก็คืออกลุ่มรุมจิต ห่อหุ้มจิต. นิวรรณะ แปลว่า กั้นหรือบัง เหมือนกับฝา, ฝาเรือนนี้ก็มี ความหมายเหมือนกับนิวรรณ์. มันกั้นบังสิ่งต่าง ๆ ไว้ หรือ

เปลือกหุ้ม นี้ ก็มีความหมายของนิวรรณ์ มันกันบังสิ่งต่าง ๆ ไว้. เคี้ยวหุ้ม เป็นเครื่องกันบังจิตไว้ จิตส่องแสงสว่างตามธรรมชาติของจิตไม่ได้, คือจิตจะประภัสสรจะมีแสงสว่างตามธรรมชาติของจิตไม่ได้ เพราะนิวรรณ์มันคอยหุ้มเอาไว้ เคี้ยวตัวนั้นมา เคี้ยวตัวนี้มา เคี้ยวตัวโน้นมา. เปรียบเทียบเหมือนกับว่า ของที่มันมีแสงสว่าง หรือมีรัศมีดีกว่า; เช่นว่าเพชรมีน้ำมีรัศมีแวววาวนี้ แล้วมันมีโคลนบ้าง หรือมีอะไรก็ตามใจ หลาก ๆ อย่างมาปะเข้าไว้, มันก็ไม่อาจจะส่องแสงส่องรัศมีของมันออกมาได้, มันก็ไม่ทำหน้าที่ของมันได้, เหมือนหลอดไฟฟ้านี้ เอาอะไรมาหุ้ม เอาสีมาทา เอาโคลนมาทา เอากระดาษมาปิด อะไรมากมายอย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง, มันก็ส่องแสงออกมาไม่ได้ ก็มันทำหน้าที่ของมันไม่ได้; จิตนี้ก็เหมือนกัน ถ้านิวรรณ์อย่างใดอย่างหนึ่งมากลุ่มรุม จิตทำหน้าที่ของมันไม่ได้ นี่มันจะเกิดอวิชชา.

อวิชชาคือใจ ซึ่งเพิ่งเกิดตามเหตุตามปัจจัย.

ตรงนี้ก็มีความ ที่ว่าคนบางคนได้รับคำสั่งสอนแนะนำว่า อวิชชานั่นคือ ความโง่ มีอยู่เป็นประจำ มักจะเข้าใจกันอย่างนั้น. ผมก็เคยเข้าใจอย่างนั้น เพราะเมื่อแรกเรียนนักธรรมครูก็สอนอย่างนั้น. แต่พอมาดูในบาลี คำสอนของพระพุทธเจ้าไม่ใช่อย่างนั้น คือ พระองค์ตรัสว่า แม้แต่อวิชชานี้ก็เป็นสิ่งที่เพิ่งเกิด เพิ่งเกิดเป็นครั้งเป็นคราว ชั่วขณะ ๆ ตามเหตุตามปัจจัยของมัน. นี่สิ่งที่เรียกว่า อวิชชานี้ก็เพิ่งเกิด เป็นกิเลสที่เพิ่งเกิดเหมือนกัน; ฉะนั้น ถ้าใครที่เข้าใจว่า อวิชชาเป็นของเกิดอยู่ตลอดเวลา ตายตัวแน่นอนอนนั้น นั่นคือเข้าใจผิด, แล้วยังแถมเป็นมิจจาทิฏฐิตัว. คือ เป็น สัสสตะทิฏฐิ ที่ถือว่า มีอะไรที่เที่ยงแท้แน่นอนถาวรไม่เปลี่ยนแปลง คือไม่เกิดดับ. ถ้ารู้ตามที่เป็นจริงคือถูกต้อง ก็จะต้องตามที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า แม้อวิชชามันก็เพิ่งเกิด คือเราโง่ต่อเมื่อมีเรื่อง. อย่าถือว่าเราโง่อยู่ตลอดเวลา, หรือความโง่เรามันมีอยู่ตลอดเวลา. ขอให้ถือว่า ความโง่นี้ก็เป็นสังขาร อันหนึ่ง คือ มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง ให้เกิดขึ้น, แล้ว

ความโง่ก็เพ็งโง่เป็นเรื่อง ๆ เรื่อง ๆ ไป แล้วแต่อะไรมันจะทำให้โง่อย่างไร จึงว่า อวิชชาก็มีเหตุมีปัจจัย แล้วก็ของเพ็งเกิดและเกิดเรื่อย.

เหตุปัจจัยที่สำคัญ ก็คือสิ่งที่เรียกว่า เวทนา เพราะเวทนาทำให้เกิด นິรวรณ หรือเมื่อเกิดนิรวรณอยู่ย่อมมีเวทนา. เมื่อมีนิรวรณ ๕ อย่างนี้อย่างใดอย่างหนึ่ง อยู่ เมื่อนั้นจะเป็นเวทนา ที่ทำให้จิตโง่ไปตามนั้น : กามฉันทะ กลุ้มรมุจิต จิตก็โง่ ไปตามแบบกาม, พยาบาท นิรวรณกลุ้มรมุจิต จิตก็โง่ไปตามแบบของความไม่ชอบ ความประทุษร้าย, ถีนมิทระ นิรวรณกลุ้มรมุจิต จิตก็โง่ไปทางที่จะแพบ จะเหี่ยว จะเศร้า จะละเหี่ยละห้อย, อุทธัจจกุกกุกจะเข้ามาครอบงำจิต มันก็ โง่ไปในทางฟุ้ง, วิจิกิจจา ครอบงำจิต จิตก็โง่ไปในทางที่ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร, ไม่รู้ว่าจะเอาอะไร, ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร, พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า อวิชชา มีนิรวรณเป็นอาหาร. ให้จำประโยคสั้น ๆ นี้ไว้ นิรวรณมาจากเวทนา ฉะนั้นเวทนามักเป็นตัวที่ทำให้เกิดอวิชชา.

ถ้าใครรู้สึกว่ มันผิดกับหลักที่เคยเรียนมาก่อนหรือกำลังรู้อยู่ ก็ขอให้อย่า เพ้อคิดอะไรมาก ; เอาพระพุทธภาษิตเหล่านั้นที่ผมเอามาเล่าให้ฟังนี้ไปคิด, แล้วการเรียน ธรรมะจะเป็นเรื่องจริง เหมือนเรียนวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่เรียนอย่างเชื่อ ๆ ตาม ๆ กันไป, ท่องแล้วก็ลืม ลืมแล้วก็ท่อง. วิทยาศาสตร์ต้องมีของจริงมาเป็นตัวเรื่อง, แล้วก็ดู ก็เรียน ก็เห็น ก็รู้ที่อยู่สิ่งเหล่านั้น. ดูให้รู้จักนิรวรณ พอนิรวรณเกิดขึ้นแล้วจะเป็น เวทนาอย่างหนึ่ง, แล้วจิตจะโง่ไปตามเวทนานั้น ๆ ตามที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า อวิชชา มีนิรวรณเป็นอาหาร, นี่แม่บทของกิเลสของสิ่งที่จะทำความฉิบหาย คืออวิชชา แล้ว อวิชชาก็มาจากเวทนา เวทนาเป็นตัวเรื่องที่ทำให้เกิดอวิชชา.

ทิวฏฐิตังหมต เกิดจากเวทนา.

ที่นี้ขยายความออกไปถึง ทิวฏฐิตังหมต : ทิวฏฐิตังหมต เป็น มิจฉาทิวฏฐิตังหมต ก็ตาม ที่เป็น สัมมาทิวฏฐิตังหมต ก็ตาม มัน อาศัยสิ่งที่เรียกว่าเวทนา มันจึงเกิดขึ้นได้. สิ่งนี้เรียกว่า

ทฤษฎีนี้ ก็แปลว่า *ความเห็น*, *ความเห็นก็เป็นสังขาร* คือมีปัจจัยปรุงแต่ง; ดังนั้นความเห็นจึงเปลี่ยนได้: วันหนึ่งมีความเห็นอย่างนี้ พรุ่งนี้อาจจะมีความเห็นอย่างอื่น, หรือว่าถูกอบรมสั่งสอนมาในลักษณะหนึ่ง มันก็มีความเห็นอย่างหนึ่ง ถ้าถูกอบรมสั่งสอนมาในลักษณะอื่น มันก็มีความเห็นอย่างอื่น.

นี่เราก็ต้องเอาไปตั้งแต่ที่มันเห็นชัดๆ ว่า เวทนาเกิดขึ้น ทางตาหูอะไรก็ตาม มันทำให้เราเกิดความรู้สึก อันหนึ่ง ซึ่งมันมีความหมายไปในทำนองว่า *นี่คืออะไร, นี่คืออะไร หรือ นี่คืออะไร*, หนักเข้าๆ มันก็สรุปเป็นความเห็นอันหนึ่งว่า *นี่คืออะไร หรืออย่างไร*.

มิจฉาทิฎฐิ เช่นว่า ตายแล้วเกิด หรือตายแล้วไม่เกิด, โลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง, โลกมีที่สิ้นสุดหรือไม่สิ้นสุด, มิจฉาทิฎฐิต่างๆ ที่รู้จักชื่อกันมามากแล้วนั้น มิจฉาทิฎฐิ ทั้งหมดก็มาจากเวทนา หากแต่ว่ามันมาลึก มานาน มาไกล. เวทนา เป็นสิ่งที่ให้เกิดความรู้สึก, ถ้าไม่มีเวทนา ก็ไม่มีความรู้สึก ที่จะรู้สึกต่ออะไร ว่าอย่างไร ว่าอะไร ว่าอย่างไร.

คนที่บัญญัติทฤษฎีที่แรก ว่าตายแล้วเกิด หรือตายแล้วไม่เกิดนี้ *ความรู้สึก* อย่างนั้นมันก็มาจากเวทนา ที่มีเป็นประจำ, เวทนาที่เป็นเหตุให้พอใจ ให้ยึดถือเอาให้ยึดมั่นถือมั่นเอาเป็นของเรา, มันทำให้เกิดความคิดหรือความเห็นว่า *อะไรที่เราควรจะทำ* ผลของการที่เราเสวยเวทนาเข้ามาเข้าๆ มันจะปรุงขึ้นเป็นความคิดความเห็นอันหนึ่งว่า “*อะไรคือสิ่งที่เราควรจะทำ*”, “*อะไรคือสิ่งที่เราสันทัดไม่ยอมเอา*” ความรู้สึกอันนี้จะมาจากเวทนาทั้งนั้น; เพราะว่าไม่มีอะไรที่จะมาครอบงำจิตคนได้นอกจากเวทนา, เวทนาที่ชั่วช้าๆ มันจะค่อยๆ แยกตัวออกไปว่า *อันนี้เราจะเอา, นี้เราจะไม่เอา*.

ที่นี้ คนพวกหนึ่งก็จะมีความคิดทำนองว่า *ความเห็นที่ว่าตายแล้วเกิดนี้เราจะเอา, ความเห็นที่ว่าตายแล้วไม่เกิดเราไม่เอา*, ฉะนั้นเราจึงมีทฤษฎีว่าตายแล้วเกิด.

ที่^๕ พวกอันตรงกันข้าม เวทนามันคอยทำให้เขาลำบากยุ่งยาก หรือมีลักษณะการ
 อย่างอื่น พวกนั้นก็ชอบไปในทิวฐิความคิดเห็นว่า เราจะเอาอย่างไรตายแล้วไม่เกิด.
 มิจจาทิวฐิวาตายแล้วเกิด, หรือ มิจจาทิวฐิวาตายแล้วไม่เกิด^๕ มันมาจากสิ่งที่
 เรียกว่าเวทนา ที่มารู้สึกแก่จิตอย่างซ้ำซาก.

แต่ในกรณีอย่าง^๕นี้ พระพุทธเจ้าตรัสลึกลงไปถึงผัสสะ ผัสสะก็คือสิ่งที่ให้
 เกิดเวทนา; เราจะพูดว่าผัสสะก็ได้, พูดว่าเวทนามก็ได้; เพราะเมื่อมีผัสสะแล้วก็ต้องมี
 เวทนา. เวทนามันต้องมีชื่อว่า สัมผัสสชาเวทนา—เวทนาที่เกิดมาจากผัสสะ สัมผัส
 ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง ก็ไปสัมผัส
 ที่อารมณ์อะไรเข้า หลังจากสัมผัสแล้วก็ต้องมีเวทนา. ฉะนั้นเวทนาจึงมีชื่อไปตาม
 สัมผัสว่า จักขุสัมผัสสชาเวทนา—เวทนาที่เกิดจากจักขุสัมผัส, เวทนาที่เกิดมาจากโสตะ-
 สัมผัสคือหู, เวทนาที่เกิดมาจากฆานะสัมผัสคือจมูก ฯลฯ ก็เรียกว่าเวทนาทั้งนั้น. บางที
 พระพุทธเจ้าก็ทรงใช้คำว่า “ผัสสะ”, บางทีก็ทรงใช้คำว่า “เวทนา” ที่เป็นตัวเรื่องตัวการ
 ตัวที่จะทำให้เกิดอะไรยุ่งยากลำบาก^๕. แต่เดี๋ยวนี้เราเรียกว่าเวทนากันให้มันแน่นอน เพราะ
 มันแน่นอนกว่า มันเป็นความรู้สึกที่ทำให้สุขหรือทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์.

เวทนาอย่างไรโน่นทำให้เราเกิดความคิดขึ้นมาอย่างไร หน้าเขาก็เป็นทิวฐิของเรา,
 เรามีความเห็นอย่างนั้น ก็เลยอย่างอื่นเราไม่เห็น ไม่ยอมเห็น ไม่ยอมเชื่อ. ฉะนั้น
 จึงเกิดมีทิวฐิต่างๆ เช่นว่าตายแล้วเกิดตายแล้วไม่เกิด หรือว่าเกิดบ้างไม่เกิดบ้าง, แล้ว
 ก็ตายแล้วสูญ, ว่าโลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง, นี่มันเนื่องกันทั้งนั้น ว่าสิ่งต่างๆแน่นอนยังยืน,
 สิ่งต่างๆไม่แน่นอนไม่ยังยืน ความเห็นเหล่านี้^๕ปรุปรุงมาจากความรู้สึกที่เรียกว่าเวทนา.

ตรง^๕นี้ก็ดูให้ตี บางคนอาจจะคิดว่า ความเห็น^๕มันมาจากการที่เราเล่าเรียน
 ในโรงเรียนเรื่อย ๆ มา เรามีความเห็นอย่าง^๕นี้, นั่นแหละเขารู้นิดเดียว เขาไม่รู้ลึกลงไป
 ถึงว่า สิ่งที่เราได้ยินได้ฟังนั้น มันทำให้เกิดเวทนา, ที่เราได้เล่าเรียนในโรงเรียนตลอด

เวลาทั้งหมดนั้น มันทำให้เกิดเวทนา คือความรู้สึกที่ถูกต้อง หรือไม่ถูกต้อง หรือยังอะไรก็ไม่รู้. อันนี้ต่างหากที่ทำให้สร้างความเห็น ยึดมั่นถือมั่นอย่างเหนียวแน่น ขึ้นมาอย่างใดอย่างหนึ่ง; แม้แต่ความคิดเห็น ลัทธิเรื่องการเมือง เรื่องอะไรอย่างโลกๆ นี้ก็เหมือนกัน มันก่อรากฐานมาจากสิ่งที่เรียกว่าเวทนา ที่มันเข้าไปทำให้จิตใจของเราชอบหรือไม่ชอบ.

นี่ตามหลักพุทธศาสนา หรือคำสอนของพระพุทธเจ้ามีหลักอย่างนี้, ที่นี้วิชาสมัยใหม่ของฝรั่งหรือของพวกอื่น อาจจะเป็นอย่างอื่น นี่อะไรจะจริง อะไรจะใช้ประโยชน์ได้ ชนิดไหนจะใช้ประโยชน์ได้ ก็ไปกิดคุกกี้แล้วกัน.

พูดสนุก ๆ ว่า เหมือนอย่างว่าเราจะชอบพรรคการเมืองพรรคไหน เรามีทิวฏฐิที่เกิดขึ้นว่าเราจะชอบพรรคการเมืองพรรคไหน จะไปลงคะแนนเสียงให้พรรคนั้น เกิดความชอบที่เป็นทิวฏฐิอันนั้นขึ้นมาอันนี้มาจากเวทนา มาจากเวทนาที่เกิดมาจากการกระทำของพรรคการเมืองพรรคนั้นก็ได้อ้อ หรือแม้ที่สุดแต่ว่า ที่เราไปกิดเข้า แล้วมันเกิดความรู้สึกในใจเป็นเวทนาจึงได้, อันไหนมันเป็นไปในทางให้เราชอบ เราก็ชอบความรู้สึกอันนั้น; ฉะนั้นเราจึงเกิดความเห็นว้า เราชอบพรรคการเมืองพรรคนี้.

แต่คนทั่วไปเขาคงไม่อธิบายอย่างนี้ เขาอธิบายแต่ผิว ๆ ว่า ความเห็นของเขาแหละ ความเห็นของเขา เป็นคนฉลาด จะตัดสินเอาเองตามความฉลาดของเขาว่า พรรคการเมืองนี้ต้องดี, พรรคการเมืองนี้ต้องไม่ดี. แต่ถ้าพูดตามแบบของพระพุทธเจ้า ทิวฏฐิอันนี้เกิดขึ้นมาจากเวทนา คือมันลึกกว่า เช่นกำปั้นทุบดินว่า เมื่อเราไปนึกถึงการเมืองพรรคไหน เราสบายใจ เราแน่ใจ มันทำให้เราผังหัวในพรรคการเมืองพรรคนี้ หรือมีทิวฏฐิขึ้นมาว่า พรรคการเมืองพรรคนี้ดีแน่.

นี่ลองกิดคุกกี้ว้า คำพูดของใครจะเป็นวิทยาศาสตร์มากกว่ากัน คำพูดของพระพุทธเจ้า หรือว้าคำพูดของคนพวกนี้ จะเป็นวิทยาศาสตร์มากกว่ากัน ในเมื่อพระ-

พุทธเจ้าท่านตรัสว่า “**ทิวฐินันันมาจากเวทนา** ที่มันประทับใจลงไป ประทับใจลงไป จนเป็นทิวฐิรูปันันมา” นี้เรื่องเล็กๆ น้อยๆ ในโลกก็ยังเป็นอย่างนี้. ที่นี้เรื่องทางศาสนา ทางมิจฉาทิวฐิมามากมาย จนถึงกับว่ามี ๖๒ ชนิดโดยละเอียด, โดยย่อก็มี ๒-๓ ชนิด เช่นว่า นัตถิทิวฐิ อุจเจททิวฐิ สัสสตทิวฐิ ทุกอย่างทุกชนิดของทิวฐิมมาจากสิ่งที่เรียกว่าเวทนา ที่แสนจะละเอียดลึกซึ้งซับซ้อน, เรียกว่ามิจฉาทิวฐิทันหลายมาจากเวทนา หรือผัสสะที่ทำให้เกิดเวทนา.

ที่นี้มาถึงที่สำคัญที่สุด คือสัมมาทิวฐิ, ทิวฐิความเห็นที่ถูกต้อง ที่จะเป็นที่พึงได้ นี้ก็มาจากเวทนา; แต่มันมาในทางที่ถูกต้อง. การที่จะเกิดความเข้าใจ ถูกต้องขึ้นมาได้ว่า อะไรเป็นอะไร มันต้องมีเรื่อง, แล้วเรื่องที่มีขึ้นในใจต้องให้เวทนา. แล้วเวทนานันจะมาทำให้โง่หรือมาทำให้ฉลาด นันแยกทางเดินกันที่ตรงนี้. ถ้าเวทนานันมาทำให้เกิดความฉลาด คือความเจ็บปวดทุกครั้งสอนให้คนฉลาด ไม่เท่าไรก็พอ ที่จะรู้ว่าอะไรเป็นอะไร ในทางที่ถูกต้อง.

ที่นี้ความเจ็บปวดบางอย่างมันทำให้คนเข้าใจผิด หลงโง่ไปเรื่อย มันก็เป็นมิจฉาทิวฐิ; เช่นเมื่อเกิดความเสื่อมเสียฉิบหายขึ้นในชีวิต นี้ก็เป็นเวทนาแล้ว คือเดือดร้อนเหลือประมาณแล้ว. ถ้าเดินไปทางความโง่ ด้วยเหตุปัจจัยอย่างใดก็ตาม มันก็ทำให้คิดไปว่า ผู้เป็นต้นเหตุ, เทวดาเป็นต้นเหตุ, โชคหรือเคราะห์เป็นต้นเหตุ, ดวงดาวเป็นต้นเหตุ, อะไรไปทางโน้น. ถ้าเผื่อเวทนานันมันเกิดทำให้ฉลาด เพราะเขามีความฉลาด หรือมีบุญมีอะไร มันกลับไปมองเห็นว่า มันเรื่องของเวทนานัน, เหตุของเวทนานัน คือกรรมเป็นต้น, แล้วก็เหตุปัจจัยเกี่ยวกับสิ่งนั้นเอง ที่ทำให้เรามีความทุกข์นั้น ก็เดินถูกทาง เป็นสัมมาทิวฐิว่า มันไปตามเหตุ มันไปตามปัจจัยโดยเฉพาะของมัน ความทุกข์นั้นจึงเกิดขึ้น, จะไม่ถือว่าความทุกข์นั้นมาจากเทวดา มาจากผีสิง มาจากที่เหมือนเขาถือกันอย่างไรที่เป็นมิจฉาทิวฐิ.

ทุกอย่างเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย.

แต่พระพุทธเจ้าท่านยังไปไกลกว่านั้นอีก ในข้อที่ว่า จะไม่ให้ถือทุกอย่าง
 ว่าเป็นตัวตน, แม้ที่มีมันมาจากกรรม มาจากเหตุปัจจัยของมันโดยตรง ก็อย่าได้ถือว่า
 เป็นตัวตนเป็นของตน เป็นอะไร, ให้ถือว่ามันเป็นเหตุปัจจัย เป็นธรรมชาติ เป็น
 สิ่งที่อาศัยปัจจัยเกิดขึ้น เป็นอย่างไรไปอย่างนั้น อย่าถือว่ามันเป็นของเรา. อย่าพูดว่า
 กรรมของเรา เราทำกรรม กรรมของเราทำให้เราเป็นทุกข์; อย่างนี้พูดภาษาเด็ก ๆ
 ภาษาชาวบ้าน ภาษาคนโง่ ยังมีตัวตน มีเรามีของเรา เป็นสัสสตทิฏฐิอะไรทำนองนั้น.

จะพูดให้ถูกตามเรื่องของพระพุทธเจ้า ก็คือ ไม่มีเรา ไม่มีกรรม ไม่มี
 การกระทำกรรมของเรา รับผลกรรมของเรา ต้องไม่มีเรา. เหตุปัจจัยคืออะไร ๆ เลย — นั้น
 คือจิต — นั้นคือร่างกาย, — นั้นคือตา คือหู จมูก ลิ้น กาย, — นั้นคือรูป เสียง กลิ่น รส
 สัมผัส มากกระทบกันเข้า, เกิดความรู้สึกรู้เป็นวิญญาณ เกิดผัสสะ เกิดเวทนา เกิดความโง่
 ยึดถือในเวทนานั้น เป็นตัณหา เป็นอุปาทาน เป็นทุกข์.

ความทุกข์เกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีเรา ไม่ต้องมีตัวผู้ทุกข์ หรือเป็นผู้
 สร้างความทุกข์ หรือผู้ทำทุกข์ให้; ให้ทุก ๆ ตอนเป็นธรรมชาติตามธรรมชาติ. เรียก
 เป็นบาลีอย่างถูกต้องเต็มที่ ก็เรียกว่า ปฏิจจสมุปปັນนธรรม คือสิ่งที่อาศัยกันเกิดขึ้น
 ไม่มีความรู้สึกรู้เป็นตัวเป็นตน เป็นเราเป็นของเรา.

ถ้าทิฏฐิมันเดินไปว่าเป็นตน เป็นของตนนี้ เป็นอัตตทานุทิฏฐิ หรือ
 อัตตนิยานุทิฏฐิ ทิฏฐิที่ว่าเราว่าของเรา นี้เป็นมิจฉาทิฏฐิ, มันก็เกิดมาจากเวทนา เพราะ
 ไปหลงในเวทนาใดเวทนาหนึ่งเข้า แล้วยึดว่าเราว่าของเรา เป็นความผิดไป. แต่ถ้ามัน
 มาในทางที่ไม่ยึดถืออย่างนั้น เห็นเป็นเพียงธรรมชาติอย่างนั้น ๆ มันจะปรุงแต่งกันอย่าง
 นั้น เกิดอันนั้น เกิดอันนั้น อย่างนี้เรียกว่าสัมมาทิฏฐิ. มาจากทันตอเดียวกันคือเวทนา
 ถ้าเดินทางผิดเป็นมิจฉาทิฏฐิ, เดินทางถูกเป็นสัมมาทิฏฐิ.

นี่เท่าที่พูดมานี้ มันก็เป็นเพียงตัวอย่าง เป็นเหตุผลที่แสดงให้เห็นบางส่วน เท่านั้นไม่ใช่ทั้งหมด, เพราะว่ามันไม่มีเวลาจะพูดทั้งหมด จึงพูดว่าเท่าที่พูดมานี้ มันเป็น เหตุผลหรือเรื่องราวบางส่วน ที่ทำให้เห็นว่า **จริงอย่างที่พระพุทธเจ้าท่านตรัส ว่าอะไรๆ มันรวมจุดอยู่ที่เวทนา มันตั้งต้นอยู่ที่เวทนา.** แล้วมันจะแยกออกไปเป็นมิจาตักฺขิฐิ ก้อย่างๆ หรือเป็นสัมมาตักฺขิฐิ, สัมมาตักฺขิฐิมีเพียงหนึ่งอย่าง แล้วก็มาจากเวทนา.

ฉะนั้นระวังเรื่องเกี่ยวกับเวทนา ใครจะมาสอนใคร พระพุทธเจ้าก็ช่วย อะไรไม่ได้ นอกจากแนะนำทาง. ส่วนที่จะเล่าเรียนศึกษานี้ต้องทำเอง เพราะฉะนั้นก็ เสวยเวทนาเข้าไป เวทนาอะไรมีขึ้นมาก็เสวยเวทนานั้น; แต่แล้วก็มีแตกต่างกันอยู่ ๒ อย่าง ว่า : **บุดูชน คนพาล คนโง่ คนเขลานั้นมันเสวยเวทนาด้วยความโง่, ส่วนอริยสาวก ก็เสวยเวทนาด้วยความฉลาด มีเท่านี้, เพราะระมัดระวังดี คุดิ.**

มันต่างกันมาเสียแต่ที่แรกแล้วว่า บุดูชนคนพาล คนเขลานั้น **ไม่ได้เคย ฟังธรรมะของพระอริยเจ้า ฟังแค่ธรรมะของคนพาล บุดูชนมิจาตักฺขิฐิ. ส่วนอริย-สาวกนั้น** หมายถึงผู้ที่ได้ฟังธรรมะของพระอริยเจ้า แล้วก็เป็นผู้มีปัญญา ถูกนำไปตาม คำสอนของพระอริยเจ้า, ตั้งมันด้วยดีในธรรมะของพระอริยเจ้า. นี่ก็เรียกว่า อริยสาวก คือคนไม่โง่ไม่เป็นพาล ตรงกันข้ามกับบุดูชนคนพาล ที่มันเกิดมาด้วยเหตุอะไรก็ตามใจ ไม่ได้ยินได้ฟังเรื่องที่เป็นธรรมะของพระอริยเจ้า. ฉะนั้นใจของเขาก็มีอยู่อย่างหนึ่ง. ที่นี้ พอเวทนาเกิดขึ้นมันก็ต่างกัน แยกทางกันเดิน; คนพาลก็เสวยเวทนาด้วยความโง่, อริยสาวกก็เสวยเวทนาด้วยความฉลาด.

ฉะนั้น คนพาลจึงเกิดตัณหา เกิดอุปาทาน เกิดความยึดมั่น เป็นทักฺขิฐิ อย่างนั้นอย่างนี้ แล้วก็มีความทุกข์; ส่วนพระอริยเจ้านั้น **รู้เท่าทันเวทนา** เพราะได้เรียนมาดี ได้อบรมมาดี ได้ปฏิบัติมาดี จึงไม่ยึดมั่นถือมั่นในเวทนานั้น คือมัน เกิดความฉลาด มันเกิดความรู้เสีย ว่าอะไรเป็นอย่างไร อะไรเป็นอย่างไร, เวทนานี้คืออะไร,

ก็ไม่ไ้ไม่หลงที่จะไปยึดมั่นถือมั่นในเวทนานั้น. เพราะฉะนั้นไม่เกิดตัณหา ไม่เกิดอุปาทาน ไม่เกิดกิฏฐิเห็นผิดที่จะทำให้เกิดทุกข์ได้.

นี่เราทุกคนก็อยู่ในโลก โลกนี้ก็มือารมณส์สำหรับมากระทบ ทางตา ทางหู ฯลฯ นี้เรียกว่าโลก, นี้พอมากระทบแล้วมันก็เกิดผัสสะ เวทนา. เราที่อยู่ด้วยกันในโลกทุกคนนี้จะเสวยเวทนานั้น ในลักษณะที่ต่าง ๆ ๆ กันไป เคยชินไปในทางไหนมาก ก็สะสมความคิดเห็น ไปในทางที่มีกิฏฐิอย่างนั้น, คนอื่นก็มีกิฏฐิอย่างอื่น. นี่เราทุกคนไม่ค่อยรู้เรื่อง เพราะว่าเราถือเอาความหมายของสิ่งที่เรียกว่าเวทนานั้นมันผิดกัน ผิดกันเป็นพวก ๆ ไม่รู้ว่าก็พวกต่อกี่พวก.

ขอให้เข้าใจไว้ทีว้า พระพุทธเจ้าท่านตรัสอย่างนี้ ว่าทุกอย่างมันไปรวมอยู่ที่เวทนา ที่มันจะงอกออกไปเป็นนั่นเป็นนี่. เราต้องรู้เรื่องนี้ เราถือว่าพระพุทธเจ้าเป็นพระอรียเจ้า ท่านสอนไว้อย่างนี้ เราได้ฟังแล้ว แล้วก็มาทำให้มันตรงกับที่ท่านสอนไว้จะเป็นการลองดูก็ได้ ว่ามันจริงหรือไม่จริง. เวทนาเกิดแล้ว มันก็ทำให้เกิดความคิดที่เป็นกิฏฐิต่าง ๆ ได้ : เกิดทุกข์ได้เกิดอะไรได้, แล้วทำให้เกิดอวิชชาได้ เป็นครั้ง เป็นครั้ง เป็นครั้งไป จนชิน ๆ ๆ เข้า เป็นความเคยชินที่จะเกิดอวิชชาชนิดนั้นมาทันทีทันควัน, จนคนโง่บางพวกเข้าใจไปว่า อวิชชาเป็นสิ่งที่นอนร่อยอยู่แล้วในสันดาน มันกลายเป็นมิจฉานกิฏฐิไปอีกแบบหนึ่ง. อวิชชาเพิ่งเกิด แต่ว่าเกิดเร็วเกินไป จนคนนี้ไม่รู้ว่ามันเพิ่งเกิด คิดว่ามันเกิดอยู่แล้ว ร่อยอยู่แล้ว นอนอยู่เป็นประจำในสันดาน.

นี่พูดมาตั้งชั่วโมง แทบจะไม่ได้เรื่องไ้ราวอะไร ถ้าฟังไม่ถูก; ถ้าฟังถูกก็คงจะได้เรื่องสักหน่อยหนึ่งว่า ทุกเรื่องในโลกนี้ ทุกเรื่องของมนุษย์นี้ จะเป็นเรื่องอะไรก็ตามใจของมนุษย์นี้ มีจุดตั้งต้นหรือจุดสำคัญอยู่ที่สิ่งที่เรียกว่าเวทนา. ถ้าไม่มี

สิ่งที่เรียกว่า เวทนา ทุกอย่างไม่มีความหมาย, แม้แต่โลกนี้ก็ไม่มีมีความหมาย; เพราะ
ว่าเราอยู่ในโลกนี้ เพื่อแสวงหาสุขเวทนา อุตส่าห์เกิดมา ศึกษาเล่าเรียน ทำการงานนั้นนี่
จนกว่าจะตาย เพราะเป็นทาสของเวทนา ต้องการสุขเวทนา, แต่แล้วเวทนานี้เป็นเหตุ
ให้เกิดอะไรอีกมากมาย เกิดความคิดผิด คิดถูก ให้มีทุกข์มากขึ้นหรือให้มีทุกข์น้อยลง
ได้ทั้งนั้น. คือไปผิดก็ได้ ไปถูกก็ได้.

เวทนาเป็นสิ่งที่น่ากลัวที่สุดต้องรู้ทัน.

นี้เราก็มีการเตรียมตัว สำหรับที่จะจัดให้มันเป็นไปในทางถูก ทุกครั้งที่เรามี
การประสบหรือเสวยสิ่งที่เรียกว่าเวทนา วันหนึ่งนับไม่หวาดไหว เคี้ยวตา เคี้ยวหู
เคี้ยวจมูก เคี้ยวลิ้น เคี้ยวกาย เคี้ยวใจ, ช้วนนอนอ่านหนังสือชั่วโมงเดียวนี้ มันมีเวทนา
หลายแบบเกิดขึ้นสลับซับซ้อนกันไป ต้องเข้าใจความหมายเหล่านั้น มันเกิดมาใน
ลักษณะเป็นธัมมมารมณฺ์ เข้าไปรบกวนจิตใจ เป็นเวทนาหลาย ๆ ชนิด. ที่นี้ถ้าเราไม่อ่าน
หนังสือ เราออกไปเดินเล่น ตาหูก็ไปได้ยินได้เห็นได้อะไรอย่างนั้นอย่างนี้เข้าอีก มันล้วน
แต่เต็มไปด้วยสิ่งที่เรียกว่าเวทนา, แล้วก็เป็นตัวเหตุให้เกิดอะไรอีกมากมาย แล้วแต่ว่ามัน
มีความเหมาะสมของมันอย่างไร มีเหตุปัจจัยของมันอย่างไร.

เราอยู่ในท่ามกลางสิ่งที่ร้ายกาจที่สุด อันตรายที่สุด คือสิ่งที่เรียกว่า
เวทนา; ฉะนั้น อย่าไปกลัว เช่น กลัวเสือ กลัวผี กลัวจน กลัวตาย กลัวอะไร,
จงกลัวพิษร้ายของสิ่งที่เรียกว่าเวทนานี้เถิด น่ากลัวกว่าสิ่งใดหมด. นี้ถ้ามองเห็น
อย่างนี้แล้ว ก็จรรู้จักพระพุทธเจ้า, จรรู้จักจิตใจของพระพุทธเจ้า, จรรู้จักธรรมะของ
พระพุทธเจ้า.

เดี๋ยวนี้มนุษย์เราในโลกนี้ ไม่รู้จักสิ่งนี้น่ากลัวที่สุด; ไปกลัวจน
ที่จริงเขาก็รู้ว่าเขาไม่จน แต่เขายังไม่มีเกียรติเขาก็เอาเกียรติ, รวยแล้วยังไม่พอ จะรวย

ไม่มีที่สิ้นสุด. เพราะฉะนั้นก็เบียดเบียนกันเรื่อย เบียดเบียนกันทั้งโลก แล้วเบียดเบียนกันเรื่อย เพราะไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่าเวทนา. ถ้าเขารู้จักเขาจะเห็นว่า นี้อันตรายที่สุด, สิ่งที่น่ากลัวที่สุด, น่าหวาดกลัวที่สุด, ซึ่งศาสนาทุกศาสนาต้องการจะให้เข้าใจและให้อาชนะได้; ผลร้ายจะเกิดมาจากสิ่งที่เรียกว่าเวทนานี้ ศาสนาคริสต์เขาจะเรียกว่าซาตาน หรืออะไรทำนองนั้น, เราก็เรียกไปตามที่เราอยากเรียกได้เหมือนกัน.

สิ่งที่น่ากลัวที่สุด คือสิ่งที่เรียกว่า เวทนา; เข้าไปใกล้มันหรือไปแตะต้องมัน ไปเกี่ยวข้องกับมัน ถูกวิธีหรือผิดวิธี มีเท่านั้น; พอผิดวิธีก็เป็นอันตรายที่สุด คือจะโง่งง—โง่งง—โง่งง—โง่งง แล้วก็จมลงไปในความโง่งง จมลงไปในความทุกข์อย่างไม่รู้ไม่ถอน, จมลงไปในวิภวสังสาร ตกนรกหมกไหม้เป็นกัปป์เป็นกัปป์ไปเลย คืออยู่ในความทุกข์ ในตงแห่งความทุกข์ ในอะไรแห่งความทุกข์นี้ นี่ถ้าว่าจัดทำไปในทางถูกต้อง มันก็ฉลาด มันก็ไม่ไปหลง ก็ไม่จมลงไปในการเป็นทาสของเวทนา, แต่รู้จักฉลาดขึ้น ๆ จนอยู่เหนือเวทนา. กำจัดเวทนาเสียได้, หมายความว่ากำจัดอิทธิพลหรืออันตรายจากเวทนาเสียได้ ก็ไปนิพพาน คืออยู่เหนือความทุกข์.

ตกนรกอย่างแสบเผ็ด ก็เป็นนรกในความหมายธรรมดา, ตกนรกหอมหวาน หอมหวานเอร็ดอร่อยก็เป็นสวรรค์ เรียกกันว่าสวรรค์, สวรรค์คือนรกที่ชวนตก ไม่มีใครรู้ว่ามันเป็นนรก, นรกธรรมดาที่คือนรกที่มันแสบเผ็ด, นี่เป็นเรื่องเกี่ยวกับเวทนาทั้งนั้น, นรก สวรรค์ นิพพาน ทั้งหมดเกี่ยวกับเวทนา, เป็นต้นเหตุด้วย เป็นผลด้วย เป็นผลสุดท้ายด้วย เป็นผลต่อ ๆ ไปด้วย จนกระทั่งเป็นเวทนาชนิดที่ประเสริฐที่สุด; คือเวทนาที่มันรู้สึกไม่มีความทุกข์เลย เพราะหมดกิเลสแล้ว.

ลักษณะอย่างนั้น มันไม่ใช่เวทนาอย่างที่กำลังพูด เป็นเวทนาของผู้ที่ชนะเวทนาแล้ว ไม่รวมอยู่ในขั้นนี้, เว้นไว้แต่จะถือว่า ความสุขอันนี้เป็นความสุขเกิดมาจากการดับกิเลสได้ ดับทุกข์ได้เป็นนิพพานนี้ มันไม่มีเวทนาตั้งคู่ใจให้คนอยากปฏิบัติธรรม

ก็ได้. แต่ผู้ที่บรรลुเวทนานั้นจริงคือพระอรหันต์ ไม่รู้สึกเป็นเวทนา, ท่านไม่รู้สึกเป็นเวทนา หรือว่าเวทนาจนิตที่สักว่าไม่มีความหมาย เป็นเวทนาที่ไม่สร้าง ความยึดมั่นถือมั่นแก่จิตใจได้.

คำว่า เวทนาในกรณีทั่วไป เราหมายถึงเวทนาของคนที่จะไปยึดมั่น ในเวทนานั้น, แม้จะยึดมั่นด้วยสติปัญญาตามธรรมดา นี้ก็เรียกว่ายึดมั่น, จนกว่ามันจะ หลุดพ้นไปเสียแล้วจากเวทนา จึงจะอยู่เหนือความยึดมั่นถือมั่น. ฉะนั้นในความถูกต้อง นั้น มันก็ยังมี ความยึดมั่นถือมั่นชนิดที่ละเอียด ลึกซึ้งสุขุม อยู่ด้วยเหมือนกัน, ต้อง ค่อย ๆ ก้าวสูงขึ้นไป คือข้ามให้พ้นไป ข้ามจากความเลวหรือความชั่วมาสู่ความดี, ความดี หรือบุญกุศลก็ตาม ก็ข้ามความดีหรือบุญกุศลนี้ ไปสู่ความที่ไม่เรียกได้ว่าดีหรือไม่ดี, คือ ไม่มีเหตุที่เป็นที่ตั้งแห่งความดีหรือความไม่ดี, ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความสุขหรือความทุกข์, ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่นว่าเราว่าของเรา, พอไม่มีเรา ไม่มีของเรา มันก็ หมดเรื่องกัน. ไม่มีได้ไม่มีเสีย ไม่มีอะไรทุกอย่าง.

ตอนนั้นมันเป็นสิ่งที่ลึกลับอยู่ คนที่ไม่เคยถึงก็คิดว่าจะ เป็นเวทนาที่ดีที่สุด ที่เป็นสุขที่สุด ก็อยากจะได้, คนที่ถึงเข้าจริงคือพระอรหันต์ ก็เฉยไปหมด. นี่มัน เล่นตลกกันอยู่อย่างนี้ ไม่รู้สึกเป็นเวทนาชนิดที่เขายึดมั่นถือมั่นกัน รู้แต่ว่ามันเป็นผล ของการกระทบความรู้สึกทางอายตนะ, เช่น ใจกับธัมมารมณเป็นต้น. นี้ก็เลยเป็นของที่ไม่มีความหมาย ขณะเวทนาอยู่เหนือเวทนาเป็นอย่างนี้.

ขอให้เห็นว่า ตั้งแต่ต้นที่สุดไปจนถึงปลายสุดที่สุดนั้น ก็มีเวทนาอย่าง เดียวเป็นตัวเรื่อง เป็นเจ้าของเรื่อง เป็นตัวเรื่อง เป็นเหตุของเรื่อง เป็นผลของเรื่อง อะไรเป็นหมดเลย. ฉะนั้นวันนี้ ถ้าว่าฟังอะไรไม่ถูก ก็ขอให้เพียงแต่สนใจสิ่งที่เรียกว่า เวทนา ให้รู้จักมันเหมือนกับเอามาสืบถามเมื่อใด ถ้ามันเป็นวัตถุ ว่ามันเป็นอย่างไร.

เดียนมัน เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นแก่จิตใจ ก็ให้มันรู้จักประจักษ์ชัดด้วย
 ความรู้สึกของจิตใจ; คล้าย ๆ กับว่าเหมือนเอามาใส่ผ้ามือคู่ได้ จะได้เรียนธรรมะ
 อย่างวิทยาศาสตร์ คือไม่โง่ ไม่ต้องเชื่อตามผู้อื่น ไม่ต้องเชื่อตามเหตุผลอย่างอื่น,
 นอกจากเหตุผลคือความรู้สึกอยู่ด้วยใจตลอดเวลา ทุกเรื่องทุกชั้นทุกตอน เป็น
 สันติภูริโก, ที่เราสวดทุกวันนี้. เราสวด *สุวากขาโต ภคฺวตา ธมฺโม ฯลฯ* มีเรื่อง
 สันติภูริโก ตีตกมาแล้ว. นี่คือความหมายอย่างนี้ นี่เป็นวิทยาศาสตร์ เรียนด้วยความ
 แจ่มแจ้งที่เป็นสันติภูริโก, เห็นธรรมะ รู้ธรรมะ เข้าใจธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ คับทุกข์
 ด้วยธรรมะ ในลักษณะที่มันเป็นวิทยาศาสตร์.

เอาละ พอกันที.

ทุกอย่างตั้งต้นจากเวทนา.

[การศึกษาพุทธศาสนาตามวิถีทางของวิทยาศาสตร์]

การบรรยายในวันนี้ เป็นการบรรยายต่อจากครั้งที่แล้วมา ดังที่ได้บอกให้ทราบแล้วว่า เราจะเปลี่ยนเรื่อง จากเรื่องสำหรับภิกษุใหม่ มาเป็นเรื่อง *หลักธรรมะ* ที่เป็นหัวใจของพุทธศาสนาโดยตรง.

ในครั้งที่แล้วมา เราพูดถึงสิ่งที่เรียกว่า เวทนา ในฐานะที่เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง แล้วก็เป็นที่ต้นเหตุของทุกสิ่ง ที่ทำให้เกิดปัญหายุ่งยากขึ้นแก่มนุษย์เรา, แล้วให้มองดูสิ่งที่เรียกว่าเวทนานั้นเป็นที่ต้นเหตุให้เกิดสิ่งยุ่งยากแก่มนุษย์เราได้ ในลักษณะที่มันเป็นสิ่งที่เห็นได้จริง ๆ ตรง ๆ ตามกฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์ ดังนั้นเราจึงเรียกการศึกษาชุดนี้ว่า การศึกษาพุทธศาสนาตามวิถีทางของวิทยาศาสตร์.

สิ่งที่จะศึกษานี้เป็นวิทยาศาสตร์ฝ่ายนามธรรม.

นี่ต้องทบทวนดูให้เข้าใจ ถึงสิ่งที่จะเป็นตัววัตถุของการศึกษา ถ้าการศึกษาตามวิถีทางของวิทยาศาสตร์ ต้องมีตัววัตถุสำหรับการศึกษาอย่างประจักษ์ คือไม่

ใช้เรื่องค่านึงค่านวดโดยเหตุผลเหมือนกับวิธีของปรัชญา. ที่นี้เราก็กได้พูดแล้วว่า แม้สิ่ง
ที่เรียกว่า เวทนา นั้น จะเป็นเพียงความรู้สึกในทางจิต มิได้เป็นตัวเป็นตนอย่างวัตถุ;
นี้ก็ขอให้เข้าใจว่า มันเป็น วิทยาศาสตร์ฝ่ายนามธรรม ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ฝ่ายวัตถุ.

เรื่องนามธรรมกับเรื่องวัตถุนี้ มันก็มีอะไรบางอย่างที่ยังเข้าใจผิดกันอยู่,
สำหรับผู้มีปัญญาในทางธรรมะจริง ๆ แล้วจะเห็นว่า เรื่องนามธรรมนี้ก็เป็นเรื่อง
ระดับเดียวกันกับเรื่องวัตถุ. ทรงนึกยากที่ใคร ๆ จะเข้าใจหรือมองเห็นได้ทันที ว่าเรื่อง
ทางจิตใจนั้น ถ้ามองเห็นชัดเข้าใจแล้ว มันก็จะกลายเป็นเรื่องทางวัตถุโดยกฎเกณฑ์อย่าง
เดียวกัน. นี่เป็นเหตุให้เราสามารถที่จะเอาสิ่งที่เรียกว่าเวทนามาเป็นวัตถุสำหรับ
ศึกษาได้ เช่นเดียวกับที่เราจะเอาก้อนหิน ก้อนดิน ไม้ไผ่มาเป็นวัตถุสำหรับการศึกษา
กันคว่ำทางวิทยาศาสตร์ฝ่ายวัตถุ.

อีกทีหนึ่งขอให้ทราบไว้ด้วยว่า ระบบจิตใจ ที่เนื่องกันอยู่กับร่างกายนี้
ตามทางธรรมะเขาถือว่า เป็นเรื่องเดียวกันกับร่างกาย; ดังนั้นเราจึงต้องมีคำใช้ที่
แบ่งแยกกันเด็ดขาด. ระบบรูปธรรม คือวัตถุทั้งหลายที่เรียกว่า corporeality นี้ก็ตาม
ระบบทางจิตที่เนื่องกันอยู่กับร่างกาย ที่เรียกว่า mentality นี้ก็ตาม ล้วนแต่ถือว่าเป็น
เรื่องวัตถุทั้งนั้น, ต่อเมื่อเป็นเรื่องที่สูงขึ้นไปกว่านั้น คือ เป็นเรื่องทางสติปัญญาล้วน ๆ
ที่เราเรียกกันว่าทาง spiritual นั้นแหละ จึงจะเป็นเรื่องทางที่ไม่อาจจะเรียกว่าวัตถุ.

จะยกตัวอย่างให้ฟังง่าย ๆ ว่า ในทางธรรมะนี้เรามีเรื่องที่จะต้องเอามา
เป็นวัตถุสำหรับการศึกษา ๒ เรื่อง คือเรื่อง กายกับจิต; กายจะต้องถูกศึกษาเช่น
เดียวกับจิต, จิตจะต้องถูกศึกษาเช่นเดียวกับกาย. ที่นี้เอาอะไรมาศึกษาจิตและกาย
อันนั้นรู้จักกันหรือยัง อันนั้นจะไม่เรียกว่าจิต; เพราะว่าจิตนั้นมันเป็นคู่กันกับกาย ถูก
ศึกษาพร้อมกันไปกับกาย ในลักษณะอย่างเดียวกันกับกาย; เช่นชั้น ๕; รูปนี้คือ
กาย, เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ นี้คือจิต, เอามารวมกันเป็นชั้น ๕ แล้วอะไรจะ

ศึกษาชั้น ๕ เอชชั้น ๕ เป็นวัตถุประสงค์สำหรับการศึกษา. นี่ที่มันเตลิดขึ้นไปจนไม่มีชื่อจะเรียก^{นี้} ในภาษาธรรมะเขาเรียกว่า ปัญญา หรือ ญาณทัสสนะ หรืออะไรที่มันยิ่งไปกว่าร่างกายกับใจ^{นี้}.

ที่^{นี้}ก็พอจะเห็นได้ว่า เรามีสิ่ง^{นี้}ที่จะศึกษารูปร่างภายในลักษณะที่เป็นวัตถุ, ศึกษาจิต เรื่องเกี่ยวกับจิต ความรู้สึกของจิต ในลักษณะที่เนื่องกันอยู่กับวัตถุ, เรียกว่าง่าย ๆ ว่าศึกษาเรื่องคน คนก็มีทั้งกายและทั้งจิตแล้ว คนทั้งคนถูกศึกษา.

ที่^{นี้}สิ่งที่จะมาศึกษามันได้ ก็ต้องเป็นเรื่องที่สูงกว่าดีกว่า ๒ สิ่ง^{นี้}, ^{นี้}คือมีเรื่องของสิ่งที่สูงไปกว่าร่างกายกับจิต^{นี้}; ซึ่งในภาษาไทยเรา ก็ไม่รู้จะเรียกว่าอะไร, แต่ในภาษาบาลีนั้นเขาเรียกว่า เรื่องทางจิตนั่นแหละ โดยยกเอาจิตที่คู่กันอยู่กับกาย^{นี้}เอามาไว้เป็นฝ่ายร่างกายเสีย, แล้วก็ย่ำลึ้ม ที่เคยเปรียบเทียบให้ฟังว่า เพื่อเข้าใจสิ่งทั้ง ๓ ^{นี้}ดี, ให้ใช้คำว่า ร่างกาย จิต แล้วก็วิญญูณ. วิญญูณในที่อย่าง^{นี้}ไม่ใช่เรื่องจิต ไม่ใช่วิญญูณในชั้น ๕ แล้วก็ไม่ว่าจะเรียกว่าอะไร ก็ต้องยืมคำว่าวิญญูณมาใช้ เพื่อเข้ากับคำว่า *spiritual* ของภาษาสากล; อย่างเราเรียกดีกันว่า โรงหนังทางวิญญูณ, คำว่าวิญญูณ ^{นี้}ไม่ใช่จิต มันมีอะไรไกลไปกว่านั้น.

ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจสิ่ง^{นี้}ชัดแจ่มไม่ปนกันยุ่ง ก็เลยยกตัวอย่างให้ฟังว่า ถ้าเราเป็นโรคภัยไข้เจ็บทางร่างกาย เราก็ไปที่โรงพยาบาลทั่วไป, แต่ถ้าเราเป็นโรคภัยไข้เจ็บทางจิต เราก็ไปที่โรงพยาบาลโรคจิตที่ปากคลองสาน หรือโรงพยาบาลอะไรทำนองนั้น, แต่ถ้าเราเป็นโรคทางวิญญูณ เราต้องไปหาพระพุทธเจ้า, ไปที่โรงพยาบาลของพระพุทธเจ้า. โรงพยาบาลทางทั่ว ๆ ไปกับโรงพยาบาลทางปากคลองสาน^{นี้}ช่วยไม่ได้, ไปหาโรงพยาบาลของพระพุทธเจ้า ก็คือศึกษาเรื่องที่มีมันเหนือจากนั้นไป; ^{นี้}รู้ว่ากิเลสคืออะไร, ความทุกข์คืออะไร, อะไรเป็นเหตุให้เกิดทุกข์. ^{นี้}ก็หมายความว่า คนทุกคนในโลก^{นี้} ถ้ายังไม่เป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ยังเป็นโรคทางวิญญูณอยู่ด้วยกันทั้งนั้น; แต่เรา

ไม่ถือว่า เขาเป็นโรคกายหรือโรคจิต ในระบบ *physical* หรือ *mental* นี้ มันยังดี ๆ อยู่. แต่ระบบ *spiritual* เสียไปหมด คือโง่, ใครที่ยังโง่เรื่องความคับทุกข์ โง่เรื่องนี้ก็เรียกว่ามีโรคทางวิญญาณ สำหรับผมจะพูดให้เข้าใจ, แต่ในภาษาบาลีใช้คำว่า จิต แทนคำว่า วิญญาณ. ที่นี้ คำว่าจิตในภาษาไทย เอามาใช้คำเกินไปเสียแล้วใช้ไม่ได้ ต้องใช้คำว่า วิญญาณแทน, อย่าให้มันปนกันยุ่ง รู้ว่าภาษาบาลีใช้อย่างไร ภาษาไทยใช้อย่างไร แล้วภาษาที่เรากำลังจะพูดกันนี้ใช้อย่างไร.

นี้เรารู้ได้ทันทีว่า ระบบทาง *spirituality* นั้น จะเป็นผู้ศึกษาระบบทาง *corporeality* หรือ *mentality* เราจึงสามารถศึกษาพุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องวิถีทางของความคับทุกข์นี้ ในลักษณะอย่างเดียวกับการศึกษาวิทยาศาสตร์, คือใช้วิธีการอย่างวิทยาศาสตร์ คือต้องมีอะไรมาวางลงสำหรับเป็นวัตถุสำหรับศึกษา แล้วก็ศึกษาให้เข้าใจ เหมือนที่ได้พูดมาแล้วในวันก่อนว่า จะต้องเอาตัวสิ่งที่เรียกว่า เวทนา นั้นมาวางลงไป ในที่ทดลองในที่ศึกษา. ถ้าไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่าเวทนา มันก็ล้มเหลวหมด, คือมันโง่เกินไปที่จะศึกษาอะไรได้. ฉะนั้นจะต้องรู้จักสิ่งที่เรียกว่าเวทนา ที่เกิดอยู่เป็นประจำวัน ให้รู้จักตั้งใจเอามาศึกษา แล้วศึกษาในส่วนลึก ในส่วนที่มันลึกกว่าที่คนธรรมดาเขารู้หรือเขาพูดกัน มันจึงจะเป็นวิทยาศาสตร์ทางฝ่ายจิตหรือฝ่ายวิญญาณ.

ความรู้สึกของคน มี ๔ ประเภท.

ที่นี้จะยกตัวอย่างให้ฟังอีก ด้วยเรื่องที่เทศน์เมื่อคืนก่อนนี้ ว่าความรู้สึกของคนเรา ซึ่งทำให้เกิดความสำคัญมันหมายนั้น ควรจะจัดเป็น ๔ ประเภทจึงจะหมดจด; แต่คนธรรมดาสามัญรู้จักเพียง ๓ ประเภท. อันที่หนึ่งเรียกว่า รู้สึกว่าถูกขาด หุน, อันที่สองรู้สึกว่าจะเสมอตัว, อันที่สามเรียกว่าถูกได้กำไร, คนบุญคนคนธรรมดาเหล่านี้โง่ถึงขนาดที่เรียกว่า ทั้ง ๓ อย่างนี้มันต่างกัน มันต่างกันอย่างตรงกันข้ามหรืออะไรทำนองนั้น ว่าอันหนึ่งมันขาดหุน อันหนึ่งมันได้กำไร อันหนึ่งมันเสมอตัว. มันโง่เพราะ

มันรู้แต่เพียง ๓ อย่าง; **ไม่รู้**จักอย่างที ๔ ทีเรียกว่า **นิพเพธิกะภาคิยะสัญญา** คือ **ความรู้**ที่มันจะ**แทงตลอด** ๓ อย่างโง่ๆนั้น ให้**ทะลุเข้าไปว่า** มันเหมือนกัน. รู้สึกว่า **ขาดทุน**มันก็โง่ชนิดหนึ่ง, รู้สึกว่า**เสมอตัว** มันก็โง่ชนิดหนึ่ง, รู้สึกว่า**ได้กำไร**มันก็โง่ชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นความโง่ด้วยกัน.

อันหนึ่งมันให้เกิด**เวทนา** เป็น**ทุกข์เวทนา**เมื่อ**ขาดทุน**, มันก็เดือดร้อนไป**ตามภาษา** ทุก**ขเวทนา** เกิด**โทสะ** เกิด**โกรธ**อะไร ตก**นรก**ไป**ตามแบบ**นั้น, อันหนึ่งรู้สึก**ว่าได้กำไร** มันก็**สบาย**ดีใจ**โลด** เป็น**สุขเวทนา** มันก็โง่หรือบ้าไป**ตามแบบ**นั้น. ส่วนที่**เสมอตัว**นี้ มันก็ยังเป็น**โมหะ** **ความรู้**สึกที่เป็น**โมหะ** ยัง**สงสัย** ยัง**หวัง** ยัง**อะไร**ต่อไปอีก จึงเรียกว่า**โง่เสมอ**กัน. แต่**คนธรรมดา**ไม่**รู้สึก**อย่างนั้น เขาจะ**รู้สึก** **ยินดี**เมื่อ**ได้กำไร**, แล้วก็**เสียใจ**เมื่อ**ขาดทุน** แล้วก็**หวัง**ต่อไปเมื่อ**มันเสมอ**ตัว.

เรื่อง**นิพเพธิกะภาคิยะสัญญา** นั้น มันมาใน**ลักษณะ**ที่บอกว่า รู้สึกว่า**ขาดทุน**นี้ยังโง่, รู้สึกว่า**เสมอตัว**ก็ยังโง่, รู้สึกว่า**ได้กำไร**ก็ยังโง่, เพราะ**คนเหล่านี้**มันโง่ไป**ตามเวทนา**นั้นๆ. ทีนี้ ถ้าจะ**ไม่ให้โง่** ก็**หมายความว่า** เมื่อ**มันมีการขาดทุน**เกิดขึ้น ต้องให้**ความขาดทุน**นั้นทำให้**เราฉลาด**ในเรื่องนั้นๆ, แล้วเมื่อ**ความเสมอตัว**เกิดขึ้น ก็ต้องให้**ความเสมอตัว**นั้นทำให้**เราฉลาด**ในเรื่องนั้นๆ, แล้วเมื่อ**การได้กำไร**เกิดขึ้น ก็ต้องให้**การได้กำไร**นั้นทำให้**เราฉลาด**ในเรื่องนั้นๆ, คือมันให้**ปัญญา**ทั้ง ๓ อย่าง ไม่ใช่มาให้ความ**ยินดี**ร้าย, อันหนึ่ง**เศร้า**, อันหนึ่ง**ระเริง** **เหลือ**อะไรนี้.

แล้ว**ลอง**คิดว่า อันไหนเป็น**วิทยาศาสตร์**? คนที่เมื่อ**มันขาดทุน**แล้วมัน**เสียใจ**, พอ**กำไร**แล้วมัน**ดีใจ**, **เสมอตัว**มันก็**หวัง**ต่อไป, อย่างนี้มันเป็น**วิทยาศาสตร์**หรือไม่? ไม่มี**ลักษณะ**แห่ง**ความเป็นวิทยาศาสตร์** คือ มันโง่ไป**ด้วยอำนาจ**วิชา **มีความยึดมั่น**ถือมั่น; **ได้**อย่าง**ใจก็ดีใจ**, **ไม่ได้**อย่าง**ใจก็เสียใจ**หรือ**โกรธ**; ถ้าเป็น

วิทยาศาสตร์มันก็ต้องรู้ว่า ความรู้สึก ๓ อย่างนั้นมันสำหรับคนโง่ มีวิชาอุปาทาน แล้วยึดถือไปแบบหนึ่งๆ แบบหนึ่งๆ ๓ แบบ.

ถ้าแบบของพระพุทธเจ้าท่านถือว่า เป็นปฏิจสมุปบันนธรรมเสมอกัน คือความรู้สึกที่จะต้องเกิดขึ้น ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติเสมอกัน เป็นปฏิจสมุปบันนธรรมเสมอกัน ไม่ควรจะยึดถือว่า เป็นที่น่ารัก น่าพอใจ หรือน่าโกรธน่าเกลียด น่าอะไร. นี่คิดคุณอันไหนมันเป็นวิทยาศาสตร์กว่า, หรือคนไหนมันจะรู้วิทยาศาสตร์กว่า. ถ้าคนหนึ่งพอขาดทุนแล้วโกรธเสียใจ พอได้กำไรแล้วยินดีเหลือ เสมอตัวก็หวังต่อไปอีก นี่คนชนิดนี้มันอย่างหนึ่ง, ส่วนอีกคนหนึ่งรู้ว่า มันเป็นเพียงความรู้สึก ที่มันเกิดมาจาก ความปรุ่งแต่งในจิตใจ เมื่อมันเป็นอย่างนั้นๆ แล้วก็ไม่มียินดีในร้าย ไม่มียินดีในส่วนที่ว่า เป็นกำไร, หรือยินดีในส่วนที่ว่าขาดทุน หรือไม่หวังอะไรในส่วนที่เสมอตัว คงมีใจคอ ที่ฉลาดขึ้นไปกว่าเดิม. เมื่อมันขาดทุนก็รู้ว่า มันเป็นอย่างนั้นๆ อย่างนี้ มันก็ต้องเป็น อย่างนี้ แล้วก็เป็นที่ธรรมดา ก็ไม่ได้เสียใจอะไร, เมื่อได้กำไรมันก็ต้องพิจารณาเห็นว่า มันก็ต้องเป็นอย่างนี้ ตามกฎอย่างนี้ๆ ไม่แปลกอะไร แล้วก็ไม่มียินดีอะไรที่มันจะได้กำไร, เมื่อเสมอตัว ก็รู้อย่างเดียวกันอีกว่า มันมีสิ่งต่างๆ แวดล้อมอยู่อย่างนี้ แล้วผลมันก็ ออกมาอย่างนี้ คือสิ่งที่เราเรียกว่าเสมอตัวนี้.

นี่กระบอกกันตรงๆไปได้เลยว่า บุณชน คนโง่ คนพาล คนเขลา คนหลง ในโลกนี้ จะมีความรู้สึกว่าได้กำไร เสมอตัว หรือขาดทุน. ส่วนพระอรหันต์ จะไม่มีความรู้สึก ว่าขาดทุน หรือเสมอตัว หรือได้กำไร เพราะจิตไม่ยึดถือในเวทนา ที่จะเกิดตามเหตุการณนั้นๆ แล้วก็จะไม่เกิดเวทนาด้วย, ถึงว่าพระอรหันต์จะมีการทำ อะไรลงไป ซึ่งส่วนตัวเองก็ไม่ต้องการอะไรแล้ว แม้จะทำเพื่อผู้อื่นนี้ จะไม่มีความรู้สึก ที่จะสรุปได้เป็นว่า ขาดทุน หรือเสมอตัว หรือได้กำไร, จะมีความรู้สึกแต่ว่า สิ่งนี้

ต้องเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย อย่างนี้ ๆ ๆ, มันมีสิ่งแวดล้อมมากมายหลายอย่าง, มัน เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย แล้วมันก็มีผลขึ้นมาอย่างนี้. ที่คนโง่เรียกว่าชาตุนั้นแหละ, ที่คนโง่เรียกว่ากำไร หรือว่าเสมอตัว.

ฉะนั้น พระอรหันต์ จึงไม่มีความรู้สึก ๓ ชนิดนี้, แต่ มีความรู้สึกอย่างอื่น ๔ ที่เรียกว่า นิพพิทิกะภาคิยะสัญญา ก็มีความรู้สึกที่แทงตลอดความโง่ ๓ ชนิดนั้น ได้หมด. ฉะนั้นความโง่ว่าได้กำไร ชาตุน เสมอตัว เลยกระจายสูญหายไปหมด ไม่เหลือ อยู่รอน้ำ. แล้วก็คิดดูเถอะว่า ใครเป็นนักวิทยาศาสตร์มากกว่ากัน. บุคคลคนโง่ที่มีความรู้สึก ๓ อย่างนี้ กับพระอรหันต์ที่ไม่มีความรู้สึก ๓ อย่างนี้ได้, ในระหว่างสองพวกนี้ ใครเป็นนักวิทยาศาสตร์มากกว่ากัน. นี่ถ้าเข้าใจข้อนี้แล้ว จะเข้าใจได้ทันทีว่า เรียน พุทธศาสนาก็เรียนในวิถีทางของวิทยาศาสตร์ เป็นวิทยาศาสตร์ แต่ว่ามันเป็นวิทยาศาสตร์ ฝ่ายวิญญาณ ฝ่าย *spiritual* เป็น *faculty* อันอื่นเอามาเข้ากับชุดนี้ไม่ได้.

นี่ผมพยายามทั้งนี้ก็เพื่อให้เข้าใจคำว่า เรียนพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์; ที่นี้ก็บอกให้เลยว่า ถ้ายังโง่ คือยังไม่รู้จักพุทธศาสนา ก็ไม่อาจเรียนพุทธศาสนา อย่างวิทยาศาสตร์, จะไม่อาจเรียนพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์ แล้วก็เข้าใจว่า พุทธศาสนาเป็นปรัชญาอยู่เรื่อยไป. ถ้าใครเข้าใจว่าพุทธศาสนาที่แท้จริงตัวจริงเป็นปรัชญา คนนั้นยังโง่อยู่, จะพูดตั้งๆ ให้ตลอดโลกทั้งโลกเลย ในฐานะที่เราเป็นผู้รับใช้พระพุทธเจ้า ผู้เป็นเจ้าของพุทธศาสนา.

พระพุทธเจ้าตรัสพุทธศาสนาไว้ในรูปวิทยาศาสตร์.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสพุทธศาสนาหรือหลักธรรมะพรหมจรรย์ของท่านไว้ในรูป ของวิทยาศาสตร์ คืออริยสัจ ๔, ระบุตรง ๆ นี้, หรือปฏิเสธสมุปบาทก็ตามแต่, เรื่อง อริยสัจ ๔ หรือเรื่องปฏิเสธสมุปบาทนี้ ถ้าใครยังไม่เข้าใจ มันจะแสดงอาการสลัวมืดมัว เข้าใจไม่ได้ก็ว่าอยู่ในรูปของปรัชญา. สิ่งทีเรียกว่าปรัชญานั้น เข้าใจไม่ได้ ไม่มีความ

แจ่มแจ้ง ไม่มีความเค็ดขาดตลอดลงไปได้ เพียงแต่สรุปว่า เป็นมติดันใดอันหนึ่ง เมื่อพอใจแล้วก็ยึดถือไว้ รักษาไว้ปฏิบัติเท่านั้น ไม่แสดงความแจ่มแจ้งชัดเจน เหมือนกับเอาก่อนดินมาใส่ฝ่ามือคุได้. แต่ถ้าเป็นวิทยาศาสตร์ ก็ต้องมีความแจ่มแจ้งชัดเจน เหมือนกับสิ่งที่เอามาใส่ฝ่ามือคุได้ อย่างนี้.

ฉะนั้นเรื่อง อริยสัจจ์นั้น ถ้าศึกษาถุกวิธีมีผลแล้วมันจะเป็นวิทยาศาสตร์ ไม่เป็นปรัชญา, ว่ามันทุกขก็คืออย่างนี้ ๆ เหตุให้เกิดทุกขก็คืออย่างนี้ ๆ, ความดับสนธิไม่มีทุกขก็คืออย่างนี้ ๆ, ทางให้ถึงความดับสนธิแห่งทุกขก็คืออย่างนี้ ๆ, ก็ต้องเห็นชัด อย่างนี้ ถ้าไม่ชัดอย่างนี้ ก็เป็นปรัชญา ถ้าชัดอย่างนี้มันเป็นวิทยาศาสตร์.

ฉะนั้น จำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องรู้จักสิ่งนี้มาตั้งแต่ต้น โดยเฉพาะคือสิ่งที่เรียกว่าเวทนา; พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า เราบัญญัติอริยสัจจ์ ๔ สำหรับบุคคลที่มีเวทนา, คือกำลังมีเวทนา เรื่องของอริยสัจจ์มันจึงจะมีได้. ตัวความทุกข์นั้นเป็นเวทนา แล้วก็ต้องมีตัวเวทนานั้นมาดู ว่ามันเป็นอย่างไร, คุด้วยใจมันเป็นอย่างไร, แล้วมันมาจากอะไร, เห็นชัดเลย. ไม่ต้องเชื่อตามคนอื่น ไม่ต้องเชื่อครูบาอาจารย์ ไม่ต้องเชื่อหนังสือ หนังสือตำราตำรา เพราะมองเห็นได้ด้วยตนเอง ว่า; ความทุกข์เป็นอย่างนี้, เหตุให้เกิดทุกขเป็นอย่างนี้, ทุกขไม่มีเป็นอย่างนี้, ทางให้ถึงความไม่มีทุกขมันเป็นอย่างนี้. มันเห็นชัดเลย.

แม้จะแสดง ออกไปให้ละเอียดยิบจนเป็นปฏิจจสมุปบาท ก็ว่าตั้งแต่แรกเริ่มจนกว่าจะเกิดทุกข แยกออกเป็นตั้ง ๑๑ ตอนอย่างนี้ก็เหมือนกันแหละ, ถ้าเห็นชัดจะชัดอย่างเห็นวัตถุนี้ เห็นว่าทุกขเกิดขึ้นมาอย่างนี้เลย. เทียนมันไม่มองเห็น, ฉะนั้นเรื่องปฏิจจสมุปบาท เลยกลายเป็นเรื่องปรัชญาลึกลับไปหมด อธิบายกันไปอธิบายกันมา ในประเทศไทย ประเทศพม่า ลังกา ก็ไม่รู้ เขาประโยชน์อะไรไม่ได้ ไม่มีความชัดเจนอะไรที่ไหน เพราะเขาไม่รู้ เพราะไม่เข้าใจ มันเลยอยู่ในรูปปรัชญา ไม่เป็นวิทยาศาสตร์.

พิจารณาให้ถูกจะเห็นเป็นวิทยาศาสตร์.

นี่เราจะค่อยๆ ศึกษากันไปให้เห็นชัดว่า อริยสัจ ๔ นี้ก็คือ ปฏิจจสมุปบาท กิติ เป็นเรื่องวิทยาศาสตร์ สำหรับบุคคลผู้เห็นอยู่เข้าใจอยู่ เห็นแจ่มแจ้งแทงตลอด อยู่. เกี่ยวกับมันผิด มันมีการศึกษาผิดไปตั้งแต่ต้น ตามหลักที่บอกแล้วว่า ต้องเอาตัวจริงมาสำหรับศึกษา, เช่น ความทุกข์นี้ ต้องเอาทุกข์ตัวจริงมาสำหรับศึกษา. ถ้าเอาทุกข์ที่มิใช่ตัวจริง ทุกข์แต่ชื่อ มาศึกษา ไม่มีทางที่จะเป็นวิทยาศาสตร์ขึ้นมาได้, เป็นปรัชญาโง่ๆ มีคๆ ต่อไปอีก.

ข้อแรก พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า *ความเกิดเป็นทุกข์, ความแก่เป็นทุกข์, ความตายเป็นทุกข์, นี่ยกตัวอย่างนี้. ที่อธิบายถึงความเกิดนั้น ก็คือว่าออกมาจากท้องแม่ หรือได้ตัดตภาพ ได้ขันธ ได้อินทรีย์อย่างนี้ ก็อย่างที่เรารู้ใจกันทั่วไปแล้ว ว่าเกิดจากท้องแม่, แล้วก็อธิบายชราว่า ผมหงอก ฟันหัก หูหนวก หนังก่อน อะไรต่างๆ เหล่านี้ ไปดูในนิเทศที่เขามีในพระคัมภีร์ อธิบายความตายว่า มันเคลื่อน มันตาย มันเข้าโลงไป หรือมันทิ้งซากไว้ที่นี้ นี้เป็นต้น.*

ถ้าเอาเรื่อง ๓ อย่างนี้เป็นตัวชาติ เป็นตัวชรา ตัวมรณะแล้ว ไม่มีทางที่จะเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าความทุกข์แบบของอริยสัจได้. ความเกิด ความแก่ ความตาย อย่างนั้นมัน มีอยู่ตามธรรมชาติ ตามธรรมชาติอยู่ทั่วไป ไม่เป็นทุกข์; มันจะเป็นทุกข์ต่อเมื่อไปยึดว่า *ชาติของเรา ความเกิดของเรา ความแก่ของเรา ความตายของเรา, เมื่อใดมันไปโง่ด้วยอวิชชา ยึดถือตัวตน ของตน เข้าที่อันใดอันหนึ่งแล้ว มันก็จะยึดถือว่าเราที่เกิดอยู่นี้ เป็นชาติของเรา, แล้วเราต้องการจะเอานั่นเอานี้ มีนั่นมีนี่ เป็นนั่นเป็นนี่ นั่นนะ. ชาตินี้ เป็นชาติฝ่ายวิญญูณ, ต้องใช้คำอย่างนั้นอีก คือชาติที่ถูกยึดถือว่าเป็นชาติของเรา; ความเกิดจากท้องแม่ หรือความเกิดธรรมทานนี้ ถ้าเราไม่ยึดถือว่ามันเป็นชาติของเรา มันไม่มีทุกข์; พอยึดถือว่าเป็นชาติของเรา มันก็มีทุกข์.*

ความชราที่เหมือนกัน ชราแบบไหน แบบไหน ถ้ามันอยู่ไปตามธรรมดา มันไม่เป็นทุกข์ ไม่ได้เป็นทุกข์ตามความหมายของอริยสัจจ์; แต่ว่ามีอวิชชาในใจ มีความโง่ในใจ ยึดถือว่าชราของเรา แล้วเราเกลียดตัวชรา^{นี้} เป็นต้น มันก็เป็นทุกข์ทันที.

ความตายที่เหมือนกันอีก, ความตายเข้าโลงนั้นแหละ ถ้ามิได้ยึดถือว่าความตาย^{นี้}ของเราเป็นความตายที่จะมีแก่เรา หรือเกี่ยวกับเราแล้ว มันไม่เป็นทุกข์.

เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสสรุปไว้ว่า สงฺขิตฺเตน ปญฺจอุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา — เบ็ญจขันธ์ที่ประกอบอยู่ด้วยอุปาทานยึดมั่นถือมั่น ว่าเราว่าของเรานั้นเป็นตัวทุกข์. นี้ทุกข์ให้ตี ฟังทุกข์ให้ตี ฉะนั้น เบ็ญจขันธ์ธรรมดา^{นี้}ไม่ใช่ทุกข์ ไม่เป็นทุกข์ ขันธ์เฉยๆ ไม่เป็นทุกข์, ต้องอุปาทานขันธ์ คือขันธ์ที่กำลังยึดถือ ว่าเราว่าของเราจะเป็นทุกข์.

จำไว้ให้ตีว่า ขันธ์ กับคำว่า อุปาทานขันธ์^{นี้} ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน. ขันธ์, ขันธ์ทั้ง ๕^{นี้} เมื่อกำลังไม่ได้ถูกยึดถือด้วยอุปาทานแล้วไม่เป็นทุกข์, มันเกิดอยู่ที่ใดตลอดเวลาเหมือนกัน; แต่พอมันปรุงไปถึงขนาดว่า ยึดถือเกี่ยวกับเรา เกี่ยวกับของเรา มันจะเป็นทุกข์ทันที; ฉะนั้นคำว่า ความเกิด ความแก่ ความตาย ก็เหมือนกัน ถ้าไม่ถูกยึดถือของเราไม่เป็นทุกข์.

สิ่งที่ถูกยึดถือนั้นทำให้เป็นทุกข์.

ที่^{นี้}พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์นั้น หมายความว่า เมื่อถูกยึดถือแล้ว. ทำไมไม่แถมคำว่า ยึดถือแล้ว เข้าไป ก็เพราะว่าตามธรรมดาคนทุกคนในโลกนี้ยังเป็นคนโง่ ยังเป็นบุญชนอยู่, จะต้องยึดถือ ความเกิด ความแก่ ความตาย ว่าเป็นของเราทั้งนั้น. ฉะนั้น^{นี้}พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสแต่เพียงว่า ความเกิด ความแก่ ความตายเป็นทุกข์ เพราะว่าถ้าไม่ยึดถือมันไม่มีความ

หมาย เป็นความเกิด แก่ ตาย ของใคร. ที่นี้บุุคชนมันต้องยึดถือ; เพราะฉะนั้น จึงกลัวทุกอย่างที่เกี่ยวกับความเกิด ความแก่ ความตาย.

ที่นี้เพื่อจะให้เข้าใจจับฉวยได้ง่ายเข้า ผมจึงผูกคำพูดขึ้นมาให้ฟังง่ายๆ ว่า ปัญหาที่เกี่ยวกับ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย นั้นแหละเป็นตัวทุกข์ คำว่า “ปัญหา” นี้มิใช่คำถาม, ปัญหาคือสิ่งที่ทำความยุ่งยากลำบากให้แก่จิตใจ ที่เกิดมาจากการที่จะต้องเกิด ต้องแก่ ต้องตายนี้ มันเป็นความทุกข์. เมื่อเรายึดถือว่าชาติ เราอยากเกิดอยู่ที่นี่ เราก็กไม่อยากตาย ที่นั่นแหละ ฉะนั้นเราจึง กลัวตาย เราจึงเป็นทุกข์. เราก็กไม่อยากแก่ เมื่อไปยึดถือความแก่เข้า มันก็กลัวความแก่ ความแก่นั่น ก็ทำให้เป็นทุกข์, ถ้าเข้าใจที่ผมพูด จะเข้าใจได้ทันทีว่า ความเกิด ความแก่ ความตาย ที่ไม่ได้ถูกยึดถืออยู่นั้นไม่เป็นทุกข์. ความเกิด ความแก่ ความตาย ที่ถูกยึดถือถือว่า เรา หรือว่า ของเรา นั้นแหละจะเป็นทุกข์.

ที่นี้เราไม่ได้เอาตัวความเกิด ความแก่ ความตาย ที่กำลังถูกยึดถืออยู่นั้น มาเป็นวัตถุสำหรับศึกษา; หูของเราได้ยินว่า ความเกิด ความแก่ ความตาย อธิบายไว้อย่างนั้น เราก็กไปเอาที่ได้ยิน หรือในหนังสือ หรืออะไรมาสำหรับศึกษา ทำอย่างนั้นจนตายก็ไม่มีเรื่องอริยสัจจ์ ไม่เป็นเรื่องอริยสัจจ์ เกิดขึ้น ไม่ได้ศึกษาอริยสัจจ์ แล้วยกักรู้หรืออริยสัจจ์. เพราะว่าเรื่องอริยสัจจ์ เขาพูดกันถึง ความเกิด ความแก่ ความตาย ที่ถูกยึดถือ ว่าตัวเรา ว่าของเรา คือรวมอยู่ในคำว่า *สังขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา* นั้นแหละ, ต้องเอาอันนั้นมาศึกษา.

ฉะนั้น เราจึงต้องมีปัญหาที่เกี่ยวกับ ความเกิด ความแก่ ความตาย ในตัวเราจริงๆ ในความรู้สึกรของเราจริงๆ มาเป็นตัววัตถุสำหรับศึกษา; จะมาเป็น object ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นวัตถุสิ่งของ มันเป็นไม่ได้ แต่เป็น object สำหรับศึกษา.

ต่อเมื่อใดเรากำล้างทุกข์, มีทุกข์หนักอยู่ด้วยความคิดถือในความเกิด, หรือทุกข์หนักอยู่ด้วยความคิดถือในความแก่, หรือทุกข์หนักอยู่ด้วยความคิดถือเกี่ยวความตาย, แต่เรายังไม่ทันตายนะ แต่ยึดถือแล้วมันก็เป็นทุกข์เหมือนกัน. นั่นแหละ เอาความรู้สึกเป็นทุกข์อันนั้นมาเป็นตัวศึกษา ทำอย่างนั้นแหละจะมีอริยสังข์ แล้วจะเป็นการศึกษาอริยสังข์อย่างวิถีทางของวิทยาศาสตร์ ซึ่งเอาตัวจริง ของจริงมาดูมาเห็นกันเลย.

ถ้าไม่ทำอย่างนั้นมันก็เป็นปรัชญา คือคำนวณเอาตามที่ได้ยินได้ฟังว่า ความเกิดมันต้องเป็นทุกข์แน่, ความเจ็บมันต้องเป็นทุกข์แน่, ความตายมันต้องเป็นทุกข์แน่. หรือเอาตามที่ว่า เมื่อไม่สบายมันก็เป็นทุกข์ ความแก่มันก็เป็นทุกข์ทางวัตถุทางร่างกาย นั้นมันก็ไม่ถูก; เพราะว่าถ้าไม่ยึดถือมันไม่เป็นทุกข์. ผู้ที่เป็นพระอรหันต์แล้ว จะไม่ยึดถือความเกิด ความแก่ ความตายนี้, ฉะนั้น แม้ร่างกายมันจะแก่จะตายก็ไม่มีความทุกข์ แต่บุดูชนคนธรรมดายึดถือไปหมด ยึดถือไกลออกไปอีก มันก็เป็นทุกข์หมดเหมือนกัน.

ถ้าเราจะ ศึกษาอริยสังข์ข้อที่หนึ่งว่าความทุกข์ เรื่องความทุกข์ ก็ต้องเอาความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย โสกะ ปรีทเวะ ทุกขะ โทมนัส อูปายาส อย่างใดอย่างหนึ่ง, ที่กำลังเกิดอยู่จริง กำลังยึดถืออยู่ ว่าเป็นทุกข์ของเรา เราแค่นใจ เราร้อนใจ เราเหี่ยวแห้งใจ อะไรก็ตามนี้, แล้วก็ไปยึดถือความรู้สึกรู้สึกนั้นว่าเป็นเรา ว่าเป็นของเรา, หรือเรากำลังมีความรู้สึกนั้น ต้องดูให้ถูกต้องว่าความยึดถือเสมอไป.

ความเจ็บนี้ ความเจ็บที่ร่างกายนี้ ถ้าไม่ยึดถือก็ไม่เป็นทุกข์ ต่อเมื่อยึดถือจึงจะเป็นทุกข์; แม้จะเอาสมาธิเอาสมาธิอย่างนี้ มันก็เป็นเวทนาชนิดหนึ่ง ซึ่งถ้ายึดถือก็เป็นทุกข์ ไม่ยึดถือก็ไม่เป็นทุกข์. แต่ตามปกติคนจะต้องยึดถือ คนโง่จะต้องยึดถือ คนบุญชนจะต้องยึดถือ คนธรรมดาก็จะต้องยึดถือ; ฉะนั้น เลยเจ็บสองชั้น

เหมือนที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า คนใจคนหนึ่งถูกยิงด้วยศรลูกหนึ่งแล้ว เจ็บแล้ว, แล้วมันถูกยิงด้วยศรอีกลูกหนึ่งตามมาอีก แล้วก็ถูกอีก แล้วมันก็เจ็บอีก มันเป็นสองซ้อน, ฉะนั้นมันจึงเจ็บเต็มที. ทันท่วงถ้ายิงมาลูกหนึ่งถูก, แล้วก็ยิงลูกที่หลังไม่ถูก มันก็เจ็บเท่าเดียว.

อธิบายว่า การที่ถูกมีตต^{๕๕}นั้น มันก็เจ็บส่วนหนึ่ง; นี่ถ้ายึดถือที่เราเจ็บของเราเจ็บ รู้สึกว่าเราเจ็บของเรา ความเจ็บของเรา^{๕๖}, มันจะเจ็บเพิ่มขึ้นอีกส่วนหนึ่ง, แล้วส่วนหลังนั้นมากที่สุด. ส่วนแรกนั้นเล็กน้อย จะใช้คำว่าไม่ระคายชกก็ได้ คือมันไม่เผาหัวใจ. ถ้าเรายึดถือว่า นี่ความเจ็บของเรา เราถูกฟัน เราถูกฆ่า เราถูกอะไรแล้ว, มันจะเจ็บชนิดที่มหาศาล; นี่คือความต่างกัน ระหว่างความเจ็บที่ถูกยึดถือ กับความเจ็บที่ไม่ถูกยึดถือ.

ฉะนั้น ความเจ็บที่ถูกยึดถือ^{๕๗}นั้น คือสิ่งที่เรียกว่าความทุกข์ในอริยสัจจ^{๕๘} ๔ ของพระพุทธเจ้า. ในคำว่า ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย โสกะปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาส อย่างใดอย่างหนึ่งในชื่อเหล่านั้น, แต่ต้องยึดถือด้วย; เช่นคำว่า ทุกข์, ทุกขะ—ทุกข์กาย, ทุกข์ใจคือโทมนัส, ทุกขะนี้เป็น ทุกข์กาย, โทมนัสเป็นทุกข์ใจอย่าง^{๕๙}, ร่างกายถูกทำให้เจ็บ อย่าง^{๖๐}ก็เป็นทุกข์กาย แล้วก็ต้องยึดถือด้วย มันจึงจะตรงตามคำว่า ทุกข์ ในอริยสัจจ^{๖๑} ๔ นั้น.

ต้องมีของจริงมาเป็นวัตถุศึกษา.

ฉะนั้นถ้าเรายังไม่เข้าใจ ยังไม่สามารที่จะเอาตัวทุกข์จริงๆ มาเป็นวัตถุสำหรับศึกษาแล้ว ก็ไม่อาจจะศึกษาพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์ได้ ก็ศึกษาไปอย่างหลับหูหลับตา; อย่างคนเชื่อ อย่างมีความเชื่อ นี้ก็ไปอย่างหนึ่ง, แล้วก็ศึกษาคำนึงคำนวนไปตามเหตุผล ไม่มีตัวจริงมาแสดงจริงๆ นี้ก็เป็นเรื่องปรัชญาบ้า ๆ บอ ๆ ไป, เรียนได้มากพูดได้มาก แต่ไม่มีการดับทุกข์เลย.

นี่เรียกว่าเรียนพุทธศาสนาในลักษณะที่เป็นวิทยาศาสตร์นั้น จึงจะเป็นพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า, ถ้าเรียนเรื่องเดียวกัน แต่เรียนในรูปของปรัชญา วิถีทางของปรัชญา หรือสักว่าเป็นลัทธิแห่งความเชื่อถือนี้ เป็นไปไม่ได้, เป็นไปไม่ได้ที่จะถึงตัวพุทธศาสนาและคัมภีร์ได้. มันก็เป็นอะไรปะๆ ปะๆ ไปเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างนั้น, หรือพอปลอบใจให้มีทุกข์น้อยหน่อยก็ได้; แต่ในที่สัจก็จะต้องมีความทุกข์ ต้องร้องให้ทำอะไรไปตามเดิม. ฉะนั้นเราจะต้องรู้จักตัวทุกข์ คือความรู้สึกที่มันเกิดขึ้น ในความรู้สึก, แล้วถุกยึดถือว่าเป็นของเรา^{นี้} รวมเรียกสั้น ๆ ว่าเวทนา.

มีข้อใดบ้างในคำสอนของพระพุทธเจ้า เราต้องรู้จักสิ่งนั้น ๆ ในชื่อนั้น ๆ อย่างถูกต้องตามตัวจริง คือมีตัวจริงมาคู่เลย ไม่ใช่มีแต่ชื่อ เช่นว่า กิเลส^{นี้} ก็ต้องมีกิเลสจริงๆ มาดู, ว่าต้นห่านก็มีต้นหางจริงๆ มาดู, ไม่ใช่เป็นเพียงคำพูด นี้เราก็ไม่รู้จักสิ่งที่เราเรียกว่า กิเลส เพราะว่าเราไม่รู้จักแม้แต่สิ่งที่เราเรียกว่าเวทนา.

คืนก่อนได้พูดแล้วว่า ทุกอย่างต้องตั้งต้นมาจากเวทนา ต้องมีต้นตออยู่ที่เวทนา พอมีเวทนาเป็นสุข ได้กำไร^{นี้} ก็มีความโลภ คือกิเลส, หรือมีความยินดีหลงใหล คือกิเลส, มีอวิชชาคือความโง่ คือกิเลส, ก็แปลว่า สุขเวทนา นั้น มันทำให้เกิดความโลภ ความหลง เกิดอนุสัยที่เรียกว่า ราคะอนุสัย ความเคยชินในการที่จะรักจะโลภมากขึ้น.

ถ้าขาดทุนก็มี ทุกขเวทนา เกิดขึ้น มันก็เกิดกิเลส คือโทสะ หรือโกรธ^{นี้} นี้เกิดกิเลสมาจากเวทนาคือทุกขเวทนา เพราะว่ามันขาดทุน รู้สึกว่าขาดทุนแล้ว มันก็เป็นทุกข์แล้ว มันก็เกิดปฏิฆะคือไม่ชอบ เป็นความโกรธ เป็นความขัดแค้นในใจ แล้วมันก็เพิ่มความเคยชินที่จะเป็นอย่างนั้นเข้าไปอีก เข้าไปอีกทุกที่ไป เรียกว่า ปฏิฆานุสัย.

ถ้ามันมีเวทนา ที่เกิดมาจากเสมอตัว คราวนี้เสมอตัว มันก็ก่อโมหะ หรือความหวัง หรือความสงสัย หรือความหวังที่จะทำอะไรต่อไปจะให้ได้อะไร.

ฉะนั้นเวทนาเกิดได้จากการขาดทุน, จากการได้กำไร, และจากการเสมอตัว :
อันหนึ่งเป็น สุขเวทนา, อันหนึ่งเป็น ทุกขเวทนา, อันหนึ่งเป็น อทุกขมสุขเวทนา;
แต่แล้วมันก็เป็นเวทนาเหมือนกัน ต้องเอาเวทนานี้มาใส่ฝ่ามือดูเลย. นี่ใช้คำพูด
อย่างภาพพจน์ มันเป็นนามธรรมเอามาใส่ฝ่ามือดูไม่ได้ดอก, แต่ว่าเราต้องรู้จักมัน
เหมือนกับเราเอาก้อนกรวดมาใส่ฝ่ามือดู แล้วเราเห็นชัดอย่างนี้.

ฉะนั้น ขอให้ไปสนใจกับสิ่งที่มันจะเป็นวัตถุอันแรก เป็นต้นตออันแรก
สำหรับศึกษาพระธรรม ศึกษาพระพุทธศาสนา ในฐานะที่เป็นตัวจริง คือศึกษาโดย
วิถีทางของสิ่งที่เรียกว่าวิทยาศาสตร์. เอาละที่นี้ก็เป็นอย่างนี้ว่า วัตถุที่ตรงนั้นว่า ต้องมีเวทนา
มา ต้องรู้จักสิ่งที่เรียกว่าเวทนา.

การกระทบกันของอายตนะทำให้เกิดเวทนา.

ที่^{นี้}เวทนามันมาจากการกระทบของอายตนะ ก็เลยต้องรู้ไปถึงสิ่งที่เรียกว่า
อายตนะ *อายตนะข้างใน* เราเรียกว่า *โลกข้างใน*, *อายตนะข้างนอก* เราเรียกว่า *โลก
ข้างนอก*. *อายตนะข้างใน* ที่เราเรียกว่า *โลกข้างใน* ก็คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
๖ อย่างนี้ ที่มันอยู่ข้างในสำหรับจะรู้สึก, นี่เราเรียกว่าโลกข้างใน. *อายตนะภายใน* ๖
ที่เรียนอยู่ทุกวันนี้ นักธรรมตรีก็มี นี่เรียกว่าโลกข้างใน; *โลกข้างนอก* ก็คือ รูป
เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์; รูป เสียง กลิ่น รส โสภณรูปะ ธรรมารมณ์ ๖ อย่าง
นั้นมันโลกข้างนอก, รูป เป็นโลกข้างนอกก็คู่กับ ตา ที่เป็นโลกข้างใน, เสียง ก็คู่กับหู,
จมูก ก็คู่กับ กลิ่น, ลิ้น ก็คู่กับ รส, สัมผัส ผิวหนังก็คู่กับกาย ความรู้สึกในใจก็คู่กับ ใจ.

นี่ *โลกข้างนอก* กับ *โลกข้างใน* นี้ มันจะเป็นต้นตอของสิ่งที่เรียกว่า
เวทนา ดังพระบาลีว่า *เมื่อรูปกระทบกับตา หรือตากระทบกับรูป ก็จะเกิดจักขุวิญญาณ
ขึ้น* คือวิญญาณทางตาเกิดขึ้น. ที่^{นี้} *การประจวบกันของสิ่งทั้ง ๓* นี้ คือ *ตากับรูป* กับ
จักขุวิญญาณ ที่^{นี้} *เพิ่งเกิดขึ้น*, การประจวบกันของของ ๓ อย่างนี้ เรียกว่า *ผัสสะ*, *ผัสสะ*

ในความหมายทางภาษาธรรมะ คือ ผัสสะทางจิตทางวิญญาณ, แล้วเมื่อมีผัสสะแล้ว ไม่ต้องสงสัย จะต้องมึเวทนา, มึเวทนาที่พอใจ ก็เรียกว่าสุขเวทนา, เวทนาที่ไม่พอใจก็เรียกว่าทุกข์เวทนา, ที่เป็นกลางๆก็เรียกว่า อทุกขมสุขเวทนา, นี้เวทนานี้จะเป็นตัวร้ายกาจเป็นตัวอะไรทุกอย่างทุกสิ่งที่มีมัน จะทำให้เกิดความทุกข์; พอถูกยึดมันจะเกิดรู้สึกเป็นทุกข์ทันที, ถ้าไม่ยึดมันมันก็เป็นเวทนาที่ไม่มีความทุกข์ มันจะเลื่อนลงหายไป.

ตัวอย่าง สมมติว่าเราเห็นดอกไม้สวยๆอย่างนี้ หรืออะไรสวยก็ตามใจ ให้มันสวยก็แล้วกัน ถ้าเห็นแล้วแล้วไป มันก็ไม่มีเรื่อง, มันเป็นเวทนาที่ไม่ถูกยึดถือ. ที่นี้ถ้าว่ามันสวย แล้วก็ยึดถือ อย่างไม่อย่างหนึ่ง เป็นเวทนาที่ถูกยึดถือ, นี้ต้องเป็นทุกข์, ต้องเป็นเวทนาที่ทำให้เกิดกิเลสและเกิดทุกข์. เมื่อตาเราเลื้อบไปเห็นอะไรสวยนั้น มันก็ยังมีทางที่ว่า จะแยกกันว่าจะยึดถือหรือไม่ยึดถือ, เพราะบางเวลาเราเห็นดอกไม้หลายสวยดอกไม้หนึ่ง มันก็เฉยของมันได้. แต่บางเวลาเราคิดมาก คิดหลายอย่าง คิดอย่างนั้นคิดอย่างนี้ นี่ทางตา ถ้าคิดไปในทางยึดถือ จะเอา จะเป็น จะเข้าไปเกี่ยวข้อง ในฐานะเป็นตัวกู—ของกูนี้ มันก็ต้องเป็นทุกข์แหละ.

ที่นี้ไม่ใช่แค่เห็น คมมันเลยว่ามันหอมหรือไม่หอม ไปดมมันเลย; ถ้ามันเป็นกุหลาบที่หอม มันก็ต้องมีเวทนาทางจมูก ทางฆานะสัมผัสนี้, หอมเฉยๆก็แล้วไป แต่ถ้าหอมแล้วยึดถือคิดอย่างนั้นอย่างนี้ มันก็ต้อง เป็นเวทนาที่ถูกยึดถือแล้วก็จะต้องเป็นทุกข์.

ต้องไปพยายามศึกษาวัตถุอย่างนี้, วัตถุของเรื่องตัวเรื่องอย่างนี้ ให้เข้าใจเสียก่อน, ให้รู้จักเวทนาที่เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ หรืออทุกขมสุข, ที่เกิดขึ้นจากการสัมผัส ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง จนเข้าใจแจ่มแจ้ง ว่าเป็นอย่างไร ในวันหนึ่งๆ; อันไหนคือยึดถือแล้วเป็นอย่างไร, อันไหนคือไม่ยึดถือแล้วเป็นอย่างไร, ด้วยตา ด้วยหู ด้วยจมูก ที่มันจะมองเห็น หรือจะได้ยิน หรือได้ดมอยู่ทุกวันๆนี้. บางทีของสิ่งเดียวกันนี้ ดอกไม้ดอกนี้หรืออะไรอันนี้ เห็นคราวหนึ่ง

ไม่ได้ยึดถือเลย, เห็นอีกคราวหนึ่งยึดถือเอาเป็นเอาตาย, มันแล้วแต่สิ่งแวดล้อม หรือเหตุปัจจัยอย่างอื่นอีกหลายอย่าง. เพราะฉะนั้นเราจะต้องศึกษาจนให้รู้ว่า ที่ถูกยึดถืออันนี้เป็นอย่างไร, ที่ไม่ยึดถืออันนั้นคืออย่างไร, แล้ววัตถุที่ถูกยึดถือกับวัตถุที่ไม่ถูกยึดถือ มันต่างกันอย่างไร. อันไหนมันเกิดเป็นไฟขึ้นมาเผาจิตใจของเรา ส่วนอันไหนมันไม่มีอะไร มันเฉยไปตามเดิม.

โลกข้างนอกทุกอย่างมันจะมีที่ร้อย ก็หมื่น ก็แสน ก็ล้านอย่าง, มันสรุปอยู่ในคำ ๖ คำว่า : เป็นสิ่งที่เห็นด้วยตา, ที่ได้ยิน ได้ฟังทางหู, แล้วรู้สึกได้ด้วยลิ้น, แล้วรู้ได้ด้วยสัมผัสผิวหนังทั่วทั้งตัวนี้ หรือว่ารู้ด้วยใจคิดนึกนี้. ในโลกนี้มันมีมากมายหลายล้าน และไม่รู้ว่ามีกี่ล้านสิ่ง แต่มันสรุปเหลือเพียง ๖ สิ่งเท่านั้น. ข้างในก็เหมือนกัน มันต้องมี ๖ สิ่งเท่านั้น จึงจะเป็นคู่รับอารมณ์เหล่านั้นได้ครบถ้วน ; ทั้งหมดนี้เพื่อเกิด “สิ่ง” สิ่งเดียว คือ เวทนา เป็นสุขบ้าง, เป็นทุกข์บ้าง, เป็นอกุศลสุขบ้าง.

ถ้าเหล่านี้เคยได้ยินแล้วทุกคน ผมเชื่อ เคยได้ยินได้ฟัง ได้เรียนในโรงเรียน ในอะไรแล้วทุกคน เชื่อว่าได้ยินได้ฟังแล้ว; แต่ไม่เชื่อว่าเข้าใจ แล้วก็ยังไม่เชื่อว่าคุณ จะรู้จักสิ่งเหล่านี้ดี. มันเพียงแค่เรียน แล้วก็จำได้ แล้วก็พูดได้เทศน์ได้ นั่นมันก็ไม่พอ มันเป็นนกแก้วนกขุนทองไปเท่าไรก็ได้ นี้เรียกว่ายังไม่ได้เรียนพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์, เรียนอย่างบ้าๆ บอๆ นกแก้วนกขุนทองพูดได้ เทศน์ได้.

ศึกษาเวทนาตามวิถีทางของวิทยาศาสตร์.

ถ้าจะเรียนกันอย่างวิทยาศาสตร์ ก็ต้องเรียนกันอย่างที่เขาเรียกว่า ทำกรรมฐาน ทำวิปัสสนา ทำอะไรอย่างนั้น แต่ถึงอย่างนั้นก็เถอะ ทำกรรมฐาน ทำวิปัสสนา บ้าๆ บอๆ ไปตามแบบตามนั้นก็มิ, ต้องหมายถึงการทำกรรมฐาน ทำวิปัสสนาที่ถูก

ต้อง ที่มันตรงตามที่มันเป็นจริงนี้ คือรู้ว่าเวทนาเป็นอย่างไร ก็ต้องรู้จัก, ให้เกิดความยึดถืออย่างไร ก็ต้องรู้จัก, แล้วเกิดทุกข์อย่างไร ก็ต้องให้รู้จัก.

ถ้าว่าเป็นรายละเอียดกัน ก็ต้องมีว่า มีตามหลักของปฏิจจนสมุปบาทนั้น : มีว่า ถ้าตากระทบรูปเป็นต้น เกิดจักขุวิญญาณ ความประจวบเหมาะของสิ่งทั้ง ๓ นี้ เรียกว่า ผัสสะ; เมื่อมีผัสสะแล้วก็มีความ พอมมีเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วก็เกิดตัณหา คือความอยากชนิดใดชนิดหนึ่ง กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ก็ตาม ความอยากชนิดใดชนิดหนึ่งที่เหมาะสมกับเวทนานั้นแหละ, เวทนานั้นมันให้เกิดตัณหาอย่างนี้, ตัณหานี้เมื่อมีรู้สึกอยาก แล้วจะมีอุปาทาน คือตัวกูนี้เป็นผู้อยาก ผู้ต้องการ; นี้เรียกว่าตัณหาให้เกิดอุปาทาน, อุปาทานให้เกิดภพ คือตัวกู ชนิดหนึ่งขึ้นมาแล้ว; พอมันเต็มทีก็เรียกว่าชาติ คือตัวคนนั้นที่เกิดขึ้นมาในลักษณะอย่างนั้น คือมีความรู้สึกอย่างนั้น กำลังยึดถืออะไรอยู่นั้น.

ที่นี้ ปัญหาเรื่อง ชาติ มันก็เกิดขึ้น การเกิดมาจากท้องแม่มันไม่หยุดอยู่เฉยๆ แล้ว มันเกิดเป็นปัญหาขึ้นมา คือเป็นความทุกข์ขึ้นมา. ที่นี้ ความชรามันก็เกิดเป็นปัญหาขึ้นมา เราไม่อยากแก่ เราไม่อยากตายไปจากสิ่งที่กำลังรัก กำลังหลง กำลังยึดถือ; หรือว่าถ้าตัณหามันเป็นไปในทางกลับตรงกันข้าม คือวิภวตัณหาแล้ว มันก็อยากตาย ไม่ชอบสิ่งที่เรียกว่าความเกิด ความแก่ แต่แล้วมันก็อยากตาย อย่างนี้เป็นต้น. ฉะนั้นตัณหาเกิดขึ้นอีก จึงได้แยกไว้ถึง ๓ อย่าง คือ กามตัณหา ตัณหาในทางกามารมณ์ ภวตัณหา ตัณหาในทางที่จะเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ แล้วก็วิภวตัณหา ตัณหาในทางที่จะไม่เป็น คือไม่อยากจะอยู่ ไม่อยากจะมี ไม่อยากจะเป็นนี้ อยากจะไม่มี อยากจะไม่เป็น เช่น อยากตายเป็นต้น. แล้วก็เป็นที่ทุกข์ด้วยกันทั้งนั้นแหละ แม้จะคนละแบบ คนละแบบ คนละแบบ ก็เป็นที่ทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น.

แต่ถ้าพูดสั้น ๆ สั้น ๆ เร็ว ๆ อย่าง ในเรื่องอริยสัจจ ๔ ที่เรียน ๆ กันอยู่ในชั้นต้น ชั้นแรกเรียน ก็ว่า พหุมีต้นหากก็เกิดทุกข์ พุคอย่างนี้เลย ทุกข์เกิดมาจากคันหา, ต้นหากก็มาจากสัมผัสทางอายตนะ เกิดเวทนา เกิดต้นหา แล้วก็เกิดเป็นทุกข์. นี่พูดรวบรัดสั้น ๆ อย่างนี้. อย่าง ในเรื่องอริยสัจจ ก็ว่า ต้นหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์; นี่พูดสั้นเพียง ๒ สิ่ง หรือ ๒ คำเท่านั้น แต่ในเรื่องของปฏิจจนมุปบาทมันขยาย ๒ คำนี้ออกไปเป็น ๑๑ คำ เท่ากัน เท่าเดิม เพียงแต่พูดให้มันละเอียดให้คนที่อยากจะศึกษาอย่างละเอียดเห็นชัดเข้า.

ในที่สุตมัตถ์ ไปรวมจุดสำคัญอยู่ตรงที่ สิ่งที่เราเรียกว่าเวทนา เหมือนที่อธิบายแล้ววันแรก กิเลสก็เกิดมาจากเวทนา, ความทุกข์ก็เกิดมาจากกิเลสนั้น, หรือแม้แต่ความคิดความเห็น จะโยงไปในทางความคิดความเห็นอย่างนั้นอย่างนี้ มันก็ต้อง ตั้งต้นมาจากเวทนา ที่ตนรัก หรือที่ตนเกลียด หรือที่ตนชอบ อะไรก็ตาม จึงบัญญัติเป็นความคิดความเห็นออกมา.

เช่น พวกหนึ่ง เขาจะถือว่า ตายแล้วเกิดอีกอย่างนี้ ก็เพราะมันอยากจะเกิดอีก; เพราะ ชอบความเกิด ได้รับความพอใจ หรือเวทนาจากความเกิด ก็อยากจะคิดว่าตายแล้วเกิดอีก, พวกหนึ่งที่ไม่ชอบเวทนานี้ ความคิดมันก็ถูกปรับปรุงให้คิด ไปในทางว่า ไม่เกิด, นาน ๆ เข้า มันก็มีทิวสิมมันคงลงไปว่า มันไม่เกิด. ฉะนั้นเราอยากเรียนก็เพราะอยากจะได้สุขเวทนา, เราทำงานอาชีพ ก็เพราะอยากได้สุขเวทนา, เรามีอำนาจวาสนามีเกียรติยศชื่อเสียง ก็เพื่อเป็นบัจจัยแห่งการได้มาซึ่งสุขเวทนา, หรือว่าที่เราใช้ชีวิตอยู่นี้ ก็เพื่อประโยชน์แก่สุขเวทนา, เราทำบุญให้มาก ตายไปแล้วเราจะมีบุญสำหรับแสวงหาสุขเวทนา อะไร ๆ มันไม่พ้นจากสิ่งที่เรียกว่าเวทนา เป็นตัวเหตุตัวการ.

นี่เรารู้ให้ลึกไปจนถึงว่า เวทนานี้มาจากอายตนะข้างนอก อายตนะข้างในกระทบกัน เกิดวิญญาณ, เป็นผัสสะ, เป็นเวทนา, อย่าท่องจำ ไม่มีประโยชน์, ต้องไป

มองเห็น ถอยหลังไปจากเวทนาก็ได้ มาจากการกระทบระหว่างอายตนะข้างนอกข้างใน แล้วเกิดเป็นวิญญาณขึ้น หรือว่าเมื่อตา อายตนะข้างในเห็นรูปเข้า ก็เกิดความเห็น รู้สึกว่าเห็นอะไร นี่วิญญาณแล้ว; ๓ อย่างนี้เป็นผัสสะ รวมกันเป็นผัสสะ ก็ต้องเกิดเวทนา ก็ที่เห็นว่าอะไรนั้นแหละ มันจะต้องเกิดความรู้สึกขึ้นมาซึ่งหนึ่งว่า อย่างไรว่าพอใจ, หรือไม่พอใจ, หรือเฉยๆ.

เพียงแต่เห็นว่า ^๕นี้เป็นดอกกุหลาบ วิญญาณมีหน้าที่รู้เห็นสี่สรรพากรูปร่าง อย่างนี้ สัญญามาช่วยบอกให้ว่า ^๕นี้เป็นดอกกุหลาบ อย่างนี้^๕ก็แค่วิญญาณเท่านั้น; แต่ความคิดมันจะเกิดออกไปอีกก้าวหนึ่งว่า ความหมายของมันคืออะไร มันจะรู้ที่เดียว เรื่องหอม เรื่องสวย เรื่องดีเรื่องอะไรนี้, ^๕ถ้าสวยก็สบายทางตา, ^๕ถ้าหอมก็สบายทางจมูก ^๕นี้เป็นต้น; ตอนนั้นแหละเป็นตัวเวทนา.

สักว่าเห็นสีเห็นอะไรได้ โดยอาศัยสัญญาเป็นเครื่องช่วยนั้น ก็เรียกว่าเป็นวิญญาณ, พอเวทนาเกิดแล้ว มันก็ต้องมีความคิดที่เรียกว่า สังขาร คិតติ คิตขวั คิตไม่ตี ไม่ขวั เกี่ยวกับเรื่องนั้น มันก็ครบขั้นทั้ง ๕; ร่างกายนี้กำลังถูกยึดถืออยู่ด้วยความโง่ ด้วยอุปาทาน ที่มาจากเวทนานั่นเอง. เพราะฉะนั้นมันก็จะเป็นร่างกายที่ไปด้วยกันทั้งกายทั้งใจ มันพร้อมที่จะไปด้วยกันเพื่อเป็นทุกข์ ตามแบบนั้น ตามเรื่องนั้น ตามเหตุปัจจัยนั้น ๆ.

ทำวิปัสสนาแท้จริง จะเป็นวิทยาศาสตร์.

นี่ถ้าทำวิปัสสนาจริง ๆ ต้องทำอย่างนี้ แล้วคุณอย่างนี้ เห็นอย่างนี้ รู้อย่างนี้ ที่ตัวจริงนี้ อย่าทำสักว่าตามแบบที่บัญญัติไว้, แล้วมันก็ใช้ความโง่หรือครึ่งโง่^๕นี้จงจิตใจ จงความคิดความนึก ไปตามแบบที่มีไว้บัญญัติไว้ เป็นอุปาทานอีกชนิดหนึ่ง ว่าจะต้องเห็นนั่นเห็นนี่ อย่างนั้นอย่างนี้, ถ้าเป็นวิปัสสนาจริง จะเป็นวิทยาศาสตร์. ถ้าเป็น

วิปัสสนาตามแบบตามธรรมเนียมตามเชื่อนี้ มันก็เป็นปรัชญา; ฉะนั้นจะต้องศึกษา และปฏิบัติในรูปคือวิธีการของวิทยาศาสตร์ ฉะนั้นจึงขอชักชวนว่า ขอให้ศึกษาพุทธศาสนาตามวิถีทางแห่งวิทยาศาสตร์ตั้งที่ว่ามัน.

ในคืนที่แล้วมาบอกให้รู้จักจุดตั้งต้นคือเวทนา ในวันนี้ก็บอกให้รู้จักที่มาของเวทนา แล้วให้รู้จักศึกษาเวทนานั้น ในลักษณะที่เป็นวิทยาศาสตร์. ถ้าเป็นปรัชญาก็เป็นเรื่องมมาย คือฝากไว้กับเหตุผลคำนึงคำนวน, ไม่ได้เห็นจริง ไม่ได้รู้สึกจริง ไม่ได้เอามาใส่ฝ่ามือคูจริง. นี่ต่อไปนี่ถ้าได้ยินได้ฟังว่า พุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ แล้วก็ขอให้เข้าใจอย่างนี้ ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ทางวัตถุ ที่จะทำได้ในห้องทดลองทางวัตถุ; มันเป็นวิทยาศาสตร์ฝ่ายวิญญาณ ฝ่ายเลยจิตขึ้นไปอีก แล้วก็มียังห้องทดลองในจิต ในความคิดนึก ก็คือในสมอง อะไรๆ มันก็รวมอยู่ที่ในสมอง.

นี่คือข้อที่พุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ เราจะต้องศึกษาสิ่งทุกอย่างตามวิถีทางของวิทยาศาสตร์ จึงจะเป็นพุทธศาสนา แล้วก็ จะรู้จักสิ่งที่เรียกว่า ทุกข์, ว่า เหตุให้เกิดทุกข์, ว่า ความดับทุกข์, ทางให้ถึงความดับทุกข์ ๔ อย่างนี้ อย่างเป็นวิทยาศาสตร์.

เดี๋ยวนี้คุณเรียนกันอย่างอักษรศาสตร์ เรียนกันอย่างอักษรศาสตร์ แล้วต่อไปก็จำได้ ก็เป็นอะไรก็ตามใจ เป็นบทมนต์เป็นอะไร แล้วต่อไปก็คาดคะเนเอาตามความคิดก็รู้สึก สามัญสำนึกของตน ลึกเข้าไป ลึกเข้าไป มันก็เป็นปรัชญาบ้าง บอๆ ไปก่อน จนกว่าจะมองเห็นแจ่มเหมือนกับเรามองเห็นวัตถุนี้ เมื่อนั้นแหละจะกลายเป็นวิทยาศาสตร์. ตามบทที่ว่า สนฺทิจฺฉฐิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญญูหิ — พระธรรมเป็นสนฺทิจฺฉฐิโกต้องเห็นเองนี้ แล้วก็เห็นได้อย่างวิญญูชน.

อย่างที่เห็นว่าเวียนว่ายตายเกิดนั้นต้องเป็นสองชนิด เวียนว่ายตายเกิดตามภาษาคนธรรมดาพูด เขาร่างกายเป็นหลัก นี่ชนิดหนึ่ง, นี่เขาสอนกันอยู่ ก่อนพระพุทธเจ้า, ก่อนพระพุทธเจ้าก็มีคนพูดอย่างนี้แล้ว ว่าคนมีวิญญาณมีตัวตน ตายแล้ว

วิญญานไม่ดับไปเข้าร่างใหม่ แล้วก็ตายแล้วก็ไปเข้าร่างใหม่ได้อีก, ไม่รู้เท่าไร ๆ อย่างนี้ สอนกันอยู่ก่อนพระพุทธเจ้า; หมายความว่าเวียนว่ายตายเกิด โดยเอาร่างกายกับจิตนี้เป็นหลัก ก็เป็นเรื่องศีลธรรม, แล้วถ้าคนเขาเชื่อ เขาก็ต้องทำดี ทำความดีเพื่อไปเกิดดี นี่ศีลธรรมแบบนี้ ในลักษณะนี้ สอนกันก่อนพระพุทธเจ้า. พระพุทธเจ้าก็ไม่ปฏิเสธ คำสอนนี้ เพราะเป็นเรื่องศีลธรรม. ในเมื่อพระพุทธเจ้าจะสอนศีลธรรม ท่านก็ต้องพูดอย่างนี้ : มีกรรมดีกรรมชั่ว ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว ตายแล้วก็ยังชั่วหรือดีไปตามกรรมนั้น; ท่านก็ต้องพูดอย่างนี้ เพราะต้องการจะสอนศีลธรรม แก่บุคคลที่ยังยึดถือว่ามีตัวมีตน.

ถ้าว่าจะสอนอย่างของพระพุทธเจ้าแท้ ๆ จะสอนถึงขนาดที่อยู่เหนือดีเหนือชั่ว คือว่าถ้าไปลงนรกก็ไม่ไหว, ถ้าไปเป็นเทวดามันก็ไม่ไหว. ในสายตาของผู้รู้ กิเลสไปเกิดเป็นเทวดา มีสวรรค์มีวิมานนางฟ้า มันก็เรื่องบ้า บ้าหนักขึ้นไปอีก มันต้องเหนือ นรกเหนือสวรรค์ เหนือดีเหนือชั่ว เหนือบุญเหนือบาป เหนือสุขเหนือทุกข์; คือ นิพพานจริง แล้วมันต้องหมดตัวมัน ชนิดที่เป็นความยึดมั่นถือมั่น, เพราะฉะนั้น การเวียนว่ายตายเกิดนั้น มันก็คือเวียนว่ายตายเกิดระหว่างความยึดถือเรื่องหนึ่งถึงความยึดถือเรื่องหนึ่ง เกิดตัวกู—ของกูเมื่อไรก็เรียกว่า ชาติหนึ่ง แล้วต่อมาไม่ก่นาที่มันก็ดับไป คือตาย แต่แล้วมันก็เกิดตัวกู—ของกูอันใหม่ขึ้นมาอีก. ความคิดเท่านั้นไม่ใช่ร่างกาย ร่างกายนี้ยังอยู่อย่างนี้ บางทีนั่งตรงนี้แหละ, นั่งอยู่ตรงนี้แหละยังไม่ลุกเลย มันก็เกิดได้ ตายได้ไม่รู้รักษาดี.

ตัวกู—ของกู, ความยึดมั่นถือมั่นไปในทางตัวกู—ของกูมันเกิดอย่างนี้ แล้วมันก็สิ้นสุดลงไป, แล้วเปลี่ยนเป็นเกิดอย่างอื่น แล้วก็เปลี่ยนไปเกิดอย่างอื่น, อย่างนี้ เรียกว่าตายเกิด ตายเกิด ตายเกิด เวียนว่ายตายเกิดอย่างนี้ คือคำสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ทันเข้าโลงดอก เกิดได้ไม่รู้ก็หมั่นก็แสนกล้านชาติ แล้วตายได้ไม่รู้จากก็หมั่นก็แสนกล้านหน. ทำอย่าให้เกิดอย่างนี้ อย่าให้ความคิดหรือความรู้สึกที่เป็นตัวกู—ของกูเกิด, นั่นแหละคือ ไม่เกิด, ไม่เกิดเลยเป็นพระอรหันต์, ไม่ต้องรอต่อตายแล้ว. ถ้าทำจิต

ชนิดมีบัญญัติถึงที่สุด ไม่มีความคิดชนิดที่เป็นไปในทางตัวเรา ของเรา; ตัวกู—ของกู^{๕๕} ก็เลยหยุดเกิด. พระอรหันต์ก็คือผู้ที่ไม่มีความคิดอย่างนี้ จึงเรียกว่าไม่เวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป. ส่วนหลังจากเข้าโลงแล้วไม่ต้องพูด เพราะว่ามันไม่ใช่ปัญหา ปัญหา คือความทุกข์ที่มีอยู่เดี๋ยวนี้ จะดับไปได้อย่างไร.

เวียนว่ายตายเกิดนี้ก็คือ เดี่ยวทุกข์ เดี่ยวทุกข์ เดี่ยวทุกข์นั้นแหละ. รูปภาพที่ตึกนั้นมี ภูเขา ภูเขา กัดหางกัน คุณไปดูใหม่ซิ. ความอยากเป็นเหตุให้ทำ, การกระทำเป็นเหตุให้มีผล, ที่นี้ การได้ผลทำให้อยากอีก, อยากอีกมันก็ทำอีก มันก็ได้ผลอีก แล้วมันก็อยากอีก แล้วก็ทำอีก แล้วก็ได้ผลอีก, นี้ก็เรียกว่า เวียนว่ายตายเกิดตามแบบของพระพุทธเจ้า ไม่ได้เอาร่างกายนี้เป็นประมาณ.

ถาม ตามในรูปภาพนั้น การเวียนว่ายตายเกิดที่ท่านอธิบายเมื่อกัน ก็หมายความว่า มีแต่ชาตินี้ ชาติหน้าไม่มีใช่ไหมครับ.

ตอบ ชาติหน้าชาตินี้ก็ตาม มีนับไม่ไหว มีนับไม่ไหว.

ถาม ตายแล้วจะเป็นอย่างไร?

ตอบ นั้นเราจะไม่พูด หลังจากเข้าโลงไปแล้วนั้น เราจะไม่พูด. เราจะพูดว่า จะไม่มี ความทุกข์ที่นี่ แล้วพอเข้าโลงแล้วมันก็ตามใจ; ถ้าเราไม่มีทุกข์ที่นี่ หลังจากเข้าโลงแล้วก็ไม่มี ความทุกข์. ถ้าเราเวลาที่นี้ หลังจากเข้าโลงแล้ว เราก็ต้องแล้ว, ไปเกิดแล้ว อะไรแล้ว. ถ้าเราดีที่นี้ หลังจากเข้าโลงแล้วมันก็ต้องดี; เพราะฉะนั้นเราจะไม่พูดถึงสิ่งที่ยังไม่ต้องทำ หรือทำไม่ถึง หรือทำไม่ได้ หรือควบคุมไม่ได้, จะพูดถึงแต่สิ่งที่เราจะทำได้ที่นี่ และควบคุมได้ที่นี่. เราไม่ตกรอกที่นี้ พอแล้ว, หรือถ้าเราชอบสวรรค์ เรามีสวรรค์ที่นี้ก็พอแล้ว ตายแล้วมันต้องสวรรค์แน่. เราไม่ได้ปฏิเสธว่า หลังจากตายแล้วจะมีหรือไม่มี; แต่เราจะไม่พูด เพราะพูด เป็นเรื่องโง่, ไม่มีอะไรแสดง ไม่มีอะไรรับรอง ไม่มีใครประกัน. ฉะนั้นมันต้องรับประกันตัวเองว่า เราจะดีที่ตรงนั้นจนตลอดชีวิต ถ้าว่าตายแล้วเข้าโลงแล้ว มันต้องดีแน่ เพราะกฎมันมีอยู่อย่างนั้น.

นวกานุสาสน์

— ๑๘ —

๘ กันยายน ๒๕๒๕

ศึกษาพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์เรื่องกรรม.

การบรรยายในวันนี้ ก็ยังคงเป็นการบรรยายในชุดที่เรียกว่า “ศึกษาพุทธศาสนาตามวิธีของวิทยาศาสตร์” ต่อไปตามเดิม, เพราะว่ามันมีแง่มุมให้ศึกษาได้อีกมาก. แล้วในวันนี้โดยเฉพาะ เราก็จะได้พูดถึงถึง สิ่งที่เรียกว่า กรรม หรือ การกระทำ.

ผู้ฟังจะต้องทบทวนว่า วิธีการที่เรียกว่า อย่างเป็นวิทยาศาสตร์นั้นหมายถึงว่า เห็นได้ชัดเหมือนกับเอามาใส่ผ้ามีอคูได้, ถ้ามันไม่ใช่อย่างนั้น มันก็ไม่ใช่เรื่องอย่างวิทยาศาสตร์, เป็นปรัชญาเป็นอะไรก็สุดแท้. พุทธศาสนาที่แท้จริง มีหลักความจริง หรือหลักการสอน หรือว่า วิธีการศึกษาและปฏิบัตินี้ เป็นไปในรูปของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ทั้งนั้น, ฉะนั้นขอให้ถือเป็นหลักว่า ต้องเป็นสิ่งที่ดูเห็นได้ด้วยความรู้สึก ไม่ต้องฝากไว้กับความเชื่อ.

เรื่องกรรมพระพุทธเจ้าตรัสทั้งภาษาคน ภาษาธรรม.

ที่นี้มาเรื่องกรรม ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในรูปของภาษาธรรม หรือที่จะเรียกว่าในรูปของวิทยาศาสตร์นั้นก็มีอยู่, แล้วก็ยังตรัสเรื่องกรรมไว้โดยภาษาคน ก็มี ก็อย่างที่เป็นลัทธิคือศีลธรรม เป็นปรัชญา ซึ่งบางคนอาจจะเรียกว่า ปรัชญาหรืออะไรก็สุดแท้.

เรื่องกรรมอย่างแรก ก็อย่างที่เป็นวิทยาศาสตร์นั้น ต้องเป็นเรื่องที่มองเห็นด้วยตาใน ด้วยธรรมจักขุ นี้ว่า : มันก็อะไร ให้ผลอย่างไร มันเกิดมาอย่างไร มันจะดับสิ้นไปอย่างไร ต้องเห็นชัด. ส่วนที่พูดไว้ในภาษาศีลธรรม สำหรับคนทั่วไปชาวบ้านทั่วไปนั้น พูดไว้ในลักษณะที่ต้องเชื่อหรือเพียงแต่สำหรับเชื่อ แล้วก็ไม่มองเห็นชัด; เช่นว่ากรรมทำไว้ในชาตินี้ ตายแล้วก็จะได้รับผลในชาติหน้า, ได้รับผลชาตินี้ก็มี, ชาติหน้าต่อตายแล้วก็มี, แล้วก็ชาติต่อ ๆ ๆ ไปอีกก็มี. เมื่อพูดถึงคำว่า ชาติต่อไปหลังจากตายแล้วนี้ เป็นสิ่งที่เอามาดูไม่ได้เห็นไม่ได้ อย่างนี้ไม่เป็นวิทยาศาสตร์, เป็นเรื่องความเชื่อหรือเป็นเรื่องศีลธรรมที่ตั้งรากฐานอยู่บนความเชื่อ.

ฉะนั้นต้องแยกเรื่องกรรมที่ฝากไว้กับความเชื่อ เพื่อสอนศีลธรรมนั้นเป็นพวกหนึ่ง คือพวกที่ไม่อาจจะทำให้เป็นวิทยาศาสตร์ได้ เพราะอ้างเอาเวลาหลังจากตายแล้วเป็นเรื่องสำคัญ, แล้วก็ มีตัวมีตนเป็นผู้ทำ มีเราเป็นผู้ทำกรรม, มีเราเป็นผู้ได้รับผลของกรรม, นี้ภาษาคนภาษาศีลธรรมต้องเป็นอย่างนี้, ก็ต้องมีตัวคนมีตัวฉันผู้ทำ ผู้รับผลของการทำ แล้วก็รับกันจริงจังก็ต่อตายแล้วในชาติหน้า. นี้เรียกว่า เรื่องกรรมชนิดที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ และไม่ใช่อุปาทาน พุทธอย่างนี้ดีกว่า เพราะว่าศาสนาอื่นเขาก็สอนกันอยู่แล้วอย่างนั้น. เรื่องทำอะไรไว้แล้วตายไปเข้าโลงไปแล้วชาติหน้าไปได้รับสมัยนั้นศาสนาอื่นเขาก็สอนกันอยู่แล้ว ก่อนพระพุทธเจ้าหรือในพุทธสมัยพระพุทธเจ้าแล้วคนก็เชื่อ, ไม่มีทางพิสูจน์.

ที่^๕เราก็จะพูดเรื่องกรรมอย่างที่^๕เป็นวิทยาศาสตร์, ^๕นี้ไม่ต้องมีคน มันกลายเป็นเรื่อง สภาวะธรรม; ถ้าพูดว่าสภาวะธรรมไม่เข้าใจ ก็ให้^๕นึกถึงคำว่า ธรรมชาติ ธรรมชาติทางรูป ธรรมชาติทางนามหรือทางใจ ที่มันจะเกิดขึ้นมาเป็น อย่างหนึ่งๆ และชั่วขณะหนึ่ง ชั่วขณะหนึ่ง^๕ ก็เรียกว่า ธรรมชาติที่เป็นปฏิจสมุ-
 ปันนธรรม เมื่อได้เหตุได้ปัจจัยแล้วมันก็เกิดขึ้น; เข้าใจกันเสียก่อน.

เช่น ต่อเมื่อตาเห็นรูป การเห็นจึงจะเกิดขึ้น อย่าง^๕นี้ เมื่อก่อนการเห็นรูป เมื่อก่อนที่ตาจะเห็นรูป การเห็นไม่ได้เกิดขึ้น. ฟัง^๕ดูให้^๕ดี การเห็นนั้นก็คือ ธรรมชาติอันหนึ่ง ที่มันจะเกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัยครั้งหนึ่ง ชั่วขณะหนึ่งนั้น ที่มันมีการเห็นรูป แล้วมันก็ เกิดสั่งถัดไปอีกเป็นลำดับไป คือความรู้สึกที่เกิดมาจากการเห็นนั้น, ถ้าชอยละเอียดลงไป ก็ว่ามันเกิดสัญญาความจำได้ว่ารูปอะไร, เสร็จแล้วก็เกิดความรู้สึก ต่อไปอีกว่า มันมีความหมายอย่างไร, คือดีเลวอย่างไร ให้คุณให้โทษอย่างไร, น่ารักไม่ น่ารักอย่างไร มันก็อีกอันหนึ่ง. ที่มัน^๕ก็ เกิดความรู้สึกต่อไปอีก ถึงกับว่า รักมันเข้า หรือเกลียดมันเข้า ชอบใจหรือไม่ชอบใจ, ความชอบใจหรือความไม่ชอบใจก็ตามนี้ ก็เป็น ปฏิจสมุปันนธรรมอีกอันหนึ่ง เป็นธรรมชาติเป็นสภาวะธรรมที่มันเป็นไปเองตามกฎของมัน.

นี้ให้มองดูในลักษณะอย่าง^๕นี้เรื่อยไป จนกระทั่งว่ามันเกิดความอยากขึ้นมา; ถ้าสวยหรือหอม หรืออร่อย หรือดูใจ มันก็อยากขึ้นมา อยากจะเอา อยากจะยึดครอง อยากจะเสพ พอมันมีความอยากอย่าง^๕นี้ มันก็เกิดความรู้สึก ชนิดที่ว่า เป็นฉัน เป็นฉันอยาก. ฉะนั้นฉัน^๕นี้ลมๆแล้งๆ นี้ก็เพิ่งเกิด และได้เกิดขึ้นมา ความคิดว่าฉันจะ กระทำอย่างไร จะไปขโมย หรือจะไปปล้นเอาซึ่งหน้า หรือจะไปจุกคร่า มันก็เกิดขึ้นมา เป็นมโนกรรม เรียกว่ากรรมเกิดขึ้นแล้ว เป็นมโนกรรม.

ที่นิยมโนกรรมก็ทำให้มี **กายกรรม** เช่นว่าไปขโมยมา หรือว่าให้เกิด **วจีกรรม** เช่นใช้วาจาหลอกลวงเอามา มันก็มีกรรมแล้ว. พอมีกรรมอย่างนี้ ก็มีวิบาก คือผลของกรรม หรือปฏิกิริยาของกรรม มันก็เกิดขึ้นเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ จนได้สุขหรือได้ทุกข์ ในรอบสุกท้ายนี้ แก่จิตใจนั้น ในเรื่องนั้น ในอัตตภาพนั้น; เรื่องติดคุกติดตะรางอย่าเอามาพูดถึง, มันไม่เกี่ยวกันถ้าพูดถึงเรื่องกรรมตามแบบของวิทยาศาสตร์ของพระพุทธเจ้า นั้น. เช่นว่าไปลักขโมย แล้วจะไปติดคุกติดตะรางนั้นเป็นเรื่องภายนอก เป็นเรื่องกรรมทางศีลธรรม, มีตัวมันที่จะติดคุกติดตะรางอะไรไปตามเรื่อง, เรื่องกรรมของชาวบ้านของภาษากน ของฝ่ายศีลธรรม ไม่ใช่วิทยาศาสตร์.

ถ้ากรรมทางวิทยาศาสตร์ก็เดินต่อไปว่า มันเกิดมโนกรรม ไม่ต้องหมายถึงใครหรือของใคร ไม่ต้องหมายถึงผู้ใด, แล้วก็เกิดกายกรรมหรือวจีกรรม แล้วไปทำเข้า ปฏิกริยามันก็ย้อนมา ให้คนนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข. สมมติว่าเขาถูกติดตะราง, เรื่องของติดตะรางนั้น เป็นเรื่องของกรรมฝ่ายศีลธรรม; กรรมวิทยาศาสตร์นี้ มันก็เป็นเรื่องใหม่ เรื่องความรู้สึก อย่างใหม่ เป็นทุกขเวทนาหรือเป็นความคิอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปอีก เพราะว่าไม่มีคน จะไม่มีคนตลอดสายนี้ มีแต่มันเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ เกิดนั่นเกิดนี่ไปเรื่อย ๆ ๆ; นี่เข้าใจยาก. ถ้าเป็นเรื่องกรรมทางศีลธรรม ก็บัญญัติว่าศีขั้ว หรือแม้ว่าจะปนกัน ศีขั้วปนกันก็ตามใจ เพราะมันมีคนผู้ต้องการอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วมันก็จะเอาผลของกรรมดี จะหลีกเลี่ยงของกรรมชั่ว นั้นมันมีคนไปตามแบบของเรื่องความเชื่อ ความยึดมั่นถือมั่น.

ฉะนั้นขอให้เข้าใจว่า **เรื่องกรรมตามความหมายที่มันเป็นวิทยาศาสตร์นั้น มันไม่มีคน ไม่ต้องเกี่ยวกับคนผู้ทำ หรือผู้รับผลกรรม, แต่มันก็มีสิ่งต่างๆ เกิดขึ้นตามลำดับ แล้วก็มีความรู้สึกแก่จิตใจนั้นด้วยเหมือนกัน.**

เปรียบเทียบกรรมอย่างวิทยาศาสตร์กับศีลธรรม.

เปรียบเทียบข้อนี้ ให้เห็นง่ายๆ ขึ้นอีกสักนิดก็ว่า ถ้าพูดอย่างนักวิทยาศาสตร์ มันก็ไม่มีรถยนต์ ไม่มีรถไฟ ไม่มีบ้านเรือน, ไม่มีอะไร ก็มัน ไปมองที่ชิ้นส่วน, แล้วก็ยังมองลึกถึงกับว่า มันเป็นธาตุเหล็ก ธาตุทองเหลือง ธาตุอะไรไปตามทำนองนั้น. แต่ถ้ามองอย่างคน ความรู้สึกอย่างคน คนธรรมดาสามัญนี้ ก็จะมองเป็นรถยนต์บ้าง เป็นรถไฟบ้าง เป็นบ้านเรือน เป็นตึกเป็นอะไรบ้าง นี่มันต่างกันอย่างนี้. นักวิทยาศาสตร์จะมองแต่ในแง่ที่ว่า มันเป็นวัตถุธาตุ อย่างใดอย่างหนึ่ง ประกอบกันอยู่; แต่ถ้าคนธรรมดาสามัญ ก็จะมองเป็นรูปบ้าน รูปเรือน รูปตึก รูปอะไรไปตามเรื่อง นั้นมันเป็นเรื่องของนักสถาปัตย์ หรือว่านักอย่างอื่น ไม่ใช่ในนักวิทยาศาสตร์.

นี่เรื่องกรรมก็เหมือนกัน ถ้าเป็น กรรมแท้ในพุทธศาสนา เป็นไปตามหลักของวิทยาศาสตร์; เขาจะไม่พูดเรื่องคน ผู้ทำกรรม, ผู้รับผลของกรรมต่อตายแล้ว จะไม่พูด, มันพูดชัดกว่า ละเอียดกว่า เจาะจงกว่า ไปยังความรู้สึกนึกคิดหรือการกระทำ ล้วน ๆ. แต่ถ้าเป็นเรื่อง กรรมในชั้นศีลธรรมแล้ว จะพูดที่เดียวว่า คน แล้วก็แถมว่า นาย ก. นาย ข. นาย ค. นาย ง. หญิง ชาย ค้าย ทำกรรมนั้น, แล้วมันก็ได้รับผลในชาตินี้ ตีตกูกตีตกระวาง ตายแล้วมันไปทอบายอีกไม่รู้กี่ชาติ ก็พ้นชาติ. แล้วหลังจากนั้น มันยังมารับเศษกรรม รูปร่างเป็นเปรตอย่างนั้นอย่างนี้อีกมากมาย; อย่างนี้มันมีคนที่ไปตามความคิดนึก ที่ยึดมันถือมันเป็นคนอย่างนั้นอย่างนั้น, นรกสวรรค์อย่างนั้นอย่างนั้นไปเลย. รูปนี้ไม่ใช่รูปวิทยาศาสตร์ และไม่ใช่รูปของพุทธศาสนาโดยตรง เพราะว่า พุทธศาสนาโดยตรง ต้องการจะสอนเรื่อง ไม่มีคน, มีแต่ปฏิจัสมุปปันนธรรม หรือสภาวะธรรม แต่แล้วมันทำอย่างนั้นอย่างเดียวไม่ได้.

พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงสอนทั้ง ๒ เรื่อง คือสอนอย่างเรื่องศีลธรรม เหมือนศาสนาอื่นทั่วๆ ไปก็สอน, อย่างนี้ก็สอนว่า : มีคน มีเรา มีเขา มีฉัน มีผู้ทำ

กรรม, รับผลของกรรม, ตายแล้วก็ได้รับผลเรื่อยไปอย่างนี้. แต่ที่เป็นของพระพุทธรองค์เองจริง ๆ ของพุทธศาสนาจริง ๆ นั้น เรื่องไม่มีคน ไม่ยอมมีคนในกรณีไหน ๆ หมด, มีแต่ขันธ์ แต่ธาตุอายตนะ แล้วแต่จะเรียก คือส่วนประกอบต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้น แล้วก็เป็นอย่างนั้น ๆ. เมื่อใดมีความรู้สึกว่าคุณนั้น เมื่อนั้นจึงจะมีคน เมื่อใดไม่มีความรู้สึกว่าคุณนั้น เมื่อนั้นไม่มีคน เหมือนกับที่ได้พูดกันแล้วหลายครั้งหลายหนในวันธรรมปาฏิโมกข์.

กรรมตามหลักพุทธศาสนาเป็นปัจจุบันธรรมแท้.

ที่นี้จะพูดเรื่อง กรรมชนิดที่ตามหลักพุทธศาสนา ที่เป็นธรรมชาติแท้ เป็นปฏิจักษุปัจจุบันธรรมแท้ ไม่ใช่คน พูดที่เคียดแค้นไม่รู้เรื่องหมดจดได้; ฉะนั้นก็ค่อย ๆ พังไป พูดอย่างที่ไม่มีคน ไม่มีความยึดถือแล้ว มันก็ต้องไม่มีดีไม่มีชั่ว, ฉะนั้นที่พูดว่า กรรมดีกรรมชั่ว รับผลกรรมดีกรรมชื่อนั้น มันไปตามเรื่องของกรรมในเรื่องศีลธรรม. ถ้าเป็นเรื่องปรมาตมธรรม เป็นวิทยาศาสตร์นี้ เราไม่ต้องการกรรมอะไรเลย; เพราะว่ากรรมแล้วก็มีผลกรรม แล้วก็ไม่เป็นอิสระ ฉะนั้นเราอยากจะทำให้กรรมนั้นสิ้นสุดลงไป. จะไม่มามารับผลกรรมดี ทำกรรมดีรับผลกรรมดี กลัวชั่วอยู่ดอก นั้นมันสำหรับเด็ก ๆ สำหรับเรื่องศีลธรรม, ฉะนั้นคำที่ว่า กรรมดีให้ผลดี กรรมชั่วให้ผลชั่ว หรือว่าระคนกันนี้ มันเป็นกรรมฝ่ายศีลธรรม. พอมาถึง กรรมที่ ๔ นี้ จะไม่เรียกว่า ดีว่าชั่ว ว่าคำว่าคุณอะไร คือเจตนาที่จะละถอนเสีย เพิกถอนเสีย ให้หมดไปเสีย ซึ่งกรรมเท่านั้น, กรรมดีกรรมชั่วอย่างที่เขาศึกกัน.

นี่มันมีภาษิตที่เป็นหลักของพุทธศาสนา ซึ่งทุกคนที่รู้จักพุทธศาสนาแล้ว ต้องเข้าใจความหมายของภาษิตนี้; เช่นเรื่องอริยสัจจ์อย่างนี้ จะมีหลักว่า ความทุกข์มี แต่ผู้ทุกข์หาไม่มี, แล้ว การทำความดับทุกข์นั้น มี แต่ผู้ทำความดับทุกข์หาไม่มี. ถ้าฟังถูก

แล้วก็ใช้ได้ เช่นเดียวกับ การทำกรรมนี้มี แต่ผู้ทำกรรมหาไม่มี, การเสวยผลกรรมก็มี แต่ผู้เสวยผลกรรมหาไม่มี. นี่จำไว้ก่อนซิ ไม่เข้าใจก็ได้ ยังไม่เข้าใจก็ได้ แต่จำไว้ก่อน ว่านั่นเป็นหัวใจของ พุทธศาสนา, ที่ว่าสอน อนัตตา สอนว่า ไม่มีตน.

ความทุกข์มี การเสวยความทุกข์ก็มี แต่ผู้ทุกข์หรือผู้เสวยความทุกข์นั้นไม่มี, ก็หมายความว่า สิ่งต่างๆ มันเป็นไปตามกฎ ที่ว่านี้, เช่นว่า ตาเห็นรูป ก่อนนี้ไม่ได้เห็นรูป, เดี่ยวตาเห็นรูป เกิดจักขุวิญญาณขึ้นมาอันหนึ่งแล้ว จาก ๓ อันนี้ เกิดผัสสะ คือการกระทบ แล้วก็เกิดเวทนา; พอเกิดเวทนาจึงเกิดตัณหา คือความอยากตามเวทนานั้น, เกิดอุปาทาน ยึดมั่นเป็นฉันทอยาก หรือความอยากของฉันทนั้นนี้, ฉันทจะเอาให้ได้ นี้เรียกว่าอุปาทาน, ก็มีตัณหา ที่เป็นความรู้สึก แล้วความคิดที่จะเอาให้ได้ จะทำให้ได้ เป็นมโนกรรม เกิดกรรมขึ้นมาแล้ว โดยไม่ต้องมีตัวคน, สิ่งนี้เรียกว่ากรรมก็มีแล้ว, มีความคิดที่จะขโมย แล้วก็ไปขโมยเข้าจริงๆ เป็นมโนกรรมก่อน แล้วเป็นกายกรรม หรือเป็นวจีกรรมทีหลัง.

ถ้ามัน มีความรู้สึกทุกข์เกิดขึ้น เพราะการกระทำนั้น มันก็เรียกว่าได้รับผลกรรม โดยไม่ต้องมีตัวคนจริง มีแต่ตัณหาที่สำคัญเอาโดยอุปาทานนั้น หรือแม้แต่เพียงว่า อยากอยากนั้นมันก็เป็นมโนกรรม, แล้วมันก็ร้อนอยู่ด้วยความอยากนั้น, โดยไม่ต้องไปทำอะไรเป็นกายกรรมเลย, เพียงแต่มโนกรรมเฉยๆ มันก็ร้อนอยู่ในใจแล้ว, นี้เรียกว่ารู้สึก หรือเสวยทุกข์แล้วเหมือนกัน, แต่ตัวบุคคลผู้เสวยทุกข์ หรือผู้ทุกข์นั้นหาไม่มี.

นี่เพราะมัน มองเป็นรูป ชันธิ์ ธาตุ อายตนะ ส่วนๆ หนึ่งเสียหมด; ไม่ยอมให้ปรุ้งเป็นคน เช่นเดียวกับมองรถยนต์นี้ ก็มองเป็นเหล็ก เป็นทองแดง เป็นยาง เป็นไม้ เป็นกระจก เป็นอะไรไปอย่างนั้น ไม่มองให้เห็นเป็นรถยนต์. หลักรู้ก็เป็นอย่างเดียวกัน ในเรื่องทางธรรม จะมองเห็นเป็นตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, มองเห็น

เป็นรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์, จะมองเป็นรูปธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม, มองเป็นส่วนหนึ่ง—ส่วนหนึ่ง—ส่วนหนึ่ง แล้วก็เกี่ยวเนื่องกัน เกิดขึ้น—เกิดขึ้น—เกิดขึ้น, พอสิ้นฤทธิ์ของมันก็ดับลง—ดับลง—ดับลง, มีอยู่แต่อย่างนั้น ไม่ต้องมีคน.

นี้เรียกว่าเรื่องกรรมอีกแบบหนึ่ง ไม่เหมือนกับที่ชาวบ้านเขาพูดหรือพระเทศน์สอนกันอยู่ ทำดีทำชั่ว ไปนรกไปสวรรค์; นั่นมันเรื่องของพวกนั้น, เรื่องของพวกนี้ไม่มี, ถ้ามีก็สมมติ คือร้อนเป็นไฟ นั่นคือนรก ได้สันุกสนานรื่นเริงไป นั่นคือสวรรค์, ความรู้สึกเอรีคอรอยไต้หลงไหลไปนั่นคือสวรรค์ ไม่มีคนตลอดเวลา.

จะนั่นถ้าพูดเป็นเรื่องกรรมในทางปรมาัตถธรรม หรืออย่างแบบวิทยาศาสตร์ ศึกษาพุทธศาสนากันอย่างวิทยาศาสตร์แล้ว, ต้องไม่มีคนที่ทำกรรม หรือรับผลของกรรม มีแต่ธรรมชาติล้วนๆ เป็นไปอย่างนั้น—เป็นไปอย่างนั้น—เป็นไปอย่างนั้น, เหมือนที่ยกตัวอย่างมาให้ฟังแล้ว ฟังให้ดีๆ. ไม่ต้องมีคน มีดวงตา ข้างนอก มีรูป ตาเห็นรูป เกิดความรู้สึกทางตา คือการเห็นเป็นจักขุวิญญาณ; ๓ อย่างนี้ ทำให้เกิดการร่วมมือกันทำงาน เรียกว่า ผัสสะ ก็เกิดเวทนาสบายตาหรือไม่สบายตานี้ มันเป็นไปอย่างนี้เรื่อย, ไม่ต้องมีคน ไม่ใช่ฉันสบายตา, มันเป็นแต่ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเอง ในรูปนาม ขันธทั้ง ๕, จนเป็นสุขเป็นทุกข์ ก็เป็นเพียงความรู้สึกไม่มีฉัน.

จะนั่น พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสว่า กรรมนี้มาจากผัสสะ สุขทุกข์ก็มาจากผัสสะ กรรมนี้มีมาจากผัสสะ, พูดอย่างอื่นก็ถูก ว่ากรรมมาจากกิเลสนี้ก็ถูก แต่ว่ากิเลสมาจากผัสสะ. จะนั่นพูดเสียทีเถียวว่า กรรมนี้นั้นมาจากผัสสะ, ที่เราพูดกันทั่วไป เราจะพูดว่า การกระทำนี้มาจากกิเลส และเมื่อถามว่ากิเลสมาจากไหน มันต้องมาจากผัสสะ จุดตั้งต้นของมันคือผัสสะ.

ผัสสะ คือ *อายตนะข้างใน* ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ กับ *อายตนะข้างนอก* คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์ นี้ พบกันเข้า ก็ *เกิดความรู้สึ* ที่เรียกว่า ญาณทางตา ญาณทางหู ญาณทางจมูก ญาณทางลิ้น ญาณทางกาย ญาณทางใจ, *สามอย่างนี้* พบกันเข้าเรียกว่าผัสสะ มันเป็นวิทยาศาสตร์ล้วน ๆ อย่างนั้น ไม่ต้องมีกูเห็น ไม่ต้องมีฉันเห็น ไม่ต้องมีบุคคลคนใดคนหนึ่งเห็น ไม่ต้องมีบุคคลอย่างนั้น มันมีอายตนะภายนอก อายตนะภายใน มาพบกันเข้า มันก็เกิดความรู้สึอันหนึ่ง ขึ้นมาได้อเองตามธรรมชาติ ตามสภาวะธรรมของร่างกายและใจนี้ คือนามรูปอันนี้. ฉะนั้นมันจึงมีการเห็นรูป ฟังเสียง ตมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องโผฏฐัพพะอะไรไปทางผิวหนัง ขึ้นมา นี้ไม่มีคน. ที่นี้ต่อไปอีก มันก็ไม่มีคนเรื่อยไป จนกระทั่งว่าแม้จะเกิดเวทนา เป็นสุข เป็นทุกข์ขึ้นมาแล้ว มันก็เป็นเวทนาเท่านั้น สักแต่ว่าเวทนา ไม่ใช่สัตว์บุคคล.

ที่นี้ถือเอาเรื่อง จุดตั้งต้นตรงที่ผัสสะ ไม่ถือเอาที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย หรือ ไม่ถือเอาที่รูป เสียง กลิ่น รส ไม่ถือเอาที่จักขุญาณ เป็นต้น. แต่ถือที่มันกระทบกัน ระหว่าง ๓ สิ่งนี้ : ตาข้างใน รูปข้างนอก แล้วเกิดจักขุญาณขึ้นมา ๓ อันนี้ทำงานร่วมกัน เรียกว่า “ผัสสะ” จุดตั้งต้นอยู่ที่ตรงนี้.

เหมือนกับว่ามันมีเมล็ดพืชอยู่ แล้วก็จะมีที่จะเพาะเมล็ดพืชเช่นแผ่นดินนี้ : มีเมล็ดพืช แล้วก็แผ่นดินนี้ แล้วก็ยังมีน้ำหรืออากาศที่ช่วยแวดล้อมอีกทีหนึ่ง; พอสามอย่างนี้ได้เข้าร่วมกัน มันก็เป็นหนองออกขึ้นมา ลำพังเมล็ดพืชมันงอกหน่อไม่ได้, ไม่มีเมล็ดพืชก็ไม่มีอะไรจะงอกหน่อ แล้วยังจะต้องมีแผ่นดินให้มันงอกหน่อ หรือว่ามีน้ำมีอากาศ มีอะไรก็ตาม. ถ้าได้ครบกัน ๓ เรื่องนี้แล้วมันก็งอกหน่อของพืชขึ้นมา.

สิ่งที่เรียกว่าผัสสะ ก็เหมือนกัน มันต้องมีอายตนะข้างใน อายตนะข้างนอก กระทบกันแล้ว มีอันหนึ่งไหลขึ้นมาอีกเป็นวิญญาณ, วิญญาณนี้เพิ่งเกิด เต็มวันไม่ใช่เกิดอยู่ตลอดเวลา พอ ๓ อันนี้ได้ร่วมกันแล้วก็เรียกว่า ผัสสะ. นี้คือ

จุดตั้งต้นของทั้งหมด ของทุกสิ่งของทุกอย่าง จะเรียกจะออกชื่อเท่าไรก็ได้. โลกก็ตั้งต้นที่ตรงนั้น, กรรมก็ตั้งต้นที่ตรงนั้น, ความคิด ความเห็น การกระทำอะไรต่างๆ ก็ตั้งต้นที่ตรงนั้น, สุขทุกข์ก็ตั้งต้นที่ตรงนั้น.

แล้วสิ่งที่เรียกว่า ผัสสะนั้น ก็คือสิ่งที่จะคลอเคลายเป็นเวทนาออกมา; ฉะนั้นการที่พูดว่าตั้งต้นที่ผัสสะ หรือตั้งต้นที่เวทนามันเหมือนกันแหละ เพราะถ้ามีผัสสะแล้ว มันออกไม่ได้ มันเว้นไม่ได้ ที่จะไม่มีความ, พอมีผัสสะแล้ว ก็ต้องมีเวทนา, เราจะดูที่เหตุคือผัสสะ หรือจะดูที่ผลคือเวทนา ก็ได้ทั้งนั้น. บางทีพระพุทธเจ้าท่านใช้ว่าเวทนา เวทนาเป็นเรื่องราวตัวการอะไรยุ่งไปหมด. ถ้าพูดให้ลึก ท่านพูดว่าผัสสะมันเป็นวิทยาศาสตร์กว่าอีก. ในที่นี้จะพูดว่า ผัสสะนี้เป็นเหตุให้เกิดกรรม ที่เคยได้ยินว่า กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรมนั้นก็ถูก นั่นมันเอาเสียแก่กิเลส. นี่เรว่ากิเลสมาจากอะไร? มันก็ต้องไปจนถึงผัสสะ; พอมีผัสสะแล้วก็มีเวทนา, พอมีเวทนามันก็มีตัณหา นั่นแหละคือกิเลส.

ต้องเข้าใจคำเหล่านี้ให้ดีๆ คือที่เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท นี้ ต้องเข้าใจให้ดีๆ พอมีผัสสะแล้วก็มีเวทนา รู้สึกเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ หรือไม่ทุกข์ไม่สุข, พอมีเวทนาแล้วต้องอยากไปตามอำนาจของเวทนานั้น นั่นคือตัณหา นั่นคือกิเลส. ที่นั่นกิเลสคือตัณหา เรียกชื่อว่าตัณหา หรือจะเรียกว่า โลภะ โทสะ อะไรก็ได้ เวทนาให้เกิดโลภะก็ได้ โทสะก็ได้ โมหะก็ได้, นี่เรียกว่าตัณหา แล้วมันก็เกิดอุปาทาน คือยึดมั่นถือมั่นไปตามกรรมที่อยาก. ที่นั่นมัน จะเกิดจิตชนิดที่เรียกว่าตัวฉันขึ้นมาตรงนั้น คือ ฉันทจิตฉันต้องการ ฉันทอะไรนี้ ตัวอำนาจของอุปาทานนั้น, ความคิดชนิดนั้นเรียกว่ามโนกรรม หรือจะออกไปเป็นกายกรรม วชิกรรมก็ได้. กรรมนี้จึงมาจากอุปาทาน จะเรียกว่าภพหรือกรรมภพเสียที่หนึ่งก่อนก็ได้ หรือจะมาเรียกว่า กรรมนี้มาจากอุปาทานเลยก็ได้ อุปาทานก็มาจากตัณหา ตัณหาก็กมาจากเวทนา เวทนามาก็มาจากผัสสะ.

ฉะนั้นการที่พูดว่า กรรมทั้งหลายมาจากผัสสะนี้ เป็นวิทยาศาสตร์ ถึงที่สุด จะเรียกว่ากรรมทั้งหลายมาจากเวทนาจ์ได้เหมือนกัน เป็นวิทยาศาสตร์เหมือนกัน, แต่ยังไม่แยกกายเท่าที่ว่า กรรมทั้งหลายมาจากผัสสะ; สุขทุกข์ทั้งหลาย มาจากผัสสะ, ทิฏฐิทั้งหลาย ทั้งมิฉชาติภูริสัมมาทิฏฐิ มาจากผัสสะ โลกทั้งโลกเป็นโลกขึ้นมาได้นี้ เพราะอาศัยสิ่งที่เรียกว่าผัสสะ, ไม่มีสิ่งที่เรียกว่าผัสสะแล้ว จะไม่มีสิ่งที่เรียกว่าโลก. ฟังคูก็น่าประหลาดที่มีคนมีสัตว์มีอะไรอยู่นี้ มันมีความสำคัญอยู่ที่มันมีผัสสะมีเวทนา, ถ้าไม่อาจจะผัสสะ ไม่อาจจะมีเวทนา แล้วไม่มีโลกไม่เป็นโลก.

กรรมเป็นไปตามธรรมชาติไม่ต้องมีคน.

นี่ศึกษากรรม เรื่อง กรรมในพุทธศาสนา ที่เป็นเรื่องกรรมในพุทธศาสนา แท้ๆ เป็นธรรมะในพุทธศาสนาแท้ๆ ไม่ใช่ศาสนาอื่น มันเป็นอย่างนี้. ไม่ต้องมีสัตว์มีบุคคลตัวตนอะไรที่ไหน มันก็เกิดสิ่งต่างๆ เหล่านั้นขึ้นมาตามลำดับ, แล้วเราเรียกอันนั้นว่าอันนั้น, เรียกอันนั้นว่าอันนั้น, เรียกอันนั้นว่าอันนั้น. เรียกความคิดนี้ว่าโม-กรรม, เรียกการกระทำว่ากายกรรม, เรียกการพูดว่าวจีกรรม, ล้วนแต่มาจากผัสสะทั้งนั้น ที่มันออกไปเป็นสุขเป็นทุกข์ มันก็สักว่าเวทนา มันเป็นเวทนา สุขทุกข์มาที่หนึ่งแล้ว ไปเกิดกิเลสไปเกิดกรรมแล้ว มันก็มีปฏิกิริยากลับมาเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ หรือเป็นนอกทุกขมสุข อีกนั้นแหละ มันก็เท่านั้นแหละ มันไม่มีอะไรมากกว่านี้, นี้คนไม่ต้องมี. ถ้าพูดว่ามีคน มีคนเกิด มีคนตาย มีคนชอบหัวผลกรรมไป เป็นเรื่องศีลธรรม, เป็นเรื่องพูดอย่างภาษาศีลธรรม เป็นพุทธศาสนาชั้นศีลธรรม ที่พูดเหมือนๆ กับศาสนาอื่น.

ฉะนั้นขอให้ระลึกนึกถึงที่เคยพูดเตือนไว้เสมอๆ ว่า พระพุทธเจ้าท่านพูด ภาษา ๒ ภาษา คือพูดภาษาศีลธรรมสำหรับคนบุญชนทั่วไป ที่ยังมีตัวกู มีของกู, มีสัสสตทิฏฐิว่ามีตัวกูว่ามีของกู, มีอัตตานุทิฏฐิว่ามีตัวกู—ของกู, แล้วก็สัสสตทิฏฐิว่าตัวกู ของกูนี้เที่ยงแท้แน่นอนถาวรอย่างนี้. ถ้าพูดกับคนอย่างนี้ คือคนทั่วไปในโลก โดยมาก

เป็นอย่างนี้; ถ้าพูดกับคนอย่างนี้ เพื่อประโยชน์แก่คนอย่างนี้ จะพูดเรื่องว่า มีสัตว์ มีบุคคล มีผู้ทำกรรม, มีผู้ได้รับผลของกรรม มีดีมีชั่ว จงพยายามเอาแต่ที่ดี ทำดีให้มาก; ก็พูดไปตามแบบนั้น เพื่อว่าจะมีศีลธรรมในโลก, จะอยู่กันเป็นผาสูกตามแบบชาวโลก แต่ไม่พันทุกข์ดอก ไม่พันทุกข์อันลึกซึ้ง คือความยึดมั่นถือมั่น นี้ส่วนหนึ่ง, นี้พูดทบทวนอยู่ที่ตรงนี้ เพื่อจะแยกกรรมนี้ออกเป็น ๒ ส่วนให้ได้. เรื่องกรรมสำหรับบุดูชน พระพุทธเจ้าท่านก็พูดภาษาคน.

พอเรื่อง กรรมสำหรับผู้ที่ จะหลุดพ้น ผู้มีปัญญาที่จะหลุดพ้นออกไปได้ พระพุทธเจ้าท่านก็พูดภาษาธรรม ว่า ไม่มีคน ไม่มีคนผู้ทำกรรม แต่กรรมก็ยังมิได้ การเสวยกรรมก็ยังมิได้ การปฏิบัติเพื่อให้สิ้นกรรมก็ยังมิได้ ไม่ต้องมีคน, ภาษาธรรมไม่มีคน มีแต่ธรรมชาติ เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย, ภาษาคนต้องมีคน มีตัวฉัน นาย ก. นาย ข. นาย ค. นาย ง. ทำนั่นทำนี่ ได้รับผลนั่นผลนั้น แม้แต่ตายแล้วก็พาไปด้วย, สมมติเป็นอย่างนั้น.

เมื่อพระพุทธเจ้าท่านพูด ๒ ภาษาอย่างนี้ เราต้องฟังให้ดี ว่าท่านกำลังพูด ภาษาอะไร; เรื่องไหน สูตรไหน บรรทัดไหน ท่านพูดภาษาคนหรือพูดภาษาธรรม ต้องระวังให้ดี. ในพระไตรปิฎกนี้มีตั้งแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ธรรมขันธ์ไหน เป็นภาษาคน, ธรรมขันธ์ไหนเป็นภาษาธรรม ต้องระวังให้ดี; ถ้าเอามาปนกันแล้ว ยิ่งหมก แล้วไม่ได้ประโยชน์อะไร แล้วฟังไม่ถูกด้วย. ในสูตรหนึ่ง บรรทัดหนึ่งว่า ไม่มี สัตว์ ไม่มีคน เป็นอนัตตาทั้งนั้น เป็นสัจจตว่างทั้งนั้น; แล้วไป อีกรัฐหนึ่งก็มีเขียนว่า จงทำตนให้เป็นที่พึ่งแก่ตน, จงทำความดี, จงรักษาความดี, อะไรเหล่านี้, มันก็กลายเป็น มีคนทำดี รักษาความดี มีตัวตน มีบุดูบาปของตนไปเลย. ไปเปิดหน้าต่อไป เทียวพบ ไม่มีตัวตนอีกแล้ว, มีแต่ปฏิจสุมุบันนธรรมอีกแล้ว แล้วในพระไตรปิฎกมันปนกันอยู่ ทั้งภาษาคนและภาษาธรรม เพราะเหตุว่าพระไตรปิฎกเป็นเพียงที่รวบรวมคำสอนเท่านั้น.

คำสอนสูตรนั้นสูตรนี้ ที่นั่นที่นี้ก็ตกลงไป เหมือนกับเทรรมไว้ในยุงในฉาง ไม่ได้เลือกไม่ได้คัด ไม่ได้จัดเป็นพวกๆ. ฉะนั้น เราก็รู้เอาเองซิ ในสูตรไหนหรือว่าครั้งของสูตรไหน หรือว่าบรรทัดไหน พุคอย่างภาษาคน, ตอนไหนบรรทัดไหนสูตรไหน พุคอย่างภาษาธรรม อยู่่าปนกัน.

ถ้าพุคอย่างไม่มีคนนั้นแหละยังเป็นพุคศาสนา. ถ้าพุคอย่างมีคนแล้วมันเป็นที่ไป เพราะว่าศาสนาอื่นเขาก็พุคเหมือนกัน, ศาสนาอื่นก็มี คนทำดี เถอะแล้วจะได้ดีมีความสุข ตายแล้วจะได้ไปสวรรค์. พุคอย่างนี้เหมือนกันทุกศาสนาในประเทศอินเดีย หรือหลายศาสนาในประเทศอินเดีย, พุคอย่างมีคน อันนั้นมัน เลิกเสียไม่ได้ จะเอาไปทิ้งเสียไม่ได้ เพราะว่าคนมันยังโง่ คนในโลกมันยังโง่ทั้ง ๔๔ เปอร์เซ็นต์ ก็ต้องมีระบบสำหรับคนโง่ แล้วก็ต้องพุคด้วยภาษาคน, แล้วพุคอย่างมีสัตสัททิกฎูรี ว่ามีตัวกูว่ามีของกู ว่าเที่ยงแท้แน่นอน.

ถ้าพุคในภาษาคน มีคนอย่างนั้น เรื่องกรรมมันก็ไปอีกอย่างหนึ่ง; ที่นี้เรื่องภาษาธรรมไม่มีคน เรื่องกรรมมันก็ไปอีกอย่างหนึ่ง. ถ้าเรา จะศึกษาเรื่องกรรมชนิดที่เป็นวิทยาศาสตร์ของพุคศาสนาแท้ ต้องเอาอย่างหลัง อย่างที่ไม่มีคน. กรรมเกิดได้โดยไม่ต้องมีคน กรรมให้ผลได้โดยไม่ต้องมีคนรับผลกรรม. ไม่ต้องพุคอะไรให้มาก, อย่าพุคให้มากเรื่อง พุคว่าพอตาเห็นรูป เกิดวิญญาณทางตา ขึ้นมา, สามอันนั้นผสมโรงกันเป็นผัสสะ คือการกระทบกันระหว่าง ๓ อันนี้ แล้วเกิดเวทนา ขึ้นมา คือความรู้สึกเป็นสุขหรือไม่เป็นสุขนี้, จากเวทนาจึงเกิดความรู้สึก เป็นตัณหา อยากรู้อย่างใดอย่างหนึ่งตามที่เวทนานั้นมันบังคับ, แล้วก็เกิดอุปาทาน ยึดว่า กูนี้อยาก กูนี้ต้องการ กูนี้จะทำ มันก็มีความกิดชนิดนี้เกิดขึ้น นั้นเรียกว่ามโนกรรม, นี้เกิดกรรมแล้ว โดยไม่ต้องมีคนมีอะไรที่ไหน. อันนี้ดับไป อันนี้เกิดขึ้นมา, อันนี้ดับไป อันนี้เกิดขึ้นมา, อันนี้ดับไป อันนี้เกิดขึ้นมา จนถึงชนิดที่เรียกว่า นี้คือคน คนโดยความยึดมั่นถือมั่น. แต่ถ้าเห็นจริงแล้ว จะเห็นว่าไม่ใช่คน มันมีแต่อย่างนี้ๆๆ

จนกระทั่งมีกรรม แล้วก็มีกรรมรู้สึกสุขทุกข์ไปตามวิบากของกรรมนั้น อย่างนี้เรื่อยไป จนกว่าจะเนาเข้าโลงไป แล้วหยุดกันไม่ต้องหยุดกันอีก.

เรื่อง กรรมตามหลักพุทธศาสนานี้ จะไม่พูดไปถึงหลังจากตายแล้ว เพราะมันเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ปัญหา; ปัญหามันอยู่ที่มันเป็นทุกข์ จะทำอย่างไรอย่าให้เป็นทุกข์ ก็ทำอย่าให้รู้สึกว่ามันนั้นแหละ ก็ไม่มีความทุกข์ได้. ถ้าไม่มีความรู้สึกว่าคนมันไม่มีสิ่งที่เรียกว่าอุปาทาน ภพชาติ.

๕ เรื่องชาติ, เรื่องคน, กัมมทงภาษาคน ภาษาธรรม.

ที่นั่นพอมาถึงคำว่า ชาติ มันก็เลยเกิดเป็น ๒ พวกอีก; ชาติของภาษาคนนี้เกิดมาที่หนึ่งจากท้องแม่ อยู่จนกว่าจะเข้าโลง แล้วตายไปเกิดใหม่ ชาติในภาษาคนธรรมดา ภาษาบุद्धชนคนธรรมดา. แต่ถ้า ชาติในภาษาธรรมะลึก ในพุทธศาสนานี้ หมายความว่า เราารู้สึกว่าคนว่าฉัน ว่ากูเมื่อไรก็เรียกว่าชาติ; ฉะนั้น วันหนึ่งมีหลายชาติ เราจึงไปรู้สึกว่ามันตัวกูอย่างนั้นอย่างนี้ขึ้นมาที่หนึ่ง นั่นก็คือชาติหนึ่ง, ไม่ได้เกิดจากท้องแม่ดอก, มันเกิดได้จากตาหูกระทบกันนี้ ตากระทบรูปเกิดวิญญาณ เกิดผัสสะ เกิดเวทนา เกิดตัณหา เกิดอุปาทาน เกิดภพ เกิดชาติได้ ไม่ต้องเกิดจากท้องแม่.

ฉะนั้น วันหนึ่งเกิดได้หลายสิบครั้ง แล้วมันก็ตายได้หลายสิบครั้ง; ฉะนั้นเดือนหนึ่ง ปีหนึ่ง ก็นับหมื่นนับแสนเลย นับหมื่นนับแสนชาติเลย. เมื่อมันท่องเที่ยวไป หลายหมื่นหลายแสนชาติอย่างนี้ มันก็มีโอกาสที่จะฉลาดขึ้น ฉลาดขึ้น ฉลาดขึ้น รู้จักหยุดเวียนวายในแบบนั้นกันเสียที, มันจะไปสู่มรรคผลนิพพาน ก็จะหยุดเวียนวายอย่างนั้นกันเสียที. ฉะนั้น ไม่ต้องมีตัวตน ไม่ต้องมีบุคคล ก็บรรลุมรรคผลนิพพาน หรือพูดอีกทีหนึ่งว่า การบรรลุมรรคผลนิพพานมี แต่บุคคลผู้บรรลุมรรคผลนิพพานไม่ต้องมี หรือไม่มี.

นี่พูดให้เข้าใจอีกทีว่า การกินข้าวมี จันข้าว กินข้าวนี้มี แต่คนผู้กิน
 หามีไม่. ไม่นึกถึง ยถาปัจฉยํ ปวตุตมานํ ธาตุตตเวเมตํ บ้าง หรือ? นั่นเป็นสักว่า
 ธาตุเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยเท่านั้น, ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล, นั่นคืออาหารบิณฑบาตก็ดี
 และบุคคลผู้ฉันอาหารบิณฑบาตนั้นก็ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่คน. นี่การกินข้าวมีได้เสร็จ
 ไปแล้ว แต่คนผู้กินหามีไม่. ถ้าพูดอย่างนี้ฟังถูกแล้วรู้พุทธศาสนา; ถ้าพูดอย่างนี้
 ยังฟังไม่ถูก คนนั้นยังไม่รู้พุทธศาสนา.

ฉะนั้น เมื่อการกินมีได้โดยไม่ต้องมีบุคคล อื่นๆ ก็เหมือนกัน การนอน
 การอาบ การถ่าย การอะไรก็เหมือนกัน มีได้หมดเสร็จแล้ว แต่ไม่ต้องมีคน โดยไม่
 ต้องมีคน. การเรียนหนังสือหนังสือก็มีเสร็จแล้ว แต่ไม่ต้องมีคนที่เป็นผู้เรียน, แต่เขา
 ไม่ได้แจกกันถึงขนาดนี้ เขาแจกกันแต่เพียงว่า ความทุกข์มีได้ แต่ไม่ต้องมีบุคคล
 ผู้ทุกข์, ความดับทุกข์มีได้ แต่ไม่ต้องมีบุคคลผู้ดับทุกข์. มันมีแต่กายกับใจ
 ทำหน้าที่ที่จะสัมผัสกับอายตนะข้างนอก ตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น อย่างที่
 พูดแล้วซ้ำๆ ซากๆ ไม่รู้ก็ร้อยครั้งพันครั้ง มีแต่เหล่านั้นเอง.

เมื่อมันกระทบกันเข้า มันเกิดความรู้สึกได้ ก็เลยเป็นเหมือนกับว่า
 เครื่องจักรที่ละเอียด ประณีต สุขุมอันหนึ่งเท่านั้นแหละ; เมื่อให้มันทำงานแล้ว
 มันก็ต้องทำอย่างนี้ คือ ตากับรูปพบกันเข้า มันก็เกิดวิญญาณทางตาขึ้นมา แล้วมันก็
 จะผลิตผัสสะออกมา แล้วมันก็จะผลิตเวทนาออกมา มัน จะผลิตตัณหาออกมา. ฉะนั้น
 ไม่ต้องมีคน ก่อนที่ตาจะกระทบรูปนี้ เราก็ไม่รู้สึกว่ามีคน. เคี้ยวหนึ่งซึ่งอยู่ที่ทุกคน
 ก็ไม่ได้รู้สึกว่ามีคน, มันจะไปรู้สึกว่ามีคนต่อเมื่อมีเวณามีตัณหาโน้น ช่วงขณะนั้น
 ก็อย่างนั้นอย่างนั้นขึ้นมาแล้ว, นั่นแหละเป็นคน มีคนขึ้นมาพักหนึ่ง เคี้ยวก็ดับไปอีก
 ก็ตายไปอีก เคี้ยวได้กระทบทางอื่นอีก ทางหู ทางจมูกอะไรก็ตาม กระทั่งมันมีอยู่อย่างนั้น
 อย่างนั้นขึ้นมาอีก มันก็มีคนอีก ฉะนั้น คนนั้นเป็นมายา ไม่ใช่คนจริง.

หลักกรรมในพุทธศาสนาทำให้คนไม่ต้องมีทุกข์.

นี่คือหลักกรรม ที่เป็นหลักที่แท้จริงในพุทธศาสนา คือไม่ต้องมีคน, มีกรรมก็ได้ เสวยผลกรรมก็ได้ สันกรรมก็ได้ โดยไม่ต้องมีคน. ถ้าว่าเป็นการ พุทอย่างที่เรา รู้กันตามชาวบ้านพูดนั้น ก็เรียกว่ากรรมทั่วไป กรรมอย่างศีลธรรมทั่วไป, แล้วเราก็มารู้จักกันแต่อย่างนั้น แล้วก็หวังอยู่ว่า เราตายแล้วจะได้รับผลกรรมอันนั้น ก็ได้ เหมือนกัน ก็ดีเหมือนกัน มันเป็นเรื่องดีที่จะได้ทำดี ดีกว่าทำชั่ว. ถ้าเป็นเรื่อง พุทธศาสนา ดีก็ไม่เอาสั้นหัว, ดีก็บ้าชนิดหนึ่ง, ชั่วก็บ้าชนิดหนึ่ง ไม่เอาทั้งดี ทั้งชั่ว, แล้วไม่ต้องการจะมีตัวฉันที่ทำการกรรม ที่จะสันกรรม.

สันกรรมได้อย่างไร สันกรรมได้ก็คือว่า ทำให้ผัสสะไม่มีความหมาย. พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้ชัดว่า สันผัสสะคือสันกรรม. ผัสสะในที่นี้ก็หมายถึง ผัสสะ สักว่าผัสสะ ผัสสะไม่ปรุงเวทนา ไม่ปรุงตัดหา ไม่ปรุงอะไรทั้งหมด. ที่ว่าตาเห็นรูปนั้น ไม่ต้องเกิดสติเจตนาอันใดอะไรนี้, อย่างนี้เรียกว่าผัสสะไม่มี ผัสสะทำหน้าที่ไม่เป็นผล หรือว่าเมื่อยังไม่มีการกระทบทางตา เป็นต้น ผัสสะยังไม่มี กรรมก็ยังไม่มี.

ถ้าเรา อยากจะไม่ให้เป็นกรรม เราก็ทำให้ผัสสะไม่มีความหมาย; ผัสสะสักว่าผัสสะ, หรือว่า เวทนาสักว่าเวทนาจึงได้เหมือนกัน แต่มันไม่ค่อยจะปลอดภัย, สู้ให้มันเป็นผัสสะสักว่าผัสสะไม่ได้. พอตาเห็นรูปเกิดวิญญาณทางตา เป็นผัสสะขึ้นมา อย่าให้มันเดินไปทางเวทนาตัดหาโน้น, ให้มันเดินไปในที่ทางว่า นี่มันคืออะไร, นี่มัน มาทำไม นี่มันจะต้องการอะไร แล้วก็ทำไปซิ สติปัญญา ก็ทำไป.

นี่คือวิธีการหรืออุบายอะไรอันหนึ่ง ซึ่งลึกลับสุขุมละเอียดมาก ที่จะทำ ให้คนไม่เป็นทุกข์ ที่จะทำให้มนุษย์ไม่เป็นทุกข์ จะทำให้สิ่งที่เรียกว่ามนุษย์หรือคนนั้นไม่ต้อง เป็นทุกข์. ถ้าไม่อย่างนั้นจะต้องมีทุกข์ ชาติทุกก็เป็นทุกข์ ได้กำไรก็เป็นทุกข์ เสมอตัว ก็เป็นทุกข์, มันทุกข์ไปแบบหนึ่งๆ แบบหนึ่ง เพราะมันยึดถือ. ชาติทุกก็นอนไม่หลับ,

ได้กำไรมาก่อนไม่หลัง, เสมอตัวก็ก่อนไม่หลัง, ถ้าไม่คิดถึงอย่างนี้ไม่ต้องการถึงอย่างนี้ ก็ไม่มีเรื่องจะต้องพูด ก็เอาไปซี มันก็หัวทกกันชีวิตไปตามเรื่อง ขึ้นสวรรค์ลงนรกอะไรอะไรไปตามเรื่อง. นี่เขาไม่ต้องการจะให้บ้า หรือหัวทกกันชีวิตแบบนี้ ต้องการจะให้มันหยุด หรือมันว่าง หรือมันเย็น. ต้องรู้ความลับของธรรมชาติ ถึงขนาดที่เรียกว่า ไม่มีคน. กรรมก็กรรม แต่ไม่มีผู้ทำกรรม วิบากผลของกรรมก็ผลของกรรม แต่ไม่มีผู้รับผลกรรม. นี่คือเรื่อง กรรมในพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์.

ที่นี้ที่เขาสอนกันอยู่ในโรงเรียน หรือสอนกันอยู่ทั่วไป มันเอาไปปนกันยุ่งหมด แล้วก็ที่แท้ก็สอนแต่เรื่องกรรมชนิดภาษาคนทั้งนั้น, มีตัวกูทั้งนั้น เพราะมันมีตัวกูอยู่แล้วตลอดเวลา ความเชื่อความคิดว่ามีตัวกูมีอยู่ตลอดเวลา กูอยากศึกษาก็ทำ. แล้วที่นี้มันก็ไม่เป็นไปตามที่อยาก เช่นทำดีไม่ได้ดีก็มีอยู่บ่อยๆ นั้นมันโง่ ก็จะไปเอาเรื่องติดคุกติดตะราง หรือได้เงินได้ทองได้ทอง มาเป็นเรื่องของกรรมด้วย นั้นมันไม่ใช่เรื่องของกรรมที่แท้จริง. กรรมที่แท้จริงนี้มันอยู่แต่ข้างใน สุขทุกข์อะไรอยู่ข้างในนี้, เพราะว่าติดตะรางไม่เป็นทุกข์ก็ได้ หรือว่าได้เงินได้ทองไม่มีความสุขก็ได้ มันไม่แน่. เขาเรียกว่า ของที่มันเข้ามาเกี่ยวข้องกับด้วย, ของข้างนอกที่มันเข้ามาเกี่ยวข้องกับด้วย ไม่ใช่เรื่องจริง.

ที่ทำดีทำชั่วแล้วจะต้องได้นั้นได้นี้ หรือเสียมันเสียมัน มันไม่ใช่เรื่องจริง, เรื่องจริงมันอยู่ที่ ทำดีมันดีแน่ ทำชั่วมันชั่วแน่, พอเราบัญญัติอย่างนี้ว่าดี พอทำ, ทำความดีเข้า มันก็ต้องถือว่าดีแล้ว ต่ที่นั่น ดีเมื่อทำ. ถ้าบัญญัติอย่างนี้ว่าชั่ว พอไปทำเข้า มันชั่วแล้ว ชั่วที่นั่นดีแล้วเมื่อทำ นั่นแหละ. นี่ส่วนเรื่องผลอื่นที่จะตามมาทีหลังนั้นไม่ใช่, นั้นมันเรื่องพลอยมาแผงมาเกี่ยวข้องกับด้วย; แล้วบางที่มันก็ได้ บางที่มันก็ไม่ได้ แล้วมันไม่แน่นอนนอกดอก ที่ว่าได้เงินแล้วมันจะเป็นดีมันก็ไม่แน่, มันชั่วก็ได้, ไม่ได้ เงินนั้นมันดีก็ได้. ที่นี้ คนไม่รู้เรื่องนี้, เอามาปนกันยุ่งไปหมด เลยเกิดความเข้าใจ

เรียกว่า *อปราประ* หรือ *อปปริยายะ* เขาเอาชาติเกิดจากท้องแม่แล้วตายเข้าโลงเป็นหลักเรื่อยไป. ฉะนั้น ชาตินี้ มันก็คือชาตินี้ แล้วก็ชาติต่อไป คือตายเข้าโลงแล้ว แล้วชาติต่อๆ ไปอีก ก็ต้องหลังไปจากนั้นอีก ภาษาคนเป็นอย่างนั้น.

ถ้าภาษาธรรม ชาตินี้คือทันควัน ที่เรียกว่า *ทิวฐธรรม* ที่เราชอบแปลกันว่า ชาตินี้ ทิวฐธรรมคือให้ผลทันควัน, สัมปรายะคือให้ผลในเวลาถัดมา ต่อมาอีก, แล้วอปราประ คือว่าต่อมาอีก. แต่ว่าทั้งสามอันนี้ ในอัตตภาพนี้ ชาตินี้; ฉะนั้น จึงมีหลักว่า อัตตภาพมันเกิดขึ้น เพราะอาศัยขันธ์ใด นี้พูดอย่างวิทยาศาสตร์ที่สุด อัตตภาพนี้คือความเป็นคนที่เราเรียกว่าความเป็นคนของเรา. อัตตภาพมันเกิดขึ้นในขันธ์เหล่าใด ในขันธ์ใดนี้ นี้ทำกรรม กรรมดี กรรมชั่ว กรรมโดยโลภะ โทสะ โมหะ หรือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ก็ตามเถอะ มันทำในอัตตภาพนั้น แล้วมันจะได้รับผลในอัตตภาพนั้น. นี้เป็นพระพุทธานุภาพอย่างนี้ จะได้รับผลในอัตตภาพนั้น ในฐานะที่เป็นทิวฐธรรม คือทันควันก็ตาม, ในฐานะที่เป็นอุปปะบิซเซ หรือ สัมปะรายะ คือในเวลาต่อไปก็ตาม หรือในอปปริยายะ ที่เรียกอปราประเวณียะก็ตาม ทั้งสามอันนี้เลย อยู่ในอัตตภาพนี้. อัตตภาพที่อาศัยขันธ์เหล่าใดทำกรรมนั้นแหละ มันก็เลยเป็นเรื่องเดียว เรื่องนั้นเท่านั้น ไม่พูดถึงเรื่องอื่น เพราะฉะนั้นไม่พูดถึงพรุ้งนี้มะรินนี้.

พอเกิดมโนกรรมขึ้นมา มันก็มีผลทันควัน บ้าง หรือถ้ไปอีกระยะหนึ่ง, หรือถ้ไปอีกระยะหนึ่ง แต่ต้องในอัตตภาพนี้ ที่อาศัยขันธ์เหล่าใดเกิดขึ้นนั้น. พูดให้ชัดก็ว่า ความรู้สึกว่าตัวกู เกิดขึ้นในขันธ์เหล่าใด คือขันธ์ ๕ นี้ เมื่อตากระทบรูป หูกระทบเสียง เป็นต้น มันจะเกิดความรู้สึกจนกระทั่งเป็นครบขันธ์ ๕ นี้เรียก อัตตภาพนั้น, เกิดในขันธ์นั้น แล้วในขันธ์นั้นได้ทำกรรมใด, สัตว์นั้น เสวยวิบากของกรรมนั้นในอัตตภาพนั้น ไม่ว่าจะเป็นอย่างทิวฐธรรม หรือ สัมปะรายะ หรือ อปราประ, ในอัตตภาพนี้มีครบ ก็คือไม่ต้องตาย แล้วก็ไม่ต้องพรุ้งนี้ ไม่ต้อง

มะรินันท์. หมายความว่าในอรรถภาพที่มีความรู้สึกว่าตัวกูที่หนึ่ง ที่อาศัยขั้นเหล่านี้ในเรื่องนั้น, เพราะฉะนั้นมันก็จะสรุปว่า ชั่วตาเห็นรูป นี่คือชาติหนึ่ง จะมีขั้น ๕ ครบ ชั่วตาเห็นรูปด้วยความโง่ด้วยอวิชา, ตาเห็นรูปแล้วมีอวิชา เข้ามา มีวิญญาณ ผัสสะ เวทนา ตัณหา เป็นอวิชาหมด, เป็นทุกข์ไปหมด นี่เป็นตัวกู. มันมีทั้งรูป ทั้งเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณพร้อมอยู่ที่กลุ่มนั้น เรียกว่า ความได้อรรถภาพ มันอยู่ที่ขั้นนี้กลุ่มใด แล้วก็ทำการลงไปด้วยอรรถภาพนั้น, สัตว์นั้นจะต้องเสวยผลของกรรมนั้น ในอรรถภาพนั้น ไม่ว่าจะชนิดทิฏฐุธรรม หรือสัมปรายะ หรืออะปราชะ.

นี่ไม่เหมือนกับที่สอนในโรงเรียนเห็นไหม? นี่ไม่ใช่ผมว่าเอง. เป็นพุทธภาษิตที่เปิดให้ดูเมื่อไรก็ได้ แต่ผมเลยพูดให้ฟังเสียว่า นี่คือ กรรมในภาษาธรรม ที่สอนสังขารธรรมไม่ใช่สอนศีลธรรม. ถ้าสอนศีลธรรม ก็ต้องเป็นเรื่องมีคน แล้วก็อย่างว่า อย่างในหนังสือธรรมวิภาคปริเฉท ๒ เรื่องกรรม ๑๒ นั้นแหละ, กรรมภาษาคน มีคนทำ มีการไปตามกรรม, ชาติก็คือตายแล้วเกิดแล้วเข้าโลง เกิดแล้วเข้าโลงนั้น ไม่ใช่ชาติอย่างที่ว่านี้.

ทีนี้มีคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นพุทธภาษิตมีอยู่อย่างนี้ ชั่วตาเห็นรูป ที่เดียว ถ้าโง่ไป คือมีอวิชาเข้ามาเกี่ยวข้อง เกิดขึ้นเกี่ยวข้อง แล้วมันก็จะเป็นคนขึ้นมา แล้วก็ทำการแล้วก็เลยเสวยผลของกรรม สิ้นเสร็จไปในเรื่องนี้. ในกรณีนี้คือในกรณีที่ตาเห็นรูปนี้. การที่ตาเห็นรูปที่หนึ่ง จะมีขั้น ๕ เกิดขึ้นครบ เราได้อรรถภาพในขั้น ๕ เพราะตาเห็นรูปนี้ กรรมใดทำในอรรถภาพนี้ จะได้รับผลในอรรถภาพนั้น ไม่ว่าจะชนิดทิฏฐุธรรม หรือสัมปรายะ หรืออะปราชะ.

นี่ผมจึงบอกให้อีกที่หนึ่งว่า แม้แต่สิ่งที่เรียกว่า เวลา ก็ต้องแบ่งออกเป็นสองประเภท, เวลาประเภทภาษาคน มันก็ไปอย่างหนึ่ง, เวลาประเภทภาษาธรรม ก็ไปอย่างหนึ่ง. ฉะนั้น คำ ๓ คำที่ว่า ทิฏฐุธรรม สัมปรายะ อะปราชะ นี้ ต้องแบ่ง

ออกเป็น ๓ ชนิด. คนธรรมดาคนที่ไม่รู้ธรรมะก็ไปอย่างหนึ่ง ชนิดคนที่รู้ธรรมะอย่าง พระพุทธเจ้าสอนก็ไปอีกอย่างหนึ่ง, ให้ผลใน ทิฏฐธรรม ก็คือ ให้ผลทันควัน, ให้ผลใน สัมปราชะ ก็ขณะที่เลื่อนออกไป อีกชนิดหนึ่ง, อปราประ ก็เลื่อนออกไปอีกชนิด หนึ่ง, จนกว่ามันเลิกกัน ราชัน้หมดไป ราชัน้เข้ามาอีก มาทางหู มาทางจมูก มาทางลิ้น ทางอะไร เรื่อยไป.

ฉะนั้น ชั่วโมงถ่ายอุจจาระอยู่ที่นี่ ไม่ทันออกจากส้วมนั้น อาจจะมีกรรม และการได้รับผลกรรมหลายรายหลายเรื่อง. บางที่เป็นทิฏฐธรรม บางที่เป็นสัมปราชะ บางที่เป็นอปราประ. เห็นมากกว่านั้นก็คือ เวลาเคี้ยวข้าวคำหนึ่งไม่ทันจะกลืนนั้นก็มีการม. ถ้ามันคิดเก่งนะ เคี้ยวข้าวไปพลางมันอร่อย กินแกงไก่อร่อย มันคิดถึงจะไปขโมยไก่มากิน อีก เหมือนฤๅษีกินเหียนั้น แค่นั้นก็เป็นกรรม แล้วรับผลกรรมเสร็จ ไม่ว่าจะ เป็น ทิฏฐธรรม หรืออุปัชชะ หรืออปราประ ไม่ทันกลืน. เอ้า, คิดเรื่องใหม่อีก ถ้าว่า ตอนสุดท้าย มันเกิดไม่อร่อยขึ้นมา เกิดมีก้างเกิดอะไรขึ้นมา มันก็คิดอย่างอื่นอีก, เป็น มโนกรรมอย่างอื่นอีก. แล้วรับผลกรรมเสร็จแล้วเหมือนกัน นี่เชื่อว่ากินข้าวคำเดียว ยังไม่ทันจะเสร็จนี้ มันก็เป็นไปได้หลายกรรมหรือหลายอย่าง. ในขณะหนึ่ง เรียกว่า ปฏิสนธิวิญญาณเลยก็ได้ ลึนกระทบกับแกงและกับนั้นแล้วอร่อย มันจะมีวิญญาณที่รู้สนธิ ค้วย. ถ้าอวิชาเข้ามาเกี่ยวข้องค้วย วิญญาณนี้เรียกว่า ปฏิสนธิวิญญาณได้เลย เพราะ ว่า วิญญาณนี้จะทำไปให้เกิดผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน คือเกิดตัวกู วิญญาณนี้ เลยเรียกว่า ปฏิสนธิวิญญาณได้เลย. เพราะฉะนั้นในชั่วกินข้าวนี้ อาจจะมีปฏิสนธิ- วิญญาณหลายหน, เพราะว่าเกิดหลายหน, มีกรรมและรับผลกรรมหลายหน.

ขอให้สังเกตดู กรรมชนิดนี้ การรับผลกรรม ชนิดนี้ เห็นชัดเหมือนกับเอาก้อนกรวดมาใส่ผ้ามือแล้วดู ไม่เหมือนกับกรรมที่ฝากไว้ที่ไหนก็ไม่รู้ ชาติหน้า ชาติไหนก็ไม่รู้ แล้วก็เหมาๆเอาว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทำดีแล้วก็จะสวยจะรวย

จะถูกเลข ๓ ตัว มันล้วนแต่มองไม่เห็นทั้งนั้น. ถ้ากรรมตามแบบที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้สำหรับภาษารวม เพื่อเป็นพุทธบริษัทแท้จริงแล้ว มันมีอยู่อย่างนี้.

ขอให้เข้าใจกรรมในลักษณะอย่างนี้ เรื่องกรรมที่จะศึกษาโดยวิธีวิทยาศาสตร์ แล้วเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าจริง มันมีอย่างนี้, นอกนั้นเป็นกรรมทั่วไป เรื่องศีลธรรมของคนทั่วไป ศีลธรรมของคนทั้งโลก ต้องการให้เชื่อว่า ดีได้ดี—ชั่วได้ชั่ว แล้วชวนกันทำดี หนักเข้าไม่มีใครทำ. เคียนั้นในโลกไม่มีใครเชื่อฟัง คำสอนข้อนี้ ถือว่าได้แล้วเป็นดี ไม่มีดีไม่มีชั่ว ถือว่าได้แล้วเป็นดี แล้วก็บราฆ่าฟัน เบียดเบียนกันไปตามเรื่อง ไม่มีที่สิ้นสุด.

ถ้าเมื่อใดมาศึกษากรรมตามแบบของพระพุทธเจ้า จะรู้สึกทันทีว่า มันเป็นทุกข์อย่างนี้ มันไม่ควรทำจริง; อย่าไปเล่นกับกรรมเลย เลิกกรรม, เลิกการกระทำกรรมกันเสียที จะมีความสุขเย็น ๆ ยืนถึงที่สุด เป็นนิพพาน สันกรรมก็คือ นิพพาน. เพราะว่าจิตใจนี้เป็นอิสระ อยู่เหนือกิเลสตัณหา อยู่เหนือกรรม อยู่เหนือการเสวยผลกรรม และเพราะว่า โดยเนื้อแท้แล้ว มันไม่มีคน มีแต่ปฏิจจุสมุปบันธธรรม; คือธรรมชาติ เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย เกิดขึ้นดับลง, เกิดขึ้นดับลง เป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนี้ เป็นวิญญูณ เป็นผัสสะ เป็นเวทนา เป็นตัณหา เป็นภพ เป็นชาติ เป็นทุกข์ แล้วก็ย้อนกลับมาก็; พอสิ้นเรื่องแล้วมันก็ตั้งต้นตั้งเรื่องใหม่ พอเรื่องนั้นสิ้นไปมันก็ตั้งเรื่องใหม่. เพราะมันมีทั้งตา ทั้งหู ทั้งจมูก ทั้งลิ้น ทั้งอะไร แล้วมันก็มีอะไรที่จะมา แม้แต่ตาอย่างเดียว มันก็มีหลายชนิด ที่จะมาทำให้ตาเกิดเรื่อง, หูก็เหมือนกันที่จะมีเรื่องหลายชนิด ที่จะมาทำให้หูเกิดเรื่อง. ฉะนั้นสรุปความว่า กรรมนี้เกิดมาจากผัสสะ จงจัดการให้ผัสสะหมดความหมาย แล้วกรรมก็จะสิ้นสุดลง.

เอาละ, พอกันที.

นวกานุสาสน์

— ๑๙ —

๑๓ กันยายน ๒๕๑๔

ศึกษาพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์ เรื่องกรรม (ต่อ).

การบรรยายวันนี้ อยากจะพูดถึง *เรื่องกรรม* ต่อจากที่พูดมาแล้วอีกครั้งหนึ่ง. เพราะว่ามันเป็นเรื่องที่ยากที่จะพูดให้เข้าใจได้ ในการพูดเพียงครั้งเดียวหรือสองครั้ง. คำบรรยายตอนนั้นหรือชุดหลังนี้ ก็จะเรียกว่า การเรียนพุทธศาสนา ใช้วิธีของวิทยาศาสตร์ นี่สองสามครั้งมาแล้วพูดอย่างนี้ แล้วก็คงยังเป็นอย่างนั้นต่อไป.

เรื่องกรรมทางพุทธศาสนา, พูดในแนวปฏิบัติสมุปบาท.

สำหรับพุทธศาสนานี้ ถ้าพูดอย่างมีคน ก็เป็นอย่างทางศีลธรรมมีคน มีบุคคล อย่างนี้ก็ไม่ใช่พุทธศาสนาโดยแท้ ก็ไม่ใช่อย่างวิทยาศาสตร์; ถ้าพูดอย่างวิทยาศาสตร์ ก็ว่าไม่มีคน ไม่มีบุคคล สัตว์บุคคล ตัวตน เราเขา นั้นนะไม่มี, มีแต่ธรรมชาติ ชนิดที่เป็นรูปร่างกายหรือวัตถุ แล้วธรรมชาติชนิดที่เป็นความรู้สึกที่เรียกกันว่าจิตใจ, มันเป็นไปหรือเกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัย เป็นขณะ เป็นขณะไป.

ต้องทบทวนถ้อยคำเหล่านั้นอยู่เสมอ อย่างนี้ก็เรียกว่า มีแต่ปฏิจจนุปปีนธรรม คือมีแต่ธรรมชาติที่อาศัยกันเกิดขึ้น—เกิดขึ้น—เกิดขึ้น ทะยอยกันไป, ไม่ได้ว่าเป็นสัตว์บุคคล ตัวตน เราเขา คนนั้นคนนั้น.

ที่นี้ในเรื่อง ทางศีลธรรม ที่จะต้องพูดกับชาวบ้านนั้น พูดอย่างนั้นไม่รู้เรื่อง, ฉะนั้นจึงต้องพูดให้มีสัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา; ดังนั้นเรื่องกรรมนั้นมันจึงมีเป็น ๒ ประเภท คือประเภทศีลธรรม สอนคนที่ยังมีตัวตน มีความคิดว่าตัวตนนี้ ให้อภัยความชั่ว ให้อภัยความดี ให้ทำแต่ความดี มีหลักว่าบุคคลเป็นผู้กระทำ ถ้าทำดีก็ได้ดี ทำชั่วก็ได้ชั่ว เพียงเท่านั้น. ขอให้เว้นความชั่ว ให้ทำแต่ความดี เรื่องทางศีลธรรมมันมีเท่านั้น; นี้ไม่ใช่เรื่องกรรมในพุทธศาสนา เป็นเรื่องกรรมในศาสนาทั่วไป ศาสนาไหนที่สอนเรื่องกรรม ก็สอนอย่างนี้ทั้งนั้น; เรียกว่าเป็นกรรมอย่างมีบุคคล เป็นเรื่องกรรมสำหรับสอนศีลธรรม, แล้วเอาเรื่องภายนอกเป็นหลัก นอกออกมาจนกระทั่งถึงว่า นอกตัวตนออกไป.

เช่นว่าไปทำความชั่วเข้า เขามาตายหรือเขาจับไปใส่คุกใส่ตาราง อย่างนี้เรียกว่าผลกรรม เหมือนที่ไถยนต์ไถฟังกันอยู่มาก. ถึงอย่างนั้นก็ยังสับสน คือคนบางคนไม่มองเห็นว่า ทำกรรมแล้วก็จะได้รับผลกรรมตามนั้นเสมอไป ถือว่าไม่ได้รับก็มี, ทำชั่วได้ดี ทำดีได้ชั่ว กลับกันเสียอย่างนี้ก็มี, แล้วก็ยังยุ่งยากซับซ้อนอยู่ เพราะเป็นกรรมชนิดที่ไม่อาจจะสบลักวิทยาศาสตร์โดยแท้จริงได้, มันเป็นเรื่องศีลธรรม เพื่ออาศัยความเชื่อ ให้คนทำดีเว้นทำชั่ว ต้องจัดไว้พวกหนึ่ง, จะไม่เอามาปนกันกับเรื่องกรรมของพุทธศาสนาโดยตรง; คือกรรมอีกชนิดหนึ่ง ไม่เรียกว่าดีไม่เรียกว่าชั่ว สำหรับจะทำให้คนอยู่เหนือกรรมดีกรรมชั่ว แล้วก็ไม่มีความทุกข์เลย.

ที่นี้กรรมอันนี้ กรรมอันหลังที่ไม่อาจจะเรียกว่า กรรมดีกรรมชั่ว, ถ้าไปทำเข้าแล้ว จะทำให้กรรมดีกรรมชั่วหมดความหมายไปเลย, เป็นเรื่องกรรมที่ซับซ้อน

ซึ่งจะต้องอธิบายกันมาก จึงจะเข้าใจ แล้วก็จะเป็นไปในรูปที่เรียกว่าเป็นวิทยาศาสตร์ คือ เข้าใจได้ หรือเห็นแจ้งได้ไปตามลำดับ, แล้วก็ไม่ต้องเชื่อผู้อื่นด้วย เป็นสิ่งที่เรามองเห็น ได้ด้วยตนเอง จากในภายในนี่. นี่เป็นเรื่องธรรมดา ชนิดที่เป็นสันติภูมิโก ถึงที่สุด.

นี่ผมก็รู้สึกว่ายากลำบาก ถึงแม้ว่าจะมีความเข้าใจเรื่องนั้นเพิ่มขึ้น ๆ ก็ยังรู้สึกว่าเอามาอธิบายตัวยากที่สุด ยิ่งกว่านั้นก็อาจจะถูกหาว่าบ้า ที่เอาเรื่องที่ไม่อาจจะ เข้าใจได้หรือฟังยาก หรือว่าในที่สุด อาจจะไม่มีประโยชน์อะไรเลยแก่คนทั่วไป, จึงจัดว่าเป็นเรื่องบ้าหลัง ที่เอาเรื่องอย่างนั้นมาพูด. แต่ถ้าไม่เอาเรื่องอย่างนั้นมาพูด มันก็ไม่ถึงตัวของพุทธศาสนานี้ วิชาความรู้เรื่องนี้ เรื่องกรรมเป็นต้นนี้ จะไม่ถึงตัวของพุทธศาสนา; เพราะฉะนั้นก็ต้องลอง หรือต้องพยายามพูดไปเรื่อย ๆ ใครจะเข้าใจ หรือไม่เข้าใจก็ตามใจ.

เราต้องการจะพูด หลักของพุทธศาสนาที่เป็นพุทธศาสนาโดยตรง ซึ่งสรุป ความแล้วก็คือ เรื่องไม่มีตัวตน คำเดียวเท่านั้น. เรื่องที่เป็นเรื่องของพุทธศาสนา สรุปได้ความสั้น ๆ ว่า ไม่มีความรู้สึกรู้ว่าเป็นตัวตน ไม่ยึดถือว่าเป็นตัวตน, ถือว่า ไม่ใช่ตัวตน คือไม่มีตัวตน, แล้วสิ่งต่าง ๆ มันจะเป็นไปได้อย่างไร ในเมื่อไม่มีตัวตน เช่นเรื่องกรรมนี้ ไม่มีตัวตน. แต่แล้วใครเป็นผู้ทำกรรม แล้วใครจะเป็นผู้ได้รับผลกรรม นี้ก็เข้าใจยาก, เพราะฉะนั้นจึงมีภิกษุบางองค์เกิดฉงนขึ้นมา อย่างที่เอามาเล่าให้ฟังว่า อนัตตาไม่ใช่ตนเป็นผู้ทำกรรม แต่ผลของกรรมมาถึงอัตตาที่เป็นผู้รับกรรม มันฉงน ถึงที่สุด.

นี่เพื่อให้เข้าใจได้ ก็ต้องพูดคำว่า กรรม ไปตามแบบนี้ ตามแบบที่ว่า เป็น พุทธศาสนานี้. ต้องขอรับรองให้ย้อนไประลึกนึกถึงเรื่องที่เคยพูดบางเรื่องมาแล้ว. ตาม หลักพุทธศาสนานี้ จะถือว่าสิ่งต่าง ๆ มี ต่อเมื่อจิตมันเข้าไปสำคัญมันหมายความว่า มี หรือว่าเป็นนั่นเป็นนี่; เมื่อจิตในภายในทำหน้าที่ สำคัญมันหมายในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จน

เกิดความรู้สึกประเภทที่เป็นตัวตนเป็นของตนขึ้นมา เมื่อนั้นแหละสิ่งต่าง ๆ มันจะมี จะมีขึ้นมา ทั้งที่ไม่มีอะไรจะเป็นตนได้, ความรู้สึกว่าเป็นตัวตนเกิดขึ้นเมื่อไร ซึ่งเป็นลม ๆ แล้ง ๆ นั้น เมื่อนั้นแหละจะถือว่า ทุกอย่างที่มีมันเนื่องกันมันพลอยมีขึ้นมา.

เช่นถือว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั้นมีได้มีอยู่ จนกว่าเมื่อไรมันทำหน้าที่เห็นรูป ฟังเสียง ตมกลิ่น ลิ้มรส ไปในลักษณะที่ยึดมันถือมันเป็นตัวกูเห็น ตัวกูอย่างนั้นอย่างนี้ ในขณะที่นั้น, ในขณะที่มีความรู้สึกอย่างนั้นเท่านั้น ที่ถือว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจมี รวมทั้งจะถือว่าข้างนอก ก็คือรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธัมมารมณ ข้างนอกที่เป็นตัวโลกนั้นก็เพ็งมี ในขณะที่นั้นเท่านั้น ไม่ถือว่าโลกมีอยู่ตลอดเวลา โลกมีเฉพาะเมื่อจิตเข้าไปสำคัญมันหมาย ยึดถือเป็นตัวคน จึงจะว่ามีโลก; อย่างนี้คนก็ฟังไม่ถูกแล้ว. เขาถือว่าโลกมีอยู่ตลอดเวลา ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ของคนก็มีอยู่ตลอดเวลา. หนักไปกว่านั้นอีก ก็ถือว่า แม้แต่ธาตุคิน น้ำ ลม ไฟ อะไรที่ประกอบขึ้นเป็นร่างกายนั้นก็ถือว่ามิได้มีอยู่ตลอดเวลา, พลอยมีอยู่เฉพาะเมื่อร่างกายกลุ่มนั้นมันเกิดความรู้สึกยึดถือมันอะไร เป็นนั่นเป็นนี่ขึ้นมา จึงมีตัวของฉัน แล้วตัวของฉันซึ่งประกอบอยู่ด้วยคิน น้ำ ลม ไฟ และประกอบอยู่ด้วยอากาศธาตุ วิญญาณธาตุ ธาตุอื่น ๆ จึงจะถือว่ามิ.

นี่ฟังดูก็น่าหวั คือไม่ถือว่าสิ่งเหล่านี้มี จนกว่าจะมีความสำคัญชนิดที่เป็นตัวตนเกิดขึ้น, แล้วความสำคัญว่าตัวตนนั้นก็เหลว คือมิใช่เป็นตัวตนที่แท้จริง. ถือเอาใจความสำคัญว่า เมื่อมันไปมีเป็นตัวตน ขณะนั้นถือว่ามีตัวตน สำหรับที่จะทำกรรม สำหรับที่จะเป็นทุกข์ หรือเสวยผลกรรม.

นี่พูดได้ว่า คน สิ่งที่เราเรียกว่าคน คนอย่างลม ๆ แล้ง ๆ นั้น ก็มีเป็นคราว ๆ คือมีทุกคราวที่มีความยึดมั่นถือมั่น ว่าฉัน ว่าเรา ว่าของเรา, แล้ว ในขณะที่มีความรู้สึกอย่างนั้น จึงจะมีสิ่งที่เรียกว่ากรรม และได้รับผลกรรม, แล้วมันก็เสวยอยู่ข้างใน ไม่ออกมาถึงข้างนอกให้คนอื่นรู้, มันเป็นการกระทำกรรม หรือเสวยผลของกรรม แล้ว

ก็เสรีอยู่ข้างใน โดยไม่ต้องมีใครรู้. ส่วนที่มันออกมาข้างนอก ความคิดนั้นมันทำให้ออกมา เป็นการพูดที่พูดร้าย ทำดีทำร้าย ข่าเขาลักเขา นี่มันออกมาเป็นกรรมข้างนอก ประเภทมีสัตว์ มีบุคคล เป็นกรรมทางศีลธรรม มันก็ปะๆปะๆไปทางภายนอก ซึ่งไม่แน่นอนว่าจะมีปฏิภิกิริยาเข้ากันกับภิกิริยา อย่างนี้เป็นต้น.

ที่มันพ้นยากตรงที่ว่า การรับผลกรรมนี้ ใครจะเป็นผู้รับผลกรรม หรือใครจะเป็นผู้ทำกรรม? มันก็คือจิตที่ยึดมันถือมันอย่างโง่ๆเขลาๆไปว่า มีตัวฉัน มีของฉันนั่นแหละ เป็นผู้ทำแล้วก็เป็นผู้รู้สึก. นี่ส่วนข้างนอกนั้นมันก็ยังหยาบออกไปแล้วก็ไปเอาของข้างนอกเป็นหลักมากขึ้น จนทำให้เดือดร้อนขนาดที่เรียกว่า เหมือนติดคุกติดตะราง หรือเสื่อมเสียชื่อเสียง ก็เรียกว่าไม่ได้รับผลกรรม ถึงทำชั่วแสนจะชั่ว มันก็ไม่ได้รับผลกรรม นี้เขาว่าอย่างนั้น. เพราะฉะนั้นมันจึงไม่เป็นวิทยาศาสตร์ได้ เพราะมันไปเล็งเอาจิตใจของคน ความรู้สึกของคนเป็นหลัก, แล้วก็ไปเนื่องกับคนข้างนอก สังคมหรือโลกเขาจะเข้ามาเกี่ยวข้อง แล้วทำอะไรเอาอีกด้วย ว่าเป็นผลกรรม มันก็ยังไปกันใหญ่ ยิ่งไม่แน่นอน.

เพราะฉะนั้นจะไม่พูดถึงเรื่องกรรมชนิดนั้น, ไม่พูดถึงเรื่องกรรมทางศีลธรรมของบุคคลที่ยังมีตัวมีตน แล้วรับผลกรรมเนื่องด้วยวัตถุสิ่งของข้างนอก, จะพูดแต่เรื่องกรรมชนิดที่ว่า มีอยู่ในหลักของพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือเรื่องปฏิบัติสมุปปบาท ที่เป็นตัวเรื่องพุทธศาสนา. เมื่อใดมันเกิดความรู้สึกเป็นตัวฉันของฉันขึ้นมา เมื่อนั้นก็เรียกว่า เกิดใหม่ เกิดขึ้นมาชาติหนึ่ง เกิดใหม่. มันจะรู้สึกอย่างนั้นขึ้นมาได้ ก็ต่อเมื่อ ตาเห็นรูป เป็นต้น ข้างในนี้พบกันเข้ากับข้างนอก แล้วก็ มีวิญญาณรู้สึกว่าจะไร้ขึ้นมา ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางไต่ทางหนึ่งก็ตาม. การที่สามอย่างร่วมกันนี้เรียกว่าผัสสะ, เมื่อมีผัสสะแล้วก็มีความเกิดขึ้นในใจนั้น โดยที่คนอื่นไม่ต้องรู้ของเราก็มีตัณหา คือความอยาก นี่เป็นความคิดแล้ว เป็นความคิดที่เต็มรูปแล้ว เพราะมันคิด

อย่างมีผู้คิด ผู้ต้องการนั่นนี่ คือความรู้สึกคิดนึกอย่างโง่เขลา นี่มันปรุงขึ้นมาได้ เรียกว่าเป็นตัวฉัน แล้วต้องการนั่นนี่ ก่อนนั้นมันไม่ได้คิด มันเพิ่งคิดเมื่อตอนนั้น. นี่เขาเรียกว่าการเกิดของบุคคล ชาติใหม่ขึ้นมาได้ แล้วเป็นไปถึงยึดมั่นถือมั่นในความเป็นอย่างนั้น ของตัวฉัน ก็เกิดความทุกข์ เกี่ยวกับความยึดมั่นนั้น ๆ ในลักษณะที่เป็นปัญหา เรื่องความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความได้ ความไม่ได้ แล้วแต่เรื่องของมัน.

นี่ต้อง ทบทวนใหม่ว่า พอตาเห็นรูปเป็นต้น เกิดวิญญาณ ถ้าพูดอย่างละเอียด ตาข้างในเห็นรูปข้างนอก นัยกตัวอย่างเพียงทางเดียวก่อน แล้วก็เกิดสิ่งที่เรียกว่า วิญญาณทางตา ขึ้นมา เพราะก่อนหน้านั้นมันไม่มีการเห็นด้วยตา มันเพิ่งมีการเห็นด้วยตาที่นี้ เวลานี้ เตียวนี้ เมื่อมันเห็นรูป, เตียวนี้มันเกิดเป็นสามอย่างแล้ว คือตา รูปข้างนอก และวิญญาณที่เกิดขึ้นทางตา เป็นสามอย่าง, สามอย่างนี้กระทบกัน นี้เรียกว่าผัสสะ, ถ้าพูดอย่างละเอียด ก็ถือว่าระหว่างที่มันเกิดจักขุวิญญาณขึ้นนี้ มันยังเต็มอยู่ด้วยความโง่ คือไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร เพราะคนเกิดมาไม่ได้ฉลาด ไม่มีความรู้ ไม่มีความฉลาด นั่นคือความโง่. ฉะนั้นมันต้องปล่อยให้ความคิดไปตามความโง่ ไปจนถึงความทุกข์จนได้; ฉะนั้นเขาจึงมีว่า อวิชชาให้เกิดสังขาร สังขารให้เกิดวิญญาณ กันตอนนี้อย่าง เมื่อตากระทบรูป เกิดวิญญาณ. ตอนนี้มีอวิชชาเข้ามาเกี่ยวข้องทำให้เกิดอำนาจปรุงแต่ง ที่เรียกว่าสังขาร ทำให้มีวิญญาณ แล้วก็มีนามรูป.

ตอนนี้อยากหมายความว่า นามรูปก็เพิ่งเกิดเตียวนี้ กายกับใจก็เพิ่งเกิด เตียวนี้ ตลอดเวลากายกับใจไม่มี จนกว่าจะเกิดเรื่องอย่างนี้ สิ่งที่เราเรียกว่ากายกับใจนี้จึงจะเกิดมีขึ้นมา คือมันจะมีการทำหน้าที่ของมันขึ้นมา. นี้อุญญาณก็เพิ่งเกิดเมื่อตากระทบรูป, แล้วมันจึงสร้าง ร่างกายที่หลับอยู่ กายกับใจที่มันหลับอยู่นี้ ให้มันเป็นกายกับใจชนิดนี้ขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่วิญญาณทางตาด้วยเหมือนกัน พร้อมกันไปขณะนั้น. การประจวบพร้อมนั้นเรียกว่าผัสสะ วิญญาณเกิดขึ้น ทำนามรูปนี้ให้เป็นที่ตั้งของวิญญาณของผัสสะ

แล้วพร้อมกันนั้น *อายตนะ* คือตานั้น มันก็ *ทำหน้าที่ได้* ขึ้นมา ก่อนมันไม่ทำหน้าที่ มันเหมือนกับไม่มี จึงเรียกว่ามีอายตนะขึ้นมา, แล้วก็การกระทบหมคนั้น มันก็เรียกว่าผัสสะ เพราะว่าอายตนะนั้นเป็นเครื่องสำหรับกระทบ, *อายตนะ* นั้นมันก็คือตาที่ยังไม่ทำงาน. *เดียนทำงานขึ้นมา* ทำให้รูปข้างนอกมีความหมายขึ้นมา ก็เรียกว่าผัสสะ, *นี่อะไรก็เกิด* พรุๆ กันขึ้นมา *พริบขึ้นมา* ไม่ใช่ว่าจะซ้ำๆ หรือมาเป็นจังหวะซ้ำๆ มันพริบขึ้นมาในคราวเดียวกันๆ อย่างตัวกัน.

นี่ฟังดูให้คิด ตาที่ไม่เคยเป็นตา ก็เป็นตาขึ้นมา, รูปข้างนอกที่ไม่เคยเกิด, ถือว่าไม่เกิดอยู่ ก็เกิดขึ้นมา, เพราะว่ามันไปมีการเห็นเข้า ถ้ายังไม่มีการเห็น ก็เรียกว่ารูปข้างนอกก็ยังไม่เกิด เพราะตาไปเห็นเข้า ทำให้ร่างกายนี้เป็นขึ้นมาพร้อมกันกับตา. ร่างกายทำหน้าที่ให้ตาเห็นรูปได้ จิตใจก็เหมือนกัน ส่วนหนึ่งทำหน้าที่ให้ตาเห็นรูปได้ อำนาจที่ทำให้สิ่งเหล่านั้นลุกขึ้นมาทำงานได้ นี้ เขาเรียกในที่นี้โดยเฉพาะว่า *สังขาร*, *สังขาร* เป็นเพียงอำนาจ อันหนึ่งเท่านั้น ที่ทำให้สิ่งต่างๆ ลุกขึ้นมาทำหน้าที่ ก็ทำหน้าที่ไปโดยปราศจากความรู้ที่ถูกต้อง อันนี้เรียกว่า *อวิชชา*.

ตรงนี้จะนำหัวที่สุด ขอแทรกหน่อยว่า ตรงนี้จะนำหัวที่สุด *ที่ในพระบาลี* มีว่า *เด็กทารกที่เกิดมาจากท้องแม่นั้น*, พอออกมาเป็นเด็กแล้วนี้ เมื่อมันได้เห็นรูปทางตา ได้ฟังเสียงทางหูเป็นต้น เพราะความที่มัน *ไม่มีความรู้ในเรื่องเจโตวิมุตติ บัญญาวิมุตติ*. พุคถึงอย่างนั้นนะ เด็กเพิ่งคลอดออกมา มันจะรู้เจโตวิมุตติบัญญัติวิมุตติได้อย่างไร; เป็นเรื่องที่ทำให้รู้แจ้งและเป็นพระอรหันต์นะ วิมุตตินี้. แต่คำพูดที่ใช้คำนี้ ว่า *ทารก* น้อยๆ นั้น *ไม่มีความรู้เรื่องเจโตวิมุตติ บัญญาวิมุตติ* นั่นคือ *อวิชชา*; เพราะฉะนั้น ทารกน้อยๆ นั้น จึงคิดนึกไปด้วยจิตนั้นด้วยกระแสจิตนั้น ตามแบบนั้นตามแบบปฏิจ-สมุปปาตนี้. พอมันเห็นรูปชนิดที่มันเป็นที่ตั้งแห่งกามารมณ์ได้ ความรู้สึกทางเวทนาที่เป็นเรื่องจะยึดมันถือนั่นได้, *เด็กคนนั้นมันก็เกิดความคิดนึกรู้สึกไปตามกระแสที่เรียกว่า ปฏิจสมุปปาต*, มันก็เกิดใหม่ในขณะนั้น เรียกว่ามันทั้งหมดเกิดใหม่ของมันในขณะนั้น.

หมายความว่า ตาของมันเป็นเกิดขึ้นมา รูปร่างของมันเกิดขึ้นมา วิญญาณเกิดขึ้นมา อายตนะเกิดขึ้นมา ผัสสะเกิดขึ้นมา ก็เรียกว่า นามรูปนี้เกิดขึ้นมา แล้วอะไรที่มันเนื่องกันอยู่กับนามรูปนี้ มันก็พลอยเกิดขึ้นมาด้วย เช่นธาตุทั้ง ๖ เป็นต้น ที่ประกอบให้เป็นคนนั้นก็พลอยเพียงเกิดขึ้นมา, หรือที่เรียกว่าขันธ์ ๕ ที่เรียกว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ก็เพียงเกิดขึ้นมา เพียงเกิดมาในขณะนี้ แต่ว่าเต็มรูปเอาตรงที่เรียกว่า ตัณหาหรืออุปาทาน.

นี่ไปสังเกตดูให้ดี ว่ามัน มีผัสสะ แล้วมัน ก็มีเวทนา เวทนาจะเป็นสุขหรือเป็นทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์ก็ตาม, พอมีเวทนาแล้ว มัน จะเกิดความรู้สึก อีกรูปหนึ่งเรียกว่า ตัณหา; นี่เกิดโดยไม่ต้องมีคน ไม่ต้องเป็นคน ไม่ต้องเรียกว่าคน. เพราะตามสมมุติอย่างโลกๆเขาถือว่า คนคลอดออกมาจากท้องแม่แล้ว มีคนอยู่แล้วตลอดเวลา; แต่ธรรมชาตินี้ไม่ถือว่าเป็นคน ต่อเมื่อเกิดตัณหาจึงจะมีคน คือความคิดที่มันอยากอย่างนั้นอย่างนั้นลงไป, ความอยากนั้นมันต้องมีสิ่งที่ถูกอยาก ความอยากนั้นคือเป็นตัวผู้ฝ่ายอรรถาผู้กระทำ คือเป็นตัวฉันนี้; แล้วสิ่งที่มันถูกอยากเป็นฝ่ายกรรมที่ถูกกระทำ คือเป็นของฉัน จะในทางดีทางร้ายทางไหนก็ตามเถอะ, มันจะมีความรู้สึกที่จะรู้สึก ว่า ฉันต้องการหรือฉันจะทำ ก็มีความรู้สึกที่ยึดมั่นในตัวฉัน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับฉันขึ้นมา ก็เรียกว่าอุปาทาน แล้วที่นี้ จึงว่า ตัณหาให้เกิดอุปาทาน.

ตอนนั้นแหละเป็นการเกิดใหม่เต็มรูป มันตั้งปฏิสนธิมาตั้งแต่วิญญาณทางตาเกิดขึ้น แล้วมันเจริญงอกงามมาเป็นผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทานนี้; พอถึงอุปาทาน มันก็เหมือนกับเต็มตัว มันใหญ่เต็มตัว พอมัน ยึดถือว่าเราเป็นอะไร ก็เรียกว่านี่คือภพ, ภพคือความเป็น แจกเป็น กามภพ รูปภพ อรูปภพ.

กามภพ หมายถึง ความเป็นฉันทชนิดที่บ้าในเรื่องกามารมณ์, รูปภพความเป็นฉันทที่ไม่ยุ่งกับกามารมณ์ แต่ไปยุ่งกับความสุขที่มันมาจากรูปบริสุทธ์, นี่มันพูดถึงเรื่องผู้ใหญ่แล้ว ถ้าเป็นเรื่องของเด็กๆ ก็ต้องสมมติ ผู้ใหญ่ก็ผู้ใหญ่ขนาดที่รู้จักหาความสุข

จากสิ่งที่มีใช้กามารมณ์ แต่ยังคงอาศัยรูปวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่งที่บริสุทธิ์, วิวัดดมหา
ที่ทำให้เกิดวิภพหรืออรูปภพก็เหมือนกัน ความเป็นฉันทันที่มันไปหลงอยู่กับเรื่องที่ไม่มีรูป
แต่ว่าพอใจ ความสุขที่เกิดมาจากสิ่งที่มีใช้รูปนี้; ถ้าเปรียบง่าย ๆ ก็เช่นว่า หลงชื่อเสียง
หลงเกียรติ หลงห่อ หลงตัวกู, อย่างนี้เรียกว่า มันเป็นภพเป็นตัวฉันทันสมบูรณ์.

ที่มันจะมีปัญหาต่อไป ก็เรียกว่า ชาติ ชรา มรณะ, ถ้ามันมีตัวฉันทันแล้ว,
มันก็มีปัญหาที่เนื่องกันกับความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความอะไรเหล่านั้น,
ชาติออกมาก็เป็นความทุกข์. ถ้าถึงขนาดชาติแล้วก็เรียกว่า มันมีปัญหา, ปัญหาที่
เกี่ยวกับคำว่า ชาติ หรือ ความเกิด นี้ แล้วก็เป็นอย่างนี้ด้วย อย่างน้อยก็เป็นฉันทันไม่ได้
อย่างใจ จึงกล่าวไว้เป็นหลักว่า เมื่อมีชาติก็ต้องมีชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ
โทมนัส อุปายาส เหมือนที่สวดกันนี้.

นี่ กระแสจิตที่มันปรุง ๆ ๆ ให้เกิด ๆ ๆ ไปตามลำดับอย่างนี้ อันหนึ่ง ๆ
เรียกว่าปฏิจสุมุขปุบันธรรม. ถ้ารวมทั้งหมดนั้นแล้วเรียกว่าปฏิจสุมุขปาท.
ในปฏิจสุมุขปาทที่ว่านี้ ในปฏิจสุมุขปาทสายหนึ่ง ที่ประกอบอยู่ด้วยปฏิจสุมุขปุบัน-
ธรรม แบ่งอย่างละเอียดเป็น ๑๑ อากาหร หรือ ๑๒ อากาหรนี้ ในสายหนึ่งนี้มีอะไรครบหมด
จะดูอะไรก็ได้.

กรรมที่มีอยู่ในสายปฏิจสุมุขปาท.

ในวันนี้เราจะพูดว่า จะดูเรื่องกรรมที่มีอยู่ในสายของปฏิจสุมุขปาทนั้น,
แต่อยากจะพูดให้รู้เสียก่อน เพื่อเข้าใจง่าย ๆ ว่า จะดูอะไรก็ได้ ในสายแห่งปฏิจสุมุขปาท
ซึ่งเกิดขึ้นในจิต ซึ่งจะกินเวลาไม่ถึง ๑ นาทีหรือครึ่งนาทีนี้ คือว่าจะมีทุกอย่างที่มนุษย์
เรียกกันอยู่, จะเรียกว่ามีโลกทั้งหมด ก็อยู่ในนั้นแหละ, จะมีนรกสวรรค์อะไรก็อยู่ในนั้น
มีสวรรค์วิมานพรหมโลกข้างบนไปโน้น หรือจะมีนรก เคาร์จันน เปรต อสุรกาย ก็อยู่

ในนั้น; มันเป็นความหมายของจิตชนิดหนึ่งๆเท่านั้น. ความหมายอย่างสวรรค์อย่างพรหม อย่างนี้ก็เหมือนที่ว่ามีอะตอม มันได้อรรถอย่างที่เป็นกามตัณหา ก็เรียกว่า สวรรค์ชั้นกามาวจร สวรรค์ที่มีวิมานมีนางฟ้า. ถ้าเผชิญเป็นกรณีที่มีมันได้ความอรรถอย่างไม่เกี่ยวกับกามารมณ์ก็เป็นสวรรค์ชั้นพรหมโลกที่มีรูป กระทั่งสวรรค์ชั้นพรหมโลกที่ไม่มีรูป. ถ้าเป็นนรก เป็นกรณีนรกก็คือร้อนใจเหมือนไฟเผา ไม่ต้องมีใครมารู้ มันสำเร็จรูปของความคิดอย่างนั้นแล้วมันร้อนใจในปัญหาต่างๆในตัวมันเอง. ในบางกรณีที่มีมันร้อนใจเป็นนรก, แต่ในบางกรณีมันเอรีตอรรถเป็นสวรรค์, บางทีมันก็ ใจอย่างสัตว์เดรัจฉาน มีโลกของสัตว์เดรัจฉานอยู่ในจิต นั้น, บางทีมันก็ หัวอย่างเปรต มีโลกของเปรต อยู่ในนั้น, บางทีก็ ขลุ่ยอย่างอสุรกาย มันก็มีอสุรกายอยู่ในนั้น. นี้พูดกันอย่างเค้าๆ หยาบๆ.

นี่ดูให้ละเอียดออกไปมันจึงจะเห็นว่า ความเป็นอย่างนั้น ความรู้สึกเป็น สวรรค์เป็นนรกอะไรมาๆนั้น มันเป็นผลของกรรม ที่ทำให้เกิดความรู้สึกอย่างนั้นขึ้นมา. นิกรรมมันก็เริ่มตั้งต้น ตั้งแต่ที่ว่า เกิดตัณหาขึ้น แล้วมันอยากอย่างไร มันต้องการอย่างไร เสร็จแล้วมันก็เกิดผลจากความอยากนั้นออกมา เป็นความรู้สึกที่เผาตัวเอง. รวมความแล้วมัน ทุกข์ทั้งนั้นแหละ แต่ว่าในรูปที่ว่ามันเผาเหมือนไฟเผา หรือว่า มันทำให้หลงว่าเป็นของอรรถ เป็นของเย็น เป็นของสบายอะไรแล้วแต่เรื่องของมัน. มันเกิดเป็นความรู้สึกเป็นตัวมันอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาแล้ว, ในตอนที่เรียกว่าอุปาทานนี้ ก็เรียกว่ามีตัวมีตนของคนนั้นขึ้นมาในขณะนั้น อย่างเทวดาก็ได้ อย่างมนุษย์ก็ได้ อย่าง สัตว์นรก ก็ได้. อันนี้คือสิ่งที่เรียกว่าผลกรรม; แต่บางทีในบาลีเรียกว่ากรรมก็มี, ถ้าเรียกว่ากรรมเก่า ก็หมายถึงผลของกรรม.

มีบาลีที่ว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ภายนี้มีไซ้ของเธอทั้งหลาย และก็มีไซ้ของ คนพวกอื่น, ในขณะนั้นเรารู้สึกว่าเรา มีเรา มีของเรา กระทั่งมีกายของเรา ทั้งหมดนี้ เรียกว่ากาย แล้วเราก็คิดว่าของเรา. เราจึงจนถึงขนาดพระพุทธเจ้าท่านต้องบอกว่า ภายนี้

มิใช่ของเธอทั้งหลาย แล้วก็มิใช่ของคนอื่น ด้วย, มันเป็นแต่เพียงกระแสของปฏิจสุมุ-
บาท; มันจึงมีความรู้สึกว่า กายนี้ แล้วก็คิดว่า ของเรา.

ถ้าถามว่า ทำไมมันรู้สึกคิดนึกได้? มันรู้สึกคิดนึกต้องการอย่างนั้น
อย่างนี้เป็นคั่งเป็นแควไป, ก็มีพระพุทธรูปที่ต่อไปอธิบายว่า กรรมเก่านั้น อันปัจจัย
ปรุงแต่งขึ้น ทำให้รู้สึกคิดนึกได้ และทำให้เสวยอารมณ์ที่มาเกี่ยวข้องกับตัวได้. คำว่า
กรรมเก่า นี้หมายความว่าร่างกายในขณะนั้น ประกอบพร้อมด้วยสิ่งทั้งหลาย ทำให้มัน
เกิดเป็นตัวกู ขึ้นมาแล้ว. ที่นี้ในความรู้สึกอันนั้น ที่มันมีอยู่ในตัวกูนั้น มันสามารถจะ
คิดนึกได้ อย่างนั้นอย่างนั้น กระทั่งรู้สึกเสวยอารมณ์สุข ทุกข์ อุเบกขาอะไรก็ได้ ก็เท่านั้นเอง.

นี่เพื่อจะแสดงว่า ไม่ต้องมีตัวตนที่แท้จริง มันมีแต่การปรุงแต่ง ตอน
หนึ่งเรียกว่า กรรม ตอนหนึ่งเรียกว่า ผลกรรม. เมื่อถือเอาตามย่นนี้ ร่างกายของเรา
ในขณะที่มีรู้สึกสุข หรือรู้สึกเป็นทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์นี้ ก็เรียกว่า กายในขณะนั้น,
กายในขณะนั้นมีใช่ของเรา และมีใช่ของคนอื่น, ไม่ใช่ของเรา เพราะมันไม่มีตัวเรา,
มันเกิดมาจากความรู้สึกตามธรรมชาติของสิ่งที่มีร่างกาย, มีชีวิต มีจิต มีอะไรปรุงแต่งคิด
นึกได้. ที่ว่ามีใช่ของเรา แล้วก็มิใช่ของคนอื่น ก็หมายความว่าไม่ใช่ของพระเจ้า,
ไม่ใช่ของเทวดา ไม่ใช่ของคนอื่นนอกไปจากเรา ซึ่งเขามีอำนาจเหนือเรา ก็เป็นอันว่า
ปฏิเสธพระเจ้า, ปฏิเสธสิ่งทำนองที่ว่าจะเป็นผู้มาบังคับควบคุม สร้างอะไรนี้.

แต่ถ้าจะเกณฑ์ให้มีคนสร้าง มีพระเจ้าสร้าง มันก็ได้เหมือนกัน คือ
กฎแห่งปฏิจสุมุบาทนั้นมันสร้าง, กฎแห่งปฏิจสุมุบาท ที่ทำให้ทุกอย่างต้องเป็น
อย่างนี้ ครบวงหนึ่ง ๑๑-๑๒ อากาโรนี้แหละ คือพระเจ้าผู้สร้าง, ให้เกิดความสำคัญ
มันหมายเป็นตัวฉัน เป็นของฉัน เป็นกรรม เป็นผลกรรม เป็นอะไรนี้. ถ้าเราจะมี
พระเจ้า มันก็มีกฎแห่งปฏิจสุมุบาทนี้เป็นพระเจ้าผู้สร้าง ผู้สร้างขึ้นมา และผู้ให้สุข

ให้ทุกข์ แล้วผู้ทำให้ดับไป เลิกกันไปครึ่งหนึ่ง. นี่พระเจ้า ถ้าจะเรียกพระเจ้ายกก็ต้องเรียกที่
สิ่งนี้.

แต่ว่าในพุทธภาษิตไม่ได้เรียกพระเจ้า กลับปฏิเสธผู้อื่นที่เป็นเจ้าของสิ่งนี้
เสียด้วย จึงบอกว่า ภายนี้ในขณะที่มีตัวเรารู้สึกอยู่ในใจ มิใช่ของเธอทั้งหลาย และก็
มิใช่ของคนเหล่าอื่นด้วย เป็นเพียงกรรมเก่า. กรรมเก่านี้ก็คือ ความคิดนี้ความรู้สึกปรุง
แต่งของจิตระยะต้น ๆ ทำให้เกิดความรู้สึกคิดนึกที่ถัดมา; ฉะนั้นจึงรู้สึกอย่างนั้น
อย่างนี้ เป็นตัวฉัน เป็นของฉัน เป็นสุขเป็นทุกข์ คิดมากต่อไปอีกหลาย ๆ ชั้น, ที่มัน
คิดได้อย่างนี้ ก็มีใช้ตัวตน มิใช่มีวิญญาณ มีเจตภูต มีอัตตา มีอะไรสิ่งอยู่ในนั้น,
มันเป็นเพียงเหตุปัจจัยแต่หนหลังปรุงแต่งขึ้น ทำให้รู้สึกให้คิดให้นึกก็ได้ ให้รู้สึก
ต่ออารมณ์ก็ได้, มันน่าอัศจรรย์ประหลาดที่สุดเลย ที่มันจะรู้อะไรได้มากได้หมดอย่าง
น่าประหลาด.

พิจารณาดูการปรุงของกรรม.

ที่ที่เราจะคุยกันแต่ในแง่ของกรรม นี่มันอาจจะมากหรือละเอียดเกินไป
จนจะหาว่าผู้พูดนี้บ้าก็ได้ คือตั้งแต่อวิชชา, อวิชชานี้ก็ถือว่าเป็นกิเลส, เมื่อใดไม่มี
ความรู้ เมื่อนั้นก็เรียกว่ามีอวิชชา ที่นี้ในขณะที่ตากระทบรูปเป็นต้นนี้ ในขณะที่นั้นไม่มี
ความรู้ ในขณะที่นั้นเรียกว่ามีอวิชชา อวิชชานี้เรียกว่ากิเลส. เมื่อมีอวิชชาอย่างนี้แล้ว
มัน จะมีสิ่งที่เรียกว่าสังขาร คืออำนาจที่จะปรุงแต่งให้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ลุกพริบขึ้นมาทำ
หน้าที่. สังขารอย่างนี้ก็เรียกว่ากรรม ได้เหมือนกัน. เอ้า คุณเถอะมันจะเป็นอย่างไร มัน
จะเป็นเรื่องชนิดไหน สังขารอำนาจปรุงแต่งอำนาจลึกลับอะไรอย่างหนึ่งก็ไม่รู้บอกไม่ถูก,
แต่มันด้วยอำนาจของอวิชชานี้สังขารจะมี อำนาจปรุงแต่ง จะจุดสิ่งที่มันหลับ ๆ อยู่
นั้นตื่นขึ้นมา. ที่นี้ก็มีสิ่งที่ตื่นขึ้นมา เป็นวิญญาณ เป็นนามรูป เป็นอายตนะ เป็น
ผัสสะ; นี่คือผลของกรรม โดยไม่ต้องมีตัวตน สัตว์ บุคคล เรา เขา ที่ไหน.

มันมีกิเลสที่อวิชชา มีกรรมที่สังขาร มีวิบากผลของกรรมที่ วิญญาณ นามรูป อายตนะ ผัสสะ กระทั่งเวทนา. ตอนนั้นสนใจไปซุกหนึ่งแล้ว มีทั้งกิเลส มีทั้งกรรม ทั้งผลกรรม.

ที่มันจะเริ่มซุกที่มันเป็นตัวการตัวเรื่องตัวราว, พอหลังจากเวทนา ซึ่งเป็นวิบากเสร็จแล้ว มันจะมีตัณหา อุปาทาน ซึ่งเป็นตัวกิเลสอันใหม่อันรุนแรง. กิเลสคือตัณหา กระทั่งอุปาทานนี้ มันจะทำกรรมชนิดที่เป็นมโนกรรม มีความคิดด้วยเจตนา, ด้วยเจตนาที่เป็นตัวกรรมว่าเป็นตัวกู ต้องการนั้นนี้ ต้องการจะทำนั้นทำนี่ ต้องการจะเอานั้นเอานี่ ก็ด้วยอำนาจอวิชชาแต่เดิมมันแหละ; เพราะฉะนั้นจึงเรียกตัณหาอุปาทานว่ากิเลส แล้วมันก็ทำกรรม คือทำให้เกิดตัวกู ที่จะทำนั้นทำนี่ รู้สึกอย่างนั้นอย่างนี้. ตอนนั้นเขาเรียกว่ากรรมในฐานะที่เป็นภพ, ภพ คำที่อธิบายเมื่อตะก. ที่ตรงหลังของภพมันก็เป็นวิบาก คือเป็นอุปบัติภพ ตัวฉันสมบูรณ์ ตัวฉันของฉันอะไรสมบูรณ์ มันจึงเป็นผลกรรม. ที่นี้ก็มีความทุกข์ เพราะชาติ ชรา พยาธิ มรณะ โสกะ ปรีทเวทะ ทุกขะ โทมนัสสะ นี้ก็เรียกว่าผลกรรมเต็มตัว วิบากของกรรมเต็มตัว.

ที่นี้เราจะถือเอาตอนไหนเป็นตัวกู ตอนนั้นก็ก็เป็นวิบากของกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งทั้งนั้น. ถ้าถือเอาเวทนาเป็นตัวกู อย่างในบทบาลีที่ว่า เห็นว่าเวทนาเป็นอนัตตา ไม่เห็นว่าเป็นอนัตตา ตอนนั้นมันก็เป็นตัวกู มันก็เป็นกรรม หรือเป็นตัวกู. ถ้าเป็นตัวกู พระพุทธเจ้าก็บอกว่า นี่มิใช่ของเธอ และมีใช่ของใครอื่น คือไม่ใช่ตัวกูเป็นแต่เหตุปัจจัยปรุงขึ้นมา. นี่เป็นตัวกูที่เวทนา, ถ้าโง่มากกว่านั้นอีก จะไปเอาตัวกูที่วิญญาณทางตาที่เห็นรูปเป็นต้น มันก็ไม่ใช่ตัวกูของเธอ ไม่ใช่ตัวกูของใคร เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เป็นความรู้สึกนึกคิดที่เป็นไปด้วยอำนาจของอวิชชา. นี่ถ้าจะถอยมาทางนี้ มาเอาตัวกู—ของกูที่อุปาทานนี้ มันก็ไม่ใช่ตัวกูของเธอหรือของใคร, มันเป็นเรื่องสมมุติบัญญัติที่ก่อกำเนิดตามธรรมชาติ. กระทั่งจะมาเอาภพเอาชาติเป็นตัวกู มันก็ยังเป็นเอาความทุกข์เป็นตัวกู, เอาวิบากกรรมเป็นตัวกู ก็ว่าไม่ใช่ของเธอ ไม่ใช่

ตัวของเธอ ไม่ใช่ของใคร เป็นเพียงปัจจุสมุปันนธรรม ที่เกิดขึ้นตามความ
ปรุ้งแ่งในทางจิต.

นี้จะเอากิเลส กรรม วิบากชุดไหนเป็นตัวกู ชุดแรกก็ได้ ชุดหลังก็ได้,
อวิชชาเป็นกิเลส สังขารเป็นกรรม วิญญาณ นามรูป อายตนะ ผัสสะ เวทนานี้เป็นผลกรรม
ชุดนี้เป็นตัวกูก็ได้. ถ้ามันโง่มาในทางนี้ พระพุทธเจ้าก็ปฏิเสธว่า ไม่ใช่ของเธอไม่ใช่ของ
ใคร. จะเอาค้นหาเป็นกิเลส อุปาทานเป็นกิเลส เอากพบเป็นกรรม เอาชาติ ชรา
มรณะ โสกะ ปรีทเวหาเป็นวิบาก ชุดนี้มันก็ไม่ใช่ของเธอ เป็นของปัจจุสมุปบาท เรียก
ทั้งหมด เป็น ปัจจุสมุปบาท แยกเรียกเป็นเรียงสิ่งก็เรียกว่า ปัจจุสมุปันนธรรม.

นี่คือข้อที่แสดงว่าไม่ต้องมีตัวผู้—บุคคลผู้กระทำ; แต่การกระทำมี
แล้ว ไม่ต้องมีตัวผู้—หรือบุคคลที่จะเสวยผลกรรม แต่การเสวยผลกรรมก็มีแล้ว.

นี่ก็คือเรื่องที่ฟังไม่ถูก แล้วจะว่าผมบ้า เอาเรื่องที่ไม่ควรพูดมาพูด. แต่
มัน อยู่ในพระบาลี มีอยู่ในพระพุทธภาษิต ที่สอนเรื่องกรรมตามหลักของพุทธศาสนา
ผมก็เคยคิดเหมือนกันว่า จะพูดดีหรือไม่ดี ก็คิดว่าไม่พูดแหละดี, เดียวมันอยู่กับแต่เรา
หรือว่าคิดว่า ถ้าใครจะเข้าใจบ้าง ก็จะมีประโยชน์ จึงพูด.

กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม กิเลสไม่ใช่ตัวตน บุคคล เรา เขา นี่กรรมก็
ไม่ใช่ตัวตน บุคคล เรา เขา, ผลกรรมก็ไม่ใช่ตัวตน บุคคล เรา เขา, แต่มันรวม
กันแล้ว มันก็มีการกระทำกรรมเสร็จแล้ว ทำเสร็จแล้ว โดยไม่ต้องมีผู้กระทำกรรม.
ที่มันเกิดร้อนใจเป็นนรกขึ้นมา, เกิดจิตใจเป็นสวรรค์ขึ้นมา, อะไรก็ตาม มันก็มีรับผล
กรรมแล้ว แต่ตัวผู้รับผลกรรมหาไม่ ถ้ามองเป็น ก็จะมองเห็นว่ามันเป็นสิ่งที่มียู่จริง
เป็นไปตามนั้นจริง แต่ไม่มีใครที่เป็นตัวตน เป็นตัวกู.

นี่จึงว่ามันเป็นวิทยาศาสตร์ เหมือนกับเราเห็นรถยนต์คันหนึ่ง เป็น
ส่วนๆๆๆ ไป แล้วการปรุ้งแ่งของมันทำให้รถยนต์วิ่งไปได้. ส่วนประกอบทุกส่วน

เมื่อมันทำการปรุงแต่งกันได้ มันก็เป็นรถยนต์ที่วิ่งไปได้ โดยไม่ต้องมีรถยนต์ มีรถยนต์วิ่งไป แต่ไม่ต้องมีรถยนต์ รถยนต์ก็วิ่งไปแล้ว แต่ก็ไม่มีรถยนต์.

นี่ ให้มองดูทุกส่วนที่ประกอบกันเป็นมนุษย์นี้ เกี่ยวข้องกับสิ่งภายนอก แล้วเกิดรู้สึกอย่างนี้ ๆ ว่าเป็นเพียงอย่างนั้นแหละ เรียกว่า ปฏิกิจสมบูรณ์นธรรม; ก็คือว่าธรรมชาติที่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของมันเอง เป็นไปได้มากถึงขนาดโง่ไปว่ามีตัวกูมีของกู แล้วก็ไปเล่นงานคนอื่นเข้าก็มี แล้วมันก็เป็นสุขได้เป็นทุกข์ได้. ที่นี้การที่มันจะได้รับความรู้สึกเป็นผลกรรมเป็นวิบากนั้น ไม่ต้องมีใครมาเกี่ยวข้อง มันเป็นไปตามกฎของมันเอง. เพราะฉะนั้นมันจึงแน่นอนที่สุด เช่นเดียวกับว่า กิริยามันมีอย่างไร ปฏิกิริยามันจะต้องมีอย่างนั้นที่นั่น ที่นั่น.

เพราะฉะนั้นเรื่องกรรมในแบบนี้ จึงมีพระพุทฺธทราษิตตรัสว่า มันจะเสวยผลกรรมในชั้นนั้นในอภิตตภาพนั้น แล้วชั้นนั้นอภิตตภาพนั้นก็มิใช่ในเวลาอันสั้น ก็ความรู้สึกว่าตัวฉันนี้ มันเกิดขึ้นมาได้ในชั้นชุตโทเน ชนธ์ทั้ง ๕ นี้บอกว่าเป็นคราว ๆ และเป็นชุต ๆ อย่างที่ว่า, ตัวฉันเกิดขึ้นในชั้นชุตโทเน มีการทำกรรมในชั้นชุตโทเน แล้วจะได้รับผลกรรมในชั้นชุตโทเนเสร็จเลย; ไม่ว่าจะเป็นกรรมชนิดที่รับทันทีทันใดรับในขณะต่อมา หรือรับในขณะต่อไปอีก, ไม่ต้องพูดถึงชาติหน้าต่อเข้าโลงแล้ว ภายในหนึ่งวินาทีเท่านั้นก็มีครบหมด มันให้ผลกรรมเป็นทันทีทันใดที่นั่น, หรือว่าถ้าไม่ที่นั่นมันก็ถัด ๆ มา, ก็หมายความว่า ในการเกิดตัวกูครั้งที่ ๒ จึงจะเกิดความสุขหรือความทุกข์อันนั้น แล้วถ้าไม่เกิดในการเกิดตัวกูครั้งที่ ๒ คือในปฏิกิจสมบูรณ์บาทรอบที่ ๒ มันก็มารู้สึกอย่างนั้นได้ในปฏิกิจสมบูรณ์บาทรอบที่ ๓ รอบที่ ๔ รอบที่ ๕ ซึ่งไม่ต้องใช้เวลาถึง ๕ นาที ๑๐ นาที ดอก เพราะว่าใน ๑ นาทีมันก็เกิดอยู่แล้ว ที่จะเกิดปฏิกิจสมบูรณ์บาทรอบหนึ่ง.

เมื่อเรา เหลือบตาไปเห็นคนเป็นศัตรูเงินมานี้ มันก็เกิดเกลียดชังมาที่หนึ่งนี้รอบหนึ่งแล้ว; มันก็มีกรรมและเสวยผลกรรมเสร็จ เพราะความรู้สึกเกลียดชัง มันร้อน

เป็นไฟขึ้นมาแล้ว. นี่สมมติว่าความรู้สึกเกิดขึ้นนั้นไม่ร้อนเป็นไฟขึ้นมา สมมติว่านะ, ต่อเมื่อมีปฏิจสมุปปาทรอบที่สอง คิดต่อไปถึงขนาดที่ว่า จะฆ่ามันเลย มันก็มีโอกาสที่จะร้อน หรือในปฏิจสมุปปาทรอบหลัง ๆ คิดพยายามอย่างนั้นพยายามอย่างนั้นพยายามอย่างโน้น ที่จะฆ่ามัน มันก็มีโอกาสที่จะร้อนหรือเป็นทุกข์.

ร้อนทันควันเรียกว่า ทิฏฐธรรม ในทิฏฐธรรม คือทันควัน, ร้อนในปฏิจสมุปปาทรอบที่หลัง ก็เรียกว่า สัมปรายะ สัมปรายะ, ที่นี้ถ้าร้อนในปฏิจสมุปปาทรอบหลัง ๆ มาอีก ก็เรียกว่า อปรapravehneya แต่ในบาลีแท้ๆ เรียกว่า *อปเร ปริยาเย* ในบาลีเรียก *อปเร ปริยาเย* แต่ในอรรถกถาหรือในพระอภิธรรม เขาไปเรียกอย่างที่มาสอนในโรงเรียนว่า *อปราปรเวทนียกมม*.

การทำกรรมมีผลของกรรมปรากฏในปฏิจสมุปปาตทุกรอบ.

เมื่อถือตามหลักของพระพุทธเจ้า ทั้ง ทิฏฐธรรม ทั้ง สัมปรายะ ทั้ง อปรapravehneya นี้ เสร็จอยู่ในเวลาไม่เท่าไรดอก คือขณะที่ปฏิจสมุปปาทรอบนี้ เกี่ยวไปถึงรอบหลังหรือรอบถัดไป. ฉะนั้นจึงพูดได้ว่า การได้รับผลกรรม ชนิดที่เป็นทิฏฐธรรมก็ดี ที่เป็นสัมปรายะก็ดี เป็นอปรapravehneya ก็ดี สำเร็จอยู่ในขั้นชัฏฐุนั้น อันเป็นชัฏฐุที่เราได้ตัดภาพว่าตัวกู มันยังเนื่องกันอยู่มันยังไม่ดับ ความคิดนี้ยังไม่ดับอยู่เพียงไรขั้นชัฏฐุนั้นหรือตัดภาพนั้นมันก็ยังอยู่ มันก็ทำกรรม แล้วมันก็ได้รับผลกรรมในอตัดตภาพนั้น.

บาลีมีคำว่า *ตตฺถ เหว* เสียด้วย, ทั้งตัดตะ ทั้งเอวะ แปลว่า *มันนั้นนี้* เทียว จะเป็นทิฏฐธรรมก็ดี เป็นอปรapravehneya ก็ดี เป็นอปรapravehneya ก็ดี, แต่ที่ชาวบ้านเขามาเรียกว่าในชาติปัจจุบัน ในชาติต่อไป ในชาติหลังๆ; เพราะเขาเอาชาติเขาโลงเป็นหลัก มันก็ไปไกลมาก. แต่ที่เอาชาติในปฏิจสมุปปาตเป็นหลัก แล้วก็ติดๆกัน

เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อยู่^๕ แม้ว่าจะมองเห็นอนิจจัง อยู่อย่างเต็มที่ ก็เห็น
ทุกขัง อนัตตา, ^๕ โลภะ โทสะ โมหะ ไม่มีทางจะเกิด. เมื่อโลภะ โทสะ โมหะ
ไม่มีทางจะเกิด มันก็ไม่มีการทำกรรม, กรรมมันไม่เกิดขึ้นมาได้, อย่างนี้ก็เรียกว่า
สังกรรม เป็นพระอรหันต์.

กรรมที่ทำให้วิชาไม่มีทางจะเกิด แล้ววิชาพร้อมที่จะเกิดอยู่เสมอ
จนตายไปแล้ว นั่นแหละคือกรรม ที่ไม่มีชื่อเรียกว่าดีหรือชั่ว คำหรือขาว ต้องเรียกว่า
กรรมที่ไม่ดำไม่ขาว ไม่ดีไม่ชั่ว, จะทำให้กรรมทั้งหลายที่ตีชั่วที่ดำที่ขาวนั้นหมดความ
หมายไป; อย่างนี้ก็เรียกว่าสังกรรม กรรมที่ทำความสังกรรม นี้จิตนั้นไม่ต้องมีบุคคล
ตัวตนที่ไหน จิตนั้นมันก็อยู่เหนือวิสัยที่จะมีกรรม หรือมีการรับผลของกรรม ตามแบบ
ที่ว่ามาแล้ว, ภาวะอย่างนี้สมมติเรียกว่า อรหัตตมรรค อรหัตตผล. แล้วก็สมมติเรียก
อย่างเร็วอีกทีหนึ่ง ก็คือเรียกคนผู้ที่มีจิตใจเป็นอย่างนี้ว่าเป็นพระอรหันต์, พระอรหันต์
เป็นบุคคลขึ้นมา. แล้วเมื่ออะไร ๆ มันก็ไม่ใช้บุคคล ก็ไม่เป็นอะไรหมก เป็นแต่เพียงจิตที่
ประกอบอยู่ด้วยลักษณะ อากาณ คุณสมบัติอย่างนั้น; เพราะฉะนั้น พระอรหันต์ที่แท้จริง
ก็ไม่ใช้คนที่เดินไปเดินมาได้ เป็นภาวะของจิตอันหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะที่เรียกได้ว่า
ไม่ทำกรรมใหม่, ไม่มีกรรมเก่า, แล้วก็เป็นคนสังกรรม.

นี่ก็จะพูดได้เพียงว่า เป็นหลักคร่าว ๆ เท่านั้น ผู้ฟังไม่อาจเข้าใจชัดเจน
แจ่มแจ้งโดยละเอียดหมดได้, ผู้พูดก็ไม่สามารถจะพูดให้เข้าใจแจ่มแจ้งละเอียดหมดจดได้,
ก็พูดได้แต่หลักคร่าว ๆ อย่างนี้ สำหรับไปหาคำอธิบายที่ละเอียดเป็นส่วน ๆ ตอน ๆ ไป
จนกว่าจะเข้าใจหมดได้. นั่นมันเป็นเรื่องของความเข้าใจ ถ้าเป็นเรื่องที่จะเห็นจริงบรรลุ
กันแล้ว มันก็ต้องไปทำอย่างว่านี้; จนจิตมันเปลี่ยนไปอยู่ในลักษณะที่ว่า
ทำอย่างไรเสียมันก็ไม่เกิดอวิชชา ไม่เกิดตัณหา—ของกู ไม่มีกรรม ไม่มีการรับ
ผลของกรรม เมื่อนั้นจะสังกรรม, แล้วจะรู้ว่าสังกรรม ก็เรียกว่าวิมุตติ หลุดพ้นไป

จากกรรม จากความวณเวียนแห่งกรรม, แล้วเกิดญาณทัสสนะขึ้นมาเดี๋ยวนี้ รู้ว่า :
อ้าว! เดี่ยวนี้ก็หลุดพ้น พ้นแล้วจากกรรม.

นี่เรื่องกรรมโดยหลักคร่าว ๆ ตามหลักที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้ในรูปอย่างนี้ เป็นหลักกรรมในพุทธศาสนา ยิ่งศึกษาไปเท่าไร จะมีลักษณะเป็นการศึกษาเรื่องกรรม ในวิถีทางของวิทยาศาสตร์, คือเห็นแจ้งโดยประจักษ์ได้ทุกชั้นทุกตอน ทุกสัตทุกส่วน แล้วก็ไม่ต้องเนื่องกับผู้อื่น ไม่ต้องเชื่อตามบุคคลอื่น สมกันแท้ที่กล่าวว่า กรรมนี้เป็น ของเฉพาะตัว. ถ้ามันเนื่องกับผู้อื่น ไปติดคุกติดตะราง ไปทำอะไรใครเดือดร้อน เป็น เรื่องกรรมอย่างอื่น, กรรมอย่างศีลธรรม กรรมอย่างมีไว้สอนศีลธรรม สำหรับ คนที่มีตัวมีตนอยู่กันในโลก มีผลทางสังคมดี, แต่ถ้าส่วนตัวแท้ ๆ เป็นเรื่องกรรม อย่างที่ว่านี้ คือกรรมอย่างวิทยาศาสตร์.

ฉะนั้นอยากจะให้ศึกษาทุกเรื่องในพุทธศาสนา ที่เป็นหลักของพุทธศาสนา ในลักษณะที่เป็นวิทยาศาสตร์, แล้วจะเข้าใจพุทธศาสนาโดยแท้จริง. เรื่องไหนก็ตามถ้ายังไม่เข้าใจ เรื่องนั้นก็ยังเป็นปรัชญาที่มัวที่สลัว, ที่ใช้ประโยชน์อะไรไม่ได้. พอเข้าใจ แจ่มแจ้งชัดเจนถึงตัวจริง ก็กลายเป็นวิทยาศาสตร์, แล้วก็อยู่ในการที่จะประพาศได้ กระทำได้ ให้เกิดผลขึ้นมาได้ แล้วก็เฉพาะตนตามเคย. ธรรมะเป็นสันติภูมิ โลก เห็นเองเฉพาะตน, บังจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ ถึงแม้จะเป็นคนฉลาดเท่าไร ก็รู้ ได้เฉพาะตน.

เรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา ที่เป็นพุทธศาสนาจริงๆ จะอยู่ในรูป ของวิทยาศาสตร์ อย่างนี้ ไม่เป็นปรัชญา, ถ้ายังเป็นปรัชญา ก็ยังไม่เห็นเรื่องกรรมนั้น.

เอาละ พอกันที.

นวกานุสาสน์

— ๒๐ —

๑๕ กันยายน ๒๕๑๔

ศึกษาพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์ เรื่องกรรม (ต่อ).

การบรรยายในวันนี้ ก็อยากจะพูดในลักษณะที่เรียกว่า *เรียนพุทธศาสนา*กัน ตามวิธีของวิทยาศาสตร์ต่อไปอีก.

พระพุทธรเจ้าตรีสิบ ๒ ภาษา : ภาษาคน, ภาษาธรรม.

บางคนฟังแล้วก็จะงงงน เพราะไม่เข้าใจข้อเท็จจริงที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ ข้อที่พูดกันแล้วพูดกันอีก บอกกันแล้วบอกกันอีกว่า พระพุทธรเจ้าท่านพูด ๒ ภาษา คือ ภาษาคนกับภาษาธรรม บางคนอาจจะไม่เข้าใจ แล้วคิดไปว่าเป็นเรื่องตลบแตลง, หรือ เป็นเรื่องทำนองเหมือนนกบัวลิน ๒ แพร่ง หรืออะไรทำนองนั้น, นั่นมันคือความโง่ของคนนั่นเอง. พระพุทธรเจ้าท่านจำเป็นที่จะต้องตรัสด้วยภาษา ๒ ภาษา คือเมื่อเราตรวจดูให้ตลอดในพระไตรปิฎก ซึ่งถือกันว่ามีตั้งแต่แปดหมื่นสี่พันข้อ แล้วก็จะพบว่า มันมีแบ่งกันอยู่เป็น ๒ ชนิดอย่างนี้ คือ พวกหนึ่งพูดอย่างภาษาคนธรรมดา ก็ตรัส

อย่างภาษาคนธรรมดาพูดกับคนธรรมดา, อีกพวกหนึ่ง พูดอย่างผู้รู้กับผู้รู้ หรือว่าสอน คนที่ไม่รู้ให้กลายเป็นผู้รู้.

คนธรรมดาสามัญ ตามปกตินั้น จะต้องมีจิตที่เรียกว่าผัสสสติปฏิทิต ตาม ความรู้สึกของเขาเองทุกคน, รู้สึกว่าเป็นตัวฉัน เป็นตัวกู มีตัวกู แล้วก็ได้รับคำแนะนำ สั่งสอนต่อไปอีกว่า ตัวกูเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้ถาวร, ตายแล้วตัวกูก็ยังไม่ตาย, ไปหาที่เกิดใหม่ อีก, เป็นตัวกูต่อไปอีก, ก็เรียกว่าผัสสสติปฏิทิต. คนส่วนมากจะมีผัสสสติปฏิทิต แม้จะไม่เชื่อ หลังจากตายแล้วก็ไม่รู้ หรือไม่เอาใจใส่ แต่ก็มีผัสสสติปฏิทิตที่นี้และเที่ยวนั้น ว่ามีตัวกู.

ฉะนั้นภาษาพูดมัน จึงพูดกันแต่ใน วงของเพื่อนมนุษย์ ที่มีความรู้สึก อย่างเดียวกัน มีปฏิทิตความคิดความเห็นความรู้สึกอย่างเดียวกัน นี้เรียกว่า พวกที่มี สัสสสติปฏิทิต ต้องมีคำพูดว่า ตัวฉัน ว่าของฉัน ว่าของเขา ว่าของเรา แล้วก็มันนั้นมัน นี้ เป็นเรื่องเป็นราวไป, แล้วก็มองสิ่งต่าง ๆ แต่เพียงผิว ๆ เฝิน ๆ หรือภายนอก จึงได้เกิด ความรู้สึกว่าเป็นตัวเป็นตนอะไรขึ้นมา.

พระอรียเจ้าก็ไม่ใช่ใครอื่นที่ไหน นอกจากพวกที่รู้ความจริงข้อนี้, แล้วก็ ไม่คิดไม่รู้สึกไม่ยึดถืออย่างนี้ มันก็มีเท่านั้นเอง มันจึงตรงกันข้าม. ฉะนั้น ภาษาของ พระอรียเจ้า จึงไม่ใช่ภาษาสำหรับที่จะมีตัวตน มีผัสสสติปฏิทิตอย่างที่ว่า, แต่เป็นภาษา ที่ระบุไปยังข้อเท็จจริง หรือความจริง หรืออาการที่เป็นอยู่จริงในส่วนลึก คือ ไม่มี ตัวตน.

นี่เราจะเห็นได้ว่า ต่อเมื่อคุณหรือว่าศึกษากันอย่างวิธีของพระอรียเจ้า มันจึง เป็นวิธีอย่างวิทยาศาสตร์; ถ้าปล่อยไปตามเรื่องตามราวของคนธรรมดา มันก็ไม่เป็น วิทยาศาสตร์ขึ้นมาได้ มันเป็นไปตามความรู้สึกของคนที่ยังโง่งอยู่, โง่งอย่างไรก็เชื่ออย่างนั้น แล้วก็พูดไปตามความเชื่อความรู้สึกยึดมั่นถือมั่นอย่างนั้น. ฉะนั้นมันจึงเป็นวิทยาศาสตร์

ไปไม่ได้, ถ้าเราจะศึกษาพุทธศาสนาอย่างวิทยาศาสตร์ ก็ต้องใช้วิธีของพระอริยเจ้า คือที่พระพุทธเจ้าท่านใช้.

นี่เป็นเหตุให้ลำบาก แก่ผู้ที่ไม่รู้ความจริงข้อนี้ ว่าทำไมเดี๋ยวพูดว่ามีตัวมีตน; ทำบุญทำทาน, ได้ดีได้ชั่ว, ไปนรกไปสวรรค์. แล้วเดี๋ยวทำไมมาพูดว่า ไม่มีตัวไม่มีตน เรื่องทำบุญทำทาน เรื่องนรกเรื่องสวรรค์อะไร กลายเป็นเรื่องสมมติไปหมด. นี่มันเกิดขัดกันหรือตักกันอย่างนี้; เพราะยังไม่รู้ ว่าเรื่องทั้งหมดนี้มันมองได้ ๒ แง่หรือพูดได้ ๒ แง่ ๒ วิธี. แล้วเรื่องที่จะต้องพูด มันก็เป็นเรื่องอย่างวิธีของคน อย่างเกี่ยวกับคนภาษาคนอะไรทั้งนั้น, เรื่องภาษาธรรม เรื่องของความจริงนั้น ก็ไม่ค่อยจะต้องพูดอะไรกันนัก.

ที่เมื่อต้องพูด มันก็เกิดเป็นปัญหาขึ้นมาว่าจะต้องพูดภาษาอะไร, พูดภาษาที่คนไม่รู้ มันก็ฟังไม่รู้เรื่อง; เช่นแปลขึ้นมาว่าไม่มีตัวตนอะไรนี้ มันก็ฟังไม่รู้เรื่อง. ฉะนั้นก็เลยต้องพูดกันเป็นภาษาคน แล้วก็ใช้ภาษาคนนั้น, เพื่ออธิบายให้รู้ภาษาที่ไม่ใช่คน ให้รู้ภาษาธรรม. ฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านก็ต้องตรัส โดยภาษาคนธรรมดา ส่วนวินวาทอย่างคนธรรมดา เพื่อให้คนผู้ฟังนั้นเข้าใจถึงความจริงซึ่งเป็นตัวธรรม แล้วก็โดยตรงกันข้ามกับความรู้สึกของคนทั่วไป, จึงพูดได้ว่า ใช้ภาษาที่มีตัวตนพูดอธิบาย จนให้เข้าใจเรื่องที่ไม่มีตัวตน. พอคนเข้าใจเรื่องไม่มีตัวตนแล้ว, ที่หลังก็พูดด้วยภาษาที่เกือบจะไม่ต้องพูด คือภาษาเรื่องไม่มีตัวตน.

ที่เมื่อพระพุทธเจ้าท่านจะต้องตรัสด้วยภาษาคน ให้คนรู้เรื่องไม่มีคนไม่มีตัวตนมันก็มีเป็น ๒ อย่าง, บางทีก็พูดภาษาธรรมดา เป็นมีตัวตนเต็มที่, บางทีก็พูดอย่างไม่ค่อยจะมีตัวตน กระทั่งไม่มีตัวตนเสียเลย. เพราะฉะนั้นเมื่อใครเข้าใจเรื่องนี้ดี ก็จะเห็นว่าพระพุทธภาษิตทั้งหลายนั้นไม่มีขัดกัน ไม่มีค้ำกัน. ที่หนึ่งพูดว่า ตัวตนเป็นที่พึ่งแก่ตน, จงรักตนเองสงวนตน, จงทำตนให้สำเร็จประโยชน์. อีกที่หนึ่งก็พูดว่า ไม่มีตัวตน,

สิ่งทั้งหลายไม่ใช่ตน, อย่าได้ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใด โดยความเป็นตัวตนหรือเป็นของตน. พวกกันเหมือนกับว่าทะเลาะกันอย่างนั้น ถ้าไม่เข้าใจก็เห็นเป็นเรื่องชกกัน. ถ้าเข้าใจจะเห็นว่า มันเป็นคำพูดซึ่งมุ่งหมายกันคนละแนว.

พูดอย่างมีตัวตน พูดชวน ชี้ชวน เชิญชวนอะไร ให้คนเขารักตน แล้วก็เดินเข้าไปหาเรื่องที่จะพ้นจากตัวตน. ถ้ายังมีตัวตนอยู่ก็ต้องมีความทุกข์, เพราะฉะนั้นเขาจะต้องเดินไปหา เข้าไปถึงสภาพที่ปราศจากความยึดถือว่าตัวตน นี้ก็ต้องโยให้เขารักตน เพื่อเห็นแก่ตน เพื่อจะให้ตนได้สิ่งที่ดีที่สุดในที่ตนควรจะได้, ถ้าเขาพยายามทำไปตามนั้นเขาก็จะก้าวหน้าไปจนถึงจุดที่อยู่เหนือความมีตัวตน คือไม่มีตัวไม่มีตน.

ในพระไตรปิฎก ทั้งแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์นั้น ก็ได้จัดไว้เป็นระเบียบ พูดไว้ตามที่จะไร้พูดก่อนพูดหลัง ไม่ได้จัดไว้ตามลำดับเรื่อง, หรือทั้งหมดนั้นทำเป็นเรื่องเดียวเป็นรูปเป็นโครง สุ่มๆ ทั่วๆ กันลงไป. ฉะนั้นจึงมีเรื่องคนบ้างไม่ใช่คนบ้างคละกันไปหมด อ่านไม่ค่อยรู้เรื่อง. ที่นี้ก็มีภาษาที่กำกวมระหว่างตนกับไม่ใช่ตน เขามีใช้เหมือนกันในบางที่; คือพระพุทธเจ้าจะตรัสว่า **จงมีตนเป็นที่พึ่ง นั่นคือมีธรรมเป็นที่พึ่ง.** อันนี้ก็เป็นหลักอันหนึ่ง ซึ่งจะต้องเข้าใจไว้ หรือชินหูไว้ว่า การมีตนเป็นที่พึ่งนั้นคือการมีธรรมเป็นที่พึ่ง, การมีตนเป็นสรณะนั้นก็คือมีธรรมเป็นสรณะ, ก็เป็นอันว่าปฏิเสธตนชนิดที่เคยหลงไหลมาแต่ก่อน มามีธรรมะนี้เป็นที่พึ่ง; ถ้าจะมีตนกันบ้างก็มีที่ธรรมะนี้. นี้คนก็เขยิบมาครั้งหนึ่ง จากคนบ้าๆ บอๆ นั้น มามีตนที่ธรรมะ.

ที่นี้เมื่อหวังจะเอาตนที่ธรรมะ เอาธรรมะเป็นที่พึ่งแก่ตน มันก็ศึกษาธรรมะ. ในที่สุดการศึกษาธรรมะนั้น มันก็ทำให้เกิดแจ่มแจ้งแตกฉานออกไปว่าตนไม่มี, สิ่งที่เรียกว่า ตนอันแท้จริงนั้นมีได้มี มีสักว่าคนพูดไปตามความรู้สึกของคนที่ยังมีอวิชชา. นี้พอมีอวิชชาแล้ว มันก็ต้องมีตน แล้วก็ชวนชวไปตามความรู้สึก ของความรู้สึกที่มีตน.

ฉะนั้นทั้งหมวกทั้งสนั้น มันสรุปสำคัญอยู่ที่ว่า รัฐหรือไม่รู้ วิชา ก็คือรู้, อวิชา ก็คือไม่รู้. มันก็มี ๒ พวก: ทำไปตามที่ไม่รู้ภาษาไม่รู้ มันก็ไม่ถูกไม่จริงไม่ใช่ วิทยาศาสตร์, ทำไปตามที่รู้ที่ถูก หรือที่รู้อย่างถูกนั้น มันก็เป็นเรื่องที่เห็นชัด เหมือนกับวิธีของวิทยาศาสตร์. เห็นสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้องตามที่เป็นอย่างจริง ภาษาบาลีว่า *ยถาภูตูปขานาติ*—*รู้อะไรทุกอย่างถูกต้องตามที่เป็นอย่างจริง*, คำว่า *ยถาภูติ* มีความหมายเป็นวิทยาศาสตร์.

กรรมตามความเชื่อของบุคคลเป็นเรื่องยึดถือตัวตน.

นี้เราก็มุกกันมาถึงเรื่องกรรมตามวิถีทางวิทยาศาสตร์ ตรงกันข้ามจากเรื่องกรรมตามวิถีทางของคนที่ไม่รู้ หรือไม่ใช่วิทยาศาสตร์. ที่นี้ก็เอามาเปรียบเทียบกับกันอีกครั้งหนึ่งเพื่อกันลืม. ถ้าพูดเรื่องกรรมอย่างที่จะกาลงไปว่า ไม่ถูกต้องตามวิถีทางวิทยาศาสตร์ นั้น ก็คือกรรมตามความเชื่อของบุคคลที่ยังยึดมั่นถือมั่นในเรื่องตัวตน, ก็คือคนธรรมดา ไม่รู้อะไรทั้งปวงตามที่เป็นอย่างจริง. ความคิดมันก็ไปตามความรู้สึกธรรมชาติธรรมดาสามัญอย่างนั้น, มันก็ค่อยๆ เกิดความรู้สึกประเภทที่เรียกว่าเป็นตนขึ้นมาเรื่อยๆ ตั้งแต่เกิดจากท้องแม่, พอมันซำๆ มันมี *experience* ในสิ่งต่างๆ มากขึ้นๆ, ทั้งหมดนั้นมันก็จะโน้มนำไปให้เขาเกิดความรู้สึกในทำนองเป็นตัวเป็นตนมีตัวมีตน ฉะนั้นจนกว่าจะโตเป็นผู้ใหญ่ ตัวตนมันก็นั่นแหละ.

เรื่อง ตัวตน มันก็ไม่มีอะไร มีความหมายแต่เพียงเรื่องจะยึดมั่นถือมั่นคือจะเอาเท่านั้น. จะเอาอันนี้มีความหมายไปหลายทาง ความอยากความจะเอาอันนี้ มันก็มีความหมายอันหนึ่ง, ที่นี้เมื่อมันไม่ได้ตามที่เขา มันก็เกิดความรู้สึกอันหนึ่ง หรือมันไม่แน่ใจว่าได้หรือไม่ได้ ตรงตามที่เราทำได้หรือไม่ได้, จะมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์มันก็มีความรู้สึกอีกอย่างหนึ่ง; เพราะฉะนั้นเรื่องจะเอาอย่างเดียวกัน มันทำให้เกิดโลภะ โทสะ โมหะ. คนธรรมดาจึงมี โลภะ โทสะ โมหะ ชนิดที่เลวมาก ก็เป็นตัวตนจัดเกินไป. เขาก็ต้องทำไปตามนั้น ตามที่โลภะ โทสะ โมหะ มันจะบันดาลไป แล้วก็สำเร็จ

มาแต่อวิชาเสมอ. โลกนั้นก็คืออวิชา, โกรรณก็คืออวิชา, หลงก็คืออวิชาอีก เพราะมีอวิชานั่นมันจึงมีอยาก.

ถ้าความอยากนั้น มันฉลาดหน่อย หรือมันค่อนข้างถูกต้อง มันก็ไปในทางดี. ถ้าไม่ถูกต้อง มันก็ไปในทางที่เรียกว่าชั่ว มันจึงเกิดความหมายของคำว่า บุญว่าบาปว่าอะไรขึ้นมา, มันก็มีตัวตนที่จะทำบุญทำบาป เพื่อผลตามที่ตนอยาก เพื่อผลตามแต่ที่ตนอยาก. อยากอะไรมันก็จะทำบุญหรือทำอะไรก็ตาม ที่เขาว่าจะให้ได้สิ่งนั้น. ทางศีลธรรมเขาบัญญัติไว้ให้เสร็จ ถ้าดีคืออย่างนั้น, ถ้าชั่วคืออย่างนั้น, ให้รักที่จะดี ให้เกลียดที่จะชั่ว ให้กลัวที่จะชั่ว คนก็ทำได้เพียงเท่านั้น. แล้วคำว่าดีก็ตีความหมายไปตามใจชอบ, ไม่ใช่ดีจริงอะไรจริง, คือว่ามันเป็นดีสำหรับยึดมันถือมัน, แล้วก็มีความทุกข์เพราะความดี. อย่างนี้เขาไม่เรียกว่าดี ในวินัยของพระอริยเจ้า หรือภาษาของพระอริยเจ้า.

นี่ก็ควรจำไว้อีกคำหนึ่งว่า ในอริยวินัยก็หมายความว่าถึงในภาษาของพระอริยเจ้า. คำว่าดีในภาษาของพระอริยเจ้า ไม่เหมือนคำว่าดีในภาษาปุถุชน, ภาษาของพระอริยเจ้าท่านดีตรงที่จะไม่ยึดมันถือมัน. ส่วนปุถุชน มันต้องดีที่มันจะยึดมันถือมัน สำหรับที่ว่าจะได้ตามที่ตนรัก มันจะเอา.

นี่เราเป็นปุถุชน ก็รู้แต่ภาษาของปุถุชน มีความคิดอย่างปุถุชน, หวังอย่างปุถุชน, ทำอย่างปุถุชน ได้รับความรู้สึกของปุถุชน, มันเป็นเรื่องกรรมชนิดที่หยาบๆ ที่มายา. คือว่าหยาบๆไม่ฉลาด แล้วก็มายา คือว่าไม่จริงตามนั้น. เมื่อคนรู้ได้เพียงเท่านั้น ก็ทำได้เพียงเท่านั้นในขั้นแรก มีตัวฉัน เหาละ ไม่ทำบาป นี่ทำบุญก็หวังที่จะได้อะไรที่เป็นอภิวรรณ, คือเอร็ดอรร้อยแก่ความรู้สึกนั้น; สิ่งที่ได้มานั้นก็กลับเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมันถือมันยิ่งขึ้นไปอีก แล้วก็มีความทุกข์มากขึ้นไปกว่านั้นอีก.

ดูผลกรรมชนิดนี้ซึ่ง สมมติว่าได้สวรรค์ได้วิมาน ได้กามารมณ์, ได้อะไรตามต้องการ เขาคิดว่าดี, แต่ที่แท้มันก็คือทำให้ยึดมั่นมากขึ้นไปอีก ทำให้มีความทุกข์ ลึกซึ้ง ซ้ำซ้อน ซ้อนเร้น ยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม ฉะนั้น ภาษาพระอรหันต์จึงไม่เอา ไม่ถือว่าดี ไม่ถือว่าร่ำรวยรารณา ในภาษาชาวบ้าน ก็ถือว่าร่ำรวยรารณา เพราะมันรู้เพียงแค่นั้น, ก็นึกถึงคำพังเพยหรือคำอะไรที่ว่า สุนัขมันกินอุจจาระได้ก็ว่าดี, ซึ่งมันก็ไม่ตรงกับความรู้สึกของคน.

แล้วเดี๋ยวนี้ก็มีปัญหาซับซ้อนยิ่งขึ้นไปอีก ก็ว่าคนในสมัยปัจจุบันนี้ ก็เอาดีที่ได้อย่างเอร็ดอร่อยทันอกทันใจ; ฉะนั้นจึงไม่หวังถึงสวรรค์วิมานอะไรต่อกายแล้ว, แล้วก็ไม่ต้องหวังความดีชนิดอื่น นอกจากความดีชนิดที่กินเข้าไปได้ ที่เอร็ดอร่อยทางอายตนะได้, ก็ไปอยู่ยู่ที่นั่น. ปัญหามันก็เกิดขึ้นว่า ทำดีทำไมไม่ได้ดี เช่นว่าเราอุตส่าห์ทำหน้าที่การงาน ทำราชการอะไรอย่างดี แล้วก็ไม่ได้เลื่อนขั้น, แล้วก็ไม่ได้เงินมาก ๆ อย่างที่เราต้องการ เลยเหมาว่าทำดีไม่ได้ดี.

นั่นมัน เป็นความโง่ชั้นที่ ๒ เพราะมาเอาดีตรงที่ตัวอยาก, ที่ปากที่ลิ้นของตัวอยากว่าดี, ไม่เอาดีตามที่เรอบัญญัติกันทั่วไปว่า อะไรมันดี อะไรมันไม่ดี. เพราะถ้าถือตามที่บัญญัติกันว่าอะไรดีอะไรไม่ดี มันก็ง่ายนิดเดียว, พอไปทำเข้าอย่างไร ก็เอากฎเกณฑ์นั้นวัดเข้าไปดู มันก็รู้ว่าดีหรือไม่ดี, เมื่อสิ่งนี้เห็นกันอยู่ เข้าใจได้ด้วยกัน รับรองได้ด้วยกัน ว่ามันควรจะถือว่าดี, พอไปทำเข้ามันก็ดีเท่า่นั้น พอสักว่าทำแล้วมันก็ดี ไม่ต้องรอค่อนั้นนี่. ฉะนั้น ทำดีก็ดีทันที ทำชั่วก็ชั่วทันที, ส่วนที่จะได้ของแถมพวกเป็นเงินเป็นชื่อเสียง เป็นอะไรนั้น มันเป็นเรื่องไกลออกไปทางสังคม ไม่เกี่ยวกับธรรมะ.

ทีนี้เขาจะไม่เอาทางธรรมะ ไม่เอาทางดีอย่างที่ว่านี้ จะไปเอาดีตรงที่ได้ของได้เงิน ได้อะไรที่ชอบนั้นเป็นดี ก็เลยเปลี่ยนหลักเกณฑ์ไปหมด ว่าตามใจ ทำวิธี

ไหนได้เงินมาแล้วเป็นตีหนึ่ง; นี่จึงเกิดลัทธิอันใหม่ จะเอาแต่เงินแต่ของ แต่ที่
ต้องการอย่างเดียว แล้วก็เรียกว่าตี. นี่โลกจะฉิบหาย คือว่าต่างคนต่างเห็นแก่ตัว
พร้อมๆ กันทั้งโลก, มันก็เบียดเบียน แล้วการเบียดเบียนกลายเป็นของตี การฆ่าคนฝ่าย
ตรงกันข้ามได้ทีละหลายๆ นั้น กลายเป็นของตี.

นี่เป็นปัญหาที่ลำบาก ที่จะเข้าใจเรื่องกรรม, มันเป็นเรื่องกรรม ชนิด
เป็นของบุคคล มีตัวตน แล้วมีคนอื่นอย่างเลว มีตัวตนอย่างเลว เลวหลายชั้น เลวหลายชั้น
เลวหลายเท่า ออกไป ออกไป ออกไป จนเป็นถือศาสนา เนื้อหนัง มีความสุขทางเนื้อ
หนังเป็นสรณะ คำว่าตีว่าชั่วไม่มีความหมายอย่างอื่น นอกจากว่าถ้าได้เนื้อหนังมา
แล้วก็ดี ไม่ได้แล้วก็ไม่ดี. ปัญหาเหล่านี้มันเพิ่มมี แล้วมันก็ไกลออกไปแล้ว ไกลไป
พ้นเรื่องกรรมในพุทธศาสนาแล้ว.

เรื่องกรรมในพุทธศาสนา ก็ยังคงมีอยู่แต่เพียงว่า อย่างศีลธรรม
ดีก็อย่างนั้น ชั่วก็อย่างนั้น ไปทำเข้าแล้วมันก็ดีแล้ว มันก็ชั่วแล้ว เราก็เป็นผู้ดีผู้ชั่ว.
ถ้าเราทำดีจะได้ดี ทำดีและได้ก็อยู่เสมอนั้น มันก็เป็นโอกาสที่จะให้ได้ดีที่พลอยได้ คือ
ผลที่พลอยได้ คือสังคมจะอวยอะไรให้ ในทางที่เป็นประโยชน์ทางวัตถุมากขึ้น: แต่ไม่
ได้ดีได้ ในบางกรณีไม่ได้เลยก็ได้ ในบางกรณีไม่มีใครรู้ไม่มีใครชี้ ในบางกรณีก็อาจจะ
เกิดกลับมาตรงกันข้าม เพราะมันเข้าใจผิดกัน อย่างนี้ก็ได้อ. ฉะนั้นคนที่ว่าทำดี อาจ
จะถูกฆ่าถูกประหารทัณฑ์ ถูกอะไรก็ได้, จึงให้ถือว่าเป็นของแถมพิเศษ ไม่ใช่ตัวเรื่อง,
ตัวเรื่องนั้นคือว่า ทำดีก็ดี ทำชั่วก็ชั่ว มีเท่านั้น.

ถ้าทำอย่างบุคคล มีบุคคลยึดมั่นถือมั่น ก็ไปตามกฎที่เราได้ยินได้ฟังกันอยู่
ที่ศีลชั้น ศีลชั้นก็เป็นทีพอใจ ก็สบาย, แล้วหวังว่าตายแล้วไม่ไปนรกจะไปสวรรค์ ก็มี
เท่านั้น. แต่แล้วก็มี ความยึดมั่นถือมั่นกันนอนไม่หลับ, เรื่องบุญจะหมด เรื่องอะไรจะ
หมด. ที่เห็นว่าถ้าเรื่องบุญมา มากนัก มันก็นอนไม่หลับ, โดยวิธีอีกอย่างหนึ่ง ก็ยึดมั่น

ถือมั่น เป็นห่วงวิตกกังวล มันมีได้เพียงเท่านั้น, นี้เรียกว่ากรรมในฝ่ายศีลธรรม มีความเชื่อไปตามกฎเกณฑ์ที่ผู้รู้ บัณฑิตทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน เป็นผู้รู้ ได้แนะไว้ในทางศีลธรรม สำหรับบุคคลที่อยู่กันในโลก อย่างแบบๆชาวโลก. แล้วก็ไม่ต้องพูดกันถึงว่า จะอยู่เหนือบุญ เหนือดีเหนือบุญ, เขาถือว่าถ้าบุญ ถ้าดีแล้ว ก็ใช้ได้แล้ว ไม่ต้องเอาอะไรกันอีก.

เมื่อพระพุทธเจ้าท่านจะต้องตรัสแก่คนประเภทนี้ ท่านก็ตรัสอย่างนี้, ฉะนั้นอย่าไปหาว่าท่านพูดตลบตลวง เดียวมีตัวเดียวไม่มีตัว. เมื่อท่านพูดกับคนมีตัว ท่านก็ต้องพูดอย่างมีตัว พูดว่ามีตัว, พูดอย่างมีตัว ภาษาของคนมีตัว, เพื่อให้คนที่มัน มีตัวนั้น มันจะได้ยกยาคติ รักดี ทำดี เลื่อนขึ้นไป เลื่อนขึ้นไปหาความไม่มีตัว. มัน เหมือนกับวิธีหรืออุบายอันหนึ่ง. ถ้าไม่ผ่านมาทางนี้ มันก็ไปไม่รอด คือว่าถ้าไม่เคย มีอะไรเสียก่อน มันก็ไม่อาจจะรู้จักสิ่งนั้น จนเรียกว่าอยู่เหนือสิ่งนั้นได้ เช่นบอกให้มันหา เงิน หาเงินมามากๆเข้า มันก็รู้ รู้จักว่าเงินนี่คืออะไร แล้วมันก็ค่อยเฉย ค่อยอะไรได้ ของมันเอง. นี่ก็เหมือนกัน ให้มันหาดี เอาดีมา เอามามากๆ, เอาดีมา ดีมา มา หนักเข้า มันก็ฮือสนั่นหัว.

เปรียบได้แก่นิทานชวนหัว คือเรื่องจริงไม่ใช่จินตนาการ แต่จะถือว่านิทาน แล้วมันก็ชวนหัว แต่ว่ามันก็มีประโยชน์ ว่าเด็กเล็ก ๆ ๓-๔ ขวบนี้ พ่อเขาคักข้าวเหนียว น้ำกะทิทุเรียนมาให้กิน บ้อนให้กิน. คำแรกมันอร่อย เพียงแต่กินคำแรกนี้มันอร่อย แล้วมันก็พูดกับพ่อว่า ถ้าหมดชามนี้แล้ว เอาอีกชามนะพ่อนะ ว่าอย่างนั้น พ่อก็บ้อน ให้กิน สองคำ สามคำ สี่คำ; พอสี่ห้าคำเข้ามันซักจะไม่ไหวแล้ว แต่มันก็ไม่พูด พอไปถึงคำที่ ๑๐ มันสนั่นหัว. นี่พ่อพ่อเขาถามว่า “เฮ้, ไหนว่าจะเอาอีกชามไปละ” มันก็ หัวเราะ.

นี่ถึงคนเราโตๆ นี้ก็เหมือนกัน ระวังให้ดีเถอะ แล้วตามความจริงมันก็ต้อง ผ่านมาในทางนี้ ในลักษณะอย่างนี้ อะไรที่เรายังไม่เคยได้ เราก็มอง บุษบา หรืออะไร

มากทีเดียว, แล้วถือเป็นสูงสุด ที่ที่สุด. ถ้าเราหวังด้วยความโง่แล้วมันก็ยิ่งผิดมาก. ถ้าหวังด้วยความฉลาดแล้วค่อยยังชั่วหน่อย, นี่เอาได้มา ได้มา ได้มา เดียวก็เห็นว่า มันไม่ไหว, สู้ไม่หวัง สู้ไม่หวังไม่ได้.

กรรมมาจากผัสสะและความอยากได้.

นี่เรื่องเวียนว่ายไปตามกรรม ในวัฏฏสงสาร เรียกว่าเวียนว่ายไปตามกรรม ก็เพื่อผลอย่างนี้, ให้มันชิมกรรม ชิมผลกรรม ทั้งคทั้งชั่ว ทั้งดีและไม่ชั่ว ชิมกันไปเรื่อย ๆ ๆ นั่นแหละ ในที่สุดมันก็เลื่อนชั้นขึ้นไปถึงขั้นที่ว่า อยู่เหนือกรรมกันดีกว่า. ตอนนี้จะเข้าใจกรรมตามที่แท้จริง ในรูปของวิทยาศาสตร์ แล้วมันก็คืออย่างนั้น ๆ ๆ เห็นชัดเลย เพราะอย่างนั้นมี จึงอย่างนั้นมี, เพราะอย่างนั้นมี จึงอย่างนั้นมี, เพราะอย่างนั้นมี อย่างนั้นจึงมี มันเห็นชัด เหมือนกับว่าของเป็นวัตถุเอามาใส่ตู้ในฝ่ามือ ก็เลยเป็นเรื่องอยู่เหนือกรรม, สิ่งที่เรียกว่ากรรมก็เลยพลอยหายไป.

นี่เป็นเรื่องที่เราจะต้องพูดกันไปเรื่อย ๆ ให้รู้สิ่งที่ว่า พุทธศาสนาต้องการจะแสดงอะไร กรรมนี้มันมีขึ้นมา เพราะว่าเรามันบ้า เรามันโง่ เรามันอยากจะมีอะไรที่เราต้องการ ที่เรารัก ที่เราชอบ. วันก่อนก็เคยบอกแล้วว่า หลักพระพุทธศาสนาสรุปทุกสิ่งไว้ว่า มาจากผัสสะ กรรมนี้ก็มาจากผัสสะ แล้วก็ มาจากความอยากจะได้ อะไรอันหนึ่ง, แล้วความอยากจะได้ อะไรอันหนึ่งนั้น มันต้อง มาจากเวทนา อย่างใดอย่างหนึ่ง, แล้วเวทณาก็ต้องมาจากผัสสะ; เช่นตามันได้กระทบกับรูป, หูมันได้กระทบกับเสียง, จมูกได้กระทบกับกลิ่น, นี่ก็เรียกว่าผัสสะ.

ผัสสะนี้เป็นจุดตั้งต้นของทุกเรื่อง; นี่เมื่อเรื่องเหล่านั้นมันจะสิ้นสุดลงจะดับลง ก็ต้องสิ้นสุดลงที่ผัสสะนี่ คือการหมดความหมายของผัสสะ. การสิ้นกรรมก็มีเพราะว่าการดับไปแห่งผัสสะ, การทำกรรมมีขึ้นมา ก็เพราะความเกิดขึ้นแห่งผัสสะ. นี่เป็นวิทยาศาสตร์ก็มากน้อย ขอให้ไปคิดดู. ส่วนผมรู้สึกว่ามันเป็นวิทยา-

ศาสตร์ที่ท่วมหัวท่วมหู ท่วมภูเขาเลากาทีเดียว, ในการที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสอย่างนี้ว่า *กรรมมันก็มาจากผัสสะ มีกรรมก็มีผัสสะ, คับไม้เหลือแห่งกรรม ก็คือคับไม้เหลือแห่งผัสสะ.*

นี่กรรมมาจากผัสสะนี้ก็พอจะเข้าใจง่าย อย่างที่ว่านี้ เราทำอะไรเพราะเราต้องการอะไร; เราต้องการอะไรเพราะเราเคยชิมรสของอะไร การเคยชิมรสของอะไรก็มาจากผัสสะ. ที่นี้พอมาถึง *ความที่จะดับแห่งกรรม คับไปแห่งกรรม ที่จะดับแห่งผัสสะมันยาก.* ถ้าเรายังหลงในผัสสะในเวทนาอยู่ ผัสสะเวทนามันไม่ยอมดับ, เมื่อเวทนาไม่ยอมดับ *ความอยากนั้นก็มียุ่เรื่อย* นี่การกระทำก็ต้องมียุ่เรื่อยเหมือนกัน, จะต้องไปทำให้ผัสสะไร้ความหมาย.

มันก็มีวิธีพิจารณาหลายทาง แต่ว่าทางที่สำคัญที่สุดก็คือ *เห็นผัสสะนี้เป็นตัวร้าย เป็นอันตรายหรือเป็นตัวร้าย ที่จะทำอะไรทุกอย่างให้วุ่นวายไปหมด.* *ตามพระบาลีทั่วไป ก็ต้องยกเอาอนิจจังนี้มา โยนโครมลงไปบนผัสสะ* มันไปเป็นวิธีที่เรียกว่า พุทฺถจริงที่สุด ก็พูดอย่างกำปั้นทุบดินที่สุด. เพราะว่าถ้าเห็นผัสสะเป็นอนิจจัง ก็จะเห็นเวทนาเป็นอนิจจัง, เห็นตัณหาเป็นอนิจจัง, เห็นอะไรเป็นอนิจจังไปตามลำดับ, กรรมก็ไม่ใช่ที่ปรารถนา.

การที่จะเห็นว่า ผัสสะเป็นอนิจจัง เวทนาเป็นอนิจจัง อะไรเป็นอนิจจังนี้ มันก็ยากอย่างที่ไต่เข้ามาแล้ว. ถ้าไม่เคยผ่าน มันก็รู้ไม่ได้, ไม่อาจจะรู้ว่าผัสสะคืออะไร อยู่ที่ไหนด้วยซ้ำไป แล้วจะไปรู้ว่าผัสสะเป็นอนิจจังนี้มันยังยากมาก มันก็คือหลักอย่างที่ว่ามาแล้วว่า มันต้องมี ต้องผ่าน, ต้องมี *experience* ในสิ่งนั้นมากเพียงพอ, มันจึงจะเห็นความเป็นอนิจจัง หรือความเป็นอนัตตา ความหลอกหลวง ความเป็นมายา, เราต้องอรรยจนรู้สึกว่า ความอรรยนั้นบ้าหรือหลอกหลวงหรือมายา, เคี้ยวมันยังไม่ถึงขนาดนั้น มันก็หลงไปก่อน.

กรรมในภาษาธรรม.

ที่กล่าวว่า กรรมในภาษาวิทยาศาสตร์ ในภาษาธรรมะที่ไม่มีคน นั้นมัน
ละเอียด แล้วมันก็เต็มไปด้วยหมอก นั่นคือไม่ใช่กรรมละเอียดวัน, พุทว่ากรรมนั้นก็ภาษา
สมมุติ เป็นภาษาชาวบ้าน ภาษาสมมุติ, สำหรับคนที่มีความอยากกระทำ กรรมนั้นมันเป็น
เรื่องสมมุติ. ถ้าพูดภาษาพระอริยเจ้า ก็มีแต่ว่า เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งจึงเกิด
ขึ้น, เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งจึงเกิดขึ้น; มีพูดเท่านั้น, พูดก็วันก็เดือนก็ปี
จนไม่มีเสียงจะพูดก็พูดเท่านั้น เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งจึงเกิดขึ้น, เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย
สิ่งจึงเกิดขึ้น, ที่เรียกว่าปฏิจจสมุปบาท.

เพราะตากับรูปกระทบกัน จักขุวิญญาณจึงเกิดขึ้น สามอันนี้เรียกว่าผัสสะ
ผัสสะจึงเกิดขึ้น, เพราะมีผัสสะจึงมีเวทนา, เพราะมีเวทนาจึงมีตัณหา, เพราะมีตัณหา
จึงมีอุปาทาน ภพชาติ จนกระทั่งเป็นทุกข์. ไม่พูดว่ากรรม; ถ้าพูดอย่างสมมุติ
ก็ว่านคือกรรม.

ที่พูดว่า คือกรรม ก็ลองคิดดูใคร่ครวญดู พอตากระทบกับรูป เกิดจักขุ-
วิญญาณขึ้น รู้แจ้งสิ่งที่ตาเห็นนั้น มันก็เท่ากับปรุงให้ตาเกิดขึ้น ให้ตาทำหน้าที่คือให้
ตาเกิดขึ้น, เมื่อตะกตาไม่มี ตายังไม่ได้เกิด พอมีการเห็นรูป ตาจึงเกิดขึ้น อันนี้ก็
กรรมอันหนึ่งแล้ว แต่เป็นกรรมประเภทกิริยา คือว่า เพราะสิ่งนี้มี สิ่งจึงมี ยัง
ไม่ถึงขนาดที่จะเป็นความรู้สึกที่เรียกว่ากิเลส, เขาเรียกว่า กิริยา, มันก็มีผลทำให้เรา
ได้รับความอรร้อยทางตา หรือไม่อรร้อยทางตาอะไรก็ตาม, นี่ผลสุดท้ายของกิริยาอันนี้มีแค่นี้
เป็นปฏิกิริยากันเพียงเท่านั้น ก็ยังไม่เป็นกิเลส ยังไม่เรียกว่ากรรม.

หลังจากมีเวทนา อรร้อยที่ตาหรือไม่อรร้อยที่ตา ต่อจากนั้นจะมีกิเลส คือ
ตัณหา, ตัณหาก็คือเป็นกิเลส ตัณหาก็คือทำให้คิดนึกยึดมั่นอย่างนั้นอย่างนี้ นั่นก็เป็น

มโนกรรม. พอคตินึกเสริญมันก็มีผล เป็นความรู้สึกอีกครึ่งหนึ่งทันทีที่ทันควัน ว่าสบาย
 แก่ใจหรือไม่สบายแก่ใจ, สบายแก่ใจหรือไม่สบายแก่ใจ ทันควันที่คิดนั้นก็ดี, เลื่อนระยะ
 ออกไปนิกหนึ่งก็มี เลื่อนระยะยาวออกไปอีกก็มี นี่คือกรรม, มีอยู่ตลอดเวลา ให้ผล
 อยู่ตลอดเวลา, สำเร็จอยู่ที่นั่นนั่น คืออันนี้ คือร่างกายที่อนันต์นั้น.

ฉะนั้นจึงมีพระพุทธรูปว่า กายนคือกรรมเก่า, กรรมเก่าคือกายนี้. ใน
 สูตรบางสูตร กรรมเก่าคืออะไร, กรรมเก่าคือกายนี้ ที่เหตุปัจจัยปรุงแต่ง ที่รู้สึกคตินึก
 ได้. บางที่ไม่ระบุกายนี้ แต่ระบุว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๖ อย่างนี้คือกรรมเก่า,
 เพราะมันสำเร็จมาจากการกระทำทางกิริยา ทางปฏิบัติของธรรมชาติ โผล่ขึ้นมาเป็น ตา
 หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งรวมกันเรียกว่ากายก็ได้.

ที่นี้กรรมใหม่ กรรมที่จะทำต่อไปนี้ ก็คือว่า การกระทำทางกาย หรือ
 ทางวาจา หรือ ทางใจ สามอย่างนี้ ด้วยอำนาจของกิเลส แม้แต่ความคิด. ฉะนั้นเรามี
 กิเลส เราก็คิดอย่างนั้นอย่างนี้ ซึ่งจำแนกประเภทเป็น ๓ : ดี, ชั่ว, ไม่ดีไม่ชั่ว, หรือบางที
 ก็แจกเป็นกามฉันทะ, พยาบาท, วิหิงสา, ความคิดมันก็จะไปในรูปโครงอย่างนี้.

๑. กามฉันทะ คือความคิด มันก็จะไปทาง อยากรู้อยากเห็นในทางกามารมณ์
 กิจจะเอากามารมณ์ กิจจะหากามารมณ์, อยากรู ก็เป็นมโนกรรมแล้ว พอคิดเสริญ
 มันก็มีผล ผลกรรมแก่จิตใจนี้.

๒. คิดทางพยาบาท คือมุ่งร้าย โกรธ เกลียด ทำร้ายผู้อื่น จะฆ่าผู้อื่น
 จะทำลายผู้อื่น นี้เรียกว่าพยาบาท พอคิดเสริญมันก็ร้อนแล้ว มันก็เสวยผลกรรม
 แล้ว ยิ่งไปพูดไปทำมันก็ยังปฏิบัติข้างนอกกลับมา แต่อันนี้ไม่สำคัญออก มโนกรรมนี้
 สำคัญ จริงกว่า.

๓. ถ้ามันไปกระทำทางวิหิงสาเข้า มันก็เหมือนกันอีก, พอเสริญ
 มันก็มี การเสวยผลเป็นไม่สุขก็ทุกข์หรือออกทุกข์สุข. วิหิงสานี้อาจเข้าใจผิดกันได้.

วิหิงสา มันก็แปลว่าเบียดเบียน เหมือนกัน ตัวหนังสือแปลว่าเบียดเบียน, แต่ความหมายมันจำกัด คือเบียดเบียนโดยไม่ได้มีเจตนาจะเบียดเบียน คือทำไปด้วยความโง่ เป็นเหตุให้เกิดการเบียดเบียน.

สามคำนี้ ก็ต้องจำไว้ให้ดีๆ ไม่อย่างนั้นมันจะยุ่ง.

มโนกรรมที่ผิดนี้ คือว่า มีกามฉันทะ มันทำด้วยอำนาจระหองระแหงหรือ โลกะ. แล้วพยาบาท มันก็ทำด้วยอำนาจโทสะหรือโกรธ คือมีเจตนาจะฆ่า จะทำอย่างนั้น, ที่นี้พอถึง วิหิงสานี้ เป็นการเบียดเบียนที่ทำด้วยโมหะ ไม่มีเจตนาจะทำให้มันเจ็บหรือมันตาย แต่มันแย. สิ่งเหล่านี้มันแย คือความโง่ของเรา ไปทำอะไรเข้า แล้วสัตว์อื่นหรือบุคคลอื่นเดือดร้อน.

ยกตัวอย่าง จับเอาสัตว์มากัดกัน เอาปลามากัดกัน เอาจิ้งหรีดมากัดกัน มันไม่เป็นโทษแต่มันเป็นโมหะ, แล้วก็เบียดเบียน พวกเหล่านี้. เอาควายมาชนกัน ชูเล่นอย่างนี้ มันไม่ทำด้วยโลภะหรือโทสะ มันทำด้วยโมหะ, ที่นี้ควายนั้นเดือดร้อน; อย่างนั้นเรียกว่า วิหิงสา วิหิงสา หรือวิหิงสา เบียดเบียน.

ที่นี้ มโนกรรม มันจะเดินไปตามสายไหนก็ตามใจ ในทางกามฉันทะ หรือ พยาบาท หรือ วิหิงสา มันก็เป็นกรรมทั้งนั้น. พอกรรมนี้กระทำไปเสร็จ มันก็มีผลแก่จิตใจทันที มีความทุกข์ มีความทรมาน มีอะไรเสร็จอยู่ที่นั่น, มันจะมากหรือน้อย มันจะมากต่อไปอีก มันก็มีไปตามเรื่องของมัน, นี่คือกรรมที่ไม่ต้องมีตัวบุคคลเป็นเจ้าของกรรม, ไม่มีตัวกูเป็นผู้ทำกรรม แล้วมันก็เป็นกรรมอยู่ในคนเรานี่. แล้วพระพุทธเจ้าก็ตรัสเสียอย่างน่าตกใจว่า *ตัวทั้งคนนี่คือกรรมเสียเลย*, เป็นตัวกรรมเสียเลย ไม่ต้องมีคนที่เป็นเจ้าของกรรม, เอาทั้งกายนี้ หรือทั้งกายวาจาใจนี้ ที่รวมเข้าเป็นกายนี้ นี่เป็นตัวกรรมเสียเลย แล้วคนก็เลยไม่ต้องมี.

กรรมในที่นี้ หมายถึงผลกรรมก็ได้ มีร่างกายนี้คือมีผลกรรม เป็นผลของกรรม จึงได้เรียกว่ากรรมเก่า. ส่วน การกระทำเดี๋ยวนี้ เรียกว่ากรรมใหม่

เหตุของมันก็ มาจากการที่ เพราะสิ่ง^๕มี สิ่ง^๕จึงมี, เพราะสิ่ง^๕มี สิ่ง^๕จึงมี พอตาเห็น รูปก็เกิดจักขุวิญญาณ ตาก็มี^๕ขึ้นมาอย่าง^๕, พอหูได้ยินเสียงเกิดโสตวิญญาณ หูก็มี^๕ขึ้นมาอย่าง^๕. ฉะนั้น ตา หู หรือจมูก อะไร^๕ ก็เลยเป็น ปฏิภาณที่^๕เกิดขึ้น^๕ เรียกว่ากรรมเก่า. ^๕ทีนี้เมื่อมันมี^๕ตามี^๕หมี^๕อะไร^๕ขึ้นมาแล้ว มันทำอะไรลงไปอีก ^๕นี่จะเป็นกรรมใหม่; ตอน^๕นี้จะมีผลเป็น^๕ทุกข์^๕เป็น^๕อะไร^๕แล้วแต่จะ^๕บัญญัติ.

พอทำกรรมใหม่^๕เสร็จแล้ว ความร้อนใจเกิดขึ้น ก็เป็น^๕สัตว์^๕นรก ^๕ที่^๕นั้น^๕เดียวกัน, ความกลัวเกิดขึ้นเป็น^๕อสุรกาย ^๕ที่^๕นั้น^๕เดียวกัน, ความโลภเกิดขึ้นก็ เป็น^๕เปรต ^๕ที่^๕นั้น^๕เดียวกัน, ความโง่ความหลงเกิดขึ้นก็เป็น^๕สัตว์^๕เดรัจฉาน ^๕ที่^๕นั้น^๕และ ^๕เดียวกัน. ฉะนั้น จึงเรียกว่าภพ ภพต่างๆเกิด^๕เสร็จ^๕แล้ว ยังไม่^๕ทัน^๕จะ^๕ลุก^๕ขึ้น^๕จาก^๕ที่^๕นั่ง ^๕ที่มีความ^๕คิด^๕อย่าง^๕นี้ มันก็มี^๕ภพ^๕ใด^๕ภพ^๕หนึ่ง^๕ที่^๕ได้^๕เข้า^๕ถึง^๕และ^๕เสวย, หรืออาจจะ^๕เป็น^๕สวรรค์ ^๕ก็ได้; พอเรา^๕คิด^๕เรื่อง^๕อะไร^๕เสร็จ^๕ไป^๕เรื่อง^๕หนึ่ง ^๕สบาย^๕ใจ^๕อึด^๕มอ^๕อึด^๕ใจ ^๕เป็น^๕สวรรค์^๕ไป^๕เลย, หรือมัน^๕จะ^๕เนือ^๕ๆ ^๕เป็น^๕พรหม^๕โลก^๕ไป^๕ก็ได้, หรือมัน^๕จะ^๕ร้อน^๕นุ^๕เป็น^๕นรก^๕ก็ได้.

ฉะนั้น ภพเหล่านั้น ภพฝ่ายที่เรียกว่า^๕สุคติ^๕หรือ^๕ทุคติ^๕ก็มี^๕เสร็จ ^๕ยัง ^๕ไม่^๕ทัน^๕ลุก^๕จาก^๕ที่^๕นั่ง ^๕หรือไม่^๕ทัน^๕จะ^๕หัน^๕หน้า^๕ไป^๕ทาง^๕อื่น ^๕ตา^๕ที่^๕ทอด^๕สาย^๕ตา^๕ไป^๕นี้ ^๕แล้วก็^๕เกิด^๕ฟุ้ง ^๕เดียวกัน, เป็น^๕การ^๕คิด^๕นี้^๕อย่าง^๕นั้น^๕อย่าง^๕นั้น^๕ขึ้นมา ^๕แล้วก็^๕มี^๕ผล^๕ถึง^๕กับ^๕ว่า^๕เป็น^๕ภพ ^๕เป็น^๕สุคติ^๕เป็น ^๕ทุคติ^๕อะไร^๕เสร็จ, ^๕กว่า^๕จะ^๕เปลี่ยน^๕เป็น^๕อัน^๕อื่น ^๕กว่า^๕จะ^๕สิ้น^๕เรื่อง^๕นี้ ^๕สิ้น^๕กรรม^๕นี้ ^๕มี^๕ทั้ง^๕กรรม ^๕มี^๕ทั้ง^๕ผล^๕กรรม ^๕การ^๕เสวย^๕ผล^๕กรรม ^๕นับ^๕ตั้งแต่^๕เป็น^๕เพียง^๕กิริยา^๕กับ^๕ปฏิบัติ^๕แล้ว^๕ก็^๕มา^๕เป็น^๕กรรม ^๕กับ^๕วิบาก^๕คือ^๕ผล^๕กรรม. ^๕ที่^๕เหลือ^๕อยู่^๕ก็คือ ^๕สังขาร^๕นี้^๕เป็น^๕กรรม^๕เก่า ^๕ซาก^๕ของ^๕กรรม^๕เก่า, ^๕ซึ่ง^๕สำหรับ^๕จะ^๕เป็น^๕ที่^๕ตั้ง^๕สำหรับ^๕ตา^๕เห็น^๕รูป ^๕หู^๕ฟัง^๕เสียง ^๕จมูก^๕ได้^๕กลิ่น^๕อะไร ^๕ต่อไป^๕อีก ^๕แล้วก็^๕ไม่มี ^๕ท^๕สิ้น^๕สุค.

ถ้า^๕เข้าใจ^๕สิ่ง^๕เหล่านี้^๕ดี ^๕จะ^๕มอง^๕เห็น^๕ว่า ^๕ไม่มี^๕ตัว^๕คน, ^๕มี^๕แต่^๕เพราะ^๕สิ่ง^๕มี^๕ สิ่ง^๕ ^๕ก็มี^๕ เพราะ^๕สิ่ง^๕มี^๕สิ่ง^๕จึง^๕มี. ^๕หรือ^๕พูด^๕อีก^๕ที่^๕ว่า ^๕เพราะ^๕สิ่ง^๕มี^๕ สิ่ง^๕จึง^๕เกิด^๕ขึ้น, ^๕เพราะ

สิ่ง^๕เกิดขึ้นสิ่ง^๕นี้จึงเกิดขึ้น, เพราะสิ่ง^๕นี้เกิดขึ้นสิ่ง^๕นี้จึงเกิดขึ้น เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด คือปฏิจจนสมุปบาท, แล้วก็อยู่ในนี้ ในร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่ง^๕; ฉะนั้นโลกก็ อยู่ในนี้ ความคับแค้นโลกก็อยู่ในนี้, พระพุทธเจ้าท่านตรัสอย่างนั้น. ถ้าเพราะสิ่ง^๕นี้ มีสิ่ง^๕ก็เป็นโลก, ถ้าสิ่ง^๕นี้คับๆ สิ่ง^๕นี้พลอยคับไปด้วย ก็เป็นความคับแค้นโลก, ฝ่ายโน้น ก็เป็นวิภูฏสงสาร, ฝ่ายนี้ก็เป็นนิพพาน มันมีแต่อย่างนี้; ไม่มีคน ไม่มีตัวตนไม่มีคนที่ตรงไหน. ความรู้สึกว่าเป็นคนเป็นตัวตนเป็นฉัน^๕นี้ ก็คือความรู้สึกของความโง่ ความไม่รู้ ของอวิชชา ที่จะต้องรู้สึกอย่างนั้น ตามภาษาของสัตว์ธรรมดาสามัญที่ไม่รู้ ธรรมะ.

เราเกิดมาจากท้องแม่ ก็ไม่รู้ธรรมะที่เป็นวิมุตติที่ดับทุกข์ได้, พอโตขึ้นมา โตขึ้นมา ก็ไม่รู้จักรธรรมะที่เป็นวิมุตติที่ดับทุกข์ได้ กระทั่งเราอายุไปจนเฒ่าจนแก่ บางทีก็ ไม่รู้ธรรมะที่เป็นวิมุตติที่ดับทุกข์ได้^๕, นั่นแหละคืออวิชชา. ผมไปอ่าน สุต^๕ร ๗ หนึ่ง เมื่ออ่านพบเข้าเป็นครั้งแรกถึงกับสะดุ้ง เพราะว่าเราไม่เคยอ่านไม่เคยเห็นอย่างนั้น ที่ว่า เพราะเด็กทารกนั้นไม่มีความรู้เรื่องวิมุตติ จึงเกิดความยึดมั่นในรูปในเสียงเหล่านั้น. เด็ก ทารกไม่มีความรู้เรื่องวิมุตติ ก็จริง, มันก็ต้องพูดอย่างนั้น เด็กทารกไม่มีความรู้ เรื่องที่ จะทำให้ไม่ให้เกิดทุกข์, นั่นวิมุตติ ฉะนั้นแกจึงมีความคิด มีความรู้สึกไปอย่างนั้น จนเป็น ความทุกข์มากขึ้นๆ. นี่เอาคำ^๕นี้ไปใช้กับเด็กทารก เป็นคำธรรมดาทั่วไป คือความรู้^๕ที่ จะช่วยให้ไม่เกิดความทุกข์นั้นแหละ คือวิมุตติ, เด็กทารกนั้นก็^๕ไม่รู้วิมุตติ, เป็นหนุ่ม เป็นสาวก็ยัง^๕ไม่รู้วิมุตติ, บวชแล้วบางที่ยัง^๕ไม่รู้วิมุตติ สึกออกไปก็ยังไม่รู้วิมุตติ, ตายเข้า โลกก็ยัง^๕ไม่เคยรู้วิมุตติ, คือความรู้^๕ที่จะทำให้เกิดดับทุกข์ได้ หรือป้องกันไม่ให้ความทุกข์เกิดขึ้น เรียกว่าวิมุตติในกรณีอย่างนี้ ในพระพุทธภาษิต^๕นี้.

การประพฤติพรหมจรรย์ต้องมีจุดหมายที่วิมุตติ.

ที่^๕นี้เมื่อวิมุตติมันไม่มี เราก็ทำให้มันมี^๕ นี่มาบวชประพฤติพรหมจรรย์ใน พระศาสนา^๕นี้, ก็เพื่อทำให้เกิดวิมุตติ คือความรู้^๕ที่จะดับทุกข์ได้ จนกระทั่งดับ

ทุกข์ได้จริง. ความรู้ที่มันดับทุกข์ได้นี้, มันไม่ใช่ความรู้เฉยๆ มันต้องดับทุกข์แล้ว มันจึงจะมีความรู้อันนี้ ฉะนั้นจึงมีคำพูดประโยคที่ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ชัดๆว่า พรหมจรรย์นี้มีวิมุตติเป็นจุดที่หมาย เป็นอานิสงส์. พรหมจรรย์นี้คือการบวชมาเรียนมาอยู่ในศาสนานี้ เรียกว่าพรหมจรรย์นี้ มีวิมุตติเป็นอานิสงส์ ไม่ใช่มีลาภสักการะเป็นอานิสงส์. ท่าน ตรัสไว้อย่างนั้น มาบวชประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อให้มีความรู้การที่ดับทุกข์ได้, ไม่ใช่ เพื่อมีลาภ มีสักการะเป็นอานิสงส์ ไม่ใช่มีอาหารบิณฑบาตเสนาสนะ เกสข จีวร ที่ได้ อย่างออกอย่างใจเป็นอานิสงส์.

เมื่อจิตถูกต้องต่อวิมุตติ กรรมย่อมสิ้นสุด เป็นพระพุทธานุชาต ที่ตรัสไว้ก็รูปหนึ่ง. ที่ผมพูดว่าตรัสไว้ก็รูปหนึ่ง ที่แท้คือเรื่องเดียวกัน แต่ใช้คำพูดคนละวิธี, เมื่อจิตถูกต้องวิมุตติ กรรมก็สิ้นสุดเท่านั้น คือมันรู้, จิตถูกต้องวิมุตติคือจิตรู้ว่า ความดับทุกข์เป็นอย่างไร คือรู้วิมุตติ, กรรมก็เป็นไปไม่รอด; เพราะว่ามัน รู้เสียแล้วว่า อย่างนี้เป็นทุกข์ มันก็ไม่ทำอย่างที่เป็นทุกข์. มันก็ไม่ทำกรรมนั่นเอง, ไม่มีอวิชชาหรือความโง่ ความโลภ ความโกรธ ความหลงอะไร ที่จะให้ทำกรรม. จิตมันรู้เรื่องนั้นจนเกิดอวิชชาอีกไม่ได้ เกิดความโลภ ความโกรธ ความหลงอีกไม่ได้. นี้เรียกว่า ถ้าจิตมันถูกต้องวิมุตติ กรรมมันก็สลายตัว.

นี่คือกรรมชนิดที่ไม่ต้องมีคนผู้กระทำ, ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล มาเกี่ยวข้อง. การกระทำความกรรม ก็ได้มีแล้ว และมีอยู่ มีอยู่ มีอยู่ มีอยู่ อย่างนับไม่ไหว การเสวยผลกรรมก็มีแล้ว แต่ไม่มีบุคคลผู้เสวย.

ผมพูดเรื่องเดียวซ้ำกันอีก แต่พูดให้เข้าใจเพิ่มขึ้น เพราะมันเหลือวิสัยที่จะพูดที่เดียวให้เข้าใจได้. ฉะนั้นถ้ายังพูดกรรมชนิดยังมีตัวบุคคลผู้ทำกรรม ผู้เสวยผลกรรมอะไรอยู่นั้น, นั่นคือกรรมที่ก่อมีมือ กรรมอย่างศีลธรรม กรรมอย่างภาษาชาวบ้าน; แต่ก็ มีประโยชน์หรือจำเป็น สำหรับคนสมยนี้ อยู่แน่นอนแหละ, เขาไม่กลัวบาปกลัวกรรมกันแล้วก็แย.

ทั้ง กรรมที่เป็นของพระอริยเจ้า, กรรมชนิดที่เป็นความรู้ของพระอริยเจ้า ก็คือ ไม่ต้องมีตัวบุคคล, มีแต่ว่าสิ่งหนึ่งแล้วสิ่งหนึ่งมันก็ต้องมี, เมื่อสิ่งหนึ่งสิ่งหนึ่งมันก็ต้องมี. แล้วก็ยกตัวอย่าง เรื่องปฏิจจนสมุปปาท จะตั้งต้นกันที่ตรงไหนมันก็ได้ มันตั้งต้นมาแต่เมื่อไรก็ไม่รู้. เช่นเราจะตั้งต้นว่าเมื่อดวงอาทิตย์มี มันก็เผาไหม้ให้เป็นไอขึ้นไป, เมื่อไอน้ำมี เมฆก็มี, เมฆมีฝนก็ตก, ฝนตกมันก็เปียกหรืออะไรนี้ มันเป็นเพียงอย่างนี้. เมื่อตามันก็มี เมื่อรูปมันก็มี มันก็ต้องกระทบกัน, แล้วก็เกิดจักขุวิญญาณ มันต้องอย่างนั้นมันหลีกเลี่ยงไม่ได้ มันต้องเป็นไปอย่างนี้ ไม่ต้องมีคนอื่นที่ไหน.

นี้เรามันไม่รู้อย่างนี้ เราว่า กูเห็น กูเห็น เห็นอะไร เห็นอะไร คิดอย่างไร นี่มันไปอย่างนี้. มันก็เป็นเรื่องมีคน ก็ไปขโมยบ้างไปอะไรบ้าง ก็เป็นกรรมอย่างมีคนไปกันตามเรื่อง อย่างนั้นบ้าง อย่างโน้นบ้าง อย่างนี้บ้าง ก็ไม่แน่นอนดอก, บางทีตำรวจก็จับได้ บางทีก็จับไม่ได้ บางทีก็ไม่มีใครรู้ บางทีก็รู้ มันไม่แน่นอนกรรมอย่างนั้น. แต่มันก็แน่นอนพอที่จะสรุปได้ว่า ถ้าทำดี ทำไปเถอะ โอกาสที่จะดีจะมีความสุขตามที่ต้องการมันก็มีมากขึ้น. ถ้าทำแต่ชั่วๆ โอกาสอย่างนั้นก็ไม่มี, ฉะนั้น ขอให้ทำดี จะไม่มีใครมาเกลียดมาชัง มีคนจะร่วมมือ จะให้มีความสุข ดายแล้วก็ยังไปสวรรค์ อย่างนี้ก็ยังมีดี. แต่ถ้าพูดตามภาษาพระอริยเจ้า ก็เรียกว่า มันยังเป็นชนิดต่ำ เพราะไปสวรรค์แล้วก็ยังไม่มีความหมายอะไร ว่าไปสวรรค์อย่างนี้ภาษาของพระอริยเจ้า ก็คำว่าบ้าที่สุด คือต้องการจะไกลออกมาเสียจากความวุ่นวาย.

รู้จักแยกกันให้เห็นค่าของศีลธรรมกับสังขารธรรม.

เอาละแยกกันไว้ก่อนนี้ ถ้ายังมีอุปาทาน มีวิชา ว่าตัวกูว่ของกู เป็นไปด้วยความเห็นแก่ตัวกู มีดีมีชั่วตามแบบของกู นี่ก็เป็นกรรมประเภทที่เรียกว่าศีลธรรม, ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ยกที่จะทำให้เป็นวิทยาศาสตร์ เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าตัวกูนั้น มันก็ไม่มีตัวจริงเสียด้วย. ถ้ากรรมอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ต้องเป็นกรรมแบบ

ปรมาตถธรรมหรือแบบสัจธรรม คือคุณที่สิ่งที่มีอยู่จริงเห็นจริง ทุกขะเลย แล้วก็ไม่ต้องมีตัวกู, เพราะมันไม่มีตัวกู ตัวกูไม่ได้มีอยู่จริง ก็มีแต่ อันนี้ แล้วอันนี้—แล้วอันนี้—แล้วอันนี้—แล้วอันนี้.

ทีนี้ หลักที่สำคัญก็โผล่มา ตามที่ถือเป็นหลักของพุทธศาสนา : ถามว่า สิ่งทั้งปวงมีอยู่หรือ? พระพุทธเจ้าว่า อย่าพูด ว่าสิ่งทั้งปวงไม่มีหรือ? ก็อย่าพูด, บ้างทั้งสองฝ่าย ทั้งสองอย่าง. ให้พูดได้แต่เพียงว่า เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี, เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี. นี่คือ พุทธศาสนาจะพูดแต่อย่างนี้ จะไม่ยืนยันใครมลงไป ว่าสิ่งทั้งปวงมี หรือว่าสิ่งทั้งปวงไม่มี. ลัทธิว่ามีหรือไม่มี พวก positive, negative ทำนองนี้ ไม่มีในพุทธศาสนา หรือไม่จัดเป็นพุทธศาสนา. มีแต่ว่าเพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้, เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้, เพราะสิ่งนี้มีสิ่งนี้ ทะยอยไป แล้วก็เป็นอย่าง—ขณะ—ขณะ. อย่างนี้เรียกว่าสายกลาง เป็นความถูกต้อง คือเป็นสายกลาง. ถ้าไปว่ามี ก็สุดเหวี่ยงข้างนี้, ถ้าว่าไม่มี ก็สุดเหวี่ยงข้างนี้ ก็บ้างเพ, เพราะสิ่งนี้มีชั่วขณะนี้ เพราะเหตุปัจจัยอย่างนี้ สิ่งนี้มีเพียงชั่วขณะอย่างนี้ เพราะเหตุปัจจัยมีชั่วขณะอย่างนี้ นี่คือถูก นี่คือความที่ว่ามีมีคนหรือ ไม่มีตัวตนของสิ่งใด เป็นการสอนให้รู้จักถอนตัวในพุทธศาสนาได้ด้วย.

เรื่องนี้จะน่าฟังหรือไม่น่าฟัง มีประโยชน์หรือไม่ประโยชน์ไปก็คิดดูเองเถาะ ผมเห็นว่ามีประโยชน์ แต่คนฟังก็ว่า ผมมันบ้า เอาเรื่องที่ไม่มีประโยชน์มาพูด หรือว่าไม่รู้ว่าคุณอะไร พูดไม่เป็นเรื่องเป็นราวอะไร, แต่เมื่อมีหน้าที่ที่จะต้องพูดถึงพุทธศาสนา ชนิดที่เป็นพุทธศาสนา มันจะต้องพูดอย่างนี้ มันไม่มีอย่างอื่น, ก็พูดถึงเรื่องไม่มีตัวตน แล้วก็ไปได้—เป็นไปได้—เป็นไปได้ —เป็นไปได้—เป็นทุกอย่าง. เรื่องอื่นอาจจะหาอ่านได้จากหนังสือ, เรื่องชนิดนี้คงหาอ่านไม่ได้ ผมไม่เคยเห็นใครเขียน แล้วผมก็ยังไม่ค่อยได้เขียน แต่กำลังศึกษาหรือคิดว่า หรือเห็นเพิ่มขึ้นทุกทีๆ บางอย่างก็พูดไปบ้างแล้ว คนไม่เข้าใจ. นี่เห็นว่าในเรื่องอื่นหาอ่านจากหนังสือหรือที่อื่นได้ แต่เรื่องนี้จะหาอ่านไม่ได้ จึงเอามาพูด คงจะไม่เสียเวลาเปล่า.

เอาละ, พอกันที.

โปรดแก้คำผิดในหนังสือ นวภาษาศาสตร์ (เล่ม ๑)
(การนับบรรทัด ให้นับลงจากบรรทัดบนคือบรรทัดเลขหน้า
ถ้ามี จ.ล. ให้นับขึ้นจากบรรทัดล่าง เพื่อประหยัดเวลา)

หน้า	บรรทัด	คำผิด	แก้เป็น
๒๓	๗	น้อย	น้อย
๓๐	๔	มน	มัน
๕๙	๕	ยัง	ยัง
๕๙	๓ จ.ล.	สำหรับ	สำหรับ
๘๒	๑๒	สุข	สุขุม
๑๒๕	๕	อน	อัน
๑๕๖	๓ จ.ล.	แล้ว	แล้ว
๑๕๖	๔ จ.ล.	พระ พระ	พระ (ชี้เฉพาะออก ๑ คำ)
๑๗๖	๑๒ จ.ล.	กัน	กัน
๑๘๖	๑๒	กัน	วัน
๑๙๒	๑๐	เป็นพุทธ	เป็นพระพุทธร
๑๙๓	๔	เพอ	เพื่อ
๒๐๒	๗ จ.ล.	แล้ว	แล้ว
๒๐๗	๗	ตอง	ต้อง
๒๒๗	๑๐	หนง	หนัง
๒๔๓	๕, ๖, ๗ (ทุกแห่ง)	ปฏิสันชาน	ปฏิสันถาร
๒๖๑	๕	งสี่	สี่ง

คำพยานเป็นพ่อค้า.

- เกิดในตระกูล "พวนิช" บรรพบุรุษ ทำการค้า, ตัวเองก็เคย
ขยับไปเล่นมาเป็นพ่อค้าทางเรือด้วย ในนามว่า
พวนิชพาส, เป็นลูกพี่ลูกน้องของพระพุนิชเจ้า แต่ทำงาน
กับ ทางนี้ ใต้อาณัติของอังกฤษกว่ามาสิบปี แต่ไม่ซี
ใจจริงๆ ก็นั่นก็คช.
- ทำชีวิตเชิงเศรษฐีตามแบบของพระพุนิชเจ้า มีใช้ตาม
แบบประเพณีเก่า ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่โตมากหรือทาง
โลก; ทำสิ่งที่ไม่รู้ เพิ่งจะมีตามตราบที่มีเงินถึงมือ
ก็ประโศกประโศก และประโศกประโศกในใจก็จริง
ดี เป็นพ่อค้า ชนิดนอนเป็นสุข กว่าคนธรรมดา
มาก อยู่เหมือนกัน.
- มีทั้งทรัพย์สินส่วนตัว ชื่อ สอนไม่ถูกฟ้าราวม,
นายของเรือเดินสมุทร, มีสินทรัพย์ "ธรมวิมลพาน์"
สำเนาปิดผนึกทุกชั้น ทุกอ้อยทุกชนิด ทุกเพศ, ยิ่งกว่า
นี้ยัง สรรพสิ่งอื่น อีก.
- แต่ก็มีในเรื่องอื่น ก็ยังคนไม่สนใจ แล้วเขา
ว่า ชาติของปลอม, นานกันดี คิดทำศพแล้วไว้
ท้ายศพซึ่งตั้งอยู่แถว ประตูหน้าของเขาก็มีสิ่งอื่น
มีคนสนใจ เพิ่งจะมีเรื่องอื่น.
- มีสินทรัพย์ อายุน้อยกว่าปีแล้ว ก็ยังไม่คิด
ทำอะไรเลย นอกจากการค้า ก็เลยจะทำไปดี แต่กลัว
อะไร ไม่กล้าทำอะไรเสียอีก, ที่ชอบรวมมิตรใน
ให้เจ้าใจ สรรพทุกสิ่งใน รอยตาม ดีใจแน่นอน
- ขอบใจ ท่านทั้งหลาย ดอนจะรู้จักจำพยานที่
มีเงินหรือ อื่นๆ นี้ให้พยาน เจ้า เป็นชื่อของพยาน
รวมไว้ท่าน นี้ก็ มีเรื่อง อื่นๆ อีก, ตกลง!

บันทึก

หนังสือชุด "ธรรมโฆษณของพุทธทาส" เท่าที่ได้จัดพิมพ์ขึ้นไว้ในพระพุทธศาสนา
มาจนถึงวันนี้ มีรายชื่อ และเลขหมายประจำเล่ม ดังนี้ :-

ลำดับพิมพ์	ชื่อหนังสือ	เลขประจำเล่ม	
(๑)	พุทธประวัติจากพระโอษฐ์	๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๑๓]
(๒)	อิทัปปัจจยตา	๑๒	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๓)	สันทัสเสตัพพธรรม	๑๓	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๓]
(๔)	ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย เล่ม ๑	๓๖	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕)	พุทธิกจริยธรรม	๑๔	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๖)	ชุมทรัพย์จากพระโอษฐ์	๓	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๙]
(๗)	โอสธาเรตัพพธรรม	๑๓.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๓]
(๘)	พุทธจริยา	๑๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๙)	ตุลาการิกธรรม เล่ม ๑	๑๖	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๐)	มhidลธรรม	๑๗.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๑)	บรมธรรม ภาคต้น	๑๙	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๑๒)	บรมธรรม ภาคปลาย	๑๙.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๑๓)	อานาปานสติภาวนา	๒๐.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๕]
(๑๔)	ธรรมปาฏิโมกข์ เล่ม ๑	๓๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๕)	สุญญตาปริทรรคน์ เล่ม ๑	๓๔	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๖)	ค้ายธรรมบุตร	๓๗	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๗)	ฆราวาสธรรม	๑๗.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๔]
(๑๘)	ปรมัตถสภาพธรรม	๑๔.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๑๙)	ปฏิปทาปริทรรคน์	๑๔	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๐)	ธรรมบรรยายระดับมหาวิทยาลัย เล่ม ๒	๓๖.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๑)	สุญญตาปริทรรคน์ เล่ม ๒	๓๘.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๒)	เตกิจจกธรรม	๑๗.ง	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๓)	โมกขธรรมประยุกต์	๑๗.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๔)	สารทกาลิกเทศนา เล่ม ๑	๒๖	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๕)	ศีลธรรม กับ มนุษยโลก	๑๘.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๖)	อริยศีลธรรม	๑๘.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๗)	การกลับมาแห่งศีลธรรม	๑๘.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๒๘)	ธรรมสังขสงเคราะห์	๑๘.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]

ลำดับพิมพ์	ชื่อหนังสือ	เลขประจำเล่ม	
(๒๙)	ปฏิจางสมุปาทจากพระโอบุรุ	๔	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๔]
(๓๐)	ธรรมะกับการเมือง	๑๘.๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๑)	เยาวชนกับศีลธรรม	๑๘.๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๒)	เมื่อธรรมครองโลก	๑๘.๒	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๓)	ไถวัลยธรรม	๑๒.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๓]
(๓๔)	อาสาฬหบูชาเทศนา เล่ม ๑	๒๔	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๕)	มาฆบูชาเทศนา เล่ม ๑	๒๒	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๖)	พระพุทธคุณบรรยาย	๑๑.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๗)	วิสาขบูชาเทศนา เล่ม ๑	๒๓	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๘)	ชุมนุมล้ออายุ เล่ม ๑	๔๒.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๓๙)	ธรรมบรรยายต่อทางสุนัษ	๓๙.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๐)	เทคนิคของการมีธรรมะ เล่ม ๑	๓๗.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๑)	อะไรคืออะไร?	๓๗.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๒)	ใครคือใคร?	๓๗.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๓)	อริยสัจจากพระโอบุรุ	๒	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๔]
(๔๔)	ราชภิกษาวาท	๓๙.๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๕)	กข กกา ของการศึกษาพุทธศาสนา	๑๔.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๖)	ธรรมะเล่มน้อย	๔๐	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๗)	ใจความแห่งคริสต์ธรรมเท่าที่พุทธบริษัทควรทราบ	๔๔.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๘)	ธรรมปาฏิโมกข์ เล่ม ๒	๓๑.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๔๙)	หัวข้อธรรมในคํากลอน และบทประพันธ์ของ "สิริวิลาส"	๔๒.ค	
(๕๐)	ฟ้าสาบระหว่าง ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์ ตอน ๑	๔๖.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๑)	ฟ้าสาบระหว่าง ๕๐ ปีที่มีสวนโมกข์ ตอน ๒	๔๖.๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๒)	ชุมนุมปาฐกถาชุด "พุทธธรรม"	๓๒	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๓)	สมถวิปัสสนาแห่งยุคปรมาณู	๑๔.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๔)	นวกานุสาสน์ เล่ม ๑	๓๙	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๕)	สันติภาพของโลก	๑๘.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๖)	ธรรมะกับสัตยชาติญาณ	๑๕	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๗)	ธรรมศาสตร์ เล่ม ๑	๔๐.ก	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๘)	อดัมมยตาประยุกต์	๑๒.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๕๙)	ธรรมะในฐานะวิทยาศาสตร์	๑๕.ข	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๖๐)	อดัมมยตาปฏิบัติ	๑๒.๑	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]
(๖๑)	อดัมมยตาปริทัศน์	๑๒.ค	[พิมพ์ถึงครั้งที่ ๒]

ลำดับพิมพ์	ชื่อหนังสือ	เลขประจำเล่ม
(๖๒)	สันติปฏิภนธรรม	๑๓.ข
(๖๓)	พุทธธรรมประยุกต์	๑๗.๙
(๖๔)	สัมมัตตานุภาพ	๔๐.๒
(๖๕)	ตุลาการภิธรรม เล่ม ๒	๑๖.ก
(๖๖)	โพธิปักขิยธรรมประยุกต์	๑๔.ง
(๖๗)	คู่มือการศึกษาพุทธศาสนา	๔๐.ข
(๖๘)	อานาปานสติบรรยาย-อภิปราย-สัมมนา-สาริต	๒๐.ค
(๖๙)	พัลลิกไตรเทศนา	๒๕.ง
(๗๐)	ตุลาการภิธรรม เล่ม ๓	๑๖.ข
(๗๑)	คู่มือที่จำเป็นในการศึกษาและปฏิบัติธรรม	๔๐.ข
(๗๒)	ธรรมะคือเรื่องของธรรมชาติ	๓๗.ง
(๗๓)	มนุสสรธรรม	๑๗
(๗๔)	พุทธวิธีชนะความทุกข์	๑๔.๙
(๗๕)	หลักพุทธศาสนาที่ยังเข้าใจผิดกันอยู่	๑๔.๒

**ผู้บริจาคทรัพย์ในการพิมพ์ และผู้ร่วมมือช่วยเหลือทุกท่าน
ขออุทิศกุศลแก่สรรพสัตว์**

๒๑ กรกฎาคม ๒๕๔๘

[โปรดช่วยค่าพิมพ์ นวกานุสาสน์ เล่ม ๑ เล่มละ ๓๐๐ บาท]

